MUZEUL
PITEŞTI

STUDII ȘI COMUNICĂRI

1972

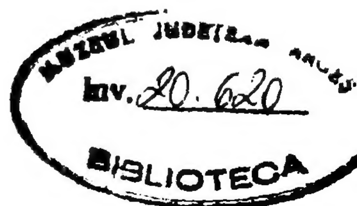
4

MUZEUL PITEŞTI

STUDII ŞI COMUNICĂRI

Prof. Paul I. Dicu
Piteşti

PITEŞTI
1972

Apare sub îngrijirea colectivului științific al Muzeului Pitești

Redactor responsabil
RADU STANCU

Editat de Muzeul județean Argeș-Pitești
Str. Horia, Cloșca și Crișan Nr. 44, telefon 1.46.47
ROMÂNIA

Edité par Musée Départamental Argeș-Pitești
Rue Horia, Cloșca et Crișan no. 44, téléphone 1.46.47
ROUMANIE

M U Z E U L P I T E Ș T I

S T U D I I Ș I C O M U N I C Ă R I

— 1 9 7 2 —

S U M A R

Ș T I I N Ț E L E N A T U R I I

Pag.

M. ILIE : O nouă unitate supratectonică : Pînza Rucăr-Dîmbovicioara . . . 9

P. COTEȚ, N. MACAROVICI, I. BĂCANU : Scurte observații geologico-geomorfologice în zona precarpatică pe traseul Curtea de Argeș—Schitu Golești 17

M. ILIE : Contribuții noi la tectonica Masivului Bucegi . . . 25

L. GRUIA : Contribuții la studiul algelor ca organisme pioniere. I. 33

L. GRUIA : Contribuții la cunoașterea algelor din bălțile ostroavelor Dunării de la Islaz. II. 41

A. RICHIȚEANU : Contribuții la cunoașterea speciilor de *Septoria* Fr. din micoflora Masivului Iezer-Păpușa 59

A. RICHIȚEANU : Contribuții la cunoașterea speciilor de *Phyllosticta* Pers. din micoflora Masivului Iezer-Păpușa 69

G. MOHAN : Contribuții la cunoașterea fam. Fabroniaceae din brioflora României 77

G. HERA, G. CREMENESCU, G. VALUȚĂ, R. STANCU, M. GIOSANU : Rezultate experimentale cu diferite forme de îngrășăminte cu azot lichid la grîu și porumb pe solul podzolic de la Albota-Argeș 87

M. FALCĂ : Specii de proturе din Rezervația științifică a Parcului Național Retezat 95

M. FALCĂ : Considerații asupra structurii numerice a colembolelor din litiera rezervației științifice a Parcului Național Retezat 101

M. CANTOREANU : Studii sistematice asupra insectelor *Homoptera* auchenorryncha din bazinul rîului Argeș 109

P. NEACȘU, M. MENCINICOPSCHI : Contribuții asupra cunoașterii faunei de Diptere galicole (Fam. Cecidomyiidae) din bazinul Argeșului 117

M. CANTOREANU : Cercetări asupra nutriției și relațiilor trofice la cicadine (Hom. Auchen) 127

ST. BOLDOR : Cercetări asupra raportului numeric între sexe la unele populații de bibani *(Perca fluviatilis* L, ord. *Perciformes)* din apele României 133

G. STĂNESCU : Contribuții la studiul ihtiofaunei rîului Argeșel din bazinul Argeșului 141

G. STĂNESCU : Contribuții la cunoașterea ihtiofaunei rîului Bratia din bazinul Argeșului 149

Pag.

ST. BOLDOR : Biologia creşterii bibanului (*Perca fluviatilis* L., ord. *Perciformes)* din Delta Dunării 159

G. VASILIU : Contribuţii la cunoaşterea numărului de vertebre la *Salmo trutta fario* L. (Pisces, Salmonidae) din bazinul rîului Dîmboviţa . . . 167

D. SCRIPCARIU, R. MEŞTER, ST. TORCEA : Contribuţii la studiul electroforetic al unor enzime glicolitice din eritrocitele de *Mesocricetus auratus, M. Newtoni, M. Branti* şi *Spalax leucodon*. 171

D. LINGNER : Unele aspecte cibernetice ale neurosecreţiei. II. (Amplificarea) 179

D. SCRIPCARIU, R. MEŞTER, A. NAUM, C. TESIO : Modificări ale tabloului izoenzimatic al unor oxidaze din omogenatele totale de *Drosophila melanogaster* cu rezistenţă la DDT provocată experimental 185

D. LINGNER : Sistemul neurosecretor caudal la *Aspius aspius aspius* L. 1758 . 195

ISTORIE

I. NANIA : Un preţios izvor istoric care aminteşte căderea statului lui Burebista : tezaurul de la Sprîncenata 205

B. MITREA, D. V. ROSETTI : Un tezaur de denari republicani şi imperiali de început descoperit la Cetăţeni-Muşcel 221

M. CRISTUDOR : Limesul transalutanus 229

F. MÎRŢU : Originea argeşeană a lui Iancu de Hunedoara, în lumina reconsiderării critice şi exhaustive a cronicii lui Bonfinius 243

V. VASILESCU, S. CRISTOCEA : Un document necunoscut de la Mihnea Turcitul, domnul Ţării Româneşti 253

P. CHIHAIA : Procesul moşiei Flămînzeşti de lîngă Curtea de Argeş . . . 259

ST. OLTEANU : Locul şi rolul oraşului Piteşti în contextul producţiei meşteşugăreşti urbane din Ţara Românească în evul mediu 271

L. ŞTEFĂNESCU, A. LIGOR : În legătură cu plecarea lui Sinan Paşa de la Bucureşti şi retragerea lui Mihai Viteazul la Tîrgovişte 277

C. DINU : Din istoricul unui vechi sat de moşneni — Suslăneşti 285

M. BRANIŞTE : Un document necunoscut de la Radu Mihnea, domnul Ţării Româneşti (1615) 293

L. ŞTEFĂNESCU : Teze şi ipoteze în problema trecerii de la feudalism la capitalism 301

I. CRUCEANĂ : Drumuri comerciale de pămînt şi toponimele lor în zona de sus a judeţului Argeş 309

C. DUMITRESCU : Învăţămîntul sătesc în judeţul Argeş (1838—1848) . . . 315

V. NOVAC : Cîteva documente inedite din familia Brătianu. I. C. Brătianu paleograf 337

D. RUSU : Mişcarea muncitorească — factor hotărîtor pentru adoptarea legilor referitoare la munca din România în perioada 1893—1914. 343

P. POPA : Contribuţia organizaţiilor P.C.R. şi P.S.D. din judeţul Argeş la făurirea partidului unic al clasei muncitoare 353

ISTORIA CULTURII

I. MOISE : Cîteva toponimice din zona Argeşului 365

I. DINU : N. I. Apostolescu — cercetător istoric 369

M. DIACONESCU : Contribuţii documentare la biografia lui Gib I. Mihăescu 385

D. ANGHEL : Nicolae Labiş în Argeş 393

MUZEOGRAFIE

N. MATEESCU : Tezaurul Muzeelor şi monumentelor din Argeş, preţios mijloc de informare istorică şi educare patriotică a tineretului 407

M U S E E   P I T E Ş T I

ÉTUDES ET COMMUNICATIONS

— 1972 —

SOMMAIRE

SCIENCES NATURELLES

Pag.

M. ILIE : Une nouvelle unité surtectonique : la nappe Rucăr-Dîmbovicioara . . . 9

P. COTEŢ, N. MACAROVICI, I. BĂCANU : Brèves observations géologiques et géomorphologiques dans la zone des precarpaties sur le trajet Curtea de Argeş — Schitu Goleşti 17

M. ILIE : Nouvelles contributions à la tectonique du massif de Bucegi . . 25

L. GRUIA : Contributions à l'étude des algues considerées commune des organismes pioniers 33

L. GRUIA : Contributions à l'étude des algues dans étangs du Danube auprès Islaz. II. 41

A RICHIŢEANU : Contributions à la connaissance des espèces *Septoria* Fr. dans la mycoflore du Massif Iezer-Păpuşa 59

A. RICHIŢEANU : Contributions à la connaissance des espèces *Phyllosticta* Pers. dans la mycoflore du Massif Iezer-Păpuşa 69

G. MOHAN : Beiträge zur Kenntniss der Familie Fabroniaceae in Rumäniens Bryoflora 77

G. HERA, G. CREMENESCU, G. VALUŢĂ, R. STANCU, M. GIOSANU : Les résultats des expériments avec des différentes formes d'engrais liquide contenant N sur le sol podzolique d'Albota-Argeş, cultivé avec de blé et de maïs 87

M. FALCĂ : Espèces de Protures de la Resérve scientifique du Parc National Retezat 95

M. FALCĂ : Considerations sur la structure numérique des Collemboles dans la litière de la Réserve scientifique du Parc National Retezat . . . 101

M. CANTOREANU : Systematische Betrachtungen der zikadenarten aus dem Argeş-Becken 109

P. NEACŞU, M. MENCINICOPSCHI : Contributions à la connaissance de la Fam. *Cecidomyiidae* du bassin d'Argeş 117

M. CANTOREANU : Ernährungsweise und Nährbeziehungen der Zikaden *(Hom. Auchen)* 127

ST. BOLDOR : Recherches sur le rapport entre sexes à quelques populations des perches *(Perca fluviatilis* L., ord. *Perciformes)* des eaux du Roumanie 133

G. STĂNESCU : Beiträgen zur kenntniss der Fischfauna des Bratiabaches . 141

G. STĂNESCU : Beiträgen zur studium der Fischfauna des Argeşelbaches . . 149

ST. BOLDOR : La biologie de croissance de la perche *(Perca fluviatilis* L., ord. *Perciformes)* du delta du Danube 159

Pag.

G. VASILIU : Beiträge zur kenntnis der wirbelzahl bei *Salmo trutta faria L.*, aus den Dîmbovița Gewonsser (Roumänien Distr. Argeș) 167

D. SCRIPCARIU, R. MEȘTER, ST. TORCEA : Electroforetic studies on the some red blood cells glicolitic enzymes of rodent species : *Mesocricetus auratus, M. Newtoni, M. Branti* and *Spalax leucodon*. 171

D. LINGNER : Einige kybernetische Aspekte der Neurosekretion., II. (Verstänkung) 179

D. SCRIPCARIU, R. MEȘTER, A. NAUM, C. TESIO : Electrophoretic studies of glucose-6-phosphat dehydrogenase gliceraldehide-3-phosphat dehydrogenase and lactate dehydrogenase on the *Drosophila melanogaster* with experimental resistance to DDT 185

D. LINGNER : Das kaudale neurosekretorische System von *Aspius aspius aspius* L. 1758. 195

HISTOIRE

I. NANIA : Une precieuse source historique regardant la chaute de l'état de Burebista : le trésor de Sprîncenata 205

B. MITREA, D. V. ROSETTI : Etude regardant le trésor de dennars republicains romains de Cetățeni-Argeș 221

M. CRISTUDOR : Limes transalutanus 229

F. MÎRȚU : Iancu de Hunedoara originaire d'Argeș : conclusions d'une analyse critique exhaustive sur la chronique de Bonfinius 243

V. VASILESCU, S. CRISTOCEA : Unbekannte akte des Walachischen fürsten Mihnea Turcitul 253

P. CHIHAIA : Le procès du domaine „Flămînzești“ près de Curtea de Argeș 259

ST. OLTEANU : Le lieu et le rôle de la ville de Pitești dans le petite production des ateliers urbaines dans la Vallachie au Moyen Age 271

L. ȘTEFĂNESCU, A. LIGOR : Au sujet de la retraite de Bucarest Sinan Pacha et retraite de Mihai Viteazul a Tîrgoviște 277

C. DINU : Quelques données concernant le passé d'un ancien village de paysans libres — Suslănești 285

M. BRANIȘTE : Un document inedit de l'époque du prince Radu Mihnea (1615) 293

L. ȘTEFĂNESCU : Thèses et hypothèses en ce qui concerne la transition du féodalisme au capitalisme 301

I. CRUCEANĂ : Des routes comerciales de terre et leur toponymes dans la zone de sud de district Argeș 309

C. DUMITRESCU : L'enseignement dans les écoles de village du district d'Argeș (1838—1848) 315

V. NOVAC : Quelques documents provenant de la collection des Bratiana. (I. I. C. Bratianu — paleographe) 337

D. RUSU : Le mouvement travailleur — facteur décisif pour la promulgation des lois concernant la légiferation en Roumanie pendant 1893—1914 . . 343

P. POPA : La contribution des organisations du P.C.R. et du P.S.D. du district Argeș à la création du parti unique de la classe ouvrière 353

HISTOIRE DE LA CULTURE

I. MOISE : Quelques toponymiques de la région d'Argeș 365

I. DINU : I. N. Apostolescu — chercheur historique 369

M. DIACONESCU : Contributions documentaires à la biographie de Gib I. Mihăescu 385

D. ANGHEL : Nicolae Labiș en Argeș 393

MUSEOGRAPHIE

N. MATEESCU : Le trésor des Musées et des monuments d'Argeș, important moyen d'information et education patriotique des jeunes. 407

ȘTIINȚELE NATURII

O NOUĂ UNITATE SUPRATECTONICĂ : PÎNZA RUCĂR-DÎMBOVICIOARA

MIRCEA ILIE

Depresiunea intermontană Rucăr-Dîmbovicioara a format obiectul primelor cercetări geologice datorită bogatelor faune jurasico-cretacice, prezentate în valoroase monografii (Simionescu, Popovici-Hațeg). Componența tectonică s-a menținut la primele observații, cînd structurile în pînză nu intraseră în domeniul ipotezelor geologice. Majoritatea cercetătorilor acestei depresiuni s-a menținut la structura faliată și la suprapunerea normală cretacic-jurasic. Din materialul bibliografic se observă că o dată cu punerea în discuție a structurii carpatice în pînze, numai catenelor înconjurătoare regiunii Rucăr-Dîmbovicioara li s-au aplicat această ipoteză. Astfel Masivul Bucegi a fost considerat de către Bergeron (1904) ca avînd structura în pînză, reluată la puțin timp de către Mrazec și Voitești (1911) sub numele de pînza conglomeratelor de Bucegi. Inițial această pînză a fost considerată de vîrstă terțiară ocupînd o poziție superioară pînzelor flișului și fiind constituită din cristalinul Leaotei, gnaisul de Cozia și granitul de Albești. În anul 1935, Voitești în sinteza geologico-paleogeografică a pămîntului românesc a descris pînza conglomeratelor de Bucegi sub numele de pînza transilvană, în alcătuirea căreia erau cuprinse masivele Leaota , Bucegi și Piatra Craiului. Componența stratigrafică a pînzei transilvane era reprenzentată prin cristalinul Leaotei și jurasic-neocomianul respectiv iar vîrsta precizată ca fiind mezocretacică. Jekelius (1938) a cuprins în pînza conglomeratelor de Bucegi (Mrazec, Voitești) mezozoicul de Brașov și cristalinul de Leaota ; autohtonul aparținea stratelor de Sinaia. La scurt timp, Oncescu (1943) reia problema structurii în pînză a masivului Bucegi, amintind de linia frontală a unei pînze venită din N.V., linie de separarea faciesului cretacic de Dîmbovicioara față de cel de fliș. Această unitate tectonică aparține domeniului ipotetic fiind considerată că încăleca autohtonul unui alt cristalin asociat mezozoicului ; ambele presupuse ca existînd în adîncime. Privitor la bazinul Rucăr-Dîmbovicioara s-a rămas la structura normală și faliată. O contribuție remarcabilă se datorește considerării procesului de decolare și alunecare, identificat în regiunile Ghimbav-Fundata și Clăbucetu-Gorganu (Oncescu 1943) și care ar corespunde regiunii de desprindere a unei pînze dezvoltate în Bucegi.

Extinderea suprafeţelor de decolare în depresiunea Rucăr-Dîmbovicioara ar fi condus la soluţionarea tectogenezei sale însă structura cratogenă a bazinului a fost susţinută şi de cercetătorii următori, fiecare dintre ei construind noi modele de linii rupturale. Prima dificultate în reconstituirea tectonicei acestui bazin constă în lămurirea caracterului secundar al faliilor, considerat de autori ca fiind esenţial. Autoritatea ştiinţifică a lui S i m i o n e s c u, care a lucrat teza de doctorat în depresiunea Rucăr-Dîmbovicioara, a influenţat pe cercetătorii următori să considere falierile ca fenomenul predominant, chiar după aplicarea structurii în pînză, în domeniul alpino-carpatic.

Sistemul de falii figurat în regiunea Rucăr-Dîmbovicioara, pînă în prezent, se caracterizează printr-o mare variaţie direcţională, care înglobează toate posibilităţile cardinale. Analiza lor nu poate ajunge la asociaţii de tipuri cunoscute. Din seria liniilor rupturale trebuiesc eliminate de la început faliile de escarpament, care fiind datorite eroziunii nu pot fi înglobate deformărilor tectonice. Criteriul geomorfologic de identificare a faliilor în cazul morfologiei complicate a mezozoicului Rucăr-Dîmbovicioara nu dă rezultate. Faliile din interiorul masivelor calcaroase sînt mascate, în bună parte, de conglomeratele albian-cenomane. Caracterul direcţional nu apare din paralelismul faţă de axul cutelor pentru a ne da seama de procesul de destindere, manifestat posterior tectonicei majore.

Traseul rectiliniar al faliilor limitrofe, prezentat de masele calcaroase, ar demonstra poziţia verticală a planurilor de falii şi totodată ar exclude prezenţa unei supra-tectonice. Limita jurasic-cretacic fiind festonată ar trebui admise falii arcuite atunci cînd nu poate fi reprezentată prin segmente de dreaptă. Natura faliilor limitrofe se poate observa clar după comportarea faţă de relief, după înclinarea lor şi după raporturile jurasic-cretacic inferior. În cazul faliilor verticale planul de falie ar apare rectiliniar, intersectînd oricum relieful, fapt ce nu se observă pe teren. Cînd intersecţia faliilor cu terenul este dependentă de curbele de nivel atunci se dezvoltă faliile înclinate, care pot fi normale sau inverse. Linia limitrofă jurasic-cretacic Posada-Dîmboviţa-Dealul Sasului se conformează reliefului. Intersectînd oblic curbele de nivel, înscrie arcuri pe curmătura Posada şi la piciorul muntelui dintre văile Dîmboviţei şi Dîmbovicioara iar intermediar pe versanţii principali întretaie isohipsele sub unghiuri dependente de înclinarea faliei şi de panta terenului. Faliile verticale, pe traseul acestei limite geologice, nu corespund realităţii deoarece unghiul de înclinare al liniilor limitrofe variază între 10°—45° iar raporturile jurasico-cretacice sînt inverse. Liniile limitrofe ale maselor de calcare jurasice avînd traseul dependent de relief, înclinările convergente faţă de masa calcarelor şi raporturi inverse jurasic-cretacic, reprezintă falii de acoperire, mărturii ale unor şariaje importante.

O altă prejudecată, care a ţinut pe loc evoluţia cunoştinţelor tectonice asupra depresiunii Rucăr-Dîmbovicioara, este poziţia morfologică inversă a jurasicului faţă de cretacic. Calcarele jurasice înconjoară relieful depresionar ocupat de cretacicul inferior, în loc ca acesta din urmă să se afle la partea superioară a jurasicului. Masele jurasice Giuvala-Vătarniţa-Ghimbav-Vîrtoapele, Clăbucetu şi Măgura ocupă culmile cele mai înalte iar subdiviziunile cretacicului se menţin la cote mult inferioare

în cuprinsul depresiunii. Această poziţie geomorfologică inversă a formaţiunilor mezozoice a determinat pe cercetătorii anteriori să considere bazinul Rucăr-Dîmbovicioara drept un graben, rezultat din coborîrea uniformă a unui bloc, delimitat de falii gravitaţionale, sau prin ridicarea maselor jurasice. Faliile gravitaţionale în cazul depresiunilor tectonice sînt verticale sau înclinate spre centrul depresionar. De asemenea ele nu sînt unice, ci prezintă dispozitivul în trepte, care delimitează compartimente cu căderi succesive spre axul grabenului. Cum faliile limitrofe din bazinul Dîmbovicioara au căderi contrare, divergente, ar trebui admisă prezenţa unui graben invers, ceea ce este puţin probabil. Discordanţele dintre masele jurasice şi subdiviziunile cretacicului inferior nu sînt de natură stratigrafică. La sud de muntele Vătarniţa, jurasicul ia contact succesiv şi net discordant cu apţianul şi barremianul iar în valea Cheia este flancat numai de barremian. Aceste raporturi nu au rezultat dintr-o depunere cronologică succesivă, ci ele aparţin deplasărilor de ordin tectonic. De asemenea trebuie observat că nu se cunosc sectoare, unde necomianul să se afle în continuitate de sedimentare faţă de jurasicul superior.

Regimul ruptural limitrof nu prezintă accidente majore paralele cu direcţii orogenice, ci ele aparţin suprafeţelor de şariaj. Existenţa unei depresiuni tectonice ocupată de cretacic şi mărginită de jurasic nu-şi dovedeşte consistenţa deoarece forţele verticale diferenţiale nu s-au putut dezvolta.

A treia observaţie incompletă, pe care s-a bazat structura normală a depresiunii Rucăr-Dîmbovicioara este superpoziţia barremianului din Dealul Sasului faţă de jurasic. Faptul că acest barremian este dispus normal deasupra jurasicului a constituit o nouă dovadă pentru tectonica rupturală şi pentru geneza structurii graben-horst. Situaţia este însă mai complicată, aşa cum vom arăta mai jos. Faliile limitrofe ale maselor calcaroase din depresiunea Rucăr-Dîmbovicioara nu reprezintă falii gravitaţionale cauzate de deplasări verticale diferenţiale şi nu au generat o depresiune tectonică, delimitată de falii direcţionale, ci avem a face cu falii de acoperire, care îndreaptă cercetările spre o altă soluţionare a tectonicei. Planul de falii se interpune între jurasicul superior şi cretacicul inferior şi anume este suportat de cretacic, iar jurasicul se dispune deasupra lui. Şariajul jurasic-cretacic apare clar pe culmea Posada şi pe văile Dîmboviţa, Dîmbovicioara şi Izvorul. Unghiul de înclinare variază între 10°—45° ; avem a face deci cu un plan de şariaj sub un unghi slab caracteristic pînzelor tectonice. Continuitatea acestui şariaj reiese în primul rînd din limita festonată jurasic-cretacic inferior. În adevăr, limita estică a maselor de calcare jurasice Giuvala-Zacotele şi Ghimbav prezintă înfăţişarea festonată, marcînd suprapunerea faţă de fundamentul cristalin al Leaotei. Acelaşi aspect festonat îl prezintă şi peticele jurasice de la Clăbucet, Gorganu şi Curmătura Ghimbavului. Arcuirea limitei jurasic-cristalin pe dealuri şi unghiurile ascuţite în văile intermediare caracterizează limita festonată a contactului normal, considerat ca linie de deslipire a pînzei conglomeratului de Bucegi (Oncescu 1943). Acelaşi contur festonat apare în jurul maselor de calcare de la Dragoslavele-Ghimbav-Vătarniţa-Giuvala-Zacotele, Măgura-Posada şi Muntele lui Basarab. Aici însă, el nu marchează un contact normal, ci şariajul

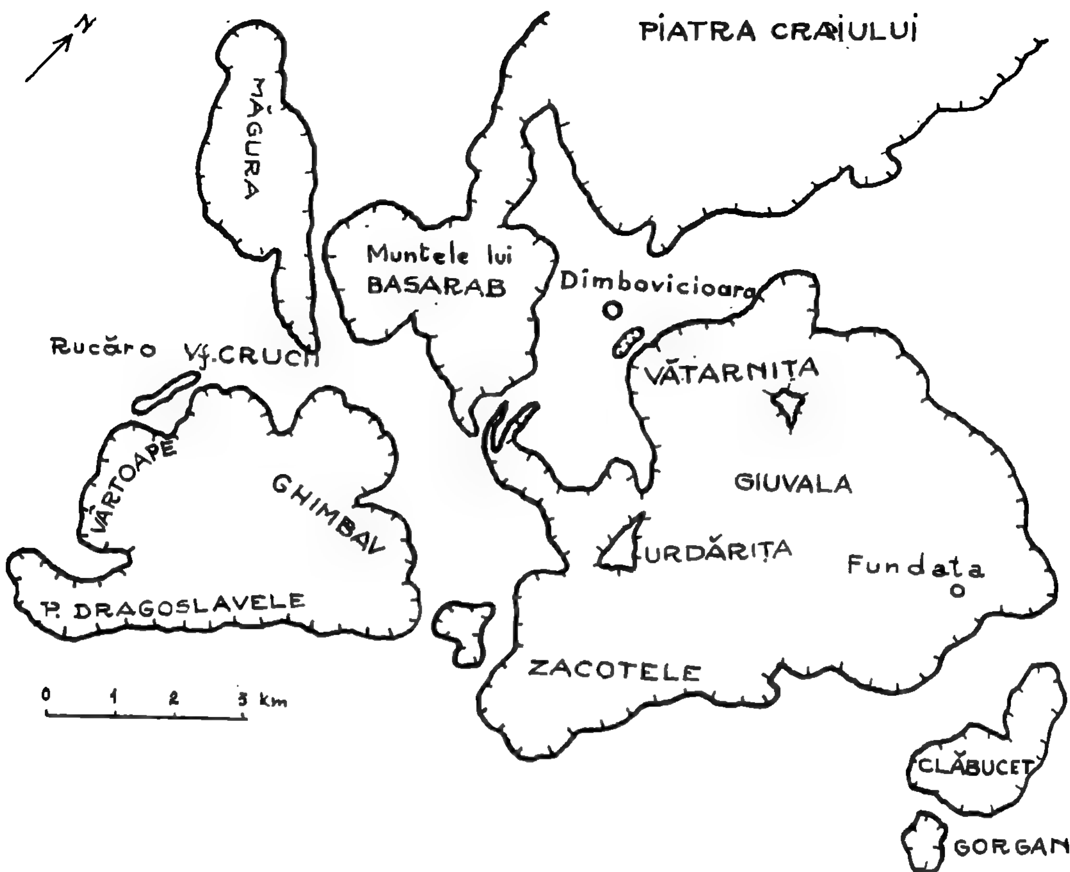

Fig. 1 — **Schița elementelor pînzei Rucăr-Dîmbovicioara**

jurasic-cretacic. Caracterul festonat al urmei planului de șariaj se deosebește prin arcuitura pe culmi sau pe picior de munte cu deschiderea în sensul înclinării acestui plan și prin unghiul ascuțit orientat cu vîrful spre amonte cînd șariajul este înclinat în același sens. Conturul festonat al maselor calcaroase, sprijinite în cea mai mare parte sau integral pe cretacicul inferior, delimitează petice de acoperire, mărturii ale unei pînze tectonice.

În dreptul văilor mai adînci, care atacă masivele calcaroase, urma șariajului se menține pe versanți, la distanțe apreciabile descoperind cretacicul inferior (valea Strîmbă, sud Vătarnița). Valea Urdărița a îndepărtat prin eroziune jurasicul descoperind cretacicul inferior din fundament. Între Vătarnița și Giuvala, eroziunea a descoperit cristalinul de sub calcarele jurasice. Caracterul perisinclinal al loburilor de la Posada și Piatra Dragoslavele ca și căderile convergente ale calcarelor din Cheile Dîmbovicioarei demonstrează, alături de contururile festonate închise, că masele de calcare jurasice sînt suportate tectonic de cretacicul inferior. Caracterul flotant al jurasicului este dovedit și de peticile izolate de la

Vîrful Crucii (Rucăr) şi vest Vătarniţa (Dîmbovicioara), care se închid periclinal la cote ridicate şi se laminează sau dispar în văile învecinate.

Un accident particular observat la baza calcarelor jurasice apare în Dealul Sasului. Iniţial s-a considerat fenomenul simplu, presupunînd barremianul în succesiune normală deasupra jurasicului, idee ce a stat, pînă în ultimul timp, la baza tectonicei normale. Observîndu-se ulterior că barremianul suportă la rîndul său alte calcare jurasice s-a presupus o răsturnare a unui bloc rezultat din compartimentarea falierilor. Întrucît succesiunea cretacic-jurasic se repetă pe verticală de două ori în Dealul Sasului, ea aparţine unei solzificări manifestată în baza calcarelor flotante.

Ansamblul fenomenelor identificate recent (Ilie 1969) demonstrează prezenţa unei impozante lame de şariaj în regiunea Rucăr-Dîmbovicioara, suportată de un autohton alcătuit din cristalinul Leaotei şi cretacicul inferior sub faciesul de Dîmbovicioara. Lama de şariaj, constituită din jurasicul superior, se află astăzi descompusă în petice de acoperire de dimensiuni diferite. Peticele de acoperire principale sînt reprezentate prin masele calcaroase următoare : Ghimbav-Vîrtoapele-Piatra Dragoslavele, Giuvala - Zacotele - Vătarniţa, Muntele lui Basarab şi Posada-Măgura. Jurasicul de la Curmătura Ghimbavului, Clăbucet, şi Gorganu poate fi considerat ca alcătuind petice de acoperire de avangardă. Peticele de acoperire minore sînt reprezentate prin lamele jurasice, prinse în cretacic, de la Vîrful Crucii şi sud Vătarniţa.

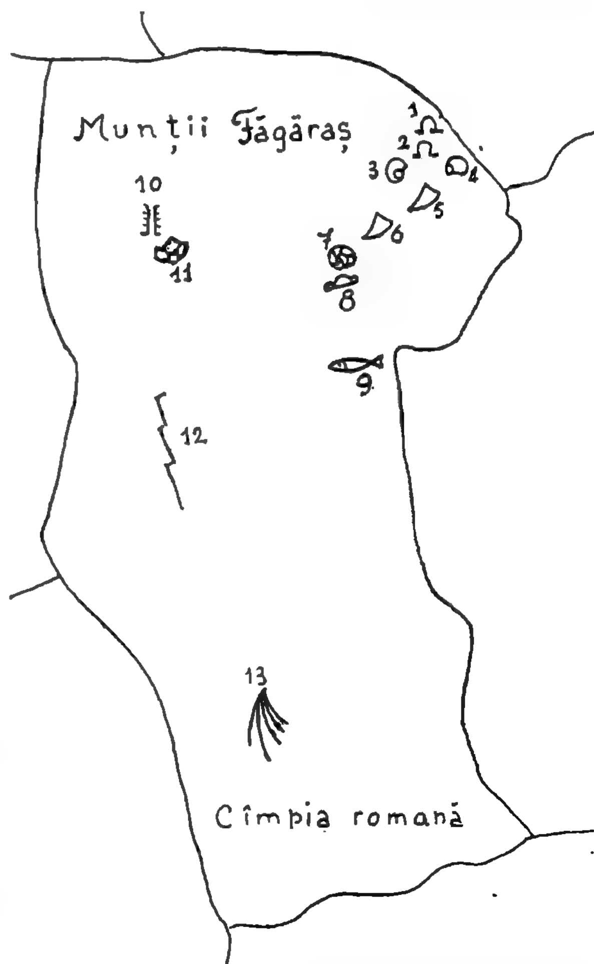

Fig. 2 — **Profil geologic prin pînza Rucăr-Dîmbovicioara. *Ş. cr.*, şisturi cristaline ; barremian ; *J.*, jurasic ; *AC*, albian-cenomanian.**

În afara peticelor de acoperire, prin dezorganizarea lamei de şariaj iniţială datorită eroziunii, au rezultat ferestrele şi semiferestrele tectonice. Fereastra Urdăriţa situată între Giuvala, Zacotele şi Dealul Sasului, se dato-

rește descoperirii, de sub învelișul jurasicului flotant, a fundamentului cretacic. Autohtonul reprezentat prin șisturi cristaline, apare în fereastra localizată între Giuvala și Vătarnița. Eroziunea profundă exercitată de apele curgătoare în flancurile peticelor de acoperire majore au conturat semiferestrele dintre Vîrtoapele-Piatra Dragoslavele, din nordul Ghimbavului (Strîmba) și dintre Vătarnița și Dealul Sasului (Ilie 1969).

Totalitatea peticelor de acoperire alcătuiesc pînza Rucăr-Dîmbovicioara, al cărui mecanism de formare se datorește deslipirii maselor jurasice și alunecării peste cretacicul inferior din fosa intermediară masivelor hercinice Făgăraș-Leaota. Decolarea gravitațională se datorește înclinării flancului vestic al Făgărașului ; ea nu s-a manifestat sub influența presiunii tangențiale, ci a fost realizată prin deplasarea centripetă, liberă. Pînza Rucăr-Dragoslavele face parte din categoria unităților supratectonice gravitaționale rezultate din desprinderea și alunecarea liberă către zonele depresionare adiacente. La suprapunerea geometrică a volumelor stratigrafice, care demonstrează generarea acestei pînze, se adaugă și suprapunerea faciesurilor sincrone heteropice ale cretacicului inferior ; faciesul calcarelor urgoniene cu Requienia (Simionescu, Muțiu) de la partea superioară a lamei de șariaj corespunde barremianului vazos, amonitic din autohton.

Vîrsta tectonicei gravitaționale este bine determinată, fiind cuprinsă între ultimul termen, care a suportat șariajul (apțianul) și primul termen al cuverturei post-tectonice (albianul). Ea aparține orogenului alpino-carpatic și anume fazei austrice ante-albiene. Pînza Rucăr-Dîmbovicioara se înscrie în seria pînzelor mezocretacice identificate de autor la început în Munții Apuseni (1932) și apoi în Carpații Orientali (1935—1969). Din examinarea raporturilor dintre pînza mezocretacică Rucăr-Dîmbovicioara cu regiunile învecinate reiese dezvoltarea la scară regională a tectonicei gravitaționale carpatice. În primul rînd se observă legătura directă dintre peticul de acoperire Muntele lui Basarab cu masivul Piatra Craiului în care a fost recunoscută structura în pînză de către Mrazec și Jekelius. Peticele de acoperire de avangardă Clăbucet-Gorganu stabilesc legătura de continuitate cu peticele jurasice de pe flancul estic al Leaotei, care asociate clipelor aflate pe versantul oriental al Bucegilor au fost utilizate la reconstituirea pînzei conglomeratelor de Bucegi. În partea sudică a pînzei Rucăr-Dîmbovicioara, se află la distanță numai de trei kilometri masivul calcaros Mateiaș, cunoscut prin breciile din bază, utilizate în arhitectură. Sinclinalul jurasic Mateiaș este suportat de masivul cristalin Iezer-Păpușa iar brecia calcaroasă bazală a fost considerată de origină tectonică. Identificarea marnelor barremiene în partea sud-estică a Mateiașului, intercalate tectonic între cristalin și jurasic, demonstrează poziția tectonică și extinderea meridională a pînzei Rucăr-Dîmbovicioara.

După punerea în loc a acestei pînze de decolare liberă a urmat transgresiunea albian-cenomană, care a distrus continuitatea lamei de șariaj prin eroziune și prin depunerea cuverturei discordante. În faza laramică pînza a suportat retroșariajul, observat în valea Rații, pe flancul nord-vestic al peticului de acoperire din Muntele Basarab. Prinderea cretacicului superior sub planul de șariaj demonstrează manifestarea oro-

Fig. 3 — Pînza Dîmbovicioara în primul plan ; fundalul îl formează pînza Piatra Craiului.

genezei laramice în domeniul pînzei Rucăr-Dîmbovicioara. Sensul invers al șariajului caracterizează pînzele laramice Brașov-Postăvaru. În terțiar, tectonica rupturală a pus stăpînire pe regiunea cercetată, contribuind sensibil la dezorganizarea unității supratectonice prin deformarea caracterului esențial al structurilor. Sistemul noptural provocînd compartimentarea lamei de calcar, a înlesnit efectul eroziunii, a produs depresiuni în care au pătruns mările post-tectonice, a întrerupt relațiile cu regiunile învecinate și a mascat structura reală, mezocretacică. Consistența acestui sistem se datorește faliilor gravitaționale, de natură diferită și cu valori variate. Traseul rectiliniu și contactul brusc al formațiunilor geologice caracterizează aceste falii de scufundare. Forțele verticale diferențiale au generat faliile limitrofe ale masivului Leaota, care au afectat continuitatea pînzei Rucăr-Dîmbovicioara și legătura cu pînza Bucegi. După încetarea forțelor de compresiune, în fazele de destindere post-tectonică s-au instalat faliile direcționale și transversale, creînd un dispozitiv ortogonal. Faliile paralele cutelor s-au instalat în masivul Piatra Craiului, delimitînd zona sinclinală ocupată de cenomanian ; ele s-au prelungit pînă în regiunea Dîmbovicioara. Faliile transversale au întrerupt continuitatea dintre pînzele Piatra Craiului și Codlea și au descompus flancul oriental al ambelor pînze. Între aceste catene faliile transversale Zărnești și Vulcan au delimitat depresiunea Tohani. Sistemul ortogonal a îmbucătățit pînza Rucăr-Dîmbovicioara distrugînd unitatea inițială. În partea de vest a pînzelor Codlea și Piatra Craiului faliile direcționale au evoluat la falii de acoperire.

Pînza Rucăr-Dîmbovicioara completează suita de pînze gravitaționale mezocretacice dezvoltată în partea estică a Carpaților Orientali și care prezentînd aceeași componență stratigrafică și același mecanism de formare ne-au determinat să le considerăm ca aparținînd la aceeași unitate supratectonică, *pînză Supratransilvană.*

BIBLIOGRAFIE

1. BERGERON J. (1904), *Observation relatives à la structure de la haute vallée de la Ialomitza et des Carpates Roumaines.* Bul. Soc. Géol. France, 4-e série, Paris.
2. ILIE M. (1969), *Geologia jud. Argeș.* Studii și Comunicări, Muzeul Pitești, Pitești Pitești.
3. ILIE M. (1970), *Aperçu synthétique sur la tectonique des Carpates Roumaines. maines.* Geol. Rundschau, **59**/2, Stuttgart.
4. JEKELIUS E. (1938), *Das Gebirge von Brașov.* An. Inst. Geol. Rom. **XIX**, București.
5. ONCESCU N. (1943), *Région de Piatra Craiului-Bucegi.* An. Inst. Geol. Rom. **XXII**, București.
6. VOITEȘTI I. P. (1935), *Evoluția geologico-paleogeografică a Pămîntului Romînesc.* Rev. Muz. Geol. Min. Cluj, 2/**V**. Cluj.

RÉSUMÉ

La région Rucăr-Dîmbovicioara a été considérée comme une unité à structure faillée de tip saxone. L'auteur a identifié une nappe mésocrétacée, constituée par des calcaires jurassiques supérieures et supportée par l'éocretacé et le substratum cristallin. Cette nappe gravitationelle appartient à l'unité des nappes mésocrétacées des Carpates Orientales.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș — Pitești 24—25 mai 1971.

SCURTE OBSERVAŢII GEOLOGO-GEOMORFOLOGICE ÎN ZONA PRECARPATICĂ PE TRASEUL CURTEA DE ARGEŞ — SCHITU GOLEŞTI

P. COTEŢ, N. MACAROVICI şi **I. BĂCANU**

Observaţiile ce urmează au fost făcute în vara anului 1967 de doi dintre autori, iar determinările paleontologice aparţin prof. dr. doc. N. Macarovici. Scopul principal a fost legat de stabilirea limitei dintre Piemontul Getic şi unitatea imediat nordică a dealurilor mai înalte — Subcarpaţii Getici, care aici au un caracter specific de — Muncele.

I. OBSERVAŢII GEOLOGICE

Datele paleontologice au fost recoltate din mai multe profile descrise mai jos :

a) profilul de la Est — Domneşti se află în lungul şoselei la 60—70 m deasupra albiei R. Doamnei, constituit din argile nisipoase gălbui, cu mici intercalaţii de argile vineţii din care au fost culese *Viviparus rumanus Tourn ; Viviparus neumayri Popescui (Cob.), Viviparus argesiensis* Ştefănescui ; *Dreissena sp.* iar mai sus la 100—200 m pe acelaşi traseu apar : *Congeria subcarinata* Andrusov sau *Dreissena polymorpha* Pallas ; *Viviparus sp. ; Prosodacna cfr. sturi* Cob ; *Prosodacna rumana* (Fontannes) : *Bulimus* sp. ; *Congeria* sp. sau *Dreissena polymorpha* Pallas.

b) Profilul din dealul lui Vlădău (613 m) situat la S.V. de localitatea Slănic, constituit din nisipuri argiloase (sub un strat de pietrişuri mărunte la partea superioară a acestui deal) cu : *Viviparus rumanus* Tourn ; *Viviparus (Tylotoma)* Popescui (Cob.) ; *Viviparus argesiensis* Stefănescui ; *Viviparus neumayri* Brusina ; *Viviparus neumayri* Popescui (Cob.) ; *Viviparus mammatus* Stefănescui (fig. 1 A).

c) Profilul de la Est Godeni situat pe versantul stîng al rîului Bughea, la 500 m. de mină, este constituit din nisipuri fine cu slabe intercalaţii de pietrişuri mărunte slab cimentate şi marne argiloase (care în general indică o zonă deltaică), slab înclinate spre sud cu 3°—5° şi foarte fosilifere cu : *Prosodacna sturi* Cob. ; *Pachidacna* sp. ; *Prosodacna steno plena* Stef. ; *Melanopsis bergeroni* Stef. ; *Lithoglyphus acutus* Cob. (fig. 1 B)

După cum rezultă din aceste date paleontologice, profilele descrise aparţin foarte probabil *dacianului,* care apare ca o fîşie îngustă prinsă între formaţiunile *ponţiene* din nord şi cele *levantin-villafranchiene* din sud, sub forma unui monoclin, predominant nisipos, fluvio-lacustru.

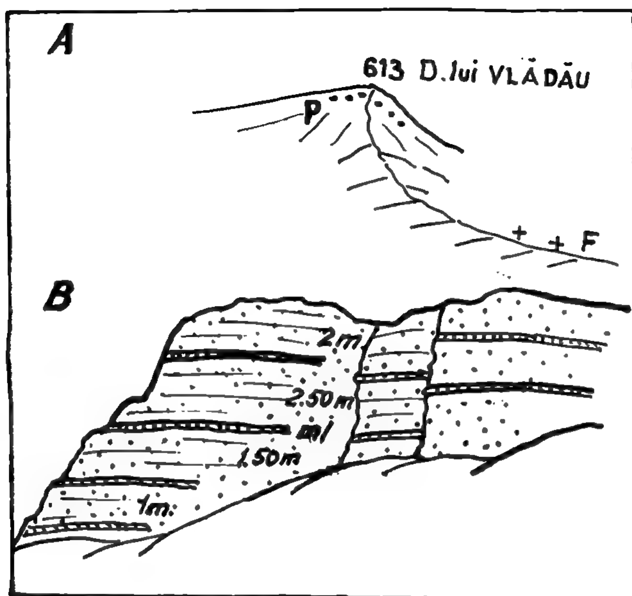

Fig. 1 — Profile geologice : A — Dealul lui Vlădău ăp-pietruşuri ; *F* — punct fosilifer ; *B* — secţiunea de la Godeni (*ml*) — depozit de mlaştină)

II. OBSERVAŢII GEOMORFOLOGICE

a) *Depresiunea subsecventă musceleană.*

Un fapt care izbeşte de la început atenţia cercetătorului este relieful mai înalt şi mai frămîntat, dezvoltat pe formaţiuni mai vechi — *paleogene (eocene şi oligocene)* şi *miocene,* în general conglomeratice (din nordul traseului nostru), cele *pliocene* argilo-nisipoase *(ponţiene şi daciene)* şi cele din sud — pietrişurile de Cîndeşti *(levantin-villafranchiene).* Acestea din urmă rămîn suspendate sub forma unei lungi *cueste,* fragmentată de toate văile transversale dintre Olt şi Dîmboviţa.

Eroziunea diferenţială scoate în evidenţă aceste trei mari fîşii lito-logico-stratigrafice, cea din mijloc avînd *forma unei depresiuni subsecvente incipiente* [1] la nivelul interfluviilor, dar cu atitudini variabile, datorită micilor suprafeţe structurale şi cueste secundare (fig. 2 A).

---

[1] Semnalată de unul din noi mai de mult (*P. Coteţ,* 1957. 1960).

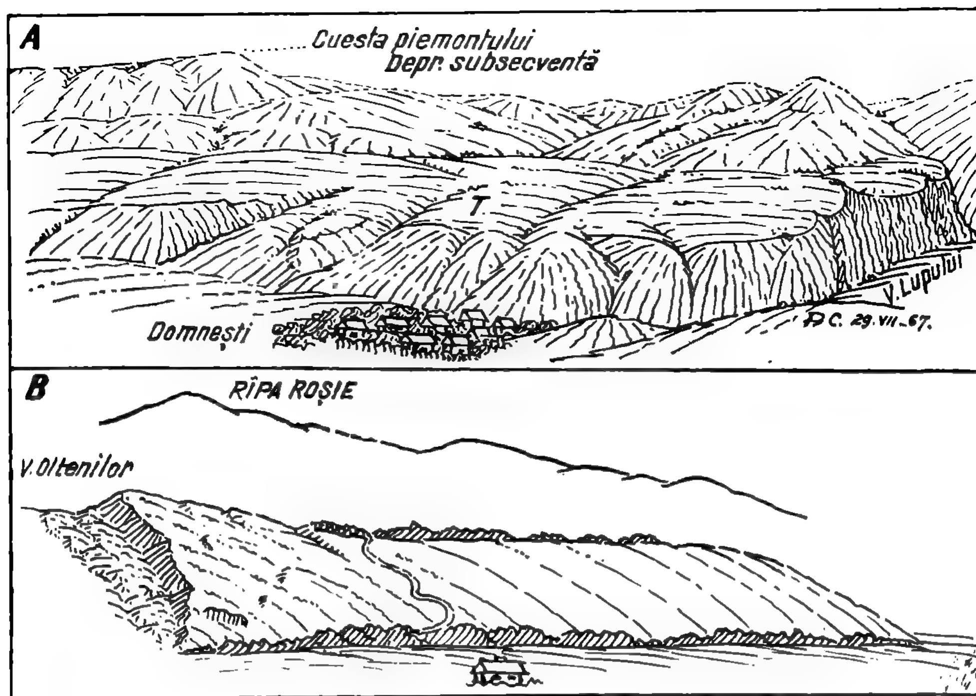

Fig. 2 — Vedere panoramică în sectorul Domneşti : *A* — cuesta suspendată a piemontului din Pietrişuri de Cîndeşti depresiunea subsecventă ; *T* — terasele din vestul loc. Domneşti ; *B* — interfluviul piemontan terasat dintre rîurile Bughea şi R. Tîrgului — vedere panoramică ; în fund Rîpa Roşie-cuesta piemontului-Pietruşuri de Cîndeşti.

În ansamblu, aici este vorba de una din cele mai întinse depresiuni subsecvente sau de contact litologic, în fază incipientă, generată nu de o reţea subsecventă majoră, cum este normal, ci de mici cursuri torenţiale şi procese gravitaţionale, comandate de reţeaua majoră consecventă şi foarte deasă (Argeşul, Vîlsanul, Rîul Doamnei, Bratia cu Brătioara, Rîul Tîrgului şi Argeşelul). Desimea acestora şi adîncimea rapidă n-a permis formarea unei reţele subsecvente, care ar fi dus la formarea unei depresiuni subsecvente în adevăratul sens cunoscut, de aceea aici este vorba de o *pseudo-depresiune subsecventă.*

Linia întinsă a Piemontului Getic, care urcă treptat de la sud la nord pînă la această depresiune subsecventă rămîne suspendată şi de aceea constituie o limită clară. Ea poate fi prelungită imaginar mai departe spre nord pînă la dealurile mai înalte, dezvoltate pe formaţiunile *paleogene* şi *miocene* sau uneori chiar pînă pe cristalin. În felul acesta formaţiunile *ponţiene* şi *daciene* au fost scoase la zi de sub această cuvertură piemontană *levantin-villafranchiană,* mult mai întinsă în trecut.

b) *Terasele Rîului Doamnei la localitatea Domneşti.*

Prezenţa teraselor fluviatile întinse la cele mai multe din rîurile amintite coincide cu apariţia formaţiunilor *pliocene*.

Rîul Doamnei prezintă două terase superioare pe partea dreaptă, bine dezvoltate în dreptul localităţii Domneşti — *terasa de 80—100 m* şi *terasa de 110—120 m*. Podul acestora constituie un „adevărat cîmp al căpşunilor", dominat de dealurile din jur.

Depozitele de terase se pot vedea destul de bine în lungul văii Lupului, situată la vest de Domneşti şi ele stau discordant peste depozitele daciene (fig. 3 A).

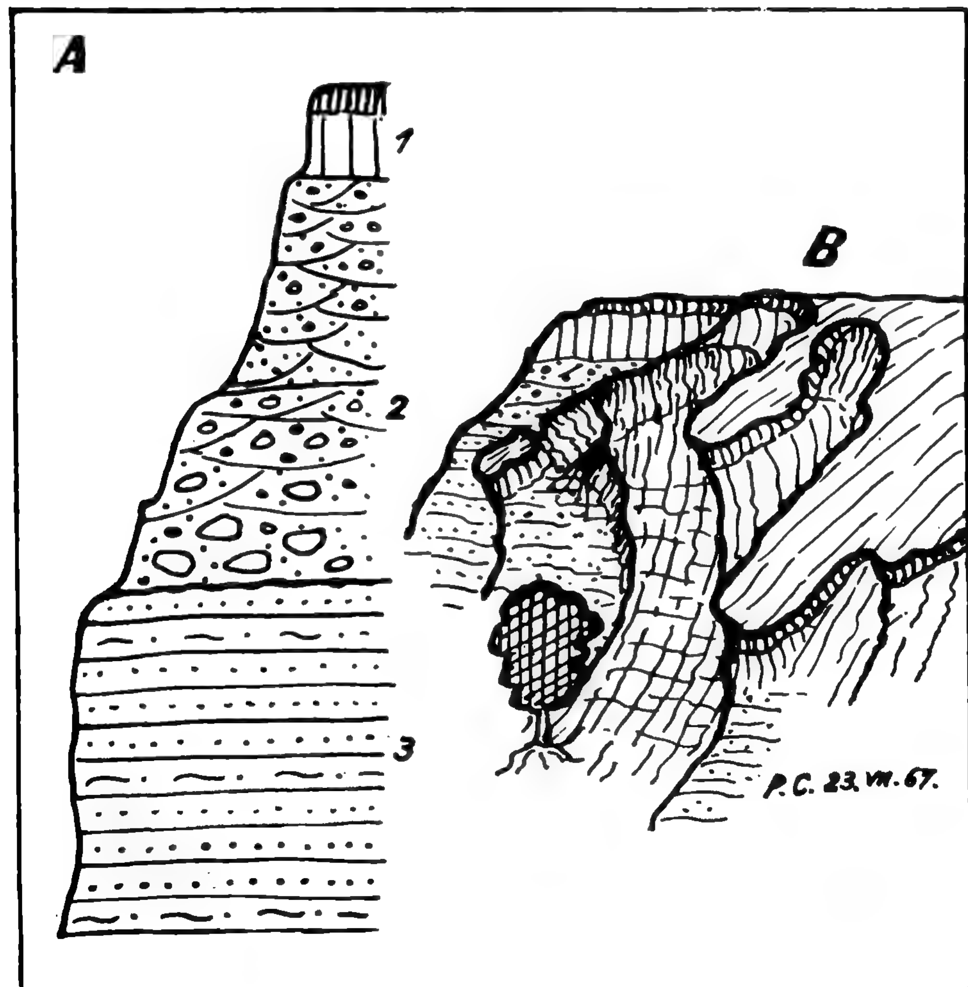

Fig. 3 — Aspecte din Valea Lupului : *A* — profilul geologic al terasei de 90—100 m. (*1* — depozit loessoid ; *2* — depozitele de terasă ; *3* — formaţiuni daciene). *B* — Aspect general

De asemenea foarte evidentă este *eroziunea torenţială* de pe fruntea terasei de 80—100 m chiar în dreptul satului şi mai ales pe versantul drept al văii Lupului, unde are aspect de *badlands* (fig. 4). Trecerea gradată printr-o frunte lină de la terasa de 110 m la cea de 80—100 m nu este marcată de depozitul loessoid deluvial, cu aceeaşi grosime, ci de depozitele aluvionare şi de unele generaţii de văi (Fig. 5).

Fig. 4 — Depozitele de terasă sînt puse în evidenţă de eroziunea torenţială în Valea Lupului Domneşti.

c) *Terasele interfluviale dintre Bughea şi R. Tîrgului.*

Începînd de la localitatea Godeni, unde valea torentului Olteni are un caracter subsecvent, se dezvoltă o mică *depresiune intracolinară* care ocupă întreg interfluviul dintre albiile Bughei şi R. Tîrgului, dominată de dealurile din jur. Ea începe cu versantul stîng al văii Oltenilor, cu carecter de cuestă. Această depresiune corespunde unei *suprafeţe de acumulare,* uşor înclinată spre sud, constituită din bolovănişuri, pietrişuri şi nisipuri cu stratificaţie torenţială, cu mai multe trepte ce înclină uşor spre sud (fig. 2, B).

Prima treaptă (cea mai înaltă, de 120—150 m) se află în colţul de NV, după care urmează, tot cu aspect de evantai, *alte două trepte* cu fizionomie mai clară de *terase piemontane* şi mai extinse spre SV.

Acestea sînt terasele de 100—110 m şi de 90—95 m, cu denivelare între ele de numai 5—6 m.

Desfăşurarea in evantai, începînd din colţul de NE spre SV, indică contribuţia principală a apelor R. Tîrgului la formarea lor

Fig. 5. — Depozitele aluvionare scoase la zi de curenţi în Drava de 110—120 m în Valea Lupului la Domneşti.

Cuvertura de depozite aluvionare este prezentă peste tot pe podul şi pe fruntea lor şi ea iese şi mai bine în evidenţă prin izvoarele care apar pe fruntea dinspre albia R. Tîrgului.

O altă terasă mai joasă este cea de 20—30 m de pe dreapta R. Tîrgului, bine dezvoltată în dreptul localităţii Schitu Goleşti şi apoi mai la sud. Spre nord, ea apare sub formă de umeri rari.

Întreaga depresiune de aici poate fi numită *depresiunea intracolinară Schitu Goleşti.*

RÉSUMÉ

BRÈVES OBSERVATIONS GÉOLOGIQUES ET GÉOMORPHOLOGIQUES DANS LA ZONE DES PRÉCARPATES SUR LE TRAJET CURTEA DE ARGEŞ — SCHITU GOLEŞTI

Les observations géologiques et géomorphologiques ont eu comme but l'établissement de la limite du Piémont Gétique et des Subcarpates Gétiques entre les vallées de l'Argeş et du Rîul Tîrgului.

Sur la foi des fossiles collectées on a établit la *présence des formations fluvio-lacustres sablonneuses-argileuses daciénnes* entre les localités Curtea de Argeş et Schitu Goleşti, mises à jour par l'érosion diffé-

rentielle de sous la couverture piémontane lévantin-villafrancienne, qui continuent probablement vers le nord jusqu'au pied de la montagne.

L'érosion differentielle, générée par les torrents et par des processus gravitationels, a crée au niveau des interfleuves au long des formations daciénnes, *une des plus étendues dépression collinaires subséquent* ou de *contacte hythologique* entre le Piémont Gétique et les Subcarpates Gétiques.

On détermine ensuite la présence des deux terasses supérieures bien développées à Domneşti sur la vallée du Rîul Doamnei, d'une petite dépression d'acumulation piémontane, faiblement inclinée vers le sud, entre Bughea et Rîul Tîrgului, nommée *la dépression intracollinaire Schitu Goleşti.*

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune ştiinţifică de comunicări a Muzeului judeţean Argeş — Piteşti 24—25 mai 1971.

CONTRIBUŢII NOI LA TECTONICA MASIVULUI BUCEGI

MIRCEA ILIE

Timp de 70 de ani, masivul Bucegi a constituit obiectul cercetărilor, care au întîmpinat dificultăţi în descifrarea structurii geologice. O serie de contradicţii stratigrafice şi tectonice precum şi studiul izolat al masivului muntos au contribuit la dezbaterea problemelor structurale. Poziţia geografică a determinat pe cercetători să considere Bucegii ca aparţinînd Carpaţilor Orientali sau Carpaţilor Meridionali, datorită situaţiei lor la joncţiunea acestor două ramuri carpatice. Contradicţia se datoreşte faptului că partea superficială, reprezentată prin sedimentar, prezintă legături de continuitate cu ramura carpato-orientală iar fundamentul aparţine cristalinului Leaota de la extremitatea estică a Carpaţilor Meridionali. Diferenţa de facies constituie de asemenea o contradicţie pe de o parte între jurasicul superior de tip portlandian din bazinul Ialomiţei superioare şi tithonic-neocomianul din valea Prahovei şi pe de altă parte între barremian-apţianul de tip Dîmbovicioara din vestul Bucegilor şi barremian-apţianul de fliş din estul lor.

Succesiunea stratigrafică a masivului Bucegi este relativ simplă şi cercetătorii au adus contribuţii pozitive. P o p o v i c i H a ţ e g (1897) a determinat conglomeratele de Bucegi, care constituie cea mai mare parte din volumul stratigrafic, ca aparţinînd cenomanianului. J e k e l i u s (1926) repartizează aceste conglomerate la albian-cenomanian iar mai tîrziu (1940) identifică la partea superioară turon-senonianul şi totodată menţionează diferenţa faţă de conglomeratele de Dîmbovicioara de vîrstă apţian superior-albian. V o i t e ş t i (1935) descrie în valea Prahovei (Azuga) jurasic superior-neocomianul, reprezentat prin marne roşii şi şisturi filitoase compacte roşcate, străbătute de roci profirice. Determinarea barremianului de la Piatra Arsă (P r o t e s c u, 1937) reprezintă o contribuţie importantă la stratigrafia Bucegilor.

Tectonica manifestă şi ea contradicţii importante, care au determinat pe cercetători să considere structura normală sau supusă şariajului. Seria sedimentară a Bucegilor a fost considerată de B e r g e r o n (1905) ca fiind transportată tectonic peste autohtonul cristalin, în timpul terţiarului ; fenomenul se baza pe laminarea jurasicului mediu. M u r g o c i (1905) a înglobat cristalinul Leaotei împreună cu jurasico-cretacicul său la pînza getică, precizînd că linia de încălecare Prahova repre-

zintă fruntea pînzei conglomeratelor de Bucegi ; șariajul a avut loc între barremian și cenomanian. Sinteza tectonică a Carpaților Orientali datorită lui Uhlig (1907) nu cuprinde echivalentul acestei pînze. În anul 1911, Mrazec și Voitești precizează componența stratigrafică a pînzei conglomeratelor de Bucegi ca fiind reprezentată prin cristalinul Leaota-Cozia granitul de Albești, mezozoicul și terțiarul acoperitor. A fost repartizată grupului de pînze interne terțiare și anume considerată la partea superioară a celor 6 pînze carpatice. Ulterior, Voitești (1929, 1935) a înglobat pînza conglomeratelor de Bucegi la pînza transilvană, prima pînză și cu poziția geometrică superioară, decolată de pe cristalin în faza mezocretacică. În ultima sa sinteză tectonică a Carpaților noștri (1942) a revenit asupra vîrstei pînzei conglomeratelor de Bucegi, considerînd-o ca fiind generată la sfîrșitul ogilocenului, din cuvertura puternică cenomană și clipele tectonice, rezultate de pe fundamentul cristalin. Este de observat că deși s-a aplicat masivului Bucegi structura în pînză, integrată în ansamblul celor două ramuri carpatice, ridicările geologice de amănunt s-au menținut la structura normală, avînd caracterul disjunctiv, predominant. Tectonica rupturală nu reprezintă însă, particularitatea esențială a masivului Bucegi și prin simplul joc al faliilor nu se pot explica șariajele evidente. Structura în pînză a catenelor adiacente nu poate excepta Bucegii, ci va trebui aflat modul de aplicare în cuprinsul acestui masiv. Obstacolul în descifrarea structurii în pînză are la bază situații structurale contradictorii ; în partea de vest a Bucegilor jurasicul este suportat aparent normal de cristalinul Leaota, pe cînd la est raporturile jurasico-cretacice indică superpoziții tectonice. Poziția geometrică a faciesurilor jurasico-cretacice nu poate fi soluționată printr-o simplă falie orientată N—S ci, prin suprapunerea faciesurilor din pînză față de cele din autohton.

Analiza amănunțită a raporturilor dintre cristalinul Leaotei, jurasic și cretacic ne poate conduce la descifrarea tectonicei reale și la înglobarea ei în ansamblul structural carpatic. În lungul Ialomiței superioare se constată o diferențiere structurală netă. Versantul drept este ocupat de substratum-ul cristalin al Leaotei, peticele de jurasic mediu-superior și apariții izolate de albian-cenomanian. La est de această vale se dezvoltă domeniul cretacic, care formează cea mai mare parte a masivului Bucegi. Separarea acestor sectoare are loc pe o direcție N—S și corespunde unei fracturi principale, care urmărește aproximativ cursul superior al Ialomiței. Aflorimentele discontinue și de proporții diferite reprezentate prin cristalin și jurasic oferă posibilitatea reconstituirii sistemului ruptural, pe care s-a instalat valea Ialomiței. Falia principală a Ialomiței este orientată NNE—SSV, se dezvoltă de preferință pe versantul stîng și este întreruptă la distanțe relativ mici. Faliile transversale sînt orientate diferit ; cele dintre văile Cocora și Lăptici sînt scurte și dirijate E—V ; iar cele care încadrează Podu cu Florile prezintă direcția NV—SE ca și cele de la extremitatea sud-estică a muntelui Tătaru. Este de observat că, pe faliile transversale din domeniul cretacic sînt instalate văile Cocora, Lăptici și Blana. Intervenția acestor falii subdivide falia principală într-o serie de fragmente, care îi împrumută aspectul scalariform. Linia rupturală Ialomița este o fractură gravitațională profundă, care separă compartimentul vestic ridicat,

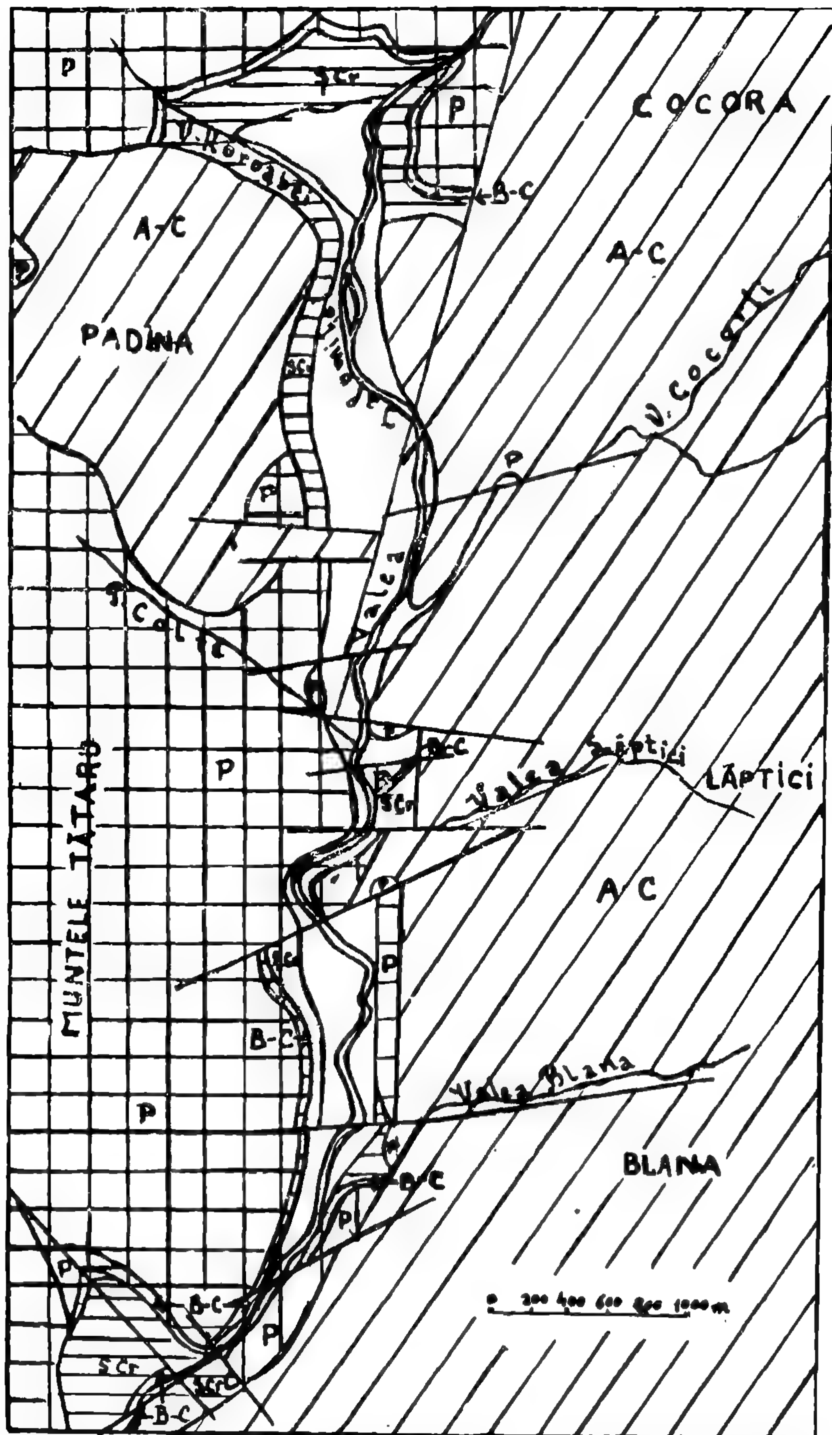

Fig. 1 — **Sistemul ruptural din bazinul superior al văii Ialomiţa** Ş. cr., şisturi cristaline ; *BC,* bajocian-callovian ; *P,* portlandian ; *AC,* albian-cenomanian.

de cel estic coborît cu cîteva sute de metri. Blocurile cristalin-jurasice, încadrate de falii şi dezvoltate în lungul Ialomiţei împrumută caracterul desjunctiv, considerat de unii autori ca reprezentînd particularitatea esenţială a structurii Bucegilor. În acest sens pledează şi dispoziţia ordonată a cretacicului din umplutura sa sinclinală. Acelaşi calm tectonic se constată la prima analiză a raporturilor cristalin-jurasic de la Strunga sau muntele Tătaru. În partea de sud, masele de calcare izolate de la Podu cu Florile. Muntele La Piatra a oferit posibilitatea observării raporturilor tectonice dintre fundamentul cristalin şi jurasic. Apariţia intermediară a barremian-apţianului demonstrează superpoziţia tectonică. Intercalarea tectonică a cretacicului inferior, între cristalinul Leaotei şi jurasic, se observă la sudul jurasicului de la Podu cu Florile, în colţul nord-vestic al masei jurasice din muntele Lespezi şi în partea sudică a calcarelor jurasice din muntele La Piatră. Contururile închise ale jurasicului de la Podu cu Florile — La Piatră şi caracterul festonat demonstrează dezorganizarea prin eroziune a lamei de şariaj iniţială. Generalizînd fenomenul, masele jurasice, dezvoltate la vest de valea Ialomiţei, reprezintă peticele de acoperire ale unei importante lame de şariaj deplasată de la vest spre est. Procesul s-a manifestat după sedimentarea apţianului, după cum dovedesc clipele de rabotaj din baza calcarelor jurasice. Peticele transgresive de albian-cenomanian de la Padina şi Raiciu indică limita superioară a şariajului. Peticele de şariaj Podu cu Florile, Lespezi şi La Piatră reprezintă pachete de strate desprinse de substratum-ul originar şi transportate prin simplă translaţie şi alunecare pe o suprafaţă de fricţiune, care s-a manifestat în faza austrică, antealbiană.

Completînd datele privitoare la *falia majoră Ialomiţa* se poate preciza că ea separă două regiuni diferite structural : în partea vestică se dezvoltă cristalinul în loc, care a jucat rolul de autohton şi *peticele de acoperire Podu cu Florile — La Piatră,* resturile salvate de eroziune ale unei pînze deplasate în faza cutărilor austrice antealbiene. Partea estică a liniei rupturale Ialomiţa este ocupată de grosimea impozantă a depozitelor de cuvertură post-tectonice, umplutura compartimentului coborît. Falia de scufundare Ialomiţa separă două compartimente ale căror structuri sînt contrastante ; la vest structura în pînză iar la est structura normală de suprafaţă.

Infrastructura masivului Bucegi este descoperită în partea sa orientală, unde apare, de sub conglomeratele de Bucegi, barremian-apţianul şi valanginian-hautervinianul (strate de Sinaia) din fosa carpato-orientală. Apariţiile de calcare jurasice cuprinse între cariera Piatra-Arsă şi Valea Izvorului fac notă discordantă faţă de succesiunea normală a subdiviziunilor cretacice. Ele sînt în număr de patru, au lungimi care variază în 1000—2000 metri şi reprezintă caracterul lamelor de şariaj. Sînt orientate N—S, apar pe culmi şi dispar în văi, sînt prinse în depozitele barremian-apţiene şi prezintă un dispozitiv în culisă. Lamele de şariaj Piatra Arsă, Furnica, Zgarbura-Izvorul nu apar izolate, ci ele reprezintă partea frontală a lamei de şariaj. Deplasarea orizontală, care nu cade sub observaţia directă este de 8 km iar grosimea masei transportate scade de la vest la est, fapt dedus din dimensiunile reduse a peticelor frontale. Continuitatea iniţială a lamei de şariaj a

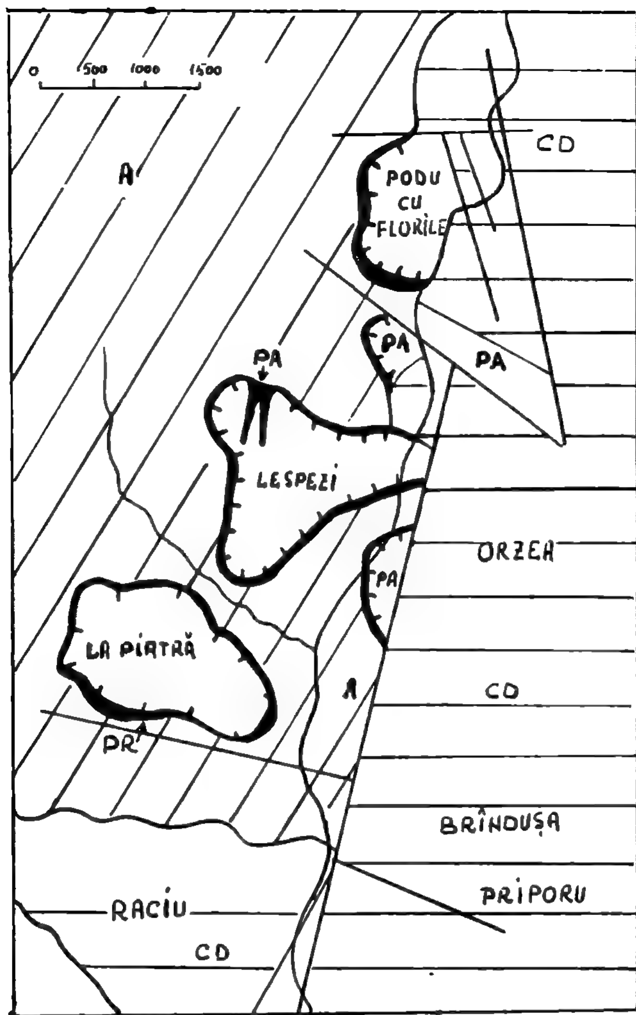

Fig. 2 — Peticele de acoperire ale pînzei Bucegi *A*, autohton ; *PA*, petice de acoperire ; *PR*, petice de rabotaj ; *CD*, cuvertura discordantă.

fost întreruptă de falia majoră Ialomiţa şi deplasată pe verticală pe circa 800 metri. În fundamentul masivului Bucegi, lama de şariaj a fost fragmentată de cîteva falii post-tectonice şi de puternica eroziune exercitată de apele mărilor transgresive. Deplasarea orizontală a jurasicului, pe fundamentul autohton cristalin-cretacic, în cuprinsul Bucegilor, atinge 12 km. Ea este cuprinsă între *peticele de acoperire Tătaru—La Piatră* şi *peticele frontale încapişonate Piatra Arsă — Valea Izvorului*. Tectonica disjunctivă, posterioară punerii în loc a lamei de calcare transportate gravitaţional, a dezorganizat sensibil aspectul iniţial al şariajului iar transgresiunea post-tectonică a mascat o bună parte din supra-

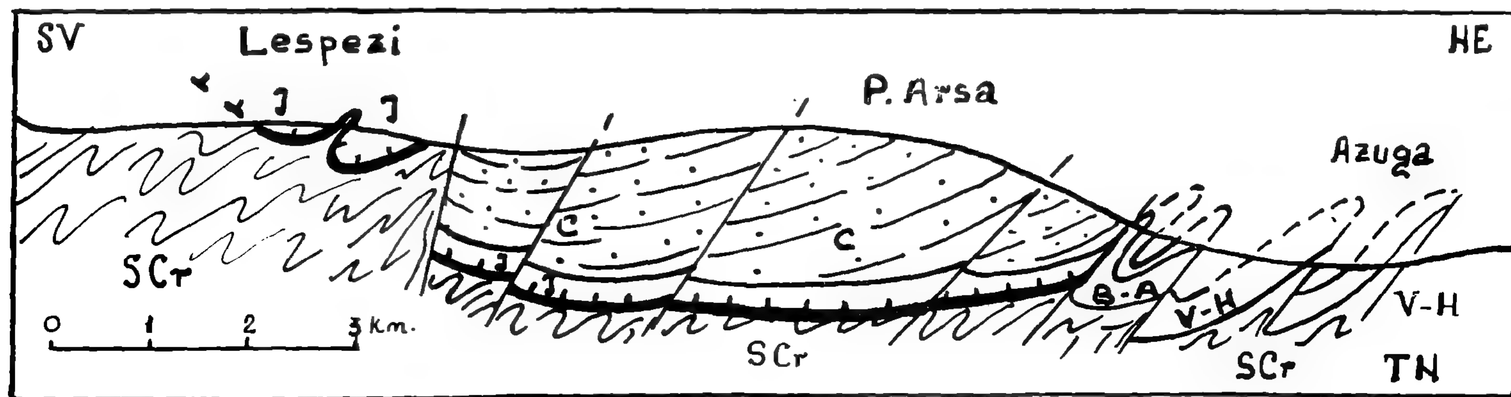

Fig. 3 — Profilul geologic prin pînza de Bucegi. Ș. cr., șisturi cristaline ; *J*, bajocian-portlandian ; *TN*, tithon-infravalanginian ; *VH*, valanginian-hauterivian ; *BA*, barremian-apțian ; *C*, cenomanian.

faţa maselor transportate prin translaţie cvasiorizontală. Suprapunerea inversă jurasic-cretacic, constatată la vest de Ialomiţa şi Prahova, ne îndreptăţeşte să considerăm fundamentul conglomeratelor de Bucegi ca fiind leagănul unei pînze gravitaţionale, *pînza de Bucegi*. Trebuie menţionat faptul că pînza de Bucegi diferă substanţial de pînza conglomeratelor de Bucegi, în accepţia acordată de autori. Pînza de Bucegi de vîrstă mezocretacică se prezintă alcătuită numai din calcare portlandiene — cu bajocian-callovianul în bază şi adeseori laminat prin şariaj —, care s-au deplasat gravitaţional de la vest spre est, pe un autohton cristalin-cretacic inferior. Ulterior sistemul disjunctiv a fragmentat pînza iar transgresiunea cenomană a acoperit autohtonul şi pînza. Conglomeratele nu au constituit deci, volumul principal al masei transportate cum erau considerate în ideea pînzei conglomeratelor de Bucegi iar jurasicul nu a reprezentat numai clipe deplasate prin mijlocirea conglomeratelor, ci ele constituie unica formaţiune din componenţa pînzei de Bucegi, care nu prezintă afinităţi cu pînzele poligenetice ale flişului.

Asimetria structurală reliefată de falia Ialomiţa este amplificată de tectonica văii Prahova. Aici cretacicul inferior participă cu un volum impozant la autohtonul pînzei de Bucegi, reprezentată prin partea sa frontală, spre deosebire de peticele de rabotaj ale cretacicului inferior din baza peticelor de acoperire Tătaru—La Piatră. Este important de menţionat că, la seria mezozoică, autohtonă, se adaugă succesiunea tithonic-infravalanginian, care sporeşte contrastul stratigrafic delimitat de falia Ialomiţa. Totodată seria tithonic-infravalanginian din autohton contrastează cu portlandian-urgonianul din componenţa pînzei. În sprijinul pînzei de Bucegi alături de raporturile inverse jurasic-cretacic se situează şi suprapunerea pe verticală a două faciesuri diferite în pînză şi autohton. Fundamentul cristalin se menţine şi în valea Prahovei, fiind prezent prin lamele Valea Cerbului, Valea Seacă-Pîrîul Mărului şi Zamura-Valea Feţei. Aceste clipe orientate N—S reprezintă lame legate de fundament şi totodată asociate tithon-infravalanginianului dintre Azuga şi Valea Feţei. Masivitatea cristalinului Leaota de la vest, Ialomiţa este înlocuită prin clipele ejective din valea Prahovei. Solzificarea substratului trebuie pusă pe seama deplasării spre est a pînzei de Bucegi.

Pînza de Bucegi nu reprezintă o unitate supratectonică singulară; ea se integrează în sistemul carpato-oriental. Caracteristica predominantă a tectonicei carpatice este formarea pînzelor deci, va trebui găsită legătura pînzei de Bucegi cu structurile similare, adiacente. O primă indicaţie ne-o oferă peticele de acoperire Clăbucet şi Gorganu de pe flancul occidental al masivului Leaota, care reprezintă părţile cele mai avansate ale pînzei Rucăr-Dîmbovicioara (Ilie, 1969). Componenţa portlandian-urgonian a acestei pînze, autohtonul barremian-apţian şi cuvertura discordantă albian-cenomanian sînt caractere comune pînzei de Bucegi şi pînzei Rucăr-Dîmbovicioara. Amplitudinea şariajului Rucăr-Bucegi se ridică la 25 km iar grosimea masei transportate scade sensibil de la vest spre est.

Afinităţile structurale dintre pînza de Bucegi şi pînza Rucăr-Dîmbovicioara atrag după sine integrarea în *Pînza Supratransilvană* (Ilie, 1970). Permanenţa în lungul catenei a aceluiaşi plan structural cu aceeaşi

componență stratigrafică a determinat pe autor să considere pînzele gravitaționale Perșani, Hăsmaș, Codlea, Piatra Craiului, Rucăr-Dîmbovicioara și Bucegi ca reprezentînd mărturiile unei singure unități supratectonice. Unitatea inițială a acestor pînze mezocretacice se bazează pe particularitățile constante orogenice, dispuse în zone longitudinale, paralele cu sistemul plicativ al Carpaților Orientali. Separarea datorită fracturilor transversale, grabenelor și formațiilor post-tectonice nu corespunde relațiilor inițiale. Prin îndepărtarea mintală a învelișului discordant și al efectelor tectonice disjunctive obținem imaginea integrală a pînzei supratransilvane, din care face parte întreaga suită de pînze, identificate izolat, dintre care ultima și cea mai sudică este pînza de Bucegi, căreia i se asociază și masele jurasice din împrejurimile Brașovului.

RÉSUMÉ

NOUVELLES CONTRIBUTIONS À LA TECTONIQUE DU MASSIF DE BUCEGI

L'ensemble des phénomènes identifiés recemment par l'auteur démontre la présence d'une importante lame de charriage constituée par des calcaires jurassiques et supportée par le barremien-aptien et le cristallin de Leaota. La nappe de Bucegi est représentée par les lambeaux de recouvrement de Tătaru-La Piatră et par les lambeaux frontales de Piatra Arstă-Valea Izvorului.

Comunicare prezentată la cea de a II-a sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș — Pitești 24—25.V.1971.

CONTRIBUȚII LA STUDIUL ALGELOR CA ORGANISME PIONIERE (I)

LUCIAN GRUIA

Algele sînt primele organisme care se instalează viabile pe rocile nude [1]. Aceasta deoarece algele, ca organisme vegetale autotrofe, au o mare putere de rezistență, de adaptare și de răspîndire; organisme care au nevoie — pentru îndeplinirea ciclului lor vital — uneori de condiții foarte modeste, reduse la o umiditate relativ scăzută, la o lumină slabă și la substanțele minerale cuprinse în rocă, în apa de precipitații sau în praful adus de curenții aerieni. Datorită adaptabilității lor, algele pot suporta condiții vitrege de viață ca înghețul și dezghețul repetat, temperaturi locale ridicate datorită unei insolații puternice, variații mari în felul și periodicitatea regimului hidric ș.a. Față de îngheț, unele alge se comportă conform fenomenului fizic de înghețare a apei în capilare — adică la temperaturi foarte scăzute; alte alge la îngheț sporulează rapid, ceea ce duce nu la distrugerea lor ci la mărirea rezistenței și a posibilităților lor de răspîndire și supraviețuire. Algele pot utiliza cantități mici de apă lichidă ca apa de rouă, apa peliculară, sau, chiar apa sub formă de vapori; iar gelatina cu care sînt înconjurate algele contribuie la menținerea unui echilibru hidric — nu numai fizic ci și chimic — favorabil algei respective. De altfel, gelatina care înconjoară celulele sau coloniile multor alge joacă, în schimburile chimice dintre algă și mediu, un rol complex, de mediator chimic, de membrană complexă, semipermeabilă și pluristratificată; în care caz apa se comportă ca o substanță chimică și în care sarcinile chimice ale dipolului de apă și dispunerea acestora au un rol esențial. Rolul complex și încă incomplet elucidat al tecii gelatinoase a algelor explică parțial marea rezistență și adaptabilitate a acestor organisme la condiții puțin favorabile vieții.

Unele alge asimilează direct azotul molecular din aer, ceea ce le conferă o mare putere de invadare a unor medii sărace în acest element indispensabil vieții. Altor alge le este suficient azotul cuprins în compușii din apele de precipitații. Și într-un caz și în celălalt, algele con-

[1] În sensul de neacoperite sau neinvadate de o peliculă, pătură, sau strat viu, sau care să cuprindă forme de viață.

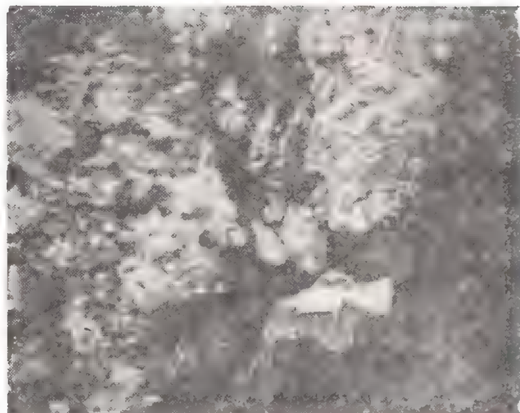
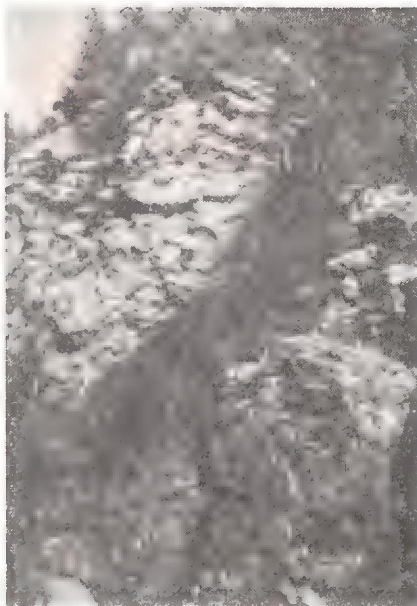

Foto 1 — *Stațiunea 1, de sub stînca lui Varsanufie* (original.)

Foto 2 — *Aspect general de deasupra stîncii lui Varsanufie* (original).

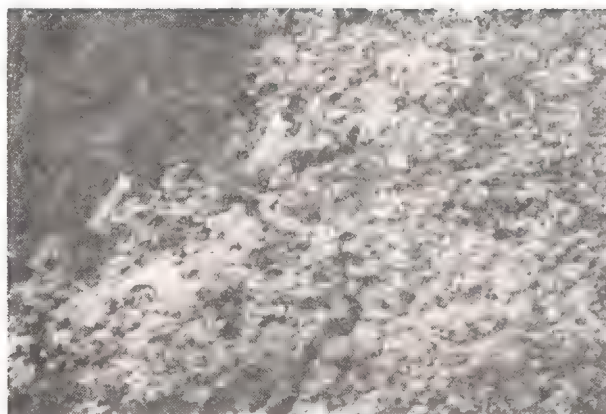

Foto 3 — *Stațiunea 2, de pe stînca lui Varsanufie* (original).

tribuie la îmbogăţirea mediului în compuşi azotaţi fixaţi, accesibili altor organisme vegetale numai după moartea şi descompunerea algelor.

Substanţele secretate de alge şi eliberate în mediu atacă roca-suport, făcînd-o mai accesibilă nevoilor lor vitale şi totodată creînd premisele posibilităţii instalării altor organisme ca bacteriile, lichenii şi muşchii şi odată cu acestea a protozoarelor şi chiar a unor animale superioare acestora. În acest fel, algele sînt primele organisme formatoare de sol. Odată formată pe roce, pelicula de alge schimbă complet regimul hidro-termic superficial al rocei respective, micşorînd amplitudinea şi viteza variaţiilor de umiditate şi temperatură a acesteia, ceea ce contribuie la încetinirea ritmului de dezagregare termică a rocelor, fapt compensat sau chiar întrecut de dezagregarea chimică amintită mai sus.

În acest fel se constată că *algele instalate pe rocele nude sînt alge pioniere ca rol şi nu ca grup ecologic*; ele putînd fi foarte diferite după regiunea geografică, natura şi locul rocei de referinţă, climă, posibilităţile de însămînţare cu alge etc.

Din toate aceste considerente, studiul complex al algelor ca organisme pioniere este deosebit de interesant. Acest studiu ar fi ideal prin urmărirea în timp a variaţiei felului şi cantităţii algelor şi a efectului lor pe rocele nou formate, în speţă pe rocele vulcanice recente sau pe lava vulcanică proaspătă. Cu anumite rezerve dictate de factorii locali geografici, climatici şi biotici, acest studiu poate fi edificator chiar atunci cînd se efectuează pe roce vechi dar încă nesolificate. Nisipurile continentale, ca şi nisipurile marine şi fluviale recente, ca roce nesolificate sau în curs de solificare, pot constitui, de asemenea, terenuri propice pentru studiul algelor ca organisme pioniere în procesul de pedogeneză.

În această primă notă referitoare la acest interesant subiect, prezentăm — ca un prim pas — lista algelor determinate într-o serie de 19 probe, colectate din 7 staţiuni situate pe stînci nesolificate, după cum urmează:

Staţiunea 1: Sub stînca lui Varsanufie, muntele Piatra Arsă, Bucegi. Leg. 7.VII.1969: *a* — expoziţie sud; înclinare 6°; la 1 m înălţime de la pămînt, pe calcar; *b* — expoziţie sud; înclinare 90°; scoarţă de alterare pe calcare, de 0,5 mm grosime.

Staţiunea 2: Deasupra stîncii lui Varsanufie. Leg. 7.VIII.1969: *a* — expoziţie sud-sud-vest; înclinare 70°; calcare acoperite cu o crustă neagră.

Staţiunea 3: Cheile Văii cu Geanune, muntele Furnica, masivul Bucegi, la cca. 1600 m.s.m. Conglomerate. Leg. 7.VIII.1969: *a* — expoziţie nord; înclinare 90° pînă la —5°; calcar; *b* — expoziţie nord-nord-vest; înclinare 85—90°; la 1,5 m înălţime de la sol; gresie micacee.

Staţiunea 4: Primul afluent de dreapta al Văii cu Geanune, la cca. 1800 m.s.m., pe malul drept. Vale de avalanşe. Leg. 7.VIII.1969: *a* — expoziţie nord-vest; înclinare 90°; scoarţă de alterare pe calcar; *b* — expoziţie nord; înclinare 80—90°; scoarţă de alterare pe gresie.

Staţiunea 5: Stînca de la Prişcu, Valea Doftanei, masivul Baiul. Calcar. Leg. 16.IX.1969: *a* — expoziţie nord-vest; înclinare —70°; la 30 cm înălţime de la sol; *b* — expoziţie nord-vest; înclinare 90°; sub licheni, la 1,3 m înălţime de la sol; *c* — expoziţie nord-vest; înclinare 80—90°; culoare verde sub scoarţa de alterare de 0,5 mm grosime.

Stațiunea 6 : Stînca calcaroasă dintre confluiența pîraielor Prișcu și Predeluț, afluenți ai rîului Doftana, masivul Baiul. Leg. 16.IX.1969 : *a* — expoziție sud ; înclinare 60—65° ; la 1,2 m înălțime de la sol ; lumină difuză ; umed ; *b* — expoziție sud ; înclinare —30° ; la 40 cm înălțime de la sol ; pete de culoare albă ; *c* — expoziție sud-est ; înclinare 80—90° ; la 1,2 m înălțime de la sol ; pete de culoare negricioasă ; *d* — expoziție est-nord-est ; înclinare 80—90° ; la 80 cm înălțime de la sol ; *e* — expoziție nord la nord-nord-est ; înclinare 90° ; la 1 m înălțime de la sol ; pete negricioase, umede, asemănătoare cu cele din proba *6 c*.

Stațiunea 7 : Stîncă conglomeratică pe malul drept al pîrîului Urlățelul — afluent al Doftanei. La 1,3—1,5 m înălțime de la sol. Leg. 7.X.1968 : *a* — expoziție est ; înclinare 90° ; *b* — expoziție est ; înclinare 90° ; cimentul nisipos-gresos al conglomeratului ; *c* — expoziție nord-est ; înclinare —70° ; gresie udă.

Colectarea algelor a fost făcută pe teren, direct în eprubete sterilizate ce cuprindeau mediu de cultură Knop agarizat 1%. După creșterea algelor în condiții de laborator, la lumină artificială fluorescentă, acestea au fost determinate, lista lor fiind dată în tabelul 1, din care se desprind următoarele concluzii :

1. Majoritatea algelor determinate sînt alge albastre *(Cyanophyceae)*; printre acestea dominînd taxonii din genurile *Gloeocapsa, Microcystis* și *Phormidium*. Acest fapt este explicabil prin existența — în majoritatea stațiunilor cercetate — a unor condiții proprii mediului aerian sau terestru, în care vegetează foarte bine alge din genurile de mai sus.

2. O serie de alge ca *Bracteacoccus pseudominor* Bischoff and Bold, *Prasiola crispa* (Lightf.) Menegh., mai apropiate mediului terestru, au fost determinate de noi în unele din probele analizate, fapt ce indică asemănarea condițiilor generale de viață din stațiunile noastre și mediul terestru, rezistența și adaptabilitatea algelor, precum și posibilitatea de invadare a rocelor nude de către alge din diverse medii.

3. Asemănarea locală, strict microstațională dintre condițiile existente în cîteva din probele noastre și mediul acvatic este demonstrată de existența în probe a unor alge acvatice ca *Ulothrix tenerrima* Kütz., ș.a.

4. Numărul mic de diatomee determinat este datorat, în primul rînd, naturii calcaroase, fără feldspați, a rocilor din majoritatea stațiunilor noastre și numai în al doilea rînd condițiilor hidrotermice, luminoase sau trofice necorespunzătoare acestor alge.

5. Diversitatea algelor determinate, în raport cu diversitatea dar și punctele comune ale condițiilor de mediu în stațiunile cercetate, demonstrează că algele pioniere nu pot fi considerate un grup ecologic, ci ca populații existente la un moment dat în condiții de mediu bine determinate.

Continuarea studiului algelor ca organisme pioniere trebuie să cuprindă analiza floristică a algelor pe roce nude — în cît mai multe cazuri — precum și studiul condițiilor microstaționale în timp, lucru pe care sperăm să-l realizăm în viitor.

Tabelul 1

Prezența algelor pioniere determinate în stațiunile și probele cercetate (original) **Prezența algelor determinate în bălțile sistemului central al complexului de bălți din ostrovul Calnovăț** (original)

Nr. crt.	Alge Stațiunea	1		2		3		4		5			6					7		
	Proba	a	b	a	b	a	b	a	b	a	b	c	a	b	c	d	e	a	b	c
	CYANOPHYTA																			
1	*Amorphonostoc punctiforme* (Kütz.) Elenk.		+								+	+	+							+
2	— f. *populorum* (Geitl.) Hollerb.			+								+							+	
3	*Aphanothece microscopica* Näg.												+						+	
4	*Gloeocapsa alpina* Näg. emend. Brand														+					
5	*G. dermochroa* Näg.										+	+								
6	*G. magma* (Bréb.) Kütz. emend. Elenk. f. *itzigsohnii* (Born.) Hollerb.										+									
7	*G. minuta* (Kütz.) Hollerb. ampl.														+					
8	*G. montana* Kütz. ampl. Hollerb. f. *fenestralis* (Kütz) Hollerb.										+	+								+
9	*G. punctata* Näg. ampl. Hollerb.										+	+	+		+	+			+	+
10	*G. tenax* (Kirchn.) Hollerb.										+									
11	*G. turgida* (Kütz.) Hollerb. emend.												+							
12	— f. *subnuda* (Hansg.) Hollerb.												+							
13	*G. varia* (A. Br.) Hollerb.														+					
14	*Microcystis muscicola* (Menegh.) Elenk.														+		+			
15	*M. pulverea* (Wood) Forti emend. Elenk.	+																		
16	— f. *holsatica* (Lemm.) Elenk.													+						

Nr. crt.	A l g e — Staţiunea / Proba	1 a	1 b	2 a	2 b	3 a	3 b	4 a	4 b	5 a	5 b	5 c	6 a	6 b	6 c	6 d	6 e	7 a	7 b	7 c
17	— f. *incerta* (Lemm.) Elenk.									+										
18	— f. *parasitica* (Kütz.) Elenk.									+		+								
19	— f. *racemiformis* (Nyg.) Hollerb.										+									+
20	*Nodularia harveyana* (Thwait.) Thur.				+															
21	*Phormidium corium* (Ag.) Gom.			+																
22	*Ph. dimorphum* Lemm.				+															
23	*Ph. foveolarum* (Mont.) Gom.						+													
24	*Ph. molle* (Kütz.) Gom.			+																
25	*Ph. tenuissimum* Woronich.																+			
	Phormidium sp.				+		+								+					
26	*Plectonema indicum* Dixit														+					
27	*Symploca muscorum* (Ag.) Gom.										+									
28	*Synechococcus aeruginosus* Näg.														+					
29	*Tolypothrix byssoidea* (Berk.) Kirchn.																+			
	XANTHOPHYTA																			
30	*Botryochloris minima* Pasch.										+									
31	*B. simplex* Pasch.										+									

32	*Ellipsoidion perminimum* Pasch.	+															+			
	CHLOROPHYTA																			
33	*Bracteacoccus pseudominor* Bischoff and Bold									+										
	Bracteacoccus sp.		+																	
	Cladophora sp.			+	+		+		+	+	+									
34	*Chlorella vulgaris* Beyerinck	+		+		+			+		+							+		
35	*Chlorococcum humicolum* (Näg.) Rabenh.										+				+					
	Gongrosira sp.						+											+		
	Oedogonium sp.										+									
36	*Prasiola crispa* (Lightf.) Menegh.						+													
37	*Protococcus viridis* Ag.				+			+		+		+						+		
38	*Stichococcus bacillaris* Näg.			+																
39	*St. minor* Näg.	+				+			+											
40	*Ulothrix tenerrima* Kütz.		+				+						+	+						
41	*U. variabilis* Kütz.																			+
	Chlorophyceae indet.		+						+	+						+	+	+		
	BACILLARIOPHYTA																			
42	*Hantzschia amphioxys* (Ehr.) Grun.	+	+																+	+
	Melosira sp.	+																		
43	*Navicula mutica* Kütz. var. *binodis* Hust.																		+	
	Navicula sp. sp.																		+	
44	*Pinnularia borealis* Ehr.										+								+	

BIBLIOGRAFIE

1. BISCHOFF H. W. and BOLD H. C. (1963), *Some Soil Algae from Enchanted Rock and Related Algal Species*, Phycological Studies **IV**, Univ. of Texas Publication, Nr. 6318, 1—95.
2. DEDUSENKO-ŞCEGOLEVA N. T., HOLLERBAH M. M. (1962), *Jeltozelenîe vodorosli*, in *Opredelitel presnovodnîh vodoroslei SSSR*, Moscova — Leningrad, vîp. 5.
3. ELENKIN A. A. (1949), *Monographia algarum Cyanophycearum aquidulcium et terrestrium in finibus U.R.S.S. inventarum*, pars specialis II, Moscova — Leningrad.
4. GRUIA L. (1970), *Alge din roca alterată de sub pernițele de mușchi I.*, Stud. și cercet. de Biol., seria Botanică, t. 22, nr. 3, 195—200.
5. HOLLERBAH M. M., KOSSINSKAIA E. K., POLIANSKII V. I. (1953), *Sinezelenîe vodorosli*, in *Opredelitel presnovodnîh vodoroslei SSSR*, Moscova, vîp. 2.
6. HEERING W. (1914), *Chlorophyceae III*, in PASCHER A., *Die Susswasser- Flora*, Jena, heft 6.
7. KORŞIKOV O. A. (1953), *Viznacinik prisnovodnih vodorostei Ukrainskoi RSR*, Kiev, V.
8. KRASILNIKOV N. A. (1954), *Mikroorganizmî i plodorodîe pociv*, Izv. Akad. Nauk SSSR, ser. biologhiceskaia, 2, 14—39.
9. ŞTINA E. A. (1963), *Ob uciastii vodoroslei v proțessah pocivoobrazovaniia*, Mikroorganizmî v selskom hoziaistve, Moscova, 191—206.
10. ŞTINA E. A. (1965), *Azotfiksațiia u sinezelenîh vodoroslei*, Ekologhiia i fiziologhiia sinezelenîh vodoroslei, Moscova-Leningrad, 160—176.
11. ZABELINA M. M., KISELEV I. A., PROŞKINA-LAVRENKO A. I., ŞEŞUKOVA V. S. (1951), *Diatomovîe vodorosli*, in *Opredelitel presnovodnîh vodoroslei SSSR*, Moscova, vîp. 4.

CONTRIBUTIONS À L'ETUDE DES ALGUES CONSIDERÉES COMME DES ORGANISMES PIONNIÉRS

RÉSUMÉ

L'auteur présente une série des considérations à sujet des algues pionnières, relatives à leur rôle des premières organismes formateurs du sol.

L'ouvrage contient un tableau des algues déterminées dans 7 stations (19 échantillons) situées sur des roches nudes, briévement descrites dans le texte. Le tableau comprend 29 taxons des *Cyanophycées*, 3 taxons des *Xanhtophycées*, 9 taxons des *Chlorophycées* et 3 taxons de *Bacillariophycées*.

L'auteur réléve que sur les roches nudes peut-être exister des conditions écologiques propres au milieu aérien, aquatique ou terrestre, traduisent par la flora algologique variée, avec des représentants de ces milieux.

En conclusion, l'auteur considére que les algues pionnières ne sont par un group ecologiques mais des populations caractéristiques aux différentes stations ; que les algues sont pionnières comme rôle, pas comme le groupe ecologique.

Comunicare prezentată la cea de a II-a sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș-Pitești 24—25.V.1971.

CONTRIBUŢII LA CUNOAŞTEREA ALGELOR DIN BĂLŢILE OSTROAVELOR DUNĂRII DE LA ISLAZ (II)

LUCIAN GRUIA

Cu nota de faţă continuăm prezentarea florei algelor din bălţile ostroavelor Dunării de la Islaz. În cele ce urmează dăm lista algelor determinate din sistemul central de bălţi al ostrovului Calnovăţ (Fig. 1), sistem ce cuprinde două gîrle (cu bălţile aferente) şi 4 bălţi.

Materialele algologice au fost colectate în anii 1958—1961, într-un număr de cîteva sute de probe, în urma analizei cărora a rezultat lista algelor redate în tabelul 1. Cu privire la condiţiile generale existente în bălţile studiate menţionăm că :

— La secete foarte mari şi îndelungate, gîrla lui Moş Pîrvu, gîrla lui Popa Stan şi bălţile aferente lor seacă ; balta Ciulniţa Mică poate seca păstrîndu-se însă un fund mocirlos cu foarte mici suprafeţe de apă liberă (gîldaie) ; restul bălţilor îşi reduc suprafaţa dar nu seacă complet. Balta Boaz, cea mai importantă din acest sistem din punct de vedere al

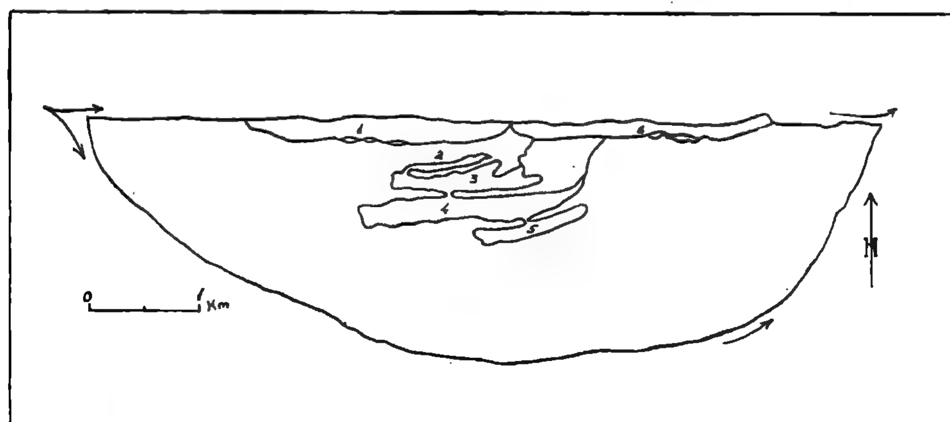

Fig. 1 — Schiţa ostrovului Calnovăţ cu sistemul central de bălţi (original)

Legenda : *1* — Gîrla lui Moş Pîrvu ; *2* — Balta Ciulniţa Mică ; *3* — Balta Ciulniţa Mare ; — *4* Balta Boaz ; *5* — Balta Dunărica ; *6* — Gîrla lui Popa Stan. Săgeţile indică sensul de curgere al apelor Dunării.

Tabelul 1

Prezența algelor determinate în bălțile sistemului central al complexului de bălți din ostrovul Calnovăț (original)

Nr. crt.	A l g e — B a l t a	1	2	3	4	5	6
	CYANOPHYTA						
1	*Anabaena aequalis* Borge	+	+		+		
2	*A. contorta* Bachm.					+	
3	*A. cylindrica* Lemm.				+		
4	— f. *intermedia* Elenk.			+			
5	*A. ellipsoides* Bolochonz. emend. Woronich.	+					
6	*A. flos-aquae* (Lyngb.) Bréb.					+	
7	*A. kisseleviana* Elenk.		+				
8	*A. laxa* (Rabenh.) A. Br.	+		+		+	
9	*A. oscillarioides* Bory					+	
10	— f. *cylindracca* (Playf.) Elenk.					+	
11	*A. planctonica* Brunnth.					+	
12	*A. scheremetievi* Elenk.				+	+	
13	— f. *ovalispora* Elenk.	+				+	
14	*A. solitaria* Kleb.		+				
15	*A. sphaerica* Born. et Flah.			+			
16	*A. spiroides* Kleb.					+	
17	— f. *crassa* (Lemm.) Elenk.					+	
18	— f. *degenerans* (Woronich.) Elenk.					+	
19	— f. *degenerativa* (Woronich.) Elenk.		+				
20	— f. *minima* (Nyg.) Kossinsk.					+	
21	*A. volzii* Lemm.			+	+	+	
22	— f. *recta* Kissel.			+	+		
	Anabaena sp.	+	+	+	+	+	
23	*Calothrix adscendens* (Näg.) Born. et Flah. Fig. 2)	+					
24	*C. braunii* Born. et Flah.				+		
25	*C. elenkinii* Kossinsk.					+	
26	*C. gracilis* F. E. Fritsch					+	
27	*C. parietina* (Näg.) Thur. f. *crassior* Erceg.					+	
	Calothrix sp.					+	
28	*Coelosphaerium kuetzingianum* Näg.	+		+		+	

Tabelul 1 (continuare)

Nr. crt.	Alge	Balta 1	2	3	4	5	6
29	*Cylindrospermum stagnale* (Kütz.) Born. et Flah.	+			+		
30	*Dactylococcopsis irregularis* G. M. Smith				+		
31	*Gloeocapsa minor* (Kütz.) Hollerb. ampl.					+	
32	*G. minuta* (Kütz.) Hollerb. ampl.			+	+	+	
33	*G. punctata* Näg. ampl. Hollerb.					+	
34	*G. turgida* (Kütz.) Hollerb. emend.	+				+	
35	*Gomphosphaeria lacustris* Chod.	+	+		+	+	
36	*Lyngbya cryptovaginata* Schkorb.				+	+	
37	*L. hieronymusii* Lemm.				+	+	+
38	*L. limnetica* Lemm.	+	+	+	+	+	
39	*L. martensiana* Menegh.	+					
40	*L. stagnina* Kütz.				+		
	Lyngbya sp.	+				+	
41	*Merismopedia glauca* (Ehr.) Näg.			+	+	+	
42	*M. punctata* Meyen	+	+	+		+	
43	*M. tenuissima* Lemm.	+	+			+	
44	*Microcystis grevillei* (Hass.) Elenk. emend.			+			
45	*M. pulverea* (Wood) Forti em. Elenk. f. *conferta* (W. et G. S. West) Elenk.		+				
46	— f. *incerta* (Lemm.) Elenk.				+		
47	— f. *racemiformis* (Nyg.) Hollerb.				+		
48	*Oscillatoria brevis* (Kütz.) Gom.						+
49	*O. irrigua* (Kürtz.) Gom.						+
50	*O. limosa* Ag.			+	+	+	
51	*O. major* Vauch.					+	
52	*O. okenii* Ag. f. *gracilis* (Kütz.) V. Poljansk. (Fig. 3)				+	+	
53	*O. princeps* Vauch. (Fig. 4)		+	+	+	+	
54	*O. proboscidea* Gom.				+	+	
55	*O. quasiperforata* Skuja				+		
	O. sancta (Kütz.) Gom.					+	
57	*O. tenuis* Ag.	+		+		+	
58	— f. *tergestina* (Kütz.) Elenk.	+		+			
	Oscillatoria sp.				+		

Tabelul 1 (continuare)

Nr. crt.	Alge	Balta 1	2	3	4	5	6
59	*Phormidium ambiguum* Gom.	+					
60	*Ph. angustissimum* W. et G. S. West					+	
61	*Ph. foveolarum* (Mont.) Gom.			+			
62	*Ph. molle* (Kütz.) Gom.				+		
63	— f. *tenuius* W. et G. S. West				+		
64	*Schizothrix fragilis* (Kütz.) Gom.					+	
65	*Sphaeronostoc microscopicum* (Carm.) Elenk.				+		
66	*Spirulina albida* Kolkw.				+		
67	*Sp. jenneri* (Hass.) Kütz. f. *tenuior* (Hansg.) Elenk. (Fig. 5)		+	+	+		
68	*Sp. laxa* Smith				+		
69	*Sp. major* Kütz.			+	+	+	+
	EUGLENOPHYTA						
	Astasia sp.	+				+	
70	*Euglena oxyuris* Schmarda				+		
71	*E. spirogyra* Ehr.	+					
72	*E. trypteris* (Duj.) Klebs	+					
73	*E. viridis* Perty	+			+	+	
	Euglena sp. sp.	+	+	+	+	+	+
	Lepocinclis sp.					+	
74	*Phacus caudatus* Huebner	+	+		+		
75	— var. *ovalis* Drezepolski				+		
76	*P. helikoides* Pochmann	+					
77	*P. longicauda* (Ehr.) Duj.	+		+		+	+
78	*P. orbicularis* Huebner	+			+	+	
79	— var. *caudatus* Skvortzow					+	
80	*P. pleuronectes* (Muell.) Duj.					+	
81	*P. segretii* Allorge et Lefreve (Fig. 6)				+		
	Phacus sp. sp.	+			+	+	+
82	*Strombomonas schauislandii* (Lemm.) Defl. (Fig. 7)	+				+	
	Strombomonas sp.					+	
	Trachelomonas sp.	+			+	+	

Tabelul 1 (continuare)

Nr. crt.	Alge	Balta					
		1	2	3	4	5	6
	CHRYSOPHYTA						
83	*Dinobryon sertularia* Ehr.			+	+		
	XANTHOPHYTA						
84	*Centritractus africanus* Fritsch et Rich (Fig. 8)				+	+	
85	*Characiopsis borziana* Lemm.					+	
86	*Ch. grandis* Pasch.				+		
87	*Diachros incrassata* Pasch.					+	
88	*Goniochloris fallax* Fott (Fig. 9)			+			
89	*Ophiocytium lagerheimii* Lemm.				+	+	
90	*O. maximum* Borzi em. Pasch.				+		
91	*Peroniella minuta* Rich (Fig. 10)	+					
92	*Pleurogaster lunaris* Pasch.				◆		
	CHLOROPHYTA						
93	*Ankistrodesmus acicularis* (A. Br.) Korschik.	+				+	
94	*A. angustus* Bern.				+	+	
95	*A. arcuatus* Korschik.	+			+	+	
96	*A. bibraianus* (Reinsch) Korschik.	+			+	+	
97	*A. braunii* Brunnth.					+	
98	*A. falcatus* (corda) Ralfs					+	
99	*A. fusiformis* Corda	+					
100	*A. longissimus* (Lemm.) Wille var. *acicularis* (Chod.) Brunnth.				+		
101	*A. minutissimus* Korschik.				+	+	
102	*A. pseudomirabilis* Korschik.			+		+	
103	— var. *spiralis* Korschik.	+			+	+	
104	*A. subcapitatus* Korschik.				+		
105	*Chaetopeltis orbicularis* Berth.				+		
106	*Characium nasutum* Rabenh.					+	
	Chlamydomonas sp.				+	+	
107	*Chlorosphaera angulosa* (Corda) Klebs					+	
108	*Closterium moniliferum* (Bory) Ehr.	+				+	

Tabelul 1 (continuare)

Nr. crt.	Alge	Balta					
		1	2	3	4	5	6
109	— var. *submoniliferum* (Woronich.) Kriger					+	
110	*Cl. pronum* Bréb.	+					
	Closterium sp. sp.	+	+	+	+	+	
111	*Coelastrum microporum* Näg.				+	+	
112	*C. proboscideum* Bohl.				+		
113	*C. sphaericum* Näg.				+	+	
114	*Coenochloris pyrenoidosa* Korschik. (Fig. 11)					+	
115	*Coenocystis planctonica* Korschik (Fig. 12)					+	
116	*Cosmarium botrytis* (Bory) Menegh.				+	+	
117	*C. granatum* Bréb.					+	
118	— var. *subgranatum* Nordst.				+		
119	*C. humile* (Gav) Nordst. var. *glabrum* Gutw.				+	+	
120	— var. *striatum* (Boldt.) Schmidle					+	
121	*C. laeva* Rabenh.	+			+	+	
122	*C. meneghinii* Bréb.					+	
123	*C. quadratulum* (Gay) De Toni					+	
124	*C. regnesii* Reinsch var. *montanum* Schmidle					+	
125	*C. subdanicum* West	+			+	+	
126	*C undulatum* Corda var. *crenulatum* Wolle	+			+	+	
	Cosmarium sp sp.	+	+		+	+	
127	*Crucigenia irregularis* Wille					+	
128	*Cr. quadrata* Morren				+	+	
129	*Cr. rectangularis* (A. Br.) Gay	+			+	+	
130	*Cr. tetrapedia* (Kirchin.) W. et W.				+	+	
131	*Gloeotaenium loitlesbergianum* Hansg.					+	
132	*Hyaloraphydium contortum* Pasch. et Korschik. (Fig. 13)					+	
133	*H. curvatum* Korschik. (Fig. 14)				+		
134	*Kirchneriella lunaris* (Kirchn.) Moeb.				+		
135	*Lagerheimia tetraëdrica* Roll (Fig. 15)	+					
	Mougeotia sp.	+		+		+	
	Netrium sp.					+	
	Oedogonium sp.	+	+		+	+	

Tabelul 1 (continuare)

Nr. crt.	Alge	Balta 1	2	3	4	5	6
136	*Oocystis gigas* Archer f. *minor* W. et W.					+	
137	*Palmella miniata* Leibl.					+	
138	*Pandorina morum* (Müll.) Bory	+				+	
139	*Pediastrum bidentulum* A. Br.					+	
140	*P. biradiatum* Meyen var. *longecornutum* Gutw.	+					
141	*P. duplex* Meyen	+			+	+	
142	— var. *clathratum* Al. Braun			+			
143	— var. *reticulatum* Lagerh.					+	
144	— f. *setigera* Korschik.	+					
145	— var. *subgranulatum* Racib.					+	
146	*P. tetras* (Ehr.) Ralfs	+		+	+	+	
147	— var. *excisum* Rabenh.					+	
148	— var. *tetraodon* (Corda) Rabenh.				+	+	
149	*Scenedesmus acuminatus* (Lagerh.) Chod.	+		+	+	+	
150	— var. *biseriatus* Reinh.	+		+	+	+	
151	— f. *tortuosus* Skuja				+		
152	*Sc. acutus* Meyen f. *alternans* Hortob.					+	
153	— var. *costulatus* (Chod.) Uherk.					+	
154	*Sc. apiculatus* D. et W. Chod.					+	
155	*Sc. arcuatus* Lemm. var. *platydiscus* G. M. Sm.	+			+	+	
156	*Sc. aristatus* Chod.					+	
157	*Sc. armatus* Chod.				+	+	
158	*Sc. bicaudatus* (Hansg.) Chod.				+		
159	*Sc. bijugatus* (Turp. Kütz.	+		+	+	+	
160	— var. *alternans* (Reinsch) Hansg.				+	+	
161	*Sc. denticulatus* Lagerh. var. *linearis* Hansg.					+	
162	*Sc. ecornis* (Ralf) Chod.	+			+	+	
163	— var. *disciformis* Chod.			+	+	+	
164	*Sc. intermedius* Chod. var. *acaudatus* Hort.	+					
165	*Sc. obliquus* (Turp.) Kütz.			+	+	+	
166	— var. *alternans* Christjuk				+	+	
167	*Sc. opoliensis* Richt.					+	
168	— var. *monoensis* Chod.		+				

Tabelul 1 (continuare)

Nr. crt.	Alge	Balta					
		1	2	3	4	5	6
169	*Sc. protuberans* Fritsch				+		
170	*Sc. quadricauda* (Turp.) Bréb.	+	+	+	+	+	
171	— var. *abundans* Kirchn.				+		
172	— var. *setosus* Kirschn.	+					
173	*Sc. quadrispina* Chod. f. *crassispinosus* L. St. Pét.					+	
	Scenedesmus sp.	+			+	+	
174	*Scotiella levicostata* Hollerb.	+				+	
175	*Sorastrum spinulosum* Naeg.					+	
176	*Spirogyra affinis* (Hass.) Petit	+					
177	*S. decimina* (Mueller) Kütz.	+					
178	*S. stictica* (Engl. Bot.) Wille	+					
	Spirogyra sp. sp.	+	+	+	+	+	+
179	*Staurastrum alternans* Bréb.					+	
180	*St. bienneanum* Rabenh. f. *ellipticum* Wille					+	
181	*St. gemelliparum* Nordst.					+	
182	*St. tetracerum* Ralfs					+	
	Staurastrum sp.					+	
183	*Tetraëdron bifurcatum* (Wille) Lagerh.	+					
184	*T. incus* (Teil.) G. M. Smith				+	+	
185	*T. minimum* (A. Br.) Hansg.		+		+	+	
186	— var. *longispinum* Defl.					+	
187	*T. minutissimum* Korschik.					+	
188	*T. muticum* (A. Br.) Hansg.				+		
189	*T. triangulare* Korschik.				+	+	
190	*T. trilobatum* (Reinsch) Hansg.			+			
191	*Ulothrix tenerrima* Kütz.					+	
	BACILLARIOPHYTA						
192	*Achnanthes minutissima* Kütz.					+	
193	*Caloneis amphisbaena* (Bory) Cl.			+			
194	*C. latiuscula* (Kütz.) Cl.			+			
195	*Cocconeis placentula* Ehr.	+	+		+	+	

Tabelul 1 (continuare)

Nr. crt.	A l g e / B a l t a	1	2	3	4	5	6
196	— var. *euglypta* (Ehr.) Cl.			+	+	+	
197	*Cyclotella* sp.	+				+	
198	*Cymatopleura solea* (Bréb.) W. Sm.	+		+	+	+	
199	*Cymbella prostrata* (Berk.) Cl.			+	+		
200	*C. turgida* (Greg.) Cl.	+					
	Cymbella sp. sp.	+			+	+	
201	*Epithemia zebra* (Ehr.) Kütz.	+	+	+	+	+	
202	*Eunotia fallax* A. Cl. var. *gracillima* Krasske	+					
	Fragilaria sp.					+	
203	*Gomphonema acuminatum* Ehr.				+	+	
204	— var. *coronatum* (Ehr.) W. Sm.	+		+	+		+
205	*G. augur* Ehr.	+			+	+	
206	— var. *gauthieri* V. H.	+					
207	*G. constrictum* Ehr.				+		
208	— var. *capitatum* (Ehr.) Cl.	+		+	+	+	
209	*G. lanceolatum* Ehr.				+	+	
210	*G. olivaceum* (Lyngb.) Kütz.				+		
211	— var. *calcareum* Cl.	+			+	+	
212	*G. ventricosum* Greg.				+		
	Gomphonema sp. sp.	+			+	+	
213	*Gyrosigma acuminatum* (Kütz.) Rabenh.		+	+	+	+	
214	— var. *lacustre* Meist.			+			
215	*Hantzschia amphioxys* (Ehr.) Grun.				+		
216	— var. *compacta* Hust.	+	+	+		+	
217	— var. *major* Grun.		+				
218	— var. *vivax* (Hatzsch) Grun.		+				
219	*Melosira varians* Ag.	+		+	+	+	+
220	*Navicula cuspidata* Kütz.		+				+
221	*N. pygmaea* Kütz.			+			
	Navicula sp. sp.	+	+	+	+	+	+
222	*Nitzschia longissima* (Bréb.) Ralfs var. *reversa* W. Sm.	+		+	+		
223	*N. palea* (Kütz.) W. Sm.	+					

Tabelul 1 (continuare)

Nr. crt.	Algo	Balta					
		1	2	3	4	5	6
224	*N. tryblionella* Hantzsch var. *leviidensis* (W. Sm.) Grun.	+	+		+		
225	*N. vermicularis* (Kütz.) Grun.	+	+	+		+	+
	Nitzschia sp. sp.	+		+		+	
226	*Pinnularia interrupta* W. Sm.		+	+			
227	*P. major* (Kütz.) Cl.		+	+			
228	— var. *lacustris* Meist.		+	+			
229	*P. mesolepta* (Ehr.) W. Sm.	+					
	Pinnularia sp. sp.	+				+	
230	*Rhoicosphaenia curvata* (Kütz.) Grun.				+		
231	*Rhopalodia gibba* (Ehr.) O. Müll.	+	+	+	+	+	
232	— var. *ventricosa* (Ehr.) Grun.	+		+	+	+	
233	*Stauroneis anceps* Ehr.		+		+		
234	*Synedra acus* Kütz.			+		+	
235	— var. *radians* (Kütz.) Hust.	+				+	
236	*S. ulna* (Nitzsch.) Ehr.	+		+	+	+	
237	— var. *aequalis* (Kütz.) Hust.					+	
238	— var. *danica* (Kütz.) Grun.				+	+	
239	— var. *impressa* Hust.	+					
240	— var. *spathulifera* Grun.				+		
	Synedra sp. sp.	+				+	
	PYRROPHYTA						
241	*Ceratium hirundinella* (O. F. Müller) Bergh typus *silesiacum* Schröder (Fig. 16)				+	+	
	Ceratium sp.					+	
242	*Glenodinium penardiforme* (Lindemann) Schiller (Fig. 17)					+	
243	*Gl. quadridens* (Stein) Schiller				+	+	
	Glenodinium sp.					+	
244	*Peridinium bipes* Stein f. *tabulatum* (Ehr.) Lefèvre				+		
245	*P. umbonatum* Stein (Fig. 18)				+	+	

suprafeței și piscicol, rămîne cu porțiuni adînci de apă de pînă la 2 m, indiferent de durata secetei.

— Vegetația macrofitică invadează, în anotimpul cald, toate bălțile, dar în special bălțile Ciulnița Mică, Ciulnița Mare și Dunărica.

— Temperatura apelor din bălți este supusă direct regimului temperaturii aerului înconjurător. În determinările noastre din vară apa bălților avea temperaturi de 18—24°C.

— *pH*-ul apelor din bălți este puțin variabil. El este afectat de regimul hidrologic al bălților și a variat în determinările noastre între valorile de 6,7 și 7,3.

— În general, regimul hidrologic, hidrochimic și nutritiv al bălților acestui sistem, este supus regimului climatic înconjurător și regimului apelor Dunării, care inundă bălțile în perioadele de viituri. La acestea mai contribuie și omul, prin pescuit în bălțile Boaz, Dunărica, Ciulnița Mare și mai puțin Ciulnița Mică și prin tăierea neregulată a o parte din vegetația macrofitică (trestie, rogoz, papură).

Determinînd algele din probele colectate din aceste bălți, a rezultat lista de 244 taxoni, redată în tabelul 1, din care se observă că :

— O serie de alge, caracteristice apelor stătătoare, calde, eutrofe, cum ar fi cele din genurile *Anabaena, Ankistrodesmus, Scenedesmus* ș.a. sînt bine reprezentate ca număr de taxoni.

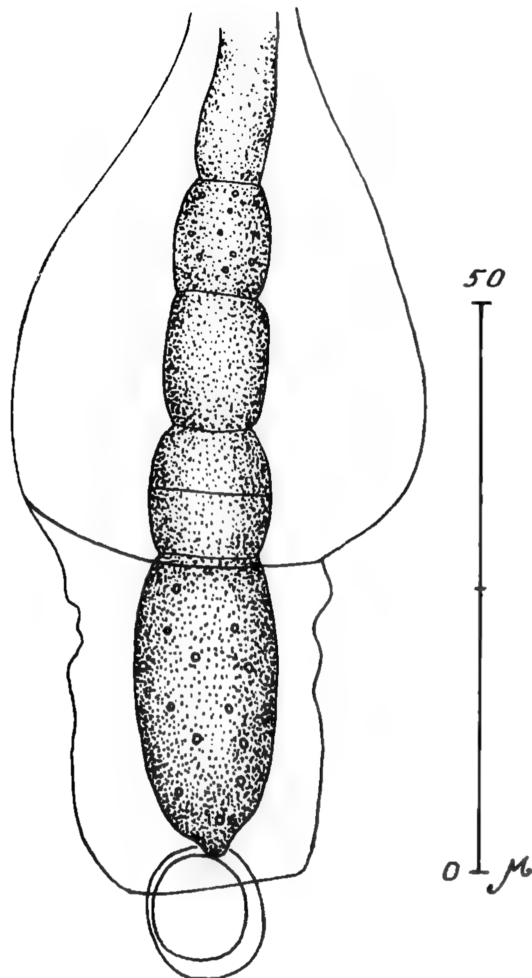
— Printre algele albastre, genurile reprezentate prin cele mai multe specii și forme sînt *Anabaena,Oscillatoria, Lyngbya*. Alga albastră cu cea mai mare frecvență în probele cercetate este *Lyngbya limnetica* Lemm., urmată de *Oscillatoria princeps* Vauch. și *Merismopedia punctata* Meyen. Din cadrul aceluiași grup de alge remarcăm determinarea unor taxoni mai rari ca *Anabaena volzii Lemm. și A. volzii* Lemm. f. *recta* Kissel., *Oscillatoria quasiperforata* Skuja, *Phormidium augustissimum* W. et G. S. West, *Spirulina albida* Kolkw. și *Spirulina laxa* Smith. Variabilitatea individuală la unele alge albastre poate fi destul de mare în materialul analizat, așa cum am observat acest lucru la trichomii de *Oscillatoria princeps* Vauch. (fig. 4).

— *Euglenophyceae*-le sînt reprezentate, în bălțile studiate, prin cîteva specii ale genului *Euglena* și prin mai multe specii ale genului *Phacus*. Dintre acestea, ca mai rare menționăm algele *Phacus caudatus* Huebner var. *ovalis* Drezpolski și *P. segretti* Allorge & Lefevre (fig. 6).

— *Xanthophyceae*-le, reprezentate prin 9 specii aparținînd la 7 genuri, sînt relativ rare în probele analizate. Menționăm din acest grup algele *Diachros incrassata* Pasch., *Goniochloris fallax* Fott (fig. 9) și *Peroniella minuta* Rich (fig. 10).

— *Chlorophyceae*-le sînt reprezentate în probele cercetate, prin cel mai mare număr de taxoni. Menționăm în mod deosebit genurile *Ankistrodesmus* reprezentat prin 12 taxoni ; *Cosmarium*, cu 11 taxoni ; *Pediastrum*, cu 10 taxoni ; *Scenedesmus*, cu 25 de taxoni și *Tetraëdron*, cu 8 taxoni. Tot din acest grup menționăm prezența în unele din probele cercetate a algelor mai rare : *Coenochloris pyrenoidosa* Korschik. (fig. 11) ; *Coenocystis planctonica* Korschik. (fig. 12) ; *Hyaloraphidium con-*

←*Fig. 2 — Calothrix adscendens* (Näg.' Born. et Flah. (original) Porţiunea bazală a unui filament.

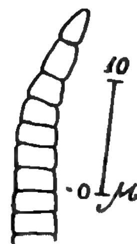

Fig. 3 — Oscillatoria okenii Ag f. *gracilis* (Kütz.) V. Poljansk. (original).

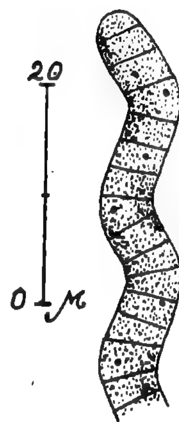

Fig. 5 — Spirulina jenneri (Hass.) Kütz. f. *tenuior* (Hansg.) Elenk. (original)

Fig. 4 — Oscillatoria princeps Vauch. (original) Variabilitatea capătului trichomului.

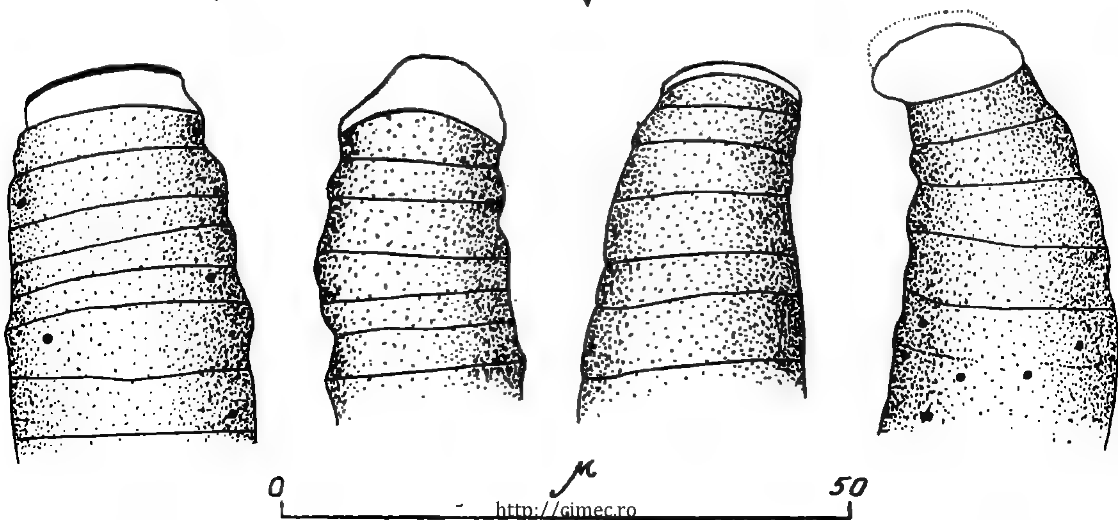
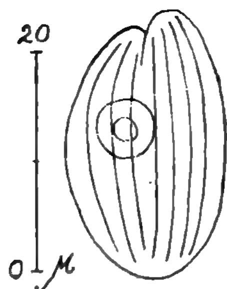

Fig. 6 — Phacus *segretii* Allorge et Lefreve (original)

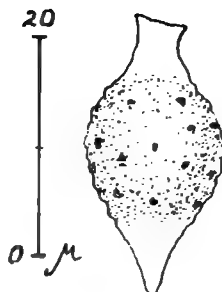

Fig. 7 — *Strombomonas schauislandii* (Lemm.) Defl. (original)

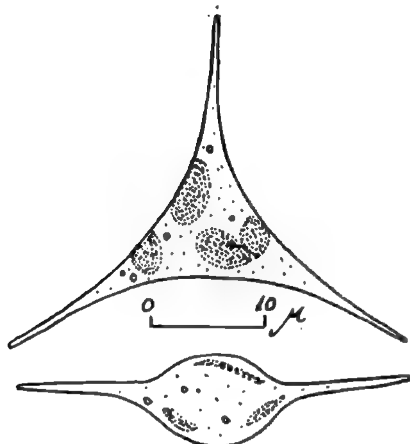

Fig. 8 — *Centritractus africanus* Fritsch et Rich (orignial)

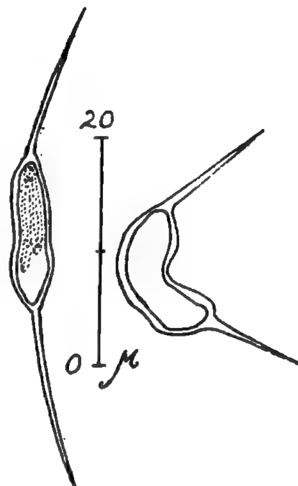

Fig. 9 — *Goniochloris fallax* Fott (original)

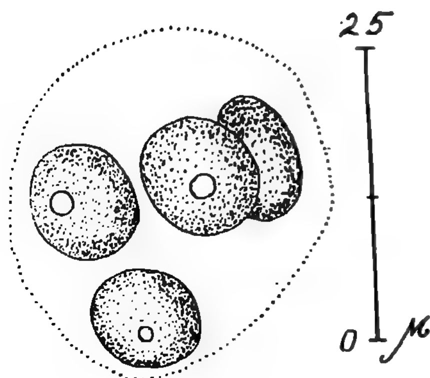

Fig. 10 — *Peroniella minuta* Rich (original)

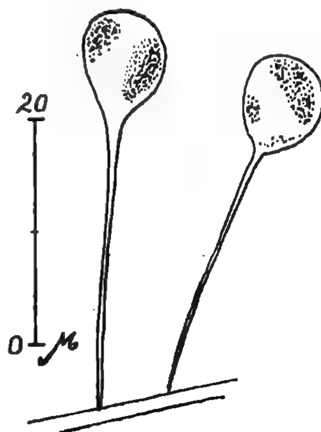

Fig. 11 — *Coenochloris pyrenoidosa* Korschik. (original)

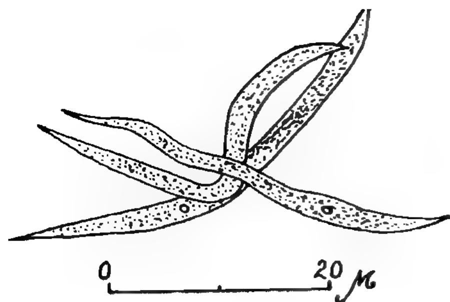

Fig. 12 — Coenocystis planctonica Korschik. (original)

tortum Pasch. et Korschik. (fig. 13) ; *H. curvatum* Korschik. (fig. 14) ; *Lagerheimia tetraëdrica* Roll (fig. 15) ; *Scotiella levicostata* Hollerb ; precum şi a trei specii determinate pînă acum aparţinînd genului *Spirogyra*. Algele verzi cele mai frecvente în probele analizate sînt cele din g. *Ankistrodesmus, Closterium, Scenedesmus, Pediastrum*. Menţionăm că specii de genurile *Spirogyra, Oedogonium* şi mai puţin *Mougeotia*, predominau cantitativ, în multe din probele cercetate.

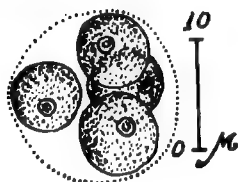

Fig. 13 — Hyaloraphydium contortum Pasch. et Korschik. (original)

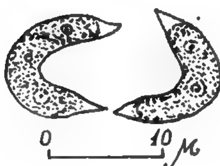

Fig. 14 — Hyaloraphydium curvatum Korschik. (original)

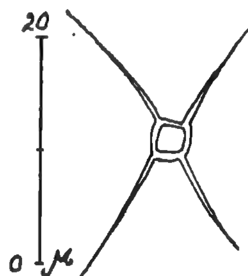

Fig. 15 — Lagerheimia tetraëdrica Roll (original)

— *Bacillariophyceae*-le sînt reprezentate, în probele cercetate, printr-un număr relativ mare de genuri, dar cu puţini taxoni, în cantitate mică şi chiar cu o frecvenţă relativ slabă. Dintre genurile de diatomee cu cei mai mulţi reprezentanţi în probele din aceste bălţi, cităm genurile *Gomphonema, Nitzschia* şi *Synedra*; iar dintre cele mai frecvent întîlnite menţionăm algele : *Epithemia zebra* (Ehr.) Kütz. ; *Cymatopleura solea* (Bréb.) W. Sm. ; *Melosira varians* Ag. ; *Nitzschia vermicularis* (Kütz.) Grun. ; *Rhopalodia gibba* (Ehr.) O. Müll. şi *Synedra ulna* (Nitzsch.) Ehr.

— *Pyrrophyceae*-le, reprezentate prin 5 taxoni, au fost relativ rar întîlnite ; totuşi în probele în care acestea existau (probe colectate la sfîrşitul lunii august) erau în mare cantitate. Dintre algele acestui grup alga cea mai frecventă a fost *Glenodinium quadridens* (Stein) Schiller.

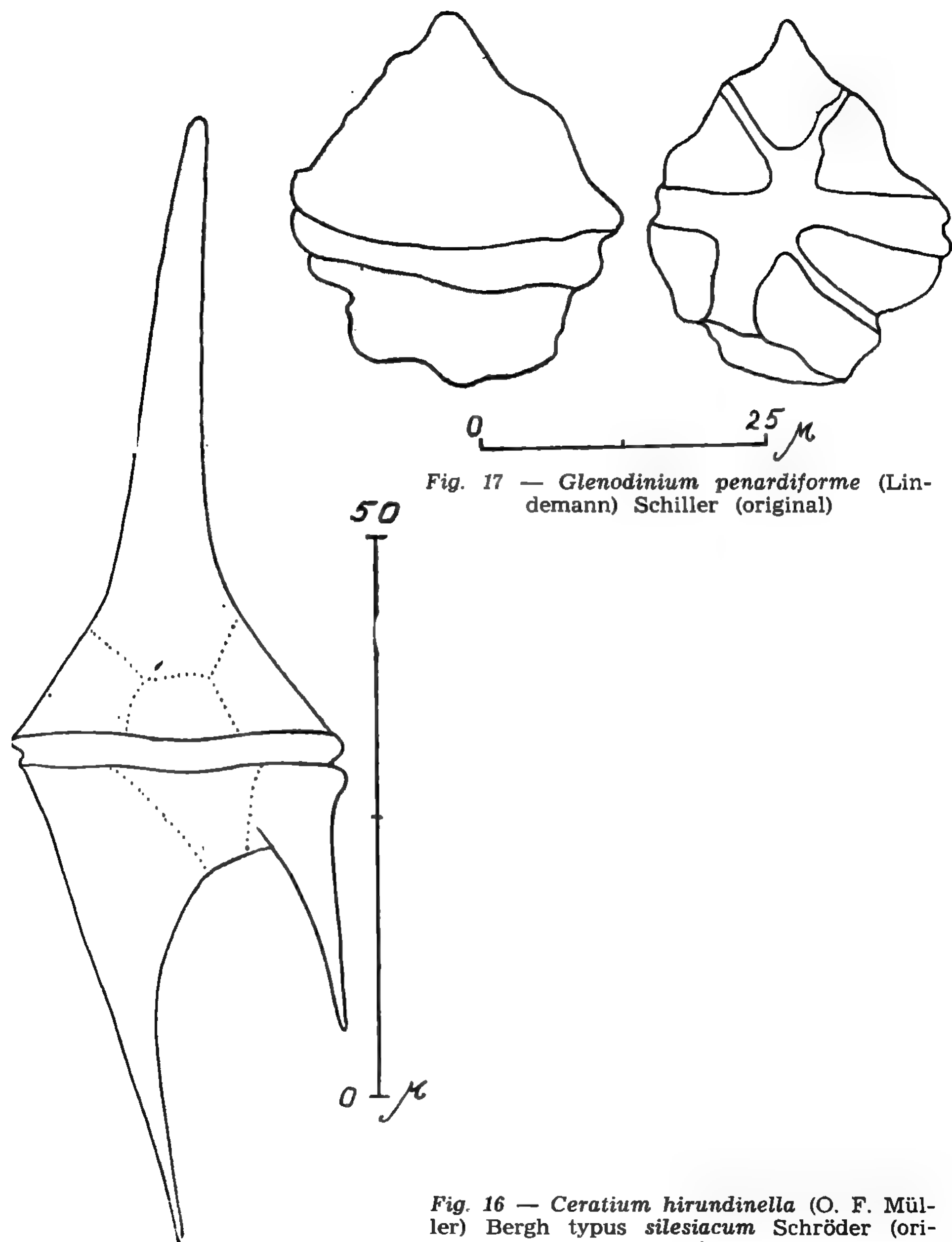

Fig. 17 — ***Glenodinium penardiforme*** (Lindemann) Schiller (original)

Fig. 16 — ***Ceratium hirundinella*** (O. F. Müller) Bergh typus ***silesiacum*** Schröder (original)

— Remarcăm faptul că marea majoritate a algelor sînt prezente în numai 1—2 bălţi. Acest fapt indică atît existenţa unor condiţii de viaţă particulare, diferenţiate în fiecare baltă (cu toată apropierea lor generală), cît şi posibilitatea teoretică a completării listei repartiţiei algelor în aceste bălţi.

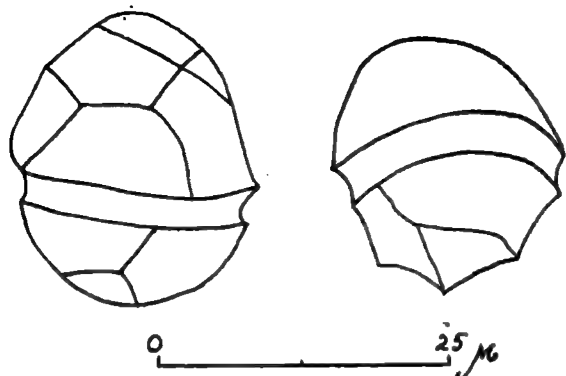

Fig. 18 — Peridinium umbonatum Stein (original)

Concretizînd numeric datele tabelului 1 a rezultat tabelul 2, din a cărui analiză se desprind următoarele concluzii, deocamdată preliminare:

1. În bălţile studiate, cel mai bine reprezentate sînt algele verzi, cu 99 de taxoni determinaţi, urmate de algele albastre şi de diatomee.

2. Pe filumuri, cele mai multe *Cyanophyceae* şi *Chlorophyceae* au fost determinate din balta Dunărica ; cele mai multe *Bacillariophyceae* şi *Xanthophyceae* din balta Boaz iar cele mai multe *Euglenophyceae* din gîrla lui Moş Pîrvu.

3. Ca număr total de taxoni determinaţi pînă în prezent, primul loc îl deţine balta Dunărica, cu 146 de taxoni, urmată de balta Boaz cu 115 taxoni şi gîrla lui Moş Pîrvu cu 77 de taxoni.

4. O cercetare ulterioară a algelor din aceste bălţi va duce indiscutabil la mărirea listei algelor şi la completarea repartiţiei lor în bălţile acestui sistem.

Numărul taxonilor de alge determinaţi din bălţile sistemului central al complexului de bălţi din ostrovul Calnovăţ (original)

Filum	Balta 1	2	3	4	5	6	Total
Cyanophyta	16	11	18	29	38	4	69
Euglenophyta	8	1	1	6	6	1	13
Chrysophyta	—	—	1	1	—	—	1
Xanthophyta	1	—	1	5	4	—	9
Chlorophyta	30	3	10	44	73	—	99
Bacillariophyta	22	14	22	26	21	4	48
Pyrrophyta	—	—	—	4	4	—	5
Total	77	29	53	115	146	9	244

BIBLIOGRAFIE

1. DEDUSENKO-ȘCEGOLEVA N. T., MATVIENKO A. M., ȘKORBATOV L. A. (1959), *Zelenîe vodorosli*, in *Opredelitel presnovodnih vodoroslei SSSR*, Moscova-Leningrad, vîp. *8*.
2. DEDUSENKO-ȘCEGOLEVA N. T., HOLLERBAH M. M. (1962), *Jeltozelenie vodorosli*, in *Opredelitel presnovodnîh vodoroslei SSSR*, Moscova-Leningrad, vîp. 5.
3. ELENKIN A. A. (1949), *Monographia algarum Cyanophycearum aquidulcium et terrestrium in finibus URSS inventarum*, pars specialis II, Moscova-Leningrad.
4. GRUIA L. (1965), *Alge din complexul de bălți Crapina-Jijila*, Hidrobiologia, București, t. *6*, 207—225.
5. GRUIA L. (1969). *Asupra interrelațiilor dintre microfitoplancton și vegetația macrofitelor acvatice (I)*, Hidrobiologia, București, t. *10*, 43—52.
6. HEERING W. (1914), *Chlorophyceae III*, in PASCHER A., *Die Susswasser-Flora*, Jena, h. *6*.
7. HOLLERBAH M. M., KOSINSKAIA E. K., POLIANSKII V. I. (1953), *Sinezelenîe vodorosli*, in *Opredelitel presnovodnîh vodoroslei SSSR*, Moscova, vîp. *2*.
8. KISELEV I. A. (1950), *Panțîrnie Jgutikonoști (Dinoflagellata) morei i presnîh vod SSSR*, Moscova-Leningrad.
9. KORȘIKOV O. A. (1953), *Viznacinik prisnovodnih vodorostei Ukrainskoi RSR*, Kiev, v. *V*.
10. LEMMERMANN E., BRUNNTHALER JOS, PASCHER A. (1915), *Chlorophyceae II*, in PASCHER A., *Die Susswasser-Flora*, Jena, h. 5.
11. MATVIENKO A. M. (1954), *Zolotistîe vodorosli*, in *Opredelitel presnovodnîh vodoroslei SSSR*, Moscova, vîp. *3*.
12. PÉTERFI L. ȘT. (1962), *Alge noi pentru algoflora R.P.R. din lacurile de la Șaeș, Hendorf și Movile*, Studia Univ. Babeș-Bolyai, ser Biologia, Cluj, fasc. *2*, 25—40.
13. PÉTERFI L. ȘT. (1963), *Genul Scenedesmus în unele lacuri din podișul Hîrtibaciului*, Stud. și cercet. de Biol., seria Biol. veget., v. *XV*, nr. 1, 19—38.
14. PÉTERFI L. Șt. (1964), *Latest Data on the Chlorophyceae of the Hendorf-Netuș Fish-Lake from Transsylvania (Rumania)*, Nova Hedwigia, Weinheim, bd *VIII*, 311—318 u. 5 taf.
15. PÉTERFI L. ȘT. (1964), *Cercetări asupra fitoplanctonului din pescăria Cefa*, Contribuții Botanice, Cluj, 41—52.
16. PÉTERFI L. ȘT. (1969), *Alge din împrejurimile orașului Salonta*, Comunicări de Botanică ale Soc. Șt. Biol. din R.S.R., București, 41—50.
17. PÉTERFI ȘT., RÓBERT A. și NAGY-TÓTH FR., (1900), *Flora algologică a unor lacuri din Cîmpia Transilvaniei*, Studia Univ. Babeș-Bolyai, ser. Biologia, Biologia, Cluj, fasc. *2*, 23—46.
18. POPOVA T. G. (1957), *Evglenovîe vodorosli*, in *Opredelitel presnovodnîh vodoroslei SSSR*, Moscova, vîp. 7.
19. PRESCOT G. W. (1962), *Algae of the Western Great Lakes Area*, Dubuque, Iowa.
20. SCHILLING A. J. (1913), *Dinoflagellatae (Peridineae)*, in PASCHER A., *Die Susswasser-Flora*, Jena, h. *3*.
21. ȘERBĂNESCU M. și ȘERBĂNESCU I. (1958), *Contribuții la cunoașterea algelor din R.P.R.*, Stud. și cercet. de Biol., seria Biol. veget., t. *X*, nr. *1*, 55—85.
22. TARNAVSCHI I. T. și RĂDULESCU D. (1956), *Forme noi de Desmidiaceae turficole descrise din bazinul Dornelor*, Comunic. Acad. R.P.R., t. *VI*, nr. *3*, 437—442.
23. TARNAVSCHI I. T. și OLTEAN M. (1956), *Materiale pentru un cospect al algelor din R.P.R.*, Analele Univ. „C. I. Parhon", seria Șt. Nat. Biologie, v. *12*, 97—149.
24. TARNAVSCHI I. T. și OLTEAN M. (1958), *Materiale pentru un conspect al algelor din R.P.R., II* și *II-continuare*, Stud. și cercet. de Biol., seria Biol. veget., t. *X*, nr. *3*, 269—290, nr. *4*, 317—344.
25. UHERKOVICH G. (1959), *Adatok a Tisza holtágainak mikrovegetációjához. I*, Botanikai Közlemények, Budapesta, v. *XLVVIII*, nr. *1—2*, 30—40.

26. UHERKOVICH G. (1960), *Beiträge zur kenntnis über des vorkommen der Scenedesmus-Arten in Ungarn. II*, Acta Bot. Acad. Scient. Hung., Budapesta, t. *VI*, fasc. *3—4*, 405—426.
27. UHERKOVICH G. (1962), *Adatok a Tisza potamophytoplanktonja ismeretéhez III*, Hidrológiai Közlöny, Budapesta, 348—358.
28. UHERKOVICH G. (1962), *Beiträge zur Kenntnis der Chlorococcaleen-Flora des Schwarzen Meeres*, Botanica Marira, Hamburg, v. *III*, fasc. *3/4*, 123—128.
29. UHERKOVICH G. (1963), *Adatok a Tisza holtágainak mikrovegetációjához*, Botanikai Közlemények, Budapesta, v. *50*, nr. *3*, 117—123.
30. ZABELINA M. M., KISELEV I. A., PROŞKINA-LAVRENKO A. I., ŞEŞUKOVA V. S. (1951), *Diatomovîe vodorosli*, in *Opredelitel presnovodnîh vodoroslei SSSR*, Moscova, vîp. *4*.

Summary

The author presents the list of the algae determined from 6 hydrological units which make up the central system of pools of the lacustrian complex of the Calnovăţ islet (Islaz commune, Teleorman district).

The work comprises the original sketch of the analysed pool system and 17 original figures and of some algae determined from there pools.

Considerations are made on the existing conditions in the hydrological units studied, as well as on the flora of the algae determined, a flora comprising a total of 244 taxons.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune ştiinţifică de comunicări a Muzeului judeţean Argeş-Piteşti 24—25 mai 1971.

CONTRIBUŢII LA CUNOAŞTEREA SPECIILOR DE *SEPTORIA* FR. DIN MICOFLORA MASIVULUI IEZER — PĂPUŞA

A. RICHIŢEANU

Dintre ciupercile neperfecte, genul *Septoria* Fr. (*Sphaeropsidales-Sphaeropsidaceae*), este unul din cel mai bine reprezentate genuri din micoflora ţării noastre în care s-au descris, pînă în prezent, peste 200 de specii.

Prin lucrarea de faţă facem cunoscute 68 de specii aparţinînd acestui gen recoltate între anii 1966—1970 din Masivul Iezer-Păpuşa, masiv caracterizat printr-o mare variabilitate a formelor de relief care se reflectă fidel în flora şi în vegetaţia, foarte bogată şi variată a acestei zone.

Toate speciile citate sînt semnalate pentru prima dată în Masivul Iezer-Păpuşa a cărui micofloră a fost foarte puţin cercetată pînă în prezent. Între acestea facem cunoscute 4 specii noi pentru flora micologică a României (*Septoria chamaecisti* Vestergr. pe *Helianthemum nummularium* (L.) Mill., *Septoria penzigii* Cocc. et Mor. pe *Aquilegia vulgaris* L., *Septoria rhamni — catharticae* Ces., pe *Rhamnus tinctoria* W. et K şi *Septoria tormentillae* Rob. ex Desm. pe *Potentilla chrysantha* Trev.) şi 16 plante gazde noi pentru diferite specii de *Septoria* cunoscute deja la noi în ţară.

Avînd în vedere că în cazul multor genuri de Sphaeropsidales şi Melanconiales şi, în general, în cadrul grupului Fungi inperfecti conceptul de specie este destul de confuz, am adoptat punctul de vedere al lui Jörstad (1962, p. 42—43) care recomandă includerea în acest gen nu numai a formelor picnidiale, dar şi a acelora cu peridia incompletă sau lipsite de peridie care, obişnuit, sînt plasate în genurile *Phleospora* (*Phloeospora*), *Cylindrosporium* Sacc. (non Grev.) sau *Septogloeum*.

De altfel, acest punct de vedere coincide definiţiei date genului *Septoria* de către F r i e s (Syst. Myc. 3, p. 480, 1829) care include în acest gen specii „cum ... et sine perithecio“, avînd ca tip pe *Septoria ulmi* Fr., Elench. Fung., 2, p. 118, 1828 = *Phloeospora ulmi* (Fr.) W a l l r. = *Phleospora ulmi* (Fr.) S a c c. = *Septogloeum ulmi* (Fr.) B r i o s i e t C a v. = *Cylindrosporium ulmi* (F.) V a s s i l., deci, o specie nepicnidială.

Obișnuit, în literatura micologică genul *Septoria* este tratat în sens mai restrîns, și care, conform emendării lui Saccardo (Syll. Fung. 3, p. 474), cuprinde numai speciile cu picnidii bine diferențiate, avînd ca tip pe *Septoria cytisi* Desm., speciile cu peridia incompletă fiind plasate în genul *Phleospora* iar cele complet lipsite de peridie în *Cylindrosporium* Ung. (non Grev.).

Deoarece între formele picnidiale și cele lipsite de peridie nu se pot stabili limite distincte, ele reprezentînd o serie continuă, pare mai justificată și mai practică menținerea genului *Septoria* în același sens larg atribuit inițial de Fries, ca un complex de specii cu numeroase tranziții între Sphaeropsidaceae și Melanconiaceae.

În continuarea lucrării noastre prezentăm lista speciilor genului *Septoria Fr.* în ordinea alfabetică, în care speciile noi sînt însoțite de o scurtă descriere iar plantele gazde noi sînt însemnate prin asterisc (*).

— *Septoria aceris* (Lib.) Berk. etBr., Ann. Mag. Nat. Hist., 5, p. 379, 1850.

Sin. *Ascochyta aceris* Lib., *Phleospora aceris* (Lib.) Sacc. *Septoria pseudoplatani* Rob. ex Desm., *Phleospora pseudoplatani* Bub. et Kab., *Cylindrosporium pseudoplatani* (Rob. ex Desm.) *Died.*, *C. pseudoplatanicola* Migula, *Septoria incondita* Rob. ex Desm. *var. acericola* Desm., *S. epicotylea* Sacc.

Pe frunze de *Acer pseudoplatanus* L., Valea Rîului Tîrgului la Rîușor, 9.VI.1968.

— *Septoria aegopodii* Desm., Plant. Crypt. N. Fr., ed. 1, p. 616, 1833.

Sin. *Septoria podagrariae* Lash, *S. aegopodii* (Preuss.) Sacc., *Phleospora aegopodii* (Preuss.) Grove.

Pe frunze de *Aegopodium podagraria* L., Valea Cuca, 11.VIII.1967, Valea Rîului Tîrgului la Rîușor, 9.VI.1968, Valea Dîmboviței la Pecineagul, 4.IX.1968.

— *Septoria aegopodina* Sacc. în Michelia, 1, p. 185 (1878).

Pe frunze de *Aegopodium podagraria* L., Valea Rîului Tîrgului la Rîușor, 9.VI.1968.

— *Septoria anthyllidis* Sacc. in Barbey, Fl. Sard. Comp., p. 249 et Syll. Fung., 10, p. 361, 1892.

Pe frunze de *Anthyllis vulneraria* L., Cheile Dîmboviței, 7.VIII.1970.

— *Septoria associata* Bub. et Kab., Sechstr. Beitr. Pilzfl. Tirol in Ann. Myc., 5, p. 42, 1907.

Pe frunze de *Carduus personata* L. Jacq.*, asociată cu *Fusicladium aronici* Sacc., Valea Rîului Doamnei în chei, 9.VI.1970.

— *Septoria astragali* Rob. ex Desm., Ann. Sci. Nat., Ser. 2, 19, p. 345, 1843.

Pe frunze de *Astragalus glycyphyllus* L., Valea Rîului Tîrgului lîngă comuna Lerești, 4.VIII.1970.

— *Septoria bupleuri-falcati* Died. in Hedwigia, 1903, p. 167.

Pe frunze de *Bupleurum falcatum* L., Cheile Dîmboviței, 25.V.1969.

— *Septoria calamagrostidis* (Lib.) Sacc., Malpighia, 2, p. 22, 1888.

Sin. *Ascochyta calamagrostidis* Lib.

Pe frunze de *Calamagrostis pseudophragmites* (Hall. fil.) Koeler*, Valea Cuca, 11.VIII.1967, Valea Rîuşorului, 3.IX.1967.

— *Septoria caricinella* Sacc. et Roum., Reliq. Lib. Ser. 4, 152; Sacc., Syll. Fung., 3, p. 566, 1884.

Pe frunze de *Carex leporina* L.*, Muntele Portăreasa într-un sfagnet, 14.VIII.1969; pe frunze de *Carex stellulata* Good. *, Plaiul lui Pătru, 5.VII.1967, Muntele Portăreasa, 3.IX.1967.

— *Septoria centaureae* (Roum.) Sacc., Syll. Fung., 3, p. 551, 1884.

Pe frunze de *Centaurea nervosa* Willd., Poiana Sîntilie, 10.VIII.1967.

— *Septoria cerastii* Rob. ex Desm., Ann. Sci. Nat. ser. 3, 11,p. 347, 1849.

Pe frunze de *Cerastium fontanum* Baumg. subsp. *triviale* (Link) Jalas, Valea Bătrînei, 20.VI.1966, Valea Rîului Tîrgului la cabana Voina, 4.VII.1967, Valea Rîului Doamnei la Bahna Rusului, 8.VI.1970.

— *Septoria chamaecisti* Vestergr. Bihang. K. Svenska V. A. Handl. XXI, III, nr. 6, p. 24, 1896.

Pete epifile, la început mici, izolate şi de culoare brună apoi, confluente, mari, cenuşiu albicioase şi cu margine brun-întunecată. Picnidii mici, de 40—60 μ diametru, globuloase şi scurt papilate, de culoare brun-negricioasă. Picnispori liniari sau filiformi, drepţi sau uşor curbaţi, de 17—40 × 1—1,2 μ unicelulari, uneori, discret gutulaţi, hialini.

Pe frunze de *Helianthemum numularium* (L) Mill., Cheile Dîmboviţei 7.V.1968.

— *Septoria chrysanthemella* Sacc., Syll. Fung., 11, p. 542, 1895.

Sin. *S. chrysanthemi* Cav., *S. chrysanthemi* Rostr., *S. rostrupii* Sacc., *S. varians* Joffrin, *S. chrysanthemi-indici* Bub. et Kab.

Pe frunze de *Chrysanthemum leucanthemum* L., Valea Argeşului, 1.VII.1966.

— *Septoria cirsii Niessl,* Mähr. cryptogam. Flora, 2, p. 36, 1865.

Pe frunze de *Cirsium arvense* (L.), Valea Rîului Doamnei la Bahna Rusului, 8.VI.1970; pe frunze de *Cirsium erisithales* (Jacq.) Scop. Valea Rîuşorului la cantonul silvic Portăreasa, 13.VIII. 1969.

— *Septoria corcontica* Kab. et Bub. in Hedwigia, 49, p. 294, 1907.

Pe frunze de *Potentilla ternata* K. Koch, Vîrful Bătrîna, 5.VII.1967 1847.

— *Septoria cornicola* Desm. Exs. nr. 342; Sacc., Syll. Fung., 3, p. 492, 1884.

Pe frunze de *Cornus sanguinea* L., Cheile Dîmboviţei, 7.VIII.1970.

— *Septoria cruciatae* Rob. ex Desm., Ann. Sci. Nat., ser. 3,8, p. 20,

Sin *S. urens* Pass., *S. aparines* Ell. et Kell., *S. asperulae* Bäuml., *S. galii borealis* P. Henn., *S. galii borealis* Bub. et Kab.

Pe frunze de *Galium palustre* L*, Valea Cuca, 11.VIII.1967; pe frunza de *Galium oerum* L., Valea Rîului Tîrgului lîngă comuna Lereşti, 4.VIII.1970.

— *Septoria cytisi* Desm., Ann. Sci. Nat., ser. 3, 8, p. 24, 1847.

Pe frunze de *Cytisus sp.,* Cheile Dîmboviţei, 7.VIII.1970.

— *Septoria epilobii* West. in Bull. Acad. R. Sci. Belg. 19, 3, p. 120, 1852.

Pe frunze de *Epilobium montanum* L., Pîrîul lui Geantă, 8VII.1969.
— *Septoria eupatorii* Rob. ex Desm., Ann. Sci. Nat. ser. 3, 20, p. 91, 1853.
Pe frunze de *Eupatorium cannabinum* L., Cheile Dîmboviţei, 7.VIII. 1970.
— *Septoria fagi Auersw.* in Thüm., Fung. austr. 1280; Sacc., Michelia, 2, p. 101, 1880.
Pe frunze uscate de *Fagus sylvatica* L., Valea Bughiţei, 28.IV.1969.
— *Septoria fragariae* (Lib.) Desm., Ann. Sci. Nat. ser. 2, 17, p. 111, 1842.
Sin. *Ascochyta fragariae* Lib., *Stagonospora fragariae* Bri. et Har., *Septogloeum fragariae* (Bri. et Har.) *v. Höhn, Cylindrosporium fragariae* (Bri. et Har.) *Vassil., Septogloeum comari* Bres. et All., *S. potentillae* All.,
Pe frunze de *Fragaria vesca* L., Valea Clăbucetului, 12.VI.1968, Muntele Lalu, 4.X.1968.
— *Septoria galeopsidis* West., Bul. Acad. R. Sci, Belg., ser. 2,2, p. 574 1857.
Pe frunze de *Galeopsis* x *tetrahit* L., Valea Rîuşorului la cantonul silvic Portăreasa, 13.VIII.1969; pe frunze de *Galeopsis sp.*, Plaiul Muntişorului, 23.V.1969, Pîrîul lui Geantă, 8.VII.1969.
— *Septoria gei* Rob. ex. Desm. Ann. Sci. Nat. ser. 2, 19, p. 342, 1843.
Pe frunze de *Geum montanum* L., Poiana Sîntiliei, alt. cca. 1900 m, 10.VIII.1967, Valea Pîrîului Iezerului, 23.VI.1968.
— *Septoria geranii* Rob ex. Desm., Ann. Sci. ser. 3, 20, p. 93, 1853.
Pe frunze de *Geranium robertianum* L., Pîrîul lui Geantă, 8.VII.1969; pe frunze de *Geranium sylvaticum* L., Valea Pîrîul Iezerului, 5.VIII. 1970.
— *Septoria graminum* Desm. Ann. Sci. Nat. ser. 2, 19,p. 339, 1843.
Pe frunze de *Dactylis glomerata* L., 17.X.,1969, Cheile Dîmboviţei, 7.VIII.1970.
— *Septoria hyperici* Rob. ex. Desm., Ann. Sci. Nat. ser. 2,17, p. 110, 1842.
Pe frunze de *Hypericum hirsutum* L., Cheile Dîmboviţei, 17.X.1969, pe frunze de *Hypericum maculatum* Cr., Valea Pîrîului Iezerului, 5.IX.1967, Muntele Văcarea, 9.VII.1969; pe frunze de *Hypericum perforatum* Cr., Valea Bătrînei, 16.VIII.1969.
— *Septoria junci* Desm., Ann. Sci. Nat. ser. 3, 20, p. 85, 1853.
Sin. *Rhabdospora junci* (Desm.) Allesch.
Pe tulpini de *Juncus effusus* L.*, Valea Rîului Tîrgului lîngă Lereşti, 4.VII.1967, Muntele Portăreasa 3.IX.1968.
— *Septoria lamiicola Sacc.*, Syll. Fung., 3, p. 538, 1884.
Sin. *S. lamii* Sacc., *S. heterochroa* Rob. ex Desm. *b lamii* Desm. *S. lamii* West, *S. lamii* Pass.
Pe frunze de *Lamium album* L., Valea Calului, 10.VII.1969.
— *Septoria lamii maculati* (C. Massal.) Died., Die Pilze, 9, p. 476, 1915.
Sin. *S. lamii* Pass var. *lamii maculati* C. Massal.
Pe frunze de *Lamium maculatum* L., Valea Rîului Tîrgului la Rîuşor 9.VI.1968.

— *Septoria lapparum* Sacc., Michelia, 1, p. 184, 1878.

Pe frunze de *Arctium lappa* L., Valea Rîului Doamnei la Bahna Rusului, 8.VI.1970.

— *Septoria lychnidis* Desm., Ann. Sci. Nat. ser. 3, 11, p. 347, 1849.

Sin. *S. melandii* Pass., *S. lychnidis var. pusilla* Trail, *S. lychnidicola* Brun., *S. melandrii albi* Bäuml., *S. pusilla* (Trail) Bub.

Pe frunze de *Silene dioica* (L.) Clairv. (*Melandrium rubrum* (Weig.) Garcke, Valea Largă, 9.VIII.1967.

— *Septoria lysimachiae* West., în Bull. Acad. R. Sci. Belg., 19, 3, p. 120, 1852.

Pe frunze de *Lysimachia nummularia* L., Valea Argeşelului lîngă satul Nămăeşti, 1.VII.1966, Rîului Tîrgului la Rîuşor, 4.VII.1967.

— *Septoria macropoda* Pass., Atti Soc. Critt. Ital., 2, p. 45, 1879.

Sin. *S. annua* Ell. et Ev., *S. poae annuae* Bres.

Pe tulpini, frunze şi glume de *Poa annua L.**, Valea Cuca, 9.VI.1967, Muntele Găinaţul Mare lîngă stînă, 10.VIII.1967, Valea Largă spre Crucea Domnişanului, 10.VI.1968.

— *Septoria malvicola* Ell. et Mart., Journ. of Myc., 3, p. 65, 1887.

Pe frunze de *Malva pusilla* Sm., satul Podul Dîmboviţei, 18.X.1969.

— *Septoria mougeotii* Sacc. et Roum, Reliq. Libert., 4, nr. 151, 1884.

Pe frunze de *Hieracium pilosella* L., Cheile Dîmboviţei, 7.V.1968.

— *Septoria napelli* Speg. Nov. Add. nr. 162 ; Sacc., Michelia, 2, p. 166 et 278, 1882.

Pe frunze de *Aconitum toxicum* Rchb., Cheile Dîmboviţei, 18.X.1969.

— *Septoria nodorum* (Berk.) Berk. et Br., Ann. Mag. Nat. Hist., Ser. 2., 5, p. 379, 1850.

Pe frunze de *Roegneria canina* (L.) Nevski (*Agropyrum caninum* (L.) R. et Sch.)*, Valea Pîrîului Iezerului, 23.VI.1968.

— *Septoria obscura* Trail, Scott. Natural., 10, p. 73, 1889.

Pe frunze de *Campanula abietina* Gris. et Sch. *, Poiana Sîntiliei. 10.VIII.1967 ; pe frunze de *Campanula alpina* Jacq. *, Muntele Piscanul, 5.VII.1967 ; pe frunze de *Campanula rapunculoides* L. *, Valea Bătrînei, 16.VIII.1969.

— *Septoria origanicola* Allesch., Ber. bayer. bot. Ges., 4, p. 35, 1896.

Pe frunze de *Origanum vulgare* L., Cheile Dîmboviţei, 7.VIII.1970.

— *Septoria oudemansii* Sacc., Syll. Fung. 3, p. 536, 1884.

Pe tulpini de *Poa nemoralis* L., Cheile Dîmboviţei, 18.X.1969.

— *Septoria penzigii* Cocc. et Mor., Enum. Fungi della provincia di Bologna, Cent. 3, p. 25, t. 2, f. 28—31 ; Sacc., Syll. Fung. 10, p. 361, 1892.

Pete circulare sau neregulate, mici, de 2—4 mm diametru, cenuşiu-albicioase şi înconjurate de o zonă brun-roşcată. Picnidii epifile, numeroase, de 50—90 μ diametru (după Saccardo, 1892, 80—95 μ), brun-negricioase, sferice şi cu ostiol distinct. Picnospori filiformi, drepţi, neseptaţi, hialini, de 15—20 × 1 μ (după Saccardo 1892, 16—24 × 0,75—1 μ).

Pe frunze de *Aquilegia vulgaris* L., Valea Rîului Tîrgului lîngă Lereşti, 4.VIII.1970.

— *Septoria pimpinellae-saxifragae* Săvul. et Sandu-Ville, Hedwigia, 73, p. 91, 1933.

Pe frunze de *Pimpinella saxifraga* L., Cheile Dîmboviței, 7.VIII.1970.

— *Septoria piricola* Desm., Ann. Sci. Nat., Ser. 3, 14, p. 114, 1850.

Sin. *Depazea pirina* Fr., *Septoria piri* Westend., *S. nigerrima* Fuck.

Pe frunze de *Pyrus sativa* Lam. et DC., satul Podul Dîmboviței, 18.X.1969.

— *Septoria polygonorum* Desm., Ann. Sci. Nat., Ser. 2, 17, p. 108, 1842.

Sin. *S. polygonicola* Sacc.

Pe frunze de *Polygonum hydropiper* L., Valea Rîușorului, 3.IX.1967.

— *Septoria posoniensis* Bäuml., Hedwigia, 24, p. 75, 1885.

Pe frunze de *Chrysosplenium alternifolium* L., Valea Bughii sub Muntele Cernat, 4.IV.1967.

— *Septoria prostrata* Kab. et Bub., Oesterr. bot. Zeitschr., p. 185, 1905.

Pe frunze de *Homogyne alpina* (L.) Cass., Vîrful Obîrșia, alt. cca. 2 300 m, 25.VI.1968, Lacul Iezer, alt. cca. 2 130 m, 5.VIII.1970.

— *Septoria punctoidea* Karst. in Hedwigia, 23, p. 38, 1884.

Pe frunze uscate de *Carex humilis* Leyss., Cheile Dîmboviței, 7.V.1968.

— *Septoria rhamni-catharticae* Ces. in Rabenh., Herb. Myc., 1, 1956, 1855.

Pete brune de 4—8 mm diametru, delimitate de o zonă subțire brun-negricioasă. Picnidii epifile ovoidale, scufundate în substrat, cu peretele bruniu, de 120—144 × 72—96 μ. Picnospori cilindric-fusiformi, mai mult sau mai puțin curbați, 2—4 septați, hialini, de 27—44 × 2,5—3 μ.

Pe frunze de *Rhamnus tinctoria* W. et K., Cheile Dîmboviței, 7.VIII.1970.

— *Septoria rohlenae* Bub., Bull. Herb. Boiss., 2, ser. VI, p. 479, 1906.

Pe frunze de *Scrophularia scopolii* Hoppe, Valea Largă, 9.VIII.1967.

— *Septoria rosae* Desm., Pl. Crypt., 1, p. 535, 1831.

Sin. *Phlaespora rosae* (Desm.) West., *Ascochyta rosarum Lib.*, *Septoria rosarum* West., *S. rosae-arvensis* Sacc., *S. rosana* Thüm.

Pe frunze de *Rosa canina* L., Valea Rîului Tîrgului la Rîușor, 4.VII.1967 ; pe frunze de *Rosa pendulina* L.*, Valea Bătrînei, 16.VIII.1969.

— *Septoria salviae pratensis* Pass., Journ., d'Hist. nat., 4, p. 16, 1885.

Pe frunze de *Salvia verticillata* L., Cheile Dîmboviței, 7.VIII.1970.

— *Septoria saxifragae* Pass., Micr. Ital., 16, 1880.

Pe frunze de *Saxifraga stellaris* L., Vîrful Huluba, 9.VII.1969.

— *Septoria scabiosicola* Desm., Ann. Sci. Nat. Ser. 3,20, p. 92. 1853.

Pe frunze de *Scabiosa columbaria* L., Cheile Dîmboviței, 17.X.1969.

— *Septoria schnabliana* (Allesch.) Died., Pilze IX, p. 454, 1915.

Sin. *Rhabdospora schnabliana* Allesch.

Pe frunze de *Erigeron acer* L. *, Cheile Dîmboviței, 7.VIII.1970.

— *Septoria scleranthi* Desm. in Bull. Soc. Bot. Fr., 4, p. 861, 1857.

Pe frunze de *Scleranthus annuus* L., Valea Cucii, 2.VI.1968.

— *Septoria sedi* (Lib.) West., Crypt. Stat. Natural., p. 117, 1854, Bull. Acad. R. Belg. N.S., 2, p. 557, 1857.

Sin. *Ascochyta sedi* Lib., *Septoria sedicola* Peck.

Pe frunze de *Sedum telephium* L. *subsp. fabaria* (Koch) Kirschleger, Valea Cucii, 11.VIII.1967, comuna Lereşti pe Izvorul Maricăi, 14.X.1968.

— *Septoria senecionis* West., Bull. Acad. R. Sci. Belg. 19, 3, p. 121, 1852.

Pe frunze de *Senecio nemorensis* L., var. *intercedens* Beck., Valea Bătrînei, 5.IX.1967.

— *Septoria soldanellae* Speg., Dec. mycol. 115 ; cit. sec. Sacc., Syll., 3, p. 532, 1884.

Pe frunze de *Soldanella major* (Neilr.) Vierh., Valea Pîrîului Iezerului, 23.VI.1968 ; pe frunze de *Soldanella pussila* Baumg., Vîrful Obîrşia, alt. cca 2 300 m, 25.VI.1968.

— *Septoria sorbi* Lasch ex Sacc., Bull. Soc. Myc. Fr., 5, p. 129, 1889.

Sin. *Septoria sorbi* Lasch, *S. aucupariae* Lasch, *S. aucupariae* Bres., *S. aucuparicola* Oud.

Pe frunze de *Sorbus aucuparia* L., Valea Largă, 9.VIII.1967.

— *Septoria stachydis* Rob. ex Desm., Ann. Sci. Nat. Ser. 3,8, p. 19, 1847.

Pe frunze de *Stachys sylvatica* L., Valea Largă spre Crucea Domnişanului, 10.VI.1968, Valea Clăbucetului, 12.VI.1968.

— *Septoria stellariae* Rob. ex Desm., Ann. Sci. Nat. Ser. 3, 8, p. 22, 1848.

Pe frunze de *Stellaria aquatica* (L.) Scop., Valea Dîmboviţei în Cheile Plaiul Mare, 12.VI.1968, comuna Lereşti pe Izvorul Maricăi, 14.X.1968 ; pe frunze de *Stellaria graminea* L.*, Valea Rîului Tîrgului la Rîuşor, 4.VII.1967, Muntele Pleaşa Drăganului, 12.VI.1968 ; pe frunze de *Stellaria media* (L.), Cyr., Valea Bughii sub Muntele Cernat, 4. VI.1967, Muntele Găinaţul Mare lîngă stînă, 10.VIII.1967, comuna Lereşti pe Izvorul Maricăi, 14.X.1968.

— *Septoria taraxaci* Hollós, Ann. Mus. Nat. Hung., 5, p. 462, 1907.

Pe tulpini de *Taraxacum officinale* Web.*, Valea Rîului Tîrgului la Rîuşor, 9.VI.1968.

— *Septoria tormentillae* Rob. ex Desm., Ann. Sci. Nat. Ser. 3, 8, p. 22, 1847.

Sin. *S. sparsa* Fuck.

Pete circulare sau neregulate de 1—4 milimetri diametru, cenuşiu-albicioase şi înconjurate de o zonă purpurie. Picnidii epifile, globuloase sau lenticulare, brun-negricoase, de 50—70 μ diametru. Picnospori filiformi drepţi sau uşor curbaţi, de 20—32 × 1,5 μ (după Cejp şi Dolejs (1967), 17,2—38,5 × 1,5—2 μ), cu 3—4 septe, uneori unicelulari, hialini sau slab gălbui.

Pe frunze de *Potentilla chrysantha* Trev., asociată cu *Phragmidium potentillae* (Pers.) Karst., Cheile Dîmboviţei, 7.VIII.1970.

— *Septoria ulmi* (Fr.) Fr., Elench. Fung., 2, p. 118, 1828.

Sin. *Phloeospora ulmi* (Fr.) Wallr., *Phleospora ulmi* (Fr.) Sacc., *Septogloeum ulmi* (Fr.) Briosi et Cav., *Cylindrosporium ulmi* Vassil.

Pe frunze de *Ulmus glabra* Hudson., Cheile Dîmboviţei, 18.X.1969.

— *Septoria urticae* Rob. ex Desm., Ann. Sci. Nat. Ser. 3,8, p. 24, 1847.

Pe frunze de *Urtica urens* L., Valea Rîului Tîrgului la Lereşti, 4.VIII.1970.

— *Septoria vincetoxici* (Schub.) Auersw. in Rabenh., Fungi europ., 3787 ; Sacc., Michelia, 1, p. 181, 1878.

Pe frunze de *Cynanchum vincetoxicum* (L.) Pers., Cheile Dîmboviţei, 17.X.1969.

— *Septoria virgaureae* (Lib.) Desm., Ann. Sci. Nat. Ser, 2, 17, p. 109, 1842.

Sin. *Ascochyta virgaureae* Lib., *Septoria eusebiana* Unam.

Pe frunze de *Solidago virgaurea* L., Valea Bătrînei, 5.IX.1967, 16.VIII.1969.

Materialul micologic prezentat în această lucrare se află înserat în herbarul Institutului pedagogic Piteşti.

BIBLIOGRAFIE

1. ALLESCHER A. (1901), *Fungi imperfecti : Hyalin — sporige Sphaeroideen Rabh. Krypt. Fl.*, Ed. 2.I.6.
2. BÎZOVA Z. M., VASIAGHINA M. P., DEEVA N. G., KALÎMBETOV B. K., PISAREVA N. F., ŞVARŢMAN S. R. (1970), *Fungi imperfecti (Sphaeropsidales). Flora sporovîh rastenii Kazahstana. V, 3.* Alma Ata.
3. BONTEA V. (1953), *Ciuperci parazite şi saprofite din Republica Populară Română.* Bucureşti.
4. CEJP K. (1969), *Contribution to the knowledge of the species of the genus Septoria Fr. from Western Bohemia.* Čes. Mykol. *23.*
5. CEJP K., DOLEJS K. (1967), *Rare species of the genus Septoria from Czechoslovakia.* Čes. Mykol. *21*
6. CEJP K., JECHOVA V. (1967), *Ein Beitrag zur Kenntnis der tschechoslovakischen Arten der Gattung Septoria Fries.* Acta Mus. nat Pragae *23* B, *4.*
7. CEJP K., ZAVREL M. (1968), *Contribution to the knowledge of imperfect order Sphaeropsidales from Moravia.* Zpravy Vlastivedneho Ostavu v Olomouci. Cislo *141.*
8. CONSTANTINESCU O. (1962), *Contribuţii la cunoaşterea speciilor de Septoria Fr. din micoflora R.P.R.* Comunicările Acad. R.P.R. *12(12).*
9. DIEDICKE H. (1915), *Sphaeropsideae, Melanconieae.* Krypt. fl. Mark Brandenb., *IX*, Pilze, *VII.* Leipzig.
10. GROVE W. B. (1935), *British stem-and leaf-fungi (Coelomycetes). I. Sphaerospsidales.* Cambridge.
11. JÖRSTAD I. (1962), *Parasitic Micromicetes from the Canary Islands.* Skrifter N. Vidensk. Akad. Oslo, I.N.S., 7.
12. JÖRSTAD I. (1963), *Icelandic parasitic fungi apart from Uredinales.* Skrifter N. Vidensk. Akad. Oslo, I.N.S., *10.*
13. JÖRSTAD I. (1965), *Septoria and septoroid fungi on Dicotyleones in Norway.* Skrifter N. Vidensk. Akad. Oslo, I.N.S., *22.*
14. JÖRSTAD I. (1967), *Septoria and septoroid fungi on Gramineae in Norway.* Skrifter N. Vidensk. Akad. Oslo, I.N.S., *24.*
15. SACCARDO P. A. (1884), *Sylloge Fungorum. 3.* Padua.
16. TETERENIKOVA-BABAIAN D. N. (1962), *Obzor gribov iz roda Septoria paraziturulușcih na culturnîh i dicorastușcih rasteniah Armianskoi SSSR.* Erevan.
17. VASILIEVSKI N. L., KARAKULIN B. P. (1950), *Fungi imperfecti parasitici. Pars II. Melanconiales.* Mosqua et Leningrad.

CONTRIBUTIONS A LA CONNAISSANCE DES ESPECES *SEPTORIA* FR. DANS LA MYCOFLORE DU MASSIF IEZER-PĂPUȘA

RÉSUMÉ

Dans la note ci-dessus, on mentionne 68 espèces appartenant au genre *Septoria Fr.*, récoltées dans le Massif Iezer-Păpușa.

Sont indiquées comme nouveautés 4 espèces nouvelles pour la mycoflore de Roumanie, à savoir : *Septoria chamaecisti* Vestergr, sur *Helianthemum nummularium* (L.) Mill., *S. penzigii* Cocc. et Mor. sur *Aquilegia vulgaris* L., *Septoria rhamni — catharticae* Ces. sur *Rhamnus tinctoria* W. et K. et *Septoria tormentillae* Rob. ex Desm. sur *Potentilla chrysantha* Trev.

On cite également 16 plantes-hôtes nouvelles pour des espèces déjà connues dans la flore mycologique du pays.

CONTRIBUŢII LA CUNOAŞTEREA SPECIILOR DE *PHYLLOSTICTA* PERS. DIN MICOFLORA MASIVULUI IEZER – PĂPUŞA

A. RICHIŢEANU

În această comunicare prezentăm speciile genului Phyllosticta Pers. (Sphaeropsidales — Sphaeropsidaceae) recoltate din Masivul Iezer — Păpuşa între anii 1965—1970.

Citâm 27 de specii determinate pe 28 plante-gazdă, toate fiind semnalate pentru prima dată în acest masiv. Dintre acestea, 12 specii şi anume : *Phyllosticta aconiti* Siemaszko pe *Aconitum tauricum* Wulf. şi *Aconitum paniculatum* Lam., *Ph. alnicola* Massal, pe *Alnus glutinosa* (L.) Gaertn., *Ph. asperulae* Grove pe *Galium odoratum* (L.) Scop., *Ph. asteromoides* Bub. pe *Bupleurum falcatum* L., *Ph. discosioides* (Sacc.) Allesch. pe *Fagus sylvatica* L., *Ph. intermedia Allesch.* pe *Clematis vitalba* L., *Ph. personatae* Allesch. pe *Carduus personata* (L.) Jacq., *Ph. piricola* Sacc. et Speg. pe *Pyrus sativa* Lam., *Ph. pruni — domesticae* Vogl., pe *Prunus domestica* L., *Ph. trailii* Sacc. pe *Geranium sylvaticum* L., *Ph. tremniascensis* Massal. pe *Digitalis grandiflora* Mill. şi *Ph. verbasci* Sacc. pe *Verbascum lychnitis* L. sînt noi pentru micoflora R. S. România.

Semnalăm, de asemenea, 3 plante gazde noi pentru specii de *Phyllosticta* Pers. deja descrise în flora micologică a ţării noastre.

Speciile sînt înserate alfabetic, cele noi fiind însoţite de o scurtă descriere, iar plantele gazde noi, de un asterisc (*).

Materialul micologic prezentat în această comunicare se găseşte în herbarul Institutului pedagogic Piteşti.

— *Phyllosticta aconiti* Siemaszko, Bull. Musée du Caucase, Tiflis, 12, p. 2, 1919.

Pete mari, alungite, brun-cenuşii, delimitate de nervuri. Picnidii punctiforme, amfigene, brun-negricioase, de 75—120 μ diametru (după Saccardo, 1931, 60—150 μ ; după Bîzova şi colab., 1967, de 70—100 μ). Picnospori cilindrici, rotunjiţi la capete, hialini, de 3,5—5,5 $\times$ 1,5 μ (după Saccardo, 1931, 3—4 $\times$ 1,5 μ ; după Bîzova şi colab. 1967, 5—7 $\times$ 1,5—2 μ).

Pe frunze de *Aconitum tauricum* Wulf., Valea Pîrîului Iezerului, 15.VIII.1969 (picnospori 4,5—5,5 × 1,5 μ) ; pe frunze de *Aconitum paniculatum* Lam., Muntele Ţefeleica, 10.VI.1968 (picnospori, 3,5—4,5×1,5 μ).

— ***Phyllosticta alnicola*** Massal., Contr. mic. Veron., p. 80 et tab. I, f. 4, 1889.

Pete mici, unghiuloase, delimitate de nervuri, izolate sau confluente, brun-ruginii. Picnidii punctiforme, dispuse în grupuri mici, negre, amfigene, globuloase, de 50—95 μ diametru. Picnospori hialini, scurt-cilindrici, rotunjiţi la capete, de 2—4 × 0,7—1 μ.

Pe frunze de *Alnus glutinosa* (L.) Gaertn., Cheile Dîmboviţei, 18.X.1969.

— ***Phyllosticta asclepiadearum*** West., Herb., 1 371 ; Sacc., Michelia, 1, p. 140, 1878 et Syll. Fung., 3, p. 52, 1884.

Pe frunze de *Cynachum vincetoxicum* (L.) Pers., Cheile Dîmboviţei, 17.X.1969.

— ***Phyllosticta asperulae*** Grove in Journ. Bot., 1922, p. 14.

Sin. *Depazea asperulae* Lasch (non *Ph. asperulae* Sacc. et Fautr. quae *Sporonema punctiforme* (Petrak).

Picnidii hipofile, globuloase sau lenticulare, negre, de 65—96 μ diametru (după Grove, 1935, 60—75 μ), scufundate în substrat şi prevăzute cu un por central. Picnospori hialini, oblongi, bigutulaţi, de 3—4,5 × 1 μ (după Grove, 1935, 3—4 × 0,75—1 μ).

Pe frunze uscate de *Galium odoratum* (L.) Scop. *(Asperula odorata* L.), asociată cu *Septoria cruciatae* Rob. ex. Desm. *(S. asperulae* Bäuml.), Muntele Găinatul Mare, 9.VIII.1967.

— ***Phyllosticta asteromoides*** Bub., Ann. Mycol., 1904, p. 396.

Pete neregulate, vizibile pe ambele feţe, ale frunzei, la început purpuriu-brunii, apoi negricioase, mari, confluente şi ocupînd întreaga suprafaţă a limbului. Picnidii numeroase, mici, de 60—100 μ, diametru, lenticulare cu peretele pseudoparenchimatic, brun-negricios, cu ostiol erumpent. Picnospori cilindrici, rotunjiţi la capete, drepţi, hialini, de 3,5—5 × 1 μ.

Pe frunze de *Bupleurum falcatum* L., asociată cu *Septoria bupleuri—falcati* Died., Cheile Dîmboviţei, 22.V.1969.

— ***Phyllosticta astragalicola*** Massal, Bot. Centr., 1890, p. 386.

Pe frunze de *Astragalus glycyphyllus* L. *, Cheile Dîmboviţei, 18.X.1969.

— ***Phyllosticta austriaca*** Sacc, Malpighia, 11, p. 67, 1897 et Syll. Fung., 4, p. 855, 1886.

Pe frunze de *Doronicum austriacum* Jacq., Valea Rîului Tîrgului la Rîuşor, 4.VII.1967.

— ***Phyllosticta chamaenerii*** Allesch. in Bericht. d. Bayer. Bot. Ges., p. 31, 1891.

Pe frunze de *Epilobium angustifolium* L., Muntele Muşuroaiele Mari, 10.VII.1969.

— ***Phyllosticta chenopodii boni-henrici*** Săvul. et Sandu in Hedwigia, 73, p. 81, 1933.

Pe frunze de *Chenopodium bonus-henricus* L., Valea Dîmboviţei la Valea lui Ivan, 5.IX.1968.

— *Phyllosticta discosioides* (Sacc.) Allesch. in Rabenhort's Krypt. Flora Deutschland, 6, p. 42, 1901.

Sin. *Phoma discosioides* Sacc.

Picnidii punctiforme, hipofile, superficiale, asociate în grupuri mici pe pete de culoare brunie, la început ocupînd marginile limbului, apoi întreaga suprafaţă a frunzei. Picnidiile sînt globuloase sau lenticulare cu perete brun-negricios, pseudoparenchimatic, de 60—110 μ diametru (după D i e d i c k e 1915, 100—150 μ), prevăzute cu por (fig. 1, a). Picnosporii sînt cilindrici, hialini, mici, de 2,5—3 × 0,5 μ (fig. 1, b).

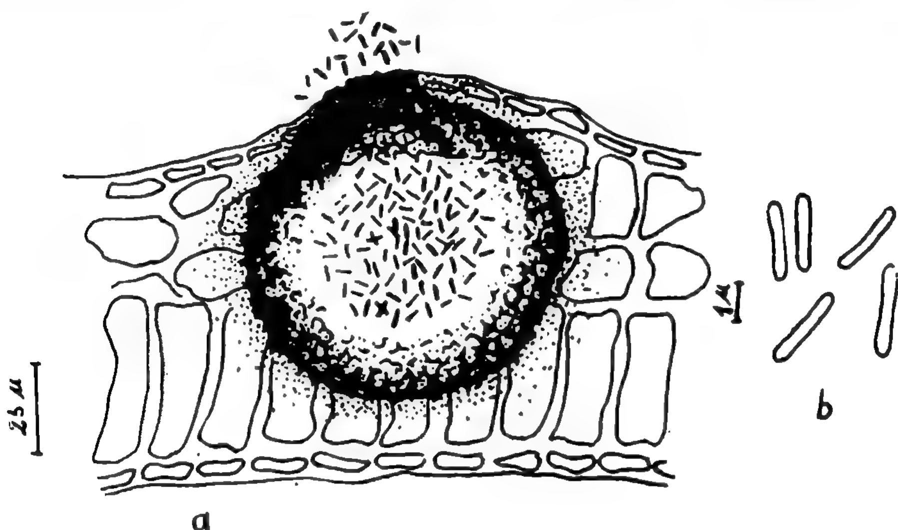

Fig. 1 — Phyllosticta discosioides (Sacc.) Allesch. :
a — picnidie cu picnospori ; *b* — picnospori mariţi.

Pe frunze de *Fagus sylvatica* L., Valea Rîuşorului la cantonul silvic Portăreasa, 3.IX.1967.

— *Phyllosticta eupatoricola* Kab. et Bub., in Hedwigia, 46, p. 288, 1907.

Pe frunze de *Eupatorium cannabinum* L., Cheile Dîmboviţei, 17.X.1969.

— *Phyllosticta eupatorii* Allesch. in Ber. bayer. Bot. Ges., 4, p. 3, 1896.

Pe frunze de *Eupatorium cannabinum* L., Cheile Dîmboviţei, 7.VIII.1970.

— *Phyllosticta gei* Bres., in Hedwigia, 1900, p. 235, Sacc., Syll. Fung., 14, p. 831, 1902.

Pe frunze de *Geum urbanum* L., Valea Rîului Tîrgului la Rîuşor, 4.VII.1967.

— *Phyllosticta gentianellae* Mass., Nuov. Contrib. Mic. Veron., p. 40 ; Sacc., Syll. Fung., 11, p. 481, 1895.

Pe frunze de *Gentiana asclepiadea* L., Valea Dîmboviţei la Lacul Bunea, 4.IX.1968.

— ***Phyllosticta intermedia*** Allesch. in Hedwigia, 36, p. 159 ; Sacc., Syll. Fung., 14, p. 844, 1899.

Pete mici, circulare sau neregulate, de 3—4 mm diametru, brun-negricioase, cu margini nedefinite, uneori confluente. Picnidii mici, de 65—80 μ diametru, epifile, uneori şi hipofile, lenticulare sau globuloase. Picnospori cilindrici, hialini, de 2—2,5 × 1 μ.

Pe frunze de *Clematis vitalba* L., Valea Dîmboviţei la Dragoslavele, 15.X.1968.

— ***Phyllosticta melanoplaca*** Thüm., Pilzfl. Sibir., 808 ; Sacc., Syll. Fung., 3, p. 58, 1884.

Pe frunze de *Veratrum album* L., Valea Rîului Tîrgului la Rîuşor, 4.VIII.1967, Pîrîul lui Geantă, 8.VII.1969.

— ***Phyllosticta osteospora*** Sacc., Michelia, 1, p. 531, 1878.

Pe frunze de *Populus nigra* L., Valea Dîmboviţei la Dragoslavele 15.X.1968.

— ***Phyllosticta personatae*** Allesch., Fungi bav. exs., 359, 1897.

Pete mari cenuşii, de forme diferite, izolate sau confluente. Picnidii epifile, dens asociate, globuloase sau lenticulare, brun-negricioase, de 80—110 μ. Picnospori mici, cilindrici, elipsoidali, ovoidali sau oblongi, unicelulari, hialini, de 2,5—4 × 1—2 μ (fig. 2).

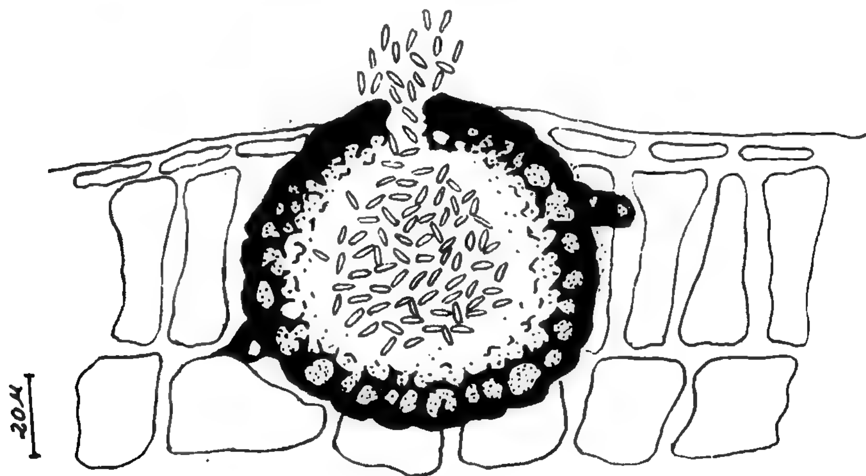

Fig. 2 — Phyllosticta personatae Allesch., picnidie cu *picnospori*.

Pe frunze de *Carduus personata* (L.) Jacq., asociată cu *Fusicladium aronici* Sacc., Valea Pîrîului Cuca, 11.VIII.1967.

— ***Phyllosticta petasitidis*** Ell. et Ev., Proc. Ac. Phil., 1891, p. 77.

Pe frunze de *Petasites hybridus* (L.) G. M. Sch., Valea Cucii, 9.VI.1968 ; pe frunze de *Petasites kablikianus* Tasch.,* Cheile Dîmboviţei, 17.X.1969.

— ***Phylosticta piricola*** Sacc. et Speg. in Michelia, 1, p. 153, 1879 şi Syll. Fung., 3, p. 7, 1884.

Pe frunze nu se formează pete, picnidiile negre, proeminente, globuloase sau lenticulare, de 90—150 μ diametru, fiind dispuse neregulat pe întreaga faţă inferioară a limbului. Picnosporii sînt cilindrici sau alungit ovoidali, hialini, de 2—3,5 × 1 μ (după Saccardo, 1884, 2—2,5 × 0,75—1 μ).

Pe frunze uscate de *Pyrus sativa* Lam., asociată cu *Septoria piricola* Desm., satul Podul Dîmboviţei, 18.X.1969.

— *Phyllosticta platanoidis* Sacc., Michelia, 1, p. 360, 1878.

Pe frunze de *Acer pseudoplatanus* L. *, asociată cu *Septoria aceris* (Lib.) Berk. et Br., Valea Bătrînei, 5.IX.1967.

— *Phyllosticta pruni-domestice* Vogl., Annal. R. Ac. Agric. Torino, 48, p. 441, 1905.

Pete epifile circulare, mici, cenuşiu-albicioase şi înconjurate de o zonă brunie. Picnidii, epifile, sferice sau ovoidale, proeminente, de 50—90 μ diametru. Picnospori cilindrici, rotunjiţi la capete, hialini, de 2,3—4 × 1 μ.

Pe frunze de *Prunus domestica* L., satul Podul Dîmboviţei, 18.X.1968.

— *Phylosticta scrophularinea* Sacc., Michelia, 1, p. 141, 1878.

Pe frunze de *Scrophularia nodosa* L., Valea Bătrînei, 5.IX.1967.

— *Phyllosticta teucrii* Sacc. et Speg., Michelia, 1, p. 144, 1878.

Pe frunze de *Glecoma hirsuta* W. et K *, Valea Rîuşorului, 3.IX.1967, Valea Rîului Tîrgului la Rîuşor, 9.VI.1968.

— *Phyllosticta trailii* Sacc., Syll. Fung., 10, p. 127, 1892.

Syn. *Ph. geranii* Trail.

Pete hipofile mari, izolate, de forme diferite, de culoare brunie. Picnidii dens asociate, hipofile, sferice, brune, scurt papilate, de 60—120 μ diametru (după Saccardo 1892, 60—80 μ). Picnospori cilindrici sau elipsoidali, hialini, de 2—2,5 × 0,7—1 μ (fig. 3).

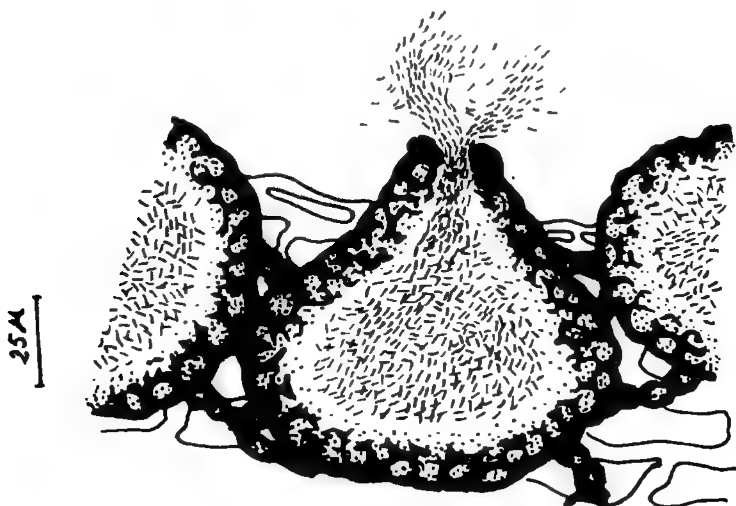

Fig. 3 — Phyllosticta trailii Sacc., picnidii cu picnospori.

Pe frunze de *Geranium sylvaticum* L., asociată cu ***Ramularia geranii*** (West.) Fuck., Cheile Dîmboviţei, 17.X.1969.

— ***Phyllosticta tremniascensis*** Massal., Contrib. Myc. Veron., p. 83, tab. II, fig. 9 ; Sacc., Syll. Fung., 10, p. 130, 1892.

Pete mari de culoare brună, de forme diferite, izolate sau confluente. Picnidii amfigene, brunii sau brun-negricioase, sferice, erumpente, de 40—90 μ diametru. Picnospori cilindrici, rotunjiţi la capete, drepţi sau uşor curbaţi, de 2,5—5 × 1—1,5 μ.

Pe frunze de ***Digitalis grandiflora*** Mill., Cheile Dîmboviţei, 18.X.1969.

— ***Phylosticta verbasci*** Sacc., Michelia, 1, p. 531, 1878.

Pete circulare sau alungite, pînă la 10 mm diametru, brun-negricioase pe margini, cenuşiu-albicioase la mijloc, izolate sau confluente, evidente pe faţa superioară a frunzei, greu vizibile pe cea inferioară. Picnidii epifile sau amfigene, dispersate, scufundate în substrat, sferice, cu perete pseudoparenchimatic galben-bruniu, nepapilate (fig. 4, a). Spori cilindrici sau elipsoidali, rotunjiţi la capete, adesea biguttulaţi, de 4—6 × 2—3 μ, hialini (fig. 4, b).

Pe frunze de *Verbascum lychnitis* L., Valea Calului, 10.VII.1969.

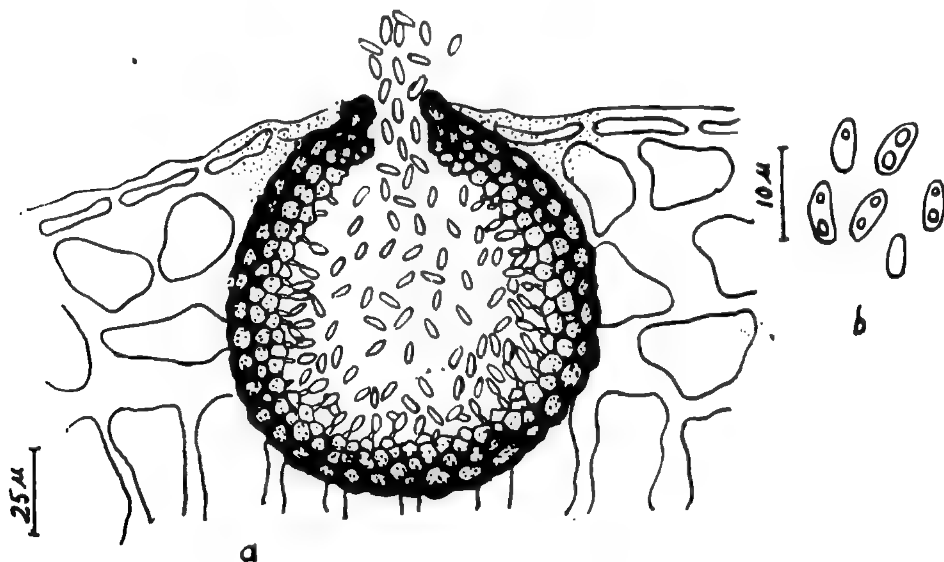

Fig. 4 — Phyllosticta verbasci Sacc. :
a — picnidie cu picnospori ; *b* — picnospori măriţi.

BIBLIOGRAFIE

1. ALLESCHER A. (1901), ***Fungi imperfecti : Hyalin — sporige Sphaeroideen.*** Rabh. Krypt. Fl., Ed. 2.I.6.
2. BÎZOVA Z. M., VASIAGHINA M. P. DEEVA N. G., KALÎMBETOV B. K., PISAREVA N. F., ŞVARŢMAN S. R. (1967), ***Fungi imperfecti (Sphaeropsidales). Flora sporovih rastenii Kazahstana, V. 1.*** Alma Ata.

3. BONTEA V. (1953), *Ciuperci parazite şi saprofite din Republica Populară Română.* Bucureşti.
4. DIEDICKE N. (1915), *Sphaeropsideae, Melanconieae.* Krypt. fl. Mark Brandenb., *IX*, Pilze *VII.* Leipzig.
5. GROVE W. B. (1935), *British stem-and leaf — fungi (Coelomycetes). I. Sphaeropsidales.* Cambridge.
6. JÖRSTAD I. (1962), *Parasitic Micromycetes from the Canary Islands.* Skrifter N. Vidensk. Akad. Oslo, I, N. G., *7.*
7. JÖRSTAD I. (1963), *Icelandic parasitic fungi apart from Uredinales.* Skrifter N. Vidensk. Akad. Oslo, I, N.G., *10.*
8. SACCARDO P. A. (1882—1931), *Sylloge Fungorum.* 1—25. Padua.

CONTRIBUTIONS À LA CONNAISSANCE DES ESPÈCES *PHYLLOSTICTA PERS.* DANS LA MYCOFLORE DU MASSIF IEZER — PĂPUŞA

RÉSUMÉ

Dans cette note on mentionne un nombre de 27 espèces appartenant au genre *Phyllosticta Pers.*, recoltées dans le Massif Iezer — Păpuşa, dont 12 espèces sont nouvelles pour la mycoflore de notre pays, à savoir : *Phyllosticta aconiti* Siemaszko, *Ph. alnicola* Massal., *Ph. asperulae* Grove, *Ph. asteromoides* Bub., *Ph. discosioides* (Sacc.) *Allesch.*, *Ph. intermedia* Allesch., *Ph. personatae* Allesch., *Ph. piricola* Sacc. et Speg., *Ph. pruni-domesticae* Vogl., *Ph. trailii* Sacc., *Ph. tremniascensis Massal* et Ph. verbasci *Sacc.*

On indique en même temps 3 plantes — hôtes nouvelles pour des espèces déjà signalées dans la Roumanie.

Comunicare prezentată la cea de a II-a sesiune ştiinţifică de comunicări a Muzeului judeţean Argeş-Piteşti 24—25 V 1971.

CONTRIBUȚII LA CUNOAȘTEREA FAM. *FABRONIACEAE* DIN BRIOFLORA ROMÂNIEI

GH. MOHAN

A. Caracterizarea generală a speciilor din această familie.

Această familie cuprinde specii de briofite cu talul redus, cespitos, de un verde viu. Tulpinile sînt repente, subțiri, pe care sînt prinse smocuri de rizoizi ce prezintă numeroase ramificații neregulate. Frunzele au o formă în general oval lanceolate, de regulă lung ascuțite, necutate și nemarginate, cu nervura simplă sau ea lipsește. Celulele au pereții subțiri, lipsiți de papile prozenchimatice. Frunzele la uscăciune sînt adprese, la umiditate sînt patente.

Capsula este erectă, susținută de o setă subțire. Ea poate fi ovală, cu gîtul scurt, sau ea este ștrangulată sub orificiu. Operculul este scurt rostrat. Scufia este mică, cuculată și netedă. Inelul există, iar peristomiul poate fi simplu sau dublu.

Sînt cunoscute 16 genuri cu 170 specii, din care numai 5—6 specii sînt în Europa, iar restul în ținuturile calde din Africa și America.

În brioflora României au fost găsite 4 genuri cu 5 specii și anume : *Habrodon perpusillus* (De Not.) Lindb., *Fabronia pusilla* Raddi, *Fabronia octoblepharis* Schl., *Anacamptodon splachnoides* (Froel.) Brid., *Myrinia pulvinata* Schimp.

B. Cheia pentru determinarea genurilor :

I. Nervura absentă sau slab diferențiată. Tulpina purtătoare de propagule . . . . 1. HABRODON

II. Nervura prezentă, propagulele lipsesc.

a) Marginea frunzișoarelor puternic dințată. Peristomiul simplu . . . . 2. FABRONIA

b) Marginea frunzișoarelor întreagă. Peristomiul dublu.

* frunzișoare cu vîrful ascuțit . . . . . 3. ANACAMPTODON

** frunzișoare cu vîrful scurt, rotunjit .4. MYRINIA

1. *HABRODON* Schpr.

Este un gen monotipic, reprezentat printr-o singură specie :
Habrodon perpusillus (De Not.), Lindb. (Planşa I).

Sinonime :

Pterogonium perpusillum, De Not. Spicil., pag. 12, 22, 1837 et Syllab., p. 84, 1838.

Pterogonium subenervium Spruce in Annal. and Mag. of nat. hist., vol. III, P. 3, p. 150, 1850.

Habrodon notarisii Schimp. Syn., ed. 1, p. 505, 1860 et Musci eur. nov., III et in Mon. p. 2, t. 1, excl., fig. 20, 1866.

Habrodon nicaeensis De Not. Epil., p. 224, 1869.

Clasmatodon perpusillus Lindb. in Journ. of Linn. Soc. XIII, p. 70, 1871.

Specie rară în brioflora României ce se caracterizează printr-o tulpiniţă ramificată, cu ramuri reduse ce formează tufe moi, verzui, care poartă propagule formate din 4 celule. Frunzişoarele au o formă oval-lanceolată, lung acuminate, întregi şi lipsite de o nervură. Celulele marginale sînt rotunjite, cu excepţia celulelor din mijlocul frunzişoarei, care au o formă eliptic alungită. Frunzele se întind la umiditate, iar la uscăciune sînt imbricate.

Capsula este dreaptă, subcilindrică, brunie, cu operculul conic, inelul larg hialin. Peristomiul simplu, cu dinţii puternic hialini.

Fructifică rar, primăvara în lunile mai-iunie.

Element floristic : mediteraneean.

Forma biologică : Brr.

Ecologie : Meso-xerofit, foto-sciafil, corticol, acidofil.

Răspîndirea în ţară : * pădurea Prundul Comanei (jud. Ilfov), (23), (24).

Răspîndirea în Europa : ** Portugalia, Sudul Franţei, Italia, Jugoslavia, Istria, Dalmaţia, România, Germania, M. Britanie (7), (8), (10), (11), (13), (14), (19), (20).

2. *FABRONIA,* Raddi.

Muşchi foarte mici, ce cresc pe scoarţa arborilor şi pe roci care sînt reprezentaţi în brioflora ţării noastre prin două specii care se pot determina după următoarea cheie :

a) Frunze ciliate, capsula subglobuloasă, peristomiul galben . . . . *Fabronia pusilla* Raddi

b) Frunze dinţate, capsula ovală, peristomiul roşcat . . . . *Fabronia octoblepharis* Schl.

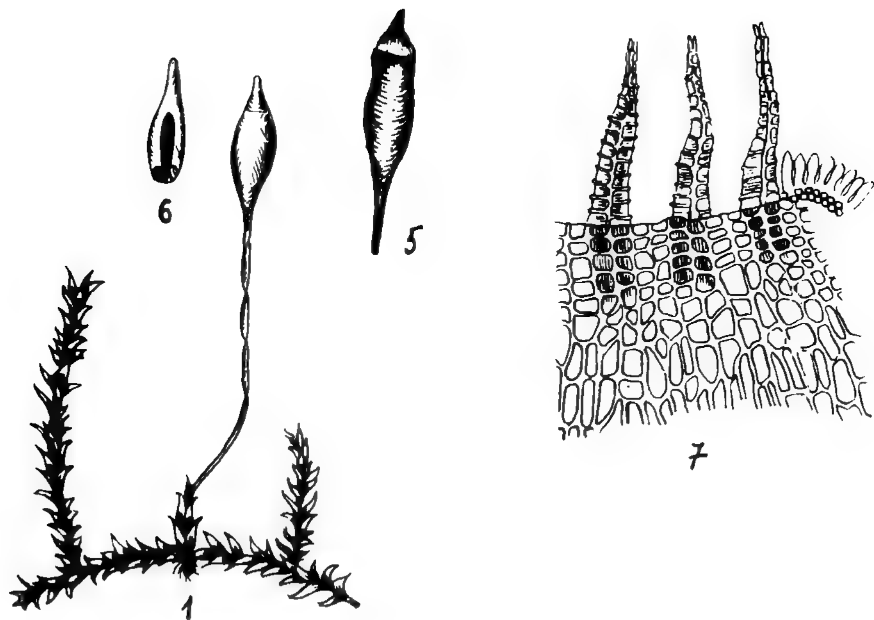
a) *Fabronia pusila* Raddi (Planşa II-A).

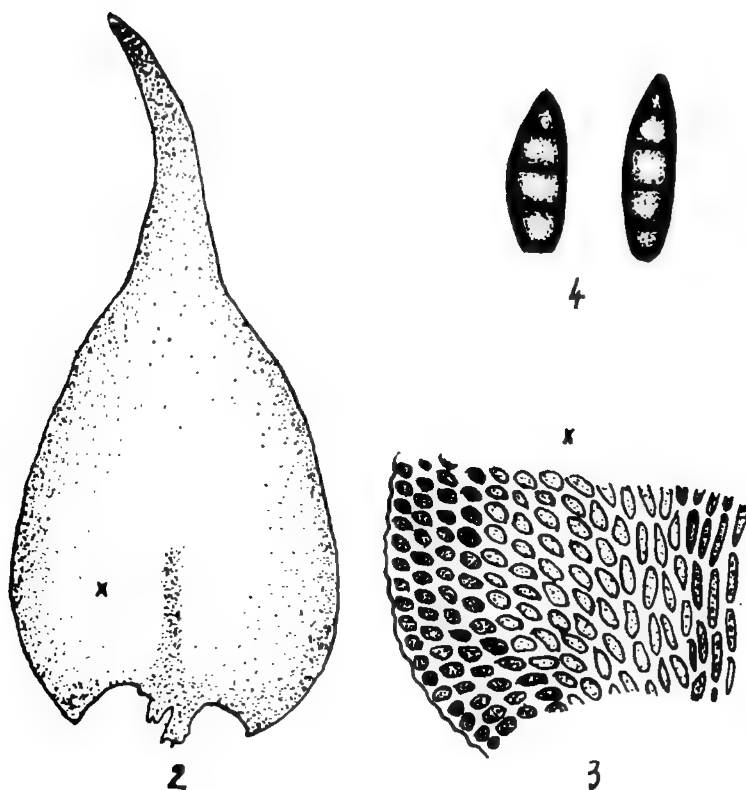
Sinonime :

Grimmia iaconspicua Bertol. Amoen., p. 53. Tulpiniţe reduse, repente cu ramificaţii reduse, care formează tufe compacte de un verde gălbui. Frunzele la uscăciune sînt strînse în jurul tulpiniţei, iar la umi-

---

* ** Răspîndirea speciilor în ţară şi Europa este dată după consultarea literaturii briologice apărută în ţară şi străinătate, trecută la bibliografia lucrării.

Planşa I — *Habrodon perpusillus* (De Not.) Lindb. :
1 — Habitus (gametofit şi sporofit) ; 2 — aspectul unei frunzişoare ; 3 — structura celulară a frunzişoarei ; *4* — propagule ; 5 — sporogon matur ; 6 — caliptră ; 7 — peristomiu.

B 2

Planşa II A — *Fabronia pusilla* Raddi :
1 — Habitus (gametofit şi sporofit) ; 2 — frunzişoară ; 3 — structura marginei frunzişoarei ; *4* — peristomiu.

Planşa II B — *Fabronia octoblespharis* Schl. :
1 — Habitus (gametofit şi sporofit) ; 2 — frunzişoară ; 3 — celule de la baza frunzişoarei ; *4* — celule din vîrful frunzişoarei ; 5 — frunzişoară pericheţială ; *6* — caliptră ; 7 — peristomiu.

ditate ele se desfac, avînd o formă oval-lanceolată, cu vîrful lung ascuţit, prevăzute pe margini cu 3—5 dinţi ciliaţi, nervura scurtă, celulele de la bază pătratice, iar celelalte romboidal-alungite. Frunzişoarele pericheţiale foarte alungite se acoperă una pe alta.

Capsula dreaptă, foarte mică, subglobuloasă, gălbuie spre brună ce prezintă un operoul conic-convex cu un peristomiu simplu ai cărui dinţi sînt de o culoare gălbuie. Sporii sînt sferici, feruginoşi de 8—12μ.

Fructifică la sfîrşitul iernii şi începutul primăverii în lunile februarie—martie.

Element floristic : atlantic-mediteraneean.

Forma biologică : Brr.

Ecologie : Meso-xerofil, foto-sciafil, saxicol, acidofil.

Răspîndirea în ţară : Pui — (Jud. Hunedoara) (6), (10), Vf. Suru — Munţii Făgăraş (6).

Răspîndirea în Europa : Italia, Tirol, Istria, Dalmaţia, Franţa, Germania, Belgia, Austria, Elveţia, Iugoslavia, Cehoslovacia, România (7), (8), (10), (11), (13), (14), (18), (19), (20).

b) ***Fabronia octoblepharis*** Schl. (Planşa II-B).

Sinonime :

Pterogonium octoblepharis Schleich. Catal., 1807.

Hypnum ciliare Brid. musc. II, p. 155, 1812.

Fabronia ciliaris Brid. Mant. musc., p. 125, 1819.

Fabronia major De Not. Syll., p. 85, 1838.

Fabronia pusilla var. major, Bryol. eur. fasc. 44/45, p. 3, t. 1, f. 6, 1850.

Fabronia pusilla var. octoblepharis Vent. in Rev. bryol., 1883, p. 53.

Specie care se deosebeşte de prima prin habitusul său, care este mai mare şi care formează tufe mai mari şi mai moi. Frunzişoarele prezintă pe margine numeroşi dinţi unicelulari, neciliaţi. Nervura este mai distinctă.

Capsulă ovală, dinţii peristomiului roşii. Sporii mai mari de 14—18μ.

Fructifică primăvara în luna martie.

Element floristic : atlantic-mediteraneean, circumpolar.

Forma biologică : Brr.

Ecologie : Meso-xerofil, foto-sciafil, saxi-corticol, acidofil.

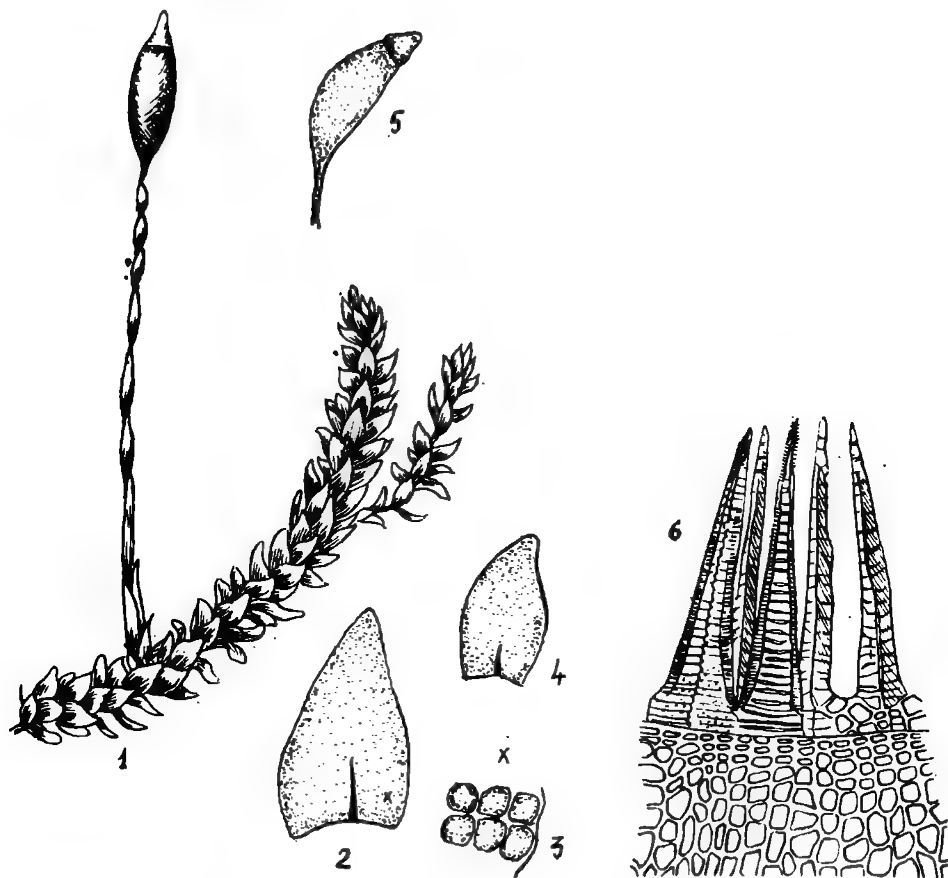
Răspîndirea în ţară : Sibiu (Jud. Sibiu) (12), (20).

Răspîndirea în Europa : Italia, Franţa, Germania, Elveţia, Tirol, România (1), (7), (8), (10), (11), (19), (20).

3. *ANACAMPTODON* Brid.

Muşchi cu habitusul robust, care creşte pe scoarţa arborilor. Acest gen este reprezentat de o singură specie :

Anacamptodon splachnoides (Froel.) Brid. (Planşa III).
Sinonime :
Orthotrichum splachnoides Fröl. Mscr. in Brid. Spec. musc., II, p. 4, 1812.

Planşa IV — *Myrinia pulvinata Schimp.* :
1 — Habitus (gametofit şi sporofit) ; 2 — frunzişoară ; 3 — celule din partea superioară a frunzişoarei ; 4 — frunzişoară de pe ramuri ; 5 — capsulă ; 6 — peristomiu.

Neckera splachnoides Schwägr. Suppl. III, P. I, fasc. 1, t. 211, 1827.
Fabronia splachnoides C. Müll., Synops. II, p. 38, 1850.

Muşchi cu tulpiniţă tîrîtoare care emite ramificaţii verticale şi formează pajişti întinse, compacte de un verde închis pe scoarţa copacilor. Frunzele sînt oval-lanceolate, acuminate cu vîrful ascuţit, a cărei nervură depăşeşte mijlocul frunzei. Celulele bazale sînt pătratice, cele din partea superioară romboidale.

Capsula oval oblongă cu un peristomiu dublu ; cel extern compus din 16 dinţi gălbui, care la uscăciune sînt reflexi, apropiaţi doi cîte doi şi articulaţi, iar cel intern este format din 16 dinţi filiformi. Operculul conic, rostrat, prezintă o caliptră cuculată. Fructifică la sfîrşitul primăverii, în luna mai.

Element floristic : atlantic-mediteraneean, disjunct.

Forma biologică : Brr.

Ecologie : Higrofit, sciafil, corticol, acidofil.

În cercetările noastre (Tr. I. Ştefureac, Gh. Mohan) ecologice asupra acestei specii care vor fi publicate într-o lucrare ulterioară, se arată că este o specie găsită în marginea scorburilor de la baza trunchiurilor, îndeosebi de *Quercus cerris*, mai rare ori de *Quercus frainetto* şi numai într-o singură staţiune pe *Alnus incana*.

Scorburile care reprezintă microhabitatul caracteristic acestei specii au, în general, un diametru ce variază între 20—50 cm. Marginea acestor scorburi care este influenţată direct şi temporar de nivelul apei care se acumulează din precipitaţii precum şi de procesul de evaporaţie a apei este acoperită de populaţii compacte de *Anacamptodon splachnoides*.

Răspîndirea în ţară: Munţii Bistriţei (Jud. Bistriţa-Năsăud) (20), rîul Şinca (Jud. Braşov) (6), Munţii Parîng (Jud. Hunedoara) (16), Deva (Jud. Hunedoara) (16), Munţii Apuseni — Muntele Găina (Jud. Bihor) (17), Munţii Harghita (Jud. Harghita) (2), Munţii Poiana Ruscăi (Jud. Hunedoara) (6), pădurea Prundu-Comanei (Jud. Ilfov) (23), (24), dealurile Silvaniei — pădurea Păiuga (Jud. Satu Mare) — Tr. I. Ştefureac (1969), Munţii Iezer-Păpuşa-Valea Rîuşorului (Jud. Argeş) — Gh. Mohan (1969).

Răspîndirea în Europa: Italia, Franţa, Germania, Polonia, Belgia, Iugoslavia, Cehoslovacia, Ungaria, Austria, Elveţia, România, U.R.S.S. (Caucaz) (1), (4), (7), (8), (9), (10), (11), (13), (14), (18), (19), (20), (25).

4. *MYRINIA* Schimp.

Genul acesta este reprezentat în brioflora ţării noastre printr-o singură specie :

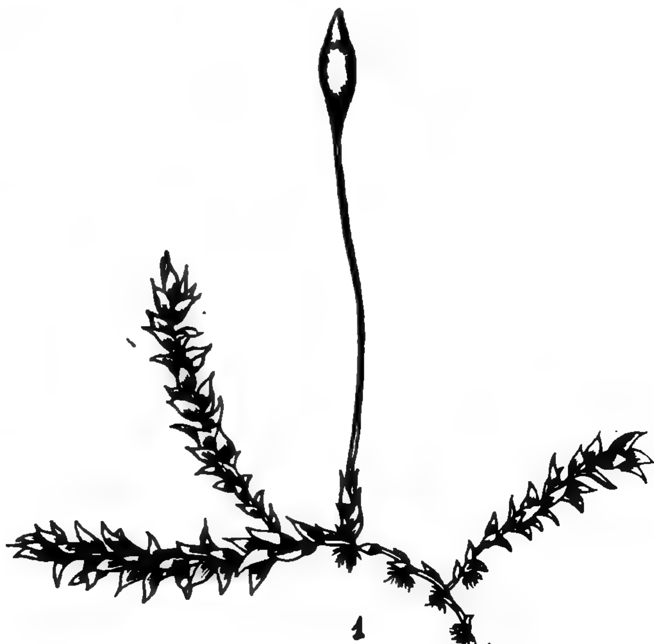
Myrinia pulvinata Schimp. (Planşa IV).

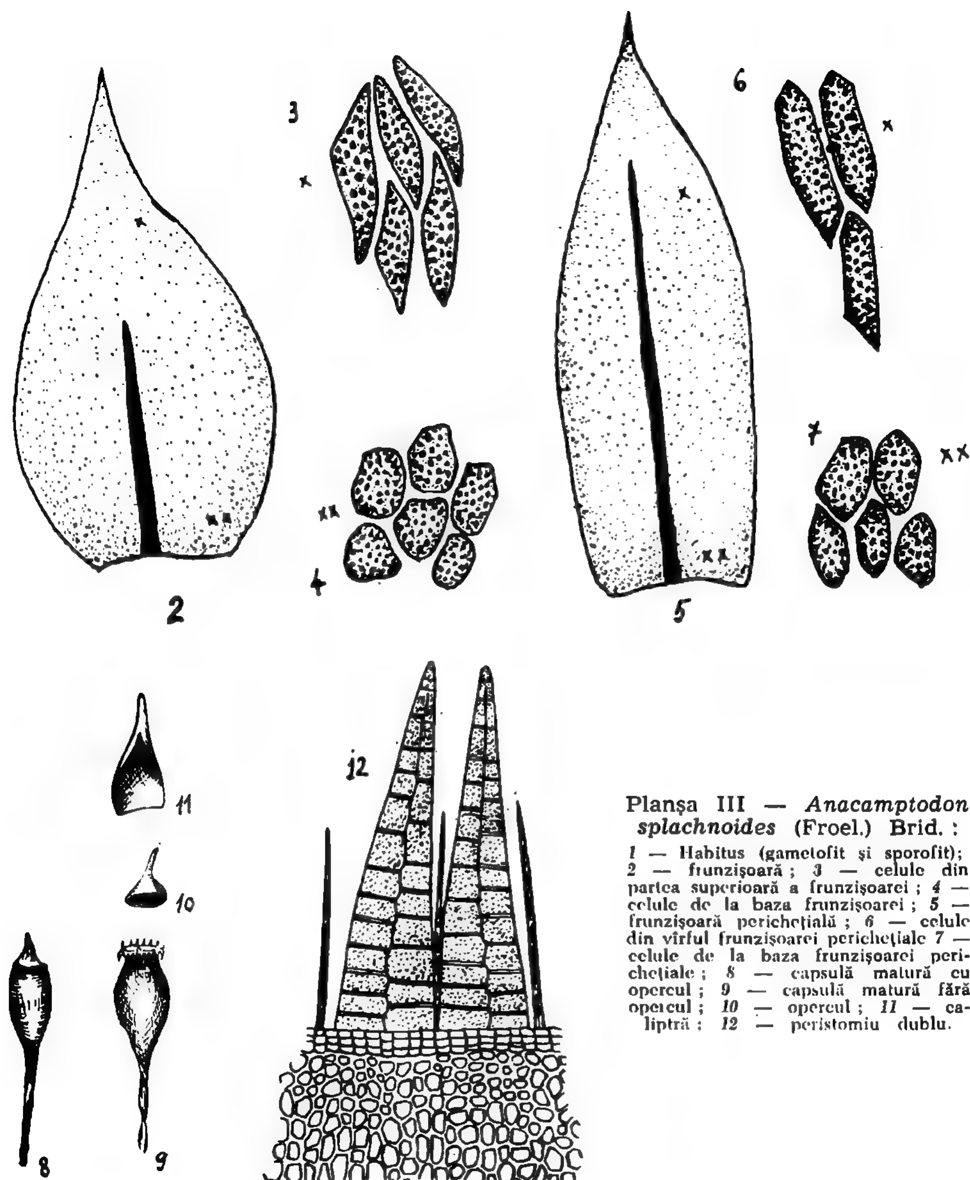
Sinonime :

Leskea pulvinata Wahlb. Flor. lapp., p. 369, 1812.

Leskea subenervis Schwägr. Suppl. I, P. II, p. 176, t. 85, 1816.

Leskea pulvinata C. Müll. Synops. II, p. 83, 1820.

Planşa III — *Anacamptodon splachnoides* (Froel.) Brid. :

1 — Habitus (gametofit şi sporofit); 2 — frunzişoară ; *3* — celule din partea superioară a frunzişoarei ; *4* — celule de la baza frunzişoarei ; *5* — frunzişoară perichețială ; *6* — celule din vîrful frunzişoarei perichețiale 7 — celule de la baza frunzişoarei perichețiale ; *8* — capsulă matură cu operculul ; *9* — capsulă matură fără operculul ; *10* — operculul ; *11* — caliptră ; *12* — peristomiu dublu.

Helicodontium pulvinatum Lindb. Musc. Scand. p. 37, 1879.

Muşchi care seamănă ca habitus *Leskea polycarpa*, cu tulpinițe mici pe care se dezvoltă ramuri scurte erecte. Frunzişoarele sînt foarte concave, late, cu vîrful rotunjit şi nervura subțire. Celulele bazale pătratice, celelalte romboidale.

Capsula cilindrică, scurtă, oval-oblongă cu operculul conic iar dinții peristomiului sînt lineari, lanceolați de culoare gălbuie. Sporii bruni roşietici. Fructifcă toamna.

Element floristic : nordic.
Forma biologică : Brr.
Ecologie : Meso-higrofit, sciafil, corticol, acidofil.
Răspîndirea în ţară : Munţii Bucegi (Jud. Prahova) (20), Munţii Perşani (Jud. Braşov) (12), Sibiu (Jud. Sibiu) (6).
Răspîndirea în Europa : Nordul Franţei, Suedia, Finlanda, Norvegia, Marea Britanie, România (7), (8), (10), (11), (19), (20).

Tabelul nr. 1

Date ecologice şi fitogeografice asupra briofitelor din Fam. Fabroniaceae

Specia	Substrat	Umiditate	Luminozitate	pH	Forma biologică	Element fitogeografic
Habrodon perpusillus (De Not.) Lindb.	corticol	mezo-xerofil	foto-sciafil	acid	Brr	mediteraneean
Fabronia pusilla Raddi	corticol	mezo-xerofil	foto-sciafil	acid	Brr	atlantic-med.
Fabronia octoblepharis Schl.	saxi-corticol	mezo-xerofil	foto-sciafil	acid	Brr	atlantic-med. circ.
Anacamptodon splachnoides (Froel.) Brid.	corticol	higrofil	sciafil	acid	Brr	atlantic-med. disjunct
Myrinia pulvinata Schimp.	corticol	mezo-higrofil	saxicol	acid	Brr	nordic

BIBLIOGRAFIE

1. AMANN I. (1922), *Bryogéographie de la Suisse*, Zürich.
2. BARTH J. (1905), *A Hargita hégyseg s'szomszedsoganók Flóraja*, Mag. Bot. Lapok, nr. *1—3*, *IV*, Budapest.
3. BAUMGARTEN J. G. (1846), *Enumeratia Stirpium Magno-Transilvaniae, Principatui, Cibinii*, T. *IV*.
4. BOROS Á. (1968), *Bryogeographie und Bryoflora Ungarns*, Budapest.
5. GAMS H. (1957), *Kleine Kryptogamenflora*, Bd. *IV*, Stutagart.
6. HAZSLINSZKY F. (1885), *A Magyar Birodalom Moh-Flóraja*, Budepast.
7. HERZOG TH. (1926), *Geographie der Moose*, Jena.
8. HÜSNOT T. (1884—1890), *Muscologia Gallica*, Paris.
9. LAZARENCO A. K. (1955), *Opredeliteli listvenîx mîxov Ukrainî*, Kiev.
10. LIMPRICHT K. G. (1895), *Die Laubmoose Deutschlands, Österreichs und der Schweiz*, *II*, Leipzig.
11. MÖNKEMEYER W. (1927), *Die Laubmoose Europas*, *IV*, Leipzig.
12. PAPP C. (1967). *Briofitele din R. S. România (determinator)*, „Analele Univ. „Al. I. Cuza" Iaşi, S. Biologie, *3*, Iaşi.
13. PAVLETIC Z. (1955), *Prodromus Florae Briofita Jugoslavije*, Zagreb.
14. PAVLETIC Z. (1968), *Flora mahovina Jugoslavije*, Zagreb.
15. PAX F. (1908), *Grundzüge der Pflanzenverbreitung in den Karpathen*, *II*, Leipzig.

16. PÉTERFI M. (1903), *Adatok Erdely lombosmohflórájahaz (Beitrage zur Lambmoos-flora von Siebenbürgen)*, Mag. Bot. Lapok, nr. *9/10*, Budapest.
17. PÉTERFI M. (1908), *Adatok a Biharhegyrég Mohoflórájanok, Ismeretehez, M. T. Ak.)*. Math. és Természettud Közleményck, *XXX*, *3 sz*, Budapest.
18. PILOUS Z., DUDA J. (1960), *Klić k urcováni mechorostii CSR*, Ceskoslovenske Akademie ved, Praha.
19. PODPERA J. (1954), *Conspectus muscorum Europaeorum*, Prague.
20. ROTH G. (1905), *Die Europaischen Laubmoose, II*, Leipzig.
21. SCHUR F. (1866), *Enumeratio Plantarum Transsilvaniae*, Vindobone.
22. SIMONKAI L., (SIMKOVICS L.) (1872), *Berichte über die auf dem Retyezat gesammelten Moose.*, Mathem. és Termeszettudományi Közlem., *10*.
23. ŞTEFUREAC TR. I. et MOHAN GH. (1970), *Quelques espéces d'importance Bryogéographique pour la Roumanie*, Revue Roumanie de Biologie, Serie de Botanique, *T. 15*, nr. *3*, Bucarest.
24. ŞTEFUREAC TR. I., MOHAN GH. (1970), *Cercetări asupra Brioflorei din Complexul sivestru de la Prundul Comanei (jud. Ilfov) România*, Şt. şi Cercet. Biol. Seria Botanică, *T. 22*, nr. *5*, Bucureşti.
25. SZAFRAN B. (1961), *Mchy (Musci), II*, Polska, Akad. Nauk, Warzawa.

BEITRÄGE ZUR KENNTNISS DER FAMILIE FABRONIACEAE IN RUMÄNIES BRYOFLORA

Zusammenfassung

Vorliegende Arbeit bringt eine Gesamt charakterisierung und ein Bestimmungs schlüssel dieser Familie, welche 5 seltene Arten aus der Bryoflora Rumäniens umfasst, dar.

Für jede Art wird sowohl das Gametophit als auch der Soprophit beschrieben und durch Angaben über den pflanzengeographischen Elemente, Lebensform und den hauptökologischen Elemente, wie Unterlage, Feuchtigkeit, Licht, pH usw. ergänzt.

Aller dieser Angaben ist die Verbreitung in Rumänien und Europa für jede Art beigefügt die in den chronologischen Karten eingetragen sind.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune ştiinţifică de comunicări a Muzeului judeţean Argeş-Piteşti 24—25 mai 1971.

REZULTATE EXPERIMENTALE CU DIFERITE FORME DE ÎNGRĂŞĂMINTE CU AZOT LICHID LA GRÎU ŞI PORUMB PE SOLUL PODZOLIC DE LA ALBOTA — ARGEŞ

CR. HERA, GH. CREMENESCU, GH VALUŢĂ,
R. STANCU şi M. GIOSANU

Din cercetările efectuate în timpul din urmă cu privire la folosirea îngrăşămintelor azotoase, se desprinde tot mai mult tendinţa de a se aplica îngrăşăminte azotoase lichide ca : amoniacul anhidru, apele amoniacale şi alte soluţii care conţin azot (1, 2).

Această tendinţă este justificată, datorită faptului că îngrăşămintele azotate lichide se pot livra la un preţ mai redus şi de asemenea prezintă posibilităţi de mecanizare mai uşoară, a transportului şi a încorporării în sol. S-a constatat că, în ceea ce priveşte efectul lor asupra producţiei, nu este nici o deosebire între azotul provenit din îngrăşăminte azotate solide şi cele lichide. Se observă numai o mică modificare a valorii pH-lui solului, dar această modificare este trecătoare.

Referitor la felul îngrăşămîntului lichid folosit există anumite preferinţe.

Astfel, în S.U.A., R. S. Cehoslovacă şi Franţa, preferinţa se dă folosirii amoniacului anhidru, pe cînd în U.R.S.S. şi R. P. Polonă se folosesc mai mult apele amoniacale (6).

De pildă (7) consumul de amoniac anhidru în S.U.A. a crescut de la 874.984 tone în 1961—1962 la 1.814.369 tone în 1965—1966, ceea ce înseamnă, în procente, o creştere de la 14,29—31,08%.

Amoniacul anhidru este folosit mai mult decît apa amoniacală şi soluţiile de azot. Din totalul de îngrăşăminte cu azot, care în 1964—1965 au fost de 4.176.300 tone, amoniacul anhidru a reprezentat 31,34%, apa amoniacală 3,19% şi soluţiile azotate 12,86%.

Amoniacul anhidru este folosit în S.U.A. pentru cultura porumbului, sorgului, sfeclei de zahăr, orezului iar în timpul din urmă la păşuni.

El se administrează la însămînţare sau după însămînţare între rîndurile de porumb. Se mai foloseşte la porumb şi pe faze de vegetaţie cînd plantele au 2—8 frunze.

În Franța, primele încercări de utilizare a amoniacului anhidru au fost făcute în 1959/1960. În 1961/1962 s-au consumat 400 tone, iar în 1965/1966 consumul a ajuns la 9 650 tone.

Una dintre țările europene unde se folosește pe o scară întinsă amoniacul anhidru, este Danemarca. Folosirea amoniacului anhidru în această țară, a început în 1965 cu 300 tone iar în 1966 a ajuns la 48 500 tone reprezentînd 20% din consumul total de îngrășăminte cu bază de azot.

Experiențele efectuate în Danemarca au dus la concluzia că amoniacul anhidru este superior față de azotatul de calciu, forma cea mai răspîndită de azotat solid în această țară.

La orz, sporul realizat cu amoniacul anhidru a fost de 1220 kg/ha, pe cînd la azotatul de calciu 1100 kg/ha, față de martorul neîngrășat.

La sfecla de zahăr amoniacul anhidru a dat un spor de 2050 kg/ha, pe cînd azotatul de calciu 1790 kg/ha. Se folosește înainte de semănat, dar s-a observat tendința de a combina îngrășarea cu lucrările de pregătirea terenului și însămînțare.

Plecînd de la aceste considerații, că îngrășămintele lichide cu azot ar fi mai avantajoase, am întreprins cercetări în condițiile pedoclimatice de la Albota, județul Argeș, cu următoarele îngrășăminte lichide cu azot : amoniac, apă amoniacală și carboamoniacați.

METODA DE CERCETARE

Experiența s-a executat în anii 1963—1966 după metoda parcelelor perechi (Konstantinov) în 6 repetiții. Variantele cercetate se prezintă în tabelele nr. 1 și 2. La începutul experimentării terenul a fost calcarizat cu 5 tone/ha spumă de defecare de la fabrica de zahăr Chitila, ceea ce a corespuns neutralizării a 75% din aciditatea solului calculată după aciditatea hidrolitică.

Îngrășămintele cu azot s-au administrat pe un fond constant de fosfor și potasiu (P 70 K 60).

Pentru încorporarea amoniacului anhidru în sol s-a folosit dispozitivul AMIN 4/2 iar pentru apele amoniacale și carboamoniacați s-a folosit un dispozitiv tractat de tractor. Azotatul de amoniu s-a administrat prin împrăștierea la aceleași epoci, cu amoniacul anhidru, apele amoniacale și carboamoniacații.

Superfosfatul și sarea potasică s-au încorporat în sol, cu arătura de bază. În fiecare an, terenul a fost arat la 18—20 cm pentru cultura grîului și 22—25 cm pentru porumb. S-a experimentat cu soiul de grîu Ponca și hibridul dublu de porumb 208 asigurîndu-se o desime de 450 plante pe metrul pătrat pentru grîu și 30 000 plante la hectar pentru porumb.

Lucrările de întreținerea culturilor au fost cele obișnuite.

Condițiile de climă și sol au fost descrise larg în lucrările anterior publicate.

Interpretarea rezultatelor s-a făcut prin metoda analizei varianței.

Tabelul 1

Influența diferitelor forme de îngrășăminte cu azot asupra culturii porumbului HD 208

Nr. crt.	Varianta	1963	1964	1965	1966	Media 1963—1966			Semnif.
		Producția q/ha	Producția q/ha	Producția q/ha	Producția q/ha	Prod. q/ha	%	d/ q/ha	
1	Martor	29,1	36,8	8,9	33,4	25,9	100	—	—
2	NH_3, 80 kg/ha toamna	30,3	49,7	12,6	39,1	31,1	120	5,2	+++
3	NH_4OH, 80 kg/ha toamna	27,5	38,0	16,4	43,6	29,4	114	3,5	+++
4	NH_4NO_3, 80 kg/ha toamna	32,6	37,8	16,1	42,4	30,2	117	4,3	+++
5	Carboamoniu, 80 kg/ha toamna	33,5	45,2	15,0	43,2	32,3	125	6,4	+++
6	NH_3, 80 kg/ha la semănat	33,5	46,3	13,7	45,4	34,7	134	8,8	+++
7	NH_4OH, 80 kg/ha la semănat	31,3	39,1	17,4	44,2	33,0	128	7,1	+++
8	NH_4NO_3, 80 kg/ha la semănat	32,3	42,8	16,2	43,7	31,7	123	5,8	+++
9	Carboamoniu, 80 kg/ha la semănat	36,7	39,2	15,8	39,2	30,7	119	4,8	+++
10	NH_3, 40 kg/ha la semănat + 40 kg/ha în timpul vegetației	33,2	42,0	13,7	35,9	29,5	114	3,6	+++
11	NH_4OH 40 kg/ha la semănat + 40 kg/ha în timpul vegetației	30,5	41,6	14,3	39,9	29,8	115	4,2	+++
12	NH_4NO_3, 40 kg/ha la semănat + 40 kg/ha în timpul vegetației	33,2	34,3	15,4	40,3	28,9	112	3,3	++
13	Carboamoniu, 40 kg/ha la semănat + 40 kg/ha în timpul vegetației	36,5	38,9	11,4	38,5	29,9	116	4,3	+++
	DL 5%	2,34	3,77	0,87	2,74	1,7			
	DL 1%	3,20	5,33	1,21	3,89	2,3			
	DL 0,1%	4,36	7,24	1,68	5,63	2,9			

Tabelul 2

Influența diferitelor forme de îngrășăminte cu azot asupra culturii grîului soiul Ponca

Nr. crt.	Varianta	1963	1964	1965	1966	Media 1963—1966			Semnif.
		Producția q/ha	Producția q/ha	Producția q/ha	Producția q/ha	Prod. q/ha	%	d/ q/ha	
1	Martor	16,2	16,9	14,5	17,5	16,2	100	—	—
2	NH_3, 80 kg/ha toamna	23,0	24,1	35,3	24,7	26,7	165	10,5	+++
3	NH_4OH, 80 kg/ha toamna	29,6	23,7	32,6	26,5	28,1	174	11,9	+++
4	NH_4NO_3, 80 kg/ha toamna	23,3	24,7	32,5	28,0	27,1	167	10,9	+++
5	Carboamoniacați, 80 kg/ha toamna	30,7	23,3	34,2	21,1	27,3	169	11,1	+++
6	NH_3 40 kg/ha toamna + 40 kg/ha primăvara	27,9	27,2	27,2	29,3	27,9	172	11,7	+++
7	NH_4OH, 40 kg/ha toamna + 40 kg/ha primăvara	26,6	22,6	32,5	24,9	26,6	164	10,4	+++
8	NH_4NO_3, 40 kg/ha toamna + 40 kg/ha primăvara	29,7	26,6	34,7	27,9	29,7	184	13,5	+++
9	Carboamoniacați, 40 kg/ha toamna + 40 kg/ha primăvara	28,2	25,2	31,5	28,0	28,2	174	12,0	+++
10	NH_3, 40 kg/ha	17,9	24,3	25,8	26,9	23,7	116	7,5	+++
11	NH_4OH, 40 kg/ha	25,2	24,3	30,3	25,1	26,2	162	10,0	+++
12	NH_4NO_3, 40 kg/ha	19,5	25,6	26,3	24,9	24,0	148	7,8	+++
	DL 5%	1,82	3,64	3,22	2,41			5,00	
	DL 1%	2,59	5,51	4,60	3,43			6,80	
	DL 0,1%	3,75	8,86	6,65	4,96			9,11	

REZULTATE OBȚINUTE

Îngrășămintele folosite au influențat diferit producția de grîu și porumb în funcție de forma îngrășămîntului și epoca de administrare. Astfel, în anul 1963, cel mai mult, au sporit producția de porumb, carboamoniacații, întrecînd celelalte forme de îngrășăminte cu azot cu 3,2—1,4 q/ha cînd au fost încorporați toamna, cu 3,2 respectiv 4,4 q/ha la încorporarea în primăvară și cu 6,3 respectiv 3,2 q/ha la încorporarea în timpul vegetației. În anul 1964, cel mai mare spor de producție, 12,9 q/ha, l-a dat amoniacul anhidru administrat în toamnă. Superioritatea amoniacului anhidru s-a menținut și la celelalte epoci de administrare.

În anii următori diferitele forme de îngrășămînt cu azot au sporit asemănător producția de porumb.

Analizînd datele medii de producție pe durata experimentării, desprindem următoarele constatări :

Diferitele forme de îngrășăminte cu azot, la aceeași cantitate de substanță activă, au sporit asemănător producția de porumb cînd au fost administrate toamna și în timpul vegetației.

Administrate înaintea semănatului, amoniacul anhidru și apele amoniacale au realizat sporuri mai mari de producție decît azotatul de amoniu sau carboamoniacații.

În ceea ce privește epoca de administrat, amoniacul anhidru, apele amoniacale și azotatul de amoniu au realizat producții mai mari cînd au fost administrate la semănat și mai reduse la celelalte epoci, în timp ce carboamoniacații au sporit asemănător producția de porumb la toate epocile de administrare.

Producția de grîu a înregistrat variații mari în funcție de epoca de administrare și mai reduse în funcție de felul îngrășămîntului cu azot.

Astfel, în anul 1964—1965 cele mai mari producții s-au obținut la fracționarea îngrășămîntului cu azot : jumătate toamna și jumătate primăvara. Apreciind în schimb sporul de producție obținut în funcție de cantitatea de îngrășămînt cu azot folosită, rezultă că cele mai economice sporuri de producție s-au obținut la administrarea cantității de 40 kg/ha azot, dată primăvara. În anul 1966 s-au obținut producții practic egale între diferitele forme de îngrășăminte cu azot la administrarea în toamnă și primăvara și mai reduse la administrarea a jumătate doză primăvara de timpuriu. Datele medii de producție la grîu pe perioada 1964—1966 arată o eficacitate mai mare a azotatului de amoniu, administrat jumătate din doză toamna și jumătate primăvara devreme, față de celelalte forme de îngrășăminte cu azot care au sporit asemănător producția de grîu în raport cu epoca de administrare.

Judecînd în schimb sporul de producție obținut în funcție de doza și epoca de încorporare în sol, rezultă că sporuri mai economice s-au obținut la administrarea a jumătate doză (40 kg/ha N) primăvara devreme față de 80 kg/ha toamna sau toamna și primăvara.

CONCLUZII

1. Diferitele forme de îngrășăminte cu azot au sporit asemănător producția de grîu și porumb administrate în aceeași cantitate și la aceeași epocă.

2. Cea mai potrivită epocă de administrare s-a dovedit a fi primăvara timpuriu.

3. Spor de producție mai economic s-a obținut la grîu, administrînd 40 kg/ha azot primăvara devreme.

BIBLIOGRAFIE

1. ANDREWS W. B., (1956), *Anhydrous ammonia as a nitrogenous fertilizer.* Advance în Agronomy, nr. *3.*
2. BARANOV N. A., KOZENKOV D. A., (1963),*Jidkie azotnîe udobreniia,* Selhozghiz, Moskva.
3. BENARI S., (1960) *Îngrășămintele lichide cu azot,* I.D.T. București.
4. BENARI S., MAN MARILENA, *Contribuții în studiul îngrășămintelor lichide cu azot în R.P.R. (Carboamoniacații),* Bibl. Analelor Româno-Sovietice, Seria tehnică.
5. DAVIDESCU D., HERA CR., (1963), *Eficiența folosirii unor îngrășăminte lichide cu azot,* Revista Internațională de agricultură, nr. *2.*
6. HERA CR., TABĂRANU T., și AURELIA NICOLAE, (1965), *Efectele îngrășămintelor lichide cu azot asupra grîului de toamnă cultivat în monocultură și asupra însușirilor agro-chimice ale cernoziomului mediu levigat de la Fundulea.* Analele Inst. de Cercet. Cereale și Plante tehnice, vol. *XXXIII,* Seria B.
7. * * * (1967), *Où en est l'emploi d'amoniac anhydre en agriculture,* vol. *10,* nr. *2,* France.

LES RESULTATS DES EXPERIMENTS AVEC DES DIFFERANTES FORMES D'ENGRAIS LIQUIDE CONTENANT N SUR LE SOL PODZOLIQUE D'ALBOTA—ARGEȘ, CULTIVÉ AVEC DE BLÉ ET DE MAÏS

RÉSUMÉ

Pendant les années 1963—1966 les auteurs ont effectués une série d'experiences afin de constater le résultat obtenu par des différantes engrais liquides azotés, sur la production de blé et de maïs.

On a utilisé des engrais d'ammoniaque anhydre, eau ammoniaquale et des carbonates d'ammoniaque.

L'expérience sur les terrains d'Albota a été monté d'après la methode des parcelles doubles (Konstantinov), en six reprises.

Pour le début le terrain a été calcarisé avec 5 t/ha d'écume de déjection provenant de la fabrique de sucre „Chitila" ce qui a neutralisé

75% de l'acidité du sol calculée d'après l'acidité hydrolytique. Les engrais azotés ont été administrés sur un fond constant de phosphore et de potassium (P_{70} K_{60}).

On a remarqué que les différentes formes d'engrais azotés ont déterminé une augmentation semblable pour la production de blé et de maïs, quand les engrais sont administrés en même quantité et dans la même époque.

L'époque la plus propice d'amendement c'est le début du printemps.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune ştiinţifică de comunicări a Muzeului judeţean Argeş-Piteşti 24—25 mai 1971.

SPECII DE PROTURE DIN REZERVAȚIA ȘTIINȚIFICĂ A PARCULUI NAȚIONAL RETEZAT

M. FALCA

Primele cunoștințe despre acest grup de insecte inferioare le avem de la Silvestri (1907), care a descris prima specie, a creat prima familie și a dat numele ordinului.

În țara noastră, primele — și singurele — cercetări asupra acestor insecte au fost întreprinse de Prof. Ionescu (2, 3), care din anul 1930 și pînă în 1951 a adus o contribuție deosebit de valoroasă nu numai la cunoașterea speciilor existente în fauna țării noastre ci și a faunei de proture din Europa.

În scopul unei cunoașteri mai amănunțite a faunei de proture de la noi din țară și în special din anumite zone geografice necercetate, în scopul aplicării unor noi criterii de clasificare a acestor organisme, introduse în taxonomia proturelor de Tuxen (4), și care completează vechile criterii sistematice, sinonimizînd, în același timp, multe dintre speciile cunoscute, am abordat un studiu sistematic și ecologic al proturelor de la noi din țară.

În lucrarea de față prezentăm rezultatele parțiale ale cercetărilor întreprinse în cursul anilor 1969 și 1970 asupra faunei proturelor din solul și litiera din Rezervația Științifică a Parcului Național Retezat.

METODA ȘI TEHNICA DE LUCRU

Probele au fost colectate lunar, din litieră și humus de litieră începînd din luna aprilie și pînă în noiembrie.

Colectările au fost efectuate în 3 stații, deosebite între ele din punct de vedere al altitudinii, tipului de sol și tipului de vegetație.

Trierea materialului s-a făcut cu ajutorul aparatului Tullgren-Berlese, pentru probele de litieră și sub binocular, pentru probele de humus de litieră.

DESCRIEREA STAȚIILOR

Stația 1 : Festuco (drymeae)-Fagetum este situată la o altitudine de 850 m, versant slab înclinat, expoziție sud-vestică. Litiera prezintă o acoperire de 100%, cu grosimea variind între 0,5 și 3 cm. Vegetația este formată din *Fagus sylvatica*. Stratul ierbos are o acoperire de 45% și este reprezentat prin *Festuca drymea, Asperula odorata, Glechoma hirsuta* etc. Solul este brun acid, cu un pH cu valori mai mari de 4,5.

Stația 2 : Piceetum carpaticum este situată la altitudinea de 1250 m, versant accidentat, expoziție nord-vestică. Litiera este formată din ace de molid, parțial mărunțite, cu o grosime de 0,5—2 cm. Vegetația este formată din *Picea excelsa, Lonicera nigra, Rubus idaeus*. Stratul ierbos are o acoperire de 70% și este reprezentat prin *Calamagrostis arundinacea, Driopteris filix mas, Hieracium transsylvanicum*. Dintre muscinee menționăm *Polytrichum formosum, Polytrichum gracile, Dicranum scoparium și Plagiothecium undulatum*. Solul este brun podzolic, cu un pH cuprins între 3,50 și 4,42.

Stația 3 : Pinetum mugi carpaticum — este situată la o altitudine de 1800 m, versant accidentat, expoziție nord-vestică. Vegetația este alcătuită din *Picea excelsa, Pinus cembra, Pinus montana, Juniperus nana, Rhododendron kotschyi*. Covorul ierbos este reprezentat prin *Vaccinium myrtillus, Vaccinium vitis idaea, Soldanella major, Homogyne alpina* și un strat de mușchi gros de 2—5 cm alcătuit din *Plagiothecium undulatum, Sphagnum sp., Diplophyllum taxifolium*. Solul este humicosilicatic, superficial, cu un pH cuprins între 3,65 și 3,84.

REZULTATE OBȚINUTE

Au fost identificate 3 genuri și 4 specii și anume :
Subordinul Eosentomoidaea.
Familia Eosentomidae.

1. *Eosentomon transitorium* Berl.

Subordinul Acerentomoidae.
Familia Acerentomidae.

2. *Acerentomon quercinum* Ion.
3. *Acerentomon mesorhinus* Ion.
4. *Acerentulus trägärdhi* Ion.

Din tabelul nr. 1 se poate observa constanța speciilor de proture în cele 3 stații cercetate în Rezervația Științifică a Parcului Național Retezat.

Din analiza acestui tabel se constată faptul că speciile de proture identificate de noi, sînt prezente în toate cele 3 stații, nu sînt specifice unui anumit tip de sol. Este interesant de semnalat faptul că *Acerentomon quercinum*, citat de Prof. Ionescu numai în frunzarul pădurilor de foioase, a fost întîlnit de noi atît în stația 2 — *Piceetum carpaticum* — cît și în stația 3 — *Pinetum mugi carpaticum*.

Tabelul 1

Specii de proture identificate în Rezervația științifică a Parcului Național „Retezat“

Nr. crt.	Genul și specia	Stația 1						Stația 2						Stația 3					
		Altitudinea m	Tip de sol	Tip de vegetație	pH	Constanța speciilor: Litieră	Constanța speciilor: Humus	Altitudinea m	Tip de sol	Tip de vegetație	pH	Constanța speciilor: Litieră	Constanța speciilor: Humus	Altitudinea m	Tip de sol	Tip de vegetație	pH	Constanța speciilor: Litieră	Constanța speciilor: Humus
1	*E. transitorium*	850	Brun acid	Fagetum	4,5	+	+	1 250	Brun podzolic	Piceetum	3,5—4,4	+	+	1 800	Humico silicatic	Pinetum	3,6—3,8	+	+
2	*A. quercinum*	850	Brun acid	Fagetum	4,5	+	+	1 250	Brun podzolic	Piceetum	3,5—4,4	+	+	1 800	Humico silicatic	Pinetum	3,6—3,8	+	+
3	*A. mesorhinus*	850	Brun acid	Fagetum	4,5	+	+	1 250	Brun podzolic	Piceetum	3,5—4,4	+	+	1 800	Humico silicatic	Pinetum	3,6—3,8	+	+
4	*A. tragardhi*	850	Brun acid	Fagetum	4,5	+	+	1 250	Brun podzolic	Piceetum	3,5—4,4	+	+	1 800	Humico silicatic	Pinetum	3,6—3,8	+	+

De asemenea se mai poate constata că toate speciile identificate sînt prezente atît în litieră cît și în humusul de litieră.

Referitor la biologia lor se cunosc foarte puține lucruri pînă în prezent. Încercări recente ale lui Kevan și Behan (Canada) nu au dat rezultate satisfăcătoare și, momentan, cercetările au fost abandonate. Este interesant de reținut posibilul rol pe care îl au proturele în transmiterea fungilor în sol.

Nu a fost observată pînă în prezent ieșirea prelarvei din ou, aceasta din cauza dificultăților mari de creștere a proturelor. Tot din această cauză nu pot fi delimitate precis, în timp, stadiile în dezvoltarea acestor organisme. În Retezat au fost întîlnite exemplare de larve în diferite stadii și exemplare de preimago și imago, în aceleași luni.

Nu se poate afirma cu certitudine că este vorba de o suprapunere a stadiilor, datorită — probabil — depunerii ouălor în momente diferite sau altor cauze.

CONCLUZII

1. Fauna de proture din stațiile cercetate în Rezervația Științifică a Parcului Național Retezat este reprezentată de 3 genuri și 4 specii.
2. Speciile identificate sînt comune celor 3 stații din care au fost ridicate probele.
3. Speciile de proture identificate în stațiile cercetate au fost prezente atît în litieră cît și în humusul de litieră.

BIBLIOGRAFIE

1. CASSAGNAU P. et NOSEK J. (1969), *Protures de Grèce*, Biologia Gallo-Hellenica, *II, 2*, Athènes.
2. IONESCU M. A. (1932), *Contribuțiuni la studiul faunei frunzarului (pătura de frunze moarte) din fag.* Teză, București.
3. IONESCU M. A. (1951), *Protura — Fauna R. P. Române*, Ed. Acad. R.P.R., *VII, 1*, București.
4. TUXEN S. L. (1964), *The Protura*, Herman, Paris.

ESPÈCES DE PROTURES DE LA RESÉRVE SCIENTIFIQUE DU PARC NATIONAL RETEZAT

Résumé

Pendant les années 1969, 1970, on a effectué un étude en ce qui concerne la systematique et l'écologie des *Protures* de la Resérve scientifique du Parc National Retezat. Dans cet ouvrage sont révélés les aspects relatives à la systematique des *Protures* étudiées dans 3 stations de la réserve, stations dissemblables par l'altitude, type de sol et type de végétation.

Les recherches ont imposé quelques conclusions à savoir.

1. La faune de *Protures* des biotypes étudiées est représentée par 3 genres à 4 espéces.

2. Les espéces identifiées sont communes pour toutes les 3 stations d'ou on a tiré les preuves, par conséquant elles ne sont pas spécifiques pour un type de sol déterminé.

3. Quant à la constance, par niveaux de profondeur, les espèces identifiées sont présentes également dans la litière et l'humus de litière.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș — Pitești, 24—25 mai 1971.

CONSIDERAȚII ASUPRA STRUCTURII NUMERICE A COLLEMBOLELOR DIN LITIERA REZERVAȚIEI ȘTIINȚIFICE A PARCULUI NAȚIONAL RETEZAT

M. FALCA

Studiul organismelor din sol reprezintă o verigă necesară și indispensabilă, în același timp, în cercetarea proceselor privind geneza și evoluția solului, a transformărilor fizice și chimice pe care le suferă în decursul istoriei sale precum și a unor aspecte legate de producția primară.

De asemenea, studiul organismelor din sol este de o deosebită importanță privind stabilirea unei baze biologice a evoluției și clasificării solului.

În țara noastră au existat și există preocupări privind studiul unor nevertebrate din sol, însă aceste studii au fost efectuate cu precădere la solurile arabile și în foarte slabă măsură la solurile de pădure.

În lucrarea de față, prezentăm unele aspecte referitoare la abundența, densitatea și biomasa *Collembolelor* din solurile din Rezervația științifică a Parcului Național Retezat.

MATERIAL ȘI TEHNICA DE LUCRU

Colectările de material faunistic au fost efectuate în 3 stații, deosebite între ele din punct de vedere al altitudinii, tipului de sol și tipului de vegetație. În fiecare stație au fost stabilite suprafețe de 1 250 mp, din care au fost ridicate relevee în suprafață de 33 cmp; cîte 8 relevee au fost ridicate, din fiecare stație, lunar, „random". Releveele au fost subîmpărțite pe nivele de adîncime, după cum urmează :

L = stratul de litieră, cu grosime variabilă ;

H = stratul de humus de litieră, cu grosime variabilă.

Trierea materialului s-a făcut cu ajutorul aparatului Tullgren-Berlese (probele de litieră) și sub binocular (probele de humus de litieră).

DESCRIEREA STAŢIILOR

Staţia 1 : Festuco (drymeae)-Fagetum este situată la o altitudine de 850 m, versant slab înclinat, expoziţie sud-vestică. Litiera prezintă o acoperire de 100%, cu grosimea variind între 0,5 şi 3 cm. Vegetaţia este formată din *Fagus sylvatica.* Stratul ierbos, cu o acoperire de 45%, este reprezentat prin *Festuca drymea, Asperula odorata, Glechoma hirsuta,* etc. Solul este brun acid, cu un pH cu valori mai mari de 4,5.

Staţia 2 : Piceetum carpaticum este situată la altitudinea de 1 250 m, versant accidentat, expoziţie nord-vestică. Litiera este formată din ace de molid, parţial mărunţite, cu o grosime de 0,5—2 cm. Vegetaţia este formată din *Picea excelsa, Lonicera nigra, Rubus idaeus.* Stratul ierbos — 70% acoperire — este reprezentat prin *Calamagrostis arundinacea, Driopteris filix mas, Hieracium transsilvanicum.* Dintre muscinee menţionăm *Polytrichum formosum, Polytrichum gracile, Dicranum scoparium* şi *Plagiothecium undulatum.* Solul este brun podzolic, cu un ph cuprins între 3,50 şi 4,42.

Staţia 3 : Pinetum mugi carpaticum este situată la o altitudine de 1 800 m, versant accidentat, expoziţie nord-vestică. Vegetaţia este alcătuită din *Picea excelsa, Pinus cembra, Pinus montana, Juniperus nana, Rhododendron kotschyi.* Covorul ierbos este reprezentat prin *Vaccinium myrtillus. Vaccinium vitis idaea, Soldanella major, Homogyne alpina* şi un strat de muşchi gros de 2—5 cm, alcătuit din *Plagiothecium undulatum, Sphagnum sp., Diplophyllum taxifolium.* Solul este humico-silicatic, superficial, cu un pH cuprins între 3,65 şi 3,84.

REZULTATE OBŢINUTE

Collembolele sînt organisme cu rol important asupra proceselor biologice din sol, ele găsindu-se aproape pretutindeni unde se dezvoltă plantele inferioare şi superioare, respectiv unde sînt descompuse resturile moarte ale acestora.

Din analiza tabelului nr. 1, se poate observa că abundenţa numerică a collembolelor este diferită în litieră faţă de humusul de litieră, în toate cele 3 staţii, fiind mai mare în humusul de litieră.

Astfel, în staţia 1, în litieră, numărul mediu anual de exemplare pe releveu de 33 cmp a fost de 39, pe cînd în humusul de litieră a fost de 77. Procentual, în litieră, collembolele reprezintă 34%, iar în humusul de litieră 66%. Abundenţa mai mare la nivelul humusului de litieră se explică prin unele particularităţi ale biologiei speciilor de collembole, fapt cunoscut din lucrările lui C. Delamare-Deboutteville (1950), care evidenţiază o densitate mai mare a collembolelor la nivelul humusului faţă de litieră şi faţă de stratele profunde ale solului.

În staţia 2, media anuală a numărului de exemplare pe releveu de 33 cmp este de 79 în litieră şi 121 în humusul de litieră. Proporţia nu este schimbată prea mult faţă de staţia 1, în litieră fiind de 39%, iar în humusul de litieră de 61%.

În stația 3, de asemeni, se menține numărul de exemplare mai mare în humusul de litieră — 98 — față de litieră — 89, însă proporția, față de celelalte 2 stații, se modifică, în sensul creșterii procentului de collembole în litieră față de humusul de litieră. Astfel, în litieră, procentul este de 47%, iar în humusul de litieră de 53%, lucru care se explică prin faptul că, în stația 3, există un strat gros de mușchi, ce atinge 5 cm, mai mult sau mai puțin intrat în descompunere, mediu ce favorizează activitatea collembolelor.

Tot din analiza tabelului nr. 1 se mai poate constata că, numărul mediu anual de exemplare pe releveu de 33 cmp variază de la stație la stație, media cea mai mare înregistrîndu-se în stația 2, urmînd apoi stațiile 3 și 1.

Tabelul 1

Mediile lunare, media anuală, biomasa și procentul collembolelor în litieră și humusul de litieră, pe relevee de 33 cm.p. în 1970

Stațiile	Luna	Litieră					Humus de litieră				
		Media pe releveu de 33 cm.p. lunară	Biomasa medie anuală mg	Media pe releveu de 33 cm.p. lunară	Biomasa medie lunară mg	Procentul de exemplare față de humus %	Media pe releveu de 33 cm.p. anuală	Biomasa medie anuală mg	Media pe releveu de 33 cm.p. anuală	Biomasa medie lunară mg	Procentul de exemplare față de humus %
1	IV	36	0,9				127	3,1			
	V	29	0,7				95	2,3			
	VI	59	1,4				51	1,2			
	VII	115	2,8				88	2,2			
	VIII	46	1,1				66	1,6			
	IX	23	0,5				54	1,3			
	X	7	0,1	39	0,9	34	47	1,2	77	1,9	66
2	V	93	2,3				130	3,2			
	VI	86	2,1				61	1,5			
	VII	122	3,0				225	5,6			
	VIII	78	1,9				127	3,1			
	IX	50	1,2				77	1,9			
	X	53	1,3	79	1,9	39	86	2,1	121	3,0	61
3	VII	143	3,5				140	3,5			
	VIII	61	1,5				102	2,5			
	IX	74	1,8				70	1,7			
	X	111	2,7	89	2,2	47	42	1,0	98	2,4	53

Este interesant de semnalat faptul că, spre deosebire de datele cunoscute din literatură care evidenţiază faptul că densitatea cea mai mare a collembolelor se găseşte în solul pădurilor de foioase, cercetările noastre ilustrează o densitate mai mare în staţia 2 — Piceetum carpaticum, după care urmează staţia 3 — Pinetum mugi carpaticum şi abia pe ultimul loc staţia 1 — Festuco (drymeae) — Fagetum, staţie în care Fagus sylvatica are abundenţa, dominanţa şi frecvenţa maxime.

Eficienţa ridicării releveelor, „random", dintr-o suprafaţă stabilită şi trierea cu ajutorul aparatului Tullgren-Berlese, probele de litieră şi sub binocular, probele de humus de litieră, s-a dovedit a fi bună, iar sensibilitatea collembolelor faţă de modul de ridicare a acestor relevee, de asemeni a fost constantă în diferite momente ale anului.

Numărul de organisme obţinut astfel este un indice al mărimii populaţiilor de collembole, cărora aparţin exemplarele colectate la un moment dat, într-o anumită fază a dezvoltării lor.

Pentru estimarea absolută a populaţiilor de collembole, pe staţii şi nivele de adîncime, am folosit principiul aşa-numit „removal trapping or collecting", potrivit căruia, dacă dintr-un anumit habitat a fost ridicat un anumit număr de organisme, prin relevee succesive, atunci fiecare releveu următor este afectat în ceea ce priveşte numărul de organisme.

Una din metodele folosite, în cadrul acestui principiu, este cea dezvoltată prima dată de Moran (1951) şi simplificată de Zippin (1956, 1958) şi care poate fi exprimată prin următorii parametrii: T = numărul total de organisme colectate ; R = raportul dintre numărul total de organisme calculate şi numărul total de organisme rezultate prin colectare ; P = populaţia totală estimată absolut.

În tabelul nr. 2 sînt prezentate rezultatele obţinute prin folosirea acestui sistem de calcul în cele 3 staţii cercetate de noi în Rezervaţia Ştiinţifică a Parcului Naţional Retezat.

Tabelul 2

Numărul de organisme colectate şi estimate absolut, pe staţii

Staţia 1				Staţia 2				Staţia 3			
Litieră		Humus		Litieră		Humus		Litieră		Humus	
T	P	T	P	T	P	T	P	T	P	P	T
1 547	2 063	4 078	5 437	2 157	2 765	5 218	11 102	1 349	2 075	2 623	2 914

Din analiza acestui tabel se poate observa că, în staţia 1 — *Festuco (drymeae) — Fagetum* a fost găsit un număr de collembole, pe toată perioada colectării, de 1 547 exemplare, iar estimarea absolută a populaţiei este de 2 063 exemplare. Aceasta înseamnă că media anuală, estimată absolut, a numărului de collembole pe releveu de 33 cmp. este de

52 exemplare, față de 39, cît este media anuală estimată prin relevee ridicate succesiv.

În humusul de litieră, tot în stația 1, numărul de collembole colectate este de 4 078, cu o medie anuală de 77 exemplare, iar populația totală estimată absolut este de 5 437 exemplare, cu o medie anuală de 102 exemplare pe releveu.

În stația 2 — *Piceetum carpaticum* — numărul de exemplare pe toată perioada colectării a fost de 2 157, în litieră, cu o medie anuală de 90 exemplare pe releveu, iar populația totală, estimată absolut, a fost de 2 765, cu o medie de 102 exemplare pe releveu. În humusul de litieră, numărul de organisme colectate a fost de 5 218, cu o medie anuală de 121 exemplare pe releveu, iar populația estimată absolut a fost de 11 102 exemplare, cu o medie anuală de 258 exemplare pe releveu.

În stația 3 — *Pinetum mugi carpaticum* — numărul de exemplare colectat a fost de 1 349, în litieră, cu o medie anuală de 89 exemplare pe releveu, iar populația estimată absolut a fost de 2 075 exemplare, cu o medie anuală de 138 exemplare pe releveu. În humusul de litieră numărul de organisme colectate a fost de 2 623, cu o medie anuală de 98 exemplare, iar populația estimată absolut a fost de 2 914, cu o medie anuală de 194 exemplare pe releveu.

Rezumînd aceste considerații, asupra estimării absolute a populațiilor de collembole, în cele 3 stații cercetate de noi, se poate afirma că, și în acest caz, stația 2 prezintă densitatea cea mai mare, valoarea estimată absolut fiind mult mai mare în această stație, față de numărul de exemplare colectate, în special la nivelul humusului de litieră.

BIOMASA

Estimarea biomasei reprezintă unul din cei mai buni indici ce caracterizează o populație de organisme, relevînd mai bine decît abundența și densitatea, particularitățile structurale și dinamice ale populației respective.

La collembole, estimarea biomasei întîmpină anumite dificultăți și anume :

— cîntărirea directă este imposibil de făcut la anumite exemplare ;

— diferitele specii sînt reprezentate prin exemplare în diferite stadii ale dezvoltării și calcularea biomasei bazată numai pe greutatea adulților nu ar permite o estimare bună a biomasei ;

— lipsa unor balanțe speciale cu ajutorul cărora să poată fi cîntărite collembolele.

M a c f a d y e n (1952) a estimat biomasa collembolelor prin măsurarea volumului indivizilor adulți și prin multiplicarea acestuia corespunzător cu numărul de exemplare.

Calcularea biomasei collembolelor noi am făcut-o prin multiplicarea unei greutăţi medii pe exemplar de 0,025 mg, corespunzător cu numărul exemplarelor colectate.

În tabelul nr. 1 sînt prezentate mediile biomasei pe releveu de 33 cmp, pe fiecare lună şi media anuală pe cele 3 staţii.

Din analiza acestui tabel se constată că biomasa, ca şi densitatea, prezintă valori mai mari în staţia 2 şi anume la nivelul humusului de litieră.

De asemenea, valorile biomasei, pe luni şi pe staţii, prezintă aceleaşi curbe de distribuţie ca şi valorile mediilor de exemplare pe relevee de 33 cmp.

CONCLUZII

Din cercetările întreprinse de noi în cele 3 staţii din Rezervaţia Ştiinţifică a Parcului Naţional Retezat asupra collembolelor, ca o privire generală asupra acestui ordin de insecte, se desprind cîteva concluzii şi anume :

1. Abundenţa numerică a collembolelor este diferită în litieră faţă de humusul de litieră, în toate cele 3 staţii, fiind mai mare în humusul de litieră.

2. Media lunară de exemplare pe releveu de 33 cmp, cea mai mare, a fost întîlnită în staţia 3, în luna iulie, în litieră, şi în staţia 2, în luna iulie, în humusul de litieră; media anuală cea mai mare a fost întîlnită în staţia 3, la nivelul litierei şi în staţia 2, la nivelul humusului de litieră.

3. Dintre cele 3 staţii, staţia 1 prezintă densitatea cea mai mică, atît la nivelul litierei, cît şi la nivelului humusului de litieră.

4. Valoarea cea mai mare a populaţiilor de collembole estimate absolut a fost întîlnită la nivelul humusului de litieră, în staţia 2.

5. Biomasa prezintă valori ce urmează aceleaşi curbe de distribuţie ca şi valorile mediilor pe relevee de 33 cmp.

BIBLIOGRAFIE

1. BELDIE AL. (1967), *Flora şi vegetaţia Munţilor Bucegi,* Ed. Acad., Bucureşti.
2. BOSCAIU N. (1971), *Flora şi vegetaţia Munţilor Tarcu, Godeanu şi Cernei.* Ed. Acad., Bucureşti.
3. BRAUNS A. (1968), *Praktische Bodenbiologie.* Gustav Fischer, Stuttgart.
4. HALE W. G. (1966), *A population study of moorland collembola.* Pedobiologia, 6, *1,* 65—99.
5. MEHEDINŢI AL. I. (1968), *Contribuţii la cunoaşterea relaţiilor dintre sol şi vegetaţie în cuprinsul pădurilor din Masivul Retezat,* teză, Braşov.
6. SOO R. (1964), *A maggyar flora et vegetacio,* Akad. Kiado, Budapest.
7. SOUTHWOOD T. R. E. (1966), *Ecological methods,* Methuen, Londra.

Notă preliminară din teza de doctorat.

CONSIDERATIONS SUR LA STRUCTURE NUMÉRIQUE DES *COLLEMBOLES* DANS LA LITIÈRE DE LA RÉSERVE SCIENTIFIQUE DU PARC NATIONAL RETEZAT

RÉSUMÉ

Les recherches effectuées par nous en trois stations de la réserve scientifique du Parc National Retezat, sur les *Collemboles*, imposent quelques conclusions à savoir :

1. la densité numérique des *Collemboles* est différante dans la litière rapportée à celle de l'humus de litière, dans toutes les trois stations, étant supérieure dans l'humus de litière.

2. la plus élevée moyenne d'exemplaire récoltés par mois sur un relevé de 33 cm^2 a été de 143 exemplaires dans la litière de la station nr. 3, en juillet, et de 225 exemplaires dans l'humus de litière de la station nr. 2, aussi en juillet. On a trouvé la plus haute moyenne annuelle, on niveau de la litière, dans la station nr. 3 (89 exemplaires), et on niveau de l'humus de litière, dans la station nr. 2 (121 exemplaires).

3. parmi les trois stations étudiées, la station nr. 1 présente la plus basse densité, au niveau de la litière, et de même au niveau de l'humus de litière.

4. la plus haute valeur numérique absolut des populaces de *Collemboles* a été donnée par la station nr. 2, au niveau de l'humus de litière : 11 102 exemplaires.

5. la biomasse a des valeurs qui suivent les courbes de distribution caractéristiques pour les valeurs des moyennes sur des relevés de 33 cm^2.

Notă preliminară din teza de doctorat.

STUDII SISTEMATICE ASUPRA INSECTELOR *HOMOPTERA AUCHENORRHYNCHA* DIN BAZINUL RÎULUI ARGEŞ

MARGARETA CANTOREANU

Argeşul este unul din rîurile importante ale ţării noastre. El îşi trage apele din munţii Făgăraşului, de sub vîrfurile Negoiu şi Moldoveanu. Acestea îşi croiesc drum prin peisaje de o rară frumuseţe, se reunesc într-o albie comună aproape de Cumpăna, iar de aici în jos, primind mai mulţi afluenţi, parcurge Muntenia de la nord la sud-est pe o întindere de 339,6 km şi se varsă în Dunăre, lîngă Olteniţa. Dintre afluenţii Argeşului menţionăm Vîlsanul, Rîul Doamnei, Bratia, Rîul Tîrgului şi Argeşelul. Rîul Argeş străbate toate formele de relief, de la zona muntoasă de cca. 1 500 m altitudine, pînă la cîmpia joasă a Dunării, de cca. 15 m altitudine. Complexitatea formelor de relief, cît şi condiţiile climatice diferite, fac ca bazinul rîului Argeş să dispună de o vegetaţie şi o faună foarte bogate, caracterizate prin prezenţa a numeroase specii. Dacă plantele superioare şi vertebratele sînt cunoscute în cea mai mare parte, nu acelaşi lucru se poate spune despre fauna de nevertebrate.

Referindu-ne la insectele cicadine (ordinul *HOMOPTERA*, seria *AUCHENORRHYNCHA*) cu al căror studiu ne ocupăm şi care sînt bogat reprezentate pe teritoriul ţării noastre, precizăm că nu există nici o menţiune asupra lor din această interesantă zonă a României.

Lucrarea de faţă îşi propune să facă o succintă prezentare a speciilor cicadine pe care le-am identificat în bazinul rîului Argeş. Sînt înglobate aici rezultatele cercetărilor noastre efectuate în perioada anilor 1964—1970, timp în care am procedat la colectări repetate de material cicadologic din diverse locuri ale regiunii sus menţionate. Avînd în vedere caracteristicile biologice generale ale grupului, am aplicat metode adecvate de recoltare, folosind în mod curent metoda colectării animalelor cu ajutorul fileului. Pe lîngă aceasta am mai aplicat metoda colectării cu exhaustorul şi, în cazuri cu totul izolate, metoda curselor luminoase. Am luat atît probe calitative, cît şi cantitative, avînd astfel posibilitatea să tragem şi unele concluzii de ordin ecologic. Materialul adunat a fost identificat pe baza studiului armăturii genitale la mascul, care

constituie criteriu de bază în determinarea speciei. În cadrul deplasărilor efectuate, paralel cu colectarea insectelor am realizat şi observaţii pe teren privind particularităţile biotopilor, ca : însuşirile terenului, componenţa vegetaţiei, valorile factorilor climatici ş. a. Pentru numeroase specii de cicadine am observat cu exactitate planta gazdă şi respectiv substratul vegetal de unde îşi iau hrana (tulpină, frunză, ramuri tinere, etc.). Am analizat structura comunităţilor de cicadine din cadrul biotopilor, care diferă în funcţie de condiţiile de mediu biotic si abiotic.

Toate aceste date acumulate ne-au permis extinderea cunoştinţelor privind biologia unor specii, cît şi compararea lor cu date rezultate din cercetări ale altor locuri de pe teritoriul României.

În prezenta lucrare ne vom referi doar la studiul sistematic al faunei de cicadine (*HOM. AUCHEN.*) din bazinul Argeşului. Materialul cicadologic de care dispunem provine din 27 locuri de colectare şi împrejurimile lor pe care, spre simplificarea prezentării în text, le-am grupat astfel :

a = Cîmpulung, Nucşoara, Brădet, Domneşti.
b = Arefu, Corbeni, Albeşti, Valea Iaşului.
c = Curtea de Argeş, Valea Ursului, Colibaşi, Piteşti.
d = Goleşti, Topoloveni, Găeşti, Petreşti.
e = Ungureni, Vînătorii Mici, Malu Spart, Buturugeni.
f = Domneşti, Novaci, Grădiştea, Mironeşti.
g = Isvoarele, Mitreni, Olteniţa.

În tabelul care urmează indicăm prezenţa speciilor în diversele locuri prin semnul +.

Speciile de Homoptera Auchenorrhyncha colectate din bazinul rîului Argeş

Nr. crt.	Specia	Puncte de colectare						
		a	b	c	d	e	f	g
1	*Tettigometra obliqua* Pnz.	—	—	+	—	+	—	—
2	*Tettigometra baranii* Sign.	—	—	—	—	—	+	—
3	*Oliarus melanochaetus* Fieb.	—	—	—	+	+	+	—
4	*Oliarus panzeri* P. Löw	—	—	—	—	+	—	—
5	*Hyalesthes obsoletus* Sign.	—	—	—	+	+	+	—
6	*Myndus musivus* (Germ.)	—	—	—	—	+	+	+
7	*Cixius nervosus* (L.)	+	—	+	—	—	—	—
8	*Cixius desertorum* Fieb.	—	—	—	+	+	—	—
9	*Asiraca clavicornis* (F.)	—	+	+	—	—	+	—
10	*Kelisia melanops* Fieb.	—	—	—	—	—	—	+
11	*Stenocranus minutus* (F.)	—	+	—	—	—	—	—
12	*Eurysa lineata* (Perris)	—	—	—	—	—	—	+

Nr. crt.	Specia	Puncte de colectare						
		a	b	c	d	e	f	g
13	*Criomorphus albomarginatus* (Curt)	—	+	—	—	—	—	—
14	*Criomorphus affinis* (Fieb.)	+	+	+	—	—	—	—
15	*Dicranotropis hamata* (Boh.)	+	+	+	—	—	—	—
16	*Dicranotropis divergens* Kbm.	+	—	—	—	—	—	—
17	*Calligypona palliceps* (Horv.)	—	—	+	—	—	—	—
18	*Calligypona elegantula* (Boh.)	—	+	+	—	+	+	—
19	*Calligypona spinosa* (Fieb.)	—	+	—	+	+	—	—
20	*Calligypona marginata* (F.)	—	—	+	—	+	+	—
21	*Calligypona flaveola* (Flor)	+	+	—	—	—	—	—
22	*Calligypona pellucida* (F.)	—	—	+	—	+	—	—
23	*Calligypona obscurella* (Boh.)	+	+	—	—	—	—	—
24	*Calligypona dubia* (Kbm.)	+	+	+	—	—	—	—
25	*Calligypona propinqua* (Fieb.)	+	+	—	—	—	—	—
26	*Conomelus limbatus* (F.)	—	+	—	—	—	—	—
27	*Helicoptera marginicollis* (Spin)	—	—	+	—	—	—	—
28	*Dictyophara europaea* (L.)	—	—	—	+	—	+	—
29	*Dictyophara multireticulata* M. R.	+	—	—	—	—	—	—
30	*Caliscelis affinis* Fieb.	—	—	—	—	+	—	—
31	*Omnatidiotus dissimilis* (Fall.)	—	—	—	—	—	—	+
32	*Mycterodus immaculatus* (F.)	—	+	+	—	+	—	—
33	*Issus coleoptratus* (Geoffr.)	—	+	—	—	—	—	—
34	*Hysteropterum conspurcatum* (Spin.)	—	+	—	—	—	—	—
35	*Tibicen haematodes* (Scop.)	—	—	+	—	—	—	—
36	*Cicadetta tibialis* (Pnz.)	—	—	+	—	—	—	—
37	*Cercopis sanguinolenta* (Scop.)	+	+	+	+	—	—	—
38	*Lepyronia coleoptrata* (L.)	—	+	+	+	+	—	—
39	*Aphrophora alni* (Fall.)	+	+	+	—	+	—	—
40	*Aphrophora salicina* (Goeze)	—	—	+	—	—	—	—
41	*Neophilaenus lineatus* (L.)	—	+	+	—	+	—	—
42	*Neophilaenus campestris* (Fall.)	—	—	+	+	—	—	—
43	*Neophilaenus infumatus* (Hpt.)	+	—	—	—	—	—	—
44	*Philaenus spumarius* (L.)	+	+	+	+	+	+	+
45	*Centrotus cornutus* (L.)	—	+	+	—	—	+	—
46	*Ceresa bubalus* F.	—	+	+	+	—	—	+

Nr. crt.	Specia	Puncte de colectare						
		a	b	c	d	e	f	g
47	*Ulopa trivia* Germ.	—	+	—	—	—	—	—
48	*Megophthalmus scanicus* (Fall.)	+	—	+	+	—	—	—
49	*Tettigonia aurita* (L.)	—	—	+	—	—	—	—
50	*Eupelix cuspidata* (F.)	—	+	+	+	—	—	—
51	*Aphrodes tricinctus* Curt.	—	+	—	—	—	—	—
52	*Aphrodes fuscofasciatus* (Goeze)	—	—	+	—	—	—	—
53	*Aphrodes bicinctus* (Schrk.)	+	+	+	+	+	+	+
54	*Aphrodes flavostriatus* (Don.)	+	+	—	—	—	—	—
55	*Aphrodes albifrons* (L.)	—	—	+	+	—	—	—
56	*Doratura impudica* Horv.	—	—	+	—	—	+	—
57	*Doratura stylata* (Boh.)	—	—	+	+	+	—	—
58	*Doratura exilis* (Horv.)	—	—	—	—	—	—	+
59	*Evacanthus interruptus* (L.)	+	+	—	+	+	—	—
60	*Evacanthus acuminatus* (F.)	+	+	—	—	—	—	—
61	*Tettigella viridis* (L.)	+	+	+	+	+	+	+
62	*Macropsis notata* (Prhsk.)	—	—	—	+	—	—	—
63	*Macropsis marginata* (H. S.)	—	+	—	—	—	—	—
64	*Macropsis virescens* (F.)	—	—	+	+	—	—	—
65	*Oncopsis flavicollis* (L.)	—	+	+	—	—	—	—
66	*Oncopsis alni* (Schrk.)	+	+	+	—	—	—	—
67	*Hephathus nanus* (H. S.)	—	—	—	—	—	+	+
68	*Anaceratagallia laevis* Rib.	—	—	—	+	—	—	—
69	*Anaceratagallia ribauti* (Oss.)	—	—	—	+	+	+	—
70	*Peragallia sinuata* (M. R.)	—	—	—	—	—	+	+
71	*Rhytidodus decimusquartus* (Schrk.)	—	—	+	+	—	—	—
72	*Alebra wahlbergi* (Boh.)	—	+	—	—	—	—	—
73	*Erythria manderstjernai* (Kbm.)	+	—	—	—	—	—	—
74	*Dikraneura mollicula* (Boh.)	—	+	—	+	—	—	—
75	*Dikraneura sinuata* Then.	—	—	+	—	—	—	—
76	*Chlorita tesselata* (Leth.)	—	—	—	—	—	+	+
77	*Chlorita viridula* (Fall.)	—	—	—	—	+	+	—
78	*Empoasca pteridis* (Dahlb.)	—	+	+	—	+	—	—
79	*Eupteryx atropunctata* (Goeze)	+	+	—	—	—	—	—
80	*Eupteryx artemisiae* (Kbm.)	—	—	—	—	—	+	+

Nr. crt.	Specia	Puncte de colectare						
		a	b	c	d	e	f	g
81	*Eupteryx urticae* (F.)	—	+	+	—	—	—	—
82	*Eupteryx cyclops* Mats.	—	—	+	—	—	—	—
83	*Eupteryx aurata* (L.)	+	+	+	—	—	+	—
84	*Eupteryx ornata* (Leth.)	—	—	+	—	—	—	—
85	*Eupteryx stachydearum* (Hargy)	—	+	+	—	—	—	—
86	*Eupteryx vittata* (L.)	+	+	—	—	+	—	—
87	*Eupteryx notata* Curt.	+	+	+	—	—	—	—
88	*Eyphlocyba rosae* (L.)	—	+	+	—	—	—	—
89	*Typhlocyba geometrica* (Schrk.)	+	+	—	—	—	—	—
90	*Typhlocyba crataegi* Dgl.	—	—	—	+	—	—	—
91	*Alnetoidia alneti* (Dahlb.)	+	—	+	—	—	—	—
92	*Erythroneuru parvula* (Boh.)	—	+	+	+	—	—	—
93	*Erythroneura inconstans* Rib.	—	—	—	+	—	—	—
94	*Zygina pullula* (Boh.)	—	—	—	—	+	+	—
95	*Selenocephalus griseus* (F.)	—	—	—	—	+	—	+
96	*Iassus scutellaris* (F.)	—	—	—	+	—	—	—
97	*Phlepsius intricatus* (H. S.)	—	—	—	—	+	—	—
98	*Fieberiella flori* (Stal)	—	—	—	—	—	—	+
99	*Graphocraerus ventralis* (Fall.)	+	+	—	—	—	—	—
100	*Paramesus nervosus* (Fall.)	—	—	+	+	—	—	—
101	*Deltocephalus pulicaris* (Fall.)	+	+	+	+	+	+	+
102	*Deltocephalus coronifer* (Marsh.)	—	—	+	—	—	—	—
103	*Deltocephalus schmidtgeni* Wagn.	—	+	+	—	—	—	—
104	*Psammotettix striatus* (L.)	—	+	+	+	—	+	+
105	*Psammotettix alienus* (Dahlb.)	—	—	+	—	+	—	—
106	*Psammotettix cephalotes* (H. S.)	—	+	+	—	—	—	—
107	*Psammotettix pictipennis* (Kbm.)	—	—	—	—	+	—	—
108	*Psammotettix helvolus* Kbm.	—	+	—	—	—	—	—
109	*Diplocolenus abdominalis* (F.)	+	+	+	—	—	+	—
110	*Diplocolenus bohemani* (Zett.)	+	—	—	—	—	—	—
111	*Mocuellus collinus* (Boh.)	—	+	+	—	—	—	—
112	*Adarrus multinotatus* (Boh.)	—	—	—	+	—	+	—
113	*Errastunus ocellaris* (Kbm.)	—	+	—	+	—	—	—
114	*Arthaldeus striifrons* (Kbm.)	—	—	+	—	+	—	—

Nr. crt.	Specia	Puncte de colectare						
		a	b	c	d	e	f	g
115	*Turrutus socialis* (Flor)	—	—	—	+	—	—	—
116	*Jassargus flori* (Fieb.)	+	+	—	—	+	—	—
117	*Jassargus pseudocellaris* (Flor)	—	—	+	+	—	+	+
118	*Jassargus obtusivalvis* (Kbm.)	—	+	+	—	—	—	—
119	*Jassargus sursumflexus* (Then.)	—	—	—	+	+	—	—
120	*Arocephalus languidus* (Flor)	—	+	+	—	—	—	—
121	*Allygus mixtus* (F.)	—	—	—	—	+	+	—
122	*Allygidius atomarius* (F.)	—	—	+	—	—	—	—
123	*Allygidius mayri* (Kbm.)	—	—	—	+	+	—	+
124	*Allygidius furcatus* (Ferr.)	—	—	+	—	—	—	—
125	*Stictocoris lineatus* (F.)	—	+	+	—	+	—	—
126	*Opsius stactogalus* Fieb.	—	—	—	—	—	+	—
127	*Circulifer fenestratus* (H. S.)	—	—	+	—	+	—	—
128	*Speudotettix subfusculus* (Fall.)	—	+	—	—	—	—	—
129	*Pithyotettix abietinus* (Fall.)	+	—	—	—	—	—	—
130	*Hardya melanopsis* (Hardy)	+	—	—	—	—	—	—
131	*Hesium biguttatum* (Fall.)	—	+	—	—	—	—	—
132	*Athysanus argentatus* (F.)	—	—	—	+	—	—	—
133	*Rhopalopyx adumbrata* (C. Shlb)	+	—	—	—	—	—	—
134	*Limotettix striola* (Fall.)	—	+	+	+	—	—	+
135	*Thamnotettix confinis* (Zett.)	+	+	—	—	—	—	—
136	*Thamnotettix exemptus* (P. Löw)	—	—	+	—	—	—	—
137	*Handianus flavovarius* (H. S.)	+	—	—	—	—	—	—
138	*Artianus manderstjernai* (Kbm.)	—	—	—	+	+	—	+
139	*Cicadula quadrinotata* (F.)	+	—	+	—	—	—	—
140	*Euscelis lineolatus* Brullé	—	—	—	—	+	—	+
141	*Euscelis plebejus* (Fall.)	+	+	+	+	+	+	—
142	*Euscelis obsoletus* (Kbm.)	—	—	+	+	—	—	—
143	*Platymetopius major* (Kbm.)	—	—	+	—	—	—	—
144	*Metalimnus formosus* (Boh.)	—	—	+	+	—	—	—
145	*Balclutha punctata* (Thunb.)	+	+	+	—	—	+	—
146	*Tetartostylus pellucidus* Mel.	—	+	—	—	—	—	—
147	*Macrosteles cristatus* (Rib.)	+	+	—	—	—	—	—
148	*Macrosteles horvathi* Wagn.	+	+	—	—	—	—	—
149	*Macrosteles quadripunctulatus* (Kbm.)	—	—	—	+	—	—	—
150	*Macrosteles fieberi* (Edw.)	—	—	—	—	+	+	—
151	*Macrosteles laevis* (Rib.)	—	—	+	+	—	—	—
152	*Macrosteles viridigriseus* (Edw.)	+	+	—	—	—	—	—

Aşa cum reiese din tabel, fauna de cicadine din bazinul rîului Argeş este bogată şi variată. Cele 152 de specii găsite pînă în prezent aparţin următoarelor familii : fam. *Tettigometridae* Germ., fam. *Cixiidae* Spin., fam. *Araeopidae* Metc., fam. *Achilidae* Stal, fam. *Dictyopharidae* Spin., fam.*Issidae* Spin., fam. *Cicadidae* Latr., fam. *Cercopidae* Leach, fam. *Membracidae* Germ, şi fam. *Iassidae* Stal.

Avem convingerea că desfăşurînd în continuare o activitate de cercetare organizată vom avea prilejul să indentificăm încă o serie de specii a căror biologie ne este mai puţin cunoscută.

BIBLIOGRAFIE

1. CHAUVIN R. (1965), *Progrès recents de l'écologie des insectes, specialement dans ses rapports avec l'éthologie. Année biol., — 4, 11—12,* p. 585—625.
2. DLABOLA J. (1954), *Fauna ČSR,* svazek *1. Křisi-HOMOPTERA.* — ČSAV, Praha.
3. DOBREANU E., MANOLACHE C. 1969, *Homoptera, partea generală* — Fauna RSR, Insecta, *8, 4,* p. 1—101. Edit. Acad. RSR, Bucureşti.
4. HAUPT H. (1936), *Homoptera in : Die Tierwelt Mitteleuropas.* IV. — Leipzig, p. 115—221.
5. LAMOTTE M. (1967), *Initiation aux Méthodes statistiques en Biologie.* — Masson et C-ie Edit., Paris.
6. MELICHAR L. (1896), *Cicadinen (Hemiptera-Homoptera) von Mittel-Europa.* Berlin.
7. OSHANIN V. T. (1912), *Katalog der paläartischen Hemipteren (Heteroptera Homoptera Auchenorhyncha und Psylloideae).* — Berlin.
8. RIBAUT H. (1936), *Homophtères Auchénorhynques. I. (Typhlocybidae).* — Faune *de France, Paris, 31,* p. 1—231.
9. * * * 1952, *Homoptères Auchénorhynques. II. (Jassidae). — Faune de France,* Paris, *57,* p. 1—474.
10. ZAVADSKI K. M. 1963. *Teoria speciei.* — Ed. Şt. Bucureşti.

„SYSTEMATISCHE BETRACHTUNGEN DER ZIKADENARTEN AUS DEM ARGEŞ-BECKEN"

ZUSAMMENFASSUNG

Vorliegende Arbeit „Systematische Betrachtungen der Zikadenarten aus dem Argeş-Becken" bringt die von dem Autor aus dem bis jetzt nicht erferschten Argeş-Becken gesammelten Zikadenarten (*HOMOPTERA AUCHENORRHYNCHA).* Nach einer kurzen Beschreibung des Gebietes von geografischen, faunistischem und floristischem Standpunkt aus wird die Arbeitsmethode und die während des Studiums vervolgten Aspekte sowie die erhobenen Befunde kurz behandelt. An den hier bestimmten Zikadenarten wurden auch verschiedene Beobachtungen gemacht.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune ştiinţifică de comunicări a Muzeului judeţean Argeş-Piteşti 24—25 mai 1971.

CONTRIBUŢII LA CUNOAŞTEREA FAUNEI DE DIPTERE GALICOLE (Fam. *CECIDOMYIIDAE*) DIN BAZINUL ARGEŞULUI

P. NEACŞU şi MARIANA MENCINICOPSCHI

În lucrarea de faţă sînt expuse un număr de 56 specii de diptere galicole aparţinînd familiei *Cecidomyiidae* colectate din localităţile Domneşti, Bahna Rusului şi Piteşti — Parcul Trivale (Jud. Argeş) în cursul anului 1970.

O specie (*Macrolabis podagrarie* Steller) este pentru prima dată citată în ţară. Celelalte sînt regăsite sau noi pentru fauna judeţului.

La fiecare specie se prezintă planta gazdă, frecvenţa, abundenţa, indicile de similaritate, cu menţionarea la o parte din specii şi a unor caractere morfologice ale larvelor şi galelor.

★

Speciile de *Cecidomyiidae* întîlnite se dezvoltă în stadiul larvar pe diverse familii de plante (fig. 1), cărora le produc pe organele vegetative şi de reproducere modificări caracteristice sub formă de gale (fig. 2).

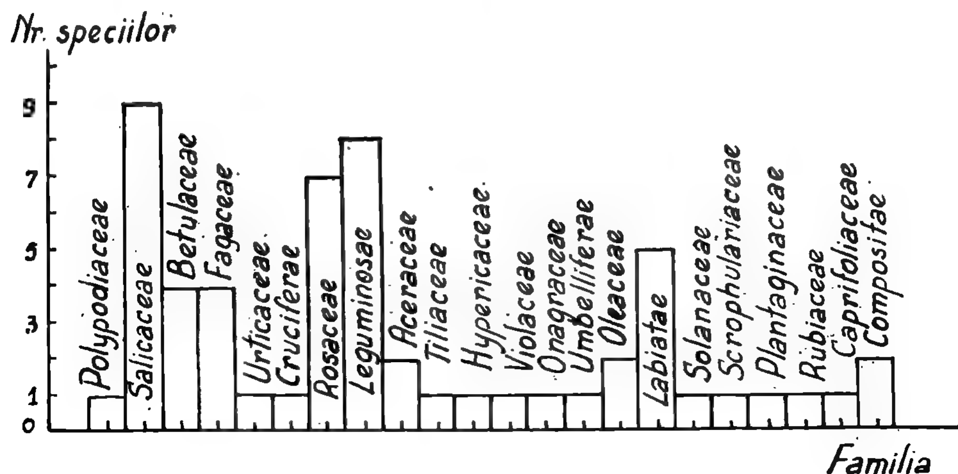

Fig. 1 — Distribuţia numerică a speciilor de *Cecidomyiidae* galicole pe diverse familii de plante.

Din punct de vedere sistematic ele aparţin la diverse supratriburi din subfamilia *Cecidomyiinae.*

SUPRATRIBUL LASIOPTERIDI

Clinorrhyncha leucanthemi Kffr. : *Chrysanthemun leucanthemum* L. Frecvenţa şi abundenţa reduse. Bahna Rusului (28.VI.1970). Specia a mai fost citată în Judeţul Argeş în localitatea Ştefăneşti (11).

SUPERTRIBUL ASPHONDILIDI

Placochela nigripes (F.Lw.)

Larvele portocalii pal, se dezvoltă izolat în bobocii florilor de *Sambucus nigra* L. Aceştia devin dubli în mărime faţă de cei normali

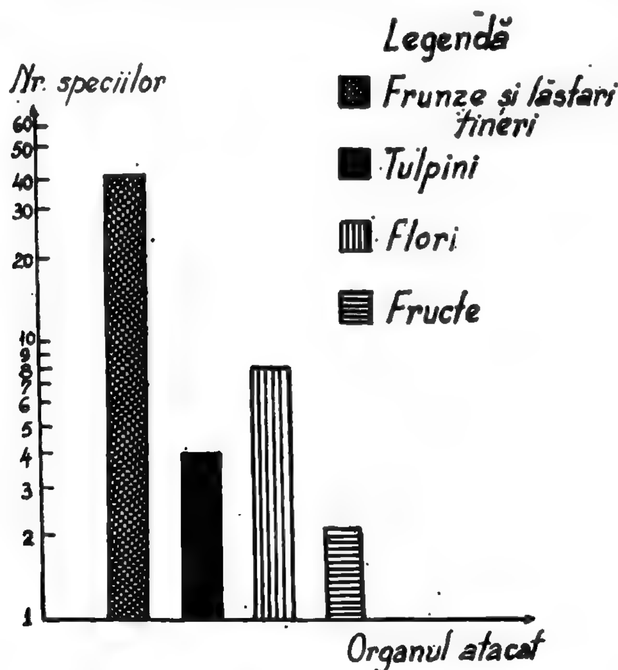

Fig. 2 — Distribuţia numerică a speciilor de *Cecidomyiidae* pe diverse organe ale plantelor.

şi nu se mai deschid (fig. 3.a). Frecvenţa şi abundenţa reduse, Bahna Rusului (28.VI.1970).

Dasyneura alni (F.Lw.)

Larvele albe, se dezvoltă pe frunzele de *Alnus* sp. Frecvenţa şi abundenţa reduse. Bahna Rusului (28.VI.1970).

Dasyneura acercrispans (Kffr.)

Larvele se dezvoltă gregar în gale provenite din plierea şi îngroşarea limbului frunzelor de *Acer campestre* L. Frecvenţa şi abundenţa reduse. Bahna Rusului (28.VI.1970)

Desyneura crataegi (Witz.) : *Crataegus monogyna* Jacq. Frecvenţa şi abundenţa moderate. Piteşti — Parcul Trivale (27.VI.1970), Bahna Rusului (28.VI1970). Specia a mai fost citată în Judeţ în localitatea Ştefăneşti (11).

Dasyneura epilobi (F.L.w.)

Larvele de culoare portocalie se dezvoltă gregar în gale ce apar prin modificarea bobocilor florali de *Chamaenerion angustifolium* (L.). Scop. Bobocii atacaţi se măresc mult faţă de cei normali (fig. 3.b) şi nu se mai deschid. Frecvenţa şi abundenţa moderate. Bahna Rusului (28.VI.1970).

Dasyneura filicina (Kffr.).

Larvele galbene portocalii, se dezvoltă pe frunzele de *Pteridium* sp. Partea atacată a frunzei se îndoaie puternic şi se colorează brun întunecat (fig. 3.c.). Frecvenţa şi abundenţa foarte reduse, Bahna Rusului (29.VI.1970).

Dasyneura fraxinea (Kffr.)

Larvele albe gălbui se dezvoltă izolat în gale circulare, ce apar în parenchimul frunzelor de *Fraxinus excelsior* L. (fig. 3.d.). Frecvenţa şi abundenţa foarte ridicate. Bahna Rusului (28.VI.1970).

Dasyneura fraxini. (Kffr.)

Larvele portocalii se dezvoltă pe frunzele de *Fraxinus excelsior* L. Rachisul şi nervurile principale ale foliolelor se îngroaşe şi se invaginează. (fig. 3.e.) Bahna Rusului (28.VI.1970).

Dasyneura glechomae (Kffr.) : *Glechoma hederacea* L. *Glechoma* sp. Frecvenţa şi abundenţa reduse. Domneşti (16.V.1970), Bahna Rusului (28.VI.1970).

Dasyneura lupulinae (Kffr.) : *Medicago lupulina* L. Frecvenţa şi abundenţa moderate. Domneşti (16.V.1970), Bahna Rusului (28.VI.1971).

Dasyneura mali (Kffr.) : *Malus communis* Poir. Frecvenţa şi abundenţa reduse, Bahna Rusului (28.VI.1970. Specia a mai fost citată în Judeţ în localitatea Ştefăneşti (11).

Dasyneura plicatrix (H. Lw.).

Larvele de culoare albă se dezvoltă pe faţa superioară a frunzelor de *Rubus* sp., în jurul nervurei principale sau a celor secundare. Frunzele atacate se deformează şi se pliază. Bahna Rusului (29.VI.1970).

Dasyneura pyri (Beché).

Larvele de culoare albă, se dezvoltă gregar în gale ce apar prin înrularea marginală a frunzelor de *Pyrus sp.* (fig. 3 f.).

Frecvenţa şi abundenţa reduse. Bahna Rusului (28.VI.1970).

Dasyneura ruebsaameni (Kffr.).

Larvele de culoare albă, se dezvoltă în gale circulare (fig. 3 g), localizate în parenchimul frunzelor de *Carpinus betulus* L. Frecvenţa şi abundenţa moderate. Bahna Rusului (28.VI.1970).

Dasyneura serotina (Wtz.).

Larvele de culoare albă, se dezvoltă grepar în frunzele tinere ale lăstarilor terminali de *Hypericum perforatum* L. Frecvenţa şi abundenţa moderate.

Dasyneura sisymbrii Schank : *Rorippa silvestris* (L) Bess. Frecvenţa şi abundenţa reduse. Domneşti (16.V.1970), Bahna Rusului (28.VI.1970). Specia a mai fost citată în judeţ, în localitatea Ştefăneşti (12).

Dasyneura thomasiana (Kffr.) : *Tilia* sp. Frecvenţa şi abundenţa ridicate. Domneşti (16.V.1970).

Dasyneura trifolii (F. Lw.) : *Trifolium* sp. Frecvenţa şi abundenţa reduse. Domneşti (17.V.1970). Bahna Rusului (28.VI.1970). Specia a mai fost citată în judeţ în localitatea Ştefăneşti (11).

Dasyneura urticae (Perris) : *Urtica dioica* L. Frecvenţa şi abundenţa moderate. Bahna Rusului (28.VI.1970). Specia a mai fost citată în judeţ în localitatea Ştefăneşti (12).

Dasyneura violae (F. Lw.).

Larvele galbene portocalii se dezvoltă gregar în frunzele tinere de la extremitatea tulpinii de *Viola tricolor* L. Frunzele ce formează gala se acoperă cu un strat anormal de peri. Bahna Rusului (29.VI.1970).

Geocrypta galii (H. Lw.) : *Galium rubioides* L. Frecvenţa şi abundenţa reduse. Bahna Rusului (28.VI.1970). Specia a mai fost citată în judeţ în localitatea Ştefăneşti (11).

Hartigiola annulipes (Htg.).

Larvele se dezvoltă izolat în gale cilindrice, ce apar pe partea superioară a frunzelor de *Fagus silvistica* L. (fig. 3 h.). Frecvenţa şi abundenţa reduse. Bahna Rusului (28.VI.1970).

Iteomyia capreae (Wtz.).

Larvele se dezvoltă izolat, în gale circulare de 1,5—2 mm diametru, localizate pe suprafaţa limbului frunzelor de *Salix caprea* L. Frecvenţa şi abundenţa foarte ridicate pe plantele atacate. Bahna Rusului (28.VI.1970).

Jaapiella jaapiana (Rübs.) : *Medicago lupulina.* Frecvenţa şi abundenţa reduse. Domneşti (16.V.1970), Bahna Rusului (28.VI.1970). Specia a mai fost citată în judeţ în localitatea Ştefăneşti (11).

Jaapiella laticola Rübs.) : *Lotus corniculatus* L. Frecvenţa şi abundenţa moderate. Bahna (28.VI.1970). Specia a mai fost citată în judeţ în localitatea Ştefăneşti (11).

Jaapiella medicaginis (Rübs.) : *Medicago sativa* L. Frecvenţa şi abundenţa foarte reduse. Domneşti (16.V.1970). În judeţ specia mai este citată în localitatea Ştefăneşti (11).

Fig. 3 — Gale de Cecidomyiidae :
a — P. nigripes ; *b* — D. epilobii ; *c* — D. filicina ; *d* — D. fraxinea ; *e* — D. Fraxini ; *f* — D. pyri ; *g* — D. ruebsaameni ; *h* — H. annulipes.

Jaapiella schmdti : (Rübs.).

Larvele roşii portocalii se dezvoltă în inflorescenţele de *Plantago lanceolata* L. Frecvenţa şi abundenţa reduse. Bahna Rusului (28.V.1970).

Jaapiella veronicae (Vallot) : *Veronica chamaedrys* L. Frecvenţa şi abundenţa moderate. Domneşti (16.V.1970), Bahna Rusului (28.VI.1970). Specia a mai fost citată în judeţ în localitatea Ştefăneşti (11).

Janetiella thymi (Kffr.) : *Thymus* sp. Frecvenţa şi abundenţa reduse. Domneşti (16.V.1970).

Macrolabis podagrarie Stelter.

Larvele albe, de 2,30—2,35 mm lungime, se dezvoltă gregar pe partea superioară a frunzelor de *Aegopodium podagraria* L. Spatula

sternală de 110—115 microni lungime, de culoare portocalie (fig. 11). Metamorfoza în sol. Frecvenţa şi abundenţa reduse. Bahna Rusului (28.VI.1970).

Specie nou citată în R. S. România.

Macrolabis ruebsaameni Rübs.

Larvele albe se dezvoltă la baza frunzelor de *Prunella vulgaris* L. Frecvenţa şi abundenţa reduse. Bahna Rusului (28.VI.1970).

Mikola fagi Htg. : *Fagus silvatica* L. Frecvenţa şi abundenţa moderate. Domneşti (16.VI.1970), Bahna Rusului (28.VI.1970). În judeţ specia a mai fost citată în localităţile Valea Mare şi Dealul Sasului (9, 12).

Mikomyia coryli (Kffr.).

Larvele se dezvoltă izolat în gale localizate, pe partea inferioară a frunzelor de *Corylus avellana* L. După ce larvele părăsesc frunza partea atacată se necrozează. Frecvenţa şi abundenţa moderate. Bahna Rusului (28.VI.1970).

Phegomyia fagicola (Kffr.) : *Fagus silvatica* L. Frecvenţa şi abundenţa foarte reduse. Domneşti (16.V.1970).

Rhabdophaga heterobia (H. Lw.) : *Salix caprea* L. sp. Frecvenţa şi abundenţa ridicate. Domneşti (16.V.1970), Bahna Rusului (28.VI.1970).

Rhabdophaga (Dasyneura) inchbaldiana (Mik) ; *Salix* sp. Frecvenţa şi abundenţa foarte reeduse. Domneşti (16.V.1970).

Rhabdophaga (Helicomyia) saliciperda Duf. : *Salix* sp. Frecvenţa şi abundenţa reduse. Domneşti (16.V.1970), Bahna Rusului (28.VI.1970).

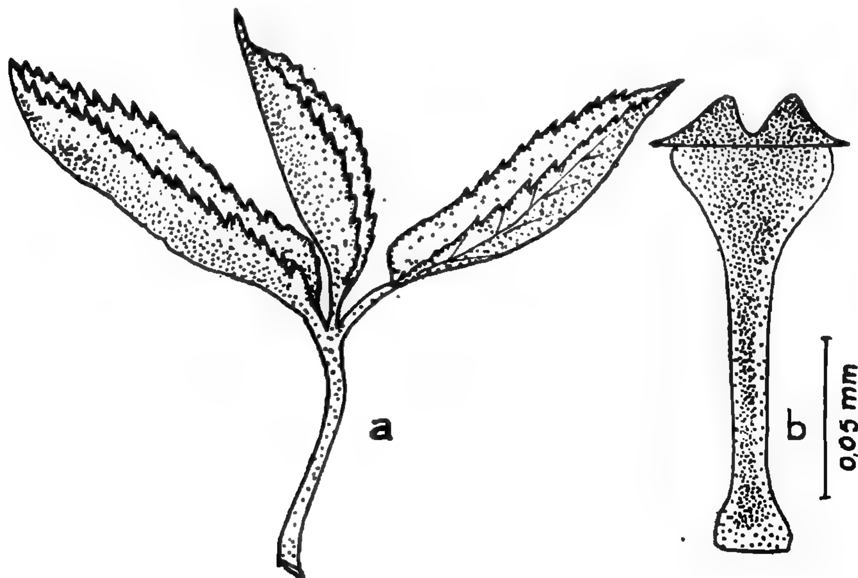

Fig. 4 — M. podagrarie :
a — Frunză atacată ; *b* — spatulă sternală

Rhabdophaga terminalis (H. Lw.) : *Salix alba* L., *Salix* sp. Frecvenţa şi abundenţa reduse. Domneşti (16.V.1970), Bahna Rusului (29.VI.1970). Specia a mai fost citată în judeţ în localitatea Ştefăneşti (12).

Rondaniola bursiaria (Bremi).

Larvele albe se dezvoltă izolat în gale cilindrice pe partea superioară a frunzelor de *Glechoma hederacea* L. Frecvenţa şi abundenţa reduse. Bahna Rusului (28.VI.1970).

Wachtliella rosarum (Hardy).

Larvele portocalii se dezvoltă gregar în gale, ce apar prin alipirea celor 2 jumătăţi ale foliolelor de *Rosa* sp. Frecvenţa şi abundenţa moderate. Bahna Rusului (28.VI.1970).

Wachtliella stachydis (Br.).

Larvele se dezvoltă gregar în boboci florali şi frunzele lăstarilor terminali de *Stachys* L. Frecvenţa şi abundenţa reduse. Bahna Rusului (29.VI.1970).

Zygiobia carpeni (F. Löw).

Larvele albe se dezvoltă în gale ce apar prin modificarea nervurii principale a frunzelor de *Carpinus betulus* L. Frecvenţa şi abundenţa moderate. Bahna Rusului (28.VI.1970).

Anabremia viciae (Kffr.); *Vicia* sp. Frecvenţa şi abundenţa reduse. Domneşti (16.VI.1970). În ţară a mai fost citată în apropiere de Sibiu (8).

Contarinia anthabia (F. Lw.). *Crataegus monogyna* Jacq. Frecvenţa şi abundenţa reduse. Domneşti (16.V.1970).

Contarinia barbichei (Kffr.) : *Lotus corniculatus* L. Frecvenţa şi abundenţa reduse. Domneşti (16.V.1970).

Contarinia fagi. (Rübs.).

Larvele albe întunecat se dezvoltă gregar în frunzele incomplet dezvoltate de *Fagus silvatica* L. Frunzele atacate se opresc din creştere şi se brunifică. Frecvenţa şi abundenţa moderate. Bahna Rusului (28.VI.1970).

Contarinia loti (De Geer) : *Lotus corniculatus* L. Frecvenţa şi abundenţa reduse. Bahna Rusului (28.VI.1970).

Specia a mai fost citată în judeţ în localitatea Ştefăneşti (11).

Contarinia solani (Rübs.).

Larvele albe, se dezvoltă gregar în boboci florali de *Solanum dulcamara* L. Aceştia devin dubli în mărime faţă de cei normali şi nu se mai deschid. Frecvenţa şi abundenţa reduse. Bahna Rusului (29.VI.1970).

Contarinia tragopogonis Kffr. : *Tragopogon* sp. Frecvenţa şi abundenţa moderate. Bahna Rusului (28.VI.1970). În judeţe specia a mai fost citată în localitatea Ştetăneşti (11).

Contarinia tremulae Kffr.

Larvele albe, se dezvoltă în gale ce provin din înrularea marginală a frunzelor de *Populus tremula* L. Frecvenţa şi abundenţa moderate. Bahna Rusului (28.VI.1970).

Drysina glutinosa Giard.

Larvele albe, se dezvoltă izolate în gale de 1 mm diametru, ce apar pe partea inferioară a frunzelor de *Acer* sp. În jurul galei ţesutul frunzei prezintă o zonă de 5—7 mm diametru, mai deschisă la culoare. Frecvenţa şi abundenţa reduse. Piteşti — Parcul Trivale (27.VI.1970).

Harmandia cavernosa Rübs. : ***Populus tremula*** L. Frecvenţa şi abundenţa ridicate. Domneşti (16.V.1970). Specia a mai fost citată în judeţ în localitatea Ştefăneşti (12).

Harmandia globuli Rübs. : ***Populus tremula*** L. Frecvenţa şi abundenţa reduse. Domneşti (16.V.1970). Specia a mai fost citată în judeţ în localitatea Ştefăneşti (12).

Harmandia populi Rübs. : ***Populus tremula*** L. Frecvenţa şi abundenţa reduse. Domneşti (16.V.1970).

Putoniella marsupialis (F. Lw.) : ***Prunus cerasifera*** Ehrh. şi ***P. spinosa*** L. Frecvenţa şi abundenţa reduse. Domneşti (16.V.1970), Bahna Rusului (28.VI.1970).

Specia a mai fost citată în judeţ în localitatea Ştefăneşti (11).

Indicele identităţii speciilor (indicele lui *JACCARD)* pentru *cecidomiidele* din biocenozele studiate la Domneşti şi Buhna Rusului a fost :

$$\frac{\text{nr. speciilor comune} \times 100}{\text{nr. speciilor necomune}} = \frac{11 \times 100}{47} = \frac{1\,100}{47} = 23{,}4\%$$

Concluziile ce se desprind dovedesc că în judeţul Argeş există o bogată faună de *Cecidomyiidae* galicole. Noi am descris în această lucrare o specie nouă pentru ţară *(Macrolobis podagrarie* Stelter) şi 24 de specii noi pentru judeţul Argeş.

Din punct de vedere economic marea majoritate a speciilor citate sînt dăunătoare arborilor forestieri, pomilor fructiferi şi plantelor furajere.

BIBLIOGRAFIE

1. BORCEA I. (1912), ***Acad. Rom. publ.*** fond. V. Adamache, t. V, n. XXXI, p. 113—241.
2. * * * (1912), ***Ann. sc. Univ.*** Jassy, t. VII, p. 327—351.
3. * * * (1914), ***Ann. sc. Univ.*** Jassy, t. III, p. 394—404.
4. BRÂNDZA M. (1914), ***Ann. Sc. Univ.*** Jassy, t. VIII, p. 33—51.
5. BÜHR H. (1964), ***Bestimmungstabbellen der Gallen*** (Zoo- und Phytocecidien an Pflanzen Mittel — und Nordeuropas, Band I—II. Jena.
6. GHIUŢĂ M. (1940), ***Bul. Grăd. Bot. şi Muz. Bot. Univ. Cluj***, vol. XX, n. 1—2, p. 85—94.
7. * * * (1942), ***Bul. Grăd. Bot. şi al Muz. Bot. Univ. Cluj***, vol. XXV, p. 227—240.
8. HENRICH, C. (1916), ***Verh. a Mitt, d. Sieb. V, f. Naturwiss zu Herm.***, vol. LXVI, caiet 4—6.
9. IONESCU A. M. şi ROMAN N. (1962), ***Acad. R.P.R. Rev. de biol. animal.*** t. XIV, n. 2, p. 217—224.
10. MENCINICOPSCHI MARIANA, ***Caiet selectiv student.*** Com. ştiinţ. (sub tipar).

11. NEACŞU P. (1968), *Muz. Piteşti. Şt. şi com. ist. şt. nat.* vol. 5, p. 227—234.
12. * * * *Muz. Piteşti. Şt. şi com. ist. şi nat.* Vol. III (sub tipar).
13. RÜBSAAMEN E. şi HEDICKE H. (1926—1938), *Die Zoocecidier durch Tiere erzeugte Pflanzengallen Deutschland unde ihre Bewohner.* Stuttgart.
14. SKUHRAVA M., SKUHRAVY V. şi NEACŞU P. *Verb, der Gall, în Roumänien* (sub tipar).

CONTRIBUTIONS À LA CONNAISSANCE DE LA FAUNE DE DIPTÈRES GALICOLES (FAM. *CECIDOMYIIDAE*) DU BASSIN D'ARGEŞ

RÉSUMÉ

Dans cet ouvrage sont présentées 56 espèces de diptères galicoles de la famille *Cecidomyiidae*, collectées dans les villages Domneşti, Bahna Rusului et dans le bois de Trivale-Piteşti pendant l'année 1970. Parmi cettes espèces beaucoups sont citées pour la première fois dans cette faune.

L'espèce de Macrolobis podagrarinae Stellter est citée pour la première fois dans la faune de Roumanie.

Comunicare prezentată la cea de-a II-a sesiune ştiinţifică de comunicări a Muzeului judeţean Argeş — Piteşti 24—25.V.1971.

CERCETĂRI ASUPRA NUTRIŢIEI ŞI RELAŢIILOR TROFICE LA CICADINE *(HOM. AUCHEN.)*

MARGARETA CANTOREANU

La fel ca toate homopterele, cicadinele din fauna ţării noastre sînt în exclusivitate fitofage, hrănindu-se cu seva plantelor şi chiar cu conţinut celular, pe care le iau cu ajutorul aparatului lor bucal adaptat la înţepat şi supt.

Unele specii de *HOMOPTERA AUCHENORRHYNCHA* vădesc o strictă preferinţă în regimul lor alimentar. De exemplu, *Aphrophora alni* Fall. şi *Oncopsis alni* (Schrk.) se hrănesc pe specii de *Alnus*; *Aphrophora salicina* (Goeze), *Macropsis notata* (Prhsk.), *Macropsis marginata* (U.S.) ş.a., se hrănesc pe specii de *Salix*; *Typhlocyba rosae* (L.) se hrăneşte pe specii de *Rosa* ş.a.m.d. Alte specii de cicadine se hrănesc pe grupe de vegetale. Aşa sînt *Hyalesthes obsoletus* Sign. (pe leguminoase), *Calligypona pellucida* (F.) (pe graminee), *Empoasca pteridis (Dahlb.)* (pe leguminoase), *Erotettix cyanae* (Boh.) (pe plante de baltă), etc. Majoritatea speciilor de cicadine sînt polifage. Referitor la acest aspect biologic literatura de specialitate cuprinde în general puţine date şi ele destul de vagi ca: „pe plante joase, arbori şi arbuşti" sau „pe vegetaţie de mlaştină"... etc. Practica a arătat că efectele procesului de hrănire la aceste insecte impun cunoaşterea cu exactitate a plantelor gazdă pentru fiecare specie în parte.

În ce ne priveşte, în cadrul observaţiilor făcute direct în natură, am notat pentru numeroase specii de cicadine plantele pe care le-am văzut hrănindu-se.

La aceste insecte se observă de asemenea preferinţe în alegerea organului vegetal de unde îşi scot hrana. De exemplu, *Typhlocybidele* înţeapă numai ţesutul frunzei pe cînd speciile genurilor *Oncopsis* Burm., *Macropsis* Lew., *Idiocerus* Lew., ş.a. îşi scot hrana din ramurile tinere ale plantelor lemnoase gazdă. *Aphrophora alni* Fall. se hrăneşte pe ramurile tinere de anin, înţepînd ţesutul la baza peţiolului. Pe vegetaţie spontană joasă am oservat speciile *Evacanthus interruptus* L. şi *Deltocephalus pulicaris* Fall., înţepînd pe faţa superioară a frunzelor, pe cînd *Handianus flavovarius H.S.* şi *Diplocolenus abdominalis* (F.) îşi sug hrana din părţile apicale ale tulpinilor şi faţa inferioară a frunzelor. Unele

specii ca *Aphrodes bicinctus* Schrk., *Euscelis plebejus* Fall., *Psammotettix striatus* L. ş.a., se hrănesc în orice loc pe planta gazdă, cu excepţia organelor florale.

De asemenea am constatat că locul de hrănire se schimbă cu vîrsta insectei (Ex. : *Aphrodes bicinctus* Schrk.) în perioada depunerii pontei coboară în partea inferioară a plantei, apropiindu-se de sol.

Pentru a vedea cum se alege locul înţepăturii, am luat cîteva larve de *Oncopsis alni* Schrk, şi le-am distribuit diferit pe frunze, ramuri groase şi ramuri tinere ale plantei gazdă ; după o scurtă perioadă de tatonare, insectele s-au orientat cu precizie spre vîrful ramurilor tinere. Aci par să aleagă bine locul pentru înţepat, atingînd scoarţa de mai multe ori cu aparatul lor bucal. Experimental, cîteva ramuri tinere de pe care se luaseră insecte, au fost tratate diferit : două au fost învelite cu staniol colorat, una a fost unsă cu vaselină parfumată şi alta a fost pensulată cu soluţie 3% acid acetic. Toate aceste ramuri au fost ocolite de insecte, fapt ce demonstrează că determinisul înţepăturii rezultă din stimuli variaţi, vizuali, tactili, olfactivi şi gustativi. În această privinţă nu toate speciile manifestă aceeaşi sensbilitate. Astfel, o crenguţă cu cîteva frunze de *Rosa canina* L., a fost muiată în apă cu sare. După ce s-a zvîntat a fost izolată într-o pungă de celofan fin perforat, în care s-au pus trei indivizi din specia *Typhlocyba rosae* (L.). Animalele s-au instalat pe frunze şi s-au hrănit în mod normal.

O insectă care se hrăneşte se recunoaşte uşor, privită mai ales din profil. Aparatul bucal este înfipt oblic în ţesutul vegetal, cu vîrful orientat spre capătul anterior abdominal. Înţepătura se realizează cu ajutorul stileţilor mandibulari şi maxilari, dirijaţi de muşchi proprii iar sugerea se datorează mişcărilor executate de pompa aspirantă bucală şi faringiană, dirijate de muşchi puternici care se văd pe o insectă secţionată la acest nivel.

Durata timpului de hrănire este variată la diferitele unităţi sistematice. Unele specii stau fixate cu aparatul bucal în ţestul vegetal, timp îndelungat (*Aphrophora alni* Fall., *Cercopis sanguinolenta* Scop., *Aphrodes bicinctus* Schrk., *Euscelis obsoletus* (Kbm.), *Tettigella viridis* L. şi multe altele). Am observat specii ca *Deltocephalus pulicaris* Fall., *Macrosteles laevis* (Rib.), *Macrosteles viridigriseus* (Edw.) ş.a. a căror durată de hrănire este în medie de 5—10 minute, la intervale repetate. Comportarea normală este influenţată de o serie de factori ca : intervenţia unui element străin în biotop, ploaia, vîntul, etc.

Se cunoaşte faptul că în procesul de hrănire cicadinele ca şi celelalte homoptere influenţează negativ asupra plantelor prin acţiunea lor mecanică, spoliatoare, toxică şi infecţioasă. Aspectul de dăunare este în strînsă legătură cu influenţa factorilor de mediu care pot favoriza sau nu, dezvoltarea speciilor. De aici, necesitatea cunoaşterii biologiei fiecărei specii şi a cerinţelor ei faţă de condiţiile naturale.

Afinităţi trofice.

În general ,calitatea şi cantitatea hranei sînt determinate climatic. Reacţia speciilor faţă de mediul biotic se manifestă în principal prin regimul alimentar.

Cicadinele prezintă în mod natural anumite afinităţi trofice. Unele specii trăiesc numai pe plante arborescente, altele pe arbori şi arbuşti iar cele mai multe, pe vegetaţie ierboasă. După cum s-a arătat, în procesul de hrănire preferinţele animalelor sînt deosebite. Din observaţii personale, prezentăm în continuare gruparea unor specii de *HOMOPTERA AUCHENORRHYNCHA* pe baza afinităţilor trofice :

A. SPECII SILVICOLE

1. FRONDICOLE

a) **monofage**

Empoasca smaragdula Fall.
Kyboasca virgator Rib.
Eupteryx pulchella Fall.
Typhlocyba douglasi Edw.
Typhlocyba crataegi Edw.
Alnetoidia alneti Dahlb., ş.a.

b) **polifage**

Alebra albostriella Fall.
Alebra wahlbergi Boh. ş.a.

2. PE RAMURI TINERE

a) **monofage**

Aphrophora salicina Goeze.
Aphrophora forneri Hpt.
Macropsis marginata H.S.
Macropsis notata Prhsk.
Oncopsis alni Schrk.
Pithyotettix abietinus Fall.
Platymetopius major Kbm., etc.

b) **polifage**

Issus coleoptratus Geoffr.
Tibicen haematodes Scop.
Centrotus cornutus L.
Tettigonia aurita L.
Errhomenellus brachypterus Fieb.
Oncopsis flavicollis L.
Speudotettix subfusculus Fall. etc.

B. SPECII PRATICOLE

a) **monofage**

Araeopus crassicornis Pnz.
Euidella speciosa Boh.
Eupteryx artemisiae Kbm.

Eupteryx urticae F.
Sagatus punctifrons Fall., ş.a.

b) **polifage**

Myndus musivus Germ.
Hyalesthes obsoletus Sign.
Asiraca clavicornis F.

Criomorphus affinis Boh.
Dicranotropis hamata Boh.
Calligypona elegantula Boh.
Calligypona spinosa Boh.
Calligypona collina Boh.
Calligypona marginata F.
Conomelus limbatus F.
Cercopis sanguinolenta Scop.

Lepyronia coleptrata L.
Neophilaenus lineatus L.
Neophilaenus campestris Fall.
Philaenus spumarius L.
Eupelix cuspidata F.
Aprodes tricinctus Curt.
Aphrodes fuscofasciatus Goeze.
Aphrodes bicinctus Schrk.
Doratura stylata Boh.
Evacanthus interruptus L.
Tettigella viridis L.
Anaceratagallia venosa Fall.
Dikraneura mollicula Boh.
Aphrodes tricinctus Curt.
Eupteryx vittata L.
Eupteryx atropunctata Goeze.
Selenocephalus griseus F.
Graphocraerus ventralis Fall.
Deltocephalus pulicaris Fall.
Opsius stactogalus Fieb.
Circulifer fenestratus H.S.
Handianus flavovarius H.S.
Cicadula quadrinotata F.
Euscelis plebejus Fall.
Macrosteles laevis Rib.
Macrosteles viridigriseus Edw.
Macrosteles horvathi Wagn.

şi multe altele.

Menţionăm că stabilirea plantelor pe care se hrănesc diversele specii de cicadine este o operaţiune dificilă şi se realizează în urma unor repetate observaţii de teren.

După cum reiese şi din exemplele de mai sus, cele mai multe specii sînt polifage şi se hrănesc pe plante ierboase, spontane şi cultivate.

Deoarece la cunoaşterea afinităţilor trofice la cicadine s-a lucrat foarte puţin pînă în prezent, socotim că se impune aprofundarea acestor cercetări care pot veni în sprijinul rezolvării diferitelor probleme de ordin practic.

BIBLIOGRAFIE

1. CHAUVIN R. 1965, *Progrès récents de l'écologie des insectes, specialement dans dans ses rapports avec l'éthologie.* — Année biol., *4, 11—12,* p. 585—625.
2. DLABOLA J. 1954, *Fauna ČSR, svazek l. Křisi- Homoptera.* ČSAV, Praha.
3. * * * 1959, *Einige grundsätliche Beziehungen zwischen der Umwelt und der Entwicklung der Zikade Calligypona pellucida F.* — Acta sympos. evolutio. insect. Praha. p. 366—371.
4. LAMOTTE M. 1967, *Initiation aux Méthodes statistiques en Biologie.* — Masson et C-ie Edit., Paris.

5. LEON N. 1912, *Insectele vătămătoare din România*. — An. Acad. Rom., Bucureşti, *2, 34*.
6. MÜLLER H. J. 1957, *Die Wirkung exogener Faktoren auf die zyklische Formenbildung der Insekten, insbesondere der Gattung Euscelis (Hom. Auchenorrhyncha)*. — *Zool. Jahrb.*, *85, 4—5*, p. 317—430.
7. ODUM E. P. 1966, *Ecology*. — *Holt, Reinhart, Winston. New York*.
8. OSSIANNILSSON F. 1946, 1947, *Homoptera Auchenorrhyncha*. Svensk Insektenfauna. *I, II*, Stockholm, p. 1—270.
9. RIBAUT H. 1936, *Homoptères Auchénorhynques. I.* (Typhlocybidae). — Faune *de France*, Paris, 31, p. 1—231.
10. * * * 1952, *Homoptères Auchénorhynques. II.* (Iassidae). — *Faune de France*, Paris, 57, p. 1—474.
11. WEBER H. 1930, *Biologie der Hemipteren. Eine naturgeschichte der schnabelkerfe*. — Biologische Studienbücher, Berlin.

ERNÄHRUNGSWEISE UND NÄHRBEZIEHUNGEN DER ZIKADEN *(HOM. AUCHEN.)*

ZUSAMMENFASSUNG

Auf Grund eigener Beobachtungen die direkt in der Natur durchgeführt wurden beschreibt der Autor die Ernährung und Nährbeziehungen einiger Zikadenarten. Er fürt Beispiele für rein monofage, solche die sch auf Pflanzengruppen ernähren sowie polifage Arten an. Es wird die Vorliebe einiger Zikaden für bestimmte Pflanzenorgane wie Blatt, Blattstengel, Stamm, junge Äste usw. beschrieben. Einige durchgeführten Versuche bezeigen dass der Einstich von verschiedenen optischen, taktilen, gustativen Reizen bedingt wird. Ebenfalls wurde die Dauer der Ernährung und die sie beeinflussenden Faktoren untersucht. Am Schluss gruppiert der Autor einige Zikadenarten auf Grund ihrer trofischen Affinitäten.

Comunicare prezentată la cea de a II-a sesiune ştiinţifică de comunicări a muzeului judeţean Argeş-Piteşti 24—25 mai 1971.

CERCETĂRI ASUPRA RAPORTULUI NUMERIC ÎNTRE SEXE LA UNELE POPULAŢII DE BIBANI *(PERCA FLUVIATILIS* L., ORD. *PERCIFORMES)* DIN APELE REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

ŞTEFANIA BOLDOR

Una din problemele care preocupă de multă vreme pe biologi este aceea a raportului numeric între sexe. Din bibliografia consultată rezultă că această problemă este încă nedeplin clarificată. Căutînd să facem o sistematizare în părerile diferiţilor autori, vom găsi variate puncte de vedere.

1. Unii autori afirmă că în populaţiile de bibani raportul între sexe este în dependenţă de înaintarea în vîrstă a populaţiei.

Järnefelt (1921) a arătat că raportul între sexe diferă mult, după cum bibanii sînt mai tineri sau mai bătrîni. În primul an predomină masculii, în anii 2 şi 3 de viaţă numărul masculilor este egal cu al femelelor. După vîrsta de 3 ani procentul masculilor scade continuu ajungînd ca bibanii foarte bătrîni să fie reprezentaţi numai prin femele.

În privinţa longevităţii, Järnefelt admite că masculii trăiesc mai puţin decît femelele, deoarece ei ating maturitatea sexuală cel puţin cu un an înaintea femelelor.

Krizenechy (1940) menţionează că la bibanii în vîrstă de o vară masculii predomină numeric, la 100 de femele corespunzînd 125 de masculi.

Lohnishy (1960), cercetînd bibanii din unele bazine din Boemia şi Moravia de Sud, arată că procentul masculilor scade o dată cu creşterea vîrstei. La vîrsta de 2 ani raportul este de 1 : 1, la 3 ani predomină masculii în raport de 1 : 20, iar la vîrsta de 4 ani procentul lor scade la 1 : 10.

2. Problema raportului între sexe este privită de către alţi autori ca fiind dependentă de perioada de depunere a elementelor reproducătoare.

După Röper (1936), în timpul pontei sînt pescuiţi numeroşi masculi, ceea ce denotă că bibanii se ţin separat, după sex.

Le Cren și Worthington (1950), precum și Alm (1952), afirmă că atunci cînd se pescuiește în alt timp al anului decît sezonul de împerechere, raportul între sexe este aproximativ 1 : 1. Marele număr al masculilor în perioada de înmulțire nu reflectă totuși o reală preponderență. Aceasta se poate datora marii agilități a masculilor.

3. Conform altor păreri (Dyk — 1918), în populațiile de bibani femelele sînt în număr mai mare decît masculii.

4. Predominanța unuia dintre cele două sexe nu este regulată — afirmă alți cercetători.

Tesch (1955), arată că nu se poate vorbi de o predominanță regulată a unui sex în cadrul grupelor de lungime sau de vîrstă, ci, mai curînd, că sexele se separă tot mai mult între ele pe măsură ce se apropie depunerea icrelor.

După observațiile sale, la aceeași dată de pescuit (20.XII.1951), în bazinul Anssensee masculii au predominat față de femele, iar în bazinul Schweriner Stadtsee femelele au fost în proporții egale cu masculii. La altă dată de pescuit (26.I.1952), în primul bazin masculii au fost cu mult precumpănitor față de femele, în timp ce în al doilea femelele au fost în număr foarte mare, în exces.

După părerea lui Tesch, pînă la vîrsta de 4 veri sexele sînt în număr egal (o oarecare diferență observă autorul în bazinul Schweriner Stadtsee), după care numărul masculilor pare a fi în regres.

În urma cercetărilor efectuate, Alm (1951), a ajuns la concluzia că raportul numeric dintre sexe nu se menține constant, ci el variază în ani diferiți. Astfel, în probele provenite din pescuitul efectuat în primăvara anului 1940, masculii au reprezentat 90%, sau mai mult, din peștii capturați. Cîțiva ani mai tîrziu masculii au reprezentat numai 50—60% și chiar 43% din peștii prinși în sezonul de depunere a icrelor.

Căutînd să explice cui se datorește proporția mare a masculilor, G. Alm face presupunerea că aceasta s-ar datora faptului că masculii sînt mai agili decît femelele și, de asemenea, că, ei rămînînd primăvara mai mult timp la locurile de reproducere, se prind mai ușor. Este aceeași interpretare pe care Le Cren o dăduse cu ani în urmă (1944), analizînd populațiile de bibani din unele bazine din Anglia.

Încercînd să stabilească raportul numeric dintre masculii și femelele de bibani din crescătorii, Alm (1953), găsește că acest raport este de aproximativ 1 : 1.

Din rezultatele obținute de noi, în urma analizelor de probe din patru populații cercetate, reiese că raportul numeric dintre sexe este un indice care suferă fluctuații mari.

Într-adevăr, la populația provenită din Delta Dunării masculii au predominat numeric față de femele (fig. 1), în perioada de reproducere. Pînă aci rezultatele noastre corespund cu cele menționate de Röper (1936). Ceea ce este însă deosebit de datele menționate în literatură este faptul că, proporția masculilor a fost în continuă creștere, pe măsura înaintării în vîrstă a indivizilor.

Populația provenită din balta Crapina (zona inundabilă a Dunării) s-a caracterizat prin proporția mare a femelelor față de masculi, ca și

prin aceea că numărul lor a crescut pe măsura înaintării în vîrstă (B o l d o r, 1970), (fig. 2). Aceste date corespund punctelor de vedere formulate de J ä r n e f e l t (1921), K r i z e n e c h y (1940) şi L o h n i s k y (1960).

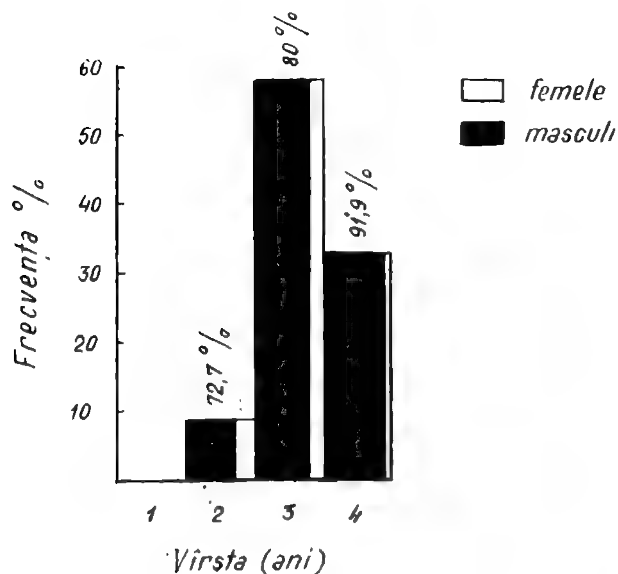

Fig. 1 — Componența pe vîrste şi sexe a bibanului din delta Dunării.

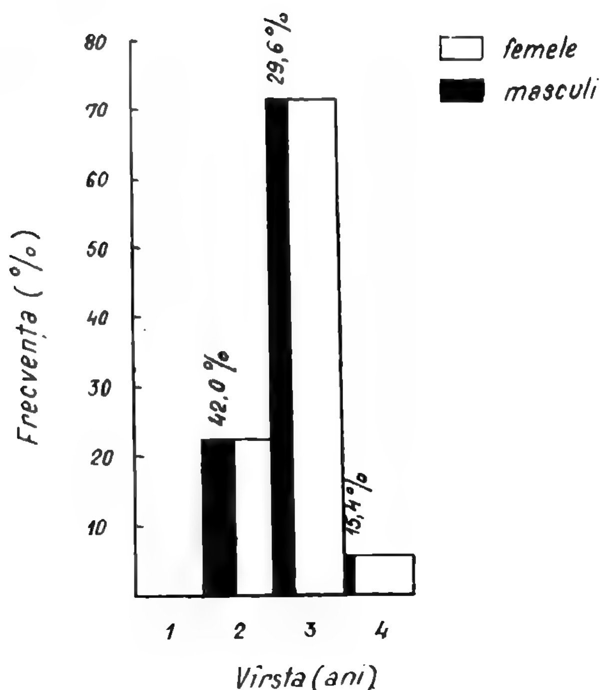

Fig. 2 — Componența pe vîrste şi sexe a bibanului din balta Crapina.

La indivizii proveniţi din iazul Săruleşti, proporţia femelelor a fost, în ansamblu, egală cu a masculilor C. B o l d o r (1969), (fig. 3), ceea ce corespunde vederilor lui A l m (1953) pentru bibanii din crescătorii.

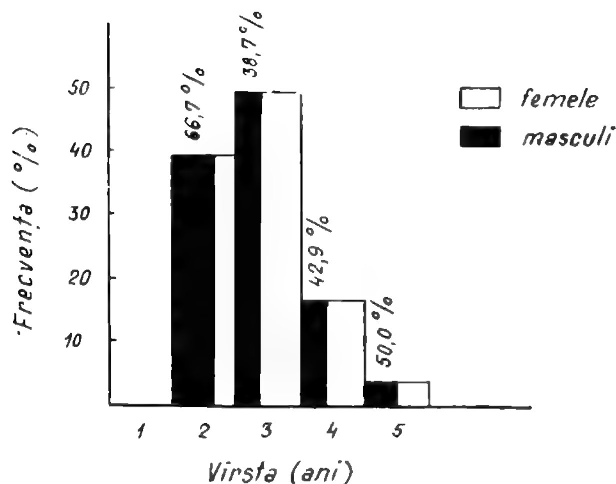

Fig. 3 — Componenţa pe vîrste şi sexe a bibanului din iazul Săruleşti.

Calculînd raportul între sexe la diferite populaţii de bibani din bazine diferite, ani diferiţi, dar aceeaşi lună (aprilie, respectiv perioada de pontă), am obţinut rezultate diferite. Astfel, cu excepţia probei provenită din balta Crapina, la care femelele au predominat numeric faţă de masculi, la toate celelalte probe, provenite din balta Ciocăneşti, Delta Dunării şi iazul Săruleşti, masculii au fost în exces (fig. 4). Mai mult decît atît, analizînd raportul numeric între

Fig. 4 — Raportul între sexe la diferite populaţii de bibani din bazine diferite, ani diferiţi dar aceeaşi lună (aprilie).

sexe, la probele provenite chiar din aceeași lună (aprilie) și același an (1967), dar bazine diferite (respectiv Delta Dunării și balta Crapina), se constată, de asemenea, deosebiri în sensul că într-un bazin predomină masculii, iar în celălalt femelele (fig. 4).

Determinarea raportului numeric între sexe în cursul aceleeași luni (aprilie), în aceleași bazine, dar în ani diferiți, ne oferă un tablou diferit. Astfel, în timp ce în Delta Dunării masculii predomină atît în 1959 cît și în 1967, în balta Crapina se constată oscilații cînd în favoarea unuia, cînd în favoarea celuilalt sex (fig. 5).

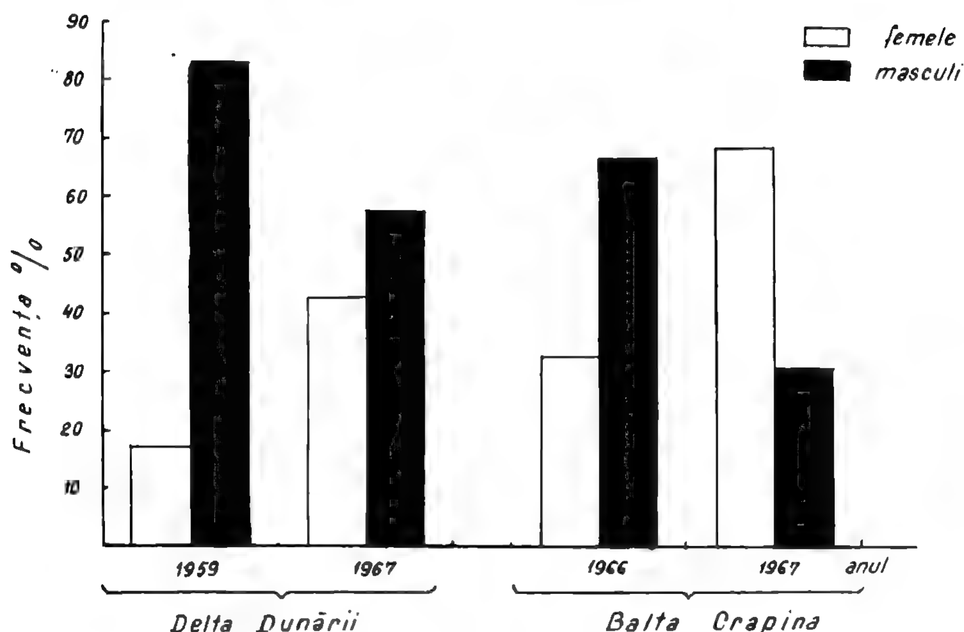

Fig. 5 — Raportul între sexe în cursul aceleiași luni (aprilie), în aceleași bazine, dar în ani diferiți.

În sfîrșit, aceeași instabilitate se constată și dacă se calculează raportul numeric între sexe la o populație de bibani din aceleași bazine, dar luni diferite ale acelorași ani (fig. 6). În linii generale se poate spune că masculii sînt mai numeroși decît femelele, cu excepția lunilor iunie pentru populația provenită din iazul Sărulești și iulie pentru cea din balta Crapina, cînd au predominat femelele.

În legătură cu caracterul oscilant al raportului numeric dintre sexe, Nikolski (1965), consideră că raportul numeric între sexe se modifică din cauze multiple. Astfel, uneori creșterea numărului masculilor se datorește maturității precoce a acestora față de femele. Mortalitatea mai accentuată a unuia dintre sexe determină schimbarea raportului numeric dintre masculi și femele. De asemenea, în condiții de nutriție bune, crește numărul femelelor, iar în condiții de nutriție slabă crește numărul masculilor. Deși cauzele care provoacă acest fenomen sînt

numeroase, totuși esențial este mersul metabolismului. După părerea autorului, schimbarea produsă în densitatea populației determină modificări în asigurarea cu hrană a acesteia, fapt ce determină la rîndul său schimbarea activității hormonale și, în ultimă instanță, formarea sexului.

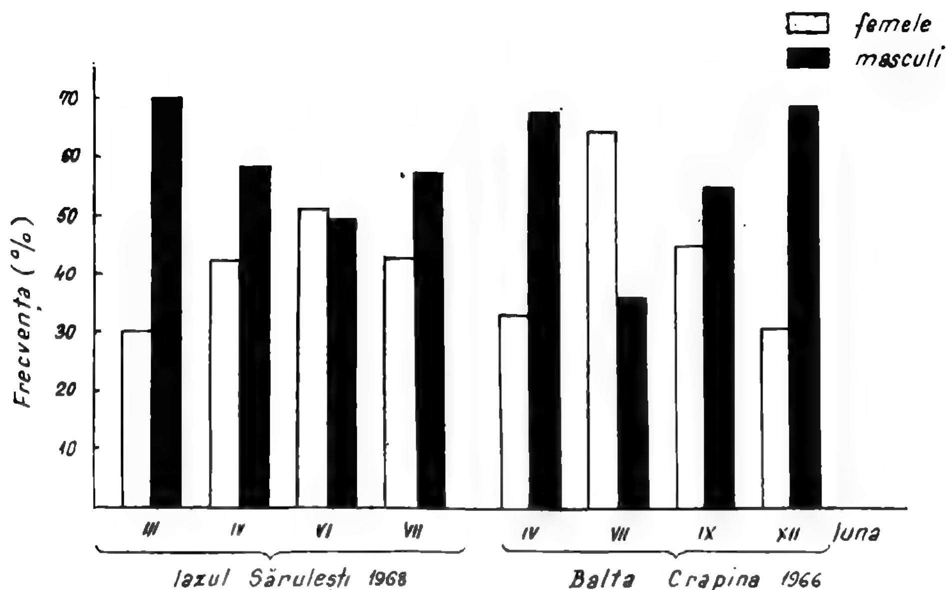

Fig. 6 — Raportul între sexe la o populație de bibani din aceleași bazine, aceiași ani, dar luni diferite.

În concluzie, se poate spune că, față de părerile diferiților cercetători care se plasează pe poziția admiterii unui singur criteriu de care ar depinde raportul numeric între sexe, noi considerăm că acest indice suferă fluctuații mari determinate nu numai de un singur factor, ci de un complex de factori (vîrstă, perioada de pontă, condițiile de viață pe care le oferă un bazin, gradul de agilitate, etc.) și că predominanța unuia dintre cele două sexe nu este regulată.

Faptul :

— că la aceeași dată de colectare a probelor (perioada pontei) și la aceleași grupe de vîrstă predomină cînd un sex, cînd celălalt ;

— că la probele provenite de la populații din bazine diferite, ani diferiți, dar aceeași lună, au predominat numeric cînd masculii, cînd femelele ;

— că la probele provenite de la populații din bazine diferite dar aceiași ani și aceeași lună se constată aceeași oscilație cînd într-un sens, cînd în altul ;

— că la probele provenite din aceleași bazine, din ani diferiți, dar aceeași lună, se obține un rezultat similar celorlalte ; în sfîrșit,

— faptul că la probele provenite de la populații din aceleași bazine și aceiași ani, dar din luni diferite, se constată aceeași instabilitate, ne determină să considerăm că, raportul numeric între sexe este un indice supus fluctuațiilor determinate de mai mulți factori și că predominanța unuia dintre cele două sexe nu este regulată.

BIBLIOGRAFIE

1. ALM G. (1951), *Year class fluctuations and span of life of perch, Rep. Inst. Freshwater Res.*, Drottningholm, nr. 33.
2. ALM G., (1953), *Maturity, Mortality and Growth of Perch (Perca fluviatilis L.)* grown in Ponds, *Rep. Inst. Freshwater Res.*, Drottningholm, *nr. 35.*
3. BOLDOR ȘT. (1969), *Contributions à la connaissance du rythme de croissance* de la perche *(Perca fluviatilis L., Ord. Perciformes)* de l'étang Sărulești, *An. Univ. Buc., Biologia animală.*
4. BOLDOR ȘT. (1970), *Cercetări asupra biologiei creșterii bibanului (Perca fluviatilis L., Ord. Perciformes)* din balta Crapina (zona inundabilă a Dunării), *Soc. de Șt. Biologice din R.S.R., Comunicări de Zoologie.*
5. DYK V. (1918), *Das Geschlehtsverhältnis beim Flussbarsch, Archiv f. Hydrobiologie*, Bd. **XXX**.
6. JÄRNEFELT H. (1921), *Untersuchungen über die Fische und ihre Nahrung im Tunsulasce, Act. Soc. Fauna Flora Fen., 52.*
7. KRIZENECKY J. (1940), *Zur Frage der Geschlechtverhaltnisse beim Flussbarsch, Arch. f. Hydrobiol.* Bd. ***XXXVII.***
8. LOHNISKY K. (1960), *Bemerkungen zum Wachstum des Flussbarsches (Perca fluviatilis* — L. 1758), *(Acta Universitatis Carolinae — Biologica,* nr. 3.
9. NIKOLSKI G. V. (1965), *Teoria dinamiki stada rib*, Moskva.
10. RÖPER K. CH. (1936), *Ernährung und Wachstum des Barsches (Perca fluviatilis L.)* in Gewässern Mecklenburgs und der Mark Brandenburg, Zeitschr. f. Fisch., Bd. ***XXXIV.***
11. TESCH T. W. (1955) *Das Wachstum des Barsches (Perca fluviatilis L.)* in verschiedenen Gewässern, *Zschr. f. Fischerei,* Bd. *IV,* H. 5/6.

RECHERCHES SUR LE RAPPORT ENTRE SEXES A QUELQUES POPULATIONS DES PERCHS (PERCA FLUVIATILIS L., ORD. PERCIFORMES) DES EAUX DU ROUMANIE

RÉSUMÉ

Le travail se réfère à la rapport numerique entre sexes, problème plus discutée et encore non clarifiée.

Conforme les avis des différents auteurs, dans une population predomine les mâles ou les femelles, à depend de l'âge, grade d'agilité, époque de réproduction.

Nos recherches entreprise sur echantillons appartenant à quatre populations des perches des eaux du Roumanie, nous permettent d'apprécier que le rapport numerique des sexes a une grande variabilité d'un bassin à l'autre, ou justement dans le même bassin d'un an a à l'autre.

En conclusion, d'après nos oppinions on ne peut pas parler d'une régulière prédominance d'un sexe.

Comunicare prezentată la cea de a II-a sesiune ştiinţifică de comunicări a Muzeului judeţean Argeş — Piteşti 24—25.V.1971.

CONTRIBUŢII LA STUDIUL IHTIOFAUNEI RÎULUI ARGEŞEL DIN BAZINUL ARGEŞULUI

GH. STĂNESCU

IMPORTANŢA ŞI ISTORICUL CERCETĂRILOR

În condiţiile stabilite de Programul naţional privind gospodărirea raţională a resurselor de apă, cercetările hidrobiologice capătă o importanţă din ce în ce mai mare.

Se ştie că în condiţiile vieţii moderne, resursele de apă sînt tot mai mult utilizate în procesele producţiei industriale şi agricole, fiind în acelaşi timp folosite sub aspectul lor hidroenergetic, hidrobiologic şi pentru necesităţile aşezărilor umane.

Amplul complex de lucrări hidrotehnice şi hidroenergetice determinat de multiplele utilizări ale apei în diferite sectoare ale vieţii şi producţie materiale afectează într-o măsură din ce în ce mai mare echilibrul biologic şi structura diferitelor ecosisteme acvatice.

Pornind de la aceste consideraţii, în perioada anilor 1968—1971, am efectuat o serie de cercetări de ansamblu asupra ihtiofaunei rîului Argeşel.

Cu privire la istoricul cercetărilor referitoare la ihtiofauna Argeşelului, primele date ne sînt relatate de P. Bănărescu, G. Müller şi Th. Nalbant (1960).

În lucrarea sa fundamentală privind peştii osoşi ai României P. Bănărescu (1964) citează cinci specii: *Salmo trutta fario, Phoxinus phoxinus, Barbus meridionalis petenyi, Noemachilus barbatulus* şi *Cottus gobio.*

În urma cercetărilor noastre se constată că ihtiofauna Argeşului este alcătuită din 14 specii, grupate în 11 genuri şi 4 familii.

CARACTERIZAREA FIZICO-GEOGRAFICĂ

Rîul Argeşel izvorăşte de sub vf. Păpuşa (mt. Grădişteanu 2 100 m), luînd o direcţie nord-sud, străbate versantul sudic al masivului Iezer, apoi subcarpaţii Getici şi podişul Getic — vărsîndu-se în R. Tîrgului, la contactul cu cîmpia înaltă a Piteştiului lîngă Piscani (alt. 296,2 m).

Ca urmare a faptului că sectorul superior străbate o vale suspendată cu circa 600—200 m faţă de văile limitrofe, Dîmboviţa la est şi R. Tîrgului la vest, bazinul său de recepţie şi debitul sînt mult mai mici decît ale rîurilor vecine. Interfluviile Argeşelului sînt reprezentate prin culmi prelungi, acoperite cu păduri de conifere, în amestec, apoi de foioase şi întinse livezi de pomi fructiferi. Valea se caracterizează prin sectoare lărgite, alternînd cu porţiuni înguste care prezintă numeroase alunecări de teren şi fenomene de eroziune. Cursul superior prezintă un fund de eroziune stîncos şi bolovănos, propice dezvoltării biocenozelor bentonice (fig. 1), iar cursul inferior se remarcă printr-un fund de depunere realizat pe baza sedimentelor antrenate de curentul apei (fig. 2).

Argeşelul are o lungime de 76 km şi o suprafaţă de recepţie de 242 km² (fig. 6).

Fig. 1 — ***Argeşelul*** — amonte de Nămăeşti (foto Gh. Stănescu)

Regimul apelor Argeşelului este cel specific rîurilor de munte cu minime toamna şi iarna şi maxime primăvara (aprilie-iunie). Debitul minim aparţine lunilor septembrie şi octombrie, fiind de 0,30 m^3/s, iar debitul maxim aparţine lunilor aprilie şi mai fiind de 1,16 m^3/s, respectiv de 1,28 m^3/s. Debitul mediu multianual este de 0,60 m^3/s.

Fig. 2 — Argeşelul — la vărsare (foto Gh. Stănescu).

Temperaturile medii anuale şi precipitaţiile înregistrează valori variind între 2—4°C şi 1 000—1 200 mm anual, în cursul superior şi 9—10°C, precum şi 600—700 mm anual, pentru cursul inferior.

Fenomenele de îngheţ (gheaţă la mal, sloiuri de gheaţă, pod de ghiaţă) variază între minim 27 de zile pînă la maxim 95 de zile, fiind cuprinse între 9.XI şi 5. IV.

Oxigenul dizolvat prezintă valori care variază între 3,40—11,0 mg O_2/1, oxidabilitatea 25,0—26,0 mg $KMnO_4$/1, consumul biochimic de oxigen (CBO_5) 1,0—3,4 mg O_2/1.

IHTIOFAUNA *

I. FAMILIA SALMONIDAE

1. *Salmo trutta fario* L. (păstrăv de munte). Întîlnit numai în cursul superior pînă la Nămăeşti. Frecvenţa şi abundenţa este scăzută.

II. FAMILIA CYPRINIDAE

2. *Leuciscus cephalus cephalus* (L.) (clean). Se întîlneşte din amonte de Boteni pînă la confluenţa cu R. Tîrgului. Am pescuit 7 exemplare ale căror dimensiuni variază între 70—111 mm.

3. *Phoxinus phoxinus phoxinus* (L.) (boiştean, popular verdete). Specie frecventă, se întîlneşte din amonte de Nămăeşti pînă la vărsare. Talia celor 10 exemplare colectate (27.VI.1971 Conţeşti şi 29.VIII.1971 amonte de Nămăeşti) variază între 55—74 mm.

4. *Alburnus alburnus alburnus* (L.) (obleţ). Specie întîlnită din amonte de Davideşti pînă la vărsare. Am pescuit 3 exemplare (27.VI.1971 Conţeşti-Davideşti) avînd o talie de 96—97 mm.

5. *Alburnoides bipunctatus bipunctatus* (Bloch) (fig. 3), (lătiţă,

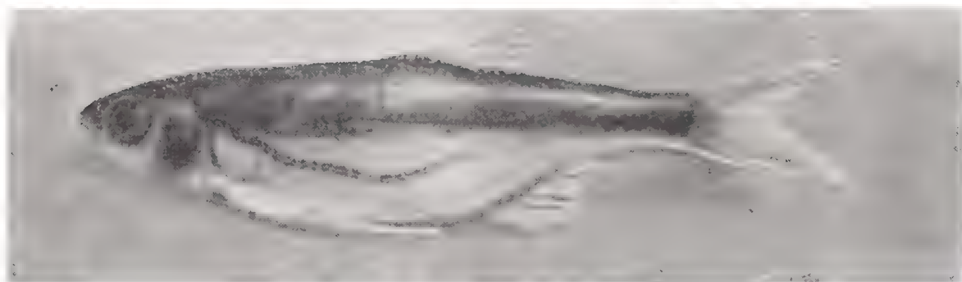

Fig. 3 — Lătiţă — Alburnoides bipunctatus (orig.).

popular latiţă). A fost întîlnită din amonte de Boteni pînă la vărsare (9.V.1968 Boteni, 27.VI.1971 Vlădeşti, 15.VIII.1971 Suslăneşti). Lungimea standard este de 59—73 mm.

6. *Gobio gobio obtusirostris* Valenciennes (porcuşor, popular murgoi, popete). Specie întîlnită numai în cursul inferior al Argeşelului, din aval de Hîrtieşti pînă la confluenţa cu R. Tîrgului. Dimensiunile celor 21 exemplare colectate sînt cuprinse între 35—74 mm.

7. *Gobio uranoscopus friči* Vladykov (porcuşor de vad, popular murgoi). Se întîlneşte din amonte de Boteni pînă la vărsare. Talia celor 17 exemplare colectate variază între 45—75 mm. Se remarcă coloritul foarte deschis, spinarea fiind cenuşie verzuie aproape uniformă, laturile corpului albe-argintii cu pete rotunde slab pronunţate.

8. *Gobio kessleri kessleri* ⥱ *Gobio kessleri banaticus;* (popular murgoi). Este o specie care se întîlneşte numai în cursul inferior din amonte de Davideşti pînă la vărsare. Am pescuit 16 exemplare (27.VI.1971 Conţeşti-Davideşti) cu talia de 35—84 mm.

9. *Barbus barbus barbus* (L.) (mreană). Specie întîlnită numai în aval de Davideşti : frecvenţa şi dominanţa slabă. S-a pescuit un exemplar (27.VI.1971 Conţeşti-Davideşti) avînd o talie de 123 mm.

10. *Barbus meridionalis petenyi* Heckel (mreană vînătă). Specie frecventă ; se întîlneşte din amonte de Valea Mare pînă la vărsare. Cele

* Materialul colectat se află în colecţiile Inst. ped. Piteşti.

30 de exemplare colectate (Boteni 9.V.1968, Davidești 27.VI.1971, Suslănești, 15.VIII.1971, Vulturești 16.VIII.1971) prezintă dimensiuni ce variază între 40—140 mm.

Se remarcă coloritul mult mai deschis al populației de mreană vînătă din r. Argeșel, comparativ cu populațiile celorlalți afluenți din bazinul superior al rîului Argeș.

III. FAMILIA COBITIDAE

11. *Noemacheilus barbatulus barbatulus* (L.) (molan, sular). Specie întîlnită de la Valea Mare pînă la vărsare. Talia exemplarelor colectate este de 66—70 mm.

12. *Sabanejewia romanica* (B ă c e s c u) (nisiparniță) (fig. 4). Se întîlnește din amonte de Boteni. Dimensiunile variază între 25—70 mm. Frecvența și dominanța slabă.

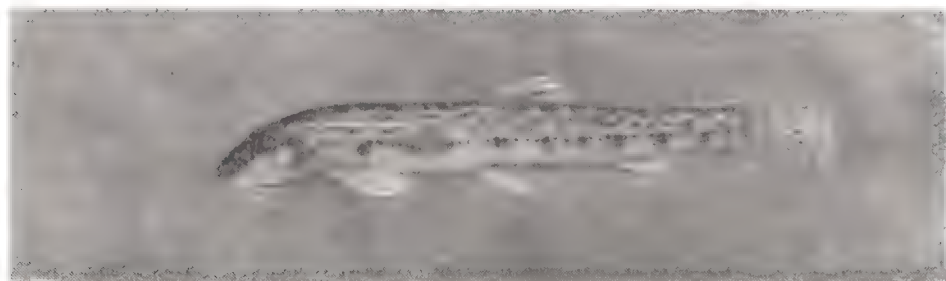

Fig. 4 — Nisiparniță — Sabanejewia romanica (orig.).

12. *Sabanejewia aurata balcanica* (Karaman) (fig. 5), (popular nisiparniță, scîrcie, zgîrcie, zgîrță (inf. Pisică Ion, 59 de ani, Conțești-Davidești). Specie foarte frecventă în cursul inferior al Argeșelului. S-au pescuit 119 exemplare (27.VI.1971 Conțești-Davidești) ale căror dimensiuni sînt cuprinse între 31—82 mm.

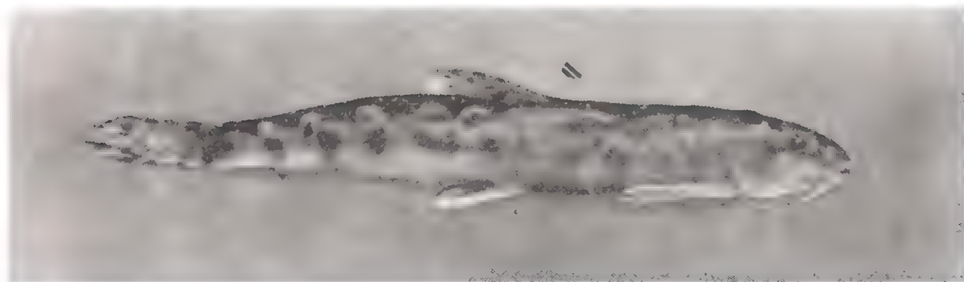

Fig. 5 — Cîră — Sabanejewia aurata balcanica (orig.)

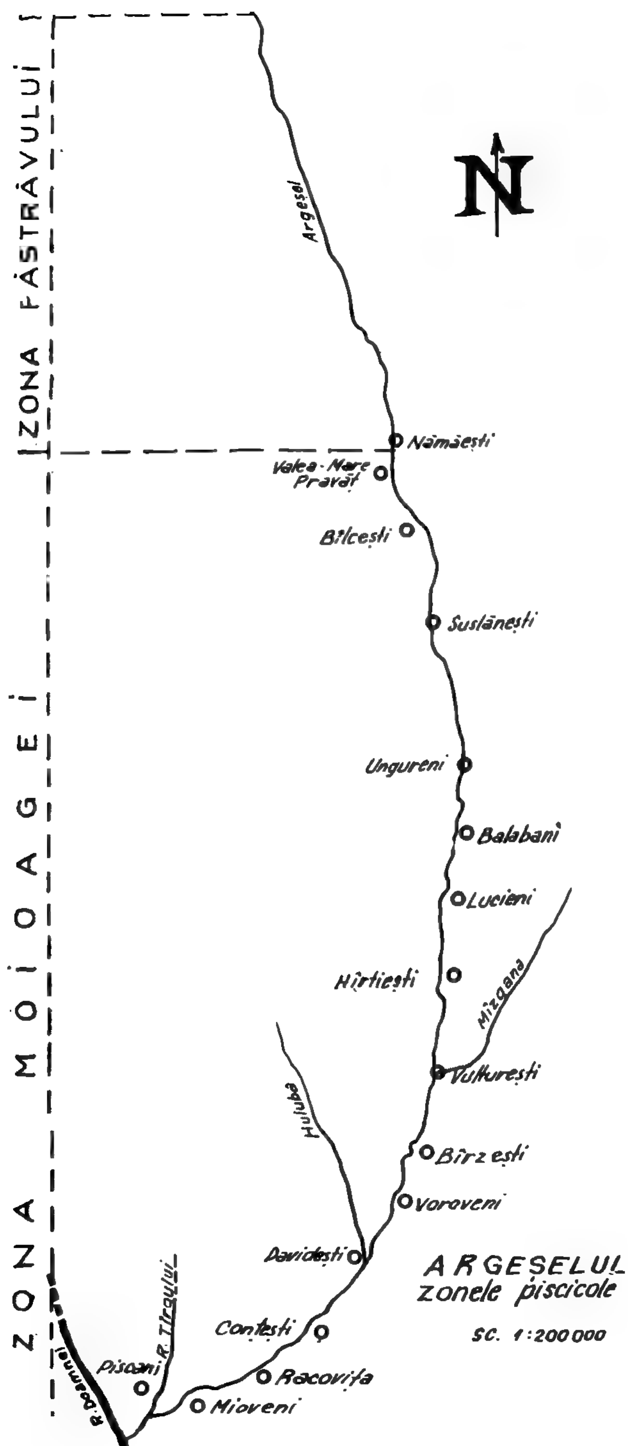

Fig. 6 — Argeșelul — zonele piscicole (harta)

IV. FAMILIA COTTIDAE

14. *Cottus gobio gobio* (L.) (zglăvoacă), întîlnită numai în cursul inferior la Valea Mare. Talia exemplarelor colectate variază între 78—82 mm.

ZONAȚIA PISCICOLĂ

Rîul Argeșel cuprinde două zone piscicole: *zona păstrăvului* și *zona moioagei* (fig. 6). Zona păstrăvului corespunzătoare cursului superior, pînă la Nămăești. Zona moioagei începe din aval de Nămăești pînă la vărsare. Această zonă va fi puternic impurificată de Combinatul de materiale de construcții Cîmpulung-Valea Mare care va intra în producție în cursul anului 1972.

CONCLUZII

1. Cercetările de ansamblu privind ihtiofauna r. Argeșel ne-au permis stabilirea compoziției, repartiția și zonarea piscicolă a acestui rîu.

2. Din cele 14 specii, 9 specii se semnalează pentru prima dată: *Leuciscus cephalus, Alburnus alburnus, Alburnoides bipunctatus, Gobio gobio obtusirostris, Gobio uranoscopus, Gobio kessleri, Barbus barbus, Sabanejewia romanica* și *Sabanejewia aurata balcanica*.

3. Prin intrarea în producție a Combinatului de materiale de construcții Cîmpulung-Valea Mare (1972), cursul inferior al r. Argeșel va cunoaște un puternic factor de impurificare. Cercetările viitoare asupra ihtiofaunei, corelate cu cercetările efectuate pînă în prezent, vor putea stabili dacă au survenit modificări în ihtiocenoza acestui rîu.

BIBLIOGRAFIE

1. ANTIPA GR. (1909), *Fauna ihtiologică a României, Acad. Rom. Public.* fond. *„V. Adamachi"*, București.
2. BĂNĂRESCU P., MÜLLER G. și NALBANT TH. (1960), *Noi contribuțiuni la studiul ihtiofaunei de apă dulce a R.P.R.; Com. de zool., S.S.N.G.*, București, p. 111—126.
3. BĂNĂRESCU P. (1964), *Pisces — Osteichthyes* (pești ganoizi și osoși), *Fauna R.P.R., Edit. Acad. R.P.R.*, vol. *XIII*, București.
4. BĂNĂRESCU P. (1965), *Pești rari și cu areal restrîns din fauna țării noastre și problema ocrotirii lor, Ocrotirea naturii*, tom. *9, Nr. 1, Edit. Acad. R.P.R.*, București, p. 5—21.
5. * * * (1966), *Monografia hidrologică a bazinului hidrografic al Rîului Argeș, Studii de hidrologie*, volum. *XIV, C.S.A., Inst. de Șt. și cerc. hidrotehnice*, București.

BEITRÄGE ZUR STUDIUM DER FISCHFAUNA DES ARGEŞEL BACHES

ZUSAMMENFASSUNG

Der Verfasser stellt fest die Zusammensetzung, Verbreitung und die Fischzonen des Bratiabaches becor die ageplänte Industrie Bauverke die hier gebaut verden.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune ştiinţifică de comunicări a Muzeului judeţean Argeş — Piteşti 24—25 mai 1971.

CONTRIBUŢII LA CUNOAŞTEREA IHTIOFAUNEI RÎULUI BRATIA DIN BAZINUL ARGEŞULUI

GH. STANESCU

CONSIDERAŢII GENERALE

Rîul Bratia, afluent al R. Tîrgului, izvorăşte de sub Curmătura Groapele (2030 m.), avînd ca afluenţi principali pe Brătioara ce izvorăşte de pe versantul sudic al muntelui Portăreasa şi Rîuşorul care izvorăşte din muntele Păpăul. Bratia se varsă în R. Tîrgului la Clucereasa (322,8 m.).

Lungimea cursului este de 56,9 km, iar suprafaţa de recepţie a bazinului de 362 km^2.

Fundamentul geologic, în cursul superior, este reprezentat prin şisturi cristaline, apoi prin depozite oligocene şi miocene reprezentate prin conglomerate, marne şi gresii, iar în cursul inferior, în aval de Cîndeşti, prin depozite pliocene şi cuaternare alcătuite din marne, argile, pietrişuri şi nisipuri.

Caracterul montan al rîului Bratia se resfrînge asupra regimului său hidrologic, caracterizat prin minime toamna şi iarna şi maxime primăvara (aprilie—iunie), cînd se topesc zăpezile şi precipitaţiile sînt abundente. Valorile medii ale debitului, înregistrate la punctul hidrometric Rîuşor, variază între 1,22 m^3/s şi3,27 m^3/s. Media multianuală fiind de 2,20 m^3/s. Cele mai mici debite se produc la sfîrşitul verii şi începutul toamnei (IX—X) iar cele mai mari la sfîrşitul primăverii (IV—V). Debitele mari şi viiturile au o origine pluvială.

Valorile ridicate ale pantei şi faciesul pietros al albiei determină limpezimea şi transparenţa ridicată a apei (fig. 1).

Regimul termic cuprinde valori care variază între 0,0°C (I—II) şi 13,4—14,0°C (VII—VIII), înregistrate la postul hidrometric Rîuşor. Valorile înregistrate la postul Bălileşti sînt ceva mai ridicate : 1,0—0,7°C (I—II) ; 16,2—16,4°C (VII—VIII).

Din analiza evoluţiei temperaturii apei în timpul anului rezultă că procesul de încălzire a apei începe în luna aprilie, cînd temperatura medie lunară creşte brusc faţă de luna precedentă continuînd pînă în lunile iulie-august cînd se ating valorile maxime atît lunare cît şi

Fig. 1 — *Bratia*, la Bălilești (foto Gh. Stănescu).

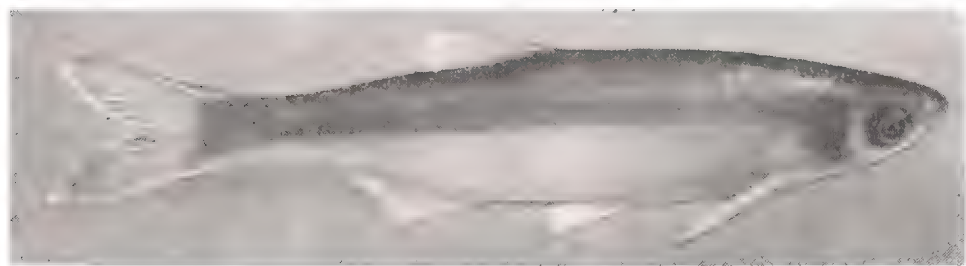

Fig. 2* — *Obleț — **Alburnus alburnus alburnus (L.)**

zilnice. Începînd din luna septembrie, valorile temperaturii apei scad, atingînd în luna decembrie valoarea de 0°C.

Apariţia fenomenelor de îngheţ (postul hidrometric Rîuşor) variază între 4.XI şi 9.I. Apariţia podului de gheaţă variază între 22.I—9.III. Eliberarea rîului de gheaţă are loc între 29.I.—19.III.

Sub aspectul calităţii, aperele rîului Bratia se caracterizează prin indici corespunzători categoriei I (II) : oxigen dizolvat 10,60 mg O_2/1, oxidabilitate 37,0 mg. $KMnO_4$/1, consum biochimic de oxigen 7,40 mg O_2/1.

Din punct de vedere biocenotic, Bratia se caracterizează prin dezvoltarea biocenozelor bentonice, între care cel mai important loc îl ocupă biocenoza litoreofilă.

FAUNA IHTIOLOGICĂ *

Primele cercetări asupra ihtiofaunei rîului Bratia le-a efectuat P. Bănărescu (1960, 1964) dînd o listă de 10 specii.

Un studiu de ansamblu asupra ihtiofaunei r. Bratia nu a fost întreprins pînă în prezent.

În cursul cercetărilor efectuate între anii 1965—1972 am stabilit prezenţa următoarelor specii :

I. FAMILIA SALMONIDAE

1. *Salmo trutta fario* L. (păstrăv de munte). Răspîndit în cursul superior, pînă la Berevoeşti. Exemplarele de pe Valea Obîrşiei, Cernatului, Pîrîul Negru sînt mai întunecate la culoare. Am pescuit 3 exemplare (Cîndeşti, 2—4.VIII.1965) de 60—107 mm lungime standard.

2. *Salmo gairdneri irideus* Gibbons (păstrăv-curcubeu) pătruns de la păstrăvăria Cîndeşti. A fost pescuit la Vlădeşti (prof. V. Popescu şi înv. N. Diaconu). În literatura noastră (P. Bănărescu, 1964 şi G. Vasiliu 1966) se consideră că nu se reproduce şi nu se menţine în apele noastre de munte. Această problemă nu este încă elucidată. Menţinerea păstrăvului-curcubeu în r. Bratia va constitui obiectul unor cercetări viitoare.

3. *Thymallus thymallus* (L.) (lipan). Provenit de la păstrăvăria Cîndeşti ; exemplare izolate au fost pescuite la Vlădeşti (prof. V. Popescu şi înv. N. Diaconu).

II. FAMILIA CYPRINIDAE

4. *Leuciscus cephalus cephalus* (L.) ; clean. Frecvent din amonte de Berevoeşti pînă la vărsare. Dimensiunile exemplarelor colectate (1.VI.1968, 15.VI.1971, 20.II.1972) variază între 25—115 mm lungime.

5. *Phoxinus phoxinus phoxinus* (L.) (boiştean, popular verdete). Specie foarte frecventă din amonte de Cîndeşti pînă la vărsare. Pătrunde şi în afluenţi ; în topliţe foarte numeros. Am colectat 111 exemplare (2.—4.VIII.1965, 1.VI.1968, 15.VI.1971, 20.II.1972). Talia variază între 21—65 mm. Coloritul este întunecat brun-verzui pe spate, pînă la negru ; în epoca reproducerii (iunie) laturile corpului prezintă un intens luciu auriu, iar partea ventrală este roşie-sîngerie. Exemplarele din topliţe sînt mult mai întunecate decît cele din rîu. Numeroşi indivizi adulţi se aflau în plină reproducere, cu produsele seminale în stadiu de curgere.

6. *Alburnus alburnus alburnus* (L.) (obleţ) (fig. 2). Întîlnit numai la vărsare (Băjeşti-Bălileşti, 14.VI.1971 şi 20.II.1972). Am pescuit 5 exem-

* Materialul colectat se află în colecţiile Inst. Ped. Piteşti.

plare cu o lungime de 56—85 mm. Se semnalează pentru prima dată în acest rîu.

7. *Alburnoides bipunctatus bipunctatus* (Bloch) (lătiță, popular latiță). A fost întîlnit din aval de Berevoești pînă la confluența cu R. Tîrgului. S-au pescuit 9 exemplare (1.VI.1968, 1.VII.1971 și 20.II.1972) a

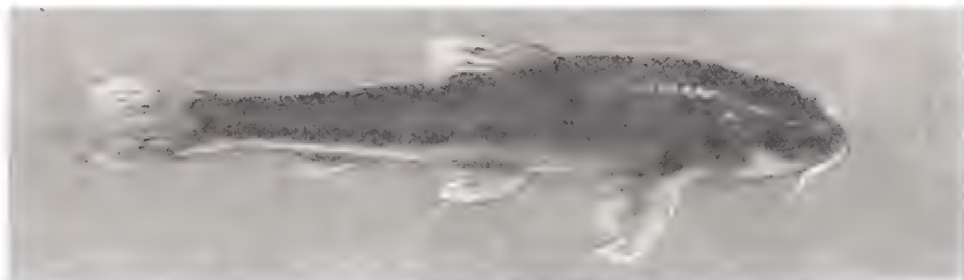

Fig. 3 — Porcușor, Gobio gobio (orig.).

căror talie este cuprinsă între 32—101 mm. Nu pătrunde în pîraie sau toplițe.

8. *Gobio gobio obtusirostris* Valenciennes ; (porcușor, popular sular, murgoi) (fig. 3). Specie întîlnită din amonte de Vlădești pînă la vărsare (14.VI.1971 Vlădești și 20.II.1972 Băjești). S-au pescuit 9 exemplare cu o lungime de 64—80 mm. Se semnalează pentru prima dată în r. Bratia.

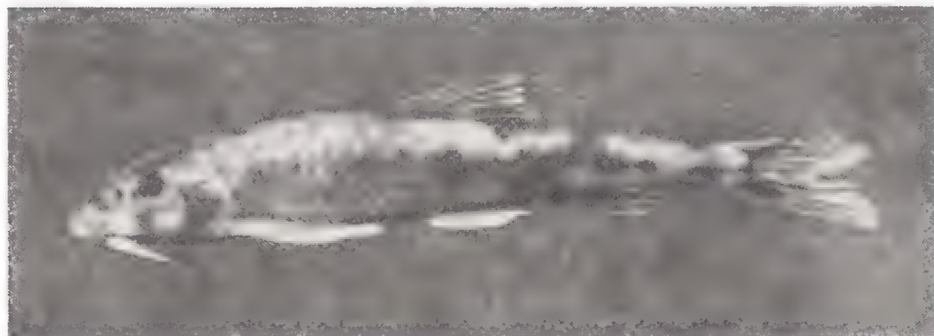

Fig. 4 — Porcușor de vad, Gobio uranoscopus (orig.)

9. *Gobio uranoscopus frići* Vladykov (porcușor de vad, popular sular, murgoi) (fig. 4). Se întîlnește din aval de Berevoești pînă la vărsare. Am pescuit un exemplar la Berevoești (1.VI.1968) de 81 mm. și un alt exemplar la Vlădești (14.VI.1971) avînd o lungime de 77 mm. Frecvența și abundența scăzută. Se semnalează pentru prima dată în apele Bratiei.

10. *Pseudorasbora parva* (Schlegel)) (murgoi bălțat) (fig. 5). A pătruns în Bratia din heleșteele CAP Bălilești, Vlădești și Aninoasa. Am

Fig. 5 — Murgoi bălţat, Pseudorasbora parva (Orig.)

pescuit 31 de exemplare a căror talie variază între 21—79 mm. Exemplarele din rîu au o talie mai mică şi sînt mai deschise la culoare : petele brunii semilunare de la marginea posterioară a solzilor aproape că au dispărut. În heleştee, coloritul este mult mai intens, iar petele semilunare foarte bine pronunţate. Se semnalează pentru prima dată în apele noastre de munte.

11. *Barbus meridionalis petenyi* Heckel (mreană vînătă). Specie dominantă în r. Bratia. Se întîlneşte din amonte de Berevoeşti pînă la vărsare. Talia celor 22 exemplare colectate (Berevoeşti (1.VII.1968, Vlădeşti 14.VI.1971, Aninoasa 15.VI.1971, Băjeşti-Bălileşti 24.VIII.1971 şi 20.II.1972) variază între 26—131 mm.

III. FAMILIA COBITIDAE

12. *Noemacheilus barbatulus barbatulus* (L.) (molan). Specie frecventă, întîlnită din amonte de Berevoeşti pînă la confluenţa cu R. Tîrgului. Pătrunde în număr mare în zona de vărsare a afluentului Slănic, unde în circa 1 oră (15.VI.1971) am pescuit cu sacul 14 exemplare ale căror dimensiuni au variat între 44—75 mm.

13. *Sabanejewia romanica* (Băcescu) (nisiparniţă). Este o specie foarte frecventă în Bratia şi zona de vărsare a afluentului său Slănic care, avînd un pat nisipos, îi oferă condiţii bune de viaţă. Se întîlneşte de la Berevoeşti pînă la vărsare. Puietul preferă nisipul de la marginea rîului, unde apa este mai călduţă. Lungimea celor 22 exemplare colectate (15.VI.1971 — Slănic-Aninoasa şi 24.VIII.1971, Băjeşti-Bălileşti) variază între 25—75 mm.

14. *Sabanejewia aurata balcanica* (Karaman) (popular nisiparniţă). P. Bănărescu (1960, 1964) l-a semnalat în aval de Poeniţa. La 15.VI.1971 am prins un exemplar la Aninoasa, mult mai în amonte de Poeniţa, cu o talie de 65 mm. Este mai puţin frecventă decît *Sabanejewia romanica*.

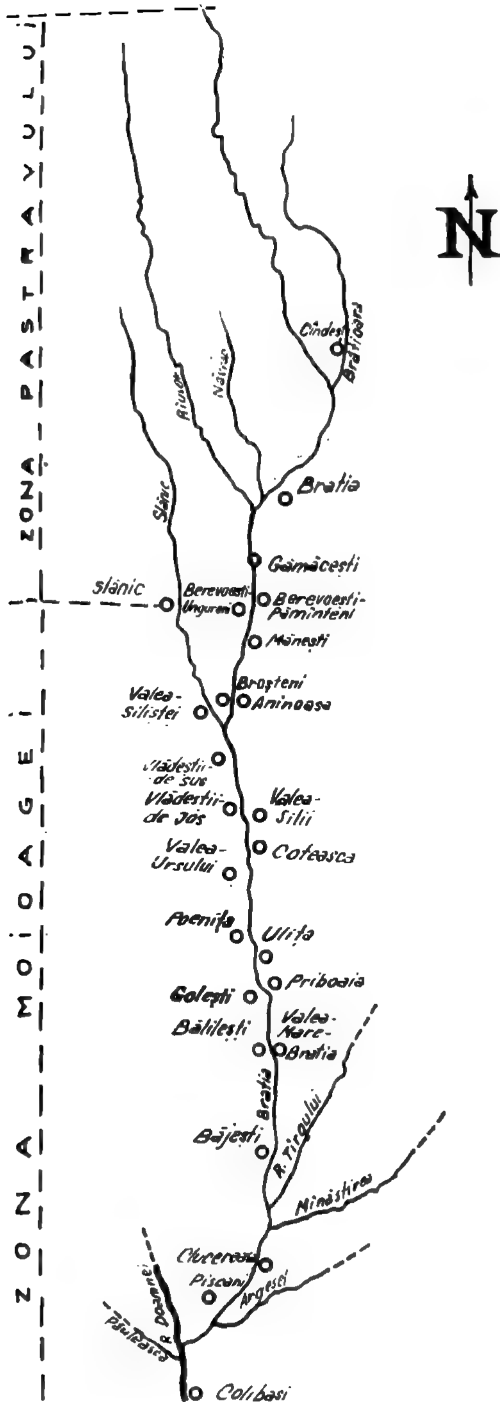

Fig. 6 — *Bratia*, zonele piscicole (harta)

IV. FAMILIA COTTIDAE

15. *Cottus gobio gobio* (L.) (zglăvoacă). Se întîlneşte în cursul superior din amonte de Cîndeşti pînă la Berevoieşti ; mai frecvent este în zona Cîndeşti. Variaţia dimensiunilor celor 17 exemplare pescuite (2—4.VIII.1965, 10.IX.1965 şi 1.VI.1968) este cuprinsă între 47—101 mm.

ZONELE PISCICOLE

În rîul Bratia se succed două zone piscicole : *zona păstrăvului*, corespunzătoare cursului superior (pînă la Berevoieşti) şi *zona moioagei*, corespunzătoare cursului inferior (din aval de Berevoieşti pînă la vărsare (fig. 6).

Zona păstrăvului este cea mai importantă, în cuprinsul său, la Cîndeşti fiind amenajată o modernă păstrăvărie administrată de Ocolul Silvic Aninoasa, unde alături de păstrăvul indigen se mai cresc păstrăvul-curcubeu şi lipanul.

Ihtiocenoza acestei zone este alcătuită, alături de păstrăvul de munte, din boiştean, zglăvoc — în partea superioară a zonei şi mreană vînătă, porcuşor de vad, molan şi clean — în partea inferioară a zonei.

Ce-a de-a doua zonă — zona moioagei — este dominată de mreana vînătă fiind însoţită de boiştean, clean, latiţă, obleţ, porcuşor, molan, nisiparniţă şi recent de *Pseudorasbora parva*.

În cadrul acestei zone, avînd legătură cu rîul, s-au amenajat heleşteele de la CAP Aninoasa, Vlădeşti şi Băjeşti-Bălileşti, populate cu crap, caras, porcuşor, *Pseudorasbora*, obleţ, ştiucă şi biban. Prin legătura cu rîul, aceste heleştee au mai primit : boiştean, latiţă, mreană vînătă şi clean.

FACTORI DE DEPOPULARE

Prin construcţia barajului de pe R. Tîrgului, în aval de Clucereasa, efectivul ihtiocenozei r. Bratia a scăzut simţitor. Barajul împiedică urcarea peştilor din aval, iar primăvara, în timpul migraţiilor de reproducere a principalelor specii : clean, mreană, scobar, favorizează braconajul.

Marile viituri determinate de topirea bruscă a zăpezilor şi ploilor intense de primăvară, precum şi de ploile torenţiale din timpul verii, antrenează în aval o parte din ihtiofauna Bratiei, îndeosebi din zona inferioară.

Printre factorii de impurificare, în afară de scurgerile de suprafaţă (debitul solid), singurele surse de murdărire sînt satele limitrofe şi fermele zootehnice, care nu influenţează însă prea mult gradul de poluare a apei.

CONCLUZII

1. În urma cercetărilor pe teren efectuate în perioada anilor 1965—1972, se constată că ihtiofauna r. Bratia este alcătuită din 15 specii, dintre care 12 specii autohtone și 3 specii pătrunse recent (păstrăvul-curcubeu, lipanul și *Pseudorasbora parva*).

2. În cadrul ihtiofaunei r. Bratia se semnalează pentru prima dată următoarele specii : *Salmo gairdneri irideus, Thymallus thymallus, Gobio gobio, Gobio uranoscopus, Alburnus alburnus* și *Pseudorasbora parva.*

3. Din punct de vedere al zonației piscicole, în bazinul r. Bratia se disting două zone : zona păstrăvului și zona moioagei.

4. În urma construcției barajului de la Clucereasa, în aval de confluența Bratiei cu R. Tîrgului și a unor slabe măsuri de protecție, populația piscicolă a r. Bratia s-a diminuat simțitor (îndeosebi în zona moioagei).

5. Avînd în vedere faptul că, r. Bratia este singurul afluent din bazinul superior al r. Argeș care nu a fost încă afectat de lucrări hidrotehnice sau de construcții industriale cu efect impurificator, pentru conservarea ihtiocenozei sale ca martor al cercetărilor viitoare privind modificările survenite în biocenozele bazinului hidrografic al Argeșului superior, propunem ocrotirea integrală a acestui rîu de munte.

BIBLIOGRAFIE

1. ANTIPA GR. (1909), *Fauna ihtiologică a României, Acad. Rom., Public.* Fond, *„V. Adamachi“*, București.
2. BĂNĂRESCU P., MÜLLER G. și NALBANT TH. (1960), *Noi contribuțiuni la studiul ihtiofaunei de apă dulce a R.P.R., Com. de zool. S.S.N.G.*, București, p. 111—126.
3. BĂNĂRESCU P. (1964), *Pisces-Osteichthyes* (pești ganoizi și osoși), *Fauna R.P.R., Edit. Acad. R.P.R.*, vol. *XIII*, București.
4. BĂNĂRESCU P. (1965), *Pești rari și cu areal restrîns din fauna țării noastre și problema ocrotirii lor, Ocrotirea naturii*, tom. 9, nr. 1, *Edit. Acad. R.P.R.*, București, p. 5—21.
5. GIURCĂ R. și ANGELESCU N. (1971), *Considerații privind biologia și aria de răspîndire geografică a cyprinidului Pseudorasbora parva (Schlegel) în apele României, Bul., I.C.P.A.*, Anul *XXX*, nr. 3, 4, p. 99—109.
6. VASILIU G. (1966), *Problema aclimatizării păstrăvului-curcubeu (Salmo girdneri* Richardson, 1836), *în apele României, Bul. I.C.P.P.*; anul *XXV*, Nr. 4, p. 47—60.
7. * * * (1966), *Monografia hidrologică a bazinului hidrografic al rîului Argeș, Studii de hidrologie*, vol. *XIV*, C.S.A., *Inst. de Șt. și cerc. hidrotehnice*, București.

BEITRÄGE ZUR KENNTNIS DER FISCHFAUNA DES BRATIABACHE

ZUSAMMENFASSUNG

Es werden für ersten Mal die Ergebnise über die Fischfauna Untersuchung der Bratiabach gegeben.

Die Fischfauna dieses Baches besteht aus 15 Spezien die an 12 Arten und 4 Familien gehören. Aus 15 festgestellte Spezien 12 sind einheimisch und 3 haben als Herkunft die Nachbare Fischteiche. *Pseudorasbora parva* wird für ersten Mal in Gebirgsbäche Rumänien's festgestellt.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune ştiinţifică de comunicări a Muzeului judeţean Argeş — Piteşti 24—25 mai 1971.

BIOLOGIA CREŞTERII BIBANULUI *(PERCA FLUVIATILIS* L., ORD. *PERCIFORMES)* DIN DELTA DUNĂRII

ŞTEFANIA BOLDOR

Lucrarea cuprinde rezultatele obţinute în urma cercetării unui lot de 137 exemplare provenite din Delta Dunării. Măsurătorile şi calculele ne-au permis să stabilim următoarele : la vîrstele de 1—4 ani bibanul măsoară în medie 5,6 cm ; 10,0 cm ; 14,2 cm şi 17,0 cm lungime şi 1,56 g ; 13,77 g ; 51,29 g şi 100,70 g în greutate. La toate clasele de vîrstă masculii au predominat faţă de femele şi le-au depăşit atît în lungime cît şi în greutate. Limitele de variaţie a lungimii corpului au fost 11—21 cm, frecvenţa cea mai mare avînd-o indivizii de 13—18 cm.

În ţara noastră cercetări asupra creşterii bibanului au fost efectuate pentru prima dată de Boldor, (1969, 1970). Continuarea acestor cercetări este justificată de faptul că rezultatele obţinute ne permit să apreciem pe de o parte dacă un bazin oferă sau nu condiţii optime de creştere şi dezvoltare pentru specia considerată, iar pe de altă parte dacă populaţia analizată are capacitatea de a valorifica hrana de care dispune, de a se adapta uşor condiţiilor de viaţă, de a rezista acţiunii agenţilor patogeni.

MATERIAL ŞI METODĂ

Pentru stabilirea ritmului de creştere au fost analizate 137 exemplare, colectate în Delta Dunării în perioada aprilie 1959.

Deşi pentru determinarea vîrstei unii autori utilizează secţiuni făcute în radiile înotătoarelor dorsală (Pojoga 1950), anală (Permitin 1965), sau pectorală (Guliaev 1951), iar alţi autori (Le Cren 1947 şi Sentiakova — Konovalova 1959) recomandă folosirea oaselor operculare, noi am optat pentru metoda clasică a determinării vîrstei după zonele de creştere de pe suprafaţa solzilor, metodă utilizată şi de alţi autori (Probatov, 1935; Meissner, cit. Cărăuşu, 1952; Echo, 1954; Tesch, 1955; Vasiliu, 1959; Lohnisky, 1960; Skòra, 1964).

Indicii creşterii liniare i-am determinat folosind metoda determinării retrospective. Indicii creşterii corpului în greutate au fost stabiliţi

prin metoda elaborată de M o r o z o v, 1951,a corelației directe și logaritmice între lungimea și greutatea corpului.

Intensitatea creșterii corpului în lungime și greutate a fost stabilită prin calcularea sporului anual al creșterii (în centimetri și grame), care reprezintă diferența dintre indicii creșterii de la un an la altul.

Coeficientul de talie l-am calculat după formula $K = \frac{G \times 100}{L^3}$ în care G reprezintă greutatea corpului, L lungimea corpului, iar K coeficientul de cărnozitate.

REZULTATE ŞI DISCUŢII

Din datele obținute de noi referitor la componența pe dimensiuni (fig. 1) rezultă că talia bibanului din Delta Dunării variază între 11—21 cm. Cel mai frecvent întîlnite au fost exemplarele de 13—18 cm, iar cel mai puțin frecvente cele de dimensiuni extreme, respectiv de 11— 12 cm și 20—21 cm.

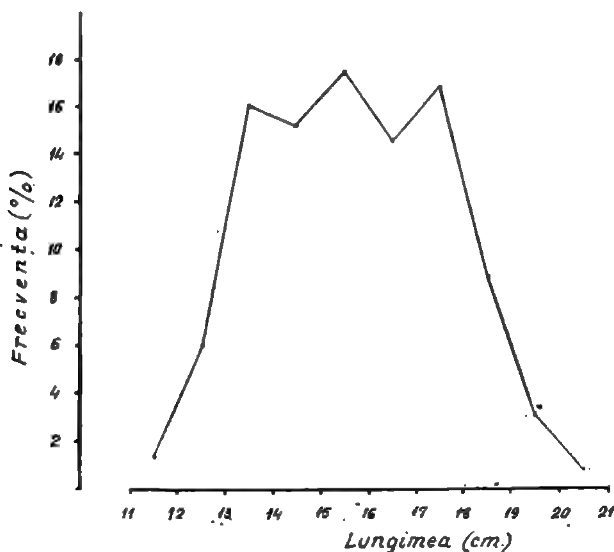

Fig. 1 — Componența pe dimensiuni a bibanului din Delta Dunării.

Analizînd componența pe vîrste și sexe (fig. 2) am constatat că exemplarele pescuite aveau vîrstele de 2,3 și 4 ani. Cel mai mare procent (58,40%) a fost al bibanilor în vîrstă de 3 ani, iar cel mai mic procent (8,02%) al celor de 2 ani.

În ceea ce privește proporția între sexe, s-a constat că la toate clasele de vîrstă masculii au predominat față de femele. Mai mult decît atît, frecvența masculilor a fost în continuă creștere, ajungînd de la 72,7% la vîrsta de 2 ani, pînă la 91,9% la vîrsta de 4 ani.

Pentru a stabili ritmul creşterii liniare, materialul a fost grupat pe clase de vîrstă. S-a constatat că în limitele aceleiaşi vîrste, intensitatea cu care a crescut corpul în lngime nu a fost aceeaşi la diferite generaţii

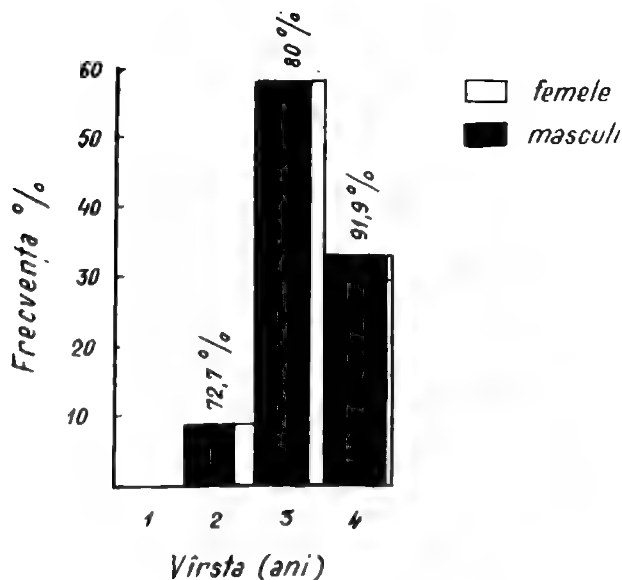

Fig. 2 — Componenţa pe vîrste şi sexe a bibanului din Delta Dunării.

(tabelul 1). La vîrsta de 1 an (l_1) lungimile au fost diferite în diverşi ani, ele variind între 5,3 cm şi 5,8 cm. Diferenţe se observă şi în ceea ce priveşte lungimile corporale (l_2, l_3) ale indivizilor în vîrstă de 2 şi 3 ani.

Viteza creşterii corpului în lungime este diferită şi de la un an la altul, în limitele aceleiaşi grupe de vîrstă sau aceeaşi generaţie. Astfel, la vîrsta de 2 ani diferenţa între l_1 şi l_2 este de 7,6 cm, la vîrsta de

Tabelul 1

Ritmul creşterii corpului în lungime la masculi şi femele

Vîrsta (ani)	Generaţia	Lung. (fără C) în cm				N
		l_1	l_2	l_3	l_4	
2	1957	5,7	13,3	—	—	11
3	1956	5,8	10,3	15,1	—	80
4	1955	5,3	8,9	12,8	17,0	46
media (cm)		5,6	10,0	14,2	17,0	137
spor (cm)		5,6	4,4	4,2	2,8	

3 ani aceeaşi diferenţă între l_1 şi l_2 este de 4,5 cm, iar la vîrsta de 4 ani găsim o diferenţă de numai 3,6 cm.

Aceeaşi deosebire a vitezei de creştere liniară se constată şi dacă se calculează diferenţele între l_2—l_3 sau l_3—l_4 separat pe fiecare clasă de vîrstă.

Din tabelul 1 reiese că dimensiunile medii găsite la bibanii din Delta Dunării au fost :

— pentru vîrsta de 1 an — 5,6 cm ;
— pentru vîrsta de 2 ani — 10,0 cm ;
— pentru vîrsta de 3 ani — 14,2 cm ;
— pentru vîrsta de 4 ani — 17,0 cm.

În vederea stabilirii vitezei creşterii în lungime de la un an la altul, am calculat sporul anual în cm. Cifrele obţinute arată că deşi ritmul creşterii liniare este mai ridicat în primii ani de viaţă (5.6 cm în primul an, 4.4 cm în al doilea an şi 4,2 cm în al treilea an), totuşi el scade o dată cu vîrsta şi se reduce în mod evident în anul al patrulea, ajungînd la 2,8 cm.

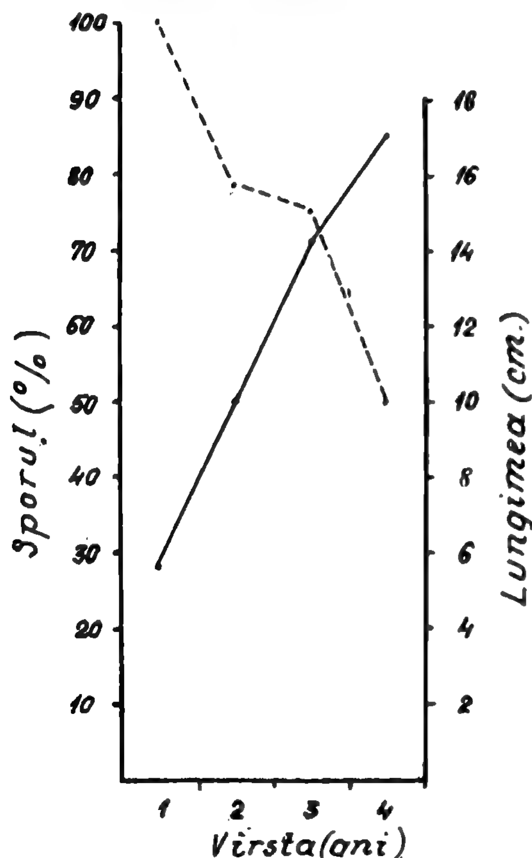

Fig. 3 — Ritmul creşterii în lungime la bibanul din Delta Dunării.

Făcînd o comparaţie între creşterea în lungime şi ritmul acestei creşteri (sau sporul anual), am considerat valoarea primului an ca fiind egală cu 100%, iar valorile anilor următori au fost exprimate în procente faţă de sporul primului an.

Figura 3 arată că, în timp ce creşterea corpului în lungime urmează o linie ascendentă, sporul anual, exprimat în procente, înregistrează o scădere permanentă. După cum remarcă V a s n e ţ o v — (1953), în decursul vieţii viteza creşterii scade.

Comparînd ritmul creşterii liniare la cele două sexe, s-a constatat că masculii au o creştere mai bună decît femelele de aceeaşi vîrstă (tabelul 2).

În privinţa greutăţii bibanului din apele noastre, datele din literatură au un caracter cu totul general. Astfel, se menţionează că bibanul „nu atinge 0,500 kg“ (A n t o n e s c u, 1957), că „greutatea maximă e

de 2,700 kg" (Cărăuşu, 1952), sau că „greutatea variază între 200—500 g" (Vasiliu, 1959) fără să se precizeze căror vîrste şi lungimi le corespund aceste valori.

Noi am calculat creşterea în greutate şi am obţinut corelaţia logaritmică rectilinie a greutăţii şi lungimii (fig. 4), care se exprimă prin ecuaţia :

$$\lg y = 3{,}74992 \cdot \lg x - 2{,}61018$$

Pe baza acestei expresii am calculat creşterea în greutate, corespunzătoare vîrstelor de 1—4 ani, obţinînd următoarele valori medii :

— pentru vîrsta de un an — 1,56 g ;

— pentru vîrsta de 2 ani — 13,77 g ;

— pentru vîrsta de 3 ani — 51,29 g ;

— pentru vîrsta de 4 ani — 100,70 g.

Prin interpolare şi extrapolare s-au determinat de asemenea greutăţile corespunzătoare lungimilor corporale cuprinse între 5 şi 30 cm. Din tabelul 3 se poate vedea că greutăţile corespunzătoare limitelor de variaţie a lungimii exemplarelor colectate din Delta Dunării, respectiv 11—21 cm, sînt 19,68 g şi 222,8 g.

Comparaţia asupra felului cum se desfăşoară creşterea în greutate la cele două sexe arată că masculii depăşesc femelele la toate grupele de vîrstă (tabelul 2).

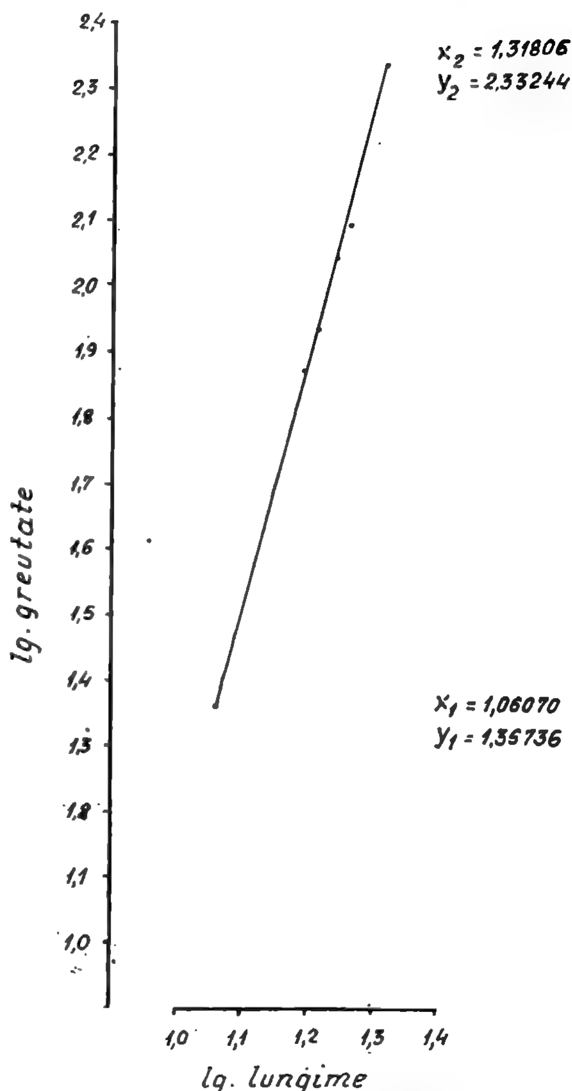

Fig. 4 — Corelaţia dintre lg lungimii şi lg greutăţii la bibanul din Delta Dunării

Spre deosebire de sporul creşterii în lungime, care este în continuă scădere, sporul creşterii în greutate înregistrează valori din ce în ce mai ridicate. Tabelul 4 prezintă mediile lungimilor şi greutăţilor

Tabelul 2

Creşterea corpului în lungime şi greutate la cele două sexe

Vîrsta (ani)	Lungimea (fără C) în cm		Greutatea în g		N
	Limite	Media	Limite	Media	
— Femele —					
1	—	4,9	—	1,05	—
2	13,4—14,5	9,6	45— 70	11,83	3
3	12,5—17,6	13,4	40—150	41,30	16
4	13,6—19,6	15,5	45—120	71,29	4
— Masculi —					
1	—	5,7	—	1,67	—
2	11,3—15,9	10,0	20— 70	13,77	8
3	11,2—20,8	14,4	25—215	54,08	64
4	14,4—19,7	17,1	50—135	103,00	42

Tabelul 3

Greutăţile normale (g) ale bibanului din Delta Dunării

Lungimea corpului (cm)	0	10	20	30
0		13,77	185,40	847,20
1		19,68	222,80	
2		27,29	264,90	
3		36,90	313,30	
4		48,64	367,30	
5	1,02	63,10	427,60	
6	2,02	80,35	495,50	
7	3,61	100,70	571,50	
8	5,97	124,70	654,60	
9	9,29	153,10	746,40	

corespunzătoare vîrstelor de 1—4 ani, precum şi sporul creşterii liniare şi ponderale la cele două sexe.

— Limitele de variaţie a lungimii corpului au fost 11—21 cm.

— Au fost găsite trei clase de vîrstă şi anume de 2,3 şi 4 ani. Frecvenţa cea mai mare au avut-o indivizii în vîrstă de 3 ani, a căror lungime corporală a fost de 14,2 cm, iar greutatea de 51,29 g.

Tabelul 4

Sporul creşterii corpului în lungime şi greutate

Vîrsta (ani)	Lungime (cm)	Spor (cm) faţă de 1 an	Spor % faţă de 1 an	Greutatea (g)	Spor (g) faţă de 1 an	Spor % faţă de 1 an
1	5,6	5,6	100,0	1,56	1,56	100,0
2	10,0	4,4	78,5	13,77	12,21	782,69
3	14,2	4,2	75,0	51,29	37,52	2402,04
4	17,0	2,8	50,0	100,70	49,41	3165,27

Calculîndu-se coeficientul de talie s-a constatat că acesta scade pe măsura creşterii vîrstei, valorile sale fiind totuşi destul de apropiate.

Dintre cele două sexe, femelele sînt acelea care au coeficientul de talie mai mare (tabelul 5).

Din analiza creşterii bibanului din Delta Dunării se desprind o serie de observaţii şi anume :

Tabelul 5

Coeficientul de talie în raport cu vîrsta şi sexul

K în raport cu vîrsta	Vîrsta (ani)							
	1		2		3		4	
	—		2,1		2,0		1,9	
	Sexul							
K în raport cu sexul	♂♂	♀♀	♂♂	♀♀	♂♂	♀♀	♂♂	♀♀
	—	—	1,8	2,0	1,8	2,7	1,9	2,0

— Corespunzător vîrstelor de 1—4 ani, s-au găsit lungimile medii de 5,6 cm ; 10,0 cm ; 14,2 cm ; şi 17,0 cm, precum şi greutăţile de 1,56 g ; 13,77 g ; 51,29 g şi 100,70 g.

— Masculii au predominat numeric faţă de femele la toate clasele de vîrstă.

— Masculii au depăşit femelele atît în lungime cît şi în greutate.

— Coeficientul de talie a variat între 2,1 şi 1,9. Femelele au avut acest coeficient mai mare decît cel găsit la masculi.

BIBLIOGRAFIE

1. BOLDOR ŞT. (1969), *Contributions à la connaissance du rythme de croissance de la perche (Perca fluviatilis L.*, Ord. Perciformes) de l'étang Săruleşti, *An. Univ. Buc., Biologie animală.*

2. BOLDOR ŞT. (1970), *Cercetări asupra biologiei creşterii bibanului (Perca fluviatilis L.*, Ord. Perciformes) din balta Crapina (zona inundabilă a Dunării), *Soc. de Şt. Biologice din R.S.R., Comunicări de Zoologie.*
3. CĂRĂUŞU S. (1952), *Tratat de ihtiologie, Edit. Acad. R.P.R.*, Bucureşti.
4. GULIAEV A. M. (1951), *Materiali po biologhii okunia (Perca fluviatilis L.).* Onejskogo ozera, *Tr. Kap. Finsk. otd. Vsesoinzn-i in-ta ozern. i recin. rîbn. h-va,* I., *III.*
5. LE CREN E. D. (1947), *The determination of the age and growth of the perch (Perca fluviatilis)* from the opercular bone, *The Journal of Animal Ecology,* vol. *16,* Nr. 2.
6. LOHNISKY K. (1960), *Bemerkungen zum Wachstum des Flussbarsches (Perca fluviatilis, L.* 1758), *Acta Universitatis Carolinae-Biologica,* Nr. 3.
7. PERMITIN I. E. (1965), *O metodike opredelenia vozrasta okunia, Vopr. iht., T. 5,* Nr. 2.
8. POJOGA I. (1950), *Tratat de piscicultură,* Bucureşti.
9. PROBATOV A. I. (1935), *K izuceniiu okunia ozera Sintur, Izv. biol. n.-i. in-ta pri permsk. gos. un.-te,* t. *X,* vîp. 1—2.
10. SKÓRA S. (1964), *Wzrost i odzywianie sie okonia (Perca fluviatilis L.)* w zbioriku zaporowym w Kozlowej Górze, *Acta hidrobiologica* vol. *6,* Nr. 4.
11. SENTIAKOVA-KONOVALOVA L. F. (1959), *Nekotorie osobennosti rosta okunia, Trudi in-ta biologhii vodohranilişci,* vîp. *1* (4).
12. TESCH T. W. (1955), *Das Wachstum des Barsches (Perca fluviatilis L.)* in verschiedenen Gewässern, *Zschr. f. Fischerei,* Bd. *IV,* H. 5/6.
13. VASILIU G. D. (1959), *Peştii apelor noastre.* Ed. ştiinţifică, Bucureşti.

LA BIOLOGIE DE CROISSANCE DE LA PERCHE *(PERCA FLUVIATILIS* L., ORD. *PERCIFORMES)* DU DELTA DU DANUBE.

RÉSUMÉ

La recherche d'un échantillon de 137 exemplaires du Delta du Danube, nous avons amené aux suivants résultats :

1. Les limites des variations de la longueur du corps ont été de 11—21 cm, la plus grande frequence ayant les individus en mesurant 13—18 cm.

2. Les exemplaires âgés de 1 à 4 ans avaient une longueur moyenne de 5,6 cm ; 10,0 cm ; 14,2 cm ; 17,0 cm et respectivement un poids moyen de 1,56 g ; 33,77 g ; 51,29 g et 100,70 g.

3. A toutes classes d'âge, les mâles ont predominé numerique sur les femelles et les ont depassé en longueur aussi bien en ce qui concerne le poids.

Comunicare susţinută la cea de a II-a sesiune ştiinţifică, de comunicări a Muzeului judeţean Argeş — Piteşti 24—25 mai 1971.

CONTRIBUŢII LA CUNOAŞTEREA NUMĂRULUI DE VERTEBRE LA *SALMO TRUTTA FARIO* L. (PISCES, SALMONIDAE) DIN RÎUL DÎMBOVIŢA

GEORGE D. VASILIU

Printre caracterele taxonomice de valoare la peşti, numărul vertebrelor prezintă o deosebită importanţă.

Pentru salmonidele din ţara noastră singurele indicaţii pe care le avem, sînt cele date de Vasiliu (1959, 1967, 1971).

Dacă pentru *Salmo gairdneri* Richardson şi *Thymallus thymallus* L., datele lui Vasiliu (1967, 1971) se bazează pe o analiză a unui mare număr de exemplare, cele referitoare la *Salmo trutta fario* L. (Vasiliu, 1959) sînt generice.

Plecînd de la această lacună, am întreprins studiul de faţă, circumscriindu-l la un singur bazin acvatic, cunoscut prin bogata sa populaţie de *Salmo trutta fario* L.

MATERIAL ŞI METODĂ

Ca material am folosit un număr de 100 exemplare de *Salmo trutta fario* L., de vîrste cuprinse între 2—5 ani, recoltat în decursul anilor 1967—1968, din rîul Dîmboviţa (amonte de Dîmbovicioara) şi pînă la Rucăr din judeţul Argeş. Valorile meristice şi plastice au fost notate pe loc. Obţinerea coloanei vertebrale s-a realizat prin metoda fierberii totale a exemplarelor examinate *.

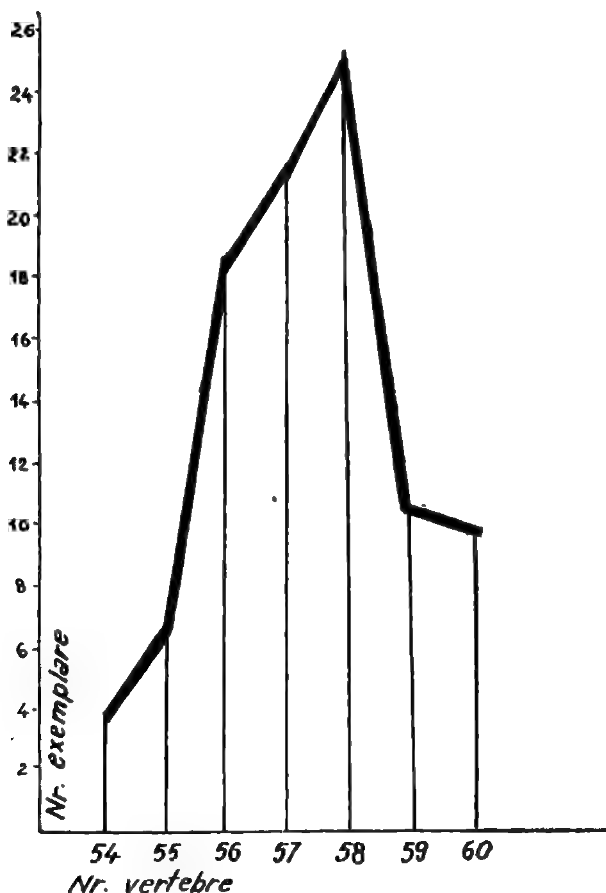
---

* La recoltarea materialului am primit un deosebit sprijin din partea tov. Ing. D. VIŞOIANU din I.N.C.F.-Bucureşti, căruia îi adresăm mulţumiri şi îi rămînem îndatoraţi. Mulţumirile noastre se adresează şi tov. Olimpia DUMITRESCU tehnician la Laboratorul de biologia vînatului, pentru ajutorul ce ne-a dat la efectuarea unor măsurători.

REZULTATE OBŢINUTE

În literatura de specialitate Harder (1964) menţionează pentru *Salmo trutta fario* L. un număr de vertebre cuprins între 56—61, iar Vasiliu (l.c.) indică pentru apele ţării noastre în mod generic numărul de 53—59 (57).

Din analizele noastre, efectuate pe un lot de 100 ex. (tab. 1), se constată că numărul vertebrelor variază între 54—60, cu frecvenţa cea mai mare între 56 (19 ex.) şi 58 (26 ex.), adică 45% din totalul exemplarelor examinate (fig. 1).

Datele obţinute de noi sînt apropiate de cele indicate de Harder (l.c.). O analiză extinsă la populaţii din mai multe bazine ale ţării noastre ne-ar da imaginea precisă a acestui caracter taxonomic.

Tabelul 1

Variaţia numărului de vertebre la *Salmo trutta fario* L. din rîul Dîmboviţa (jud. Argeş)

Vîrsta ani	Sex	n	VALORI LIMITĂ		Nr. vertebre
			Lungime cm	Greutate g	
2	♂	8	19,0—23,0	90—105	54—56
	♀	12	20,4—21,2	98—110	54—56
3	♂	28	22.5—26,0	130—260	55—59
	♀	18	23,7—24.0	125—160	55—60
4	♂	11	27.0—32.0	310—350	56—60
	♀	7	27.0—31,5	210—325	55—60
5	♂	10	35,8—36,0	360—500	54—58
	♀	6	36,0—36,8	380—540	55—59
Total	♂♂ ♀♀	100	19,0—36,0	90—540	54—60

BIBLIOGRAFIE

1. HARDER W. (1964), *Anatomie der Fische.* Textteil. *Schweizerbart'sche Verlag.* Stuttgart. S. 247.
2. VASILIU G. D. (1959), *Peştii apelor noastre. Edit. Ştiinţifică,* Bucureşti, p. 134.
3. VASILIU G. D. (1967), *Recherches sur l'Ombre (Thymallus thymallus L.)* de quelques eaux de la Roumanie. *Bul. Inst. Cerc. Pisc.,* Bucarest, *26* (2) : 27—58.
4. VASILIU G. D. (1971), *Beiträge zur kenntnis der Wirbelzahl bei Salmo gairdneri* Rich., aus einige Forellenzüchterei — Anstalten Rumäniens. *Mus. Şt. Nat.* Bacău : *Stud. Com.* S. 187—195.

BEITRÄGE ZUR KENNTNIS DER WIRBELZAHL BEI *Salmo trutta fario* L. AUS DEN DÎMBOVIŢA GEWÄSSER (RUMÄNIEN Distr. ARGEŞ)

ZUSAMMENFASSUNG

Es wurde die Virbelsäule von 100 ex. *Salmo trutta fario* L. untersucht wo ein Zahl von 54—60 Wirbeln stattgefunden. Die Arbeit bringt für ersten Male in unserer Litteratur solche Daten.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune ştiinţifică de comunicări a Muzeului judeţean Argeş — Piteşti 24—25 mai 1971.

CONTRIBUŢII LA STUDIUL ELECTROFORETIC AL UNOR ENZIME GLICOLITICE DIN ERITROCITELE DE MESOCRICETUS AURATUS, MESOCRICETUS NEWTONI, MESOCRICETUS BRANDTI ŞI SPALAX LEUDOCON

D. SCRIPCARIU, R. MEŞTER şi ŞT. TORCEA

Cercetarea activităţii enzimatice şi a formelor moleculare a diferitelor enzime, suscită un deosebit interes în explicarea funcţiilor metabolice la diferite animale. Dezvoltarea cercetărilor în acest domeniu a dus la evidenţierea unor interesante deosebiri şi asemănări între animalele aparţinînd diferitelor categorii taxonomice, ceea ce a făcut pe mulţi cercetători să încerce a stabili şi justifica pe această bază înrudiri între diferite specii, precum şi a fundamenta şi explica pe baze biochimice legături filogenetice (Manwell şi col. 1966, Jacobson şi col. 1969, Valdiviesco şi col. 1968, Hochachka 1966, Iakovleva 1968, Wilkinson 1965).

Numeroase date existente în literatură atestă faptul că în organe diferite se găsesc fracţiuni enzimatice distincte specifice de ţesuturi, forme moleculare cu funcţii distincte adaptate la condiţiile funcţionale ale ţesuturilor.

Prin structura lor şi funcţia deosebită ce o îndeplinesc în organism, eritrocitele prezintă un interes aparte pentru studiile de enzimologie. Eritrocitele adulte ale mamiferelor, celule anucleate fără aparat Golgi şi mitocondrial, fără o proteosinteză decelabilă, îşi datorează energia necesară menţinerii structurii şi funcţiilor lor glicolizei anaerobe.

În lucrarea de faţă ne-am propus să studiem unele enzime cu rol important în metabolismul anaerob al glucidelor din eritrocitele celor trei specii de *Mesocricetus*, specii de rozătoare, cu areale geografice de răspîndire deosebite dar cu o biologie asemănătoare şi *Spalax leucodon,* animal cu o biologie aparte trăind exclusiv în galerii, în condiţii de temperatură şi umiditate relativ constante şi cu o atmosferă de o compoziţie gazoasă deosebită.

Au fost studiate enzimele: Glucozo-6-fosfat dehidrogenază, (G6PDH), gliceraldehid-3-fosfat dehidrogenază (GA3PDH) şi lactico-dehidrogenază (LHD). Într-o lucrare anterioară am efectuat un studiu electroforetic al hemoglobinelor aceloraşi specii (Scripcariu şi col. 1971).

MATERIAL ŞI METODĂ

Speciile de *Mesocricetus* utilizate în studiul nostru provin de la crescătoria laboratorului de genetică al Instit. de Biologie „Tr. Săvulescu". Specia *Spalax leucodon* a fost colectată din Dobrogea. Sîngele a fost prelevat pe heparină prin puncţie cardiacă şi centrifugat timp de 10 minute la 2 000 r/min pentru separarea eritrocitelor. Sedimentul a fost spălat prin resuspendare de trei ori în soluţie de NaCl 0,9% şi recentrifugat în aceleaşi condiţii.

Prepararea hemolizatului s-a făcut după Singer şi col. (1959) suspendînd eritrocitele într-un volum egal de apă şi 0,5 ml toluen pe ml de hemolizat şi centrifugare 30 min. la 5 000 r/min. Hemolizatul după adăugare de sucroză s-a supus electroforezei. Electroforeza s-a efectuat după sistemul disc-electroforeză (Davis 1964) timp de 3 ore la 3,12 mA/tub pe gel de Cyanogum 41, în tampon tip Ornstein (1964), la pH 8,6. S-a lucrat cu 0,1 ml probă pe tub. După terminarea electroforezei gelurile au fost scoase din tuburi, clătite cu apă distilată şi apoi spălate timp de 15 min. cu o soluţie tampon 0,2M tris -HCl 0,2M, pH 7,4, după care au fost supuse incubării în medii adecvate.

Astfel pentru punerea în evidenţă a glucozo-6-fosfat dehidrogenazei, gelurile au fost incubate în mediu preparat după Thulline şi col. (1967), iar gliceraldehid-3-fosfat dehidrogenaza şi lactico-dehidrogenaza în mediu preparat după Lush (1970) în care pentru GA3PDH lactatul a fost înlocuit în aceeaşi concentraţie morală cu gliceraldehid-3-fosfat. Gelurile au fost incubate între 2 şi 7 ore la 37°C, apoi spălate cu apă distilată şi păstrate în acid acetic 7,5%.

Numerotarea formelor de izoenzime s-a făcut de la anod, după Webb (1964).

REZULTATE ŞI DISCUŢII

Modelele electroforetice ale enzimelor : glucozo-6-fosfat dehidrogenază (G6PDH), gliceraldehid-3-fosfat dehidrogenază (GA-3-PDH) şi lactico dehidrogenază (LDH) din hemolizatul celor 4 specii de rozătoare studiate prezintă un aspect destul de omogen. Astfel G.6.PDH (Fig. 1) prezintă un spectru izoenzimatic relativ asemănător la cele 3 specii de *Mesocricetus*, în electroforegramă apărînd trei benzi majore. La *M. auratus* şi *M. newtoni* banda izoenzimatică 2 prezintă o activitate mai redusă decît la *M. brandti*. Din hemolizatul de *M. newtoni* se izolează o bandă secundară, notată cu 3, cu activitate situată sub banda 4, care ca reacţie şi poziţie în gel ar corespunde izoenzimei 3 de la *M. auratus* şi *M. brandti*. Electroforegrama de la *Spalax* prezintă două forme izoenzimatice cu o migrare lentă. Prima bandă lată prezintă o activitate slabă, banda 2 foarte îngustă, cu activitate intensă situată imediat sub start.

GA-3-PDH (Fig. 2) este perfect asemănătoare la cele 3 specii de *Mesocricetus*, apare ca 2 benzi cu activitate slabă situate spre partea

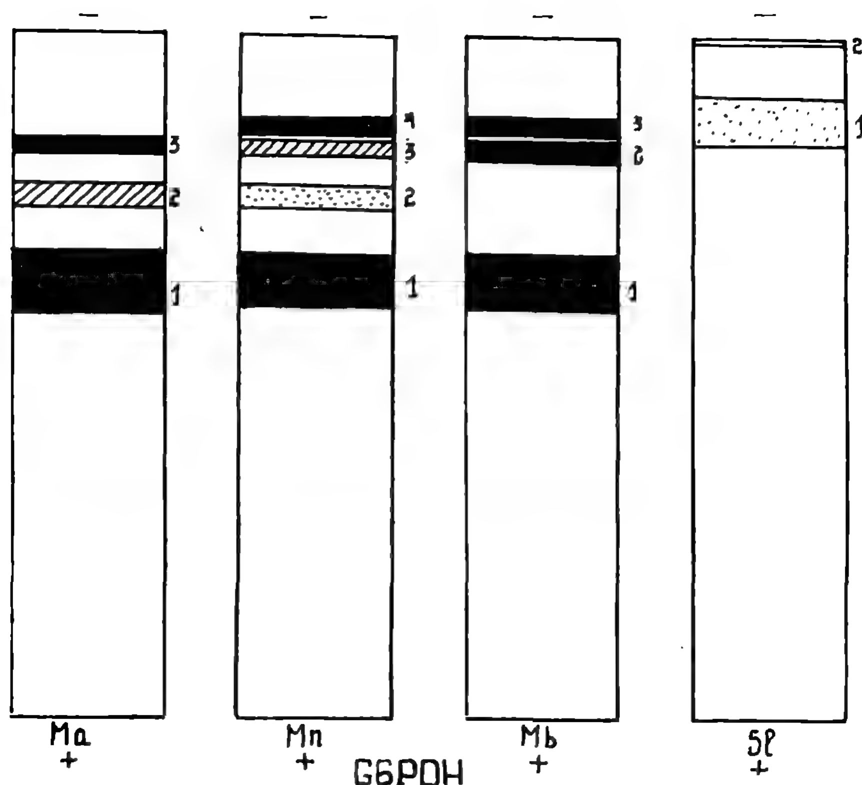

Fig. 1 — Electroforegrama glucozo-6-fosfat dehidrogenazei (G-6-PDH) dihemolizatul celor 4 specii

mediană a gelului. Electroforegrama acestei enzime din hemolizatul de *Spalax* prezintă o singură bandă cu activitate slabă, situată în imediata apropiere a liniei de start.

LDH (Fig. 3) prezintă în hemolizatul celor 3 specii de *Mesocricetus* 5 fracțiuni izoenzimatice. La *M. newtoni* și *M. brandti* fracțiunile electroforetice ale lactico-dehidrogenazei prezintă aceeași viteză de migrare distingîndu-se prin aceea că fracțiunile 2 și 3 au o activitate mult mai intensă la *M. newtoni*,. activitate prin care se aseamănă cu fracțiunile 3 și 4 de la M. auratus. La *M. auratus* fracțiunile 2 și 5 au o viteză de migrare mai mare decît la celelalte două specii, iar fracțiunea 5 prezintă o activitate foarte slabă.

La *Spalax leucodon* se izolează doar 4 fracțiuni izoenzimatice cu migrare mai lentă, fiind grupate în treimea atodică a gelului.

Fracțiunile 2 și 3 se aseamănă prin activitate cu benzile corespunzătoare de la speciile *M. newtoni* și *M. brandti* avînd o activitate enzimatică mai mare.

Din analiza rezultatelor noastre reiese că în extractele speciilor studiate se desfășoară o activitate glicolitică complexă fapt sugerat de

separarea electroforetică din hemolizate a mai multor forme moleculare a enzimelor studiate. Datele noastre concordă cu rezultatele obţinute de diferiţi cercetători, care pun în evidenţă în eritrocite numeroase enzime legate de glicoliza anaerobă (L u n d s g a a r d 1963, M u r p h y 1960, B a r t l e t t şi col. 1953, V e l i c k şi col. 1963, R o s e şi col. 1964, V e s e l l şi col. 1962, T u s u b o i şi col. 1966, S c h r i e r 1963, G r e e n 1965).

Faptul că structura eritrocitelor de mamifere este simplă, ele fiind lipsite de nuclei şi organite celulare, iar metabolismul lor este limitat la glicoliza anaerobă face ca ele să constituie un foarte bun material pentru studiul glicolizei şi biochimismul autoreglării ei.

Astfel, T e m k i n e (1966) şi R a p a p o r t (1968) studiază metabolismul eritrocitelor la om şi la animalele de laborator, izolează şi discută interrelaţia metabolică a peste 20 de enzime glicolitice.

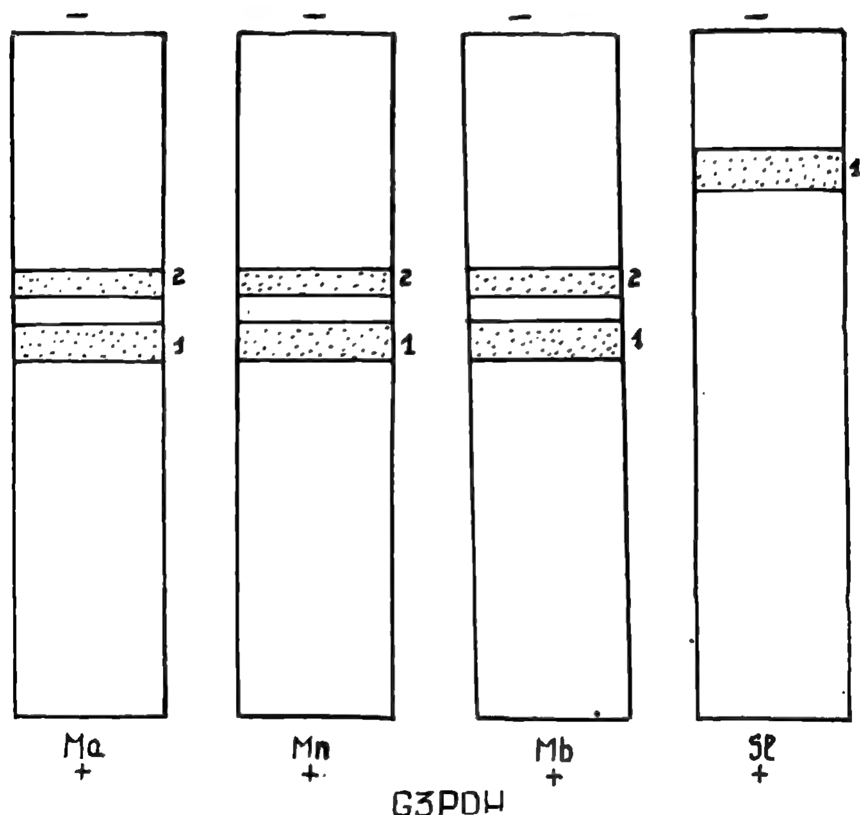

Fig. 2 — Electroforegrama gliceraldehid-3-fosfat dehidrogenazei (GA-3-PDH) din hemolizatul celor 4 specii.

Enzimele studiate de noi, joacă un rol important în realizarea metabolismului glicolitic anaerob şi prin aceasta în întreaga dinamică morfo-funcţională a eritrocitului. Astfel, glucozo-6-fosfat dehidrogenaza, enzimă avînd drept cofactor NADP şi care este situată în etapa iniţială

a ciclului pentozo-fosfatic prin activitatea sa asupra substratului ia de la acesta 2H, astfel că NADP trece în $NADPH_2$, co-factor care este reoxidat de către $NADPH_2$-methemoglobin reductază în procesul reducerii methemoglobinei.

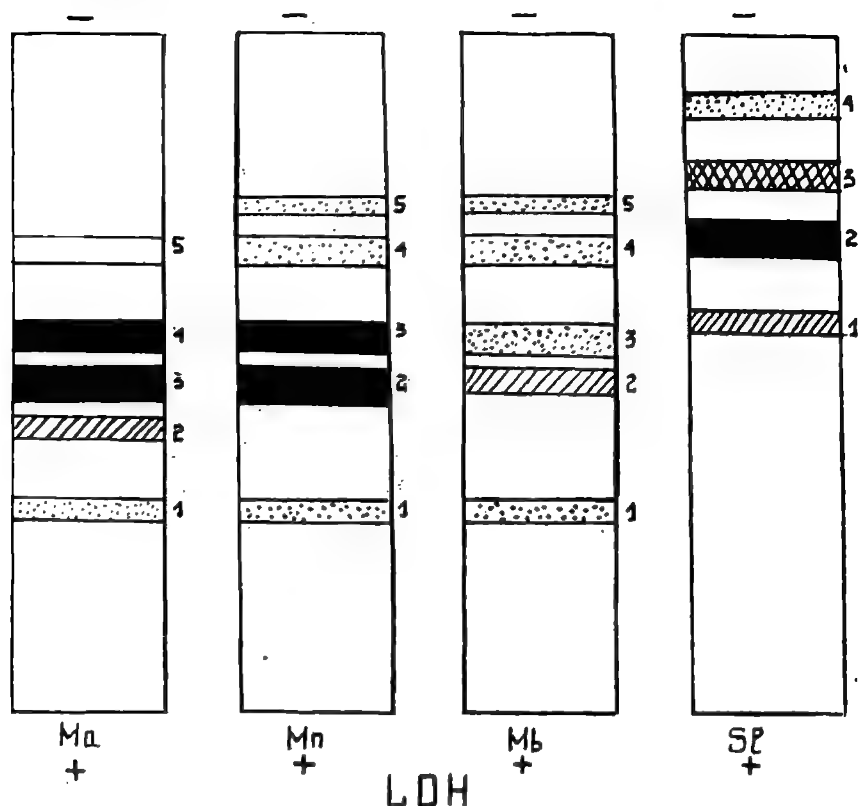

Fig. 3 — Electroforegrama lactico-dehidrogenazei (LDH) din hemolizatul celor 4 specii.

Ma = Mesocricetus auratus
Mn = Mesocricetus newtoni
Mb = Mesocricetus brandti
Sl = Spalax leucodon
— = sensul migrării electroforetice de la catod la anod.
+

LEGENDA :

activitate enzimatică foarte intensă

activitate enzimatică intensă

activitate enzimatică medie

activitate enzimatică slabă

activitate enzimatică foarte slabă.

Gliceraldehid-3-fosfat dehidrogenaza şi lactico-dehidrogenaza enzime avînd cofactor NAD-ul, prin acţiunea lor asupra substratului furnizează $NADH_2$, implicat în activitatea $NADH_2$-methemoglobin reductazei pe de o parte şi produşi finali, acidul 1-3difosfogliceric şi respectiv acidul piruvic cu rol important în sinteza ATP-ului, şi a echilibrului ionic eritrocitar (Minakami şi col. 1964, 1966, Rapaport şi col. 1939, Rapaport 1968, Tusuboi şi col. 1966, Schrier, 1963 şi Yashikawa 1965).

Rezultatele obţinute de noi scot în evidenţă o diversitate mai mare de forme moleculare la speciile de *Mesocricetus* decît la *Spalax*. Diagramele electroforetice prezintă o specificitate de specie relativă, deosebindu-se mai mult prin diferenţele de activitate a diferitelor forme moleculare. Acest fapt pare să concorde cu datele existente în literatură asupra valorii reduse a electroforegramelor enzimelor în taxonomie şi filogenie (Thornber şi col. 1968, Hori şi col. 1969, Meşter şi col. 1971, Cotariu şi col. 1969, Bloom şi col. 1967, Lebherz şi col. 1967).

Diversitatea mai mare de forme moleculare la speciile de Mesocricetus faţă de Spalax poate să reflecte necesităţile metabolice ale speciei în raport cu condiţiile de viaţă. Spalax leucodon fiind un animal adaptat la o viaţă permanent subterană, fiind puţin influenţat de factorii de mediu foarte diferiţi, reflectă aceasta în tabloul electroforetic al enzimelor studiate, printr-un număr mai mic de fracţiuni moleculare şi printr-o activitate mai slabă a acestora. Speciile de Mesocricetus şi Spalax studiate, aparţin la două genuri diferite de rozătoare, care s-au diferenţiat şi au evoluat în condiţii de viaţă diferite.

Heterogenitatea formelor moleculare glicolitice ale unor celule atît de specializate ca eritrocitele mamiferelor, reflectă mai de grabă complexitatea de adaptare a organismelor la diversele variaţii ale mediului, care cu timpul au căpătat o stabilitate genetică. Diferitele forme moleculare ale unei enzime, prin proprietăţile lor cinetice diferite, sînt modulate la activitatea metabolică a celulelor în funcţie de variaţia diferiţilor factori interni sau externi.

CONCLUZII

Studiul electroforetic al enzimelor glicolitice eritrocitare G-6-PDH, GA-3-PDH, LDH evidenţiază la speciile de *Mesocricetus* studiate mai multe forme moleculare distincte : 3—4 la G-6-PDH,2 la GA-3-PDH şi 5 la LHD. În comparaţie cu speciile de *Mesocricetus, Spalax leucodon* prezintă un număr mult mai mic de fracţiuni 2 pentru G-6-PHD, 1 pentru GA-3-PDH şi 4 pentru LDH. Activitatea fracţiunilor izoenzimatice din spectrele electroforetice ale enzimelor de *Spalax* este mai mică decît la speciile de *Mesocricetus*. Se consideră că deosebirile în ceea ce priveşte activitatea şi numărul de fracţiuni moleculare a enzimelor studiate ar fi legate de deosebirile metabolice în raport cu condiţiile eco-fiziologice ale speciilor. Se poate afirma că la speciile studiate aparţinînd la două genuri diferite de rozătoare o seamă de diferenţe rezidă şi din diferenţele genetice între cele două entităţi taxonomice.

BIBLIOGRAFIE

1. COTARIU D., ŞERBAN M. (1969), *Şt. şi Cerc. Biochim. 12*, *35*.
2. BARTLETT G. R., MARLOW A. A. (1953), *J. Lab. Clin. Med. 24*, 188.
3. BLOOM D. A., KSANORI N. T. (1967), *Science* 156, 979.
4. DAVIS J. B. (1964), *Ann. N. Y. Acad. Sci. 121*, 494.
5. DOMINIQUE G., VERGNES H. (1970), *Bull. Soc. Chim. Biol. 52*, 1289.
6. GREEN D. E., MURER R., HULTINHO, RICHARDSON S. N., SALMON B., BRIERLEY G. P. şi BAUM H. (1965), *Arch. Biochem. Biophis 112*, 635.
7. HOCHACHKA P. W. (1966), *Comp. Biochem. Phisiol. 18*, 261.
8. HORI S. H. şi MAKINO S. (1969), *In Nucleic acid Metabolism Cell differentiation and Cancer growth. Ed. Cowdry E. W. şi Seno S. Pergamon Press London*, p. 131—141.
9. IAKOLEVA V. I. (1968), *Hsp. Biol. Him. 9*, 55.
10. JACOBSON K. B., MURPHY J. B., DUNAVAY P. B. (1969), *Comp. Biochem. Phisiol. 28*, 1 135.
11. LOW B. A., RAMOT B., LONDON I. M. (1953), *Nature Lond. 181*, 324.
12. LUNDSGAARD E. (1933), *Ergebn. Enzymforsch. 2*, 179.
13. LEBHERZ G. H. RUTTER W. (1967), *Science 157*, 1198.
14. MANWELL C., KERST K. W. (1966), *Comp. Biochim. Phisiol. 17*, 741.
15. MEŞTER R., SCRIPCARIU D., MEŞTER L. (1971), *Şt. şi Cerc. Biol. Seria Zool. 23*, 243.
16. MINAKAMI S., SAITO T., SUZUKI C., YASHIKAVA H. (1964), *Biochem. Biophis. Res. Comun. 17*, 748.
17. MINAKAMI S., YASHIKAWA H. (1966), *J. Biochem. Tokio, 59*, 145.
18. MURPHY J. R. (1960), *J. Lab. Clin. Med. 55*, 286.
19. NISSELBAUM J. S., BODANSKY O. (1963), *J. Biol. Chem. 238*, 969.
20. ORNSTEIN L. (1964), *Ann. N. Y. Acad. Sci. 121*, 322.
21. RAPAPORT S. (1968), *Assuys in Biochemistry* Vol. *IV* pag. 69—103. Edit. by P.N. Campbele and G. D. Greville. Academin Press N.Y.
22. RAPAPORT S., GUEST G. M. (1939), *J. Biol. Chem. 131*, 675.
23. SCHRIER S. L. (1963), *J. Clin. Invest. 24*, 756.
24. SCRIPCARIU D., MEŞTER R., TESIO C., TORCEA S., SCRIPCARIU I. A. (1971), *Şt. şi Cerc. Biol. seria Zool. 23*, 445.
25. SINGER K., CHERNOFF A. I., SINGER I. (1959), *Proc. Nat. Acad. Sci. 45*, 174.
26. TEMKINE E. (1966), *Bull. Soc. Chim. Biol. 48*, 771.
27. THULLINE H. C., MARROW C. A., WORBY E. D., MOTULSKY G. A. (1967), *Science, 157*, 431.
28. THORNBER E. J., OLIVER J. T., SCUTT P. B. (1968), *Comp. Biochim. Phisiol. 25*, 973.
29. TUSUBOI K. K., ALLAN J. F., FUKUNAGA K. (1966), *J. Biol. Chem. 241*, 1616.
30. TSUTSUI E. A., MARKS P. A. (1962), *Biochem. Biophis. Res. Com. 8*, 338.
31. VALDIVIESO D., CONDE E., TROMSITT J. R. (1968), *Comp. Biochem. Phisiol. 27*, 133.
32. VELICK S. F., FURFINE C. (1963), *In The Enzymes II-a ed.* Vol. 7, p. 243—273. Ed. byBoyer P.D., Lardy H şi Myrbäck K. New York, Academic Press.
33. VESELL E. S., BEARN A. G. (1962), *J. Gen. Phisiol. 45*, 553.
34. WEBB E. C. (1964), *Experientia 20*, 592.
35. WILKINSON J. H. (1965), *Isoenzymes Spon LTD*, London.
36. YASHIKAWA H., MINAKAMI S. (1965), *Folia Hemat. Lpz. 83*, 101.
37. ROSE I. A., O'CONNELL E. L. (1964), *J. Biol. Chem. 12*, 239.

ELECTROPHORETIC STUDIES ON THE SOME RED BLOOD CELLS GLICOLITIC ENZYMES OF RODENT SPÉCIES: *MESOCRICETUS AURATUS, M. NEWTONI, M. BRANDTI, SPALAX LEUCODON*

SUMMARY

The isoenzymic pattern of glucose-6-phosphate dehydrogenase, glyceraldehyde-3-phosphate dehydrogenase from erythrocites of Mesocricetus auratus, Mesocricetus newtoni, Mesocricetus brandti and Spalax leucodon, were determined by electrophoresis on polyacrylamide gel. Electrophoretic analyses of glycolytic enzymes from erythrocites of investigated animals, shows some calitative (number of bands with enzymic activity) and cantitative (proportional to the staining intensity of the enzymic fractions) differences. Data presented in this paper show the importance of glycolitic enzymes, different in intensity for the two group of rodents, in connection with thier environmental conditions.

Comunicare prezentată la cea de a II-a sesiune ştiinţifică de comunicări a Muzeului judeţean Argeş — Piteşti 24—25.V.1971.

UNELE ASPECTE CIBERNETICE ALE NEUROSECREȚIEI (II)
(Amplificarea)

LINGNER DAGMAR

Deși din punct de vedere informațional amplificarea nu schimbă conținutul mesajelor în mod esențial, în vederea comunicării pe canale perturbate, totuși îi revine un rol de mare importanță deoarece dacă amplitudinea semnalului util nu depășește semnificativ nivelul zgomotului de fond, recepționarea se îngreunează. În asemenea cazuri, atît natura, cît și tehnica folosesc coduri cu redondanță mărită de un singur canal sau comunicarea mesajului simultan pe mai multe canale. Ambele soluții nu sînt întotdeauna utile; prima prelungește timpul afectat transmiterii iar cea de-a doua, dacă este posibilă, cere cheltuieli și investiții suplimentare.

Amplificarea în sistemele tehnice elementare se poate face conservîndu-se natura semnalului de la intrare, sau, în cazul sistemelor mai perfecționate, transformînd semnalul inițial prin intermediul unui traductor într-un semnal electric, pneumatic sau hidraulic care la rîndul său să fie amplificat și în caz de nevoie retransformat la ieșirea amplificatorului într-un semnal de aceeași natură cu cel de la intrare. De regulă aceste din urmă sisteme sînt mult mai sensibile ținîndu-se cont de posibilitățile ample ale electronicii sau de cele ale mecanicii fluidelor. În toate cazurile enumerate, aprecierea factorului de amplificare se face ușor, fie raportînd direct mărimea semnalului de intrare la cel de ieșire, fie, dacă semnalele sînt de natură diferită, considerînd raportul puterilor.

Asemănarea amplificatoarelor tehnice cu sistemele corespunzătoare biologice nu trebuie exagerată; există totuși anumite analogii pe care le vom sublinia pe scurt în cele ce urmează.

Coordonarea mișcărilor mamiferelor superioare se face între altele grație unui număr mare de senzori — traductori ce transformă un semnal mecanic într-un flux nervos — și care sînt situați de multe ori în punctele de inserție ale tendoanelor pe os. Forța care solicită tendonul poate fi de cîteva ori mai mare decît cea prin care organismul interacționează cu mediul exterior. Sensibilitatea este de ordinul de mărime a lui 10.

Un rol asemănător de preamplificator îl joacă cornetele acustice ale pavilioanelor urechilor la mamifere. La animale ce trăiesc în mediul marin, asemenea cornete ar mări prea mult rezistenţa la înaintare şi sînt înlocuite cu veritabile lentile acustice ce îndeplinesc acelaşi scop.

Preamplificarea oferită de sistemul optic al ochiului mamiferelor — îndeosebi al speciilor nocturne — este un exemplu clasic, bine cunoscut, iar localizarea senzorilor olfactivi la începutul aparatului respirator în punctul unde trece un volum mărit de aer, constituie un alt patent al naturii pe care însă tehnicienii l-au înţeles mai tîrziu.

În cazul exemplelor date, de cele mai multe ori factorul de amplificare realizat este de ordinul lui 10^2 deşi în cazul unor adaptări deosebit de spectaculoase această valoare este sensibil depăşită.

În ceea ce priveşte mecanismele de amplificare interioară cu schimbare a naturii semnalului se pot observa două variante principale. Pentru amplificare cu timp de răspuns scurt schema bloc a amplificatorului este următoarea : 1. stimul exterior ; 2. preamplificator cu conservarea naturii semnalului ; 3. traductor ; 4. neutron cu secreţie neurohumorală ; 5. sistemul nervos central (calea centripetă) ; 6. neuron cu secreţie neurohumorală ; 7. efector (fig. 1). Remarcăm că numărul celulelor efectoare poate fi mare dar nu se cuprind niciodată totalitatea celulelor organismului.

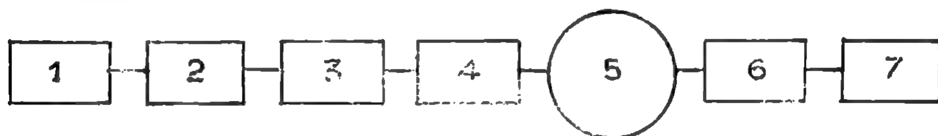

Fig. 1

Cea de-a doua schemă se referă la variaţii de durată ale mediului şi antrenează de multe ori, practic, totalitatea celulelor organismului. Timpul de răspuns al sistemului nu realizează performanţe deosebite ; transformările produse şi revenirile la starea iniţială, dacă sînt posibile, cer perioade de timp relativ mari. Schema de principiu poate fi considerată următoarea : 1. stimul exterior ; 2. preamplificare ; 3. neuron cu secreţie humorală ; 4. neuron cu secreţie hormonală : 5. glande endocrine ; 6. ţesuturi afectate. Nici această schemă nu exclude controlul sistemului nervos central care poate interveni în etapa stimulării secreţiei neuro-hormonale (fig. 2).

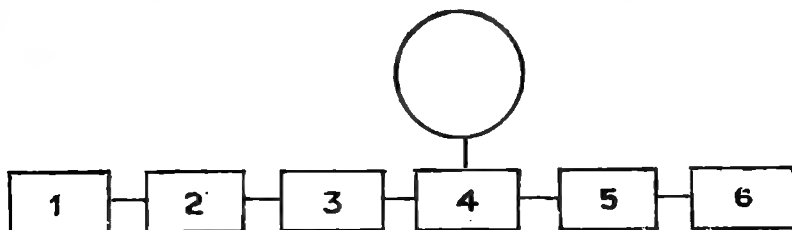

Fig. 2

Scharrer în cercetările sale analizează scheme de acest fel şi demonstrează importanţa substanţelor neurosecretoare hormonale în controlul balanţei hidrice la mamifere, clarificînd totodată rolurile hipotalamusului şi a neurohipofizei în elaborarea-stocarea materialului neurosecretat.

Influenţa extractului hipofizar provenind de la diferite mamifere asupra altor clase de vertebrate a fost studiată de Heller încă din anii 1930. Într-o lucrare publicată în 1940 autorul atrage atenţia asupra faptului că la Rana esculenta şi Rana pipiens trebuie admisă ipoteza existenţei unei substanţe cu acţiune specifică, mult mai puternică decît cea a extractelor din lobul hipofizar posterior al mamiferelor şi care s-ar putea izola din hipofiza amfibienilor. Mulţi autori, între care enumerăm doar pe Bentley au reluat, în diferite forme şi la diferite specii cercetările lui Heller confirmînd în toate cazurile influenţa extractelor hipofizare sau a hormonilor hipofizari izolaţi asupra conţinutului de apă a ţesuturilor, care, în anumite cazuri poate creşte în proporţie de 45% datorită acţiunii acestor substanţe.

Aplicînd creator metodica clasică din cercetarea neurosecreţiei hipofizare şi în cazul sistemului neurosecretor caudal, Enami reuşeşte să demonstreze influenţa mediilor hipotonice în privinţa activării neurosecreţiei la *Misgurnus anguillicaudatus* (6). Acelaşi autor, imaginînd un sistem de experienţe spectaculoase, evidenţiază activitatea extractului de urofiză asupra flotabilităţii la *Carassius auratus* (8).

Deşi aceste rezultate par a fi destul de convingătoare, ele ar trebui confirmate prin alte experienţe. Lipsa de extract urofizar şi greutatea separării fracţiunilor active din asemenea extracte împiedică, deocamdată, efectuarea acestor verificări. Amintim în acest context că Enami lucra cu extracte provenite de la cîteva mii de urofize de *Anguilla japonica*. Un alt aspect nerezolvat în această problemă ar fi prezenţa în omogenatele de urofiză a firului Reissner format de organul subcomisural a cărui rol nu se cunoaşte precis (17).

Abstracţie făcînd de unele detalii insuficient clarificate privind neurosecreţia caudală, rămîne un fapt cert şi unanim acceptat că un număr relativ mic de celule neurosecretoare (Dahlgren) servesc drept amplificator pentru a transmite anumiţi stimuli prin intermediul materialului neurosecretat unui număr mare de celule distribuite în întregul organism.

Deşi termenul de amplificare este folosit de unii autori cu renume (14), considerăm că sînt necesare cîteva precizări. S-a arătat că în ceea ce priveşte conducerea influxului nervos prin neuronii obişnuiţi lucrurile se petrec într-un mod asemănător ca la relee ; dacă intensitatea excitanţilor la sinapsă este suficientă, se produce un impuls nervos după o lege de tipul „tot sau nimic". Totuşi, presupunînd funcţionarea normală a sistemului nervos în ansamblu, din cauza numărului mare de neuroni interconectaţi excitaţia este în majoritatea cazurilor proporţională cu stimulul cauză. Astfel, dacă analizăm un număr suficient de mare de neuroni, noţiunea de amplificare este justificată.

Spre deosebire de sistemul nervos în cadrul căruia fenomenul propagării influxului nervos se poate urmări cantitativ prin studiul amplitudinilor şi frecvenţei undelor potenţialului de acţiune de-a lungul

axonilor, în cadrul sistemelor neuroendocrine nu s-au pus la punct încă asemenea tehnici. O greutate suplimentară o constituie, de altfel, faptul că mărimile de intrare și de ieșire sînt de naturi diferite. În această situație o raportare directă și cantitativă a celor două mărimi ar necesita introducerea unor unități noi de măsură (de tipul mV/mol). Încercarea de a exprima factorul de amplificare în termeni de energie sau putere ne pare de asemenea improprie deoarece nu acest aspect al neurosecreției este în primul plan al lucrării noastre.

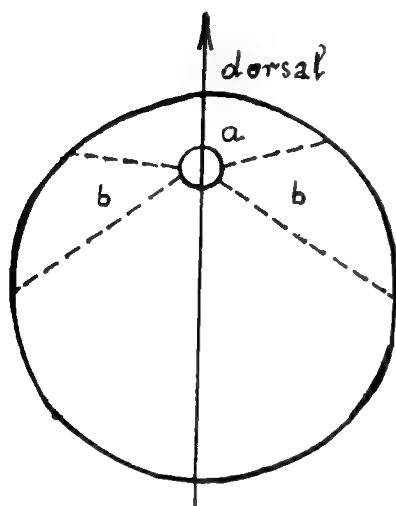

Fig. 3 — Densitatea grupării celulelor Dahlgren la *Aspius aspius aspius*. (*a.* — canal ependimar, *b.* — zone de densitate mărită).

Am considerat, astfel, util să definim sensibilitatea amplificatorului ca fiind raportul dintre numărul celulelor de la care provine mesajul și acelora cărora acesta este transmis.

Pentru a obține datele necesare calculării pantei am făcut aprecieri cantitative asupra sistemului neurosecretor caudal la *Trachurus mediterraneus ponticus* și *Stizostedion lucioperca*. Am ales aceste specii ce provin din mediu marin și dulcicol deoarece, spre deosebire de altele, (de ex. : *Aspius aspius)* (fig. 3), distribuția celulelor Dahlgren este mai omogenă, permițînd o evaluare mai ușoară a numărului celulelor.

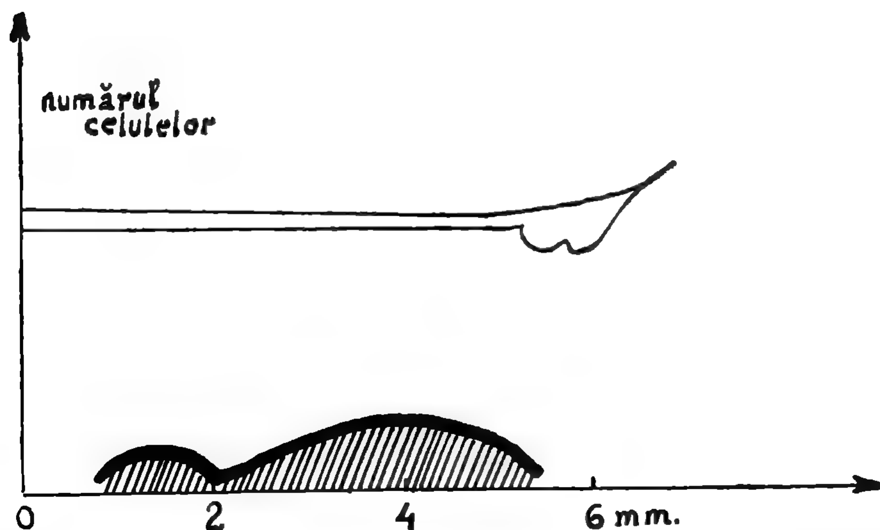

Fig. 4 — Repartiția celulelor Dahlgren de-a lungul măduvei spinării caudale la *Trachurus mediterraneus ponticus*. Se remarcă absența celulelor neurosecretoare în regiunea dorsală a urofizei.

Din secțiunile seriate rezultă un maxim de celule neurosecretoare în măduva de la nivelul penultimei vertebre caudale atît la *Trachurus* (fig. 4), cît și la *Stizostedion* (fig. 5). Pentru a reduce influența unor eventuale particularități individuale, s-au repetat măsurătorile la un număr de opt indivizi de *Stizostedion* și unsprezece de *Trachurus*, obținîndu-se următoarele rezultate medii :

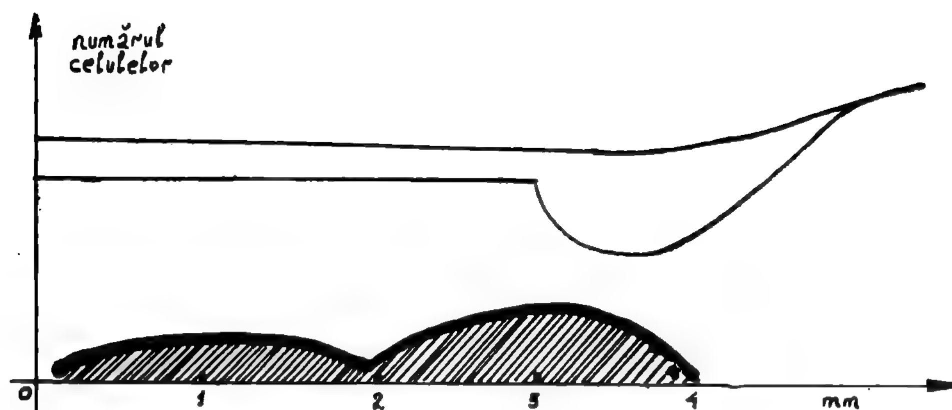

Fig. 5 — Repartiția celulelor Dahlgren de-a lungul măduvei spinării caudale la *Stizostedion lucioperca*. Se remarcă prezența celulelor neurosecretoare în regiunea dorsală urofizei.

Specie	Lungimea medie	Valoarea pantei	Panta medie K
Stizostedion lucioperca	35 cm	9.10^4	$1{,}1.10^5$
Trachurus mediterraneus	14 cm	$1{,}3.10^5$	

Din cele de mai sus rezultă că gradul de dezvoltare a sistemului neurosecretor caudal raportat la mărimea individului este aproximativ același, deși mediul de proveniență diferă.

Pentru comparație, analiza sumară a factorului de amplificare specific hipofizei umane, este interesantă. Făcînd abstracție de eventualele etaje ale sistemului de amplificare și pornind de la ideea legăturii logice între cauză — neurohormonul secretat de hipofiză — și efect — influențarea permeabilității membranelor celulare în întregul organism —, ajungem la o valoare de ordinul de mărime $K=10^4$. Asemenea amplificări depășesc net performanțele specifice preamplificatorilor analizați la începutul acestei lucrări și justifică interesul mare pe care îl acordă histologii fenomenului neurosecretor.

BIBLIOGRAFIE

1. BĂNĂRESCU P. (1963), *Fauna R.P.R., Pisces-Osteichthyes,* 13, Ed. Acad. R.P.R.
2. BENTLEY P. J. (1963), *The Effects of Contraction of the Frog Bladder on Sodium Transport and the Responses to Oxytocin.* Gen. comp. Edocr., *3*, p. 281—285.
3. * * *, HELLER H. (1964), *The action of neurohypopysial hormones on the water and sodium metabolism of urodele amfibians.* J. Pysiol., 171, p. 434—453.
4. CRIŞAN C. (1957), *Histologie.* Ed. med. Buc.
5. DICULESCU I., ONICESCU D., RÎMNICEANU C. (1970), *Histologie, vol. I,* Ed. did. şi ped.
6. ENAMI M. (1956), *Studies in Neurosecretion. VIII.* 32, 759—764.
7. * * * (1958), *Studies in Neurosecretion. X.* 34, p. 44—49.
8. * * * (1958), *Studies in Neurosecretion. XI. 34,* p. 55—65.
9. GHEORGHIU TR., GROSSU T., SĂHLEANU V. (1967), *Introducere în biofizică.* Ed. şt. Buc.
10. HELLER H. (1963), *Hypophysen-Hinterlappen-Hormone.* Naunyn- *Schmideb. Arch. exp. Path. Pharmak., 245,* p. 142—153.
11. * * * (1941), *Differentiation of an (Amphibian) Water Balance Principle from the antidiuretic principle of the posterior pituitary gland.* J. Physiol., *100,* p. 125—141.
12. LEVEQUE T. F., SCHARRER E. (1953), *Pituicytes and the origin of the antidiuretic hormone.* Endocr. *52,* p. 436—447.
13. NICOLAU CL., SIMON Z. (1968), *Biofizica moleculară,* Ed. şt. Bucureşti.
14. SCHARRER E. (1966), *Principles of Neuroendocrine integration. Endocr. Centr. Nerv. Syst., 43,* p. 1—35.
15. STEINBUCH K. (1965), *Automat und Mensch.,* Ed. Springer.
16. STEOPOE I. (1967), *Citologie, Histologie, Embriologie.* Ed. did. ped. Bucureşti.
17. STERBA G., LUPPA H., SCHUHMACHER U. (1965), *Untersuchungen zur Funktion des kaudalen neurosekretorischen Systems beim Karpfen.* Endokr., *48,* p. 25—39.
18. VASILIU G. D. (1959), *Peştii apelor noastre.* Ed. şt. Bucureşti.
19. WIENER N., *Kybernetik.* Ed. econ.

EINIGE KYBERNETISCHE ASPEKTE DER NEUROSEKRETION. II (Verstärkung)

ZUSAMMENFASSUNG

Im Rahmen der Bemühungen die Organismen von informationellen Gesichtspunkten aus zu analysieren, stellt vorliegende Arbeit : „Einige kybernetische Aspekte der Neurosekretion. II (Verstärkung)“, einen Versuch dar, des kaudale neurosekretorische System der Fische quantitativ zu erfassen. In wie weit die diesbezüglich eingeführte Deffinition der Verstärkung sich zweckentsprechend erweisen wird, muss die Zukunft zeigen.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune ştiinţifică de comunicări a Muzeului judeţean Argeş — Piteşti 24—25 mai 1971.

MODIFICĂRI ALE TABLOULUI IZOENZIMATIC AL UNOR OXIDAZE DIN OMOGENATELE TOTALE DE DROSOPHILA MELANOGASTER CU REZISTENȚA LA DDT PROVOCATĂ EXPERIMENTAL

D. SCRIPCARIU, R. MEȘTER, A. NAUM și C. TESIO

Dintre derivații clorurați, DDT-ul 1,1,1,-tricole 2,2-bis (p-clorofenil) etanul, este unul din insecticidele puternice la care insectele au devenit rezistente. Modul său de acțiune precum și ansamblul mecanismelor, care conferă rezistență insectelor a suscitat numeroase cercetări.

Astfel, Sternburg și col. (1954), demonstrează prima dată la liniile rezistente la insecticid de Musca domestica un proces de desintoxicare activă de insecticid, proces activat de glutation redus și efectuat de o enzimă dehidroclorinaza. Sternburg și col. (1954 b) afirmă că ar exista o proporționalitate directă între gradul de rezistență la DDT și intensitatea activității DDT-dehidroclorinazei la diferite linii de muște rezistente.

Studii interesante asupra modului de apariție a liniilor de insecte rezistente, a mecanismelor de acțiune a toxicului și a realizării rezistenței au efectuat Perry și col. (1950, 1951), Perry (1967), Levenday și col. (1951), Gilmar (1961) etc.

Datele existente în literatură indică faptul că acțiunea toxică a insecticidului se exercită asupra sistemului nervos al insectei, provocînd modificări morfologice și biochimice. Rezistența insectelor la acțiunea insecticidului se datorește mai multor factori, care concură la supraviețuirea indivizilor aparținînd liniilor rezistente (Perry — 1967, Pauiini — 1968, Mitlin și col. — 1956, Perry și col. 1955, Perry — 1967, Lipke și col. — 1959 a, b). Dintre aceștia cităm colinesterazele, dehidroclorinazele citocrom-oxidaze, lipiproteinele, starea membranelor care reglează permeabilitatea celulară, schimbul ionic etc. Fiecare contribuie la rezistența totală fără a se putea acorda unuia dintre ei un rol preponderent în procesul fiziologic complex al rezistenței la insecticide.

În 1951 Fulmer și col. aduc date care conduc la concluzia că în timpul hidrolizei insecticidului crește consumul de O_2, existînd o proporționalitate între maximul respirat și concentrația internă de DDT atît la muștele rezistente cît și la cele sensibile la insecticid.

Mai mulţi autori, printre care Johnston (1951) şi Ludovig şi col. (1955) studiind comparativ la linii de insecte cu sensibilităţi diferite inhibiţia citocromoxidazei de către DDT, afirmă că la liniile rezistente s-ar găsi o citocromoxidază mai puţin sensibilă la acţiunea toxicului. Totuşi, Chadwick (1952) susţine că între rezistenţa insectelor la DDT şi procesele celulare de oxido-reducere mediate de citocromi nu există o interrelaţie perfectă.

În vederea elucidării mecanismului rezistenţei insectelor la insecticide, un deosebit interes îl prezintă oxidazele : DOPA-oxidaza şi monoaminooxidazele. Obiectul prezentei lucrări îl constituie studiul enzimelor DOPA-oxidaza, peroxidaza şi monoaminooxidaza avînd substrat tiramină şi triptamină, enzime implicate în catabolismul aminelor, cu funcţie de mediatori chimici ai transmiterii influxului nervos.

MATERIAL ŞI METODĂ

În vederea realizării prezentului studiu s-a lucrat pe Drosophila melanogaster forma sălbatică, cultivată pe mediu cu agar şi drojdie. Mediul de cultură a fost preparat după Demerec şi col. (1964) modificat de colectivul Catedrei de Genetică a Institutului Agronomic „N. Bălcescu“, Bucureşti, Naum (1970).

Muştele au fost crescute în vase Erlennmeyer de 300 cc, fiecare în în fiecare vas fiind repartizat 60 g de mediu. După apariţia unei noi generaţii (9—15 zile) erau însămînţate cu adulţi alte vase. Pentru obţinerea formelor rezistente la DDT s-a folosit soluţia de 1 g de p-dicloro-difenil-tricloretan în 100 cc alcool etilic absolut, adăugat treptat în cantităţi crescînde în mediu. p-Diclorodifeniltricloretanul a fost obţinut în stare pură şi extrageri şi recristalizări cu acetonă din DDT comercial. În vederea obţinerii de linii rezistente o parte din culturi au fost cultivate timp de doi ani pe medii cu concentraţii crescînde de DDT. S-a început cu doze de 0,1 cc soluţie alcoolică de DDT la 60 g mediu, ca în final să se ajungă la doze de 1,5 cc soluţie la aceeaşi cantitate de mediu. Doza finală pentru lotul martor produce o mortalitate de 100%.

În vederea analizei electroforetice s-au utilizat adulţi de Drosophila din cultura martor sensibilă la DDT şi adulţi din suşă rezistentă. Insectele s-au omogenizat în omogenizatorul Porter, extracţia făcîndu-se cu apă distilată, folosind proporţia de 1/5 g/v. Omogenatul s-a centrifugat 45 minute la 7000 ture/min.

Supernatantul a fost prelevat şi supus electroforezei. S-au analizat zimogramele de la linia de Drosophilă rezistentă la DDT comparativ cu zimogramele liniei sensibile.

Electroforeza s-a efectuat în gel de poliacrilamidă, sistemul disc-electroforeză după Davis (1964), Ornstein (1964), folosind o concentraţie de 7,5% acrilamidă.

Tuburile au avut lungimea de 10 cm şi diametrul intern de 0,6 mm. S-a lucrat cu 3,12 mA/tub, timp de 3 ore şi 30 minute, folosindu-se cîte 0,1 ml omogenat pe tub. După electroforeză gelurile au fost spălate

20 minute în 2 băi de tampon corespunzător mediului de incubat, specific fiecărei enzime, după care gelurile au fost supuse incubării în vederea evidenţierii enzimelor. Numerotarea benzilor a fost făcută de la anod către catod, după sistemul propus de W e b b (1964).

Gelurile pentru monoaminooxidaze au fost incubate în mediu cu tyramină şi triptamină în prezenţă de sare de alabastru de nitrotetrazoliu şi tinazin metasulfat, preparat după B u r s t o n e (1962), DOPA-oxidaza după S p i t s şi col. (1968), iar peroxidaza prin metoda cu benzidină (B u r s t o n e, 1962).

REZULTATE

Analiza zimogramelor obţinute pune în evidenţă faptul că atît la liniile sensibile cît şi la liniile rezistente, enzimele cercetate prezintă mai multe forme moleculare, cu mobilităţi electroforetice şi activitate enzimatică diferită în raport cu acelaşi substrat.

Liniile de muşte rezistente prezintă deosebiri mari faţă de liniile sensibile, în sensul că numărul de benzi izoenzimatice în electroforegrama enzimelor studiate este mai mare, iar unele din fracţiuni prezintă activitate enzimatică mult crescută. Astfel, monoaminooxidaza la tiramină prezintă la forma sensibilă două benzi izoenzimatice în jumătatea catodică a genului, banda cu mobilitatea cea mai mare avînd activitate intensă, banda a II-a este puţin activă. La formele rezistente, benzile 1 şi 2, echivalente normalului, nu suferă modificări nici ca poziţie în gel şi nici ca activitate, apar însă două fracţiuni secundare 1′ şi 1″ cu viteze de migrare şi activitate enzimatică ceva mai redusă decît formele majore (fig. 1).

Monoaminooxidaza triptaminică prezintă 4 forme moleculare distincte, dintre care benzile 1 şi 2 ocupă o poziţie în gel similară benzilor 1 şi 2 de la MAO triptamină, dar cu o întindere mult mai mică, banda 3 îngustă, prezintă o activitate mai mare ca a primelor două benzi. Banda 4 prezintă activitatea cea mai intensă, fiind situată pe o porţiune restrînsă (1,5 mm) imediat sub linia de start. În electroforegrama omogenatelor provenite de la liniile rezistente apar două fracţiuni intermediare notate de noi cu 1′ şi 2′, ele prezintă o activitate mai redusă decît formele lor majore, banda 1′ fiind situată anodic în raport cu banda majoră şi prezintă o acţiune mai mică ca aceasta, banda 2′ este situată în urma fracţiunii majore, este mult mai îngustă şi cu activitate mai slabă. Formele majore prezintă aceeaşi poziţie în gel ca şi la liniile sensibile, benzile 1, 2 şi 4 prezintă o activitate enzimatică mult mai mare faţă de martor.

DOPA-oxidaza — electroforegrama omogenatelor liniei sensibile prezintă trei izoenzime. Banda 1 este situată în jumătatea catodică a gelului şi are o activitate slabă, benzile 2 şi 3 situate în imediata apropiere a liniei de start prezintă activitate enzimatică intensă, între ele observîndu-se o zonă de activitate enzimatică slabă, difuză. În zimograma omogenatului de muşte rezistente, benzile 1, 2 şi 3, echivalente normalului,

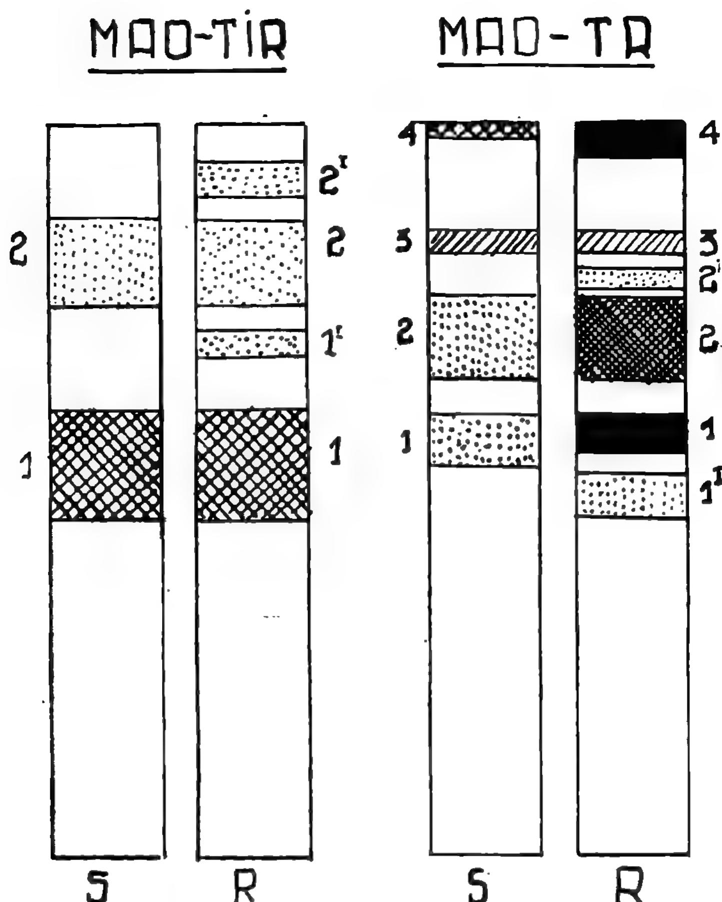

Fig. 1 — Zimograma monoaminooxidazelor incubate în mediu cu tiramină.

Fig. 2 — Zimograma monoaminooxidazelor incubate în mediu cu triptamină.

se deosebesc de ale acestuia prin activitatea mult crescută a benzii 1 faţă de zimograma formei sensibile. De asemenea, banda 1 din zimograma liniei rezistente prezintă două subbenzi secundare I^{I} şi I^{II}, dintre care I^{I} prezintă o activitate slabă, iar I^{II} o activitate de intensitate egală cu a benzii I principale (fig. 3).

Peroxidaza prezintă în electroforegrama omogenatelor liniei sensibile, trei izoenzime asemănătoare întrucîtva prin activitatea şi poziţia lor în gel DOPA-oxidazei. Zimograma omogenatelor muştelor rezistente prezintă o activitate enzimatică intensă a celor trei forme principale, iar suplimentar, anodic faţă de banda principală apar alte 4 benzi izoenzimatnice secundare I^{I}, I^{II}, I^{III} şi I^{IV}, dintre care benzile I^{II}, I^{III}, I^{IV} cu activitate peroxidazică mai intensă decît banda I^{I}.

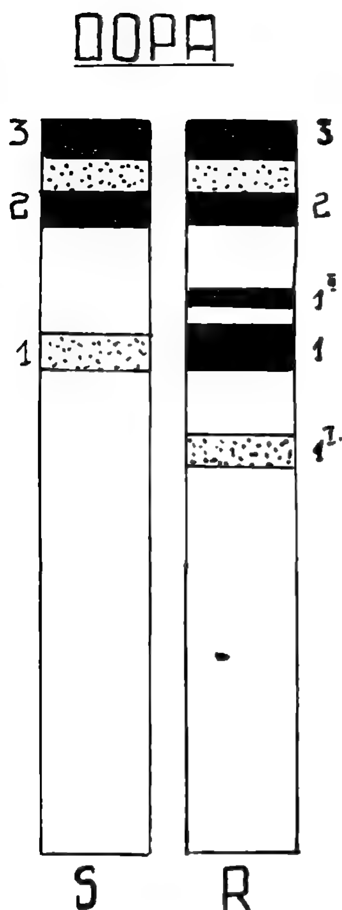

Fig. 3 — Zimograma DOPA-oxidazei incubate în mediu cu dioxifenil alanină.

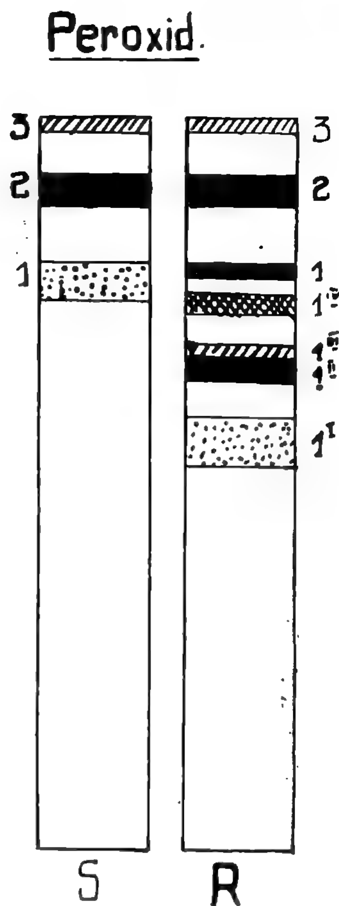

Fig. 4 — Zimograma peroxidazelor incubate în mediu cu benzidină.

R = zimograma omogenatului liniei rezistente la DDT
S = zimograma omogenatului liniei sensibile la DDT

DISCUȚII

Acțiunea neurotoxică a DDT-ului se manifestă atît prin efectul morfo-funcțional asupra țesutului nervos și al celulelor senzoriale cît și indirect, hormonal, interferîndu-se cu activitatea fiziologică și biochimică a insectei. Moleculele de insecticid pătrund în interspațiile membranei, atașîndu-se prin intermediul legăturilor de H, de lipoproteinele acesteia producînd alterarea calităților osmotice ale celulelor (R o a n și col. — 1961). Aceasta are ca efect schimbarea echilibrului ionic și perturbarea transmiterii influxului nervos.

Perry (1967) scoate în evidenţă modificările neurohormonale, care survin în urma administrării insecticidului. Administrarea de DDT produce eliberarea masivă de hormoni din corpora alata (reacţia de stres).

La baza alterării funcţiei nervoase sub acţiunea insecticidului stă modificarea activităţii mediatorilor chimici şi a enzimelor legate de metabolismul lor.

În acest sens studiul comparativ la liniile de insecte sensibile şi rezistente, a enzimelor legate de catabolismul aminelor cu rol de mediatori chimici, prezintă un deosebit interes.

Pentru prima dată Blaschike şi col. (1961) descrie existenţa aminooxidazei la Periplaneta americana. Boadle şi col. (1968) studiază manometric activitatea monoaminooxidazelor de la gîndacul de bucătărie, P. americana, sub aspectul afinităţii lor faţă de substrat, scoţînd în evidenţă capacitatea lor de a oxida amine şi diamine alifatice cu catenă scurtă.

Rezultatele obţinute de noi prin analiza electroforetică, pun în evidenţă existenţa în omogenatul formei sensibile a două forme izoenzimatice distincte pentru tiramină şi 4 forme pentru triptamină. La linia de *Drosophila melanogaster* rezistentă la insecticid se observă o amplificare a fracţiunilor izoenzimatice 4 şi respectiv 6. Această creştere a numărului de fracţiuni este concomitentă intensificării activităţii unor izoenzime din zimogramă. Creşterea capacităţii de oxidare a monoaminooxidazelor poate fi pusă în legătură cu un proces de sinteză mai activă a aminelor biologic active şi implicit ca o adaptare la creşterea cantităţii de substrate şi de catabolizare oxidativă a acestora. De asemenea, existenţa unei activităţi aminooxidazice crescute la insectele rezistente poate avea o funcţie de anihilare a şocului produs de eliminarea la stres a monoaminelor active.

DOPA-oxidaza, enzimă cu rol important în catabolismul adrenalinei prezintă şi ea o activitate crescută la formele rezistente. Existenţa a 4 forme moleculare distincte în zimograma liniei sensibile de D. melanogaster corespunde datelor existente în literatură (Levis şi col. — 1963, Mitchell — 1965). La formele rezistente, capacitatea DOPA-oxidazică apare mult crescută atît prin intesificarea activităţii enzimatice a benzilor corespunzătoare normalului cît şi datorită apariţiei a două noi forme moleculare cu activitate intensă.

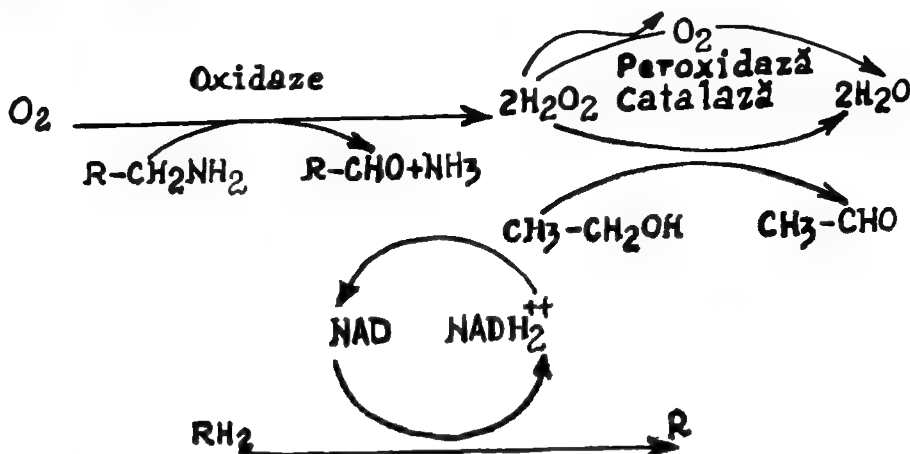
Activitatea peroxidazică a liniei de D. melanogaster rezistentă la DDT apare mult crescută. În zimograma peroxidazei din omogenatele muştelor rezistente, apar suplimentar 4 forme moleculare noi, cu activitate intensă. Activitatea crescută a peroxidazei concordă cu creşterea generală a oxidazelor studiate. Peroxidaza prin activitatea de scindare, desface apa oxigenată produsă prin activitatea aminooxidazelor şi oxidazelor în general, după reacţia :

$$R{-}CH_2{-}NH_2 + O_2 + H_2O \xrightarrow{\text{Enzimă}} R{-}CHO + NH_3 + H_2O$$

Prin scindarea apei oxigenate peroxidaza joacă pe de o parte un rol antitoxic (apa oxigenată fiind un toxic puternic pentru celulă), Duve şi col. (1966), iar pe de alta un rol important în reoxidarea citocromilor şi a NAD H extramitocondrial.

B a u d h u i n (1969) scoate în evidenţă faptul că peroxidaza şi catalaza din peroxizomi oxidează etanolul care formează un sistem de legătură în transportul de electroni de la dehidrogenaze stimulînd astfel glicoliza după schema :

Creşterea activităţii nonoaminooxidazelor, DOPA-oxidazei şi peroxidazei, explică în parte, consumul de oxigen crescut găsit de unii autori la formele de insecte rezistente la insecticid. Creşterea numărului de fracţiuni la enzimele studiate, în cazul liniilor rezistente poate fi interpretată ca reacţie la creşterea cantităţii de substrat în condiţiile de stres, mărindu-se astfel capacitatea de oxidare a acestuia.

De asemenea, formele moleculare noi de enzime apărute la liniile rezistente pot fi izoenzime sintetizate de nove adaptate la condiţiile de metabolism în prezenţa insecticidului a căror activitate nu este afectată de DDT. Se poate presupune că ele ar fi izoenzime localizate pe alte structuri intracitoplasmatice, mai puţin afectate de insecticid sau cu afinităţi de substrat şi funcţii diferite de formele moleculare principale.

CONCLUZII

Prin cultivarea succesivă a clonurilor de *Drosophila melanogaster* pe medii cu insecticid în concentraţii succesiv crescute se obţin clonuri de insecte rezistente la toxic, apte să se reproducă şi să se dezvolte în prezenţa acestuia.

Clonurile de *Drosophila* cu rezistenţă la insecticid indusă experimental, prezintă modificări metabolice şi biochimice în raport cu clonul martor (sensibil).

Studiul electroforetic pe gel de poliacrilamidă a enzimelor-monoaminooxidază, DOPA-oxidază şi peroxidază scoate în evidenţă o creştere a activităţii acestor enzime exprimată atît prin apariţia de benzi izoenzimatice noi în omogenatele muştelor rezistente, cît şi prin exaltarea activităţii enzimatice a unor anumite fracţiuni în comparaţie cu martorul.

Apariţia de forme izoenzimatice noi în zimogramele clonurilor rezistente, cît şi creşterea activităţii specifice a acestora ar putea fi explicată fie prin necesitatea de a mări capacitatea de oxidare a unor cantităţi crescute de substrat, fie prin apariţia de noi forme moleculare de enzime cu localizare pe structuri intracelulare diferite, mai puţin afectate de insecticid sau unde îndeplinesc funcţii noi apărute odată cu rezistenţa.

Creşterea activităţii oxidazelor şi peroxidazei explică în condiţiile rezistenţei la insecticid a insectelor studiate, creşterea capacităţii de oxidare a celulelor şi consumul mărit de oxigen la clonurile rezistente.

BIBLIOGRAFIE

1. BAUDHUIN P. (1969), *Handbook of Molecular Cytology* capt. *43*, p. 1180 edit. de A. Lima de Faria North-Holland Publishing Company Amsterdam London.
2. BOADLE C. M., BLASCHKE H. (1968), *Comp. Biochem. Physiol. 25*, p. 129.
3. BLASCHKE H., COLHENEN E. H., FRONTALI N. (1961), *J. Physiol. 156*, p. 289.
4. BURSTON M. (1962), *Enzyme Histochemistry Academic Press*, New York.
5. CHADWICK L. E. (1952), *An. J. Trop. Med. Hyg. 1*, p. 404.
6. DAVIS B. J. (1964), *Ann. N. I. Acad. Sci., 122*, p. 184.
7. DE DUVE C., BAUDHUIN P. (1966), *Physiol. Rev. 46*, 323.
8. FULLMER O. H., HASKINS W. M. (1951), *J. Econ. Entomol, 44*, p. 858.
9. GILMAR D. (1961), *The Biochemistry of Insects Acad. Press* New York — London.
10. JONSTON C. D. (1951), *Arch. Biochem. Biophys. 31*, p. 375.
11. LEWIS H. W., LEWIS H. S. (1963), *Ann. N. Y. Acad. Sci., 100*, 827.
12. LIPKE H., KEARUS C. W. (1959), *J. Biol. Chem. 234*, 2123.
13. KEARUS C. W. (1959), *J. Biol. Chem. 234*, p. 2129.
14. LOVENDAY P. M.. HORRISON A. (1957), *Nature 157*, p. 106.
15. LUDOVIGS D., BARSA MC., CALI C. T. (1955), *Ann. Entomol. Soc. Am. 48*, p. 165.
16. MITCHELL H. K., WEBER U. M. (1965), *Science N.Y., 148*, p. 964.
17. MITLIN N., BABERS F. H., BARTHEL W. F. (1956), *J. Econ. Entom. 49*, p. 544.
18. NAUM A. (1970), *Comunicare personală.*
19. ORNSTEIN L. (1964), *Ann. N.Y. Sci. 121*, p. 321.
20. PAULINI E. (1958), *Chemical. Abstr. 52*, p. 7.
21. PERRY A. S. HOSTKINS W. M. (1950), *Science 111*, p. 600.
22. PERRY A. S., HOSTKINS W. M. (1951), *J. Econ. Entomol. 44*, p. 85.
23. PERRY A. S., HOSTKINS W. M. (1967), *The physiol of insecticide resistance by insects.* În : The physiol. of insecta Edit. Rockstein M. Acad. *Press N.Y. London cap. 6*, p. 285.
24. PERRY A. S., SACKATOR B. (1955), *Ann. Entomol. Soc. Am. 48*, p. 329.
25. ROAN C. C., HOSTKINS (1961), *Ann. Rev. Entomol. 6*, p. 333.
26. SPITZ M., LESLIE and BURNETT B. J. (1968), *J. Embryol. Exptl. Morph. 19*, 1.
27. STERNBURG J. G., WINSAM E., KEARNS C. W. (1954 a), *J. Econ. Entomol. 46*, p. 513.
28. STERNBURG J. G., KEARNS K. W., MOOREFIELD H. H. (1954 b—j), *Agr. Food.* Ann. *2*, p. 1125.
29. WEBB E. C. (1964), *Experientia 20*, p. 592.

ELECTROPHORETIC STUDIES OF GLUCOSE-6-PHOSPHAT DEHYDROGENASE GLICERALDEHIDE-3-PHOSPHAT DEHYDROGENASE AND LACTATE DEHYDROGENASE ON THE *DROSOPHYLA MELANOGASTER* WITH EXPERIMENTAL RESISTANCE TO D.D.T.

ABSTRACT

The enzymes amine oxidase, DOPA-oxidase and peroxidase was studiated te sensibil an resistent strain of *Drosophila melanogaster*.

Multiple formes of solubile enziymes were detedcted on the acrilamide gel electrophoresis, at througheut studied enzymes.

Homogenates an the zimogrames of the DDT rezistant strain of D. melanogaster were tested an higer isoenzymatic activity and appariton of the suplimenary isoenzimatic bands.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș — Pitești 24—25.V.1972.

SISTEMUL NEUROSECRETOR CAUDAL LA *ASPIUS ASPIUS ASPIUS* (L., 1758).

LINGNER DAGMAR

Privind celula nervoasă doar sub aspectul funcţiei de conducere a influxului nervos, neurofiziologia a pierdut multă vreme din vedere faptul că celulele sistemului nervos participă la reglarea multor procese fiziologice, prin elaborarea unor substanţe active. Din acest punct de vedere au fost studiate mai întîi celulele nervoase secretoare din hipotalam, unde formează nucleul preoptic (la peşti şi amfibieni), sau supraoptic şi paraventricular (la mamifere şi om). Neurosecreţia însă este un fenomen general întîlnit atît în sistemul nervos central, cît şi în cel periferic.

În urma descoperirii relaţiei spaţiale între celulele nervoase mari din regiunea terminală a măduvei spinării peştilor descrise de Speidel (1922) la calcan şi denumite celule Dahlgren şi umflătura caudală a măduvei, observată de unii cercetători încă din secolul trecut, manifestările de secreţie nervoasă sînt urmărite şi în acest sistem.

Şcoala japoneză în frunte cu Enami şi Sano iniţiază în 1955 studiul sub aspect neurosecretor a regiunii terminale a măduvei spinării peştilor, denumind-o sistem neurosecretor caudal şi atrăgînd prin lucrările lor atenţia asupra importanţei funcţionale a acestuia (5). În ultimii ani au apărut o serie de lucrări efectuate cu mijloace moderne care profilează o clasificare a tipurilor de sisteme neurosecretoare caudale şi le studiază comparativ-evolutiv. (5, 12, 15).

Prezentul studiu face parte dintr-o serie de lucrări întreprinse la diferite specii de peşti marini şi dulcicoli din apele R.S.R. şi reprezintă rezultatele obţinute în urma cercetărilor originale efectuate asupra sistemului neurosecretor caudal al avatului.

Aspius aspius aspius (Linnaeus 1758), ordinul *Cypriniformes*, familia Cyprinidae, este un peşte răpitor, bun înotător şi rapid în mişcări, generativ reofil, ce atinge dimensiunea de 40, uneori chiar 80 cm.

MATERIAL ŞI METODĂ

Exemplarele de *Aspius aspius aspius*, masculi şi femele a căror lungime varia între 25—30 cm au fost prinse în vara anului 1968 din Argeş, în apropierea localităţii Căteasca. Materialul capturat viu a fost decapitat pe loc şi după îndepărtarea musculaturii din jurul coloanei vertebrale fixat în Bouin, Bouin-Hollande, Zenker şi Helly. După o prealabilă decalcifiere, secţiunile materialului inclus în parafină au fost făcute sagital, frontal şi transversal. S-au efectuat colorări prin metoda Azan-Heidenhain, cromalaunhematoxilină-floxină Gomori-Bargmann, tricrom Gomori, hemalaun P. Mayer, hemalaun-eosină, safranină şi hematoxilină Heidenhain.

STRUCTURA SISTEMULUI NEUROSECRETOR CAUDAL LA ASPIUS ASPIUS ASPIUS (LINNAEUS 1758)

Observaţiile făcute asupra măduvei spinării avatului în urma deschiderii canalului rahidian au arătat că aceasta îşi micşorează calibrul în mod constant şi uniform, începînd din partea cranială pînă la nivelul celei de-a treia vertebre caudale. De aici ea se subţiază puternic, pentru ca, la nivelul ultimei vertebre caudale, să treacă într-o umflătură noduloasă aşezată într-o adîncitură corespunzătoare a corpului vertebral. Această umflătură reprezintă organul de stocare-eliberare a substanţelor secretate în sistemul neurosecretor caudal şi a fost denumită urofiză, termen introdus de Holmgren în 1959 în literatura de specialitate. Pe tot traiectul ei, măduva este situată într-o teacă de ţesut conjunctiv şi învelită într-o leptomeninge bogată în melanofori aşezaţi uniform pînă în regiunea urofizei spinale, unde ating o densitate maximă şi se contopesc. Spaţiul între pereţii canalului vertebral şi măduvă este ocupat de ţesut adipos. La *Aspius aspius* nu s-a putut observa o turtire puternică dorso-ventrală sau laterală a măduvei spinării, cum s-a făcut aceasta la *Trachurus* şi *Stizostedion*.

În secţiuni transversale seriate se poate constata că, începînd cu cea de-a şasea vertebră caudală, în măduva spinării avatului apar celule izolate, ce se deosebesc net de celulele nervoase obişnuite atît prin forma şi mărimea lor, cît şi mai ales prin polimorfismul nuclear al lor. Acestea sînt celulele descrise în 1922 de Speidel ca celule Dahlgren şi reprezintă locul de elaborare a substanţelor neurosecretate caudal. (fig. 1 a, b, c, 2 a, b, 4, 5). Spre capătul distal al măduvei spinării, ţesutul medular obişnuit este înlocuit de ţesut nervos format din celule Dahlgren şi prelungirile acestora. În regiunea ultimelor două vertebre nu există elemente nervoase motoare şi sensitive, încît fenomenul neurosecretor se manifestă aici aproape pur. Rădăcinile anterioare şi posterioare ale nervilor rahidieni ce îşi iau originea din măduva spinării lipsesc în această regiune.

Fig. 1 a

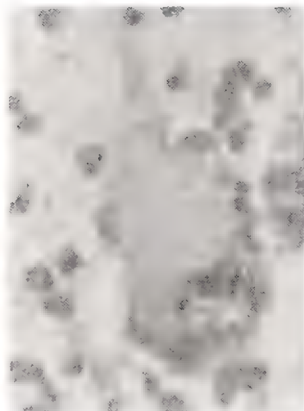

Fig. 1 b

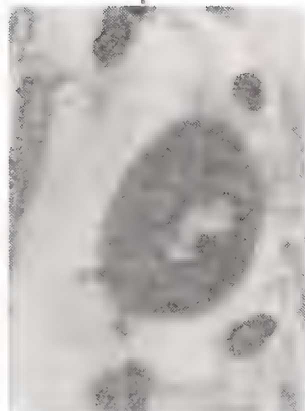

Fig. 1 c

Celule Dahlgren polimorfe din sistemul neurosecretor caudal cu granule de neurosecret (*b*). (CrHtx-flox., *a*, *b* 60 × 16,5, c—90 × 16,5).

Fig. 2 a

Fig. 2 b

Celule Dahlgren vacuolizate şi nucleu polimorf. (Tricr. Gomori, 60 × 16,5).

Fig. 3 — Prelungire puternică a unei celule neurosecretoare. (Tricr. Gomoro, 60 × 16,5).

Aria de răspîndire a celulelor Dahlgren variază în funcţie de nivelul secţiunii la care ne referim. În partea proximală a sistemului neurosecretor caudal unde ţesutul medular obişnuit şi cel secretor sînt amestecate, întîlnim celule izolate de dimensiuni foarte mari. (fig. 2 a, 4 d). Ele sînt localizate în jurul canalului ependimar şi sînt cu atît mai mari cu cît se depărtează de stratul celulelor ependimare, atingînd 70 × 35 μm. Unele celule Dahlgren mici, cu forme regulate şi nucleu rotund sînt aşezate în sau în imediata vecinătate a stratului de celule ependimare de care se deosebesc foarte greu. Spre partea caudală a măduvei spinării, canalul ependimar se deplasează puternic dorsal iar celulele Dahlgren apar grupate întîi ventro-lateral, apoi

lateral de el, formînd grupuri de 4—5, uneori 8—10 celule într-o secțiune transversală. Ele arată o tendință pronunțată de distribuție bilaterală față de canalul central, formînd adevărate coloane de o parte și de alta a acestuia..

Mărimea celulelor din regiunea proximală scade spre partea caudală a sistemului. În aglomerările de celule neurosecretoare a căror formă variază între ovoid-sferice și poliedrice, întîlnim atît celule uni- și bipolare cu prelungiri bine dezvoltate (fig. 3, 4 c), cît și multipolare.

În secțiuni sagitale efectuate prin măduva caudală a avatului se pot observa de regulă două mari grupări de celule, una fiind situată la nivelul penultimei vertebre, cealaltă în măduva din partea dorsală a urofizei. Aceasta este în contradicție cu cele observate la *Gobius* și *Trachurus* unde, în măduva situată deasupra urofizei nu sînt celule Dahlgren decît accidental. În filumul terminal nu au putut fi puse în evidență celule Dahlgren, așa cum s-a făcut aceasta la *Stizostedion* și alte specii de pești. Celulele primului grup de la nivelul penultimei vertebre sînt mari, uneori vacuolizate (fig. 2 a, b), au forme bizare, colțuroase, încît par a avea aripioare, pe cînd cele din partea dorsală a urofizei au forme mai regulate. Unii autori interpretează polimorfismul celular ca fiind o urmare a atrofierii citoplasmei în urma unui ciclu secretor.

Masa și afinitatea tinctorială a celulelor Dahlgren variază; cele mici din stratul celulelor ependimare au citoplasmă puțină ce se colorează slab prin metodele de rutină. În preparate colorate cu cromalaunhematoxilină-floxină, citoplasma bogată, fin granulată a celulelor Dahlgren mari se colorează albastru cenușiu. Bazofilia pronunțată a ei se manifestă în special la periferia celulei și în invaginările nucleului, fiind practic absentă pe porțiuni netede sau convexe ale acestuia (fig. 1 a, 5 a, b). În urma tratării prealabile a preparatelor cu ribonuclează, colorația albastră este înlăturată și apar, deși puține, substanțe floxinofile ce erau probabil mascate de hematoxilină. Spre deosebire de celulele analoage din hipotalam, cele din sistemul neurosecretor caudal reacționează negativ față de period (Schiff) și albastru gențiana (20). Aceasta denotă că există o diferență remarcabilă în ceea ce privește compoziția chimică a sistemului neurosecretor caudal față de cel hipotalamo-hipofizar.

Nucleii celulelor Dahlgren sînt puternic lobați, încît uneori acestea par a fi polinucleate. Segmentele nucleare sînt legate, asemănător nucleilor granulocitelor, prin istmuri fine de cromatină. Între nuclei de formă sferică (fig. 1 c) și alții formați din 2—6 segmente există o gamă întreagă de trecere. Ei apar sub formă de desagă, (fig. 2 b, 4 a, b), cupă (fig. 4 c), pedunculați (fig. 1 a, 4 d), sau semilunar (fig. 5 a, b), fiind comprimați, probabil, de citoplasma intens bazofilă. Complexitatea nucleară scade o dată cu mărimea celulelor Dahlgren în direcție caudală. Poliformismul nucleilor indică o interacțiune nuclear-citoplasmatică puternică și este o trăsătură caracteristică unor celule mari glandulare (G a b e și A r v y, 1961).

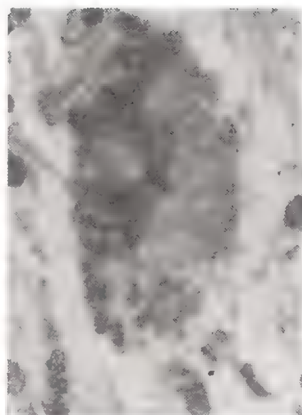
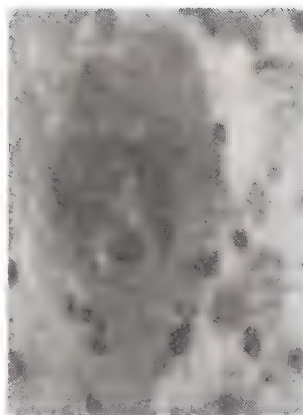

Fig. 4 a *Fig. 4 b* *Fig. 4 c*

Polimorfism nuclear al celulelor Dahlgren. (CrHtx.-flox., *a*-90×16,5, *b, c, d*-60×16,5).

Fig. 4 d *Fig. 5 a* *Fig. 5 b*

Celule Dahlgren cu nuclei comprimați semilunar de citoplasma intens bazofilă.
(*a*-CrHtx.-flox., *b*-Tricr. Gomori, 60 × 16,5).

Datorită polimorfismului nuclear specific, celulele neurosecretoare se pot deosebi ușor de cele motoare din coarnele anterioare cu care sînt asociate la nivelul vertebrei 6—4 terminale. Nucleolii sînt mari și se colorează puternic cu floxină și cromotrop 2 R. Numărul și mărimea lor depinde de mărimea celulei și de structura nucleului ; în celule mari, fiecare lob nuclear are un nucleol. Au fost observate cazuri cînd prelungiri fine ale nucleolilor din diferite segmente nucleare erau anastomozate, precum și incluziuni nucleare care constau dintr-un corp sferoid, în care reacția de colorare este slabă, aproape cromofobă. Ele sînt considerate de unii autori ca fiind substratul morfologic al unei secreții nucleare.

Geneza celulelor Dahlgren este controversată. Speidel (1919/22) consideră că ele derivă din celule nervoase, pe cînd Sano și Kawamoto (1959) sînt de părere că-și au originea în ependim. Multe din deosebirile față de celulele nervoase întăresc această din urmă ipoteză; în plus, după Ollson (1956), proprietățile glandulare ar putea fi mai vechi decît cele specific neuronale. Fridberg susține că celulele Dahlgren sînt o formă filogenetică timpurie ce nu derivă neapărat din celule nervoase și care s-au dezvoltat paralel și independent de acestea dintr-un țesut neuro-ectodermal cu potențe secretoare. Faptul că celulele Dahlgren au mărimi considerabile, un polimorfism nuclear pronunțat, prezină o activitate de elaborare a secreției și au legături strînse cu vasele sangvine, determină natura glandulară a lor și este analog cu observațiile făcute asupra sistemului neurosecretor diencefalic de Bargmann (1954), Scharrer și Scharrer (1954).

Conform observațiilor făcute de Sano (1958) la *Tinca*, prelungirile rostrale ale celulelor Dahlgren nu se pot urmări; cele caudale coboară ca un arc din partea dorsală a măduvei spinării pînă în regiunea septumului ventral unde, încrucișîndu-se, formează fascicole medio-ventrale puternice, ce iau direcție caudală (fig. 7). Aceasta pare a fi o caracteristică aparte a ciprinidelor, deoarece la alte specii de pești cercetate, nu a putut fi observată. Mănunchiurile de fibre groase din partea anterioară a sistemului neurosecretor caudal se amestecă cu prelungirile celulelor Dahlgren din măduva spinării dorsal urofizei și intră în aceasta, ramificîndu-se.

Urofiza caudală la *Aspius aspius* este o umflătură de forma unui nodul ce se prinde printr-o bază lată de măduva spinării cu care face corp comun, neexistînd nici o delimitare între țesuturile lor. Ea este situată într-o capsulă conjunctivă și învelită într-o leptomeninge bogată în melanofori. În componența ei intră prelungiri ale celulelor Dahlgren, numeroase vase de sînge, de regulă capilare, însoțite de țesut conjunctiv și celule gliale cu nucleu sferic sau ovoid și citoplasmă puțină, fapt ce se poate lesne observa în preparate colorate prin metoda Azan-Heidenhain, sau tricrom Masson-Gomori.

Mănunchiuri de fibre nervoase înconjoară în formă de arc vasele de sînge din urofiză ce formează un plex vascular regional cu ochiuri mici, dînd astfel tabloul unor insule pe care Sano (1958) le-a comparat cu cele descrise de Greving (1926) pentru neurohipofiză. Insulele Greving sînt formate dintr-o rețea nervoasă și un complex de vase cu fibre conjunctive reticulate care le însoțesc; ca atare, dispoziția țesutului conjunctiv urofizar este determinată de sistemul vascular. Conform celor descrise de Favaro, în secțiuni seriate făcute prin urofiză se pot observa două zone distincte: o zonă centrală denumită măduvă și formată din prelungirile celulelor Dahlgren ce coboară din măduva spinării în urofiză și una periferică, cortexul, în care se găsesc insulele Greving. Spre periferia urofizei, insulele Greving se alătură în număr mare, formînd zone de condensare, în care se termină majoritatea fibrelor nervoase încărcate cu neurosecret. Între capilarele bogat anastomozate, înconjurate de substanță granulară ce reprezintă terminațiile fibrelor nervoase umflate de substanță neurosecretată, se pot observa

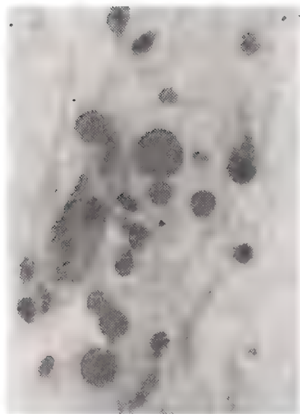

Fig. 6 — Granule de neurosecret de mărimi diferite în strînsă legătură cu vasele sangvine. (CrHtx.-flox., 60 × 16,5).

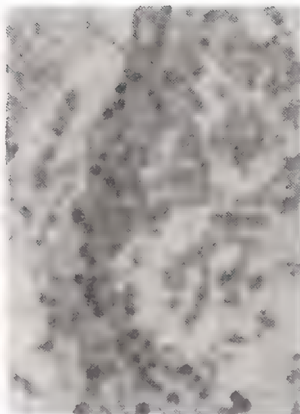

Fig. 7 — Neurosecret de-a lungul prelungirilor celulelor neurosecretoare ce coboară în formă de arc din partea dorsală în partea ventrală a măduvei spinării. (Azaxn, 40 × 16,5).

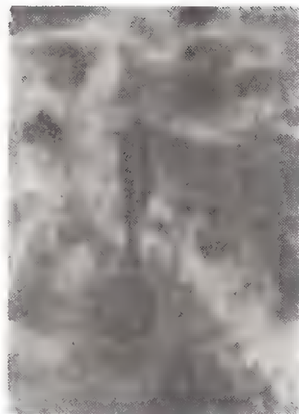

Fig. 8 — Picături mici formează granule mari de neurosecret. (Cr.-Htx.-90 × 16,5).

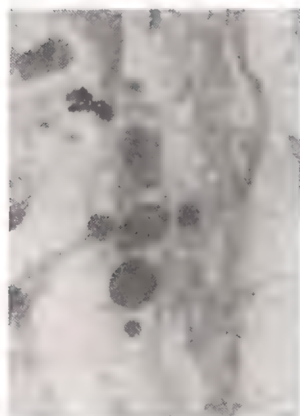

Fig. 9 — Fază din procesul de integrare a granulelor mici în granule mai mari. (CrHtx.-flox., 90 × 16,5).

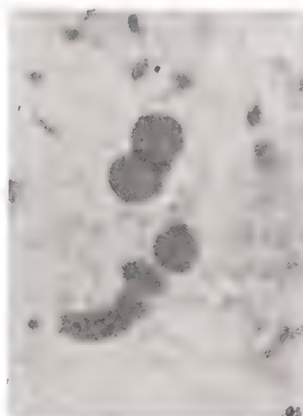

Fig. 10 — Granule de neurosecret formînd şiraguri de mărgele. (Cr-Htx.-flox., 60 × 16,5).

prelungiri libere a celulelor Dahlgren, ce formează zone intermediare şi în care se găsesc nevroglii. A treia zonă a urofizei. descrisă de S a n o şi H a r t m a n n (1958) ca fiind o împletitură fină de fibre nervoase perpendiculară pe periferia urofizei, nu a putut fi observată la *Aspius*.

Atît în citoplasma celulelor Dahlgren, cît şi mai ales în prelungirile caudale a acestora s-au putut observa picături de neurosecret cu indice de refracţie mare şi o afinitate tinctorială pronunţată faţă de colo-

ranţi cu pH acid, ca : floxină, azocarmină, cromotrop 2R şi eosină. Ele sînt asemănătoare cu cele din hipotalamul peştilor, amfibienilor şi păsărilor descrise de Bargmann şi Jacob în 1952. De regulă au formă sferică (fig. 6, 8), sînt de mărimi diferite şi pot atinge dimensiuni considerabile (8—12 μm) (fig. 8, 10). Mărimea şi numărul granulelor ce sînt situate în jurul celulelor secretoare uriaşe descreşte din partea cranială spre partea caudală. S-au putut observa unele celule Dahlgren a căror membrană celulară aparent lipsea la un capăt, lăsînd să apară o îngrămădire de granule mărunte ce se contopesc, dînd naştere granulelor mari. Formele ovoide sau alungite identificate ocazional sînt probabil faze din procesul de integrare a granulelor mici în granule mari (fig. 8, 9).

Prelungirile celulelor Dahlgren ce alcătuiesc mănunchiuri care reprezintă calea conducătoare a substanţelor secretate pot fi urmărite uşor, avînd în vedere succesiunea granulelor de neurosecret de-alungul lor formînd adevărate şiraguri de mărgele (fig. 8, 10). Aceste formaţiuni, intrate în literatură sub denumirea de „Perlschnurfasern", se evidenţiază îndeosebi în secţiuni transversale unde, de-a lungul fibrelor nervoase ce coboară sub formă de arc din partea dorsală în cea ventrală, se înşiruie multe granule de mărimi relativ uniforme (fig. 7). De la locul de formare în celulele Dahlgren, neurosecretul este transportat, probabil intraneuroplasmatic, în prelungirile acestora pînă în organul de stocare — urofiza — de unde, după unii cercetători ce au în vedere relaţia strînsă dintre fibrele nervoase conducătoare de secret şi sistemul circulator, este eliberat la nevoie.

Atît în celulele Dahlgren, cît şi în urofiză, neurosecretul nu apare sub formă de picături mari. Cantitatea de secret aparent redusă în corpul celular pare a fi, în genere, caracteristic ciprinidelor. În prelungirile celulelor neurosecretoare însă se pot observa multe picături de dimensiuni variate (fig. 6). Cînd o fibră conducătoare de secret cu proprietăţi acromatice trece pe lîngă o celulă Dahlgren, se creează impresia că aceasta ar pompa granule de secret în ţesut (fig. 1 b).

Secreţia fină din corpul celular şi urofiză şi cea sub formă de picături din prelungiri prezintă reacţii de colorare diferite la mai multe metode, încît se pune întrebarea dacă există două feluri de secreţie sau sînt forme diferite ale aceluiaşi produs. Studii electronoptice efectuate de Enami şi Imai (1958) şi Sano şi Knoop (1959), au arătat că secreţia în corpul celular şi urofiză apare ca granule ce depăşesc puterea de rezoluţie a microscopului optic (800—2 000 Å). Deoarece celula are o capacitate de stocare redusă, aceste granule submicroscopice sînt eliberate în mod continuu din corpul celular în prelungirile ei unde se acumulează şi prin fuziune, formează granulele mari de secret. Celulele deci (conf. Scharrer şi Scharrer) nu parcurg un ciclu a cărui ultimă fază este caracterizată prin corpul celular plin de secreţie.

Teoria coalizării granulelor submicroscopice în agregate mai mari a fost dovedită prin studii electronoptice efectuate de Bargmann, Knoop şi Thiel (1957) asupra neurosecreţiei din sistemul hipotalamo-hipofizar. Sano şi Knoop au demonstrat aceasta în mod convingător şi pentru sistemul neurosecretor caudal, arătînd că la ciprinide fuziunea are loc în părţile proximale ale prelungirilor celulelor

Dahlgren şi numai ocazional şi în corpul celular. După părerea acestor autori, diferenţa de reacţie faţă de coloranţi are doar un substrat fizic şi nu chimic.

Rolul neurosecreţiei caudale nu a fost încă stabilit cu precizie. Greutatea obţinerii şi interpretării extractelor din sistemul neurosecretor caudal se datorează şi faptului că firul Reissner, format de organul subcomisural în canalul ependimar a cărui funcţie nu se cunoaşte precis, nu se poate separa.

CONCLUZII

1. *Aspius aspius aspius* are o urofiză formată din fibre nervoase, vase capilare, ţesut conjunctiv şi celule gliale. Fibrele nervoase în relaţie cu capilarele sangvine formează insulele Greving. Acestea se asociază în cortex în zone de condensare, fiind despărţite de zone intermediare.

2. Urofiza este în legătură cu celulele ganglionare neurosecretoare din măduva caudală, formînd un sistem neurosecretor analog cu cel hipotalamo-hipofizar.

3. Forma celulelor Dahlgren este variată şi polimorfismul nuclear pronunţat. Prelungirile lor formează calea conducătoare a neurosecreţiei de la locul de origine la organul de stocare-eliberare, urofiza. Granulele acidofile cu indice de refracţie mare sînt legate de fibre nervoase, formînd uneori „şiraguri de mărgele".

4. În corpul celular, neurosecreţia ia naştere sub formă de granule submicroscopice, ce fuzionează în părţile proximale ale prelungirilor celulelor Dahlgren, dînd picături mari. La nivelul urofizei, neurosecretul se desface din nou în material granular fin.

BIBLIOGRAFIE

1. BARGMANN W. (1963), *Neuere Ergebnisse der Neurosekretionsforschung.* „Die terap. des Monats", *13*, p. 198—211.
2. BJORN A., AFZELIUS, FRIDBERG G. (1963), *The fine structure of the caudal neurosecretory system of Fishes.* Z. Zellforsch., *59*, p. 289—308.
3. DAHLGREN U. (1919), *On the electric motor nerve centers in the skates (Rajidae).* Science, vol. *40*, p. 862—863.
4. DICULESCU I., ONICESCU D., RÎMNICEANU C. (1970), *Histologie (citologie şi histologie generală)* vol. *1*, Ed. did. şi ped. Bucureşti.
5. ENAMI M., KATSUTOSHI IMAI (1956), *Studies i Neurosecretion. VI.*, Proc. of the J. Acad., *32*, p. 197—200.
6. FRIDBERG G., (1959), *A histological Evidence of the Homology between Dahlgren's Cells in Raysand Teleosts.*, Acta Zool. *60*, p. 1—4.
7. FRIDBERG G., SAMUELSSON B. (1959), *The secretory conditions in the praeopticohypophysial system of the roach (Leuciscus rutilus) and during the histogenesis.* Acta Zool., *40*, p. 366—382.
8. FRIDBERG G., HOWARD BERN, (1968), *The urophysis and the caudal neurosecretory system of Fishes.* Biol. Rev., *43*, p. 175—199.
9. HOLMGREN U. (1959), *On the caudal neurosecretory system of the eel, Anguilla rostrata.* Anat. Rec., *135*, p. 51—60.

10. MURAKAMI M. (1964), *Elektronenmikroskopische Untersuchungen am Nucleus praeopticus der Kröte (Bufo vulgaris formosus).* Z. Zellforsch., *63*, p. 208—225.
11. ROMEIS B. (1948), *Mikroskopische Technik.* München, ed. Oldenbourg.
12. SANO Y. (1964), *Zur vergleichenden Anatomie von hypothalamischen und spinalen neurosekretorischen Systemen. G. Symp. on Endocr., 1,* p. 3—20.
13. SANO Y. (1958) *Uber die Neurophysis (sog. Kaudalhypophyse, „Urohypophyse") des Teleostiers Tinca vulgaris.* Z. Zellforsch., *47*, p. 481—497.
14. * * * (1959), *Uber den Transportweg des Neurosekretes im kaudalen neurosekretorischen System.* Gunm. J., med. Sci., *8*, p. 219—222.
15. * * *, IIDA T., TAKETOMO S. (1966), *Weitere elektronenmikroskopische Untersuchungen am kaudalen neurosekretorischen System von Fischen.* Z. Zellforsch., *75*, p. 328—338.
16. * * *, KNOOP A. (1959), *Elektronenmikroskopische Untersuchungen am kaudalenneurosekretorischen System von Tinca vulgaris.* Z. Zellforsch., *49*, p. 464—492.
17. SCHARRER E. (1955—1956), *Neurosekretion Fifth ann. rep. on stress.* p. 185—192.
18. SCHIEBLER T. H., HARTMANN J. (1963), *Histologische und histochemische Untersuchungen am neurosekretorischen Zwischenhirn-Hypophysensystem von Teleostiern unter normalen und experimentellen Bedingungen.* Z. Zellforsch., p. 89—146.
19. STEOPOE I. (1967), *Citologie, Histologie, Embriologie, ed. did. și ped.*, București.
20. STERBA G. (1965), *Untersuchungen zur Funktion des kaudalen neurosekretorischen Systems beim Karpfen.* Endokr., *48*, p. 26—39.
21. * * * (1963), *Neurosekretion und Oxytocine der Wirbeltiere.* Lehre, Forsch., Prax., p. 1—15.
22. * * * (1963), *Neurosekretion im Zwischenhirn der Wirbeltiere,* Forsch. und Fortschr., *37*, p. 70—76.

DAS KAUDALE NEUROSEKRETORISCHE SYSTEM VON ASPIUS ASPIUS ASPIUS L. 1758.

ZUSAMMENFASSUNG

Vorliegende Arbei : „Das kaudale neurosekretorische System von *Aspius aspius aspius* L. 1758", stellt eine Synthese der eigenen Beobaxchtungen die am kaudalen System dieser Fischart durchgeführt wurden, dar. Es wird festgestellt dass die knötchenförmige, mit dem kaudalrückenmark breitbasig verwachsene Urophyse zwei Zonen aufweist : die Medullae, die in der Hauptsache aus Nervenfasern besteht, und den Cortex, der den Greving-Inseln ähnliche Gebilde aufweist. Die Urophyse bildet mit den polimorfen Dahlgrenzellen aus dem kaudalen Rückenmark ein neurosekretorisches System welches mit dem des Hypothalamus analog ist. Die scheinbare Sekretarmut der Drüsenzellen und der Urophyse beruht wahrscheinlich darauf dass das Neurosekret in den Zellen submikroskopisch entsteht, sich in dem proximalen Teil der Zellfortsätze zu Tropfen zusammenschliesst, um dann, im Bereich des Stappelorgans, der Urophyse, erneut in optisch nicht nachweisbare Granula aufgegliedert zu werden.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș — Pitești 24—25 mai 1971.

UN TEZAUR DE DENARI ROMANI REPUBLICANI ŞI IMPERIALI DE ÎNCEPUT DESCOPERIT LA CETĂŢENI MUSCEL

BUCUR MITREA şi DINU V. ROSETTI

În cursul săpăturilor arheologice sistematice întreprinse la Cetăţeni, jud. Argeş, săpături ce s-au executat sub conducerea lui D. V. Rosetti, în colaborare cu Muzeul judeţean Argeş din Piteşti, s-a descoperit, printre altele şi un important tezaur ce conţinea pe de o parte denari romani din timpul republicii şi imperiului de început, iar pe de alta, unele obiecte de podoabă geto-dacice. În cele ce urmează ne vom ocupa mai întîi de condiţiile în care s-a descoperit tezaurul şi obiectele de podoabă, iar apoi de denarii romani [1].

În ceea ce priveşte tezaurul monetar, el a fost descoperit de către D. V. Rosetti în anul 1960. Monedele aflate au fost în număr de 120 denari romani de argint. În anii următori, în aceeaşi zonă, în pămîntul de umplutură, au mai fost aflaţi 7 denari, aşa încît azi importanta descoperire, care a intrat şi se păstrează în întregime în colecţiile Muzeului din Piteşti, numără un total de 127 denari.

Tezaurul a fost aflat (fig. 1) într-un mediu ce ar îngădui postularea ipotezei că este un tezaur de cult. În acest sens ar pleda şi cele două fibule îndoite (fig. 2) una peste alta, cum era cazul pentru obiecte ce trebuiau scoase din circulaţie. Mediul înconjurător era alcătuit din rămăşiţele a circa 18 amfore rodiene. Tezaurul nu se afla într-un vas, ci sub o piatră, monedele fiind răspîndite pe un spaţiu mai mare, ca şi cum tezaurul ar fi fost supus unei alunecări de teren. Fibulele (fig. 3) aparţin tipului Cadea-Mare, tip întîlnit frecvent şi în alte tezaure [2].

Socotim necesar să adăugăm că întregul tezaur a fost studiat după fotografiile pe care le-a făcut descoperitorul îndată după aflarea monedelor, iar cele care au apărut mai tîrziu, au fost identificate după carnetul de săpături al aceluiaşi conducător de şantier, unde am găsit cîte un estampaj al fiecărei monede în parte. Eşalonarea în timp a monedelor

---

[1] Condiţiile de descoperire, prezentarea şi încadrarea obiectelor de podoabă, materialul ilustrativ prezentat, precum şi filmul cu tezaurul monetar, le datoresc toate lui D. V. Rosetti. De partea numismatică răspunde B. Mitrea.

[2] Pentru fibulele geto-dacilor a se vedea Dorin Popescu, *Objets de parure géto-daces en argent*, *Dacia*, **VII—VIII**, 1937—1940, p. 183—202. Octavian Floca, *Contribuţii la cunoaşterea tezaurelor de argint dacice*, Bucureşti, 1956, Cf. şi Dorin Popescu, în *Buletinul Monumentelor istorice, XL*, 1971 (sub tipar).

10. MURAKAMI M. (1964), *Elektronenmikroskopische Untersuchungen am Nucleus praeopticus der Kröte (Bufo vulgaris formosus).* Z. Zellforsch., *63*, p. 208—225.
11. ROMEIS B. (1948), *Mikroskopische Technik.* München, ed. Oldenbourg.
12. SANO Y. (1964), *Zur vergleichenden Anatomie von hypothalamischen und spinalen neurosekretorischen Systemen. G. Symp. on Endocr., 1,* p. 3—20.
13. SANO Y. (1958) *Uber die Neurophysis (sog. Kaudalhypophyse, „Urohypophyse") des Teleostiers Tinca vulgaris.* Z. Zellforsch., *47*, p. 481—497.
14. * * * (1959), *Uber den Transportweg des Neurosekretes im kaudalen neurosekretorischen System.* Gunm. J., med. Sci., *8*, p. 219—222.
15. * * *, IIDA T., TAKETOMO S. (1966), *Weitere elektronenmikroskopische Untersuchungen am kaudalen neurosekretorischen System von Fischen.* Z. Zellforsch., *75*, p. 328—338.
16. * * *, KNOOP A. (1959), *Elektronenmikroskopische Untersuchungen am kaudalenneurosekretorischen System von Tinca vulgaris.* Z. Zellforsch., *49*, p. 464—492.
17. SCHARRER E. (1955—1956), *Neurosekretion Fifth ann. rep. on stress.* p. 185—192.
18. SCHIEBLER T. H., HARTMANN J. (1963), *Histologische und histochemische Untersuchungen am neurosekretorischen Zwischenhirn-Hypophysensystem von Teleostiern unter normalen und experimentellen Bedingungen.* Z. Zellforsch., p. 89—146.
19. STEOPOE I. (1967), *Citologie, Histologie, Embriologie, ed. did. şi ped.*, Bucureşti.
20. STERBA G. (1965), *Untersuchungen zur Funktion des kaudalen neurosekretorischen Systems beim Karpfen.* Endokr., *48*, p. 26—39.
21. * * * (1963), *Neurosekretion und Oxytocine der Wirbeltiere.* Lehre, Forsch., Prax., p. 1—15.
22. * * * (1963), *Neurosekretion im Zwischenhirn der Wirbeltiere,* Forsch. und Fortschr., *37*, p. 70—76.

DAS KAUDALE NEUROSEKRETORISCHE SYSTEM VON ASPIUS ASPIUS ASPIUS L. 1758.

ZUSAMMENFASSUNG

Vorliegende Arbei : „Das kaudale neurosekretorische System von *Aspius aspius aspius* L. 1758", stellt eine Synthese der eigenen Beobaxchtungen die am kaudalen System dieser Fischart durchgeführt wurden, dar. Es wird festgestellt dass die knötchenförmige, mit dem kaudalrückenmark breitbasig verwachsene Urophyse zwei Zonen aufweist : die Medullae, die in der Hauptsache aus Nervenfasern besteht, und den Cortex, der den Greving-Inseln ähnliche Gebilde aufweist. Die Urophyse bildet mit den polimorfen Dahlgrenzellen aus dem kaudalen Rückenmark ein neurosekretorisches System welches mit dem des Hypothalamus analog ist. Die scheinbare Sekretarmut der Drüsenzellen und der Urophyse beruht wahrscheinlich darauf dass das Neurosekret in den Zellen submikroskopisch entsteht, sich in dem proximalen Teil der Zellfortsätze zu Tropfen zusammenschliesst, um dann, im Bereich des Stappelorgans, der Urophyse, erneut in optisch nicht nachweisbare Granula aufgegliedert zu werden.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune ştiinţifică de comunicări a Muzeului judeţean Argeş — Piteşti 24—25 mai 1971.

UN TEZAUR DE DENARI ROMANI REPUBLICANI ŞI IMPERIALI DE ÎNCEPUT DESCOPERIT LA CETĂŢENI MUSCEL

BUCUR MITREA şi DINU V. ROSETTI

În cursul săpăturilor arheologice sistematice întreprinse la Cetăţeni, jud. Argeş, săpături ce s-au executat sub conducerea lui D. V. Rosetti, în colaborare cu Muzeul judeţean Argeş din Piteşti, s-a descoperit, printre altele şi un important tezaur ce conţinea pe de o parte denari romani din timpul republicii şi imperiului de început, iar pe de alta, unele obiecte de podoabă geto-dacice. În cele ce urmează ne vom ocupa mai întîi de condiţiile în care s-a descoperit tezaurul şi obiectele de podoabă, iar apoi de denarii romani [1].

În ceea ce priveşte tezaurul monetar, el a fost descoperit de către D. V. Rosetti în anul 1960. Monedele aflate au fost în număr de 120 denari romani de argint. În anii următori, în aceeaşi zonă, în pămîntul de umplutură, au mai fost aflaţi 7 denari, aşa încît azi importanta descoperire, care a intrat şi se păstrează în întregime în colecţiile Muzeului din Piteşti, numără un total de 127 denari.

Tezaurul a fost aflat (fig. 1) într-un mediu ce ar îngădui postularea ipotezei că este un tezaur de cult. În acest sens ar pleda şi cele două fibule îndoite (fig. 2) una peste alta, cum era cazul pentru obiecte ce trebuiau scoase din circulaţie. Mediul înconjurător era alcătuit din rămăşiţele a circa 18 amfore rodiene. Tezaurul nu se afla într-un vas, ci sub o piatră, monedele fiind răspîndite pe un spaţiu mai mare, ca şi cum tezaurul ar fi fost supus unei alunecări de teren. Fibulele (fig. 3) aparţin tipului Cadea-Mare, tip întîlnit frecvent şi în alte tezaure [2].

Socotim necesar să adăugăm că întregul tezaur a fost studiat după fotografiile pe care le-a făcut descoperitorul îndată după aflarea monedelor, iar cele care au apărut mai tîrziu, au fost identificate după carnetul de săpături al aceluiaşi conducător de şantier, unde am găsit cîte un estampaj al fiecărei monede în parte. Eşalonarea în timp a monedelor

[1] Condiţiile de descoperire, prezentarea şi încadrarea obiectelor de podoabă, materialul ilustrativ prezentat, precum şi filmul cu tezaurul monetar, le datoresc toate lui D. V. Rosetti. De partea numismatică răspunde B. Mitrea.

[2] Pentru fibulele geto-dacilor a se vedea Dorin Popescu, *Objets de parure géto-daces en argent*, *Dacia*, **VII—VIII**, 1937—1940, p. 183—202. Octavian Floca, *Contribuţii la cunoaşterea tezaurelor de argint dacice*, Bucureşti, 1956, Cf. şi Dorin Popescu, în *Buletinul Monumentelor istorice*, *XL*, 1971 (sub tipar).

Fig. 1 — Locul descoperirii tezaurului monetar şi a fibulelor de argint.

din tezaurul de la Cetăţeni a fost precizată după cronologia lui Sydenham[3], menţionînd în paralelă, la fiecare monedă în parte şi pe aceea a lui Grueber[4] cu titlul documentar. Noi am folosit în tot cursul cercetărilor pe cea dintîi, a lui Sydenham, care este mai recentă. În orice caz, toate concluziile pe care le-am tras, şi ele vor fi amintite mai jos, au ca bază această lucrare.

Fig. 2 — Fibulele de argint în starea în care au fost găsite îndoite au cuprins şi un denar roman republican

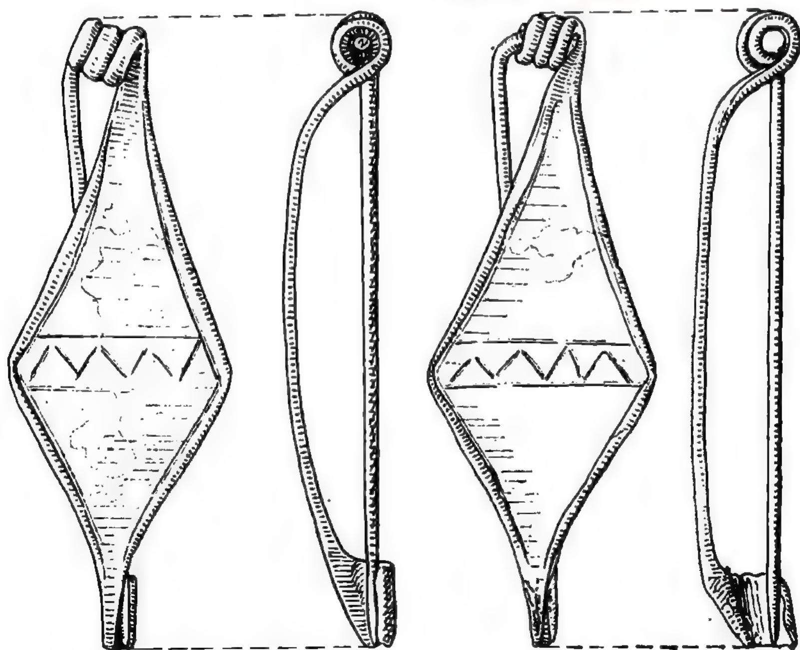

Fig. 3 — Fibulele de argint readuse la forma lor iniţială.

[3] E. A. Sydenham, *The Coinage of the Roman Republic*, Londra, 1952.
[4] H. A. Grueber, *Coins of the Roman Republic in the British Museum*, Londra, 1910.

Din inventarul cronologic al monedelor pe care l-am întocmit şi care va fi publicat în viitor, menţionăm deocamdată o grupare a lor pe anumite perioade, ceea ce ne va permite să facem unele comentarii.

Dar iată mai întîi cum se grupează din punct de vedere cronologic denarii romani republicani din tezaurul de la Cetăţeni :

Secolul II î.e.n.	39	exemplare	30,71%
Între anii 100—90	10	„	7,87%
„ „ 89—80	20	„	17,32%
„ „ 79—70	9	„	7,08%
„ „ 69—60	5	„	3,94%
„ „ 59—50	12	„	9,45%
„ „ 49—40	21	„	16,53%
„ „ 39—30	3	„	2,36%
„ „ 29— 8	6	„	4,72%
Total	127	„	99,98%

Din statistica prezentată mai sus reţinem că un număr destul de mare de denari romani republicani, este vorba de 39 exemplare, se datează în secolul al II-lea î. e. n. Raportat la numărul total al denarilor din tezaur, înseamnă 30,71%. Cu alte cuvinte, aproape o treime din totalul denarilor romani republicani de la Cetăţeni se datează în secolul al II-lea î. e. n.

Restul de 2/3 al monedelor se repartizează pe decade cronologice, după cum urmează : în decada cuprinsă între 100 şi 90 avem 10 denari. ceea ce constituie 7,87%. În schimb, pentru următorii zece ani, 89—80, numărul monedelor va fi mai mult decît dublu : 22 exemplare, respectiv 17,32% din totalul celor descoperite. Decada ce va urma, anii 79—70, va cunoaşte o diminuare a numărului denarilor : pe exemplare, ceea ce înseamnă abia 7,08%. Pentru deceniul cuprins între 69 şi 60, numărul monedelor din tezaur este în scădere : 5 exemplare, ceea ce reprezintă 3,94%. Pentru cele două decade următoare, numărul va creşte în mod simţitor. Aşa, decada dintre 59—50, dispune de 12 exemplare, ceea ce înseamnă 9,45%, iar cea dintre anii 49—40, nu mai puţin de 21 exemplare, respectiv 16,53%.

Pe ultimii 30 de ani, între 39 şi 8 î.e.n. se eşalonează abia 9 monede, ceea ce îi corespunde abia 8% din totalul numerarului descoperit.

Din cele expuse mai sus reiese că în compoziţia tezaurului avem de remarcat dominarea numerică a denarilor mai vechi, din secolul al II-lea 30% şi cei din primele trei decenii ale secolului I î. e. n. 32% ; cifric, în total avem această etapă cronologică sec. II şi pînă la anul 70, nu mai puţin de 80 exemplare, ceea ce înseamnă peste 62% din totalul denarilor ce au ajuns pînă la noi. Pentru etapa cronologică cuprinsă între 69 şi 8 î. e. n., deci peste 60 de ani, avem de înregistrat abia 47 de denari, constituind un procent sub 38%.

Pentru moment reţinem faptul că denarii mai vechi, cei din secolul al II-lea î. e. n., precum şi cei emişi în primele trei decade ale sec. I î. e. n., constituie masa principală a tezaurului. Deceniile care s-au scurs după anul 70 î. e. n. şi pînă în vremea lui Octavian August au adăugat un număr mai mic de monede la fondul principal, care este constituit din denari mai vechi.

Ne grăbim să adăugăm că aceasta este structura obişnuită a tezaurelor de monede romane republicane din Dacia [5].

În ceea ce priveşte Catalogul monedelor cu datele tehnice : greutate, diametru şi poziţia axelor fiecărei monede, va fi publicat într-un număr viitor.

Materialul ilustrativ care a stat la baza expunerii de faţă ne îngăduie unele observaţii, care deşi păstrează deocamdată un anumit caracter de provizorat, le considerăm nu de minimă importanţă.

Notăm mai întîi că unele monede poartă pe una din feţe cîte o incizie [6] care se adînceşte în corpul monedei. Formele pe care ele le îmbracă sînt din cele mai variate [7].

O altă remarcă pe care o facem este că unele exemplare poartă evidente urme de tocire [8], iar altele nu [9]. Se mai poate observa faptul că pe unele exemplare efigiile sînt mai estompate [10], imaginea mai întinată [11]. Este foarte probabil ca în acest caz să avem de-a face cu o altă categorie de denari romani republicani care n-au fost bătuţi în atelierele oficiale romane. Este posibil ca în acest caz să avem de-a face cu emisiuni locale care copiază originalul roman [12], dar pe care-l reproduce după posibilităţile tehnice de care populaţia dispunea.

După cum am mai menţionat, cel mai recent denar roman aflat în această descoperire este cel emis de monetarul C. Antistius Reginus [13], care a îndeplinit această sarcină în anul 8 î. e. n. Aceasta înseamnă că tezaurul a fost ascuns în pămînt după anul 8 î. e. n. Îngroparea tezaurului poate fi pusă pe seama unor cauze care nouă ne scapă [14].

---

[5] Pentru acest aspect al problemei a se vedea B. Mitrea, *Legături comerciale ale geto-dacilor din Muntenia cu Republica Romană, reflectate în descoperiri monetare, S.C.N.*, **II**, 1958, tabela 1, dintre paginile 178 şi 179 şi comentariul de la p. 179 şi urm. Mai nou, Judita Winkler, *Schatzfunde römischer Silbermünzen in Dakien bis zum Beginn der Daker-Kriege,* în *Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte, 17,* 1967, p. 137 şi urm. În acelaşi sens mai sînt de adăugat tezaurele de la Gura Padinii şi Mihai Bravu, B. Mitrea, *Un nou tezaur de denari romani din timpul republicii descoperit, în Oltenia, Studii şi cercetări de istorie veche (=S.C.I.V.), 21,* 1970, 3, p. 434. Situaţia este aceiaşi şi la sud de Dunăre, în Bulgaria. Analiza recentă a structurii tezaurelor de la Zătreni şi Hotărani cu tot specificul lor, confirmă şi ele, în mare aceleaşi constatări. B. Mitrea, *Două tezaure de monede romane republicane descoperite în Oltenia,* în *S.C.I.V., 22,* 4, 1971, p. 585.

[6] Exemple vor putea fi găsite în Catalogul monedelor. Pînă atunci menţionăm numerele ....

[7] Pentru unele forme ce au apărut pe denarii romani republicani de la Fărcaşele, a se vedea B. Mitrea, *Le trésor de Fărcaşele..., Dacia,* **IX—X,** 1941—1944, p. 377—380. Apoi O. Floca, *Contribuţii la cunoaşterea tezaurelor de argint dacice. Tezaurul de la Sărăcsău şi Şeica Mică,* Bucureşti, 1956, p. 22—23 şi pl. 24 şi 25.

[8] Faptul acesta este menţionat în catalogul monedelor, atunci cînd este cazul.

[9] Notat în catalogul monedelor.

[10] A se vedea acelaşi catalog.

[11] Tot acolo.

[12] B. Mitrea, *Moneda republicană romană şi unitatea lumii geto-dace,* în vol. *Unitate şi continuitate în istoria poporului român,* sub redacţia lui D. Berciu, Bucureşti, 1968, p. 53—64. Cf. acelaşi *Unitatea geto-dacă reflectată în monetăria dacă,* în *Analele Universităţii Bucureşti,* seria istorie, **XVIII**, 1969, p. 11—17.

[13] Este de tip Grueber Roma, 4661, anul 8 î.e.n.

[14] De regulă se încearcă explicarea ascunderii unor tezaure monetare în legătură cu anumite evenimente istorice menţionate de izvoare istorice. În cazul de faţă dată fiind poziţia geografică a locului, credem că ascunderea monedelor şi obiectelor de podoabă are o explicaţie ce ne scapă.

O întrebare se pune și se așteaptă un răspuns : ce semnificație istorică trebuie să acordăm acestui tezaur, știut fiind că strămoșii noștri geto-daci și-au avut moneda lor, iar cucerirea Daciei se va face abia două secole mai tîrziu ?

Pentru a răspunde la această întrebare socotim necesar să reamintim unele fapte.

În cursul secolelor III și II î. e. n. triburile geto-dacice își aveau moneda lor proprie, bătută în argint după modelul macedonean, care domina atunci în răsăritul Peninsulei Balcanice [15].

Dar încă din prima jumătate a secolului al II-lea își fac apariția în Peninsula Balcanică generalii romani în fruntea unor puternice armate cuceritoare și rînd pe rînd principalele state din această parte a lumii vor cunoaște stăpînirea romană. Putem să conchidem că la începutul secolului I î.e.n., romanii și-au întins stăpînirea, iar asupra unor regiuni dominația, pînă la Dunărea de Jos.

O dată cu stăpînirea și dominația romană în această parte a continentului, moneda lor de argint, *denarul roman*, devine monedă de circulație universală [16] în deplinul sens al noțiunii.

În această nouă situație economică și politică, care se împletesc în mod strîns, avem explicația de ce la geto-daci, dar și la alte populații limitrofe lumii romane, se găsesc depozite întregi de denari romani republicani.

Dar să încercăm să vedem cît de numeroase sînt aceste descoperiri pe teritoriul țării noastre. Mai întîi menționăm că descoperirea de la Cetățeni este departe de a fi singura pe teritoriul județului Argeș. Încă din preajma primului război mondial a fost semnalată o descoperire de denari romani din sec. I î.e.n. la Curtea de Argeș. Alte descoperiri similare au mai fost semnalate în ultimul deceniu la Mozacu [17] și Rociu [18]. Ele sînt doar cîteva exemple care au ajuns pînă la noi...

Într-un studiu publicat în 1958 semnalam pentru Muntenia descoperirea a nu mai puțin de 44 tezaure și aflări de monede romane republicane [19].

Dar asemenea descoperiri nu se limitează numai la teritoriul geto-dacic de la sud de Carpați. Ele se găsesc și cu aceiași abundență la aceiași strămoși ai noștri de pe teritoriul Moldovei [20], ca și cel al Transilvaniei.

---

[15] Mai nou asupra acestei probleme, C. Preda, *Triburile geto-dace și circulația monedelor lui Filip al II-lea la nord de Dunăre, S.C.I.V.*, **VII**, 1956, p. 267—288. Același, *Despre începuturile imitațiilor monetare de tip Filip al II-lea, Studii Clasice, XI*, 1969, p. 69—83. Cf. și B. Mitrea, *Problema monedelor postume de tip Filip al II-lea, aflate în Dacia, S.C.I.V., 22*, 1971, p. 165—177.

[16] B. Mitrea, *Moneda republicană romană și unitatea lumii geto-dace* în vol. *Unitate și continuitate în istoria poporului român*, sub redacția lui D. Berciu, București, 1968, p. 53—64.

[17] A fost semnalată de Ion Nania și apoi menționată de mine în *S.C.I.V., 15*, 1964, p. 573, nr. 29.

[18] Semnalată în *S.C.I.V., 18*, 1967, p. 197, nr. 40.

[19] B. Mitrea, *Legături comerciale ale geto-dacilor din Muntenia cu Republica romană, reflectate în descoperiri monetare, Studii* și *cercetări de numismatică* (=mai departe *S.C.N.), II*, 1958, p. 123—238

[20] Pînă în 1971 cunosc ca descoperite pe teritoriul Moldovei aproape 30 de asemenea tezaure monetare.

Socotim că amintirea cîtorva cifre este mai elocventă decît ori ce comentariu : denarul roman republican este cunoscut ca descoperit în Dacia la data de faţă în 228 tezaure şi 210 aflări izolate. Numărul exemplarelor ce-au putut fi sesizate se ridică la circa 25 000 [21]. Mai adăugăm că geografic localităţile în care au fost aflaţi denarii romani republicani ocupă întreg teritoriul actual al României [22].

Şi pentru ca aceste date să poată fi mai elocvente, este bine să amintim cîteva cifre care să rezume în ce cantităţi aceleaşi monede se găsesc pe teritoriul altor ţării, aflate pe atunci la marginea statului roman, dar necucerite încă. Incursiunea ne este uşurată de existenţa la ora actuală a unui *Corpus* care cuprinde, în măsura în care i-a fost accesibil autorului, toate descoperirile de tezaure monetare romane republicane din lume. Este vorba de lucrarea lui Michael H. Crawford, *Roman Republican Coin Hoards*, apărută în 1969 la Londra. Din indicele de la finele lucrării, unde descoperirile sînt sistematizate pe ţări, reiese că în ţările vecine nouă, aceleaşi monede au fost aflate într-un număr mult mai mic decît în România.

Aşa pentru Ungaria [23], numărul descoperirilor este de abia 4 tezaure, în Jugoslavia [24] numărul lor aceste mult mai mare trecînd de 30. Pentru Bulgaria [25] cercetătorul englez a înregistrat abia patru descoperiri. O cercetare mai recentă a arătat că numărul unor asemenea descoperiri este mult mai mare [26]. Pentru a avea un termen de comparaţie, cu Dacia, amintim situaţia Galiei care abia pe la mijlocul sec. I va fi cucerită de Caesar şi care în corpusul lui Crawford figurează cu 37 descoperiri [27]. În aceeaşi lucrare Spania [28] apare cu 46 descoperiri, Germania [29] cu 10, iar Dacia cu cel mai mare număr de descoperiri, 58 [30]. Această cifră, aşa cum am arătat într-o recenzie [31] făcută lucrării cercetătorului englez, este mult inferioară situaţiei reale pe care o documentează descoperirile din Dacia. După cercetări recente, tezaurele şi descoperirile izolate aflate pe teritoriul Daciei se ridică la cifra de 440 [32].

Cum se explică această situaţie care apare cu totul excepţională şi oarecum specifică pentru Dacia ? Descoperirea unor tipare monetare de bronz la Tilişca [33] cu circa 10 ani în urmă, care reproduc în mod fidel

---

[21] Cf. I. Glodariu, ***Consideraţii asupra Circulaţiei monedei străine în Dacia (sec. II î.e.n.—I e.n.), Acta Musei Napocensis, VIII***, 1971, p. 85.

[22] În această privinţă a se vedea cu mult folos hărţile întocmite de către I. Glodariu, *loc cit.*, p. 81 şi lista localităţilor de la p. 82—84.

[23] Michael H. Crawford, ***Roman Republican Coin Hoards***, Londra, 1969, p. 164.

[24] Idem, ibid.,

[25] Ibid, p. 163.

[26] Gh. Poenaru Bordea, în recenzia pe care o face lucrării lui Crawford în *S.C.N.*, **V**, 1971, p. 436—439, mai menţionează alte 33 tezaure, fără a epuiza subiectul

[27] M. Crawford, ***op. cit.***, 164.

[28] Ibid.

[29] Ibid.

[30] Ibid., s.v. Romania.

[31] ***S.C.I.V., 20, 3***, 1969, p. 505—510. Date mai noi şi mai complete la I. Glodariu, ***Acta Musei Napocensis***, VIII, 1971, p. 85, cu harta de la p. 81 şi lista localităţilor de la p. 82—84.

[32] I. Glodariu, ***loc. cit.***, p. 81.

[33] Lupu Nicolae, în ***Jahrbuch für Numismatik und Geldgeschichte, 17***, 1967, p. 101—121.

denarii Romei republicane, ne indică o nouă direcție de cercetare și în același timp ne deschide noi orizonturi.

Reiese din cele expuse mai sus că geto-dacii încă de pe la începutul secolului s-au orientat în realitățile economice și politice existente în aceea vreme și au tras concluziile economice ce se impuneau: vor accepta în schimburile cu statul roman denarul Romei republicane, pe care pe urmă îl vor bate ca o monedă a lor.

În perspectiva istorică aceasta înseamnă că geto-dacii cu două secole înainte de cucerire au început să primească influența economică romană și odată cu ea și pe cea culturală. În aceasta vedem noi începuturile îndepărtate ale romanizării, în care cele două secole, I î.e.n. și I e.n., nu fac din acest punct de vedere decît s-o pregătească.

Descoperirea monetară de la Cetățeni preanunță sigiliul Romei care se va impune și va rămîne pe întreg cuprinsul Daciei.

ETUDE REGARDANT LE TRÉSOR DE DENNARS RÉPUBLICAINS ROMAINS DE CETĂȚENI-ARGEȘ

RÉSUMÉ

Pandant les fouilles archéologiques de 1960, faites par Dinu V. Rosetti, en collaboration avec le Musée d'histoire de Pitești, dans la citadelle géto-dace de Cetățeni, Muscel, située prés du pas Bran des Carpates, on découvert un tresor de 127 deniers de la République romaine et du Haut-empire avec deux fibules en argent. Les monnaies ont été trouvées disperslés sur le terrain tondis que les fibules étaient recourbées. Aprés restauration, on a pu établir que ces dernières appartienent aù type Cadea Mare, et se datent, par le plus recent denier du trésor, en 8 av. n.é.

Des 127 deniers récupérés 39 exemplaires (30,71%) sont du II e siecle av. n.è. et 41 exemplaires (un peu plus de 32%) sont des années 100—70. Le reste se repartissent entre 70 et 8 av. n.e.

Le trésor de Cetățeni est un témoignage de la pénétration economique romaine en Dacie deux siécles avant la conquête.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș — Pitești 24—25 mai 1971.

LIMESUL TRANSALUTANUS

M. CRISTUDOR

Imperiul roman, expresie a extinderii teritoriale efectuată prin forţa armelor, inaugurată de Augustus şi completată de urmaşii săi, cunoaşte în perioada premergătoare războaielor dacice ca limită în peninsula Balcanică-fluviul Dunărea.

Instaurarea limesului roman pe obstacolul natural Dunărea, era un pericol permanent pentru geto-dacii aflaţi în părţile septentrionale ale fluviului care prin desele incursiuni efectuate peste limita sacră a imperiului, realizau dezideratul apărării propriilor teritorii.

Teritoriile de pe malul stîng al fluviului în speţă Muntenia şi sudul Moldovei locuite de populaţiile getice şi dacice consemnate şi în „Geographia" lui Ptolemaeus erau puternic impregnate de cultura elenistică şi romană.

Cucerirea Daciei de către romani va afla Muntenia şi sudul Moldovei dependente de MOESIA INFERIOR şi supravegheate în partea de sud de fortăreţele ce compuneau limesul dunărean, iar în zona subcarpatică de castrele şi trupele ce asigurau stabilitatea acestei centuri strategice. Este vorba de castrele Drajna, Mălăeşti, Tîrguşor, Pietroasa, Rucăr, care constituiau „Talsperre" în văile munţilor Carpaţi.

Felul cum era incercuită Muntenia are unele similititudini cu Cîmpurile Decumate dintre Rin şi Dunăre încorporate la imperiu şi protejate de o linie artificială de apărare, în interiorul căreia „o numeroasă populaţie îşi statornicise aşezările sub ochii indulgenţi ai romanilor" [1].

Situaţia Munteniei după războaiele dacice se poate reconstitui ipotetic după documentele de epocă în special papirusul lui Hunt sau pridianus cohortis I Hispanorum veterana quingenaria equitata [2] care arată că teritoriile muntene dintre Olt — Buridava şi Piroboridava la sfîrşitul celui de al doilea război dacic aparţiuneau de Moesia Inferior [3].

La moartea lui Traian are loc un atac concomitent al roxolanilor şi iazigilor acţiune coordonată cu ridicarea de revoltă a dacilor liberi ce va duce la incendierea castrelor din zona subcarpatică şi retragerea armatei ce cantona aici.

---

[1] L. Homo, *Le haut Empire*, ed. Glotz, Paris, 1933, p. 400, 402.

[2] G. Cantacuzino. *Un papyrus latin relatif à la défense du Bas-Danube*, R.H.S.E.E., V, 1928, pp. 38—74.

Atacul cel mai puternic a venit dinspre răsărit ceea ce arăta vulnerabilitatea acestei părţi pentru contractarea căreia Hadrian construieşte valul Tuluceşti-Traian [4] şi o serie de castre în interiorul Munteniei menite să substituie distrugerea prin violenţă a celor care apărau trecătorile carpatine dinspre aceste părţi, prefigurînd astfel viitorul limes Transalutanus.

Noua organizare administrativ a Daciei operată de Hadrian găseşte Muntenia renunţată de către romani şi pusă sub observare strictă a armatelor imperiale ce o înconjurau din toate părţile. Retragerea armatelor subcarpatice al cărui scop strategic era diminuat de existenţa castrelor de pe linia internă a Carpaţilor, evidenţia puterea defensivă a limesului dunărean şi a castrelor de pe linia Oltului care făceau legătura între Dunăre şi cetatea carpatină — centrul provinciei romane.

Raportată la timpul respectiv, clemenţa romanilor faţă de roxolani concretizată în părăsirea Munteniei şi sudul Moldovei nu ni se pare de bun augur atîta timp cît nu se luau măsuri în consecinţă reclamate de părăsirea liniei de castre subcarpatice ale căror trupe oricum erau imobilizate cît timp dinspre Transilvania puternicile castre de la Comălău, Hoghiz, Olteni, Breţcu, realizau scopul şi sarcinile iniţiale ale corespondentelor lor de pe versantul celălalt al Carpaţilor.

Situaţia oarecum mai dificilă credem noi era înspre Olt unde dacă mergem pe evoluţia în timp a castrelor vedem că abia spre sfîrşitiul domniei lui Hadrian, limesul Alutanus conturează definitiv această linie fortificată, perioadă în care se pare că a fost sub observaţia strictă a armatei din Dacia Inferior, în cooperare cu armata limesului dunărean.

Înclinăm să credem că romanii nu puteau să lase zonele deluroase, unde populaţia geto-dacică realiza o locuire intensă, fără a planta în mijlocul ei cu scopul de a o supraveghea şi în acelaş timp de a bara trecătoarea Bran pînă la o dată nu înaintată în timp apărată de burgul Rucăr, o serie de castre, supoziţia noastră îndreptîndu-se în special spre cel de la Jidava şi spre altele ridicate în zonele dinspre cîmpie.

Descoperirea unor materiale numismatice datînd din vremea lui Antonius Pius în castrele Jidava [5] şi Băneasa [6] ne face să credem că limesul transalutan este opera acestui împărat. Este un adevăr peremtoriu că în timpul acestui împărat, limesurile duble îşi găsesc o aplicaţie complexă, reclamate de dublarea primei linii-la noi limesul alutan ca un aspect şi protejarea populaţiilor ,cînd, dezvoltarea progresivă a aşezărilor — canabae în speţă în jurul Romulei şi a altor staţiuni de pe artera ce lega occidentul cu orientul, a provocat întinderea ţinutului provincial asigurată — către est [7], ca alt aspect.

---

[3] R. Vulpe, în, rev. *Dacia*, N, S. **I**, 1957, p. 162—164.

[4] R. Vulpe, *La Valachie et la Basse-Moldavie sous les roumains*, în, *Dacia*, N. S., V, 1961, p. 377—378.

[5] P. Polonic, *Săpăturile de la cetatea Jidova lîngă Cîmpulung*, în, Tocilescu, *Mss. Acad. R.S.R., vol. 5137*, fila 206. Monetă de argint găsită la porta praetoria cu inscripţia : ÎMP. ANTONINVS PiUS. AUG.

[6] C. Bolliac, *Excursiune arheologică din anul 1869*, în, Bucureşti, p. 14. cf. G. Cantacuzino, *Le grand camp romain situé près de la commune de Băneasa (dep. Teleorman)*, în Dacia, **IX—X**., 1941—1944, p. 441—472.

[7] E. Fabricius, Limes, în, R.E., **XIII**, p. 645.

Studiul castrelor de pe limesul transalutan, construite din pămînt, cărămidă şi piatră, al tehnicii de construcţie şi a materialului numismatic ieşit din săpături duc la concluzia că, apariţia lor în timp este succesivă şi nu concomitent, deci nu putem atribui unui singur împărat ridicarea lor exhaustivă.

Aplicată la contextul general al limesului transalutan, prezumţia noastră, sintetizează evoluţia temporară a acestuia, concretizată în părţile sale componente : început de Hadrian sau Antonius Pius, care-i prefigurează traseu prin ridicarea castrului Jidava, limesul propriu-zis compus din fossa şi valum, plus a unor alte fortificaţii pentru susţinerea lui, în speţă castrul Băneasa, este legată de numele lui Antonius Pius, pentru ca să fie desăvîrşit de Septimius Severus, care reclădeşte unele castre, construieşte altele [8], întărindu-le cu trupe necesare apărării.

Cercetarea limesului transalutanus a suscitat interesul multora ; chiar dacă profesiunea şi ocupaţia nu era adecvată cercetării arheologice.

Printre aceştia amintim pe : comitele de Marsigli, August Treboniu Laurian, Cezar Bolliac pentru ca cercetarea lui să fie făcută sistematic şi în mod ştiinţific de K. Schuchardt în 1885, de Gr. Tocilescu, Pamfil Polonic, V.Christescu, G. Cantacuzino, D. Tudor şi în ultimul timp de Institutul de Arheologie în colaborare cu muzeele Piteşti şi Cîmpulung.

Limesul Transalutanus cunoscut din tradiţie sub numele de „drumul lui Traian", este o fortificaţie romană care se întinde în partea de răsărit de Olt paralel cu acesta şi la o distanţă de 10—50 km de el, ce se desfăşoară de la Dunăre pînă la trecătoarea Bran, pe o lungime de 235 km format dintr-un vallum de pămînt cu miezul ars, înalt de 3 m şi lat de 11 m, avînd eşalonate la o distanţă ce variază între 150—300 m, castre de pămînt, cărămidă sau piatră [9].

S-au stabilit un număr de 13 castre care se eşalonează în spatele limesului avînd mărimi ce variază între 60 × 60 — 132,35 × 98,65 m, distanţele unele de altele la cca. 10—15 km, prevăzute fiind între ele cu turnuri de observare şi pază ridicate pe movile sau înălţimi dominate.

În ceea ce priveşte tehnica de construcţie a acestui limes ea este deosebită de a celorlalte întîlnite la noi şi în alte părţi ale imperiului descrierea lor avînd-o din observaţiile de teren ale lui Tocilescu şi Polonic, săpături directe în vallum nefăcîndu-se.

Gr. Tocilescu a observat că limesul are la bază o lăţime de 10—12 m şi o înălţime de 3m. Pe culmea lui, pe o suprafaţă de 3 m, lăţime s-a construit un zid de chirpic gros de 1 m, îngropat tot cam atît în val, înălţimea lui măsurînd 2,60 m, care ars insitu a căpătat o mare duritate. Zidul acesta avea lateral palisade, iar pe culmea lui, aşa cum se vede din încercarea de reconstituire efectuată de Polonic, ar fi existat creneluri de 0,30 cm grosime 1,50 m la care se ajungea probabil cu o scară.

La baza platformei, aşa cum reiese din observaţiile de teren ale lui Tocilescu, erau puse trunchiuri de arbori în poziţie orizontală cărora

[8] Tezaurul de la Săpata începe cu monede aparţinînd lui Septimius Severus cf. V. Christescu, *Le trésor de monnaies de Săpata de Jos et la date du limeş de la Valachie,* în, Istros, **I,** 1 (1934), p. 73—80.

[9] Gr. Tocilescu, *Mss. Ac. R.S.R., vol. 5139,* p. 122.

ulterior li s-au dat foc şi cu care ocazie a fost ars şi chirpicul ce era pus pe acestea [10].

Tehnica aceasta, unii cercetători înclină să creadă că ar avea o provenienţă indigenă şi întrebuinţată mai ales acolo unde lemnul era din belşug şi piatra lipsea.

Sistem similar de construcţie s-a aflat la castrele de la Niederschsen şi la castelul Hochbouki săpat de K. Schuchhardt, ridicat după analele lui Einhard de către Carol cel Mare în 808, constînd dintr-un zid înconjurător din pămînt, lemne şi palisadă.

Zidul era aşezat pe un fundament lat de 4 m făcut din trunchiuri de arbori peste care s-a aflat pămîntul ars *in situ* ce atingea o înălţime de 1,50 [11].

Vallum-ul ce constituie o parte importantă a limesului transalutan trebuie să fi fost precedat de o *fossa* destul de adîncă, dar din cauza nesăpării ei nu se poate ştii precis ce lăţime şi ce adîncime avea.

Ipotetic, considerăm că la ridicarea acestui limes s-a procedat în aceeaşi ordine ca şi în alte părţi ale graniţelor, raportînd limesul la castrele construite în prealabil, prevăzînd pentru paza şi semnalizarea luminoasă sau sonoră, turnuri de observare pe înălţimile dominante în speţă movilele la cîmpie, iar în părţile de deal vîrfurile acestora.

Traseul limesului transalutan a fost călcat cu piciorul de către P. Polonic după ale cărui raporte păstrate în manuscrisele lui Tocilescu şi ulterioarele cercetări de teren efectuate de profesorul D. Tudor, îi putem urmări desfăşurarea sa.

Troianul începe de pe malul Dunării cu castrul *Flămînda* urmînd pe Valea Adîncă şi Valea Culei, taie şoseaua naţională Turnu Măgurele — Alexandria şi se îndreaptă spre castrul *Putineiu*. Pe această porţiune se pot observa movile care ar putea fi fundamentele turnurilor de observare şi de pază.

De la castrul Putineiu valul traversează rîul Călmăţui îndreptîndu-se spre cstrele de la *Băneasa* de unde trecînd peste Valea Adîncă se orientează către nord spre gara Troian în apropierea căreia se întîlneşte cu Brazda lui Novac de Sud pe care o taie [12] şi din pămîntul căreia s-a folosit pentru ridicarea limesului transalutan în această porţiune.

Troianul urmează de la acest punct spre *Valea Urluii* unde se află un castru ce face parte din sistemul său de apărare, pentru a trece apoi pe lîngă *Roşiori de Vede* (castru), prin pădurea Scrioştea, unde se observă pe val blocuri de lut ars cu urme de nuiele şi pari carbonizaţi pe o lungime de 4 m. Din această pădure valul se îndreaptă spre *Gresia* avînd eşalonate în acest interval movile ce-ar fi putut constitui locuri de ridicare a turnurilor de pază sau de observare. De la castrul Gresia

---

[10] Găurile observate de Tocilescu la marginea valului şi cărbunii din ele ar fi un indiciu că acestea erau lăsate intenţionat pentru a se putea da foc la arborii aşezaţi ca fundament.

[11] Cf. Gr. Tocilescu, în. *Mss. Ac. R.S.R., vol. 5139, fila 17.*

[12] P. Polonic, *Semnalări arheologice şi istorice în Romania şi vecinătăţi. Troianul,* în, Tocilescu, *Mss. vol. 5137,* p. 263 ; D. Tudor, *Constantin cel Mare şi recucerirea Daciei romane,* în. *Rev. Istorică. Romană,* Vol. XL—XLI, 1941—1942, p. 134 şi urm.

valul se îndreaptă spre nord, avînd în spate castrele *Ghioca* şi *Urluieni* în apropierea acestuia din urmă Troianul este tăiat de Brazda lui Novac de nord [13].

Limesul s-a putut observa că are înălţimea de 2 m la ieşirea din Urluieni, unde era apărat de două castre, după care urmează direcţia lagărelor de la ***Fîlfani-Izbăşeşti, Săpata de Jos, Albota,*** pentru a se opri pe malul Argeşului, unde se află castrul *Purcăreni*. Începînd de aici pînă la Valea Mare (Muşcel) pe o distanţă de 50 km, *limes-vallum* nu mai este identificat, fiind semnalate doar castrele de la *Jidava* şi cel din apropierea acestuia de pe *Dealul Morii*, ceea ce ne face să credem că în acest interval dacă nu au mai existat alte castre, cel puţin au fost prevăzute turnuri de observare şi semnalizare, iar locul limesului propriu zis era deţinut de apele rîurilor Argeş, Rîul Doamnei, Rîul Tîrgului [14].

Urmele limesului au fost semnalate în urma cercetărilor lui Polonic tocmai la Valea Mare, după urmele de arsură, pe o lungime de 1 km, ce înconjura muntele Mateiaş dinspre apus, coborînd în Valea Dîmboviţei la Dragoslavele, pentru ca urmele sale să mai fie identificate la Rucăr, lăsînd în dreapta burgul ce fusese sediul cohortei *II Flavia Bessorum*.

Unii din istoricii din trecut au căutat să prelungească limesul *Transalutanus* pînă în Transilvania, considerînd că lagărele de la Rîşnov, Comălău, Breţcu sînt o continuare a limesului valahic, iar tot limesul ca datînd dintr-o perioadă anterioară celui *Alutanus* şi îndreptat cu frontul către Oltenia [15].

Privitor la datarea limesului s-au purtat multe discuţii în istoriografia veche şi mai nouă. Gr. Tocilescu îl consideră ca datînd din epoca lui Marc Aureliu [16]. P. Polonic şi alţi cercetători dintr-o epocă mai recentă, că ar aparţine lui Septimius Severus [17].

Zangemeister [18] şi E. Kornemann [19] vedeau în el un limes dublu al Oltului, ceea ce, după opinia noastră, pare mai verosimil şi nu contrazice nici ipoteza „mentorului“ în materie de limes — E. Fabricius, că acesta pe lîngă scopul apărării imediate ca front înaintat al celui de pe Olt, era şi un protector al populaţiilor staţionare pe malul drept al Oltului [20] şi-l atribuiau lui Antonius Pius.

Prezumiţile noastre converg tot către a atribui lui Antonius Pius ridicarea acestui limes, măsură similară luată de acest împărat în Britannia şi în Germania.

Contribuţia deosebită în întărirea acestui limes pare s-o aibe Septimius Severus şi Caracalla, care sînt atestaţi prin materialul numismatic ieşit din săpături în multe castre de pe limesul *Transalutanus*.

---

[13] Datată în epoca lui Constantin cel Mare, cf. D. Tudor, op. cit. p. 143.

[14] Un document de la C. Brîncoveanu vorbeşte de Troian ca semn de hotar al moşiei Godeni, lîngă Schitu-Goleşti, în apropierea castrului Jidava, cf. P. Polonic, în Tocilescu, *Mss. Ac. R.S.R., vol. 5139*, p. 10.

[15] Această teorie este infirmată de monetele descoperite pe limes, care merg pînă la Septimius Severus, Caracalla.

[16] Gr. Tocilescu, ***Mss. Ac. R.S.R. vol. 5139***, fila 2.

[17] P. Polonic, ***Săpăturile de la cetatea Jidava lîngă Cîmpulung***, în Tocilescu ***Mss. Ac. R.S.R., vol. 5137***, fila 228.

[18] Cf. D. Tudor. ***Oltenia Romană***, p. 212.

[19] E. Kornemann, ***Die neueste Limesforchung***, în ***Klio, VII***, (1907), p. 105 şi 1909) p. 500 şi urm.

[20] E. Fabricius, în *R.E.* p. 645.

S-ar putea totodată ca, înaintea ridicării castrelor mari de pe acest limes (Băneasa, Săpata de Jos, Jidava) să fi fost ca o fază inițială castrele *aestiva* ce sînt ridicate în apropierea lagărelor mai susamintite, pentru ca ulterior să se treacă la construcția celor mari de tipul *castra stativa-hiberna*.

Sumarele sondaje făcute în aceste castre de pămînt, nu ne dau o imagine clară asupra evoluției lor în timp, ceea ce nu exclude nici prezumpția ca unele din ele să fie de o dată mai recentă.

Caracteristic pentru limesul *Transalutanus* este faptul că, dacă primul limes de pe Olt se ține strict pe linia acestui rîu, urmînd o direcție cît mai scurtă, cel de la est de Olt nu urmărește linia cea mai scurtă, ci cea mai posibilă și mai facilă de apărat, din care cauză străbate bazinele mai multor ape (Vedea, Urluia, Argeș, pentru a nu aminti decît cîteva) pe malurile cărora în poziții dominante și respectînd canoanele legate de castrametație, să-și instaleze lagărele.

Remarcăm în mod deosebit amplasarea lagărului Purcăreni pe malul Argeșului în apropiere de Pitești, zonă de interferență a celor 3 rîuri (Doamnei, Argeș, Tîrgului) pe care Polonic îl numește „cheie de boltă a strategiei romane la confluența acestor văi".

Limesul *Transalutanus* precede linia strategică de așteptare formată din castre, burguri, turnuri de observare și semnalizare, avînd astfel eșalonate la o distanță de 150—300 m de el lagărele : Flămînda, Putineiu, Băneasa (două), Roșiori de Vede, Gresia, Crîmpoia, Urluieni (două), Fîlfani, Izbășești, Săpata de Jos (două), Albota, Purcăreni, Jidava (două).

Castrele simple erau construite din pămînt, iar cele duble sînt din cărămidă, din pămînt ars ce constituia incinta lagărului, iar singurul construit în piatră este cel de la Jidava.

Cercetări și sondaje întreprinse în castrele de pe limesul transalutan au început cu Tocilescu și Polonic, care ne-au lăsat în manuscrise sau lucrări, descrierea lor, planurile cu dimensiuni aproximative luate la suprafață.

Săpături nu s-au efectuat decît la Băneasa, în 1943, de către G. Cantacuzino, la Săpata de Jos în anii 1928—1929 de către V. Christescu, la Jidava în anul 1901 de către Polonic și Tocilescu și începînd cu 1962 s-au reluat cercetările aici sub egida Institutului de Arheologie de pe lîngă Academia R.S.R., sub conducerea cercetătorului Emilian Popescu.

Flămînda (jud. Teleorman). Este primul castru din limesul *Transalutanus,* fiind așezat pe malul Dunării, avea misiunea să supravegheze un important vad. Incinta lui este din pămînt ce formează un val înalt de 1,50 m, lat de 20—30 m, precedat de o *fossa* adîncă de 1,80 m. Tocilescu ii publică o schiță luată la suprafață de Polonic.

Putineiu (jud. Teleorman). După datele lui Polonic acest castru se află la o distanță de 18 km de cel de la Flămînda, are o formă patrată cu ziduri din cărămidă, prevăzute cu 4 porți. Suprafața castrului este de 52 × 52 m. Înaintea zidului se află un val înalt de 2 m și un șanț adînc de 0,50 m.

Băneasa (jud. Teleorman). Se află în apropierea comunei Băneasa, așezat pe o înălțime ce domină împrejurimile — platoul Călmățuiului, la o distanță de 4 km de castrul de la Putineiu și la 14 km de următorul castru — Roșiori de Vede.

În urma excursiilor sale în aceste părți, Cezar Bolliac identifică la Băneasa două castre cu incintă de pămînt, întreprinzînd sumare sondaje care au dat la iveală materiale ceramice, numismatice, obiecte din fier.

Cercetările efectuate pe acest limes de către Tocilescu și Polonic s-au materializat în schițele de suprafață ale celor două castre, precum și a dimensiunilor acestora: castrul cel mare are o suprafață de 180 × 170 m, iar cel mic 80 × 60 m.

Săpături sistematice, dar din nefericire de scurtă durată, sînt efectuate de G. Cantacuzino, care ne face o succintă prezentare a castrului, a stratigrafiei secțiunilor trasate, a materialelor arheologice ieșite din săpături [21].

Castrul cel mare are o formă aproape patrată, cu axa orientată N. S., în aceeași direcție cu limesul *Transalutanus,* unde prezumtiv trebuie să se afle *poarta praetoria.* Incinta ce măsoară 130 m, respectiv 126 m, este compusă din zid de pămînt ars, înalt de 1,70—1,80 m, inclusiv crenelurile și lățimea variind între 1,50—2 m. Precedînd zidul se află o *fossa* de 8 m lățime și 2,50 m adîncime. La colțurile de nord și S. V. s-a putut identifica o îngroșare a zidului de incintă cu 0,50 m întrebuințată pentru protejarea colțurilor, ceea ce face ca zidul să aibă aici între 2—2,50 m. În fața zidului se găsesc o *berma* de 2,50 m, iar în interiorul castrului lipit de incintă s-a identificat un drum de rond lat de 2 m ce se afla pe o pantă de pămînt bătut, formînd un chirpic cu o mare duritate [22].

La baza acestei pante, înconjurînd castrul la interior, s-a aflat *via sagularis* avînd o lățime de 4 m. Porțile castrului nu s-au identificat, ele fiind probabil din lemn.

Cercetările efectuate de Cantacuzino în castrul cel mic au relevat suprafața acestuia de 84 × 60 m, un val înconjurător lat de 10 m și înalt de 1,50 m, precedat de o *fossa* de 7 m lățime și 0,30 m adîncime.

Materialul arheologic rezultat în urma sondajelor întreprinse de Cezar Bolliac și G. Cantacuzino este compus din monede aparținînd lui Antonius Pius, Septimiu Severus și Caracalla, din fragmente ceramice și obiecte de metal. Nu s-a descoperit nimic care să ateste existența trupei ce staționa aici, totuși, ținînd cont de suprafața sa de 1,6 ha, este de admis că putea să cantoneze un *numerus* sau o *cohors quingeneria peditata,* adică o unitate de 500 de oameni.

Roșiori de Vede (jud. Teleorman). Cercetările întreprinse de Polonic de-a lungul Troianului au evidențiat și castrul de pămînt de la Roșiori de vede, care avea o incintă patrată, cu o suprafață de 66 × 60 m. Precedînd zidul se afla un *vallum* înalt de 1 m și lat de

---

[21] G. Cantacuzino, în *Dacia,* **IX—X**, 1941—1944, p. 441—472.

[22] Acest sistem este folosit la Arcidava, din îngrămădiri de pietre (Gr. Florescu, în *Istros,* **I**, 1934 p. 65), la Micia din pămînt amestecat cu prundiș (C. Daicoviciu, Micia, p. 15—20), la Răcari din pămînt amestecat cu fragmente de cărămizi și pietre (Gr. Florescu, *Castrul roman de la Răcari — Dolj* p. 7).

10 m în fața căruia, pe o lățime de 8 m, s-a identificat un șanț de apărare.

Ghioca (jud. Teleorman). Așezat în apropierea limesului, are o formă dreptunghiulară, cu laturile de 100 × 136 m, înconjurat de un val înalt de 2 m, ce era precedat de o *fossa* lată de 15 m și adîncă de 1 m.

Urluieni (jud. Argeș). Pe dealul Cotmeana sînt două castre de pămînt, unul mai mare, cu o suprafață de 146 × 140 pași, apărat la exterior de un șanț lat de 7 m, adînc de 1,50 m și un val lat de 15—18 m și înalt de 1,50 m. Caracteristic este faptul că șanțul de la castrul cel mic, a cărui incintă măsoară 115/150 m este comun cu cel de la castrul cel mare. Așezarea castrului pe marginea unor rîpe face inutilă existența șanțului și valului de apărare pe două din laturile sale.

Fîlfani (jud. Argeș). Face parte din sistemul de apărare al limesului transalutan, ocupînd o poziție dominantă în apropierea văii Urluii, acoperind o suprafață de 84 × 120 m, înconjurat de 3 valuri și 3 șanțuri. Unul din valuri măsoară 15 m lățime și 2 m înălțime. Datorită așezării sale într-o minunată poziție strategică, fiind înconjurat din trei părți de rîpe adînci, era accesibil doar pe o singură latură, unde trebuie să fi avut și poarta.

Săpata de Jos (jud. Argeș). La o distanță de 25 km de Pitești, în apropierea rîului Cotmeana, ce înconjoară din trei părți un platou, s-au identificat două castre, unul din pămînt și altul din cărămidă, ce fac parte din sistemul limesului transalutan.

Planul castrelor și dimensiunile de suprafață le avem din manuscrisele lui Polonic, iar cercetări sistematice au fost întreprinse în anii 1928—1929 de către V. Christescu.

Castrul de pămînt. Este de dimensiunile 35 × 45 m, avînd o incintă formată dintr-un val de pămînt bătut, prevăzut în unele locuri cu bîrne orizontale. În fața zidului de incintă se afla un șanț ce făcea parte și din sistemul de apărare din fața castrului cel mare. Sondajele de aici n-au scos la iveală nici un obiect roman.

Castrul de cărămidă avea o suprafață de 125 × 90 m. Zidul său de incintă era din cărămidă și măsura 1,50—1,75 m grosime, apărat la exterior de un val de pămînt lat de 6,50 m și înalt de 1,50 m. Colțurile castrului erau rotunde, fiind prevăzute în interior cu turnuri de dimensiunile 10 × 6 m. Berma nu a fost descoperită, V. Christescu considerînd că Whergangul și acesta formau un tot, despărțit doar de zidul de incintă. Porțile și pretoriul n-au fost precizate. Din săpăturile efectuate în incinta castrului au ieșit la iveală mai multe monede de bronz, găsite izolat și un tezaur de 44 de monede de argint, datînd din timpul lui Septimius Severus pînă la Filip Arabul, din care cauză s-a considerat ca întemeietor al întregului limes Septimius Severus, iar perioada de sfîrșit a acestei linii fortificate ca datînd din vremea lui Filip Arabul, anul 245 e. n., o dată cu atacurile carpice.

Albota (jud. Argeș). În apropiere de Albota se află un castru, ce face parte din sistemul de apărare al limesului transalutan, fiind așezat

pe un platou înconjurat din trei părţi de rîpe adînci. Incinta e construită din pămînt, avînd o formă patrată şi acoperind o suprafaţă de 108 × 95 m, prevăzută la exterior cu un val de apărare lat de 20 m şi înalt de 0,50 m.

Purcăreni (jud. Argeş). Aşezat într-o poziţie dominantă, pe malul rîului Doamnei, la configuraţia rîurilor Argeş, Tîrgului şi Doamnei, controla drumul ce ducea spre Jidava şi mai departe spre Bran. Incinta sa este din pămînt, fiind, în mare parte, distrus de ape, dimensiunile sale lăsate în manuscrisele lui Polonic sînt doar orientative : 160 m o latură, precedată de un val înalt de 1 m şi lat de 0,33 m.

Limesul Transalutanus care se sfîrşeşte lîngă acest castru nu se mai cunoaşte pe o distanţă de 50 km, pînă la Jidava, interval în care el era compus, probabil, din alte castre, turnuri de observare şi chiar vallum, dar care nu ni s-a păstrat, fiind distrus de ape.

Jidava (jud. Argeş). Pe valea Cîmpulungului, pe un platou înconjurat de apele rîului Tîrgului, la intersecţia căilor de comunicaţie ce veneau de la Dunăre spre Transilvania, îndeplinind sarcina apărării trecătorii Bran, se aflau două castre, unul de dimensiune mare, construit din piatră şi unul mai mic, cu o incintă de pămînt, în apropierea acestuia. Primele ştiri despre acest castru le avem de la de Marsigli, săpături parţiale făcînd în 1877 Butculescu, pentru ca în 1901, P. Polonic să le continue, lăsîndu-ne dimensiunile porţilor, ale praetoriului, planul întregii fortificaţii [23].

Castrul de pămînt. Se află la o distanţă de 200 m de cel de pămînt. Identificat de Polonic, din manuscrisele căruia redăm următoarele dimensiuni : forma patrată cu colţuri rotunde, latura 80 m, înconjurat de un val lat de 10 m şi înalt de 1 m, precedat de un şanţ cu lăţimea de 5 m. Sondajele de aici au scos la iveală ceramică şi cărămizi. *Castrul din „Dealul Morii“.* Cercetările de teren ale aceluiaşi Polonic au relevat pe dealul Morii de lîngă C.-Lung, un castru din care au ieşit cărămizi asemănătoare celor de la Jidava.

Castrul de piatră. Este orientat pe axa N-S., cu pota praetoria spre sud, de unde se aştepta inamicul. Din planurile lui de Marsiglii ar reieşi că acest castru avea un prim şanţ la o distanţă de 100 m, faţă de zidul de incintă care se putea umple cu apă, lucru puţin probabil pentru că lagărul este aşezat pe o curbă de nivel mult mai ridicată decît apa rîului Tîrgului. Un al doilea şanţ, care face parte din sistemul de apărare al lagărului, s-a aflat în urma săpăturilor efectuate de Polonic lîngă zidul construcţiei, avînd o formă ascuţită, lat de 11 m şi adînc de 3 m, iar prin descoperirea unor stîlpi în interiorul şanţului, au evidenţiat faptul că în dreptul porţilor existau poduri mobile.

Dimensiunile castrului sînt 132,35 × 98,65 m, zidurile sale din piatră de rîu, au ca liant mortarul, iar pentru creneluri cărămida, ziduri a căror grosime este de 1,80 m, iar temelia de 2,20 m. Porţile aveau ziduri în exterior, îmbrăcat cu un puternic parament de blocuri de piatră, în tehnica opus quadratus [24], acestea părînd a fi dintr-o epocă

[23] P. Polonic, în *Tocilescu, Mss, Ac. R.S.R., Vol. 5137, fila 204 şi urm.*
[24] Sistem similar la Micia, cf. C. Daicoviciu, op. cit. p. 16.

mai tîrzie ridicării iniţiale a castrului, indicînd mai degrabă o refacere a acestuia. Colţurile castrului sînt rotunde, avînd o îngroşare la exterior de 0,70 m, pe o distanţă de 3,30 m, care formau un turn de colţ semicircular, dar care la interior are forma aproape patrată. Caracteristic este faptul că aceste turnuri sînt construite din zid masiv de piatră, ceea ce ne face să credem că turnurile aveau suprastructuri din lemn dacă asociem şi mulţimea scoabelor şi a cuielor ieşite din săpături. Castrului i-au fost indentificate cele patru porţi, toate prevăzute cu turnuri. În interiorul castrului se află praetorium cu dimensiunile 34,70 × 30,40 m, construit din ziduri groase folosindu-se ca liant mortar. În partea de vest a casei comandantului s-a indentificat horreum-ul lung de 37,70 m şi lat de 13,75 m avînd ca susţinători ai zidului contraforţi.

Descoperirea unui denar de argint aparţinînd timpului lui Commodus aflat pe nivelul de călcare al acestui horreum duce la ipoteza că această magazie ce exista în timpul lui Commodus a fost probabil refăcută în urma unor avarii, după cum s-a putut observa şi la contraforţii zidului ce prezentau urme de reparaţii [25].

Castrul Jidava-complex închis prevăzut cu 22 turnuri de apărare se situează prin suprafaţa sa de 1 300 m p ca cel mai mare castru al limesului Transalutanus. Aşezat într-o poziţie dominantă, barînd drumul ce duce spre trecătoarea Bran, care lega pe dacii de pe ambele versante ale Carpaţilor, castrul e conceput ca o puternică fortificaţie avînd în acelaşi timp sarcina supravegherii celor care au distrus burgul Rucăr-dacii liberi staţionari în părţile muntoase — de a reglementa explotarea minei de sare ce se afla în apropierea castrului, în localitatea pe care tradiţia orală i-a consemnat-o în Apa Sărată.

Raportat în timp, castrul acesta se leagă de măsurile organizatorice şi administrative luate de Hadrian şi Antonius Pius, care departe de a socoti pe daci şi roxolani pacificaţi, au luat măsuri în consecinţă întărind limesul Alutanus şi construind linia fortificată de la răsărit de Olt. Compararea formelor arhitecturale ale castrului Jidava, a scopului determinat în cadrul apărării Daciei, a materialului faptic evidenţiat de săpături, cu castrele Racoviţă, Răcari, Micia, Arcidava, arată, multe similitudini evident exceptînd subiectivismul inginerilor constructori ai fiecărui castru de mai sus citat, ridicate în perioada Hadrian-Antoninus Pius.

Castrele pe care le-am luat ca mijloc de comparaţie cantonau în ele, *numeri, cohortesalae*. La Racoviţă, după opinia noastră staţiona probabil tot *numerus burgariorum et veredariorum Daciae Inferioris* [26], atestat în castrul de la Copăceni, la Răcari numerus Maurorum S (alde) [27], Micia *cohors II flavia Commagenorum (equitata), cohors I*

[25] Cf. F. Mîrţu, *Prezenţe dacice în viaţa domestico-militară a castrului Jidava,* în Mss., nota 2 fila 1, identificată şi de Bucur Mitrea, în *S.C.I.V.* tom. **XVIII,** nr. 1, 1967 p. 197. Moneda se află la muzeul Cîmpulung-Muscel, sub nr. de inventar 2463

[26] Gr. Tocilescu, Fouilles, p. 130.

[27] N. Gostar, *Numele antic al aşezării de la Răcari,* în *S.C.I.V.*, **V**, 1954, p. 607—610.

Vindelicorum și *ala I Hispanorum*[28], Arcidava *cohors I Vindelicorum*[29], iar în castrul Drobeta ridicat după cum se știe în perioada dintre cele două războaie dacice și completat de lucrările efectuate în timpul lui Hadrian staționau *cohors III Campestris* și *cohors I Sagittariorum milliaria*[30], ceea ce ne face să credem că este întemeiată ipoteza potrivit căreia Jidava ar fi fost reședința unei unități auxiliare de *numeri*, chorte sau ală de cavalerie.

În castru deosebit de mărturiile epigrafice cu numele soldaților zidari, este atestată inscripția de *milles turmaris*[31] care reprezintă o funcție de cavalerie menționată atît la equites singulares cît și la alae.

Descoperirea de arme în special săgeți folosite de *sagittari*, lănci întrebuințate pe întreg imperiul de formațiunile auxiliare de cavalerie pledează pentru o formație de călăreți și în fine legate de aceeași *equus cabalus*.

Studierea armamentului descoperit, în special depozitul cu cele peste 400 de săgeți din *praetorium*, apoi varietatea tipurilor de *pilum*-uri[32] și săbii — *machaera*[33], întăresc și mai mult opinia privind această trupă de cavalerie, care raportînd-o pericolului prezumat de străpungerea limesului de către dușmani, putea să se retragă în timp util pe aliniamentul următor — *limes Alutanus* ceea ce opinăm că s-a și întîmplat în anul cînd limesul pe care îl apărau a căzut sub loviturile carpice.

Mulțimea săgeților descoperite în *armamentarium* relevă cel puțin ipotetic că avem de-a face cu o trupă de călăreți *sagittari* specializați în luptele de deal și de cîmpie.

Făcînd o derogare de la scopul strategic determinant în cadrul limesului transalutan al castrelor ce dădeau trăinicia și stabilitatea acestei linii, reliefăm în același timp caracterul predominant de focare materiale și culturale romane difuzate în aria culturală geto-dacică din împrejurimi. Încadrat în masa dacilor din întreaga provincie, populația din părțile nordice ale limesului transalutan vor încerca să scutere prin dese răscoale stăpînirea romană. Astfel au loc un șir de răscoale interne începînd cu Hadrian, continuînd cu Antonius Pius și luînd o amploare deosebită în timpul împăraților următori.

---

[28] C. Daicoviciu, *Micia*, p. 23.

[29] Gr. Florescu, în *Istros*, **I**, 1934, p. 60—72.

[30] D. Tudor, *Oltenia romană*, p. 231 și 232.

[31] P. Polonic, în *Tocilescu, Mss. Ac. R.S.R., vol. 5137, fila 231.*

[32] S-au descoperit 21 vîrfuri de suliță. Acest fel de arme servind la aruncat, în lupta de la distanță, majoritatea aflate în armamentarium, cunosc patru tipuri principale : două tipuri cu vîrful piramidei mult alungit sau mai scurt cu patru fețe, toate au mînerul tubular, tronconic pînă la bază patrată, avînd cîte o gaură pentru, cuiul ce le fixa pe mîner aflat la Muzeul Cîmpulung-Muscel, inv. nr. 2356).

Al treilea tip este tot cu vîrful piramidei nr. inv. 2357).

Al patrulea tip de pilum este cu vîrful harpon cu mîner tronconic și în torșadă, nr. inv. 2241) identificate și după Reinsch, în *D.A.*, *IV*, *1*, p. 483. În afară de aceste pilum-uri s-au mai găsit două tipuri de lănci pentru lupte corp la corp (hasta). Un tip are o formă romboidală, aplatisată, bombată ușor de-a lungul nervurii centrale, cu mînerul scurt, tubular, tronconic, (inv. 2564). Al doilea tip este în formă de frunză de salcie cu mînerul tubular tronconic. Vezi, și Cagnat-Chapot, *Man. d'arh. rom.*, Paris, 1920, *II*, p. 330.

[33] *Machaera* — este o armă de forma unui cuțit, o sabie scurtă, cu o muchie ușor curbată și mînerul peduncular aplatisat (nr. inv. 2566). Identificate după E. Saglio, în *D.A.* p. 1460.

Pentru întărirea defensivă a provinciei împăraţii romani vor căuta să întreprindă măsuri de consolidare, de construire a noi fortificaţii şi de asemenea folosindu-se şi de diplomaţia desbinării alianţelor cu popoarele barbare. Atrăgîndu-i pe goţi cu stipendii consistente romanii vor intra în conflict cu carpii care vor ataca Moesia în anii 240 şi 242. Acest ultim atac a afectat puternic şi graniţele de răsărit ale Daciei iar în baza descoperirii tezaurului de monede imperiale de la Săpata de Jos, unii cercetători înclinau să creadă că la această dată a fost părăsit limesul transalutan [34]. În ultimpul timp s-a demonstrat însă că este incoherent a mai susţine această ipoteză deoarce tezaurul de la Săpata de Jos nu constituie o dovadă peremtorie pentru părăsirea limesului, la o dată cînd, deşi pericolul era mare pentru soldaţii cantonaţi în castre, nu reclama părăsirea limesului. Sensul îngropării tezaurului trădează mai de grabă intenţia posesorului de a rămîne.

Continuarea vieţii limesului şi după anul 242 este atestată de două monede, una de bronz bătută la Viminacium în anul 241 [36], care, ca monedă măruntă a necesitat un timp mai îndelungat pentru a ajunge în regiunea unde a fost găsită — castrul Jidava — şi mai ales o altă monedă de bronz (as) datînd din vremea lui Gordian III (240—244 e.n.) găsită în acelaşi castru [37]. Altă dovadă ce pledează în favoarea ipotezei mai sus citate este faptul că întărirea limesului alutanus cu noi lucrări de fortificaţii cum este de exemplu împrejmuirea Romulei cu un al doilea zid şi prin aducerea de noi efective militare, are loc abia în timpul lui Filip Arabul.

Sub presiunea atacurilor din 242 e.n., se poate spune că limesul transalutanus a fost afectat puternic fiind străpuns de atacatori, suferind stricăciuni, care însă au fost repede refăcute. Descoperirea tezaurelor de la Săpata, apoi cele din Oltenia şi din Transilvania atestă că pătrunderea carpilor s-a făcut prin cîmpia munteană spre Oltenia şi de aici prin trecătoarea Turnu Roşu spre centrul Daciei [38].

Atacul din 242 este preludiul marii invazii din 245 cînd carpii vor devasta din nou Dacia necesitînd venirea împăratului Filip Arabul în provincia atacată şi abia după lupte îndelungate va reuşi să-i învingă obligîndu-i să părăsească Dacia [39].

Sub presiunea acestui atac limesul transalutanus este pentru a doua oară străpuns şi de data aceasta părăsit definitiv. În castrul Jidava s-au găsit sub dărîmături oasele soldaţilor care-l apăraseră pînă atunci şi care surprinşi de vigoarea atacului n-au mai putut să se salveze regrupîndu-se pe linia Oltului.

---

[34] Christescu, în *Istros, I*, 1934, p. 73—80 ; idem *Istoria militară a Daciei*, p. 91.

pe loc şi nu de a pleca [35].

[35] M. Macrea şi D. Protase. *Tezaurul de monede imperiale romane de la Geomal şi invazia carpilor din anul 242 în Dacia*, în S.C.S. Cluj, 1954, *V*, 2, p. 554.

[36] D. Tudor, *Inscripţii latine în muzeul de antichităţi Iaşi*, în C.S.C. *Iaşi IV*, nr. 1—2, 1953, p.

[37] Găsită în faţa turnului intermediar al laturii de vest a castrului în campania din 1962, aflată la Muzeul Cîmpulung-Muscel, nr. inv. 2462.

[38] M. Macrea şi D. Protase, op. cit., p. 555.

[39] Singurul izvor este Zosimos, *I*, 20, cf. M. Macrea, *Monedele şi părăsirea Daciei*, în *A.I.S.C., III*, 1936—1937, p. 275.

Odată cu căderea limesului transalutan fortăreaţa dacică va fi insistent atacată de populaţiile dacice învinse dar nesupuse coroborate cu luptele interne ale fraţilor lor învinşi şi supuşi toate la un loc în contextul general al crizei imperiale concretizată în neputinţa menţinerii ordinei în mijlocul dezordinei care era lumea „barbară“.

Ceea ce însă istoria a consemnat a fost faptul că din încleştarea legiunilor romane ale lui Ulpius Traianus cu oştile lui Decebal, a stăpînirii romane în această provincie pînă la căderea ei şi după aceea, va vedea lumina vieţii un nou popor care şi-a luat numele de la strămoşi comuni. Acest popor — poporul român — avînd în conştiinţa latinităţii un suport stenic şi vitalizant va înfrunta cu bărbăţie şi curaj furtunile unei istorii zbuciumate, pentru a-şi păstra în decursul veacurilor dreptul la existenţă, a-şi conserva limba şi teritoriul, obiceiurile şi fiinţa naţională.

LIMES TRANSALUTANUS

RÉSUMÉ

L'auteur rélève le caractère défensif de ce limes, dans le contexte de la lutte menie par l'armée romaine contre les révoltes internes de Dacia corroborées avec les attaques externes des Carpes.

En s'appouyant sur les preuves numinismatiques architecturales typologiques on montre que le limes est l'oeuvre d'Antonius Pius du nom duquel est lié aussi la construction des limes doubles d'Angleterre et d'Allemagne.

En ce qui concerne les castres du limes ils ont été successivement élevé et pas en même temps.

La défense du limes était faite par les troupes de cavalerie pour pouvoir se replier au cas de danger sur le limes Alutanus. A la suite des attaques des Carpes le limes Transalutanus sera quitté après l'an 245 e.n.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune ştiinţifică de comunicări a Muzeului judeţean Argeş — Piteşti 24—25 mai 1971.

ORIGINEA ARGEŞEANĂ A LUI IANCU DE HUNEDOARA ÎN LUMINA RECONSIDERĂRII CRITICE ŞI EXHAUSTIVE A CRONICII LUI BONFINIUS

FLAMINIU MIRŢU

Anul acesta, la 11 august, se împlinesc 515 ani de la dispariţia — în plină glorie — din lumea contemporanilor săi, pentru a intra în istoria nepieritoare, a lui Iancu de Hunedoara, conducătorul luptei antiotomane în sud-estul Europei, la jumătatea secolului XV.

Personalitatea de proporţii universale a eroului, coordonator al eroismului maselor ţărăneşti, antrenate şi conduse de el, în cadrul unui sistem politico-militar de colaborare unitară a celor trei ţări româneşti, împreună cu popoarele din sudul-estul continentului a generat premizele luptei victorioase, cu larg caracter popular, dusă în continuare, în acelaş scop, de Ţara Românească şi Moldova, în perioada lui Vlad Ţepeş şi Ştefan cel Mare. În acest fel, a fost întîrziată, cu aproape şase decenii, expansiunea otomană în Europa centrală, respectiv fiind împiedicată substituirea mai devreme, aici cu formele mai înapoiate ale feudalismului otoman, a relaţiilor feudale ce se găseau mai înaintate, atunci în ţările europene. Pentru aceste motive a fost justificată preocuparea majoră a contemporanilor umanişti, dar şi a modernilor, pentru cercetarea amănunţită a vieţii celui în cauză.

Ceea ce a rămas însă încă obiect controversat, în cadrul investigaţiilor şi interpretării în problemă, este localizarea geografică, exactă, a zonei de origină a acestui român, de excepţională valoare politică şi militară. Nici astăzi nu se poate afirma că istoriografia noastră ar fi lămurit, cu precizia cuvenită,şi peremptoriu, acest punct, deşi el a constituit un obiectiv frecvent în preocupările unor cercetători de prestigiu, care au întocmit lucrări de incontestabilă valoare [1]. Ca atare, în

[1] Şt. Pascu, *Rolul cnezilor din Transilvania în lupta antiotomană, a lui Iancu de Hunedoara*, în Studii şi cercetări de istorie, *VIII*, 1957, 1—4, Cluj, p. 25, nota 1. — D. Prodan, *Iancu de Hunedoara*, în Studii şi cercetări de istorie, *VIII*, 1957, 1—4, p. 10. Camil Mureşean, *Iancu de Hunedoara şi vremea sa.* Bucureşti, 1957 — Camil Mureşean, *Iancu de Hunedoara*, Ed. Ştiinţifică, Bucureşti, 1968.

concluzie obiectivă, persistă situaţia de controversă [2], de supoziţie şi ipoteză, în temă. Faptic însă, aceasta este restrînsă la două variante, singurele demne de interes, întrucît sînt singurele cu temeiuri realmente fundamentabile. Alternativele se cunosc: 1) o descendenţă dintr-o familie de cnezi hunedoreni, băştinaşi români din Ţara Haţegului, 2) o descendenţă dintr-o familie din Ţara Românească, refugiată în Transilvania.

În lumina acestor perspective, socotim imperios necesară o riguroasă reconsiderare critică a izvoarelor de bază, de care dispunem, coroborate cu noile ştiri publicate, pe care le vom întregi şi confrunta cu datele inedite pe care am reuşit să le descoperim în cursul investigaţiilor întreprinse. Dintr-un început vom preciza însă că binecunoscutei lucrări a lui Bonfinius nu-i putem minimaliza chiar şi informările controlabile pînă la evidenţă, în problemă, cum s-a procedat, neîntemeiat, şi în prejudiciul unui minimum de adevăr existent.

O vom reconsidera, avînd în atenţia maximă ceea ce constituie obişnuitele deficienţe ale izvoarelor narative: subiectivismul şi poziţia de clasă a autorului. În speţă, însă, acestuia trebuie să-i refuzăm şi linia apologetică adoptată faţă de patronul său, regele Mathias, uzuală vremii, dar şi inevitabilă, pentru cel care luat ca secretar al suveranului şi ca lector al reginei Beatrice, primise, ca o sarcină, redactarea cunoscutei cronici.

Nu vom omite, deasemenea, că privitor la valoarea documentară a izvorului în cauză, este cunoscut că informaţiile aparţin în plină paternitate lui Bonfinius numai începînd cu anul 1471, cele anterioare fiind o complicaţie de izvoare maghiare, cu precădere folosirea cronicii lui Turoczy [3].

Considerăm că o reexaminare critică a lucrării este de o stringentă necesitate, pentru cel puţin cîteva motive, care au fost scăpate pînă acum din vedere, sau cărora nu li s-au acordat întreaga importanţă, pe care în realitatea lor obiectivă o au. 1. Originalul cronicii a fost pierdut, cum se ştie, iar după o copie defectuoasă au fost tipărite ediţii fragmentare (în latină, germană, maghiară), prima completă fiind a lui Jan Sambucus, tipărită în 1568 la Basel, căreia i-au urmat numeroasele altele: în 1575 la Cluj, în maghiară, cele din 1581, în latină şi germană, la Francfurt am Mein, în 1606 la Hanoviae, în 1690 la Köln, în 1722 la Tyrnaviae, etc, menţionînd aici numai pe cele pe care le-am putut cerceta. Toate acestea au însă o valoare informativă surprinzător de inegală, în funcţie de ediţia, textul, stilul şi limba redactării. 2. Constatînd că numai în unele ediţii aflăm precizări de valoare edificatoare în problema localizării originii lui Iancu, considerăm că numai o analiză

---

[2] *Istoria României, II,* p. 434 („Rămîne posibilă însă şi o altă versiune") D. Prodan, op. cit. p. 10, arată că dacă astăzi este clară originea românească, a lui Iancu de Hunedoara, locul de origină este încă discutabil. Camil Mureşan, op. cit. p. 40, nu exclude origina lui Iancu, din Ţara Românească, admiţînd că: „fie că venise din Ţara Românească, fie că se ridicase dintre cnezii din părţile Hunedoarei...".

[3] L. Juhaśz, ***Paralele, între cronica lui Thuroczy şi a lui Bonfiniu, de la Sigismund pînă la Mathei Corvin,*** 1938 (***Thuróczy és Bonfini krónykának összehasonlitása Szigmondtól Mátyásig***).

exhaustivă şi comparativă a tuturor ediţiilor apărute înainte de secolul XVII, poate conferi valabilitatea unor puncte de vedere.

Opiniile expuse pînă acum, aşa cum se indică în trimeterile bibliografice, din lucrările existente, utilizează acest izvor numai prin analiza unei singure ediţii şi dintre cele mai noi, — care cuprind îndeosebi omisiuni, ce s-au înmulţit pe măsura succesiunii ediţiilor în timp [4].

Versiunii potrivit căreia Iancu de Hunedoara îşi trage origina dintr-o familie din Ţara Românească, ce s-ar fi strămutat în Transilvania — deşi emisă de majoritatea izvoarelor narative [5], i se ridică obiecţiunea că interpretarea s-ar datori unei confuzii generate tot de cronica lui Bonfinius.

În aceasta se spune, despre erou, citâm : „In Corvino vico natus" ceea ce ar însemna, după unii cercetători : născut în satul Corvin. Considerăm că nu este traducerea sensului exact şi nici interpretarea justei semnificaţii. Derivat din substantivul latin corvus-i, forma Corvino are aici calitatea de atribut, de la corvinus-a-um şi înseamnează „corbesc", după cum avem, de pildă, caninus-a-um, cîinesc, de la canis-is cîine.

Ca atare, traducerea exactă a textului din cronică, este : „născut în satul corbesc", ceea ce are cu totul altă semnificaţie, cum vom arăta mai jos. Un sat cu denumirea textuală de Corvin, n-a existat niciodată, nicăieri, şi nu-l putem admite pe simpla prezumpţie de intenţie a lui Bonfinius, dar lipsită de probe, că, citâm„ după unii cercetători," de fapt cronicarul nu spune aici altceva decît că eroul s-a născut în localitatea de reşedinţă a familiei, adică în Hunedoara... [6]... (!).

Acest punct de vedere poate fi susţinut numai pe folosirea unor ediţii tîrzii ale cronicii, cum este aceea din 1690, a căror valoare informativă, de precizare şi localizare, este depăşită substanţial de texte anterioare, ale aceluiaş Bonfinius.

În acest sens, în ediţia „Ungerische cronica", redactată în limba germană medievală, tipărită în ductul gotic, avînd şi imagini, de Peter Schmidt, la Francfurt am Mein, în 1581, în editura lui Sygmund Faie erabends [7], Bonfinius se ocupă în două locuri de originea lui Iancu, respectiv în două cărţi : a patra şi a noua, ale decadei a treia. Încă în „Register oder kurtzer begriff der 45 Bücher Antonii Bonfinii von Ungerischen Geschichten" de la sfîrşitul cronicii, avem indicaţii în temă, cu trimitere la pag. 226 : „Iohannis Corvini geschlecht und herkommens" adică neamul şi originea lui I.C. — şi deasemenea trimiterea pentru pag. 274, cu indicaţia "Corvini wie sie in Ungern kommen !". Cum au venit Corvinii în Ungaria (Transilvania n.n. —). La pagina 226 a cărţii a IV-a, aflăm un subtitlu marginal, „,Herkomme Iohannis Corvinis", în traducere : originea lui I.C. şi deasemenea în cartea IX-a, la pag. 274, se află subtitlul „Hollos vaterland Iohannis Corvini", adică Hollos — patria lui I.C. Acest cuvînt „hollos" aflat şi

---

[4] *Istoria României, II,* p. 446, foloseşte tîrzia ediţie din 1744 — Viena, Camil Mureşan, op. cit., p. 44, nota 1 şi 3 foloseşte, deasemenea, o ediţie din 1690, etc.

[5] *Istoria României, II,* p. 434.

[6] În acest sens şi Camil Mureşan, op. cit. ibidem.

[7] Biblioteca de literatură străină, Bucureşti str. Bis. Amzei nr. 5 cota D. 2187.

în edițiile latine de mai tîrziu n-a atras atenția suficientă a cercetătorilor. Este un termen maghyar, de la cuvîntul hollo ce însemnează corb, iar ca h o l l o s, are aici semnificația de atribut, însemnînd corbesc, echivalentul termenului latin de corvino.

Însemnătatea completă a cuvîntului hollo cu valoarea de precizare și localizare geografică, o confirmă iarăși textul paginei 226, amintite, situat lateral subtitlului marginal menționat, și are următorul cuprins : „ist aus dem stecken Corvino oder hollos hurtig und sein geschlecht in das kö Corviner erstreckt" — în traducere : este din ramura corbească, sau mai de grabă h o l l o s (adică corbească în maghyară) și neamul său este răspîndit în Piatra Corbenilor (kö Corviner).

Cuvîntul kö deasemenea maghyar, nereținut suficient și neinterpretat pînă acum, înseamnă piatră, iar pentru motivul că îl aflăm atașat cuvîntului Corviner, se impune cu o funcționalitate toponimică, de localizare a așezării, denumită și existentă și astăzi, dealtfel, Corbii de piatră, aflîndu-se, cum se știe, pe versantul sudic carpatic, în zona muntoasă a județului Argeș. Localitatea a constituit totuși obiect de discuție, sub apelativul simplu de Corbi sau Corbeni (așezări diferite, dar deasemenea existente în aceeași zonă transalpină) într-o versiune prezentată ca ipotetică și combătută, deși fără argumente, de către unii cercetători [8]. Nu se amintește nimic despre amănuntele de localizare aflate în ediția germană din 1581, a cronicei, pe care le-am semnalat.

Un alt fragment din textul aceleeași pagini 226, se coraborează, edificator, cu cele de mai sus. Cităm „man segt dass sein Vater unter dem Valachen, die jetzt der Gothen und Dacienland in haben noch von der kö Bürger herkommen", în traducere : se spune că tatăl său (al lui Iancu n.n.) este dintre Valahii care posedă acum țara Goților și țara Dacilor, și încă (se spune) veniții dintre cetățenii (locuitorii n.n.) din Piatra.

Textul în cauză, din cartea a IV-a din decada a III-a a cronicei, dă în continuare precizări în acelaș sens, asupra apartenenței transalpine a familiei lui Iancu, căci, cităm „man sagt das Keiser Sigmund diesen jungen Corvin, als er noch gantz jung gewesen um seines Vaters ritterlichen that, villen jenseit den Alpen und hoch gebürgen her erfordert und ihm in Siebenbürger gesetzt".

Textul a fost transmis și în edițiile posterioare, în limba latină, cu unele modificări dar cu acelaș sens : „Sigismundum enim affirmant fama paterni, nominis Ioannem adhuc ephebum e Transalpinis oris in Transilvaniam transtulisse [9], în traducere : împăratul Sigismund, pentru faima numelui său părintesc (a lui Voicu, tatăl) n.n.) l-a adus pe Iancu, încă efeb, (deci la vîrsta de 16—20 de ani, n.n.) din ținuturile transalpine în Transilvania.

Precizarea de mai sus, cunoscută din versiunea latină, enunțînd documentar-narativ, localizarea originei lui Iancu în Țara Românească,

[8] Camil Mureșean, op. cit. p. 44, („Numele Corvinus... al familiei, a dat naștere și părerii eronate că ea s-ar trage dintr-un sat cu numele de Corbi, Corbeni, fie din Hațeg fie din Argeș").

[9] Bonfinius, *Historia Pannonica sive Hungaricarum Rerum, Decades IV, et demidia, decada III-a,* cartea *IV*-a, pag. 304, Köln, 1690.

capătă astăzi un nou aspect în lumina precizărilor ediţiei germane din 1581, integrate deabia astăzi în contextul general al elementelor edificatoare în tema în cauză.

Avem însă la aceasta încă o coroborare preţioasă. Este referirea de la pag. 274, însă din cartea a IX-a, a cronicii de la Francfurt, în ediţie germană. Aci în dreptul subtitlului marginal (el însuşi semnificativ) cităm : „Hollos vaterland Iohannis Corvini" — adică : locul corbesc, Corbi, patria lui Iancu Corvin — se precizează : „Unter diesen (Walachen — n.n.) ist das Blut Corvini so lang verborgen gelegen und zu letzt in dem Dorf Corvino (Hollos)" — în traducere : printre aceşti valachi — n.n.) este bine ascuns sîngele corbeanului, aşezat în cele din urmă în satul corbesc (adăogînd şi termenul maghyar — hollos). Elementele noi de localizare geografică pe care le prezintă ediţia germană din 1581, a cronicii lui Bonfinius, cuprind valoarea unei precizări toponimice, prin cuvîntul — atribut — maghyar h o l l o s : corbesc, nesubliniat pînă astăzi, completat cu substantivul kö = piatră, aci cu aceiaş semnificaţie de element toponimc, cum o confirmă termenul Kö Corviner, adică Piatra Corbilor — Corbii de Piatră de astăzi. Aşezarea aceasta se află şi acum, faptic şi exclusiv, în judeţul Argeş, necunoscîndu-se nimic asemănător în Haţeg, în timp ce localizarea primă este reconfirmată cu coroborarea logică reclamată de expresia, cităm : „In der Dorf Corvino-Hollos", în traducerea exactă : în satul corbesc (Corbi) şi nici decum în satul Corvin, care nu există realmente.

Vom sublinia că în cadrul bibliografiei mai vechi, a problemei, au fost totuşi formulate opinii care au pus în circuitul de informare elemente demne de interes pentru varianta argeşeană.

Fostul bibliotecar director adjunct al Bibliotecii Academiei Române, Al. T. Dumitrescu, colaboratorul apropiat al eruditului Ion Bianu a publicat în revista Muscelul [10], ce apărea la Bucureşti, în nr. 1 din 20 februarie 1916, pag. 5, un mic studiu intitulat „Originea Corvineştilor".

Cercetătorul amintit, arăta că episcopul Ion Listus de Veszprem (Ungaria) a notat pe marginea unui exemplar al cronicii lui Bonfinius ediţia latină din 1568, în dreptul pasagiului referitor la locul de naştere al lui Iancu de Hunedoara, că acest sat se numeşte Hollokö, adică, arăta el, înseamnează în maghyară Corbii de Piatră şi adăoga amănuntul că este un „castellum" în Transalpina, pe care precizează că l-au stăpînit strămoşii lui Nicolae Olahul, Arhiepiscop de Strigoniu, celebrul umanist, ce era, se ştie, înrudit cu neamul Corvinilor [11].

Interesul şi competenţa episcopului Listus, în problemă, sînt fundamentate şi judicioase. Adnotarea acestuia era făcută după circa 8 decenii de la moartea regelui Mathias, fiind făcută pe o ediţie din 1568, încît evenimentul în cauză nu era prea îndepărtat în timp. Calitatea adnotatorului îi motiva acestuia interesul pentru problemă. Oraşul Veszprem,

[10] Biblioteca Academiei R.S.R. — cota P.I., 4317.

[11] Prin Mînzilă din Argeş, din familia domnească a Dăneştilor, căsătorit cu Marina, sora lui Iancu de Hunedoara, amănunt destul de cunoscut. Origina din Ţara Românească a lui Olahus fiind atestată şi de un document epigrafic necontestat : inscripţia de pe lespedea tombală a lui Matei fratele acestuia, mort în 1536, cf. Şt. Bezdechi, *Nicolae Olahus*, Aninoasa, Gorj, 1930, p. 105. I. Puşcariu, *Familiile nobile române*, p. 148, Sibiu, 1895.

cu episcopatul cel mai vechi din Ungaria, era, în perioada medievală, localitatea de reşedinţă a reginelor ţării, iar episcopul titular avea şi funcţia de cancelar al acestora [12].

Calitatea îl făcea un apropiat al suveranilor respectivi, şi implicit un cunoscător al amănuntelor de genealogie şi origini cu privire la regii anteriori şi contemporani ai Ungariei. Suspiciuni de poziţie obligatorie, trasată în problemă de către împăratul Maximilian al II-lea şi rege al Ungariei în vremea sa, un Habsburg, dar spirit tolerant şi chiar favorabil Reformei, nu sînt justificate plauzibil, acesta neavînd nici-un interes faţă de localizarea originii lui Iancu. Despre acest castellum, menţionat ca existent în Hollokö spune Al. T. Dumitrescu, potrivit cercetărilor făcute de el personal, în teren, n-a putut fi decît pe vechiul domeniu, mult mai întins în perioada feudală, al satului Corbii de Piatră, din Plaiul Oii.

Cercetătorul menţionat, care în calitatea sa de bibliotecar adjunct al Academiei Române, avea reale posibilităţi de investigaţie, a decedat în anul 1916, încît acestea nu s-au mai putut continua pe linia începută, rămînînd doar nota-studiu din publicaţia menţionată. Referindu-ne la aşezarea în cauză, pentru cea mai vechie existenţă documentară a sa, se cunoaşte hrisovul dat de Vladislav al II-lea, la 15 aprilie 1456, care atestă că satul Corbii de Piatră, Corbii de pe Argeş, o ocină din Miceşti, şi jumătate din Mălureni, erau vechi, cităm : „ocine şi dedine" ale jupînului Mgoşi [13].

Fiind „dedine" deci de la moşi (cuvînt slav de la ded = moş, cf. Mardarie Cozianul, Lexicon slavo-român, pag. 135, nr. 918, ed. Acad. Română 1900) erau provenite de la cel puţin trei generaţii în urmă, deci statul exista încă de la jumătatea sec. XIV-lea, cînd ascedenţii lui Iancu vor fi trecut în Transilvania, în cadrul fluctuaţiilor demografice desfăşurate între cele două versante ale Carpaţilor, care n-au fost niciodată un prag despărţitor, ci tocmai o coloană vertebrală de legătură, pentru complexe relaţii demografice, economice şi politico-culturale într-o istorie unitară a celor trei ţări româneşti.

O obiecţiune împotriva versiunii argeşene este totuşi ridicată de către cercetătorii actuali, de prestigiu, ceiace ar orienta spre adoptarea versiunii transilvane căci, cităm : „numai un băştinaş cum a fost bunicul şi străbunicul lui Iancu puteau avea relaţii atît de întinse de rudenie, în şirul cnezilor din Ţara Haţegului, între care cu cei din Cinciş... cu care era frate devălmaş [14].

Motivarea, care ar păre peremptorie, este totuşi susceptibilă de o punere în discuţie, prin noi elemente de informaţie, care acum sînt integrate în procesul temei.

---

[12] Korompay, György, *Veszprem*, Budapest, 1957.

[13] *Doc. priv. Istoria României, B. Ţara Românească, sec. XIII—XIV*, p. 128—129.

[14] Şt. Pascu. op. cit. p. 26 ; *Wertner, A Hunyadiak*, în *Anuarul Soc. de Istorie şi Arheologie, al jud. Hunedoara*, 1900, p. 110—112.

Satul Cinciş, aflat la circa 7 km sud de oraşul Hunedoara, îşi trage apelativul toponomastic, de la expresia „5 inşi" — conform tradiţiei locale [15], păstrate pînă astăzi, care se referă la cei cinci români, veniţi din Ţara Românească, din Corbii Argeşului, şi aşezaţi aci, în masa românilor hunedoreni, la sfîrşitul sec. XIV-lea. Aceştia au fost : Serb, cu fii săi Voicu (tatăl lui Iancu de Hunedoara) — Mogoş şi Radu şi încă un frate al primului, al cărui nume nu se ştie [16]. Aci se află şi urmele monumentului de cult ctitorit de Voicu, tatăl lui Iancu, portretul votiv, în frescă, al celui din urmă, fiind zugrăvit pe peretele nordic al pronaosului şi înfăţişat tînăr, cu inscripţia latină de Iohannes.

Acest monument din secolul XV, ale cărui fresce, din fericire, au fost scoase şi păstrate, se află, în perioada de primăvară, acoperit de apele lacului Popeasca [17] şi numai vara la scăderea acestora, apare la suprafaţă.

Este cert, că izvorului de informare în cauză, nu-i putem atribui, critic, decît valoarea justă la nivelul admis uzual tradiţiei.

Aceasta, formă a memoriei colective a poporului, cu embrionul său de adevăr, pe care s-au adăogat, desigur, deformările celor şase secole scurse de atunci, trebuie aprofundată cu toată exigenţa, dar incontestabil şi reţinută în contextul general al izvoarelor de orice natură, ce pot servi elucidării unei probleme.

La 4 km nord de Cinciş, către Hunedoara, se află localitatea Teliuc. Aci, pînă prin 1880, se putea vedea [18], în biserica veche, astăzi dispărută, mormîntul Elisabetei de Marginea, soţia lui Voicu Valahul Corbeanul, din Argeş, mama lui Iancu de Hunedoara. Fapticul confirmă în totul documentul.

În cronica lui Bonfinius, în ediţia tipărită la Cluj [19], la 1 decembrie 1565, se menţionează : „Thelec, pagus ubi mater Iohannis Hunyadis sepulta est", ca subtitlu marginal, la capitolul „Historia integra Mathiae Hunnyadis".

Considerăm că şi blazonul familiei, corbul cu inelul în cioc, stema pe care a stabilit-o Sigismund de Luxemburg tatălui lui Iancu, (lui Voicu şi fraţilor săi) ca donatari, în 1409, ai domeniului Hunedoarei, este plauzibil legat de locul lor de origină, din Ţara Românească, de Corbi, fiind o reminiscenţă natală, pentru care beneficiarii înobilaţi este logic să-şi fi exprimat o preferinţă afectivă, foarte firească.

Interpretărilor privitoare la asemănarea acestui insemn heraldic cu stema Ţării Româneşti [20] nu le putem însă acorda nici-o valabilitate

---

[15] Relatarea preotului teolog Anton Rudeanu, din Cinciş şi a scriitorului Const. Prisnea. în urma cercetărilor de teren publicate în itinerarul de călătorie *„Catedrala scufundată"*, Bucureşti, 1968, p. 93.

[16] C. Mureşean, op. cit. p. 38, menţionează versiunea venirii în Transilvania a celor 5 amintiţi, fără a cita tradiţia din Cinciş, neînsuşindu-şi de altfel faptul în concluzia finală.

[17] Relatările, lui Anton Rudeanu, din Cinciş şi ale lui C-tin Prisnea, op. cit., p. 94.

[18] Ibidem.

[19] *„In unum congesta ac dispozita a Gáspáre Helto, Claudiopolitanae ecclesiae ministro"* p. 2. Biblioteca Acad. R. S. România, cota III, 141681.

[20] Relatarea tezei lui C. Mureşan, op. cit., p. 42.

întrucît aceasta din urmă prezintă cu totul altceva, fundamental deosebit : pajura cu o cruce în cioc, avînd în cîmp soarele şi un crai nou, ca elemente cosmogonice.

Ca o concluzie în problema studiată, vom constata că cele două versiuni, în privinţa locului de origină al lui Iancu de Hunedoara, respectiv de român argeşean sau de român din Haţeg, prezintă încă elemente ce menţin controversa [21]. Datele în completare, noi, pe care le-am adus, cît şi cele cunoscute, dar cărora nu li s-au acordat pînă acum, de către istoriografie, întreaga semnificaţie reclamată în contextul exhaustiv al problemei, considerăm că trebuiesc integrate şi utilizate în informarea şi exegeza contemporană, asupra temei în cauză.

Personalitatea lui Iancu de Hunedoara, reflectată de istoria poporului român, şi de cea universală, este prea majoră, pentru a nu lămuri, în toate amănuntele sale şi locul de origină al ilustrului conducător militar şi politic al luptei antiotomane din Europa, de la mijlocul secolului XV.

Sub comanda sa, oştenii români de pretutindeni, uniţi pe cîmpurile de bătălie, ştiau că lupta lor era pentru ţară, pentru toate ţările române, şi străine, oprimate de cotropirea turcească, ţări ce în concepţia medievală formau un tot : creştinătatea, în lupta cu păgînii. Solidaritatea aceasta, generată de ideologia epocii, le-a dat noţiunea unei comunităţi de conştiinţă românească şi a unei înalte demnităţi umane. La acestea, Ion de Hunedoara şi-a avut marele său merit creator.

Nu este lipsit de importanţă să reţinem deasemenea că împlinirea a 515 ani de la moartea lui Iancu se alătura cu împlinirea a 600 de ani de la încă o luptă a românilor împotriva expansiunii turceşti în Europa [22], prin participarea unor contingente româneşti în bătălia de la Cirmen, de pe fluviul Mariţa, la 26 septembrie 1371, în care a căzut însuşi regele sîrb Vucaşin.

Era eroica afirmare de solidaritate internaţională a românilor apărători ai civilizaţiei Europei, împotriva expansiunii „clasei ocupanţilor militari turci", aşa cum a definit-o Marx.

---

[21] Din cele mai cunoscute izvoare, pentru origina eroului din Ţara Românească : *cronicile* lui Bonfinius, Thuroczy, a familiei de Cilli, redacţiunea lui Gaspar Heltai, studiul lui L. Elekes : *Hunyadi*, Budapest, ed. 1952. — Pentru origina românească din Transilvania : versiunile lui Laonic Chalcocondil, Anton Veransic, Schöner Gyula în *Istoria naţiunii maghyare, III*, partea a II-a, p. 620 şi Sebastian Munster, în *Cosmografia*, ed. Basel, 1550, p. 919, referindu-se însă numai la naşterea lui Iancu în tîrgul (!) Hunedoara, nemenţionînd însă nimic despre ascendenţii acestuia. Opiniile ultime, pentru versiunea transilvană, considerăm că pot obliga mai puţin a fi acceptate, întrucît acestea nu se pot prevala de o localizare geografico-toponimică la nivelul precizării unei localităţi, ceiace avem tocmai în cuprinsul opiniilor ce susţin versiunea argeşeană, infirmînd, prin această, localizare precisă, şi presupunerea că ar fi fost ignorată, de către contemporani, prezenţa românilor în Transilvania şi ca atare a lui Iancu, fiind valah, i s-ar fi atribuit origina generică şi obligatorie din Ţara Românească.

[22] *Istoria lumii în date*, Bucureşti, 1969, p. 121, şi 134.

IANCU DE HUNEDOARA ORIGINAIRE D'ARGESH : CONCLUSIONS D'UNE ANALYSE CRITIQUE ET EXHAUSTIVE SUR LA CHRONIQUE DE BONFINIUS

RÉSUMÉ

Parmi les variantes controversées concernant le lieu d'origine de Iancu de Hunedoara, le chef de la lutte antiottomane, dans le sud-est de l'Europe, au milieu du XV-ème siècle, l'auteur-infirmant l'origine transsylvane de l'héros se decide pour l'origine de Argesh, de celui-ci, suite des investigations et des reconsidérations critiques et exhaustives des éditions de la cronique de Bonfinius. Parmi ceux ci, celle de 1581 imprimée a Francfort sur Mein, en allemand du moyenage, au ducte gothique et illustrée contient des éléments inédits, ignorés jusqu'a présent, a savoir la localité „Les Corbeaux de pierre", indiquée dans le texte par le mot hongrois „Hollokö". La localité existe aujourd'hui même, en Valachie, dans l'actuel district d'Arghesh. On remarque que la localite'Corvino, indiquée dans les éditions en latin, n'existe pas réelement. — La version d'une origine de Arghesh est confirmé aussi par une notte marginale redactée, en 1568, par l'évêque Jean Listus de Veszprem, le chancelier des reines d'Hongrie et par une tradition qui persiste encore au village de Cinciş, près de Hundeoara. Conformement a ceble-ci, le nom (Cinciş = 5) du dit village resulte des 5 valaches parmi les quels etait Voicu (le père de Iancu de Hunedoara) venus de la Valachie, au XIV-ème siècle, celui-ci ayant bati aussi le vieux monument de culte-aujourd'hui en debri-après l'anoblissement de Voicu, en 1409, par l'émpereur Sigismond de Luxembourg. Enfin, le blason de la famille du héros, le corbeau a l'anneau au bec, a comme génèse, afective, le nom de la localité citée : „Les Corbeaux en pierre," de la Valachie, du district d'Argesh, d'ou les ascendents du héros ont passé les Carpathes pour sétablir en Transsylvanie. Après 515 années écoulées après la mort de Iancu de Hunedoara, la version de l'orgine de Argesh du héros se confirme, par des nouveaux éléments, fondés sur des sources documentaires, de premier ordre.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune ştiinţifică de comunicări a Muzeului judeţean Argeş — Piteşti 24—25 mai 1971.

UN DOCUMENT NECUNOSCUT DE LA MIHNEA TURCITUL, DOMNUL ŢĂRII ROMÂNEŞTI

VERONICA VASILESCU și SPIRIDON CRISTOCEA

Muzeul județean Argeș-Pitești păstrează, cu deosebită grijă, printre obiectele prețioase din colecția sa și cîteva acte vechi. Dintre acestea publicăm documentul slav, inedit, dat în orașul de scaun București la sfîrșitul secolului al XVI-lea *.

15/8/8 (70/9/6) [1] *iulie 22, București.*

Mihnea Turcitul, voievodul Țării Românești, întărește lui Vladul din Gărlești, lui Țigan și lui Vrabețul stăpînirea asupra părților de ocină cumpărate în Cîmpeani și în alte părți.

† Милостїю Божїю Їѡ Михнѣ воєвода и господинь въсою зємли ȣȣгррѡвлахискою и синь великаго и прѣдобраго Алиѯ[анд]рȣ [2] [воєвода] [2]. Дават господство ми сию повєлѣнїю господства ми Владулов ѡт Грълєщи и със сынови си єлицє им Богъ припȣстит, ꙗкожє да мȣ єст ѡчинȣ ѡт Къмпѣни дєл Команов въсах варє и єлика сє хтєт избрат ѡт гор и ѡт дол и ѡт полю и ѡт вода и ѡт шȣм и ѡт посвȣдє през въсєми хотар; понєжєю покȣпих Владул ѡт Коман и ѡт въсих брати своим за .в. аспри готови; али ѡт ȣста Пȣрȣлов прєз Полю Пъръсит до ȣста Колникȣлов, и ѡт ȣста Колникȣлов до вода Драгїєв и по вода до лакȣл Кривєв и ѡт лакȣл Кривєв по пȣть до вода Тєзлȣєцȣлов....[2] по Тєзлȣєцȣ до ȣста Пȣрȣлов. И паки покȣпих Владȣл ѡчинȣ ѡт Къмпѣни ѡт....[2] и Врабєцȣл ѡт Корбѣ и ѡт Радȣл младєц, дєл им вꙿс варє и єлика съ хтєт избрат, за .а. аспри. И пак покȣпих Владȣл и Ци[г]ан ѡчинȣ ѡт Къмпѣни ѡт на Нѣгоє ѡт Бȣмбрѣ дєл єго вꙿс за .с. аспри. И пак покȣпих Владȣл ѡчинȣ ѡт Къмпѣни ѡт Доброть. .а. нив широк .м. паши и длъг ѡт вода Драгиєв [до][2] краи Полю Пъръсит

* Documentul a fost achiziționat în octombrie 1967 de la Cîrlănaru N. Ion din satul Poenița, com. Bălilești, jud. Argeș. Nr. inv. 3, registrul de documente nr. 1.

[1] Datat după domn și divan.

[2] Ilizibil și rupt, completat de noi în [ ].

за . п . аспри. И пак покȣпих Владул ѡчинȣ ѡт Бръгиан . а . нив, паки широк . м . паши и длъг ....[2], ѡт вода Драгиєв до краи Полю Парасит. И пак покȣпих Владул ѡчинȣ ѡт Къмпѣни ѡт на Клѣцѣ . а . нив . м . паши широк и длъг ѡт вода Драгиєв до краи Полє Пъръсит за . п . аспри. И пак покȣпи Владул ѡт Грълє[щи] ѡ .....[3] ѡт Къмпѣни . а . нив широк . м . паши за . п . аспри. И пак покȣпих Циган ѡт Грълєщ ѡт Къмръзан ѡчинȣ ѡт Къмпѣни ѡт хотар Врабєцȣлов ....[2] гор дєл єго въс за . т . аспри. И пак покȣпих Циган ......[2] ѡт Къмпѣни ......[2] ѡт Дȣнгъ ......[2] И пак покȣпих Циган ......[2] ѡт Къмпѣни ѡт Фрȣнзѣ.....[2] за . п . ас. И пак покȣпих Циган . а . нив ......[2] за . п . ас. И пак покȣпи Циган .а. разор ѡт [Ц]овȣл[2] а дрȣг разор ѡт Опрє......[2] за .п. аспри. И пак покȣпих Владȣл и Врабєцȣл . а . нив ȣ К[ъмпѣни][2] ѡт Гаврил за . п . аспри, али . м . паши. И пак покȣпих Циган очинȣ ѡт Грълєщи ѡт на Кръстїıан . в . нив за . р . аспри. И пак покȣпих Циганȣ[4] ѡт сынови Мошȣлов . а . нив за єдно кравȣ. И пак покȣпих Циган ѡт Хомоч . г . нивє по . г . кравє. И пак покȣпих Циган ѡт Антонїю . а . нив за . о . аспри. И пак покȣпих Циган . а . лозѣ ȣ Смърдєщєц и съ ѡчинȣ чєтвъртаго ѡт Барбȣл за . тп . аспри. И паки покȣпих Врабєцȣл ѡчинȣ ѡт Къмпѣни ѡт Гъсȣл, дєл єго всь и ѡт Тоадєр дєл єго всь и ѡт Мжн[ц]а[2] дєл єго въсь за . вф . аспри. И пак покȣпих Врабєцȣл ѡт Бъдика дєл єго ѡт Къмпѣни въсь за ȣ вишє рєчєнȣ цѣнȣ, али похотар вишє рєчєнȣ. И пак покȣпих Врабєцȣл ѡт Хомоч . г . н[ивє][2] по . г . кравє.

Сєго радї дадох и господства ми ıакожє да мȣ єст ѡчинȣ, ѡхабȣ нєпоколѣбимо по р[єч]и[2] господства ми. И свєдєтєль поставлѣєм господство ми: жȣпан Кисар вєл дворник и жȣпан Дȣмитрȣ лѡгофєт и Пътрȣ спатар и Мирослав вистиар и Радȣл комис и Владȣл пєхарник и Iѡнє постєлник. Ис. Хамза, въ град Бȣкȣрєщи, мєсєца юлиє . кв . дьни, ѡбитєлıа лѣто . ӡ [ч]ѕ.

† Ιѡ Михнѣ Воєвода і. ѕ. Милостїю Божию господинь.

TRADUCERE

† Din mila lui Dumnezeu, Io Mihnea voievod și domn a toată țara Ungrovlahiei și fiul marelui și preabunului Alixandru voievod. Dă domnia mea această poruncă a domniei mele lui Vladul din Gărlești și cu fiii lui oricîți îi va lăsa Dumnezeu, ca să-i fie ocina din Cîmpeani, partea lui Coman, toată, oricît se va alege din sus și din jos și din cîmp și din apă

[2] Ilizibil și rupt completat de noi în [ ].
[2] Ilizibil și rupt, completat de noi în [ ].
[3] Loc ras în orig.
[4] Așa în orig.
[2] Ilizibil și rupt, completat de noi în [ ].

și din pădure și de pretutindeni, peste tot hotarul; pentrucă a cumpărat Vladul de la Coman și de la toți frații lui pentru 2000 de aspri gata; însă, de la Gura Purului, peste Cîmpul Părăsit, pînă la Gura Colnicului și de la Gura Colnicului pînă la apa Draghiei și pe apă pînă la lacul Crivei și de la lacul Crivei, pe drum, pînă la apa Tezluețului ...[5] *pe Tezlueț pînă la Gura Purului.*

Și iarăși a cumpărat Vladul ocina din Cîmpeani, de la ... și Vrabețul, de la Corbea și de la Radul cel tînăr, partea lor, toată, oricît se va alege, pentru 1000 aspri.

Și iarăși au cumpărat Vladul și Țigan ocina din Cîmpeani, de la Neagoe, de la Bumbrea, partea lor, toată, pentru 200 aspri.

Și iarăși a cumpărat Vladul ocina din Cîmpeani, de la Dobrotă, un ogor lat de 40 pași și lung din apa Draghiei pînă la marginea Cîmpului Părăsit, pentru 80 aspri.

Și iarăși a cumpărat Vladul ocină de la Brăghian, un ogor, iarăși lat de 40 pași și lung ... de la apa Draghiei pînă la marginea Cîmpului Părăsit.

Și iarăși a cumpărat Vladul ocina din Cîmpeani, de la Cleațea un ogor, de 40 pași lat și lung de la apa Draghiei pînă la marginea Cîmpului Părăsit, pentru 80 aspri.

Și iarăși a cumpărat Vladul din Gărlești [ocina] din Cîmpeani, un ogor, lat de 40 pași pentru 80 aspri.

Și iarăși a cumpărat Țigan din Gărlești de la Cămărzan, ocina din Cîmpeani, din hotarul Vrabețului... de sus, partea lui, toată, pentru 300 aspri.

Și iarăși a cumpărat Țigan... din Cîmpeani, de la Dungă...

Și iarăși a cumpărat Țigan... din Cîmpeani, de la Frunzea... pentru 80 aspri.

Și iarăși a cumpărat Țigan un ogor... pentru 80 de aspri...

Și iarăși a cumpărat Țigan un răzor de la [Ț]ovul și alt răzor de la [Opre...] pentru 80 aspri.

Și iarăși au cumpărat Vladul și Vrabețul un ogor la Cî[mpeani] de la Gavril pentru 80 aspri, însă 40 de pași...

Și iarăși a cumpărat Țigan ocină din Gărlești de la Crăstian, două ogoare pentru 100 aspri.

Și iarăși a cumpărat Țiganu de la fiii lui Moșu un ogor pentru o vacă.

Și iarăși a cumpărat Țigan de la Homoci trei ogoare pentru 3 vaci.

Și iarăși a cumpărat Țigan de la Antoniu un ogor pentru 70 aspri.

Și iarăși a cumpărat Țigan o vie de la Smărdeșteț și cu ocină, a patra parte, de la Barbul, pentru 380 aspri.

Și iarăși a cumpărat Vrabețul ocina din Cîmpeani de la Găsul, partea lui, toată, și de la Toader partea lui, toată, și de la Mănța, partea lui, toată, pentru 250 aspri.

---

[5] Vezi notele din textul slav.

Și iarăși a cumpărat Vrabețul de la Bădica, partea lui din Cîmpeani, toată, pentru mai sus zisul preț, însă pe hotarul mai sus spus.

Și iarăși a cumpărat Vrabețul de la Homoci trei ogoare pentru trei vaci.

De aceea am dat și domnia mea ca să le fie ocină, ohabă, neclintită, după spusa domniei mele.

Și martori punem domnia mea : jupan Chisar mare vornic și jupan Dumitru logofăt și Pătru spătar și Miroslav vistier și Radul comis și Vladul paharnic și Iane postelnic.

Ispravnic Hamza, în cetatea București, luna iulie, 22 zile, anul de la facerea lumii 70[9]6 (1588)[6].

Io Mihnea voievod, din mila lui Dumnezeu domn.

Original slav, pergament îngălbenit și puțin încrețit (27,5 × 33,5 cm.), pătat și rupt. Sigilul mijlociu cu care a fost validat actul s-a pierdut. Actul are monograma simplă în chinovar.

COMENTARII

S-ar părea, la prima vedere, că actul de mai sus nu iese cu nimic din comun și că nu prezintă nici o importanță. O astfel de poziție este cu totul neștiințifică. Orice act de cancelarie — ne referim la diplomatica românească — redactat după anumite reguli procedurale, constituie pentru noi nu numai un mesaj al autorității cancelariei domnești, ci și un moment, bine determinat, din evoluția relațiilor social-economice a țărilor române.

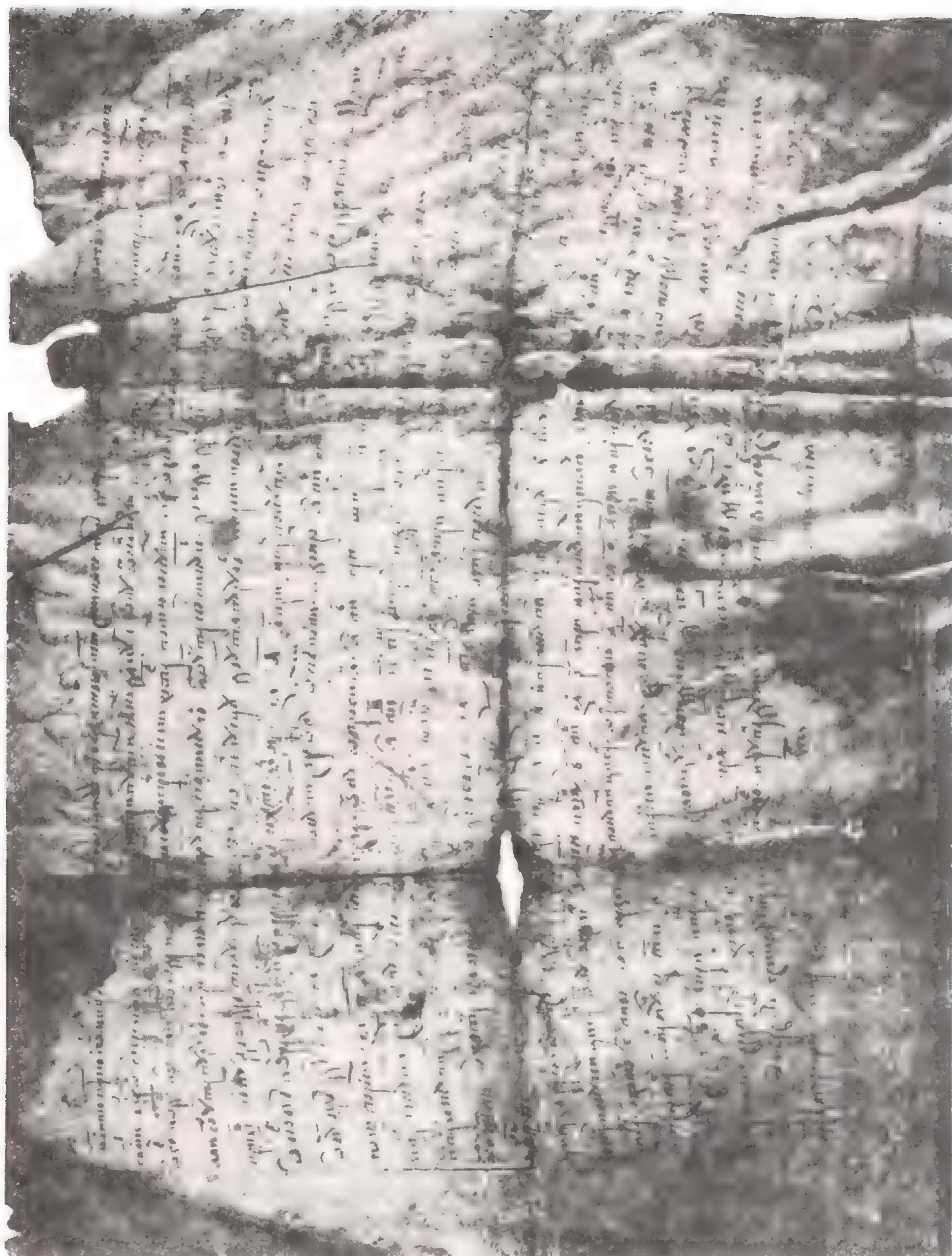
În cazul de față avem de-a face cu un act colectiv, în care părțile contractuale participă la tranzacții fie individual, fie împreună cu alții. În prima parte a narației emitentul întărește în mod expres numai lui Vladul din Gărlești ocina din Cîmpeani cumpărată de la Coman și frații acestuia cu 2 000 de aspri. Implicit — și fără să fie măcar dregător sau boier — Vladul din Gărlești devine parte principală a cuprinsului actului. Întinderea ocinelor achiziționate de el, ca și valoarea acestora de 3 460 de aspri probabil că i-au conferit această calitate. Vladul din Gărlești mai participă alături de Țigan și de Vrabețul și la alte tranzacții.

Includerea mai multor, solocitanți în cuprinsul aceluiași act nu este o practică întîmplătoare. Ea prezintă o vădită semnificație socială, De obicei această procedură se aplica atunci cînd părțile nu erau nici boieri, nici dregători, adică fie că proveneau din pătura țăranilor liberi fie din a celor dependenți, dar a căror situație materială le permitea totuși să achiziționeze ocine. În sfîrșit mai există și-un motiv de ordin pecuniar. Acceptînd să intre în componența unui act colectiv, părțile puteau suporta mai ușor plata taxelor legate de redactarea actului. Diplomatica noastră conține numeroase acte din această categorie.

---

[6] Data actului este aproape ilizibilă. După cifra miilor care se poate citi. ҂з . (7.000) urmează un spațiu ilizibil și apoi cifra unităților.ѕ . (6).

Divanul domnesc al actului este același cu divanul majorității actelor emise de Mihnea Turcitul în cea de a doua domnie. Prima oară a domnit în septembrie 1577 pînă în iulie 1583 și a doua oară din aprilie 1585 pînă în mai 1591. Completînd spațiul ilizibil cu cifra .ч҃. (90) obținem anul de la facerea lumii 7096 (1588), an în care datăm emiterea actului.

Documentul emis de Mihnea Turcitul la 22 iulie 1588 în București

Un element interesant, pe care am vrea să-l subliniem, este schimbul în natură practicat pe o scară întinsă în trecutul nostru. Nu cunoaştem întinderea unui ogor, ca să ne dăm seama de raportul valoric dintre el şi alte bunuri supuse schimbului. În acest act ogorul este evaluat într-un singur caz la 70 aspri, iar în celelalte cazuri la 80 de aspri. În cadrul schimbului Ţigan dă lui Homoci 3 vaci pentru 3 ogoare, iar Vrabeţul aceluiaşi Homoci tot 3 vaci pentru 3 ogoare.

Toponimia. Satul *Gărleşti* e menţionat pentru prima oară în actul din 20 iunie 1574 [7] fără să fi constituit vreodată obiectul vreunei tranzacţii. Satul *Cîmpeani* formează în acest act pentru prima oară obiectul unei tranzacţii. Ambele sate — *Gărleşti* şi *Cîmpeani* — se află în judeţul Dolj. Primul roit sub forma *Gărleşti de Sus* şi *Gărleşti de Jos*, celălalt rămas pînă azi la proporţiile unui sat în cadrul comunei *Pieleşti*. Despre *Smărdeştep* putem spune că a intrat în circuitul diplomaticii din Ţara Românească la 15 iunie 1543 [8] şi s-a bucurat de o mare frecvenţă. Ultima menţiune din actele publicate pînă acum e din 16 august 1629 [9].

În ceea ce priveşte microtoponimia cu greu se pot face localizări. În orice caz *Tezluiul* pomenit întîia dată în actul din 9 ianuarie 1566 [10] se află în judeţul Dolj. De asemenea lîngă comuna *Gingiova* de azi (jud. Dolj) se află balta *Purului*.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune ştiinţifică de comunicări a Muzeului judeţean Argeş — Piteşti 24 — 25 mai 1971.

UNBEKANNTE AKTE DES WALACHISCHEN FÜRSTEN MIHNEA TURCITUL

ZUSAMMENFASSUNG

Das Kreismuseum Argeş-Piteşti besitzt unter seiner wertvollen Sammlung auch einige alten Akten. Von diesen, stellen die Verfasser die von Mihnea Turcitul (September 1577 — Juli 1583, April 1586 — Mai 1591) am 22 Juli 1588, in Bukarest abgegebene Akte dar, durch die der walachische Fürst dem Vlad von Gărleşti (Kreis Dolj), dem Ţigan und dem Vrabeţul die Herrschaft über die in Cîmpeani (Kreis Dolj) und in übrigen Ortschaften gekanften Erbteile bestätigt.

Die Akte ist ein Original, mit slawischen Buchstaben auf Pergament papier (27,5 × 33,5 cm.) geschrieben, zerrissen und befleckt. Das Siegel, mit dem die Akte validiert wurde, ist verloren gegangen.

---

[7] *D.I.R., B, sec. XVI*, vol. *IV*, p. 140 şi V., p. 20.
[8] *D.I.R., B, sec. XVI.*, vol. *II*, p. 302.
[9] *D.R.H., XXII*, p. 649.
[10] *D.I.R., B., sec. XVII.*, vol. *III.*, p. 218.

PROCESUL MOŞIEI FLĂMÎNZEŞTI DE LÎNGĂ CURTEA DE ARGEŞ

PAVEL CHIHAIA

Procesul moşiei Flămînzeşti — purtat de orăşenii argeşeni şi mănăstirea lui Neagoe — este cunoscut nu numai din cauza vechimii lui dar şi pentru că el s-a purtat între două vechi instituţii din primul oraş de scaun al Ţării Româneşti [1]. Totuşi acest proces nu a făcut obiectul unui studiu aparte, care să încerce să descifreze, o dată cu temeiurile fiecăreia dintre părţi, care a fost motivul pentru care Neagoe Basarab, nemulţumit profund de argeşeni şi generînd un proces de mai multe veacuri, a luat moşia Flămînzeşti de la orăşeni dăruind-o ctitoriei sale. De fapt existau în jurul oraşului Argeş şi alte moşii care ar fi putut fi dăruite mănăstirii, fără împotrivirea puternicilor şi bogaţilor orăşeni argeşeni. Nimeni nu s-a întrebat ce a determinat pe Neagoe Basarab, care dăruieşte mănăstirii prin „svitocul" [2] solemn numeroase domenii aflate în

---

[1] Vezi unele date în legătură cu problema moşiilor mănăstirii din Curtea de Argeş în studiul nostru mai vechi, *Cele două locaşuri ale Mitropoliei din Curtea de Argeş, deduse din hrisoavele bisericii lui Neagoe Basarab,* pe care lucrarea de faţă le preia în lumina unor noi cercetări.

[2] Din cele trei documente dăruite Mănăstirii Argeş de către voievodul Petru cel Tînăr, din anul 1560 *(Documente privind istoria României, B, sec. XVI,* vol. **III**, nr. 146, p. 121 —) citat în continuare cu iniţialele D.I.R., B, cifrele romane reprezentînd secolul şi volumul, iar cele arabe numărul documentului şi pagina —) ; *Ibidem,* 158, 133 ; *Documenta Romaniae Historica* — (în continuare *D.R.H.* — *B,* **XXII**, nr. 289, p. 549 şi *ibidem,* nr. 293, p. 557) aflăm că mănăstirea poseda un „svitoc" (act în formă de sul) solemn de la Neagoe Basarab, care fusese semnat de către „patriarh" (desigur Teolipt) şi „vlădici" (cei 5 mitropoliţi menţionaţi de Gravril Protul). Într-un hrisov al lui Mihai Viteazul din 11 mai 1597 *(D.I.R., B, XVI,* **VI**, 282, 265) citim că o serie de danii întărite de acest voievod „au fost date de răposatul Neagoe Basarab sfintei mănăstiri ... şi este scris şi în svitocul lui Neagoe Basarab. Şi am văzut şi domnia mea svitocul pe care l-a făcut domnia lui de miluire...". În sfîrşit, documentul din 9 februarie 1608 (*D.I.R., B, XVII,* **I**, 273, 293—296) scrie că Radu Şerban „nepotul răposatului Basarab voievod ...văzînd cinstitul hrisov al străbunicului domniei mele, Io Băsărab voievod, vechi şi rupt şi întunecat... am înnoit şi am întărit şi cu hrisovul domniei mele...". Radu Şerban a înlocuit aşadar ‚svitocul" solemn al lui Neagoe Basarab cu un alt hrisov, care ni s-a păstrat, cu un conţinut identic. Acest fapt e evident, deoarece constatăm că pasaje întregi din hrisovul lui Radu Şerban sînt identice cu cele din pisania lui Neagoe Basarab. Aşadar, în bună parte, una dintre pisaniile lui Neagoe Basarab reproducea „svitocul" solemn, întocmit cu ocazia sfinţirii mănăstirii.

alte localităţi, să adaoge la moşiile aflate în proprietatea mănăstirii de lîngă Argeş (Iaşii, Prăvălenii şi Cornetul) satul Flămînzeşti, dăruind compensativ orăşenilor Partea Sasului din domeniul mai mare al Zigonenilor. Ori explicaţia acestei danii, care purta germenele unui lung şi stînjenitor proces pentru mănăstire, este un fapt care nu a fost luat în consideraţie pînă în prezent : voievodul găsise biserica Mitropoliei înălţată pe moşia Flămînzeşti care aparţinea — în întregime sau în parte — orăşenilor, deci pe un pămînt oarecum străin. Prin dania sa Neagoe Basarab a intenţionat să îşi consolideze propria ctitorie, făcînd-o proprietară a teritoriului pe care ea se afla.

De fapt, deşi s-a afirmat de cîteva ori, în trecere, că mănăstirea Argeş se află pe moşia Flămînzeşti [3], nu s-au prezentat explicit raporturile dintre această aşezare religioasă şi vatra sa. Ne pare ciudat ca biserica Mitropoliei, cea care a precedat ctitoriei lui Neagoe, să se fi înălţat pe o moşie care aparţinea — fie şi în parte — în momentul construirii ei, orăşenilor. Trebuie să presupunem că biserica a fost zidită *după* ce moşia a fost dăruită orăşenilor şi că pentru a conferi oarecare drepturi aceste noi ctitorii, s-a deposedat oraşul de jumătate din veniturile moşiei, acordîndu-i-se ei. Dacă vom reuşi, prin urmare, să arătăm că privilegiile orăşeneşti au fost obţinute mai tîrziu de întemeierea Mitropoliei (1364), vom demonstra implicit că biserica, pe care în alte lucrări am atribuit-o lui Vlad Dracul, a fost mai tîrzie şi că primul locaş al Mitoropoliei s-a aflat la Sf. Nicolae Domnesc.

Determinarea hotarelor moşiei Flămînzeşti, dăruită de Neagoe, este dificilă, deoarece atît planul, cît şi hotărniciile ei, aflate iniţial la Arhivele Statului din Bucureşti, s-au pierdut de mai multă vreme. Oricum în *Inventarul planurilor şi hotărniciilor din judeţul Argeş*, planul moşiei lucrat de inginerul M. Papazolu, înainte de 1880, este intitulat „Flămînzeşti sau vatra Episcopiei Argeş“ [4], prin urmare se ştia, în mod sigur, la acea dată că mînăstirea se înălţa pe această moşie.

În *Marele Dicţionar Geografic*, alcătuit la sfîrşitul secolului trecut, se menţionează, de asemenea că Flămînzeştii erau „vatra Episcopiei de Argeş“, precizîndu-se că ea se compune din satele „Bolniţa, Ţigănia, Flămînzeşti, Marina şi Valea Uleiului“ [5]. Enumerarea acestor sate ne-a permis — cu ajutorul unor hărţi mai vechi [6] — să putem delimita, în linii mari, suprafaţa moşiei, care se întindea şi pe malul apusean al rîului Argeş. Din interesanta *Geografie a judeţului Argeş, pentru clasa a II-a primară*, apărută în 1891, aflăm că oraşul „se mărgineşte la miazănoapte cu comuna Flămînzeşti“ unde a existat „bariera mînăstirii sau bariera Flămînzeşti“ [7].

---

[3] V. Drăghiceanu, *Curtea Domnească din Argeş*, Bucureşti, 1923, p. 29 ; I. Ionaşcu, *Din relaţiile mănăstirii Curtea de Argeş cu orăşenii argeşeni*, în *Revista istorică română“*, **XIV**, (1914), fasc. 4, p. 458.

[4] Vezi Arh. Şt. Buc., *Inv.* 91, f. 1 v.

[5] *Marele Dicţionar Geografic*, vol. **III**, Bucureşti, 1900, p. 387 ; vol. **V**, Bucureşti, 1901, p. 724.

[6] Cabinetul de hărţi al Bibl. Acad. R. S. România ; din 1854 (repr. în 1908) — H. 1737 — DLII 27 ; din 1903 — H. 283 DIV 14 (D) ; din 1916 — H. 2637 — DLXXXIII 1 (D).

[7] C. G. Mielcescu şi G. Păunescu, *Geografia Judeţului Argeş, pentru clasa II primară*, Piteşti, 1891, p. 24.

Totuşi, din aceste ştiri nu putem delimita în partea de sud moşia Flămînzeşti şi nu putem afla unde se afla hotarul dintre oraş şi moşie. Pe de altă parte simpla menţiune de pe planul inginerului M. Papazolu şi din *Marele Dicţionar Geografic* că această moşie a fost vatra mînăstirii Argeş nu ne puteau mulţumi. Există documente care atestă proprietăţile particulare la nord de mînăstire, în imediata sa vecinătate [8]. Altele disting „satul sf. mînăstiri, Flămînzeşti", de Ţigănie" [9] fiind vorba, evident, de cele două aşezări din vecinătatea mînăstirii, a căror localizare se impune, tocmai în vederea soluţionării problemei pe care o urmărim.

Raportul dintre moşia Flămînzeşti şi mînăstire, înainte şi după Neagoe, nu poate fi găsit, decît precizîndu-se hotarele moşiei Flămînzeşti, aşa cum apar în documentele secolului al XVI-lea. Vom încerca să stabilim pe rînd hotarul din sud (cel care desparte moşia de oraşul Argeş), apoi cel din est, nord şi vest.

Hotarul din sud (porţiunea dinspre est), care a fost cel mai controversat — orăşenii încercînd mereu să îl depăşească — este şi cel mai precis determinat în documente.

Într-adevăr, în hrisoavele din 21 august 1526 [10], 6 iulie 1560 [11] şi 15 septembrie 1560 [12] se menţionează hotarul moşiei, începîndu-se enumerarea punctelor de reper cu podul lui Stanislav, Valea lui Stanislav, o piatră de hotar, biserica lui Stanislav, o piatră „din mlaştină", etc. Biserica lui Stanislav poate constitui un important punct de reper pentru stabilirea hotarului dintre oraş şi moşia Flămînzeşti, ea aflîndu-se în apropierea podului şi, deci, rîului Argeş.

S-a identificat pînă în prezent biserica „lui Stanislav" cu biserica Bolniţei, cu hramul Sfinţii Voievozi de lîngă mînăstire. Dar în documentul din 7 august 1560 se menţionează că orăşenii „au voit să strice semnele şi hotarele Sfintei mînăstiri, ca ocina şi hotarul Flămînzeştilor să fie împreună cu ocina orăşenilor [13]. Oraşul avea aşadar hotar comun cu moşia Flămînzeşti. Dacă acest hotar s-ar fi aflat la nord de mînăstire, ar fi însemnat că oraşul includea în hotarele sale atît Ţigănia, cît şi mînăstirea, ceea ce este greu de admis.

S-a reuşit să se identifice boierul Stanislav, căruia i-a aparţinut şi podul din dreptul bisericii sale, ceea ce înseamnă că locaşul religios făcea parte din complexul unei curţi boiereşti. Este vorba de boierul argeşean Stanislav, menţionat într-un document din 1500 [14], care intervine, împreună cu alţi boieri din Argeş (Dimitrie, Petre şi Tudoran) precum şi cu judeţul şi pîngarii oraşului, ca boierul Gheorghe din Rîmnic, mutat din cauza unei ciume la Argeş, să fie lăsat să tîrguiască la Bazarul regal din Sibiu. Faptul că o parte dintre aceşti boieri apar

---

[8] Vezi cele două documente din 5 octombrie 1645 (Arh. Şt. Buc. Ms. 168, f. 25 şi 52 v ; Ms. 708, f. 345 v — 346). Anul emiterii acestor documente este 1645 şi nu 1675, deoarece egumenul Leontie apare şi într-un hrisov al mănăstirii Argeş din 28 iulie 1654. (Arh. Şt. Buc. Fond Episcopia Argeş, Orig. LXIX bis/14).

[9] *D.I.R., B, XVII*, **IV**, 491, 475—476.

[10] *D.I.R., B. XVI*, **II**, 25, 28.

[11] *Ibidem*, **III**, 151, 129.

[12] *Ibidem*, **III**, 167, 138.

[13] *Ibidem*, **III**, 159, 133.

[14] Vezi P. P. Panaitescu, *Documente slavo-române din Sibiu (1470—1653)*, Bucureşti, 1938, p. 19.

şi în *Socotelile Sibiului* [15], ne arată că ei făceau comerţ, ca şi orăşenii argeşeni, cu tîrgurile de peste munţi. Bogatul boier Stanislav avea în curtea sa şi o biserică, care i-a păstrat numele, cum se obişnuia. Or, această biserică nu poate fi localizată în satul Flămînzeşti, ci în oraşul Argeş, deoarece boierul Stanislav este menţionat în scrisoarea din 1500 „din Argeş“ şi nu „din Flămînzeşti“.

O serie de menţiuni din secolul trecut privitoare la „biserica lui Stanislav“ permit soluţionarea definitivă a problemei. Într-adevăr, în 1860, în ziua de 7 iulie Alex. Odobescu arată că „am mers să vizităm crucea de la Valea lui Stanislav“ <apoi — P. C.> Biserica Domneasoă“ [16]. Fragmente din această cruce de la Valea lui Stanislav s-au găsit recent [17], în spatele casei prof. N. Tănăsescu, în marginea liniei ferate, pe buza unei rîpi (Valea lui Stanislav). La estul acestui semn de hotar, care despărţea oraşul Argeş de moşia Flămînzeşti, se află biserica Sf. Gheorghe. Ca răspuns la chestionarul din 1871, C. Ionescu, învăţătorul comunei Flămînzeşti, scrie că „în raionul acestei comune este... o temelie de biserică veche, făcută de un locuitor anume Senislav, care este acestea pe proprietatea episcopiei de Argeşu“ [18]. Lui D. Butculescu, ale cărui notări din iunie 1882, nevalorificate pînă în prezent, pot fi considerate cu folos de către cercetătorii trecutului Argeşului, îi datorăm relaţii mai complecte despre monumentele care ne interesează : „în marginea şoselei ce merge la episcopie <bulevardul Republicii-P.C.> în grădina G. G. Bastoca ruine din biserica lui Stanislava <;> este o cruce ruptă în muchea malului Argeş în dreptu acestor ruine <cea care a fost găsită recent-P.C.> am luat copie după cîteva rînduri de inscripţia cornului de sus <fragmentul găsit-P.C.> (Mi-a spus preotul Ionu de la biserica Maica Precista <Olari-P.C> că pe cînd trăia episcopul Climent <1850—1862-P.C.> a săpat atunci <la biserica lui Stanislav-P.C.> şi între cărămizi a găsit unele <cărămizi-P.C.> mari ca două şchioape de late şi mai lungi şi groase)“ [19].

Moştenitorii lui Titu Bostoacă îşi au imobilul pe bulevardul Republicii nr. 89, în partea nordică a curţii bisericii Sf. Gheorghe. Titu Bostoacă a fost cel mai sudic împroprietărit din moşia Flămînzeştilor (împroprietărirea s-a efectuat în 1866). Hotarul se continua spre răsărit prin pîrîul Malul lui Cioară, iar spre apus în direcţia pîrîului Marina [20]. Prin urmare, ruinele la care se referă lucrările menţionate mai sus se aflau la cîţiva metri la nord de actuala biserică Sf. Gheorghe, în grădina familiei Bostoacă.

---

[15] *Ibidem.*

[16] Alex. Odobescu, *Opere*, **II**, Bucureşti, 1967, p. 376.

[17] Aceste fragmente din crucea de hotar mai nouă (din secolul al XVIII-lea) care a înlocuit desigur pe una mai veche, au fost găsite de către Gh. Zigoneanu, custode la Muzeul din Curtea de Argeş.

[18] Bibl. Acad. R. S. România, Ms. 223, f. 190.

[19] D. Butculescu, *Curtea de Argeş*, în ms. la Muzeul de istorie a oraşului Bucureşti.

[20] Informaţie dată de Pr. C. Olteanu de la biserica Olari. Vezi şi Arh. Şt. Buc., Ms. 168, f. 27 v şi 28 ; familia de preoţi Coandă „ot besereca din Flămînzeşti ot Oraşu Argeş“ au pe la mijlocul secolului al XVIII-lea casele „alătureate lîngă hotarul Flămînzeştilor“ ; sau aşa cum sînt trecute mai tîrziu în condica episcopiei „lîngă hotarul moşiei episcopiei“.

„Biserica lui Stanislav" cu hramul Sf. Gheorghe, menţionată în 1658 de Paul de Alep [21], este pomenită pentru ultima oară în 1754, cînd un „popă Vasile Coandă ot biserica din Flămînzeşti ot oraşul Argeş" [22], dă un zapis egumenului mînăstirii. În acest an biserica aparţine orăşenilor, pentru că şi hotarele moşiei Flămînzeşti fuseseră „împresurate" de orăşeni [23]. Ea se ruinează între 1754 şi intervalul în care se află arhimandrit al mînăstirii Argeşului Partenie (1779—1793), deoarece acesta va construi o nouă biserică, cu acelaşi hram, după cum ne informează *Catagrafia eparhiei Argeş din 1824* [24], cîţiva metri mai la sud. Imaginea acestei de a doua biserici, cu pereţii exteriori înfloraţi de o decoraţie zugrăvită în stil popular, asemănătoare schitului Mărculeşti-Flămînda din Cîmpulung-Muscel [25], edificat în aceeaşi vreme (1765), poate fi văzut în *Penticostarul* din 1895 (p. 265). Şi această biserică dispare în 1913 într-un incendiu, pentru ca pe temeliile ei să se înalţe în 1939 actuala biserică Sf. Gheorghe [26].

Din cele expuse mai sus reiese în mod limpede că hotarul dintre oraşul Argeş şi moşia Flămînzeşti trecea prin punctul în care s-a găsit crucea de hotar din secolul al XVIII-lea şi cîţiva metri la nord de actuala biserică Sf. Gheorghe, pe locul unde s-a înălţat biserica lui Stanislav. Acesta era hotarul sudic al moşiei de pe malul răsăritean al rîului Argeş, dar acest hotar — aşa cum am afirmat — se prelungea şi pe malul apusean, avînd ca punct iniţial de reper tot Valea Flămînzeştilor. Noi vom urmări însă traseul hotarului după menţiunile din hrisoave, care delimitează mai întîi partea de moşie de la răsăritul rîului Argeş, apoi pe cea din apusul acestui rîu.

După precizarea punctelor : Valea lui Stanislav, a pietrii de hotar înlocuită cu crucea din secolul al XVIII-lea, apoi a bisericii lui Stanislav, hrisovul din 15 septembrie 1560 [27] descrie restul hotarului sudic în felul următor : ...„de la biserică pînă la piatra din mlaştină [28] şi de la acea piatră pînă la piatra din măgură [29] şi de la măgură pînă la Cernaţi, unde se mărgineşte cu satul Costeşti" [30].

Din această enumerare de puncte de reper, care pot fi identificate cu oarecare precizie pe teren, deducem că hotarul sudic al moşiei Flămînzeşti (porţiunea estică) mergea de la actuala biserică Sf. Gheorghe pînă la vest de satul existent Costeşti-Vîlsan (pînă în „dealul Costeştilor")

---

[21] Paul de Alep, *Călătoriile patriarhului Macarie*, tr. la Inst. de Istorie al Acad. R. S. România.

[22] Arh. Şt. Buc., Ms. 168, f. 28.

[23] Vezi cartea de afurisenie a Mitropolitului Filaret „pentru alegerea moşiei Flămînzeşti împresurată de orăşeni" din 25 aprilie 1754, la Arh. Şt. Buc., M. Bs. 168, f. 27.

[24] I. Ionaşcu, *Catagrafia eparhiei Argeş la 1824*, Bucureşti, 1942, p. 1.

[25] Horia Teodoru, *Biserica schitului Mărculeşti — Flămînda din Cîmpulung-Muscel*, în *Bul. Com. Mon. Ist.*, 1943, p. 178—187.

[26] I. Ionescu, *Catagrafia protoeriei Argeş la 1345*, în *Mitropolia Olteniei*, **VIII**, (1956), nr. 6—7, p. 417, nota 3.

[27] Documentul din 15 septembrie 1560. (*D.I.R., B, XVI*, **III**, 167, 138).

[28] În documentul din 7 ianuarie 1654 (Arh. Şt. Buc., Ms. 168, f. 23—23 v) : „piatra din stîncă".

[29] În documentul din 21 august 1526 (*D.I.R., B, XVI*, II, 25, 28") : „în deal la Cîrstu.

[30] În documentul din 21 august 1526 (*Ibidem*) : „în dealul Costeştilor". În documentul din 25 aprilie 1754 (vezi nota 23) : „pînă în hotarul Costeştilor".

pe la estul căruia, în imediata apropiere, curge Vîlsanul[31]. Prin urmare acest hotar poate fi reprezentat printr-o linie perpendiculară pe rîul Argeş pînă aproape de satul Costeştii-Vîlsan, la punctul numit în documente „Cernaţi"[32].

Hotarul estic al moşiei mergea „pe măgură pe drum, pînă la crucea lui Basarab şi pe Valea lui Albu pînă în Valea Iaşilor"[33]. Acesta era hotarul care despărţea moşia Flămînzeşti de moşia Costeşti şi de o parte a moşiei Iaşi (probabil crucea lui Neagoe Basarab[34] marca extremitatea nord-estică a moşiei). Satul Valea Iaşilor se află şi astăzi pe şoseaua care porneşte de la nord de satul Flămînzeşti către est, în direcţia Cîmpulung-Muscel.

Hotarul nordic mergea „din Valea Iaşilor, pe vechile hotare pînă în drumul Albeştilor"[35], constituind, ca şi hotarul sudic, o linie est-vest perpendiculară pe rîul Argeş, care nu ajungea însă pînă la rîu, ci se oprea la drumul Albeştilor. Acest drum, care unea satul Flămînzeşti de satul Albeşti (aflaţi la aproximativ 7 kilometri de Curtea de Argeş, în apropierea rîului Argeş), mergea — ca şi astăzi — de-a lungul rîului Argeş. Însuşi drumul Albeştilor constituia hotarul braniştei pe care o poseda mînăstirea suind pînă la hotarul moşiei Albeşti, aşa cum arată hrisovul din 6 iulie 1560 : „pînă în drumul Albeştilor şi de aci, pe drumul Albeştilor pînă în hotarul Albeştilor"[36].

Prin urmare, moşia Flămînzeşti poseda întreaga branişte care se întindea pe ambele maluri ale Argeşului, într-un fel de enclavă de-a-lungul rîului pînă în dreptul moşiei estice Cerbureni, care ar fi fost firesc să fi ridicat pretenţii asupra ei.

Desigur că o astfel de branişte, ieşită în afară de corpul moşiei Flămînzeşti — şi prin urmare greu de păzit — ademenea mulţi amatori de pescuit sau doborît copaci. Este motivul pentru care, la 15 aprilie 1533[37] şi la 18 februarie 1612[38], mînăstirea capătă hrisoave speciale pentru apărarea braniştei, precizîndu-se că este vorba de fîşia de pămînt pe care curgea Argeşul, de la nord de mînăstire : „din hotarul de piatră, de lîngă <satul-P.C.> Flămînzeşti... pînă în hotarul Albeştilor"[39]. Pe lîngă aceste acte prohibitive, ni s-au păstrat dovezile unor cumpărături

[31] Vezi M. D. Moldoveanu, *Ghidul turistului şi automobilistului*, Bucureşti, f.d., planşa 37.

[32] În documentul din 7 ianuarie 1654 (vezi nota 28) „Cerneţi".

[33] Documentul din 6 iulie 1560. (*D.I.R., B, XVI*, **III**, 154, 129). În documentul din 15 septembrie 1560 (vezi nota 27) : „... de aci peste pisc pînă la crucea lui Basarab şi de la Cruce pînă în valea lui Albu ; şi de aci pe vale pînă în Valea Iaşilor".

[34] Această cruce a fost găsită recent de către muzeograful D. Vasilescu din Curtea de Argeş.

[35] Documentul din 6 iulie 1560 (vezi nota 33). În documentul din 15 septemvrie 1560 (vezi nota 27) : „din valea Iaşilor peste cîmp, pînă în drumul Albeştilor". În documentul din 7 ianuarie 1654 (vezi nota 28) : „pînă în calea Albeştilor".

[36] Documentul din 6 iulie 1560 (vezi nota 33). În documentul din 15 septembrie 1560 (vezi nota 27) : „şi de aci, peste cîmp, pînă în drumul Albeştilor şi de aci tot pe drum, pînă în hotarul Albeştilor". În documentul din 7 ianuarie 1654 (vezi nota 28) : „pînă la calea Albeştilor, şi de aci tot cărarea pînă la hotarul Albeştilor".

[37] *D.I.R., B, XVI*, **II**, 132, 130.

[38] *D.I.R., B, XVII*, **II**, 49, 46.

[39] Vezi nota 37.

făcute de mînăstire la jumătatea secolului al XVII-lea „în cîmpul de sus de mînăstire“ [40] de la megieşi — care sînt avertizaţi în hrisoavele întărind proprietatea braniştei — din „cîmpul Cerburenilor“ [41], moşia limitrofă la nord-estul braniştei, ceea ce ne arată că, în această epocă, mînăstirea încerca să-şi lărgească enclava nordică.

Hotarele din vestul rîului Argeş ale moşiei Flămînzeşti sînt mai greu de precizat. Această parte vestică de moşie se afla între aceleaşi puncte de longitudine cu partea estică, întinzîndu-se la vest cam pînă în apa Topologului şi la sud, cam în dreptul actualului sat Tigveni [42].

Prin urmare, cu excepţia braniştei nordice, care mergea de-a lungul rîului Argeş pînă în hotarul moşiei Albeşti, moşia Flămînzeşti poate fi asemănată cu un dreptunghi, prin mijlocul căruia trece Argeşul.

Hotarul său sudic, care o despărţea şi de oraşul Argeş, este precizat în documentul din 25 aprilie 1754 : „Din dealul Topologului <deci în apropierea rîului Topologu-P.C.> pînă în hotarul Costeştilor“ [43]. La est, se învecina cu moşia Costeşti, la nord cu moşiile care au aparţinut dintru început Mitropoliei : Iaşii, Prăvălenii (lîngă actualul sat Valea Danului [44]), Cornetul, iar la est cu Bîrseşti sau Băileşti, în imediata apropiere a rîului Topologu.

Am arătat că satele care compuneau comuna Flămînzeşti, la sfîrşitul secolului trecut, corespund acestei suprafeţe : Bolniţa (aşezarea din vestul mănăstirii, în jurul bisericuţei din secolul al XVIII-lea), Flămînzeşti, la nord-vestul mănăstirii, aproape de bifurcarea şoselei, Ţigănia, la sudul mănăstirii, Valea Uleiului, la nord-est de Flămînzeşti, pe drumul care merge către Valea Iaşului, dar situat mai la sud ca acesta, Marina, la est de rîul Argeş, la nord-est de oraş [45].

Satul moşiei Flămînzeşti, purtînd acelaşi nume, se află şi în prezent la aproximativ 100 m nord-vest de mănăstire, la mică distanţă de bifurcarea şoselei către Cîineni şi Cîmpulung-Muscel.

Din cele două documente referitoare la braniştea nordică a mănăstirii (din 15 aprilie 1533 şi 18 februarie 1612 [46]), deducem că la începutul secolului al XVI-lea satul se afla exact pe locul pe care se găseşte şi astăzi, prin urmare nu poate fi vorba de o mutare a lui. Un document din 12 aprilie 1668 menţionează „Slobozia <satului i se acor-

---

[40] Vezi nota 8.

[41] Vezi documentele din 17 iulie 1721 (Arh. Şt. Buc., Ms. 168, f. 56) şi 26 ianuarie 1811 (*ibidem*, f. 59).

[42] Documentul din 6 iulie 1560 (vezi nota 33) : „şi iarăşi din Valea Flămînzeşti, dela podul lui Stanislav, pe valea Seliştei, pînă în coada Birei <în documentul din 15 septembrie 1560 — vezi nota 27 — : „pînă în dealul Cornetului“. Cornetul constituia, împreună cu Pravălenii şi Iaşii ; vechiul domeniu al Mitropoliei pe care îl întăreşte Neagoe Basarab — P.C.> şi de aci pe culme pînă la frasin şi de la frasin la Stricatul <pîrîu la nord-vest de Curtea de Argeş (harta din 1854 — vezi nota 10) — P.C.> pînă la Corbul ; dealul Plopului <documentul din 7 ianuarie 1654 (vezi nota 28) : „pe dealul Topologului“ — P.C.> unde se hotărniceşte cu Tigveni...“

[43] Vezi nota 23.

[44] Vezi *D.I.R., B, Indicele numelor de locuri,* Bucureşti, 1956, p. 112.

[45] Vezi nota 5. „Valea Uleiului“ în *Ghidul turistului* (vezi nota 31).

[46] Vezi notele 37 şi 38.

desară privilegii încă de la începutul secolului al XVII-lea — P.C.> ce să chiamă Flămînzeşti care iaste lîngă mănăstire"[47].

Pe de altă parte, încă înainte de Neagoe Basarab, care consemnează Valea Flămînzeştilor în „svitocul" său[48], moşia se întindea la sud pînă la acest punct, care a constituit deci, din totdeauna, limita sudică a moşiei („de la Valea Flămînzeştilor în sus"). În acelaşi „svitoc" se menţionează că Neagoe dăruieşte moşia Flămînzeşti „cu Muscelul", deci cu ocina limitrofă Muscelul. Într-adevăr, satul Valea Muscelului se află în hărţi mai vechi[49] situat la nord-vest de satul Costeşti, cam la o treime de drum, în linie dreaptă, pe drumul înspre Valea Iaşului. Muscelul se află într-un punct longitudinal mai nordic ca cel al mănăstirii şi a constituit, probabil, pînă la Neagoe o entitate funciară separată de moşia Flămînzeşti. Oricum, menţiunea din „svitocul" lui Neagoe Basarab „ocina care a fost a oraşului, de la Valea Flămînzeştilor din sus şi cu Muscelul", vădeşte că moşia Flămînzeştilor, la care se afla încorporat Muscelul (limitrof, deci, moşiei) se întindea pe hotarele pe care le menţionează şi documentele de la mijlocul secolului al XVI-lea, cu excepţia, probabilă, a braniştei de pe rîul Argeş, care ieşea din corpul moşiei, cum am arătat mai sus.

Pentru aceasta moşie, pe care se afla mănăstirea, aşezare mitropolitană, apoi arhimandrie, cam în centrul ei, la sud-vestul satului Flămînzeşti, în imediata lui apropiere, Neagoe oferă compensativ Partea Sasului, din moşia Zigonenilor, aflată la sudul oraşului. Dacă mănăstirea s-ar găsi în afara moşiei Flămînzeşti, atunci şi satul vecin Flămînzeşti s-ar fi aflat în afara moşiei sale, ceea ce este absurd. De altfel, un document pe care Constantin Şerban îl emite la 28 iulie 1654, îndată deci după suirea sa pe tron, precizează că moşia Flămînzeşti se afla „în cîmpul mănăstirii"[50]. În două documente din aceeaşi vreme se vorbeşte de braniştea aflată „în cîmpul din sus de mănăstire"[51] sau de „cîmpul Cerburenilor, în sus de drumul Radovanului"[52]. Prin urmare, Flămînzeştii coincideau cu „cîmpul mănăstirii", erau „vatra mănăstirii" cum arată scrierile mai recente.

Sîntem convinşi, de asemenea, că orăşenii aveau drepturi asupra moşiei Flămînzeşti, din moment ce Neagoe Basarab le oferă compensativ domeniul Partea Sasului. Rămîne să stabilim, în rîndurile următoare, în ce constau drepturile orăşenilor asupra moşiei Flămînzeşti înainte de faza de reconstrucţie a lui Neagoe Basarab.

De fapt, drepturile pe care le aveau orăşenii asupra moşiei Flămînzeşti ne apar documentar în două versiuni. „Zvitocul" lui Neagoe menţionează printre daniile făcute de Neagoe „ocina care a fost a oraşului, de la valea Flămînzeştilor <în dreptul crucii de hotar găsite re-

---

[47] Documentul din 12 aprilie 1668 (Arh. Şt. Buc., Ms. 708, f. 400—401). Încă din 18 iulie 1625 găsim un hrisov în care se porunceşte ca satul Flămînzeşti să fie „în pace şi slobod de banii de judeţu etc." (*D.I.R.*, *B*, *XVII*, **IV**, 563, 574).

[48] Vezi nota 2.

[49] Harta din 1903 (vezi nota 6).

[50] Documentul din 28 iulie 1654 (Arh. Şt. Buc., Fond Episcop. Argeş, Orig. LXIX bis/14).

[51] Vezi nota 46.

[52] Vezi nota 41.

cent — P.C.> din sus <către nord — P.C.> și cu Mușcelul situat la nord-estul moșiei — P.C.> pentru că a cumpărat răposatul Basarab Vodă de la fiii lui Cotescu ocina Zigonenilor cu 6000 aspri, de a dat-o domnia lui orășenilor în locul ocinei de la Flămînzești"[53]. (Este vorba de acea parte din ocina Zigonenilor care aparținea fiilor lui Cotescu, numită, cum aflăm din documente, Partea Sasului).

Proprietatea „în parte" nu este exprimată în acest document, retranscris în 1608, care ne lasă să înțelegem că moșia aparținuse în întregime orășenilor, așa cum deducem și din documentul din 22 noiembrie 1525, prin care Radu de la Afumați întărește mănăstirii „satul anume Flămînzești, pe care i l-a dat și de mai înainte Basarabă voievod. Și să-i fie hotarul pe unde a fost hotărnicit din zilele lui Basarab voievod"[54], precum și cel din 7 august 1560, unde se menționează că orășenii „au voit să strice semnele și hotarele sfintei mănăstiri, ca ocina și hotarul Flămînzeștilor să fie împreună cu ocina orășenilor"[55]. De asemenea, la 28 iulie 1654, voievodul Constantin Șerban retrage orășenilor întreaga moșie Flămînzești („...v-am fost scris domnia mea într-acea carte și pentru o moșie de acolo den cîmpul mănăstirii ca să o țineți voi. Iar părintele egumenul au adus cărți bătrîne de la Basarab vodă încoace dă scrie cum că iaste acea moșie a mănăstirii"[56]. Același drept de proprietate deplină a orășenilor asupra moșiei Flămînzești reiese dintr-un document din 1832, care menționează că în această moșie „moștenească", „fiecare orășan își avea cuprinsul său, iar pădurea și iazul de-avalma"[57].

Prin urmare, din hrisoavele trecute în revistă mai sus, reiese că, înainte de reconstrucția lui Neagoe Basarab, orășenii argeșeni aveau drepturi depline asupra întregii moșii a Flămînzeștilor. În două hrisoave, însă, emise la scurt interval de timp unul de celălalt, se precizează că moșia aparținuse atît orășenilor, cît și mănăstirii (prin urmare avea doi proprietari), care trebuiau să își împartă veniturile „pe din două" ; ei o stăpîniseră „în devălmășie".

Astfel, în hrisovul din 6 iulie 1560 a lui Petru cel Tînăr, orășenii reclamă că „au avut și ei mai sus zisa ocină <Flămînzești — P.C.> pe din două, însă le-a luat-o răposatul Basarab și nu le-a plătit nimic". Voievodul află însă că „Basarab le-a dat Partea Sasului..."[58]. Într-un alt document, emis cîteva luni mai tîrziu, la 15 septembrie 1560, se menționează, de asemenea, pîra orășenilor „că i-au cotropit călugării și că au și ei ocină devălmășie cu călugării"[59], însă ei pierd judecata.

Desigur că cea de a doua versiune este cea mai apropiată de realitate, deoarece nu ne închipuim că orășenii, știind că le aparține întreaga moșie, să revendice la judecată numai jumătate din ea. Nu este

---

[53] Vezi nota 2.
[54] *D.I.R., B, XVI,* **II**, 201, 194—195.
[55] *D.I.R., B, XVI,* **III**, 159, 133.
[56] Vezi nota 50. V. Drăghiceanu, *Curtea domnească din Argeș...*, p. 29.
[57] V. Drăghiceanu, *loc. cit.*
[58] *D.I.R., B, XVI,* **III**, 154, 129.
[59] *Ibidem*, 167, 138.

însă exclusă nici prima versiune (că întreaga moşie a aparţinut argeşenilor), deoarece ea se găseşte în patru hrisoave, emise la date diferite, al căror conţinut nu se repetă, după cum am văzut, şi ca atare nu putem bănui o simplă imprecizie a termenilor juridici.

Este posibilă, de asemenea, o a treia alternativă : orăşenii să fi avut două hrisoave, unul care le dădea dreptul la întreaga moşie, celălalt numai la jumătate. Desigur că documentul care lipsea oraşul de jumătate de moşie era mai tîrziu decît cel în care i se dăruia moşia întreagă. Poate cu prilejul emiterii celui de al doilea hrisov s-a construit Mitropolia ; ce altceva a putut determina această înjumătăţire a unei proprietăţi a orăşenilor ?

Oricum, fie că înainte de reconstrucţia lui Neagoe Basarab orăşenii stăpîneau moşia Flămînzeşti întreagă sau jumătate, fie că, iniţial, ei au posedat întreaga moşie care, ulterior, le-a fost jumătăţită, este evident că, în momentul înzestrării lor, atunci cînd s-au acordat privilegii oraşului, mănăstirea nu se afla pe această moşie. Ne este greu să credem că o aşezare monastică de o importanţă atît de mare, cum era cea a Mitropoliei, se putea înălţa pe un pămînt străin cu totul sau care îi aparţinea numai pe jumătate, deci pe care nu îl stăpînea efectiv.

Dintr-o lucrare recentă [60], s-a arătat că mănăstirile se înălţau pe proprietăţi sigure, evitîndu-se cele care puteau oferi un cît de mic pretext de contestaţie. Astfel, pînă în 1593, din 85 de sate aparţinînd „vicleniilor" numai 9 au fost dăruite mănăstirilor, tocmai pentru că dreptul de posesie al acestor mănăstiri prezenta un caracter precar, împiedicînd pe călugări să se bucure în linişte de posesia lor. Pentru domeniul mănăstiresc se căutau, aşadar, moşii cît mai sigure, moştenite sau cumpărate. Pentru moşia pe care urma să se construiască chiar Mitropolia, grija va fi fost şi mai mare.

Este foarte puţin probabil, aşadar, ca cel care a dăruit moşia Flămânzeşti orăşenilor — în întregime sau în parte — să fi găsit incinta mitropolitană pe această moşie. Trebuie să admitem că, în momentul înzestrării argeşenilor, Mitropolia se afla pe un alt loc. De-abea după această înzestrare, cînd argeşenii au primit fie în întregime, fie doar jumătate din moşia Flămînzeşti (pentru ca Mitropolia din oraş să aibă legătură cu moşiile pe care le-a primit la întemeiere, Iaşii, Prăvălenii şi Cornetul care se aflau toate, după cum am văzut, lîngă hotarul nordic al Flămînzeştilor) s-a hotărît să se construiască o nouă incintă monastică în afara oraşului Argeş.

Prin urmare, stabilirea momentului în care oraşul Argeş a căpătat privilegiile voievodale, poate fi socotit un termen „post quem", după care a putut fi înălţată cea de a doua biserică a Mitropoliei.

S-a arătat [61] că teritoriul din jurul oraşelor importante din Ţara Românească a aparţinut iniţial domniei, care — nu mult după întemeierea statului — a dăruit din el boierilor sau mănăstirilor. Astfel, o

---

[60] Ion Donat, *Le domaine princier rural en Valachie (XIVe—XVIe siècles)* în *Revue roumaine d'histoire* tomul **VI,** 1967 (2), p. 215.

[61] *Ibidem,* p. 227, 228, 229.

serie de sate din jurul Tîrgoviştei sînt dăruite de Radu cel Frumos unor boieri, iar altele, de Radu cel Mare mănăstirii sale; sate din jurul Rîmnicului Vîlcii vor fi donate de către Mircea cel Bătrîn ctitoriei sale Cozia. Prin urmare, secolul al XV-lea cunoaşte o serie de donaţii voievodale de sate care constituiau „ocolul" oraşelor, se aflau în jurul oraşelor. În anul 1419, Mihail, fiul lui Mircea cel Bătrîn, conferă primul privilegiu voievodal oraşului Cîmpulung.

Tot Mircea cel Bătrîn este cel care dăruieşte privilegii orăşenilor argeşeni, delimitîndu-le proprietatea, hotarul oraşului. Ni s-a păstrat un document din 7 iulie 1544, de la o judecată între argeşeni şi călugării de la mănăstirea Bistriţa, în legătură cu hotarul dintre moşia oraşului şi satul Stroieşti [62], care fuseseră dăruiţi mănăstirii de către Negoslava (în călugărie Salomia), soţia marelui ban Barbu (funcţionînd, cu această demnitate, între 1495—1520), la moartea ei, deci după 1521.

Moşia fusese cotropită de „jupan Barbul ban", ea aparţinînd înainte de 1512 lui „Tăbăci şi cetei lui" [63], prin urmare unei obştii.

În documentul din 7 iulie 1544 aflăm că voievodul Radu Paisie, care trimisese pe boierul Badea Boloşin să cerceteze pricina de hotare, stabileşte punctele de reper — după cum se obişnuia — şi încheie cu justificarea „fiindcă această mai sus numită ocină, ei au hotărnicit-o din zilele lui Mircea voievod cel Bătrîn şi din zilele răposatului Basarab voievod" [64].

Este evident că hrisovul lui „Basarab voievod" (Neagoe) era cel dăruit banului Barbu (care uzurpă moşia după 1512, deci între 1513—1520), pentru a statornici proprietar pe unchiul său, marele ban (pe care îl găsim proprietar şi la Cetăţeni-Muscel şi donator la biserica Adormirea Maicii Domnului — în prezent „Negru Vodă" — din Cîmpulung-Muscel), desigur în legătură cu unele obiective ale politicii sale din interior. Celălalt document de la Mircea cel Bătrîn vădeşte că în zilele acestui voievod s-a delimitat ocolul oraşului, hotărnicindu-se şi moşiile limitrofe. Oricum, în 1432, argeşenii aveau privilegii orăşeneşti [65].

Prin urmare, dacă moşia Flămînzeşti a fost dăruită orăşenilor — în întregime sau în parte — de către Mircea cel Bătrîn cu prilejul stabilirii privilegiilor şi hotărîrii domeniului oraşului Argeş, atunci — aşa cum am dedus mai sus — biserica Mitropoliei a fost construită pe această moşie după domnia acestui voievod, deci după 1418.

Vom considera deci că voievodul Vlad Dracul (succesor al lui Mircea cel Bătrîn) a înălţat pentru prima oară pe acel loc cea de a doua biserică a Mitropoliei şi că primul locaş mitropolitan s-a aflat într-altă parte (în biserica Sf. Nicolae).

---

[62] *D.I.R., B, XVI, II*, 322, 314; *Ibidem, II*, 336, 337 Vezi şi *D.I.R., B, XVII, III*, (îndoielnice) 5, 629.

[63] *Ibidem*, **II**, 11, 11; menţiunea din documentul tîrziu, din 1 iunie 1545 că Stroieştii „i-au fost de zestre" jupînesei lui Barbul ban este infirmată de documentul contemporan din 20 mai 1526, care precizează că a fost vorba de o cotropire a lui Barbul ban.

[64] Vezi nota 36.

[65] Primul document în care sînt menţionaţi orăşenii „argişani" este emis de Dan II la 30 ianuarie 1431. (*D.R.H., B*, **I**, 69, 130—131).

LE PROCÈS DU DOMAINE „FLĂMÎNZEŞTI" PRÈS DE CURTEA DE ARGEŞ

RÉSUMÉ

Dans le présent ouvrage, l'auteur tâche d'établir les rapports du domaine de Flămînzeşti avec la ville Curtea de Argeş et avec l'établissement religieux — initialement métropolie, ensuite monastère — se trouvant sur ce domaine.

Le fait que le domaine a été — en partie ou entièrement — fait don aux habitants de la ville, incite l'auteur à considérer que l'église a été construite sur ce domaine après que celui-ci soit devenu la propriété des habitants de Curtea de Argeş, c'est à dire à une date ultérieure à la fondation de la métropolie (1364).

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune ştiinţifică de comunicări a Muzeului judeţean Argeş — Piteşti 24—25 mai 1971.

LOCUL ŞI ROLUL ORAŞULUI PITEŞTI ÎN CONTEXTUL PRODUCŢIEI MEŞTEŞUGĂREŞTI URBANE DIN ŢARA ROMÂNEASCĂ ÎN EVUL MEDIU

ŞT. OLTEANU

Oraşul Piteşti, unul dintre cele mai vechi oraşe ale Ţării Româneşti (prima menţiune documentară datînd din 1385) [1], este singurul oraş din zona dintre Olt şi Dîmboviţa a cărui economie a înregistrat în decursul evului mediu o continuă ascensiune, ajungînd în pragul epocii moderne unul dintre primele oraşe ale Ţării Româneşti. Dacă vechi oraşe precum Argeş şi Cîmpulung, primele reşedinţe domneşti de la sud de Carpaţi, au cunoscut în cursul evului mediu o epocă de involuţie, mai cu seamă după statornicirea reşedinţei voivodale în alte oraşe ca Tîrgovişte sau Bucureşti în secolul al XV-lea, economia oraşului Piteşti a înregistrat o permanentă ascensiune revenindu-i un important rol în cadrul înnoirilor petrecute în societatea românească de la sfîrşitul evului mediu. Cercetările îndelungate pe care le-am întreprins asupra istoriei producţiei meşteşugăreşti medievale [2] ne-au dat posibilitatea să precizăm în cadrul prezentului studiu, locul pe care producţia meşteşugărească piteşteană l-a ocupat în decursul evului mediu, atît sub aspectul gradului de intensitate a procesului de specializare cît şi sub acela al volumului producţiei ; şi totodată, rolul Piteştilor în procesul novator de la sud de Carpaţi care avea să ducă la apariţia unor noi relaţii de producţie. Din acest punct de vedere, istoria oraşului Piteşti se circumscrie în cadrul a trei mari etape : prima etapă o constituie secolele XIV—XVI ; a doua corespunde secolului al XVII-lea şi primei jumătăţi a secolului următor ; a treia coincide cu sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi începutul secolului al XIX-lea.

[1] Relaţia lui Peter Sparnau şi Ulrich von Tennstädt, în *Călători străini despre ţările române*, vol. *I*, Bucureşti, 1968, p. 19—20 ; Şt. Olteanu, *Cercetări cu privire la geneza oraşelor medievale din Ţara Românească*, în Studii, 1963, nr. 6, p. 1279.

[2] Ne referim la rezultatele obţinute în această privinţă, publicate în lucrarea *Meşteşugurile din Ţara Românească şi Moldova în evul mediu*, Bucureşti, 1969 ; datele prezentate în lucrare vor forma baza documentară a constatărilor şi observaţiilor pe care le vom face în prezentul studiu.

Pînă la sfîrşitul secolului al XVI-lea, aşezarea omenească de la Piteşti, deşi are caracter urban, nu se evidenţiază, potrivit documentelor de care dispunem, printr-o economie urbană deosebită. Producţia meşteşugărească este slab oglindită în documente, reducîndu-se la ramurile de producţie de bază fără să constatăm un sensibil proces de specializare. În această vreme, locul fruntaş în ierarhia oraşelor dintre Olt şi Dîmboviţa continuă să-l deţină vechile capitale ale Ţării Româneşti : Argeşul şi Cîmpulungul cu aproape 10 categorii de meşteşuguri specializate, situîndu-se în imediata apropiere a Bucureştilor şi Tîrgoviştei (oraşe-reşedinţă începînd de la sfîrşitul secolului al XIV-lea). Oraşul Piteşti n-ajunsese încă la o viaţă economică matură în adevăratul înţeles al cuvîntului. Precum se ştie la începutul secolului al XVI-lea, în Piteşti se construiesc curţi domneşti de unde se emit acte de cancelarie [3], fapt care a influenţat, fără îndoială, dezvoltarea economiei piteştene în sectorul ei principal : cel al producţiei meşteşugăreşti şi al schimbului de mărfuri ; dar cu toate acestea nivelul producţiei continuă să fie scăzut în raport cu cel al oraşelor fruntaşe : Bucureşti, Tîrgovişte, Argeş, Tîrgşor. Tradiţia celor două vechi oraşe capitale din apropiere (Argeş, Cîmpulung) ca şi vicisitudinile istorice concretizate în instaurarea dominaţiei otomane au constituit cauzele pentru care economia oraşului Piteşti s-a găsit multă vreme într-o stare latentă.

Secolul al XVII-lea şi prima jumătate a secolului al XVIII-lea au reprezentat pentru istoria Ţării Româneşti în condiţiile confruntărilor politico-militare dintre imperiul otoman şi cel habsburgic şi chiar ale instaurării regimului turco-fanariot, o epocă de oarecari tendinţe de înnoiri social-economice. Criza politică otomană declanşată la sfîrşitul secolului al XVI-lea şi agravată de răscoala anti-otomană din vremea lui Mihai Viteazul a dus la o relativă independenţă a Ţării Româneşti în raport cu situaţia anterioară, sarcinile materiale faţă de Poarta otomană fiind sensibil uşurate. Această nouă stare de lucruri a imprimat secolului al XVII-lea pecetea unei epoci de evidentă refacere a economiei ţărilor române în general. Cea mai sensibilă la această nouă situaţie s-a arătat a fi producţia meşteşugărească, mai cu seamă cea urbană. Documentele înregistrează o creştere apreciabilă a procesului de specializare ajungînd la Bucureşti, de pildă, la peste 80 categorii de meşteşugari, sau la peste 50 la Tîrgovişte.

O situaţie spectaculară se constată la Piteşti unde sînt menţionate în vremea amintită circa 20 categorii de meşteşugari, ceea ce înseamnă o creştere de aproape 10 ori faţă de epoca precedentă. Cîmpulungul înregistrează şi el o creştere vizibilă (un număr de 14 categorii de meşteşuguri în total), dar nu-l va mai putea egala niciodată pe confratele său de la sud. În schimb Argeşul prezintă o situaţie staţionară, prevestitoare a unei epoci de decădere ce se va produce în etapa imediat următoare. Această ordine de mărime cu Piteştii în fruntea oraşelor dintre Olt şi Dîmboviţa nu va mai fi schimbată, în timp ce Argeşul, mai cu seamă, va involua sau în cel mai bun caz va înregistra o situaţie staţionară. Piteştii vor evolua continuu ajungînd unul din oraşele de primă mînă ale Ţării Româneşti alături de Bucureşti, Tîrgovişte şi Craiova, aceasta

[3] Doc. priv. ist. Rom. veac. XVI, *B.*, vol. *I*, p. 132, 145.

fiind şi ordinea de mărime observată la sfîrşitul secolului al XVII-lea şi la începutul secolului următor.

Ca volum, producţia meşteşugărească nu poate fi apreciată cu exactitate nici în această etapă. Există însă, acum, comparativ cu epoca precedentă, oarecari posibilităţi de estimare cantitativă a producţiei, care confirmă raportul de directă proporţionalitate existent între ritmul de specializare şi volumul producţiei : unui număr sporit de categorii de meşteşuguri (care presupun, totodată, un număr important de meşteşugari) îi corespunde un volum sporit de produse şi invers. În oraşul Piteşti existau în cursul secolului al XVII-lea şi în prima jumătate a secolului următor, străzi (uliţi) şi cartiere (mahalale) întregi populate de meşteşugari în diferite ramuri de producţie grupaţi pe specialităţi, uliţi care purtau denumirea meşteşugului practicat. Organizarea în bresle, numărul însemnat al pieţelor sau locurilor de schimb din cadrul oraşului unde meşteşugarii, posesori ai prăvăliilor, dughenelor, pivniţelor, îşi desfăceau adeseori singuri produsele realizate de ei înşişi reflectă ponderea însemnată a producţiei meşteşugăreşti destinate pieţii în raport cu cea efectuată la comanda consumatorului ; reflectă, prin urmare, volumul însemnat al producţiei globale realizate de meşterii piteşteni.

A doua jumătate a secolului al XVIII-lea şi prima jumătate a secolului următor sînt considerate în istoriografia noastră din ultimii 20 de ani drept epoca în care formele embrionare ale viitoarei orînduiri, manifestate pe alocuri în sfera economiei încă din veacurile anterioare, încep să se afirme cu o tot mai multă vigoare, tinzînd să spargă vechiul cadru în care evoluaseră pînă atunci. În cele ce urmează vom încerca să prezentăm situaţia producţiei meşteşugăreşti piteştene pentru a-i putea, eventual, fixa locul şi rolul ei în procesul de înoire a societăţii româneşti din acea vreme. Spre deosebire de etapele precedente, avem acum mai mari posibilităţi de apreciere a producţiei urbane din Piteşti ; avem, în primul rînd, materiale statistice din prima jumătate a secolului al XIX-lea mai cu seamă, precum evidenţa statistică din 1810 (statistica iznafurilor Ţării Româneşti), catagrafiile din 1831—1832 şi 1850, evidenţa patentarilor din 1835. Deşi nici aceste materiale nu prezintă situaţia existentă riguros exactă, totuşi ele ne furnizează date mult mai aproape de realitate decît oricare altă încercare a noastră de evaluare în această privinţă.

Potrivit datelor din evidenţele evocate, la Piteşti se constată un ritm susţinut de specializare în ramurile meşteşugăreşti de bază, ajungînd la un total de peste 30 categorii. În contextul dezvoltării urbane din Ţara Românească, Piteştii continuă să deţină un loc fruntaş imediat după Bucureşti, Craiova şi Ploieşti, sporindu-şi continuu puterea economică. Se observă depăşirea oraşului Tîrgovişte care înregistrează o scădere a producţiei urbane explicată prin dezvoltarea unor noi centre orăşeneşti pe aceeaşi rută comercială care au absorbit o mare parte din activitatea economică a vechei capitale a Ţării Româneşti ; totodată, ascensiunea rapidă a Ploieştilor în grupul oraşelor fruntaşe. Celelalte două oraşe din zonă, Argeşul şi Cîmpulungul, nu mai pot emite pretenţii la locuri fruntaşe. Ele se situează într-un grup de oraşe ca Rîmnicul Vîlcea, Buzău, Caracal, Mizil, care sînt departe de a înregistra în viitorul apropiat ridicări spectaculare.

Ce se poate spune despre volumul producţiei meşteşugăreşti din oraşul Piteşti din etapa la care ne-am referit ?

Datele furnizate de catagrafii confirmă odată mai mult raportul direct proporţional dintre procesul de specializare şi volumul producţiei. Acolo unde s-au înregistrat cele mai multe categorii specializate de meşteşugari, se constată şi cel mai mare număr de lucrători pe ramură, criteriu sigur de apreciere a cantităţii produselor realizate. Vom lua spre exemplificare datele furnizate de catagrafiile pomenite, în ramurile de producţie cele mai solicitate.

În domeniul prelucrării pieilor, de pildă, potrivit catagrafiei din epoca regulamentară, se constată un număr de 15 tăbăcari, 12 cojocari, 63 cizmari, care înseamnă tot atîtea unităţi de producţie, comparativ cu 76 cojocari, 10 curelari, 13 cavafi, 116 cizmari la Ploieşti şi 55 tăbăcari, peste 150 cojocari, 134 cizmari la Craiova, oraşe aproapiate ca dezvoltare. Cu Bucureştii nu putem face o asemenea comparaţie, întrucît el se află cu mult înaintea oraşelor amintite, fiind vorba de sute de unităţi de producţie.

În sfera ţesătoriei şi prelucrării ţesăturilor sînt înregistrate la Piteşti 18 boiangii, 24 abagii, 38 croitori faţă de 43 boiangii, 29 abagii, 94 croitori la Craiova şi 23 boiangi, 107 abagi, 113 croitori la Ploieşti.

În construcţii se constată la Piteşti 7 tîmplari şi 6 dulgheri faţă de 10 dulgheri şi 6 tîmplari, 10 zidari la Craiova şi 13 zidari, 7 dogari, 51 dulgheri la Ploieşti.

În industria alimentară sînt menţionaţi la Piteşti 13 brutari faţă de 34 la Craiova şi 10 brutari la Ploieşti.

Din aceste cîteva situaţii comparative iese în evidenţă o apropiere ca nivel şi volum al producţiei piteştene faţă de volumul producţiei meşteşugăreşti din Ploieşti şi Craiova, care prezintă o uşoară superioritate, excluzînd, bineînţeles, Bucureştii. Aşadar, oraşul Piteşti se afla în pragul epocii moderne în grupul oraşelor fruntaşe din Ţara Românească, apropiat ca putere economică de cele două oraşe Craiova şi Ploieşti, considerate ca cele mai dezvoltate oraşe din Ţara Românească, în afară de oraşul capitală. Raportat la zona dintre Olt şi Dîmboviţa, oraşul Piteşti trecea cel mai dezvoltat oraş din regiune, lăsînd mult în urmă oraşe ca Argeş şi Cîmpulung. Deci, în cadrul economiei urbane din Ţara Românească, producţia meşteşugărească a oraşului Piteşti, alături de cea din oraşe ca Bucureşti, Craiova şi Ploieşti în primul rînd, era cea mai în măsură să dezvolte embrioanele novatoare de care pomeneau şi să fecundeze în acelaşi timp noi categorii economice specifice viitoarei orînduiri.

Care au fost elementele înoitoare din cadrul economiei urbane a grupului de oraşe pomenite (între care şi Piteştii) şi ce pondere au avut ele în contextul înoirilor din Ţara Românească în aşa numita epocă de destrămare a feudalismului şi de apariţie a relaţiilor capitaliste ?

Cadrul general în care au început să se contureze, să se dezvolte categoriile economice ale noii orînduiri l-au constituit, la oraşe, predominarea producţiei destinate pieţii, desprinderea, parţială şi chiar totală în unele ramuri, de îndeletnicirile agrare a unui număr tot mai mare de meşteşugari, creşterea sensibilă a rolului intermediarului. Un rol deosebit a revenit capitalului comercial şi cămătăresc angajate în domeniul

producţiei meşteşugăreşti, care au dezvoltat vechile forme economice pînă la modificarea conţinutului lor. Plasarea apreciabilă a capitalului comercial în producţia meşteşugărească, mergînd pînă la arendarea unor întregi ramuri meşteşugăreşti urbane, a dus, pe plan economic, la transformarea micului atelier într-o adevărată întreprindere cu un număr sporit de meşteri care lucrau pentru patronul lor.

În cele mai multe cazuri însă, acest lucru nu s-a materializat prin concentrarea lucrătorilor într-un anume atelier, ci s-a preferat sistemul muncii la domiciliul fiecărui meşteşugar a materiei prime repartizate de reprezentantul capitalului comercial. Acest stadiu al cooperaţiei simple a fost chiar depăşit prin apariţia producţiei manufacturiere în cadrul oraşelor, într-o serie de ramuri meşteşugăreşti importante. Dacă din punctul de vedere economic acţiunea capitalului comercial se afla la sfîrşitul secolului al XVIII-lea şi la începutul secolului următor în plin proces de dezvoltare a micii producţii de mărfuri, pe plan social aceste fenomene au dus la agravarea contradicţiilor între diferitele pături sociale, în special între reprezentanţii capitalului comercial şi micii meşteşugari.

Care a fost ponderea acestor fenomene în cadrul economiei urbane ?

Dacă calitativ ele îşi făcuseră apariţia anunţînd schimbări de structură, cantitativ însă nu reuşiseră să acopere o mai mare arie geografică, înscriindu-se în principal în cadrul economiei celor mai dezvoltate centre urbane, Bucureştii deţinînd primul loc. Însă, aşa cum am văzut, doar în cîteva oraşe producţia meşteşugărească ajunsese la un înalt nivel de specializare în măsură să genereze categoriile economice mai sus discutate. Dominaţia economică şi politică otomană, concurenţa mărfurilor străine chiar pe piaţa internă au stînjenit procesul de maturizare a ecomiei urbane, favorizînd menţinerea vechilor practici meşteşugăreşti. Dar cu toată ponderea mică a fenomenelor novatoare în raport cu vechea stare de lucruri din cadrul întregii economii, prezenţa şi manifestarea lor activă în sfera economiei urbane, chiar numai în cele cîteva oraşe mai dezvoltate, printre care şi Piteştii, produseseră serioase breşe în cadrul strîmt al vechii economii medievale ; ele aveau să se adîncească rapid, mai cu seamă în prima parte a secolului al XIX-lea, odată cu creşterea vertiginoasă a procesului de specializare a producţiei înregistrat în grupul oraşelor fruntaşe, lăsînd cale liberă procesului de înoire economică şi socială.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune ştiinţifică de comunicări a Muzeului judeţean Argeş — Piteşti 24—25 mai 1971.

ÎN LEGĂTURĂ CU PALANCA LUI SINAN PAŞA DE LA BUCUREŞTI ŞI RETRAGEREA LUI MIHAI VITEAZUL LA TÎRGOVIŞTE

LIVIU ŞTEFĂNESCU şi ALEXANDRU LIGOR

Evenimentele din vara şi toamna anului 1595 din Ţara Românească au preocupat intens pe cronicarii români şi turci iar istoriografia noastră, din totdeauna, le-a acordat un rol însemnat. Lucrînd la realizarea patrimoniului Muzeului de istorie al Republicii Socialiste România atenţia ne-a fost atrasă de un fragment al raportului pe care Sinan Paşa l-a trimis marelui cancelar al Porţii Otomane şi care în microfilmul primit de la arhivele de stat din Veneţia prezintă mici diferenţe faţă de textul publicat în colecţia Hurmuzaki [1].

Dintre cronicarii turci, Mustafa Selaniki [2] şi mai ales Mehmed bin Mehmed [3] ne-au dat o descriere a activităţii de construire a unor fortificaţii de către Sinan Paşa la Bucureşti şi Tîrgovişte. Cronicarul Selaniki ne informează că Sinan Paşa a trimis la Constantinopole, în ce priveşte evenimentele care ne interesează, rapoarte de două ori : odată în jurul datei de 16—18 septembrie 1595 în care anunţa despre fortificaţiile făcute la Bucureşti şi Tîrgovişte şi a doua oară la 4 noiembrie 1595 în care arăta : „...că toate măsurile luate de el şi toate pregătirile sale au avut urmări contrare aşteptărilor". Este posibil ca raportul pe care Leonardo Donato l-a transmis Dogelui în copie — acum ştim că traducătorul se numea Bozisi — la 15 noiembrie 1595 să fi ajuns marelui cancelar la Constantinopole la 4 noiembrie 1595. De conţinutul acestuia ne vom ocupa potrivit microfilmului primit de la arhivele din Veneţia.

Construirea fortăreţei de la Bucureşti este atestată de cronicarul Selaniki încă din primele rapoarte ale lui Sinan Paşa astfel : „...el (Sinan Paşa, n.n.) mai scrie că a făcut ziduri împrejurul oraşului celui mai sus-arătat (Bucureşti n.n.) şi a construit puternic şi cetatea sa interioară, fortificînd cu muniţii toate părţile". — Ştirea apare apoi astfel şi în alte izvoare, ca spre exemplu în cronica lui Mehmed bin Mehmed

---

[1] Hurmuzaki, *Bucureşti*, 1880, vol. *III*, 1576—599, partea I-a, pp. 492—494.

[2] * * * *Cronici turceşti privind ţările române*, extrase, vol. *I*, sec. *XV* — sec. XVII, Bucureşti, 1966, pp. 372—373.

[3] Idem, pp. 418—422.

in lettere di Constant.li 12 d 16 nov.re 1595

Lettera di Sinan Bassà Generale scritta a ... Bassi

... come essendo noi gia venuti col vittorioso essercito nel paese di Valachia il maledetto et scelerato Michali col suo essercito, venne contra l'essercito a militia Mussulmana ... havendo ... combatuto ... et aiuto dell'altissimo Dio ... col suo essercito in rotto et posto in fuga, et cosi ... alla terra di Bucoreste ... fermare l'essercito si fece fabricare una fortezza di palli, travi et terra nella quale doppo haver riposto ... bastante presidio ... soldati della porta ... et ... venissimo sopra a terra di ... et ... medesimamente si diede ... a fabricare un castello, ma in questo mese ... ragioni ... et havendo molti giorni fatto di continuo gran pioggie et nelli monti ... essendo ... et per non ritrovarsi ... vettovaglie non si puote ... la militia de ... quali doppo haver ... da ... maledetto ... Michali venne ... in ... circa due giornate ... et ... notte ...

care circumscrie fortăreaţa numai în jurul bisericii de pe dealul de la Radu Vodă: „De aceea au început să facă în jurul ei un zid umplut cu arbori mari şi cu pămînt. Cetatea fiind terminată doar în 12 zile, au aşezat tunuri pe zidurile şi turnurile ei...". Ceea ce corespunde şi cu consemnarea unor relatări ale călugărului Nichifor scrise la 26 octombrie 1595 la Varşovia şi care arată modalitatea edificării acestei fortăreţe: „On a placé en deux rangs de grands arbres et l'espace vide a été rempli de terre" [4].

Un document din 10 ianuarie 1623 emis la Tîrgovişte aminteşte de „palanga pe care a făcut-o Sinan Paşa" la Bucureşti la mănăstirea sfînta Troiţă pe dealul de la Radu Vodă [5]. Tradiţia s-a păstrat însă din ce în ce mai mult estompată ca la Miron Costin: „Şi pentru să-i hie (lui Sinan Paşa n.n.) mai lesne a supune Ardealul, luasă toată Ţara Muntenească şi oraşele toate, Bucureştii, Tîrgovişte şi alte oraşe aşedzase cu turci" [6]; sau în Letopiseţul Cantacuzinesc: „Si se sculară turcii (după înfrîngerea de la Călugăreni, n.n.) şi veniră în cetate în Bucureşti şi făcură cetate şi cuprinseră toată ţara muntenească" [7].

Istoriografia noastră a preluat informaţia din raportul lui Sinan Paşa potrivit căreia a construit fortificaţia de la Bucureşti sau din mărturia călugărului Nichifor şi a înfăţişat-o ca atare. M. Kogălniceanu spunea: „Dans le conseil de guerre, les Turcs décidèrent de fortifier Bucarest et Tîrgovişte avec deux châteaux; dans le première de ces deux villes, le palais du prince fut changé en forteresse dans l'espace de douze jours" [8] folosind în acest fel sursa pe care o uzităm şi noi acum şi anume raportul bailului Marco Venier, în timp ce la N. Iorga apare ştirea potrivit relatării călugărului Nichifor: „Numindu-se un nou beglerbeg, al patrulea... i se ridică în grabă... o reşedinţă, acea „palancă a lui Sinan" de care s-a vorbit multă vreme după ce dispăruse zidul de pămînt bătut între pari, cu cele nouă băşti..." [9].

În „Istoria românilor" prof. univ. C. C. Giurescu arată că: „...Turcii intrau în Bucureşti, unde construiau o fortificaţie de pămînt, o „palancă" în jurul mănăstirii numite astăzi „Radu Vodă" a cărei biserică fu transformată în moscheie. După aceea, ajungeau la Tîrgovişte (26 august) şi construiau şi acolo o fortificaţie, în care aşezau 40 de tunuri şi o garnizoană de trei mii cinci sute de oameni, sub comanda lui Ali Paşa" [10].

Cercetările arheologice conduse de prof. univ. dr. doc. Ion Ionaşcu au confirmat existenţa fortificaţiei de la Radu Vodă din Bucureşti: „După ce turcii au reuşit să ocupe Bucureştii şi Tîrgoviştea, marele vizir Sinan Paşa, conducătorul celor peste 100.000 de spahii şi ieniceri, dădu ordin ca să se întărească în mare grabă cele două capitale cu palisade şi şanţuri adînci de apărare pentru a fi gata de rezistenţă

---

[4] Hurmuzaki, *Bucureşti*, 1893, vol. *I*, 1510—1600, supl. 2, p. 363.

[5] * * * *Documente privind Istoria României, veacul XVII. B. Ţara Românească*, vol. *IV* (1621—1625), Bucureşti, 1954, p. 211.

[6] Miron Costin, *Opere*, Bucureşti, 1958, p. 47.

[7] Manuscris, p. 13 de la mănăstirea Neamţ, nr. 18 în prezent la Muzeul de Istorie al Republicii Socialiste România.

[8] M. Kogălniceanu, *Opere*, Tomul I, Bucureşti, 1946, pp. 223—224.

[9] N. Iorga, *Istoria lui Mihai Viteazul*, Bucureşti, 1968, 1958, pp. 188—189.

[10] C. C. Giurescu, *Istoria românilor*, vol. *II*, partea întîi, Bucureşti, 1943, p. 269.

împotriva oştilor lui Mihai Viteazul şi Sigismund Báthory"[11]. Tot acum ni se confirmă că astfel de fortificaţii nu au fost găsite pe dealul de la Mihai Vodă infirmîndu-se relatarea cronicarului Nicolae Costin care: „a făcut desigur o confuzie sau a fost indus în eroare prin informaţii nesigure de provenienţă ulterioară"[12].

Considerînd certă aprecierea pe care o face autorul Istoriei României[13] rezultă că Mihai Viteazul după bătălia de la Călugăreni s-a retras mai întîi în oraşul Bucureşti, apoi în oraşul Tîrgovişte şi de aici în tabăra de la Stoeneşti.

Urmărind datele furnizate de cronicarii turci rezultă că între 24 august şi 30 august, timp de o săptămînă oastea lui Mihai Viteazul a stat în Bucureşti, apoi de la 3—4 septembrie pînă la 28—30 septembrie a stat în Tîrgovişte timp de aproape patru săptămîni.

Despre efectele şederii în Bucureşti, la sfîrşitul lunii august a lui Mihai Viteazul ne informează o relatare din raportul trimis Dogelui din Constantinopole la 15 septembrie şi în care Marco Venier spunea: „Frattanto i Cristiani partendo carichi di quante spoglie volsero si inviarono verso l'altro loro esercito, che non s'era punto mosso ma stava vigilante aspettando il ritorno loro. Ma li Turchi essendosi appropiguati il giorno seguente a Bogresi (Bucureşti, n.n., evenimentele se petreceau în ultima zi a lunii august, n.n.) trovato il luoco abbandonato et desolato et la citta convertita in cenere occuparono quel circuito, essendosi quivi fermati senza arrisilviarsi per la loro debolezza di passar più innanzi et era l'intenzione di Sinan di piantar in quel luoco una fortezza, quantunque il sito sia mal sicuro, ma non trovandovi il terreno buono, nè legname, nè alcun altra commodità di potervi far l'opera egli se ne stava con gran rammarico, temendo appresso di essere stato disturbato et assalito con suo grandissimo disavantagio dal luoco dove si trovava da numerosissimo esercito Cristiano accresciutosi per la venuta d'un altro copioso stuolo din ben armati et valenti Cristiani Ongari; dove egli aveva fatto intender alla Porta che nelle mani del Signor Dio stavano le cose sue et che si dovessero raddoppiar le orazioni in ogni contranda. Si fanno publiche processioni"[14].

Textul este categoric în a demonstra eventualitatea intenţiei lui Mihai Viteazul de a rezista în Bucureşti, sau de a se opri aici într-o situaţie bine organizată în aşteptarea ajutorului de peste munţi. Trebuie reţinut că raportul a ajuns la Constantinopole în seara zilei de 2 septembrie şi că deci situaţia din Bucureştiul ocupat de turci la 31 august este cît se poate de apropiată de realitate. Comentînd pe baza unei astfel de ipoteze se desprind următoarele:

1. Grosul armatei lui Mihai Viteazul, între 24—31 august, timp de şapte zile — „stava vigilante aspettando il ritorno loro", ori o asemenea staţionare în oraş implica luarea unor măsuri care să evite surpriza unui atac deschis.

---

[11] * * *, *Bucureştii de odinioară în lumina săpăturilor arheologice*, sub redacţia prof. univ. I. Ionaşcu, Bucureşti, 1959, p. 66.

[12] Idem, p. 98.

[13] E. Stănescu, în *Istoria României*, Bucureşti, 1965, vol. II, p. 966.

[14] Hurmuzaki, *Bucureşti*, 1880, vol. *III*, 1576—1599, partea I-a, p. 488.

2. Turcii au găsit la 31 august „il luoco albbandonato et desolato et la città convertita in cenere“. A abandona un loc înseamnă să fi iniţiat ceva care să ateste că ai stat acolo, prin urmare Mihai şi oştirea sa nu s-au retras prin Bucureşti ci au stat acolo şapte zile. Oraşul acoperit cu cenuşe, aşa cum îl găseşte Sinan Paşa nu putea fi în starea aceea decît prin incendiul fortificaţiei construită din lemn. Altminteri ar trebui să acceptăm că Mihai Viteazul a incendiat oraşul, locuinţele, bisericile lui, ori o asemenea situaţie nu a fost relatată de nici o însemnare şi nici surprinsă de cercetători pînă astăzi.

3. Turcii intraţi în Bucureşti „occuparono quel circuito“. Sintem tentaţi să credem că este vorba de un loc circular, înconjurat şi nu de o designare metaforică a teritoriului oraşului Bucureşti care nu a fost niciodată ca un cerc şi nici înconjurat. A ocupa acel „circuito" înseamnă tocmai fortificaţia părăsită de la Radu Vodă.

4. Mai înainte de a pleca în urmărirea lui Mihai Viteazul, proaspătul ocupant al oraşului Bucureşti era preocupat şi el de a se pregăti împotriva unei surprize : „era l'intenzione di Sinan di piantar in quel luoco una fortezza“. Urmînd deci ipoteza noastră întemeiată pe un raport sigur şi cel mai apropiat — în zile chiar — de evenimentele de atunci, rezultă că Sinan Paşa :

— avea intenţia să construiască o fortificaţie la Bucureşti deoarece locul era periculos ;

— dar a găsit că — la Radu Vodă indicăm noi — terenul nu ar fi fost propice, mai ales dacă admitem că era proaspăt răvăşit de incendiu ;

— şi nici nu avea materialele necesare.

5. Staţionarea în Bucureşti a trupelor lui Sinan Paşa era tulburată şi ameninţată „da numerosissima esercito cristiani accresciutosi“ astfel că el informează Poarta că „nelle mani del Signor Dio stavano le cose sue“.

6. Este mai plauzibilă menţiunea din raport — dacă apreciem realist starea de fapt a armatei otomane suficient de bine lovită şi măcinată la Călugăreni şi în zilele de după aceea hărţuită continuu — că „si fanno publiche processioni“ decît că Sinan Paşa era atît de sigur pe situaţie încît să se comporte ca un ocupant definitiv care să construiască fortificaţii şi să se aşeze cu o stăpînire efectivă.

7. Se poate, avînd în vedere şi alte relatări ulterioare, ca şi Sinan Paşa, pentru aceleaşi considerente care l-au determinat pe Mihai Viteazul să fi „fabricato intorno al Palazzo del Voivoda un forte con un bastione di terra et legnami con fossa“ [15].

Ne aflăm deci în situaţia de a admite că palanca de la Radu Vodă să fi fost realizată de Mihai Viteazul în ultima decadă a lunii august 1595 iar aceea a lui Sinan Paşa să fie o realizare ulterioară din a doua jumătate a lunii septembrie 1595 şi situată însă pe malul stîng al Dîmboviţei, la Curtea Veche.

Nu este deloc în afara tradiţiei locale, că domnii români construiau întărituri şi fortificaţii uşoare, auxiliare, dar de mare eficacitate în bătăliile lor împotriva cotropitorilor : „Iar Irimia vodă cu moldovenii, cu leaşii le eşiră înainte tătarilor de faţă, şi *făcură şanţ şi se îngropară*

[15] Idem, pp. 499—500.

în pămînt, şi bătură război trei zile şi trei nopţi"... [16] (sublinierea noastră — *n.n.).*

La 13 septembrie 1595 armata turcă a plecat din Bucureşti spre Tîrgovişte. După cîteva zile ajungeau la Constantinopole rapoartele lui Sinan Paşa. Nu cunoaştem decît indirect conţinutul lor. Pe de o parte se spune că a ocupat şi fortificat Bucureştiul lucru pe care-l confirmă chiar Nichifor dascălul ca presupus martor ocular şi preluat apoi de tradiţia locală, pe de altă parte avem relatarea opusă, complet contradictorie, a bailului veneţian Marco Venier, mai sus comentată.

Singurul document emanat de la Sinan Paşa, păstrat în copie tradusă în limba italiană este raportul său către marele cancelar al Porţii alcătuit probabil la 27 octombrie în cetatea Rusciuc şi sosit la 4 noiembrie la Constantinopole.

Confruntînd microfilmul acestei traduceri a raportului se constată unele diferenţe faţă de textul publicat sub îngrijirea lui C. Esarcu acum 91 de ani.

Ne vom opri numai asupra uneia care poate duce la sprijinirea ipotezei noastre şi anume :

— Textul publicat la 1880 are la pagina 493 următoarea redactare : „...et cosi venissimo alla terra di Bucoreste dove che per formare l'esercito si fece fabricare una fortezza" ceea ce ar duce la traducerea : „...şi astfel cînd să venim pe teritoriul Bucureştilor unde pentru a împrospăta armata se puse a construi o fortificaţie...". —

— În microfilmul pe care l-am primit, textul italian este : „...et cosi venissimo alla terra di Bucoreste dove che *per fermare* L'esercito si fece fabricare una fortezza" (sublinierea noastră — *n.n.)* ceea ce ar duce la interpretarea : „...şi astfel cînd să venim pe teritoriul Bucureştilor unde pentru a opri armata se puse a construi o fortificaţie"... — Ceea ce are mai multă apropiere cu textul în continuare, în deplină continuare de relatare şi cu întîmplările de la Tîrgovişte unde : „et ivi medesimamente si diede principio a fabricare un castello ma in questo mezzo per providenza divina sopraggiungendosi la stagione vernale et havendo molti giorni fatto del continuo gran pioggie et nelle monti in ogni loco essendo colate grandi nevi et per non aver pigliati li botiini da loro fatti, molti di loro si sono ritirati e partiti via".

Rezultă că această relatare a lui Sinan Paşa — este drept după aruncarea lui peste Dunăre şi în jurul datei de 27 octombrie cînd se afla în siguranţă, dinspre partea lui Mihai Viteazul, la Rusciuc, dar neliniştit de ce urma să i se comunice de la Constantinopole — poate fi o motivare a înfrîngerii. În partea finală a scrisorii sale, Sinan Paşa se plînge şi în acelaş timp motivează : „...non esendovi nella Valachia fortezze fabbricate anticamente sua fatte in spazio di quindici giorni solo per stanziare la militia". — Ceea ce corespunde cu timpul dintre 31 august 1595 şi 13 septembrie 1595 cît Sinan Paşa a stat în Bucureşti şi cînd a realizat acea fortificaţie „intorno al Palazzo del Voivoda".

În ceea ce priveşte situaţia de la Tîrgovişte ar trebui să avem în vedere :

[16] Manuscris (p. 17) de la Mănăstirea Neamţ, nr. 18 în prezent la Muzeul de istorie al Republicii Socialiste România.

— între 2—3 septembrie şi 28—30 septembrie Mihai Viteazul a fost în această localitate ;

în timp ce :

— Sinan Paşa era în apropiere de Tîrgovişte la 28 septembrie 1595 iar la 17 octombrie 1595 era aruncat în Bucureşti pentru ca peste şase zile, la 23 octombrie 1595 era la Giurgiu „nella nostra fortezza" şi apoi peste patru zile să se refugieze pe malul stîng al Dunării la Rusciuc.

Situaţia este mai plauzibilă pentru ca Mihai Viteazul în timp de o lună să se întărească în ciuda „providenţialului" timp potrivnic invocat de Sinan Paşa şi a necazurilor cu „aventurierii săi mercenari neplătiţi care-l părăseau", decît Sinan Paşa care nu a avut decît tot un „spazio di quindici giorni" ca şi la Bucureşti unde a realizat un început de fortificare, probabil tot „una forte" şi nu o „fortezza".

Este posibil ca în timpul pe care l-a avut la dispoziţie atît la Bucureşti cît şi la Tîrgovişte, Mihai Viteazul a luat unele măsuri de siguranţă pentru apărarea trupelor sale, în special a artileriei. Cu atît mai mult cu cît el era în mod continuu într-o defensivă activă şi se apropia de trupele sale de ajutor, în timp ce Sinan Paşa era într-o situaţie contrarie, a unei ofensive „à la Phyrus" şi se depărta continuu de bazele sale de plecare.

Numai după ce a cedat pas cu pas şi printr-o supraveghere activă a trupelor invadatoare pămîntul ţării şi cele două capitale, Mihai Viteazul s-a retras în acel loc : „...fortificati, molto aspro, sassoso et boscoso" [17] pe care Sinan Paşa nici nu l-a putut afla şi asupra căruia nici măcar nu a schiţat un început de atac.

AU SUJET DE LA RETRAITE DE BUCAREST SINAN PACHA ET RETRAITE DE MIHAI VITEAZUL A TÎRGOVIŞTE

RÉSUMÉ

A l'aide du microfilme reçu des archives de Venise en 1971, les auteurs — revenant sur les erreurs de l'éditoire de 1890 conçernant la lettre de Sinan Pacha au grand chancelièr de la Porte, en novembre 1595, traduit en italien par Basizi — emettent l'hypothèse que les fortifications des monastères Radu Vodă de Bucarest et de Tîrgovişte, auraient été construites par Mihai Viteazul. Ils reconsiderent l'appreciation faite par M. Kogălniceanu selon laquelle Sinan Pacha aurait aussi construit une fortification a Bucarest mais pas àu monastère Radu Vodă. Ils citent : „fabricato intorno al Palazzo del Voevoda" donc il s'agisait de „Curtea Veche" sur le rive gauche de la Dîmboviţa.

[17] Hurmuzaki, *Bucureşti,* 1880, vol. *III,* 1576—1599, partea I-a p. 492.

En se qui concerne la fortification de Tîrgovişte, les auteurs fondent leurs hypothèses sur deux faits :

a) la lecture attentive du texte de la lettre de Sinan Pacha d'on résulte la même affirmation comme dans l'afirmation des évenements de Bucarest ;

b) le fait que Mihai Viteazul attendu ici durant un mois l'aide de Transilvanie, alors que le sèjour de Sinan Pacha a Tîrgovişte a ètè plus court — moins de 12 jours — que celui de Bucarest dans des circonstances beaucoups plus difficiles.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune ştiinţifică de comunicări a Muzeului judeţean Argeş — Piteşti 24—25 mai 1971.

DIN ISTORICUL UNUI VECHI SAT DE MOŞNENI — SUSLĂNEŞTI

C. DINU

Satul Suslăneşti este aşezat pe valea rîului Argeşel, la 9 km depărtare de oraşul Cîmpulung [1]. Este o mică aşezare de munte înconjurată de dealuri acoperite cu păşuni şi livezi de pruni. În partea de est a satului se află dealul Marlauzului (o cunoscută staţiune geologică) despre care localnicii spuneau că datează din timpul „potopului".

Este unicul sat din ţara noastră care a purtat şi poartă acest nume — Suslăneşti. În documente din sec. XVII—XIX se mai aminteşte de o moşie cu numele de Sultănească pe apa Ialomiţei, în fostul judeţ Dîmboviţa) vecină cu satul Cătunu) [2].

S-a susţinut, fără a se putea dovedi documentar, că numele vechi al satului Suslăneşti era Negureşti sau Neguţeşti [3].

Cu privire la originea numelui Suslăneşti s-au emis mai multe păreri. După unii, numele satului ar veni de la numele unei persoane Suslan ; mai sigur se pare că numele vine de la cuvîntul slav *„suslă"* (соуслъ, соусло), lichidul spirtos format după prima fiertură a cerealelor sau a prunelor pentru rachiu [4].

Această părere pare a fi confirmată şi de faptul că una din ocupaţiile principale ale locuitorilor de pe valea Argeşului este cultivarea prunilor („prune albe de Suslăneşti").

---

[1] În trecut acest sat împreună cu satele Căluleşti, Chiliile şi Coceneşti făceau parte din plaiul (mai tîrziu plasa) Dîmboviţa, comuna Măţău (astăzi Mioarele).

[2] Moşiile Suslăneasca şi Cătunu din Dîmboviţa au fost în sec. al XVI-lea. proprietăţi ale postelnicului Staicu din Suslăneşti — Muşcel. De la copiii acestuia. Dragomir din Cătunu şi Stanca (Stana), soţia lui Banciu din Tărăceni, moşia Suslăneasca a trecut prin cumpărare în posesia lui Radu Cocorăscu vel logofăt. Bibl. Acad. R.S.R., doc. 74 CLXV, 1 şi 2 CDXIII.

[3] După C. Rădulescu — Codin : *Muşcelul nostru,* Cîmpulung 1922, p. XXIV—XXV. Numele de Neguţeşti sau Negureşti ar veni de la două familii vechi de moşneni existente în Suslăneşti : urmaşii lui Neguţ şi ai lui Negură.

[4] Miklosich, Fr. : *Lexicon palaeoslovenico — graeco — latinum,* Vindobonae 1862—1865, p. 904 ; V. Bogrea : *„Dări de seamă"* în *„Anuarul Institutului de Istorie Naţională", 3* (1924—1925), Univ. din Cluj, p. 701 ; *Dacoromania,* Cluj, *III,* p. 459 ; Bîrlea, Pr. I. : *„Cîntece populare din Maramureş"*, Buc., 1924, nr. *I,* p. 138.

Există şi o a treia părere, cea mai puţin plauzibilă, că numele satului ar veni de la cuvintele „sus la lînă“, deoarece pe dealurile vecine satului se făcea tunsoarea oilor.

Datele cele mai vechi cu privire la o aşezare omenească în locul unde se află astăzi satul Suslăneşti le avem datorită urmelor arheologice găsite acolo cu ocazia săpăturilor făcute în cursul anului 1939 şi mai ales celor din anul 1959 şi care apoi au fost continuate prin stăruinţa depusă de Flaminiu Mîrţu, actualul director al muzeului din Cîmpulung.

„Comuna Suslăneşti, de altfel, a furnizat urme de culturi din toate erele pămîntului. Ea a fost o mare aşezare geto-dacă, un fel de depozit uriaş de mărfuri care servea la schimburi de comerţ între localnici şi coloniile greceşti de pe ţărmul pontic[5]. Printre alte obiecte găsite la Suslăneşti sînt şi amfore în care se păstra vinul şi untdelemnul, datînd din sec. al III-lea î. e. n. şi care au fost importate din arhipelagul grecesc.

Cea mai veche ştire documentară scrisă cu privire la Suslăneşti datează din anul 1503.

La 1503, Buda şi Tudor din „Suschlanest“ aduc la Braşov spre vînzare peşte (somn), ceară şi piei. Satul Suslăneşti mai este amintit făcînd negoţ cu Braşovul şi în anii 1524 şi 1543[6].

La 5 iulie 1959, ziarele anunţau că pe moşia lui Chiriacescu din Suslăneşti, la punctul numit azi Hobaia, iar pînă mai ieri „Crîngul Domnesc“, s-au descoperit urmele unei biserici din sec. al XVI-lea[7]. În interiorul bisericii s-au găsit, atunci, patru pietre de mormînt cu inscripţii slavone datînd din anii 1558—1579 (pietrele de mormînt ale lui Neagu, Stanca, jupîneasa lui Pîrvu, Pîrvu şi Stoica). Atunci, Victor Brătulescu scria : „Se pare că cei înmormîntaţi aici erau „boieri de ţară“ care se ocupau numai de moşia lor, de vreme ce nu se spune nimic despre rangurile lor“[8]. Colectivului muzeului din Cîmpulung a deschis şantierul de săpături arheologice la Suslăneşti în anul 1959, ajungînd la concluzia că acolo era o veche aşezare omenească din sec. al XV-lea şi al XVI-lea „probabil vatra satului Hobaia“[9]. Aşezarea de la Hobaia se pare că a dispărut în anul 1595, în timpul luptelor lui Mihai Viteazul contra turcilor. Cu ocazia săpăturilor, s-au găsit 19 morminte şi podoabe de o deosebită valoare (ex. inelul aparţinînd spătarului Cazan etc.). În urma

---

[5] Nasta, Nicolae : *Urme arheologice şi istorice în raionul* Muşcel, în *„Magazin“*, an. V, nr. 194, sîmbătă 24 iunie 1961.

[6] Ionescu-Gion, G. I., în : *Istoria Bucureşcilor*, Buc., 1899, îi spune oraş şi în lucrarea sa este trecut greşit „Surlăneşti“. A se vedea şi N. Iorga : *Istoria comerţului românesc. Epoca veche,* Bucureşti 1937, p. 145, nota 8 şi Radu Manolescu : *Comerţul ţării Româneşti şi Moldovei cu Braşovul (Secolele XIV—XVI),* Buc., Editura Ştiinţifică 1965, p. 261, 271.

[7] C. Rădulescu-Codin, ştia despre aceste ruine (deci înainte de 1939). În *Muşcelul nostru,* p. XXIV, nota 4 : „urme de biserică se văd şi la Hobaia“.

[8] Brătulescu, Victor : *Pietrele de mormînt de la Suslăneşti-Muşcel,* în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice,* 1940, an *XXXIII,* Fasc. 103, ian.—martie 1940, p. 5—12 ; C. Grecescu : *Urmele unei biserici din secolul al XVI-lea în judeţul Muşcel,* în *Revista Istorică Română,* 1939, vol. 9, p. 502.

[9] În 1939, se credea că la Hobaia a fost vatra satului Mesteacăn. S-a căutat atunci să se facă o legătură între cei înmormîntaţi acolo şi familia Filipescu care avea moşie prin părţile Suslăneştilor, dar din timpul lui Constantin Brîncoveanu. Date despre proprietatea Filipeştilor găsim şi la Arhivele Statului-Bucureşti, Curtea de Apel. S. II. Dosar 1867/1865.

acestor săpături s-a ajuns la concluzia (contrară părerii lui V. Brătulescu) că cei înmormîntaţi acolo erau membrii unei mari familii boiereşti şi nu a unor simpli boieri de ţară.

Nu departe de locul unde s-au descoperit urmele acestei biserici de la Hobaia, se află o cruce de piatră cu inscripţia slavonă din timpul lui Constantin Şerban Voievod (1654—1658) şi în care se aminteşte de un Vladislav, Şerban, Negre, Pîrvu etc. Într-un hrisov dat de acelaşi domnitor în anul 7165 (1656) dec. 13, la Tîrgovişte, lui Lunea Ceauşul za Roşi", feciorul Stanciului, pentru a stăpîni moşie la Suslăneşti, se aminteşte de un proces care a avut loc la Cîmpulung în timpul lui Matei Basarab, cu care ocazie s-au arătat hrisoave mai vechi din timpul lui Petru cel Tînăr (1559—1568) şi Alexandru Mircea (1568—1577) [10]. Hrisoavele amintite sînt contemporane cu inscripţiile găsite la Hobaia, dar ele nu ni s-au păstrat.

Se cunosc de la Alexandru Mircea două documente (unul pentru satul Poenari, altul pentru Tătărei) în care sînt amintiţi ca martori *Radu din Suslăneşti şi Drăghici din Suslăneşti* [11]. În anul 1585 (7094) dec. 28, Mihnea Vodă Turcitul dă, din Bucureşti, un hrisov la mînă lui Tatomir Logofătul prin care îi întăreşte ocină la Nămăeşti. În conţinutul acestui hrisov se aminteşte că logofătul Tatomir din Nămăeşti a dat vătafului *Oprea* din *Suslăneşti* 300 de aspri ce-i datora [12].

De la finele secolului al XVI-lea cunoaştem mai multe documente care amintesc de *postelnicul Staicu din Suslăneşti* şi familia sa. La 1593, Staicu din Suslăneşti nu deţinea încă vreo dregătorie ; îl găsim apoi trecut ca postelnic. Se pare că a murit înainte de 1623, deoarece după această dată, documentele ne dau ştiri numai despre copiii săi : Stanca (Stana), soţia lui Banciu din Tărăceni (Ilfov), şi Dragomir de Cătunu (Dîmboviţa).

Staicu din Suslăneşti, împreună cu familia sa, posedau moşii în fostele judeţe Muşcel, Dîmboviţa şi Ilfov : Suslăneşti (Muşcel), Cătunu şi Suslăneasca (Dîmboviţa), Hobaia (Hohaia), Tărăceni, Scrovişte şi Ulea în Ilfov [13].

Dacă există vreo legătură de rudenie între postelnicul Staicu din Suslăneşti (1593), Oprea din Suslăneşti (1585), Drăghici din Suslăneşti (1575), Radu din Suslăneşti (1573) şi boierii amintiţi pe pietrele de mormînt de la Hobaia din anii 1558—1579, nu putem stabili pe baza documentelor existente astăzi. Este totuşi posibil ca toţi să fi aparţinut aceleiaşi familii.

Din secolul al XVII-lea, numărul documentelor referitoaore la Suslăneşti sînt numeroase.

La 10 setembrie 1619 (7128), Gavril Movilă voievod porunceşte satelor Văleni, Neagomireşti, Jugur, Poenari, Groşani şi Suslăneşti să

---

[10] Biblioteca Academiei R.S.R. doc. 125, 126 LXIX. Despre Lunea Ceauşul din Nămăeşti a amintit şi N. Iorga, în *Studii şi documente* vol. *VII*, p. 24, 28—30 (documente din colecţia lui I. Şapcaliu şi a revizorului şcolar Gh. Ionescu din Cîmpulung).

[11] *Documente privind Istoria României, Veacul XVI, B. Ţara Românească,* vol. *IV* (1571—1580), Ed. Ac. R.P.R. 1952, p. 108—109.

[12] Idem, vol. *V* (1581—1590), doc. 231, p. XXV, 230—231. Din alte documente rezultă că Oprea din Suslăneşti era bunicul lui Lunea Ceaşul din Nămăeşti despre care am amintit anterior.

[13] Idem, vol. *VI.* (1591—1600), 1953, p. 73.

caute, împreună cu Neagu portar, boii unor gelepi pierduţi în timpul „răzvalei lui Lupu paharnic" [14].

Începînd din secolul al XVII-lea, mai toate documentele cu privire la Suslăneşti amintesc de *familia Jumărăscu* (Jumărea), fapt ce l-a determinat pe I. Şucu, fost arhivist şef la Arhivele Statului-Bucureşti, să scrie : *„A vorbi de vechimea acestei familii însemnează a face însuşi istoricul satului Suslăneşti"* [15].

Numele acestei familii vine de la o poreclă „Jumărea" care are semnificaţia de „om foarte slab şi hieton, om uscăcios, stors, lipsit de orice grăsime". Cuvîntul este de origine slavă [16].

Strămoşul cel mai îndepărtat al acestei familii, pe care-l cunoaştem din documente, a fost Voicu Toacă din Suslăneşti, care, a trăit în prima jumătate a secolului al XVII-lea. El a murit înainte de 1644, cînd cei patru copii ai săi, Badea [17], Neaga „din care se trag Jumărăştii", Vişa „din care se trag Butureştii" şi Neacşa, căsătorită cu Florea din Albeşti, îşi împart averea părintească nu fără ceartă, căci au purtat procese, ajungînd pînă la divanul domnesc al lui Matei Basarab [18].

Din această familie au făcut parte Stoica Ceauşul Jumărea (trecut în documente din anii 1656—1658), Radu Jumărea, poreclit „Măţău" (trecut în documente între anii 1634—1662) şi Stanciu Jumărea [19]. Stanciu Jumărea, prin căsătoria sa cu Velica, fata lui Micu lui Ianoş (Enăşescu) din Dragoslavele, a ajuns să stăpînească pămînt şi case şi în acest sat. *Timp de mai bine de 168 de ani, familia Jumărăscu, începînd cu Stanciu Jumărea la 1656 şi pînă la postelnicul Simon Jumărăscu (la 1824), a purtat numeroase procese pînă la divanul domnesc pentru averea din Dragoslavele* [20].

Familia Jumărăscu, scoborîtoare dintr-unul din cei cinci moşi din Suslăneşti, a ajuns, în decursul secolelor, să-şi mărească continuu moşia. Aceasta s-a realizat prin cumpărături şi numeroase procese cu celelalte familii de moşneni din Suslăneşti (cu Butureştii, Neguţeştii, Negureştii, Parciulea (de fapt tot Negureşti, Isăroiu, Pîrvu etc.).

---

[14] Idem, vol. *VIII*, (1616—1620), p. 376.

[15] I. Şucu este autorul unui valoros studiu despre Măţău (manuscris). În lucrarea sa sînt amintite şi multe documente referitoare la Suslăneşti şi găsite la familii din Măţău. El arată că : *Măţăoanii, din care cele mai multe ramuri sînt originare din Suslăneşti* (şi cele mai vechi), s-au deplasat în Măţău în cursul secolului al XVII-lea, în urma a o serie de cumpărături de pămînt de la Suslăneşti. Astfel ei au cumpărat funiile Stroiasca, Călărăşeasca şi Suslăneasca, ajungînd să limiteze proprietatea Suslăneştilor numai pînă în apa Argeşelului".

[16] Academia Română, *Dicţionarul Limbii Române*, tom. *II*, partea a II-a, fsc. I, Bucureşti 1947, p. 51.

[17] Pe un loc. de la Bibl. Acad. R.S.R., doc. 203 C.C.V. din 21 mai 1655, Badea Toacă, fiul lui Voicu Toacă, îşi pune iscălitura şi o pecete mică inelară care are pe ea vulturul bicefal (o stilizare). Interesant că vulturul bicefal s-a găsit şi pe inelul spătarului Cazan.

[18] Documente în posesia prof. univ. Dan Simonescu şi Arhivele Stat. Bucureşti, Episcopia Argeş, pachet 18, doc. 1 ; *Societatea pentru învăţătura poporului român. Foaie Mensuale*, An. *II*, ian. 1872, nr. 5, Bucureşti, 1872, p. 370—372 ; D. Băjan : „Documente de la Arhivele Statului I, 1568—1840, C. Lung, p. 22.

[19] Biblioteca Academiei R.S.R. doc. 63 CCC VIII, 10 MCLXXVI, 127, CLXV, 198, 199, 202, 203 CCV.

[20] A se vedea şi C. Rădulescu-Codin : *Dragoslavele*, Cîmpulung 1937, p. 119, 121, 124, 137, 164, 169 şi 173. De acelaşi autor : *Un hrisov de la Matei Basarab, Prietenul nostru pentru popor*, vol. *VII*, nr. 3—4, martie—aprilie 1923, p. 12—16.

În anul 1707 (7215) aprilie 8, moşnenii din Suslăneşti s-au strîns cu toţii şi cu cărţile lor de moşie şi au început delimitarea moşiei lor : „Adică noi Suslăneştii toţi, anume Jumărăştii, care sîntem din Radu Măţău şi noi Neguţeştii care sîntem din Neguţ văt(aful), care mai jos ne vom iscăli, strînsu-ne-am toţi la un loc şi am strîns toate cărţile şi hotărniciile ce am avut dă moşie din tot cuprinsul hotarului satului nostru Suslăneşti din sud Muşcel". Cei şapte copii ai lui Stanciu Jumărea (fiul lui Radu Măţău) şi-au pus iscăliturile şi peceţi mici inelare (5 peceţi) [21].

Pe o cruce de piatră din valea Măţăului, de la „Căminuri" ridicată în timpul lui Nicolae Mavrogheni (1786—1790) este amintit „Jumărăscu Grigorie sin Grigorie", urmaş al unui din cei şapte Jumărăşti amintiţi în ocolniţa din 1707 [22].

Documente numeroase se păstrează de la postelnicul Simon Jumărăscu, fiul diaconului Grigore, şi ctitorul vechii biserici de lemn din Suslăneşti. Fiul său, tot postelnic, Ion Simon Jumărăscu a purtat un proces ce a durat 20 de ani (1841—1862) cu familia Vişoiu din Măţău, care vroia să-şi întindă proprietăţile chiar în Suslăneşti. El zideşte în locul bisericii de lemn (cea făcută de tatăl său) una de zid pe care a terminat-o în anul 1848 [23]. Pe o cruce de piatră aflată în vecinătatea unei fîntîni, el pune să se treacă în inscripţie că era „boier de neam" [24]. La 1853 mai 28, Apostol Dumitrescu îi face planul moşiei. Ion Simon s-a căsătorit cu Ana, fiica logofătului Ioan Popescu din Pietroşiţa — Dîmboviţa, şi prin aceasta s-a înrudit cu familiile Fusea din Tîrgovişte şi cu Vlădescu din Boteni (familie care scobora din Tudoran Clucerul, ctitorul mănăstirii Aninoasa) [25]. Într-un cîntec haiducesc referitor la Radu lui Anghel se aminteşte cum acesta l-a atacat într-o noapte pe Ioan Simon [26].

Alături de familia Jumărăştilor şi a celorlalţi moşneni de care am mai amintit, considerăm că trebuie să ne referim şi la un moşnean din Suslăneşti (fără a putea stabili cu precizie din care familie cunoscută anterior sec. al XVII-lea făcea parte, din ce moş se trăgea) care şi-a

---

[21] S-au păstrat mai multe exemplare din această ocolniţă : unul în posesia familiei Vişoiu Peştereanu din Măţău, altul la Bibl. Acad. R.S.R., doc. 4 C LXXVI. Amintit şi de N. Iorga în *Studii şi documente*, vol. *VII*, p. 52 (exemplarul fost în posesia revizorului Gh. Ionescu din Cîmpulung, un descendent direct din familia Jumărăştilor).

[22] Crucea (nedescifrată complet) este trecută şi de P. Coman : *Cele mai vechi cruci ale Măţăului*, în *Muşcelul nostru*, an. *IV*, sept.—oct. 1932, nr. 7—8, p. 40—44 şi în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, fasc. 69, 1931 şi extras *Văleni de Munte* 1932, p. 5.

[23] Brătulescu, Victor : *Biserica de azi a satului Suslăneşti*, în *Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice*, ian.—martie 1940, an *XXXIII*, fasc. 103, p. 9—10.

[24] Diplomă dată lui Simon Jumărăscu de către Al. N. Şuţu la 1819. V — 10 prin care îl trece la categoria „boierilor de neam" (în posesia prof. univ. Dan Simonescu).

[25] Popescu-Runcu, Preot Al. A. : *Ctitoriile urmaşilor lui Leaotă Căpitan de Plai*, în *Albina*, an *XXXIX*, nr. 14, Bucureşti, 3.IV. 1963, p. 215—216.

[26] Rădulescu-Codin, C. : *Cîmpulungul Muscelului. Istoric şi legendar* 1925, p. 215, nota 1 ; Lazarina Georgescu : *Radu lui Anghel*, în *Presa*, C. Lung, an *IV*, 1940, nr. 110, oct. 5, p. 2 şi Constantin Dinu : *Haiducul Radu Anghel*, în *Din activitatea ştiinţifică a cadrelor didactice din Institutul Pedagogic Bucureşti, pe anul 1957*, Bucureşti, 1958, p. 229—241.

luat numele de familie Suslănescu (de la satul de unde era). Acest nume de familie îl întîlnim în documente pentru prima oară în anul 1675.III.14 (Neacşu Suslănescu) şi la 1773.V.12, cînd unchiaşul Iane Suslănescu, ginerele lui Mihai din Nămăeşti, vinde popii Nicolae din Nămăeşti un cămin de casă cu pomet rămas de la socru-său. Această familie o găsim amintită în documentele cu privirel a Suslăneşti pînă la finele sec. al XIX-lea, cînd pleacă pentru a se stabili la Cîmpulung. Un membru al ei, medelnicerul Iordache Suslănescu este amintit la Ploieşti pe la 1829 [27].

În Suslăneşti, în detrimentul vechilor familii de moşneni, prin cumpărare sau donaţii, au ajuns să aibă proprietăţi : mănăstirea Cîmpulung (danie făcută la anul 1697 de ieromonahul Cozma din Suslăneşti), biserica Şubeşti din Cîmpulung (de unde numele de „Şubeasca"), biserica Sf. Gheorghe din Cîmpulung, schitul Mărculeşti (la 1807.VII.23, Simon Jumărăscu vinde, părintelui Ieconom Ioanichie de la schitul Mărculeşti, o livadă de fîn în valea Măţăului), Alecu Chilişoiu (rudă cu C. Aricescu), Dumitrache Urianu (livadă de fîn cumpărată de la Jumărăşti la 18.IX.1809) şi treti logofătul Nicolae Rucăreanu.

Proprietatea Rucărenilor nu s-a putut întinde în partea de vest a satului Suslăneşti, dincolo de Argeşel, spre dealul Măţăului, deoarece acolo se aflau proprietăţile Jumărăştilor de care nu s-au putut atinge.

Şi modul cum Nicolae Rucăreanu jefuia pe săteni (familiile vechilor moşneni) de pămînturi şi modul crunt cum îi exploata, rezultă din multe documente muşcelene. Treti logofătul Nicolae Rucăreanu şi-a mărit continuu moşia la Suslăneşti. Silind pe moşneni să-i vîndă pămîntul, le lua şi hrisoavele referitoare la aceste pămînturi. În mîinile lui a ajuns şi hrisovul lui Lunea Ceausul cu privire la moşiile sale de la Suslăneşti [28]. Rucărenii au vîndut moşia din Suslăneşti unui Prislopeanu, care a lăsat-o fiicei sale căsătorită Andreescu şi care a stăpînit-o pînă în anul 1944.

Nici Jumărăştii nu au rămas cu moşia lor. Descendenţii postelnicului Ioan Simon Jumărăscu şi-au vîndut, la începutul sec. al XX-lea, mai toată moşia lui Ioniţă Georgescu.

În anul 1916, satul Suslăneşti a fost ocupat de divizia a XII-a bavareză. S-au dat lupte grele în special în ziua de 30.XI.1916 cînd von Bogendörfer a căutat să menţină linia frontului pe linia Argeşului. În aceste lupte, a murit, la Suslăneşti, baronul Max Emanuel von Pfeten (rudă cu împăratul Germaniei) şi care a fost înmormîntat în curtea bolniţei mănăstirii Cîmpulung. Luptele şi ocupaţia germană au adus mari pagube satului Suslăneşti. [29] Atunci, s-au tăiat cei 64 de nuci care aveau în majoritatea peste 100 de ani, şi care fuseseră plantaţi de Jumărăşti de-a

---

[27] Bibl. Acad. R.S.R. doc. DCXLI/46. Membrii din această familie trăiesc şi astăzi.

[28] Simonescu, Dan I. *O jalbă de la începutul secolului al XIX-lea. Document Muşcelean,* în *Revista Arhivelor,* vol. *I,* nr. 1—3, Bucureşti 1924—1926, p. 270—273.

[29] Ortlepp, Fritz : *Luptele din regiunea Bran şi Dragoslavele,* Traducerea din limba germană de preot I. Răuţescu, Cîmpulung 1933, p. VI + 150 + 2 hărţi.

lungul drumului care trecea prin mijlocul satului (drumul care leagă Suslăneştii cu satele Nămăeşti şi Boteni) [30].

Satul Suslăneşti, în catagrafiile din prima jumătate a sec. al XIX-lea (catagrafiile din anii 1838 şi 1845), nu număra mai mult de 26—35 case cu o populaţie ce nu depăşea 150 locuitori, în majoritate moşneni vechi, de baştină de acolo. În preajma anului 1944, majoritatea familiilor vechi de moşneni ajunseseră în stare de sărăcie. În sat şi terenurile dependente de aceasta, existau două mari proprietăţi care depăşeau 100 ha pămînt (pomet, păşuni, grădini de zarzavat, la care se adăugau două mori, cîrciumă, joagăr de lemne, poverne, uscătorii de prune etc.).

După 1944, în satul Suslăneşti, încadrat în comuna Mioarele (unde s-a creat şi o gospodărie agricolă colectivă) s-a lichidat marea proprietate existentă anterior.

Şi documentele cu privire la acest sat aduc o contribuţie însemnată în cunoaşterea modului de organizare (de formare şi dezvoltare) a unei obştii moşneneşti. Încă din secolele XV—XVIII, unii membri ai obşti au reuşit să-şi delimiteze cu precizie proprietatea şi să şi-o mărească continuu în detrimentul celorlalţi membri ai obştii (ex. familia Jumărăscu). Procesul acesta de pauperizare a majorităţii populaţiei unei obştii moşneneşti s-a agravat în condiţiile destrămării orînduirii feudale, în secolele XVIII—XIX (documentele cu privire la treti logofătul Nicolae Rucăreanu).

Istoricul satului Suslăneşti, aşa cum rezultă din descoperirile arheologice şi din numeroasele documente pe care le cunoaştem astăzi, ne oferă un bogat material cu privire la continuitatea populaţiei de acolo.

QUELQUES DONNÉES CONCERNANT LE PASSÉ D'UN ANCIEN VILLAGE DE PAYSANS LIBRES-SUSLĂNEŞTI.

RÉSUMÉ

Le village de Suslăneşti est situé sur la vallée d'une petite revière Argeşel à neuf kilomettres de la ville de Cîmpulung, département d'Argeş. Les dates les plus anciennes relatives à ce village, nous les possédons par les recherches archéologiques effectuées en 1959.

Le lieu où se trouve actuellement ce village a été autrefois (dans l'antiquité) un centre daco-gétique où on a trouvé des objets provenant du commerce avec les anciennes cités grecques de la Mer Noire.

Les plus anciens documents ecrits datent depuis l'année 1503 et se référent au commerce des habitants de Suslăneşti avec la ville de Braşov, en Transylvanie.

---

[30] *Memoriu privitor la pagubele ce mi s-au adus proprietăţii din comuna Măţău, satul Suslăneşti din jud. Muşcel de trupele de ocupaţie în timpul războiului 1916—1918.* Memoriul este făcut de ing. silvic Marian Georgescu. Se află în posesia autorului acestui articol, ca şi alte documente inedite referitoare la Suslăneşti.

A l'occasion des recherches archéologiques de 1959, on a trouve les ruines d'une église fondée par une famille de nobles dont l'existence est attestée par les pierres tombales datant de 1558 à 1579.

Les documents relatifs à ce village sont nombreux à partir du XVII-ème siècle et ils se réfèrent en majorité à l'histoire des familles de paysans libres, à leurs luttes pour consserver et aggrandir leurs terres.

Deux familles, l'une de'origine locale, nommée Jumărăscu et l'autre de Cîmpulung, Rucăreanu, réussirent ou cours des siècles, à y accaparer de grandes propriétés. Leurs fortunes représentée en premier lieu par des propriétés terriennes se réaliserent au détriment des autres familles de paysans de ce village.

Pendant la première guerre mondiale, des luttes achernées s'engagèrent dans cette région entres roumains et allemands.

En 1945, après la réforme agraire, la grande propriété fut liquidée en ce village aussi.

L'histoire de Suslănești nous offre des dates qui dénotent la continuité de la population locale, des temps les plus anciens jusqu'à nos jours.

Comunicare ținută la cea de a II-a Sesiune de comunicări științifice a Muzeului județean Argeș — Pitești 24—25.V.1971.

UN DOCUMENT NECUNOSCUT DE LA RADU MIHNEA, DOMNUL ȚĂRII ROMÂNEȘTI

MARIN BRANIȘTE

În comuna Hîrsești din sudul județului Argeș, s-a găsit de curînd actul prin care, la 7 iunie 1615, Radu Mihnea Vodă (1601—1602; 1611—1616) întărea lui Voico, Sarul, popii Tatul și lui Oancea, ocine în Hîrsești, Obrejani și Batia. Scris în limba slavă, pe pergament măsurînd 41,5 cm × 32 cm și întărit cu pecete, acum pierdută, documentul are următorul cuprins :

† Мл(с)тїєю бжїю Іѡ Ра(д)оу(л) воєво(да) и г(сд)нъ в(ъ)со(и) землє Ѻу(г)гровлаχїискоє, снъ велика(г) и прѣдобра(г) поко(и)нняго (sic) Ми(χ)нє(в) воєво(да), дава(т) г(сд)воми сїю повєлєнїє г(сд)воми Воико(в) ѡ(т) Батю и съ(с)|| снови є(г) єлицє(χ) бгъ да(ст) ıако(ж) да мѹ є(ст) ѡ(ч)нѹ ѹ Батю, али ѡ(т) ѹ(ж) Попѣ(с)къ трєта(г) дє(л) ѡ(т) по(л) и ѡ(т) шѹ(м) и ѡ(т) во(д) и ѡ(т) сєд‹алищє сєл›[1] ѡ(в) ѡ(т) по св8(д) варє єлика сє(χ)ти(т) избра(т) ѡ(т) по въ(с) χотаро(м), понє(ж)|| є(ст) покѹпи(л) Воико ѡ(т) на(д) Манѣ Югь(в) за аф а(с)при срє(б) въ дни поко(и)нню(м) ро(дї)тє(ли) г(сд)вми Ми(χ)нє(в) воєво(д).

И па(к) кѹпи(χ) Воико ѡ(т) на(д) Мѹша Мѹшато(в) али ѡ(т) ѹ(ж) Сърѹлѣ(с)къ трєта(г) дє(л) ѡ(т) по въ(с) χо||тароо(м) за ѡн а(с)при при дни Ра(д)оула воєво(д) Шє(р)ба(н); па(к) покѹпи(χ) Воико ѡ(ч)нѹ ѹ Батю ѡ(т) на(д) Нєгрита Станє(в) дъщїра Сарѹло(в) а . . . . ѹ(ж) Сарѹло(в) половино за вф а(с)при го(т).

И па(к) покѹпи(χ)|| Воико ѡ(ч)нѹ ѹ Хь(р)сєщї али ѡ(т) дє(л) Дадє(в) дъщєра ‹Б›ъ(р)кь(в) полови(н) и ѡ(т) ѹ(ж) Жїтїєнѣ(с)къ паки(ж) полови(н) ѡ(т) по(л) и ѡ(т) шѹ(м) и ѡ(т) во(д)и съ ливєзи и ѡ(т) бро(д) за во(д)ни(ц) ѡ(т) по въ(с) мє(с)то варє єлика сє

[1] Rupt, în original.

(χ)ти(т) | избра(т) ω(т) Кȣпє(н) дори ȣ Въ(л)чѣωа Мȣшато(в) понє(ж) є(ст) покȣпи(л) Воико ω(т) на(д) Дадѣ за аѱн а(с)при го(т) въ дни Миχаи(л) воєво(да).

И па(к) кȣпи(л) Воико ω(т) на(д) Стана Єлинє(в) и ω(т) Нѣ(к)ша || дъщира Станє(в) ω(т) ȣ(ж) Тофлѣ(с)къ полови(н) ω(т) .... χотаро(м) єлика сє(χ)ти(т) избра(т) за афл а(с)при го(т)

И ω(т) на(д) Ра(да) дыщєра М......... ω(т) Хь(р)сє(щ) дє(л) .... и по кȣпєніє єликаχь кє(т) има(т) ω(т) ȣ(ж) жи..... || нѣ(с)къ половино ω(т) Кȣпє(н) дори ȣ вь(л)чѣωа ‹Мȣ› шатоо(в) за ωмє а(с)при въ дни Ра(д)оула воєво(д) Шє(р)ба(н).

И па(к) покȣпи(χ) Воико и Татȣ(л) и Сарȣ(л) ω(ч)нȣ ȣ Ѿбрєжиιани ω(т) дє(л) Вла(и)кȣло(в) снь Нє(к)шȣцєи | али ω(т) ȣ(ж) єи половино варє єлика сє (χ)ти(т) и(з)бра(т) ω(т) по въ(с) χотаро(м) ω(т) Кȣпє(н) дори ȣ во(д) Ко(д)мѣнє(в) за а во(л) цѣ(н) єго а(с) а и за ц а(с) го(т).

И па(к) покȣпи(л) Воико и Сарȣ(л) ω(ч)нȣ ȣ Хь(р)сєщи дє(л) || Дадє(в) дыщіра Бъ(р)къ(в) ω(т) ȣ(ж) Бєгъ(в) трєта(г) дє(л) ω(т) Кȣпє(н) дори ȣ въ(л)чѣωа Мȣша(т) ω(т) по въ(с) χотаро(м) за .ωн. а(с)при.

И па(к) да є(ст) Сарȣло(в) и Василїє(в) ω(ч)нȣ ȣ Батю али дѣ(дї)на бащо(м) си Фътȣлω(в) || Бȣзѣ въса(χ) занє(ж) нєгова стара и права ω(ч)нȣ и за дѣ(дї)нȣ ω(т) на(д) ро(дї)тєлї и(м).

И па(к) покȣпи(χ) Сарȣ(л) и Василїє ω(ч)нȣ ȣ Батю ωба(ч) ω(т) Кодрȣ(л) По(р)търє(с)кȣ пєта(г) дє(л) ω(т) по въ(с) χотаро(м) ω(т) на(д) Манѣ || и ω(т) на(д) Зърнъ за ац а(с) въ дни Миχаи(л) воєво(д).

И па(к) кȣпи(χ) Сарȣ(л) ω(н) са(м) ω(ч)нȣ ȣ Хьрсє(щ) ω(т) на(д) Дадѣ дъщїра Бь(р)къ(в) полови(н) ω(т) дє(л) єи и ω(т) ȣ(ж) Житїинѣ(с)къ па(к) половино ω(т) по вє(с) χота(ром) || за аун. а(с)при го(т).

И па(к) кȣпи(χ) Сарȣ(л) ω(т) на(д) Стана Єлинє(в) и ω(т) Nѣ(к)ша дъщїра Станє(в) али ω(т) ȣ(ж) Тофлѣ(с)къ половино за аѱл. а(с)при.

И па(к) покȣпи(л) Ѿа(н)ча ω(ч)нȣ ȣ Хъ(р)сєщи ω(т) || на(д) Стоика снь Тȣдоро(в) дє(л) єго въса(χ) и за дѣ(дї)но и за покȣпєнїє ω(т) по(л) и ω(т) шȣ(м) и ω(т) во(д) и ω(т) сєдали(щ) сєло(в) и ω(т) ливєзи и ω(т) бро(д)вє зє во(д)ницȣ и ω(т) по въ(с) χотаро(м) за в. кравє цє(н) и(м) || а(с)при аχ. и за .ф. а(с)при.

И па(к) покȣпи(л) Ѿа(н)ча ω(ч)нȣ ȣ Хь(р)сєщї ω(т) дє(л) Стоикь(в) снъ Добротъ(в) полови(н) и за Дъ(дї)нȣ и за покȣпєнїє

ω(т) по въ(с) χотаро(м) ω(т) Кѹпє(н) дори ѹ въ(л)чѣωа || Мѹшато(в) али ω(т) χотарѹ(л) Топоръ(с)кѹ ω(т) на(д) Сто(и)ка снъ Добротъ(в) за .ψн. а(с) го(т).

И па(к) покѹпи(л) по(п) Татѹ(л) ω(ч)нѹ ѹ Батю али ω(т) ѹ(ж) попѣ(с)къ ω(т) на(д) Нєгѹца дъщїра Їваноо(в) || трєта(г) дє(л) ω(т) по(л) и ω(т) шѹ(м) и ω(т) сєдали(щ) сєло(в) ω(т) ..... вѹ(д) варє єлика сє (χ)тит и(з)брат ω(т) по въ(с) χотаро(м) за ωн а(с) при го(т).

И па(к) .....(с)..... опи(в) Татѹлω(в) ω(ч)нѹ ѹ Батю дє(л) ѹико(м) си Їωно(в) въса(χ) || ω(т) ѹ(ж) попѣ(с)къ ω(т) по въ(с) χотаро(м) понє(ж) ю є(ст) д... ѹико(м) си Їω(н) на съмръ(т) є(г) юко(ж) да є(ст) ємѹ вє(ч)ноє въ(с)поминанїє.

И па(к) покѹпи(л) по(п) Татѹ(л) ω(ч)нѹ ѹ Хь(р)сєщї ω(т) на(д) Нѣ(к)ша дъщїра Станє(в) || половино ω(т) Кѹпє(н) дори ѹ въ(л)чѣωа Мѹшато(в) за ωн а(с)при го(т).

И продадо(χ) сїи ви(ш) рє(ч)ни имени(т) людї ни(χ)нє ω(ч)нє за свои(м) доброволю и съ(с) оузнанїє въса(м) мєгїашо(м) ω(т) го(р) и з до(л) и ω(т) ω || кр(с)тнє(м) мє(с)тоо(в).

А пото(м) къда є(ст) би(л) ннѣ при дни г(сд)воми, а Воико и Сарѹ(л) и Ѡа(н)ча, ω(ни) сѹ(т) свє(д)тє(л)ствова(л) прє(д) г(сд)вми съ(с) многи добри лю(дї) на и(м) ω(т) Хь(р)сєщи Ми(χ)и(л) и ста(р) Лѹка и по(п) Манѣ || и Дрьгѹ(ш) и Дѹмитрѹ и ω(т) Мъ(лд)рєщї Ѳѳана ва(т) и Мари(н) Ба(н) и Нѣика и ω(т) Грозє(щ) Ста(н)чю(л) пръ(к)ла(б) и ста(р) Бѹнѣ како сѹ(т) ни(χ)нє правє ω(ч)нє покѹпєнє бє(з) ни є(д)но мль(в) съ(с) ни(χ)то.

Има(л) є(ст) и книгє||на(д) сїє ω(ч)нє анѹ є(ст) загинѹ(л) Сє(г) ра(дї) дадо(χ) съ(м) и г(сд) вми Воикω(в) и Сарѹлω(в) и по(п) Татѹлω(в) и ω(н)чє(в) ıако(ж) да сѹ(т) и(м) ω(ч)нє дѣ(дї)нє..... и(м) снови(м) и внѹко(м) и прѣ(в)нѹчєто(м) и нє ω(т) никогож(д)о нє||покольби(м) по ри(з)мо г(сд)вми.

Сє(ж) ѹбо и свє(д)тли постави(χ) г(сд)вми жѹпа(н) Єнаки вє(л) ба(н) Кралє(в)скїи и жѹпа(н) Гєωргє вє(л) дво(р) и жѹпа(н) Вє(н)ти(л) вє(л) ло(г) и Дѣдю(л) ви(ст) и Лєка спа(т) и Миχалаки сто(л) и Братѹ(л) || ко(м) и Лѹпѹ(л) пє(χ) и жѹпа(н) Бє(р)на(д) вє(л) поо(ст) и и(с) Вє(н)ти(л) вє(л) ло(г). И а(з) Лєпъда(т) лоо(г) въ на(с)то(л) гра(д) Търгови(щ) м(с)ца юнїє ѹ з дни и ω(т) Адама до ннѣ тє(ч)нїа лѣтоо(м) в(ъ)лѣ(т) зркг.

\+

Їω Радоул вωєвωда милостїю Божїю господаръ.

„Din mila lui Dumnezeu, Io Radul voevod și domn a toată Țara Ungrovlahiei, fiul marelui și preabunului răposatului Mihnea voevod, dă dominia mea această poruncă a domniei mele lui Voico din Batia și fiilor lui cîți îi va da Dumnezeu, ca să-i fie ocină în Batia, însă din funia

popească a treia parte, din cîmp și din pădure și din apă și din vatra satului, de peste tot cît se va alege, din tot hotarul, pentru că a cumpărat Voico de la Manea al Iugăi, pentru 1500 aspri, în zilele răposatului părinte al domniei mele, Mihnea voevod.

Și iarăși a mai cumpărat Voico de la Mușa al lui Mușat, însă din funia sărulească a treia parte din tot hotarul, pentru 850 aspri, în zilele lui Radu Șerban voevod.

Și iarăși a mai cumpărat Voico ocină la Batia, de la Negrila a lui Stan, fiica Sarului, însă din funia Sarului jumătate, pentru 2500 aspri gata.

Și iarăși a mai cumpărat Voico ocină în Hărsești, însă din partea Dadei, fiica lui Bîrcă jumătate, și din funia jitienească jumătate, din cîmp și din pădure și din apă și din livezi și din vad de moară, de peste tot locul, cît i se va alege, de la Cupeni pînă în vîlceaua lui Mușat, căci a cumpărat Voico de la Dadea, pentru 1750 aspri gata, în zilele lui Mihail voevod.

Și iarăși a mai cumpărat Voico de la Stana a Elinei și de la Neacșa, fiica Stanei, din funia toflească jumătate din tot hotarul, cît se va alege, pentru 1730 aspri gata; și de la Rada, fiica . . . . din Hărsești, partea . . . . și cumpărătură, cît vor avea, din funia jitienească jumătate, de la Cupeni pînă în Vîlceaua lui Mușat, pentru 845 aspri, în zilele lui Radu Șerban voevod.

Și iarăși au mai cumpărat Voico și Sarul ocină în Obrejani, din partea Vlaicului, fiul Necșuței, însă din funia ei jumătate, cît i se va alege din tot hotarul, de la Cupeni pînă în apa Codmeanei, pentru 1 bou — prețul lui: 1 000 aspri — și pentru 900 aspri gata.

Și iarăși au mai cumpărat Voico și Sarul ocină în Hărsești, partea Dadei, fiica lui Bîrcă, din funia Begăi a treia parte, de la Cupeni pînă în vîlceaua lui Mușat, din tot hotarul, pentru 850 aspri.

Și iarăși să fie Sarului și lui Vasile ocină în Batia, însă dedina tatălui lor, Buzea al Fătului, în întregime, căci i-a fost ocină veche și dreaptă și de moștenire de la părinții lui.

Și iarăș au cumpărat Sarul și Vasile ocină la Batia, însă din codrul (= bucata, funia) portăresc a cincea parte, din tot hotarul, de la Manea și de la Zîrnă, pentru 1900 aspri, în zilele lui Mihail voevod.

Și iarăși a cumpărat Sarul, el singur, ocină în Hărsești, de la Dadea fiica lui Bîrcă, jumătate din partea ei și din funia jitienească iarăși jumătate, din tot hotarul, pentru 1450 aspri gata.

Și iarăși a cumpărat Sarul de la Stana a Elinei și de la Neacșa, fiica Stanei, însă din funia toflească jumătate, pentru 1730 aspri.

Și iarăși a cumpărat Oancea ocină în Hărsești, de la Stoica, fiul lui Tudor, toate părțile lui și de moștenire (dedină) și de cumpărătură, din cîmp și din pădure și din apă și din vatra satului și din livezi și din vaduri de moară și din tot hotarul, pentru două vaci — prețul lor: 1600 aspri — și pentru 500 aspri.

Și iarăși a mai cumpărat Oancea ocină în Hărsești, jumătate din partea lui Stoica, fiul lui Dobrotă, și de moștenire (dedină) și de cum-

părătură, din tot hotarul, din Cupeni pînă în vîlceaua lui Mușat, însă din hotarul toporăsc, de la Stoica fiul lui Dobrotă, pentru 750 aspri gata.

Și iarăși a cumpărat popa Tatul ocină în Batia, însă din funia popească, de la Neguța, fiica lui Ivan, a treia parte, din cîmp și din pădure și din vatra satului, din . . . ., oricît i se va alege din tot hotarul, pentru 850 aspri gata.

Și iarăși . . . . Tatului, ocină la Batia, toată partea unchiului său Ioan, din funia popească, din tot hotarul, căci i-o dăduse unchiul său Ioan, la moartea sa, ca să-i fie pomană în veci.

Și iarăși a cumpărat popa Tatul ocină în Hărsești, de la Neacșa, fiica Stanei, jumătate, de la Cupeni pînă în vîlceaua lui Mușat, pentru 850 aspri gata.

Și au vîndut acești maisusziși oameni ocinile lor de bunăvoia lor și cu știrea tuturor megieșilor din sus și din jos și din locurile de primprejur.

Iar apoi, cînd a fost acum în zilele domniei mele, Voico și Sarul și Oancea au mărturisit înaintea domniei mele, cu mulți oameni buni și anume : din Hărsești : Mihail și Luca cel bătrîn și popa Manea și Drăguș și Dumitru ; și din Măldărești : Oana, văt < af ; aman > și Marin Ban și Neaica ; și din Grozești : Stanciul pîrcălab și Bunca cel bătrîn, precum că sînt ocinile lor drepte, cumpărate fără nici o ceartă cu nimeni.

Fost-au și cărți pe aceste ocine, dar s-au pierdut.

Pentru aceasta am dat și domnia mea lui Voico și Sarul și popei Tatul și lui Oancea, să le fie ocine și dedine, lor și fiilor și nepoților și strănepoților și neclintit de nimeni, după hrisovul domniei mele.

La aceasta am pus domnia mea și martori : jupan Enachi, mare ban al Craiovei, și jupan Gheorghe, mare vornic, și jupan Ventilă, mare logofăt, și Deadiul, vistier, și Leca, spătar, și Mihalachi, stolnic, și Bratul, comis, și Lupul, paharnic, și jupan Bernad, mare postelnic. Și ispravnic, Ventilă, mare logofăt.

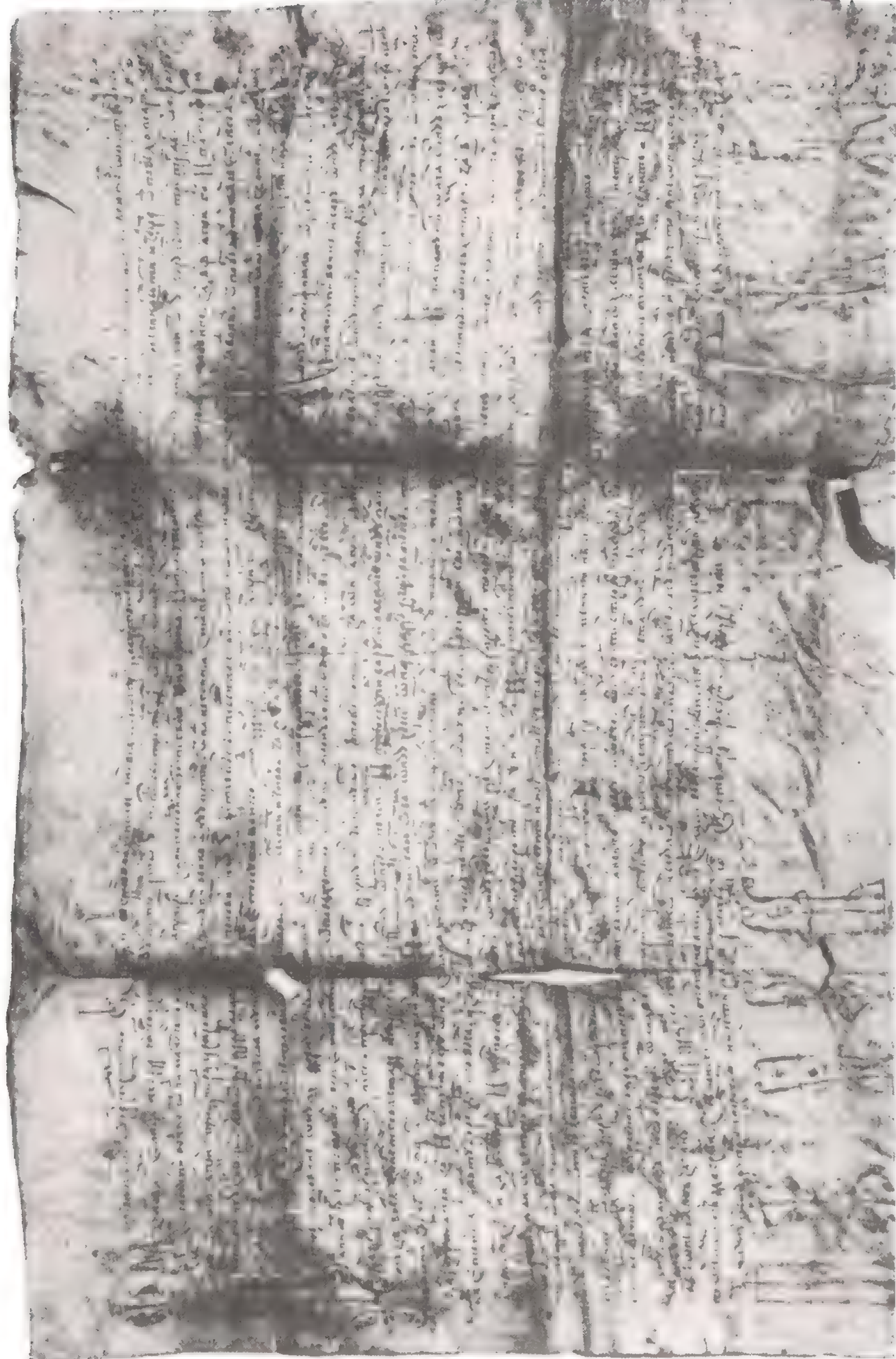
Și am scris eu Lepădat logofăt, în cetatea de scaun Tîrgoviște, luna iunie în 7 zile și în cursul anilor, de la Adam pînă acum, 7123 (1615).

Io Radul voevod, din mila lui Dumnezeu domn“ [2].

Nu e locul aici pentru o analiză amănunțită a documentului. Aceasta o vor face, pe larg, stăruitor și competent, specialiștii. Pînă la o valorificare mai amplă însă, chiar și simpla enumerare a cîtorva considerațiuni sugerate de text, o socotim binevenită.

Astfel, se observă lesne că limba slavonă a documentului este influențată sensibil de graiul viu românesc, constatare valabilă, de altfel,

[2] Documentul ne-a fost pus la îndemînă de preotul Alexandru Ponova din Hîrșești, căruia i l-am și restituit, după folosire, spre a-l depune la Biblioteca Academiei R.S.R. Repetînd și completînd, actul este un original slav, pergament 41,5 × 32 cm, pecete timbrată pierdută. E inedit (neinclus în D.I.R.). Lectura și traducerea au fost verificate de d-na Dalila Aramă de la Biblioteca Academiei R.S.R.

și pentru multe alte documente slavo-române, chiar mai timpurii [3]. Găsim, de pildă, folosite elemente lexicale românești : vîlceaua, codrul, megieși, livezi ; antroponime românești : Vasile, Sarul, Neacșa, etc. ; toponime românești: Cupeni, Hîrsești, Măldărești, Grozești, etc.; atribute românești : popească, jitienească, toflească, portăresc, etc. ; cuvinte flexionate românește : forma genitivului românesc (ot uj ei = din funia ei ; ot de/l/ ei = din partea ei ; snă Necșuței = fiul Necșuței), etc.

În cuprinsul actului se întîlnesc, apoi, referiri la unele modalități, criterii și principii juridice care dirijau relațiile agrare și schimburile comerciale în epoca respectivă, precum : *protimia* (dreptul rudelor și vecinilor de a li se vinde lor, cu prioritate, loturile făcute vînzătoare) ; *plata mixtă* (în bani și natură, respectiv, în aspri și bovine) a terenului cumpărat.

Mai departe, pe lîngă alte toponimice, actul amintește de satul — azi dispărut — *Batia*, al cărui locuitor era „Voico" și prin vatra căruia trecea *„funia"* cumpărată de popa Tatul. Satul acesta tradiția îl localizează la o distanță de circa 5 km de Hîrsești, între văloeaua lui Mușat amintită în document și vălceaua Lăzăroaia, pe colina „Ulmilor". Satul — se spune — ar fi pierit cu totul — cînd, încă nu știm — într-o năvală de turci [4].

În general și rezumativ vorbind, valoarea documentului e dublă. Pe plan mai larg, istoriografic, el se adaogă multor altora pe care le avem din această vreme, ca material documentar la problema proprietății țărănești în vremea lui Radu Mihnea, voevod care s-a văzut constrîns să îmbunătățească situația moștenită de la înaintași, în această privință [5]. Pe plan local, documentul constituie o filă din hronicul ce-și așteaptă izvodirea al străvechiului sat argeșean Hîrsești. Năzuința de emancipare a locuitorilor săi, manifestată odinioară prin achiziționarea de loturi personale și uneori colective — ar fi de văzut dacă toponimicul *„Cupeni"*, care se întîlnește de mai multe ori și în textul documentului nostru nu e cumva slavonescul *cupană* (= împreună, laolaltă) chemat să denumească o proprietate colectivă — urmînd sensul suitor, se va superioriza și materializa în gesturi de o înaltă semnificație. Astfel, la începutul veacului al XIX-lea, ei vînd, mai întîi produsele „moșiei" Cupeni : grîul și porumbul, iar după aceea însuși trupul ei, ca să cumpere cărți, pentru folosul comun al obștei satului, cum aflăm dintr-o însemnare pe o veche carte de cult [6]. Lumini din trecute vremi, proiectate spre Argeșul luminos de astăzi.

---

[3] Cf. Damian Bogdan, *Caracterul limbii textelor slavo-române,* București, 1946.

[4] Într-o *„Carte de alegere"* din 1696 (Colecție personală), toponimicul în discuție apare tot sub varianta *„Batiu"*.

[5] *Documente privind Istoria României, veacul XVII B, Țara Românească,* vol. *II* (1611—1615), București, 1951, p. III.

[6] Cf. Marian M. Braniște, *Însemnări pe cărți bisericești vechi (Regiunea* Argeș), art. în rev. *Mitropolia Olteniei,* anul *XIX,* nr. 11—12 (noiembrie-decembrie) 1967, p. 933.

UN DOCUMENT INTÈRN INÉDIT DE L'ÉPOQUE DU PRINCE RADU MIHNEA (1615)

RÉSUMÉ

Depuis peu de temps a été découvert, dans le village Harseşti du département Argeş, le document par lequel le prince Radu Mihnea (1601—1602 ; 1611—1616) confirmait à certains habitants le droit de propriété sur quelques morceaux de terre, achetés ou hérités par eux.

Nous présentons la photographie, la lecture et la traduction de l'acte inédit, en entier et nous faisons quelques sommaires considérations sur sa valeur du point de vue de sa forme et de son fonds.

Ainsi, du point de vue linguistique, on y observe une sensible influence du langage vivant roumain sur la langue slavonne officielle, dans laquelle l'acte este redigé, et à savoir ; on a utilisé des éléments lexicaux roumains (vîlceaua, codrul, megieşi), des anthroponymes roumains (Vasile, Sarul, Neacşa, etc.), des toponymes roumains (Cupeni, Hîrseşti, Măldăreşti, Grozeşti), des adjectifs roumains (popească, jitienească, toflească, portăresc), de cas exprimés en flexion roumaine (snă Necşuţei = le fils de N. ; ot uj ei = de sa corde ; ot de/1/ ei = de sa part).

Le contenu de l'acte reflète : l'exercitation du droit de „*protimisis*" (le droit des parents et des voisins d'être préférés à l'achat des certains morceaux avoisinés avec les leurs et mises en vente), le payement mixte (en monnaie et en nature, respectivement en aspres et bovins) du terrain acheté et fait révéler le village — aujourd'hui disparu — Batia.

Dans le cadre large de l'historiographie roumaine, l'acte constitue encore une pièce documentaire concernant le problème de la propriété paysanne au temps du prince Radu Mihnea, et sur le plan local, il constitue le matériel d'une intéressante page de la monographie que l'on attend, sur le très ancien village de Harseşti, dont les habitants on les rencontre en vendant le domaine Coupeni, mentionné dans l'acte, pour se procurer des livres. Des lumières du passé projetées sur l'Argeş lumineaux d'aujourd'hui.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune ştiinţifică de comunicări a Muzeului judeţean Argeş — Piteşti 24—25 mai 1971.

TEZE ŞI IPOTEZE ÎN PROBLEMA TRECERII DE LA FEUDALISM LA CAPITALISM

LIVIU ŞTEFĂNESCU

Istoriografia noastră a parcurs o etapă importantă pe drumul larg deschis de revoluţia socialistă în România. Ea a ajuns la o treaptă superioară care marchează însăşi propria sa revoluţionare. Personalităţi de seamă s-au impus, lucrări remarcabile individuale, sinteze monumentale, culegeri documentare impresionante, o adevărată şcoală nouă. În acest context au fost confruntate opinii diferite cu privire la periodizarea istoriei României. Un interes aparte l-a prezentat apariţia relaţiilor de producţie capitaliste.

K. Marx analizînd formele premergătoare producţiei capitaliste a stabilit ca premise ale muncii salariate :

— munca liberă şi schimbul acestei munci libere pe bani în scopul de a reproduce şi de a valorifica banii, de a fi consumată de bani ca valoare de întrebuinţare pentru bani;

— separarea muncii libere de condiţiile obiective ale realizării ei, de mijloacele de muncă şi de obiectul muncii.

Dar separarea muncii libere de condiţiile obiective ale muncii sale înseamnă descompunerea micii proprietăţi libere precum şi a proprietăţii colective asupra pămîntului bazată pe comuna orientală.

Vorbind de existenţa acestei premise la situaţiile reale ale proprietăţii comunitare asupra pămîntului, K. Marx distingea în Europa două situaţii :

A. a) proprietatea comunitară se manifestă în aşa fel încît micile comunităţi vegetează independent unele lîngă altele şi în cadrul lor individul munceşte independent, împreună cu familia lui, pe lotul care i-a fost atribuit pe de o parte pentru sine, pentru reproducerea forţei de muncă iar pe de altă parte, o anumită muncă pentru „dominium seniorial" — dreptul de a dispune asupra proprietăţii — sau pentru acumularea unor provizii comune. Aici sînt plasate comunităţile româneşti.

b) proprietatea comunitară se manifestă astfel încît unitatea se poate extinde, imprimînd un caracter colectiv procesului muncii însuşi. Aici sînt plasate vechile comunităţi celtice.

B. O a doua formă a proprietăţii comunitare presupunînd colectivitatea, nu ca substanţă în care indivizii nu sînt decît simple fenomene

întîmplătoare sau constituie părţi componente ale ei formate pe cale naturală, are ca bază nu pămîntul, ci oraşul ca sediu centru, deja creat al proprietarilor de pămînt. Aici ogorul apare ca teritoriu al oraşului şi nu satul ca simplu accesoriu al pămîntului.

a) la romani concentrarea locuinţelor la oraş a constituit baza organizării militare deoarece greutăţile de care se lovea colectivitatea nu proveneau decît din partea altor colectivităţi care fie că ocupaseră mai înainte pămîntul, fie că tulburau comunitatea pe pămînturile ocupate de ea. Războiul era de aceea marea sarcină generală, marea muncă colectivă cerută fie pentru a pune stăpînire pe condiţiile obiective de existenţă, fie pentru a apăra şi a eterniza ocuparea acestora. Calitatea de membru al comunităţii continuă să fie premisa pentru însuşirea pămîntului, dar ca membru al colectivităţii individul este proprietar privat sau proprietatea este romană, proprietarul privat asupra pămîntului este proprietar numai ca roman, dar ca roman el este proprietar privat asupra pămîntului.

Concentrarea la oraş al cărui teritoriu cuprinde regiunea rurală înconjurătoare ; mica agricultură practicată pentru consumaţie nemijlocită ; meşteşugul ca îndeletnicire casnică accesorie a femeilor şi fetelor sau ca ocupaţie de sine stătătoare în unele ramuri. Premisa dăinuirii colectivităţii este menţinerea egalităţii între ţăranii autarhici liberi care o compun, precum şi munca proprie, ca o condiţie a dăinuirii proprietăţii lor.

b. la germani exista o altă formă a proprietăţii ţăranilor autarhici liberi asupra condiţiilor naturale ale muncii lor, şi anume aici există numai proprietate colectivă şi numai posesiune privată. Comunitatea germană nu se concentrează la oraş ; dar prin simplul fapt al acestei concentări — la oraş ca centru al vieţii rurale, ca domiciliu al agricultorilor şi ca centru de conducere militară — comunitatea ca atare are acum o existenţă exterioară distinctă de cea a fiecărui individ.

Marx sintetizează aceste premise apreciind că istoria antichităţii clasice este istoria oraşului bazat pe proprietatea funciară şi agricultură ; în evul mediu (perioada germanică) satul este punctul de plecare al istoriei a cărei dezvoltare are loc apoi sub forma opoziţiei dintre oraş şi sat ; istoria modernă este orăşenizarea satului, nu ca la antici ruralizarea oraşului.

În toate aceste forme — arată Marx — baza dezvoltării o constituie reproducerea relaţiilor dintre individ şi comunitatea sa, relaţii dinainte date — formate pe o cale mai mult sau mai puţin naturală sau pe cale istorică şi devenite tradiţionale —, precum şi o anumită existenţă obiectivă, pentru el redeterminată, atît în ceea ce priveşte raportul său faţă de condiţiile muncii, cît şi relaţiile sale cu tovarăşii săi de muncă, ca membrii aceleiaşi comunităţi, din care cauză această bază are din capul locului un caracter limitat, dar o dată cu dispariţia acestui caracter limitat începe ruină şi decădere.

Adică o anumită treaptă de dezvoltare a forţelor de producţie ale subiectelor care muncesc, căreia îi corespund anumite relaţii între ei şi un anumit raport faţă de natură aceasta înseamnă atît colectivitatea lor cît şi proprietatea bazată pe aceasta. Pînă la un anumit punct este reproducţie, apoi se transformă în descompunere.

Formarea primitivă a capitalului nu este un proces în care capitalul acumulează mijloace de trai, unelte de muncă şi materii prime, întrun cuvînt condiţiile obiective ale muncii, care s-au desprins de pămînt şi în care este deja încorporată muncă omenească. Capitalul nu creează condiţiile obiective ale muncii. Formarea sa primitivă are loc prin aceea că, datorită procesului istoric al descompunerii vechilor moduri de producţie, valoarea existentă ca avuţie bănească dobîndeşte capacitatea, pe de o parte de a cumpăra condiţiile obiective ale muncii iar pe de altă parte de a obţine prin schimb, pe bani, de la muncitorii deveniţi liberi munca vie însăşi. Toate aceste momente există deja ca atare ; însăşi separarea lor este un proces istoric, un proces de descompunere, şi tocmai datorită acestui proces banii se pot transforma în capital. Banii au un rol activ numai în măsura în care ei înşişi intervin în acest proces ca un mijloc de separare cît se poate de energic şi în măsura în care contribuie la crearea muncitorilor liberi, lipsiţi de condiţii obiective de existenţă, dar ei contribuie la aceasta, bineînţeles, nu prin aceea că creează muncitorilor condiţiile obiective ale existenţei lor, ci prin aceea că ajută la accelerarea separării lor de aceste condiţii, adică ajută ca aceştia să devină cît mai repede lipsiţi de proprietate.

Capitalul nu face decît să reunească masa de braţe şi masa de unelte pe care le găseşte gata pregătite. El le adună sub stăpînirea sa.

Descompunerea relaţiilor feudale, ca şi apariţia manufacturii, transformă încetul cu încetul toate ramurile de activitate în ramuri exploatate de capital [1].

Friedrich Engels analizînd procesul de decădere a feudalismului şi ridicare a burgheziei sintetiza astfel rolul banilor : La începutul evului mediu, în gospodăria model a feudalilor banul nu prea fusese necesar. Nobilul feudal obţinea de la şerbul său tot ce-i trebuia, fie sub formă de muncă, fie sub formă de produse lucrate. Fiecare domeniu feudal se îndestula pe sine însuşi ; chiar şi contribuţiile pentru război erau cerute în natură. Comerţul şi schimbul nu existau, banii erau de prisos. Europa ajunsese la un nivel atît de coborît, luase în asemenea măsură totul de la început, încît banii aveau pe atunci o funcţiune cu mult mai puţin socială decît una politică : ei serveau la plata impozitelor şi erau dobîndiţi mai ales prin jaf.

Dar toate acestea se schimbaseră. Banii deveniră iar un mijloc general de schimb şi prin aceasta cantitatea lor crescuse considerabil. Stăpînii feudali nu se mai puteau lipsi de ei şi cum nu aveau de vîndut atît cît le trebuia iar jaful nu mai era la îndemînă, trebuiră să împrumute de la cămătarul burghez. Banul a fost marele nivelator politic al burgheziei. Pretutindeni unde un raport personal era înlocuit printr-unul bănesc, unde o prestaţie în bani înlocuia o prestaţie în natură, acolo un raport burghez înlocuia unul feudal.

În Europa occidentală în secolul al XV-lea feudalitatea era în plină descompunere ; pretutindeni pe întinsul ţinuturilor feudale se iviseră

---

[1] K. Marx, ***Forme premergătoare producţiei capitaliste,*** Editura de Stat pentru literatura politică. Bucureşti, 1956.

orașe cu interese și cu o burghezime înarmată; acestea își aduseseră pe seniorii feudali în dependența lor, în parte deja socială, cu ajutorul banilor și ici-colo chiar politică.

Numai în regiunile proaspăt cucerite, ca acelea din Germania de la răsărit de Elba, sau în acelea înapoiate, situate în afara căilor de comerț, mai era în floare vechea dominație a nobilimii.

Pretutindeni însă se intensificau cererile populației de a se pune capăt stării de necontenită și absurdă pustiire (datorată războaielor ori certurilor interne dintre feudali) elemente destul de slabe dar care-și găsiră reazem în regalitate, vîrful întregii ordine feudale. Astfel, subliniează Engels, trecem de la studiul raporturilor sociale la acela al raporturilor politice, de la economie la politică.

Amestecul de popoare de la începutul evului mediu a condus la dezvoltarea noilor naționalități, proces în care, în cele mai multe provincii romane învinșii au asimilat pe învingător. Naționalitățile moderne sînt așadar și ele produsul claselor asuprite. Una din esențialele pîrghii de progres ale evului mediu a fost tendința tot mai limpede și tot mai conștientă de a forma state naționale, tendință pe care burghezia o urmărea să fie îndeplinită prin strînsa ei alianță cu regalitatea. Atît regii cît și burghezia au găsit un sprijin prețios în tagma juriștilor laici care fiind de obîrșie burgheză studiau și practicau dreptul antifeudal în anumită măsură burghez.

Dezvoltarea istorică ulterioară a proprietății burgheze nu putea să constea decît în transformarea într-o proprietate pur privată dar această dezvoltare a găsit o pîrghie în dreptul roman singurul mult mai avansat decît proprietatea burgheză din evul mediu împănată cu tot felul de restricții feudale.

În societatea de la sfîrșitul evului mediu stăpînii feudali au devenit de prisos din punct de vedere economic iar din punct de vedere politic ei se așezau împotriva dezvoltării orașelor și statelor naționale pe atunci posibile numai sub formă monarhică. Dar nu cu o armată feudală se putea obține victoria și astfel apar armatele de mercenari și cavaleria feudală începe procesul dispariției de pe scena conflictelor militare europene.

Praful de pușcă, artileria, răspîndirea tiparului, renașterea studiului literaturii antice, întreaga mișcare culturală, care de la 1450 devenea din ce în ce mai puternică și mai generală — toate acestea, arăta Fr. Engels, veniră în ajutorul burgheziei și al regalității în lupta lor împotriva feudalismului [2].

Vladimir Ilici Lenin analizînd societatea rusă și transformrile ei din a doua jumătate a secolului al XIX-lea atrăgea atenția asupra faptului că existența formelor tranzitorii este caracteristica oricăror relații sociale în general.

În perioada de trecere de la feudalism la capitalism relațiile noi de producție se împletesc cu cele vechi.

Dezvoltarea continuă a forțelor de producție și mai ales economia bănească au făcut ca agricultura patriarhală să se împletească cu mica

---

[2] Fr. Engels, *Decăderea feudalismului și ridicarea burgheziei*. Editura Partidului Comunist Român, București, 1945.

producţie de mărfuri industriale destinate pieţii. Folosirea muncii iobagilor în industria postavului este un fenomen specific producţiei de mărfuri în evul mediu. De asemenea, în perioada feudalismului tîrziu, munca iobagilor a făcut să înflorească puternica industrie metalurgică feudală.

Începutul descompunerii orînduirii feudale este în strînsă legătură cu dezvoltarea economiei bazată pe producţia de mărfuri, cînd stăpînul feudal începe să producă cereale nu numai pentru sine, ci şi pentru vînzare, apare posibilitatea remunerării în bani şi a despărţirii definitive a pămîntului ţărănesc de pămîntul feudalului folosind munca aceloraşi ţărani însă în condiţii mai rele. Producînd bunuri agroalimentare pentru vînzare, stăpînii feudali au înăsprit munca de clacă necesară acum nu numai pentru acoperirea nevoilor lor, intensificare a muncii caracteristică perioadei de descompunere a orînduirii feudale.

Transformarea economiei naturale a producătorilor direcţi în economie bazată pe mărfuri în virtutea diviziunii sociale a muncii, caracterizează procesul descompunerii orînduirii feudale şi constituie primul moment al noii orînduiri capitaliste încă nedeplin dezvoltate. Economia de mărfuri creează din rîndul micilor producători pe de o parte producători de mărfuri mai înstăriţi în general, dar mai ales reprezentanţi ai capitalului comercial.

Capitalul comercial bănesc a fost întotdeauna şi pretutindeni forma iniţială a capitalului, folosind tehnologia producţiei în starea ei iniţială şi numai ulterior supunînd-o unei transformări tehnice. El nu presupune existenţa muncii salariate, însă creează condiţiile transformării micului producător în muncitor salariat, deoarece el procură producătorului de mărfuri mijloace băneşti, disponibile excedentare, cu care acesta poate folosi progresul tehnicii. Perioada de descompunere a feudalismului corespunde unei dezvoltări puternice a capitalului comercial care nu a început să se transforme pe o scară largă în capital industrial, frînat de existenţa unor instituţii medievale şi de predominarea micii producţii de mărfuri. Desfiinţarea iobăgiei a dus la înlocuirea plus-produsului feudal prin plus-valoare burgheză.

Circulaţia mărfurilor din ce în ce mai intensă a început să înlăture izolarea feudală a producătorilor şi începînd din secolul al XVII-lea a dus la o concentrare a micilor pieţe locale într-o singură piaţă a Rusiei întregi, efect al stabilirii legăturilor naţionale de către capitalul economic. Formarea pieţii adică începutul înlocuirii economiei naturale prin economia de mărfuri, corespunde transformării consumului natural în consum bănesc chiar dacă uneori această transformare duce la o scădere a nivelului de trai al maselor. Piaţa nu poate fi niciodată despărţită de noţiunea de diviziune socială a muncii şi mărimea ei este în funcţie directă de gradul de specializare a muncii sociale.

În perioada de descompunere a feudalismului procesul creşterii producţiei de mărfuri duce la transformarea sa dintr-o formă excepţională, răzleaţă, întîmplătoare, la cuprinderea întregii producţii ca

formă generală, moment în care caracteristica orînduirii respective este producţia capitalistă. Aceasta impune însă şi folosirea forţei de muncă omeneşti ca marfă, într-un grad mai mult sau mai puţin dezvoltat, lucru care caracterizează direct gradul de dezvoltare capitalistă a ţării respective [3].

În cele ce urmează vom evidenţia cîteva ipoteze privind trecerea de la feudalism la capitalism în România.

1. Lucreţiu Pătrăşcanu [4] aprecia că : „Feudalismul apare la români curînd după înfiinţarea celor două Principate, iar începutul lichidării lui îl găsim la mijlocul secolului al XVIII-lea. După 1749 pînă la 1864 — deci aproape un secol — poporul român a trăit nu sub regim feudal ci sub regimul iobăgiei, ceea ce nu-i tot una". Pentru a ajunge la această ipoteză au fost puse în evidenţă, în mod critic, concluziile de negare a feudalismului românesc prin constatarea inexistenţei „doar a acelor instituţii care constituiau numai suprastructura" de către N. Iorga, precum şi opiniile divergente susţinute de C. Dobrogeanu-Gherea, Ştefan Zeletin şi Virgil Madgearu [5].

2. G. Zane [6] considera că : „ţările române la începutul secolului al XIX-lea intraseră parţial în procesul de transformare a societăţii precapitaliste, pentru a păşi apoi în faza capitalistă", sau : „Bogata economie monetară din trecutul principatelor române, a avut astfel, un rol hotărîtor, ca să determine o atmosferă prielnică germinării spiritului economic, şi să contribuie la crearea unor puncte de sprijin, pentru economia capitalistă actuală. Pentru înfăptuirea acestui rol, economia generală a ţărilor noastre se pregătise printr-un proces de veacuri, care ajunsese în prima jumătate a veacului al XIX-lea la deplina sa maturitate. În această îndelungată evoluţie, care dăduse prilej unei prefaceri nu numai în suprafaţă, dar şi în adîncime, credem că ar trebui căutat secretul vertiginoaselor noastre prefaceri, care încep să devină manifeste încă de la sfîrşitul veacului al XVIII-lea, accentuîndu-se o dată cu cel de al treilea deceniu al veacului următor, pentru ca să devină impunătoare la mijlocul acestui veac şi în deceniile următoare".

3. Andrei Oţetea [7] apreciază că : „La noi, ca şi în celelalte ţări din centrul şi răsăritul Europei, producţia de cereale-marfă n-a dus direct la organizarea producţiei agricole pe baze capitaliste, cu muncitori salariaţi, ci la o nouă formă a iobăgiei, care avea să pregătească însă

---

[3] V. I. Lenin, *Dezvoltarea capitalismului în România*, în Opere, vol. *III*, Bucureşti, 1958 ; Vezi şi L. Ştefănescu, *Tezele lui V. I. Lenin în problema descompunerii feudalismului şi a dezvoltării capitalismului în Rusia, în Studii*, an *XIII*, nr. 2, 1960, p. 77—103.

[4] Lucreţiu Pătrăşcanu, *Un veac de frămîntări sociale, 1821—1907*, Bucureşti, 1969.

[5] C. Dobrogeanu, Gherea, *Neoiobăgia*, Bucureşti, 1910 ; Ştefan Zeletin, *Burghezia română, originea şi rolul ei social*, Bucureşti, 1925 ; Virgil Madgearu, *Agrarianism, capitalism, imperialism. Contribuţii la studiul evoluţiei sociale româneşti*, Bucureşti, 1936.

[6] G. Zane, *Economia de schimb în Principatele Române*, Bucureşti, 1930.

pătrunderea capitalismului în agricultură...". „În Moldova și Țara Românească transformarea domeniului feudal în mare exploatare agricolă a început mai tîrziu în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, și nu și-a atins deplina dezvoltare decît după tratatul de la Adrianopole. Cauzele acestei întîrzieri pînă în 1829, sînt, în primul rînd monopolul turcesc, apoi slaba dezvoltare a orașelor și pieții interne". — „Iobăgia a doua n-a fost deci restabilirea vechii iobăgii, cel mult o „nouă ediție" puternic remaniată. Ea a fost forma de aservire specifică anumitor condiții istorice care orientau economia agrară spre producția pentru piață, dar, din lipsă de capital și de brațe de muncă libere, nu-i permiteau să se organizeze pe baze capitaliste".

Considerăm perioada cuprinsă între mijlocul secolului al XVIII-lea și revoluția din 1848, în Țările Române, ca perioadă precapitalistă, perioadă de trecere de la feudalism la capitalism pe temeiul unei analize complexe, multilaterale a fenomenului istoric, așa cum arătam în încheierea lucrării noastre [8]. Această analiză implică în primul rînd scoaterea în evidență a procesului de maturizare și — în interiorul său — descompunere a relațiilor de producție feudală, în primul rînd, deci, criza economiei feudale de-o potrivă a raporturilor dintre producător și obiectele muncii la țară și la orașe, apoi surprinderea intensificării economiei bănești și a dezvoltării producției de mărfuri manifestările puternice ale luptei de clasă antifeudale a țărănimii și a orașelor îndeosebi, puternica manifestare a ideii latinității, romanității și mai ales a unității naționale a românilor.

Perioada precapitalistă are în acest fel o identificare cu aprecierea autorilor care consideră — și pe bună dreptate — începutul istoriei moderne a României la mijlocul secolului al XVIII-lea.

THÈSES ET HYPOTHÈSES EN CE QUI CONCERNE LA TRANSITION DU FÉODALISME AU CAPITALISME

RÉSUMÉ

L'auteur présente systématiquement les thèses fondamentales marxistes léninistes sur la période de transition du féodalisme au capitalisme.

Il enumère ensuite, les hypothèses plus interessantes émises par L. Pătrășcanu, G. Zane et A. Oțetea, concernant l'apparition et les voies

[7] A. Oțetea, *Considerații asupra trecerii de la feudalism la capitalism în Moldova și Țara Românească*, în *Studii și materiale de istorie medie*, vol. IV, București, 1960, p. 307—390.

[8] L. Ștefănescu, *Orașul București în perioada de trecere de la feudalism la capitalism*, teză de doctorat, Universitatea București, 1967.

[9] Miron Constantinescu, *Istoria României, Compendiu*, Ediția a II-a, București, 1971.

de développement du capitalisme en Roumanie. En conclusion, l'auteur considère la période qui débute du milieu du XVIIIe jusqu'en 1848 comme période précapitaliste, période durant laquelle apparaissent et se développent en Roumanie, les relations de production capitaliste. Le procès est apprécié comme un ensemble de la vie sociale économique, politique, culturelle et idéologique de Roumanie durant la première partie de son histoire moderne.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune ştiinţifică de comunicări a Muzeului judeţean Argeş — Piteşti 24—25 mai 1971.

DRUMURI COMERCIALE DE PĂMÎNT ŞI TOPONIMELE LOR ÎN ZONA DE SUD A JUDEŢULUI ARGEŞ

ION CRUCEANA

Posibilităţile pe care ni le oferă toponimia de a reconstitui firul istoriei, acolo unde documentele tac sau nu există, sînt multiple. Deşi ramură a lingvisticii — toponimia — (de la fr. toponymie) este un auxiliar preţios al istoriei.

Diversitatea numirilor topice duce la identificarea şi clarificarea unor fapte istorice acum dispărute sau care nu-şi mai pot avea actualitatea, fiind depăşite de evoluţia societăţii.

Totuşi, la timpul respectiv, ele reprezentau acţiuni care impuneau măsuri de organizare, întreţinere şi securitate peste a căror existenţă istoria nu poate trece fără să le înregistreze.

Astfel, prima linie ferată din Muntenia şi anume Bucureşti—Giurgiu, în lungime de 70 km, a fost inaugurată la 31 octombrie 1869. Cu aceasta însă nu au fost rezolvate multiplele nevoi de circulaţie şi mai ales transportul sau cărăuşia mărfurilor, în special a produselor cerealiere.

În zona de sud a judeţului Argeş toponimia încă mai reţine denumirea unor „drumuri comerciale", bineînţeles „de pămînt", pe care se transportau produsele manufacturiere sau agroalimentare din Orient spre Occident, precum şi invers. Mirodeniile din Asia Mică, peştele din bălţile Dunării, şalurile şi covoarele iraniene erau trecute prin vama Giurgiului, de unde luau drumul spre Bucureşti. De aici urcau spre Sibiu, bineînţeles trecînd prin nodul rutier al Piteştiului. O bună parte din aceste produse erau vîndute în ţară la mănăstirile oltene şi argeşene sau la negustorii „toptangii", din oraşele de munte ale Ţării Româneşti.

Din produsele autohtone se transportau la schela Giurgiului : cerealele ; sarea de la Ocnele Mari ; produsele de olărie din centrele cu vechi tradiţii (Curtea de Argeş, Coşeşti — Poeniţa de pe rîul Doamnei, Stroeşti şi chiar Oboga, Horezu şi Vlădeşti) ; produsele de lemnărie ; produsele animaliere sau cele petroliere etc.

Istoria drumurilor din Ţara Românească nu se ocupă de ruta pe care se făceau transporturile cu produsele de mai sus, decît numai cînd

acestea urmau firul căilor de mare circulaţie, a drumurilor comerciale de interes naţional.

Produsele manufacturiere ale industriei casnice, produsele agro-alimentare căutau desfacerea sau vînzarea lor la faţa locului, de obicei la cumpărător, prin schimbul în natură, troc, de unde şi nevoia de a fi transportate şi răspîndite în sate, pe toate uliţele.

Produsele cerealiere provenite de la marile proprietăţi, fie domneşti, boiereşti sau mănăstireşti situate în partea sudică a judeţului Argeş erau transportate la cea mai apropiată schelă, în cazul de faţă la Giurgiu, de unde erau încărcate în corăbii cu destinaţia Constantinopol sau în susul Dunării pînă la Viena.

Înainte vreme drumuri pietruite erau foarte puţine sau aproape deloc. Circulaţia se făcea greoi şi era nevoie de multe mijloace de transport (care trase de boi sau cai).

Se căutau de obicei dramurile de pămînt, scursurile, hotarele dintre moşii, chiar văile şi se ocoleau pădurile din cauza hoţilor, iar unde nu se putea altfel, drumul îşi făcea loc de-a dreptul prin şleau [1].

Drumurile de pămînt erau cele mai potrivite pentru mersul îndelungat. Pe acestea animalele nu se vătămau la picioare aşa cum se întîmplă pe drumurile pietruite şi deci, nu era nevoie să li se schimbe potcoavele prea des.

Cărăuşii cunoaşteau necazurile la care erau supuşi mergînd pe drumurile de ţară, dar aveau mulţumirea că pot găsi hrană din destul pentru animale (iarbă) şi lemn pentru reparat căruţele în cazul cînd se stricau, sau de făcut focul ca să se încălzească şi să-şi pregătească mîncarea.

În general, transporturile de la nord spre sud se făceau toamna, după strîngerea recoltelor sau chiar iarna cu săniile. Şi într-un caz şi în altul nu porneau la drum o căruţă sau două, ci o adevărată caravană. În fiecare mijloc de transport (căruţă) se găseau uneltele de prim ajutor, o secure, un cleşte, ghioaga din lemn de corn, drept armă de apărare sau de atac, precum şi căldarea cu crăcana şi mălaiul pentru mămăligă. Drumul era lung şi dura zile şi săptămîni în şir.

Pe un astfel de drum, „drumul Giurgiului" se transportau, pînă la darea în folosinţă a căilor ferate, mai ales cerealele şi peştele. Cu toată comasarea terenurilor realizată în urma cooperativizării agriculturii din 1962, toponimia înregistrează încă din 1701 [2] traseul pe care-l

---

[1] *Istoria României*, vol. *III*, Edit. Academiei R.S.R., 1964, pag. 978.

[2] a) În *Carte de hotărnicie scrisă întocmai după aceea originală din 7209 (1701), noiembrie 23, lucrată de sluger Sandu Depărăţeanu în leatul 1838, aprilie 30*, se vorbeşte de „a treia trăsură (măsurătoare n.n.), la capul moşii despre apus puind lanţul din dreptul unui troian şi pe drumul Giurgiului şi prin gura văii oii...

b) Informatori : Nicolae Corbescu, născut la 20 mai 1907 în com Recea ; Ilie I. Enache, născut la 7.IX.1929 în satul Tuţuleşti, comuna Suseni ; Victor Marinescu, născut la 17.I.1921 în comuna Humele ; Ioan C. Boeru, născut la 26.IX.1912, în comuna Lunca Corbului ; Ion Şt. Nicolae — Cruceană, născut la 11.XI.1911 în comuna Mozăceni.

c) Publicaţii : Ion Nania, *O importantă descoperire în perioada feudalismului timpuriu, la Bîrlogu, comuna Negraşi*, în *Studii şi comunicări*, vol, II, 1969, editat de Muzeul Piteşti, pag. 119.

— *Secera şi Ciocanul*, nr. 5033 din 22.VI.1970, în art. „Toţi constată, nimeni nu ia măsuri".

urma, în sudul judeţului, Drumul Giurgiului. El, îşi configura prezenţa în zona oraşului Piteşti şi cobora în jos prin Pîrvu Roşu (în acest punct, dacă nu izbucnea primul război mondial s-ar fi făcut joncţiunea cu linia ferată Giurgiu—Videle căci, traseul şi măsurătorile se şi executaseră) spre Cerşani—Suseni, ca de aici, tăind cîmpia pe la est de hotarele satelor Cornăţel—Tomşanca, Deagurile, Recea şi Izvoru pe de o parte şi pe la vest de Gliganu, Bîrlogu, Negraşi, Mozăceni şi Slobozia pe de altă parte să se continue prin Videle la Giurgiu.

În acelaşi timp transportul sării de la Ocnele Mari, judeţul Vîlcea, a dat şi el naştere toponimului — drumul sării.

Sursă de venituri domneşti, sarea era transportată de la Ocnele Mari pe Olt în sus, cu luntrea, spre Sibiu şi tot cu luntrea, pe Olt în jos, pînă la satul Creminari sau Creminari monăstireşti [3], unde era „trecătoare peste Olt cu poduri umblătoare“ [4] sau direct cu căruţele de la Ocnele Mari la Craiova.

Pe firul Oltului o bună parte cobora la Slatina şi chiar mai jos, la Dunăre, la Turnu Măgurele sau peste Dunăre, la Nicolope, în Balcani.

De la Cremenari, încărcată în căruţe de clăcaşii obligaţi la corvezi, sarea lua drumul spre Giurgiu. Cărăuşii ocoleau Dealul Negru. Pe căile umblate altă dată de Mircea cel Bătrîn şi boierii săi cînd treceau de la Curtea de Argeş prin Cotmeana în sus la Cozia, ei coborau bolovanii de sare pînă la Piteşti de unde urmau aproape acelaşi drum cu al cerealelor — drumul Giurgiului. În hotarul de vest al comunelor Negraşi, Mozăceni, Slobozia, Ştefan cel Mare se afla, pînă la colectivizarea agriculturii, un drum de pămînt, numit drumul sării [5].

Toponimul este cunoscut şi în comuna Negraşi-Bîrlogu [6] şi chiar în Bucureşti. Aici „au fost şi două drumuri ale sării, pe unde se aducea sarea de la ocne : unul în partea de apus a oraşului, altul în partea de răsărit ; ambele continuau spre Dunăre şi bălţile ei, spre locurile de pescuit de la Greaca, Spanţov, Cornăţel, Gălăţui etc“ [7].

Şi azi o stradă din cartierul Drumul Taberei poartă numele de „Drumul sării“ [8]. Aceasta dovedeşte că o parte din sare era destinată alimentării Capitalei, iar restul se transporta la Giurgiu de unde, încărcată în corăbii, lua calea spre Adrianopol. Este de remarcat faptul că strada Drumul sării se află în vecinătatea autostrăzii Bucureşti—Piteşti, în partea de apus a Bucureştilor, ceea ce întăreşte şi mai mult ipoteza că drumul sării cobora de la Ocnele Mari la Piteşti — Giurgiu aproape paralel şi de multe ori suprapus cu drumul Giurgiului şi pe firul cărora, cu aproximaţie, s-a deschis acum moderna arteră de circulaţie, autostrada Bucureşti—Piteşti.

---

[3] Creminari monastireşti, azi Cremenari, a aparţinut de mănăstirea Flămînda, ctitorie a lui Şerban Cantacuzino.

[4] George Ioan Lahovari, *Dicţionar geografic al judeţului Argeş*, Bucureşti, Socean, 1888, pag. 83.

[5] Ion Cruceană, *Un sat vechi cu împliniri noi*, în *Secera şi Ciocanul* nr. 5170 din 30 decembrie 1970.

[6] Ion Nania, idem.

[7] Constantin C. Giurescu, *Istoria Bucureştilor*, editura pentru literatură, Bucureşti, 1966, pag. 375.

[8] *Ghidul străzilor municipiului Bucureşti*, de Al. Ionescu şi Dan Emanoil, editura Consiliului naţional pentru educaţie fizică şi sport, 1969, planşa 75, e.

Pe lîngă aceste două drumuri comerciale de pămînt, folosite în principal pentru transportarea cerealelor de pe moşiile domneşti, boiereşti şi mănăstireşti şi a sării în scopul comercializării lor peste graniţă, drumuri azi şterse de pe hărţi şi păstrate doar în amintirea populaţiei, au existat şi alte drumuri de pămînt. Acestea aveau o folosinţă mai restrînsă şi pe ele se scurgeau produsele agroalimentare sau produsele ţărăneşti realizate de meşteşugari ca: produsele de olărie; produsele de lemnărie; ţesături de artă populară şi altele.

Produsele de olărie erau transportate din cunoscutele vetre de olari Curtea de Argeş, Stroeştii de pe Vîlsan şi Coşeşti — Poeniţa de pe rîul Doamnei, încărcate în căruţe pătulite şi acoperite cu coviltiruri, în jos, spre cîmpie.

La Piteşti, nod rutier obligatoriu de trecere datorită configuraţiei geografice se răspîndeau ca soldaţii pe cîmpul de instrucţie, în trăgători.

Unii producători o luau spre Căteasca — Teiu — Leşile — Mozacu şi de aici pe d r u m u l o l a r i l o r, care se împletea cu Valea Mozacului, intrau dinspre răsărit în Mozăceni, traversau actuala şosea judeţeană Piteşti — Giurgiu în punctul „la spital" şi urcau în satul Babaroaga. Cei cărora le mai rămîneau oale nevîndute, continuau să meargă în satele din nordul fostului judeţ Vlaşca.

Cam acelaşi traseu urmau şi producătorii de şiţă, pătule pentru porumb, hambare, putini şi butoaie, ulucă şi alte derivate de lemnărie, precum şi produsele agro-alimentare, în special merele, perele şi ţuica. Şi aici toponimia reţine nume ca: d r u m u l g u ş a ţ i l o r sau al merelor; precum şi d r u m u l b î t i e i de la b u t i e, al ţuicarilor [9].

Produsele petroliere, în special petrolul lampant (gazul) şi păcura se aduceau de găzari pe d r u m u l g ă z a r i l o r, care veneau dinspre răsărit, perpendicular pe direcţia drumurilor descrise mai sus. El refăcea un vechi şi circulat drum comercial, cel al Slatinei. Acesta făcea legătura între Tîrgovişte, fosta capitală a Ţării Româneşti prin Slatina cu Craiova, Turnu Severin. Drumul trecea prin Găeşti, mănăstirea Glavacioc şi de-a curmezişul prin cîmpia Burdea şi Boian, ajungea mai jos de Slatina, la Ipoteşti, unde era vad şi pod umbător peste Olt.

În amintirea locuitorilor rezidă şi un drum al g ă i n a r i l o r, al negustorilor ambulanţi care cumpărau, de prin sate, păsări vii pe care le duceau în căruţe proprii, la Bucureşti.

Este de asemenea cunoscut d r u m u l b ă j e n i e i situat tot în hotarul comunei Mozăceni, acolo unde cu veacuri în urmă se întindea pintenul de nord al faiamoasei păduri a Vlăsiei.

Tradiţia spune că pe acest drum se „băjeneau" locuitorii satelor din jur în „căruţe de lemn cu două proţapuri", aşa de deasă era pădurea că nici loc de întors căruţa nu era. Altă variantă spune că din cauza grabei de a se ascunde populaţia din calea năvălitorilor, atelajele de înhămat caii sau de înjugat boii se puneau în grabă mare în partea în care se putea fugi mai repede.

Am lăsat la urmă — d r u m u l o i i — al cărui traseu şi multiple toponime — P l a i u l o i i, D r u m u l m o c a n i l o r, P ă d u r e a p l a-

---

[9] Ion Cruceană, idem.

iul oii, Valea oii, atestă o continuă mişcare a ciobanilor, fie a proprietarilor de oi din partea de nord a fostelor judeţe Argeş şi Muscel, fie a mocanilor ardeleni, din partea Sibiului.

Propriu-zis — drumul oii — nu a avut un circuit sau fir stabil. Mocanii ardeleni cum ajungeau la Cîinenii de Vîlcea sau de Argeş, continuau să-şi mîie turmele, unii pe vechiul drum strategic Cîineni — Ţiteşti — Sălătruc — Plaiul Oii — Curtea de Argeş, alţii pe Olt în jos pînă la Cremenari, unde-şi treceau turmele pe podul plutitor, în fostul judeţ Argeş. De aici, pe drumuri comunale şi mai ales pe văi treceau prin Stoileşti, Trepteni, Bulimanu, Topana, Alunişu, Poboru, ocolind satele şi căutînd locurile cu iarbă deasă. Cîte unul trecea şi Dunărea la Turnu Măgurele în Bulgaria [10], iar cei mai mulţi se răspîndeau prin sate, paralel cu drumul Giurgiului. S-au păstrat toponimele — legate de drumul oii — pînă în zilele noastre în raza mai tuturor comunelor din sudul judeţului Argeş şi mai ales : Mozăceni, Slobozia, Ştefan cel Mare — Glavacioc, Şerbăneşti — Olt etc. În prezent drumurile au fost arate şi terenurile redate agriculturii.

Local, drumurile comerciale de pămînt descrise aici, au avut un rol important în desfăşurarea vieţii sociale a populaţiei rurale, au făcut legăturile între centrele administrative şi au înlesnit circulaţia produselor de orice natură dintr-o zonă în alta.

Azi, pe firul multora din ele, s-au construit şosele pietruite sau chiar asfaltate ca : Piteşti — Videle — Giurgiu (pietruită) sau Piteşti — Costeşti — Roşiori de Vede — Turnu Măgurele (asfaltată) spre a nu mai repeta numele modernei autostrăzi Bucureşti — Piteşti.

Segmente neînsemnate au mai rămas în unele locuri, dar nefiind folosite, cu timpul se vor astupa, se vor ara şi odată cu aceasta se vor uita şi pieri odată cu numele respectiv.

DES ROUTES COMERCIALES DE TERRE ET LEUR TOPONYMES DANS LA ZONE DE SUD DE DISTRICT ARGEŞ

RÉSUMÉ

La toponymie est un précieux auxiliaire de l'histoire. La diversité des dénominations topiques conduit à l'identification et à la clarification des actions historiques disparues aujourd'hui ou sorties d'actualité, etant depassées d'évolution de la société, mais qui, à leur temps, ils ont eu une importance et un rôle bien déterminé.

Quoique le premier chemin de fer de Muntenia — Bucureşti-Giurgiu — a été inauguré en 31 octobre 1869, il n'a pu solutionner les multiples besoins de circulation et d'abord le transport ou la routierage des marchandises.

[10] Informatori : Gheorghe P. Militaru, născut la 1 martie 1899, din comuna Brebeni, judeţul Olt ; Ion Popescu — Buget, născut la 24 aprilie 1910 din comuna Şerbăneşti, judeţul Olt.

Nombreuses sont les preuves produites par la toponymie ; avec son l'aide on garde encore aujourd'hui des dénominations des „routes comerciales" — certainement „de terre" — qu'elles ont perdu de longtemps leur necessité, mais qui représentaient plusieurs routes comerciales entre l'Orient et l'Occident. Et celles-ci traversaient la Muntenia soit sur la route Giurgiu-București-Sibiu, passant certainement par le noeud du Pitești, soit sur autres routes. Non toujours les produits autochtones suivaient la ligne des grandes routes comerciales mais, souvent, elles étaient utilisées „les routes de terre", marchant de village en village, ou sortant directement dans les points d'ou les respectifs produits pouvaient continuer la route d'Occident ou d'Orient. Par exemple les céréales, provenues des grandes propriétés situées dans la part méridionale du district Argeș, destinées à „l'exportation", étaient transportées dans le port Giurgiu, mais en, dans navires, à la Constantinopole ou à la Viene.

L'action de routierage n'était pas faite d'un seul attelage, mais des plus, constituant quelquefois véritables caravanes.

L'une des routes suivies a été „la route du Giurgiu", lequel on transportaient, jusqu'à la inauguration du chemin de fer, d'abord des céréales et des poissons. Cette route — dont existance, signalée encore de 1701, doit qu'elle eût été très ancienne — configure sa présence dans la zone du Pitești, descendait par Pîrvu Roșu vers Cerșani-Suseni, mais d'ici, par l'est des limites des villages Cornățel-Tomșanca, Deagurile, Recea, Izvoru et, respectivement, par l'ouest des Gliganu, Bîrlogu, Negrași, Mozăceni, Slobozia et ensuite par Videle à Giurgiu.

Le nom „la route du sel" s'a été né comme conséquence du transport du sel. De Ocnele Mari (Vîlcea) le sel était transporté directement, avec les chariots, à Craiova, ou bien, avec les barques sur Olt en amont, à Sibiu, ou en aval jusqu'à Cremenari ou il était transversé par-dessus d'Olt avec „des ponts flottants". De Cremenari, chargé en chariots, le sel suivait la route vers Giurgiu, évitant Dealul Negru, par Pitești et, près sur la même „route du Giurgiu", par l'ouest des Negrași, Mozăceni, Slobozia, Ștefan cel Mare. L'existence d'une rue „La Route du sel", en București, conduit à la conclusion qu'entre Pitești et Giurgiu „la route du sel" et „la route du Giurgiu" suivaient des tracés presque parallèles, quelquefois justement superposés ; sur leur fil — avec aproximation — il y a aujourd'hui la moderne autoroute București — Pitești.

En présent la majorité de ces routes son restées seulement en mémoire, les terrains étant randus à l'agriculture, mais sur le fil de diverses „routes de terre" il y a maintenant des chaussées empierrées (Pitești-Videle-Giurgiu) ou asphaltées (Pitești-Costești-Roșiori de Vede-Turnu Măgurele) pour que nous ne parlons pas de l'autoroute București-Pitești.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș — Pitești 24—25 mai 1971.

ÎNVĂŢĂMÎNTUL SĂTESC ÎN JUDEŢUL ARGEŞ (1838–1848)

C. DUMITRESCU

Nici Regulamentul organic, nici Regulamentul şcoalelor publice din Principatul Ţării Româneşti, votat de Adunarea Obştească la începutul anului 1833, nu pomenesc nici un cuvînt despre învăţămîntul sătesc. De abia Proiectul pentru seminaruri, protopopi şi preoţi, devenit lege la data de 11 aprilie 1834, prevedea la articulul al VIII-lea ca în fiecare sat să se ţină pe lîngă preot şi un cîntăreţ care va fi dator „a învăţa copiii satului carte şi cîntări", în schimbul a cîte doi lei primiţi anual de la fiecare sătean [1]. Această prevedere nu s-a aplicat imediat, ca urmare a atitudinii ostile a boierilor reacţionari faţă de luminarea poporului, astfel că tocmai în anul 1838 s-a pus piatra de temelie a învăţămîntului public sătesc.

La 24 ianuarie 1838, Vornicia din Lăuntru cerea Eforiei să ia măsurile necesare pentru înfiinţarea şcolilor săteşti. S-au trimis „circularnice porunci" către toate ocîrmuirile judeţelor ca „prin înţelegere cu proprietarii moşiilor" să se înfiinţeze şcoli „în toate satele", care să funcţioneze de la 1 noiembrie pînă la sfîrşitul lunii martie [2].

La 4 februarie 1838, Eforia cerea lui N. Simonide să se îngrijească a găsi tineri ţărani, feciori de popă sau alţii „care să primească a urma într-acea şcoală cîtăva vreme ca să deprindă învăţăturile începtoare" şi apoi să fie datori să organizeze şcoala în satele lor [3]. Ocîrmuitorului îi cerea să se înţeleagă cu proprietarii „ca să hotărască casa în care are să se ţină şcoala satului", sau să construiască o cameră specială [4].

Profesorul şcolii normale a căutat să rezolve de urgenţă această sarcină. La 5 iunie 1838 el informa Eforia că a găsit tineri pentru a deveni candidaţi de învăţători, dar aceştia nu au mijloace materiale pentru a se întreţine la învăţătură [5].

---

[1] Urechia, V. A., ***Şcoalele săteşti în România. Istoricul lor de la 1830—1867, cu anexarea tuturor documentelor relative la cestiune,*** Buc., 1868, p. 48 ; Iscru, D. G., ***Legiferarea organizării învăţămîntului în Ţara Românească în anii 1831—1834,*** în : Contribuţii la istoria învăţămîntului românesc. Culegere de studii, E.D.P., Bucureşti, 1970, p. 187 ; Pîrnuţă Gh., ş.a., ***Învăţămîntul în Muscel în secolele XVII—XIX.*** E.D.P., Bucureşti, 1968, p. 154.

[2] Urechia, V. A., ***op. cit.***, p. 48 ;

[3] Ibidem, p. 49 ;

[4] Ibidem, p. 50.

[5] Arhivele Statului, Bucureşti, *fond M.I.P., d.* 6717/1837, fila 158.

CADRE DIDACTICE (RECRUTAREA, PREGĂTIREA, DREPTURILE ŞI ÎNDATORIRILE LOR)

În iunie 1838 la şcoala normală din Piteşti se aflau la cursuri 24 de candidaţi de învăţători, în iulie numărul lor crescuse la 76, iar în august la 130. N. Simonide a ţinut cu aceştia cursuri în tot timpul verii, mai mult de două luni cît s-a cerut, pentru care la 14 octombrie 1838 este felicitat de către Eforie [6]. Candidaţii au depus multă stăruinţă la învăţătură, deşi nimeni nu s-a ocupat să le asigure condiţii de cazare şi masă optime. Ei au fost nevoiţi să locuiască „prin cîrciumi" fiind „în mare demoralizare" [7].

Candidaţii de învăţători erau datori să participe la cursurile de pregătire organizate, între 23 aprilie—1 iulie şi 15 august—26 octombrie, la şcoala normală timp de 3—4 ani. După terminarea acestor cursuri ei susţineau un examen şi celor reuşiţi li se acorda titlul de învăţător. Pentru a obţine titlul de învăţător, candidaţii trebuiau să posede cunoştinţele programei şcolii normale [8].

În toamna anului 1838, un număr de 100 candidaţi, pregătiţi de N. Simonide, au mers în satele lor punînd piatra de temelie a şcolilor în limba naţională [9].

Spre deosebire de alte judeţe unde mulţi tineri refuzau să devină candidaţi de învăţători, [10] în judeţul Argeş, tinerii — după cum relata N. Simonide la 5 iunie 1841 — veneau în număr mare pentru a urma cursurile de învăţători. Din unele sate soseau cîte doi-trei candidaţi [11]. Aceasta ilustrează interesul sătenilor pentru înfiinţarea şcolilor, pentru instruirea fiilor lor.

La 5 noiembrie 1845, în judeţul Argeş, la şcolile săteşti funcţionau 179 cadre didactice, dintre care : 95 învăţători şi 84 candidaţi de învăţători [12]. Din punct de vedere al originii sociale, cele 179 cadre didactice se împărţeau astfel : birnici — 131, preoţi — 47, diaconi — 7, mazili — 2, boier de neam — 1, sudit — 1 [13].

Situaţia pe plăşi este dată de tabelul de mai jos.

O piedică serioasă în bunul mers al şcolilor săteşti a fost fluctuaţia frecventă a cadrelor, cauzată, în special, de remuneraţia mică a acestora şi neplata ei la timp.

Învăţătorii şi candidaţii de învăţători primeau, drept salariu, cîte doi lei şi două kg de bucate de la fiecare familie, în două rate : în aprilie, cînd ei intrau la cursuri în şcoala normală şi la 26 octombrie, cînd ieşeau

---

[6] Arh. Statutului, Bucureşti, *fond M.I.P.*, 6717/1837, fila 173 ; *fond Vornicia din Lăuntru*, 5390 IA/1838, fila 61.

[7] Ibidem, *fond, M.I.P.*, 6717/1837, fila 173.

[8] Urechia, V. A., *op. cit.*, p. 52.

[9] Arhivele Statului, Bucureşti, *fond M.I.P.*, 6717/1837, fila 233.

[10] Urechia, V. A., *Şcoalele săteşti...*, p. 55.

[11] Arhivele Statului, Piteşti, *fond. Şcoala primară Aref*, dos. 6/1905, nepaginat.

[12] Arhivele Statului, Bucureşti, *fond. M.I.P.*, 1705/1845, fila 92 şi următoarele.

[13] *Ibidem.*

de aici, și mergeau în sate să deschidă școlile [14]. Dar cîte piedici nu întîmpinau în primirea drepturilor lor ! ?

La 5 martie 1839, N. Simonide raporta Eforiei că în urma necontenitelor plîngeri ce fac învățătorii satelor din pricina nerăspunderii leului ce li se cuvenea încă din 26 octombrie 1838, a intervenit, în mai multe rînduri la ocîrmuire, care, în cele din urmă, a slobozit „porunci la subocîrmuitori", dar aceștia „nici o urmare nu fac, pricină poate fac" [15], bunului mers al școlilor. Și într-adevăr, cererile legitime ale lor nu au fost rezolvate.

O cauză a nemulțumirii candidaților și învățătorilor a fost provocată de existența unei mari diferențieri al cuantumului retribuției lor. Astfel, în august 1839, unii dintre ei au primit cîte 800 oca bucate, alții cîte 400, sau chiar 240 oca, iar cei „care nu sînt și cîntăreți ai bisericilor" nu au primit nimic. Această nepotrivire a creat în rîndul „ultimelor grupe" o mare „cîrtire și nemulțumire" [16].

Pe baza experienței, ținînd cont de costul nivelului de trai N. Simonide arăta că o școală sătească nu se poate ține „în bună stare și cu mulțumirea învățătorului său" cu mai puțin de 150 de enoriași [17]. Avînd în vedere mărimea satelor din județul Argeș, în funcție de numărul familiilor, el propune să se unească cîte două, trei sate mai mici și apropiate pentru a întreține o școală.

Statistica din 5 noiembrie 1845 clasifica cele 221 sate, mai mari, ale județului astfel [18] : 39, adică 17,19%, aveau sub 50 de familii, 106 (47,96%) aveau între 51—100 familii, 57 (25,79%) aveau între 101—150 familii, 16 (7,23%) aveau între 151—200 familii, 3(1,36%) aveau peste 200 familii. Deci, satele erau mici, ca urmare și remunerația candidaților

Nr. crt.	Plasa sau Plaiul	Titlul cadrului didactic		Total	Originea socială a cadrelor didactice						Total	Obs.
		Învățător	Cand. de înv.		Birnic	Preot	Diacon	Mazil	Boier	Sudit		
1	Olt	14	11	25	11	10	3	1	—	—	25	
2	Topolog	16	15	31	18	13	—	—	—	—	31	
3	Loviștea	17	6	23	15	7	—	1	—	—	23	
4	Argeș	15	8	23	13	9	—	—	1	—	23	
5	Pitești	14	17	31	30	—	—	—	—	1	31	
6	Cotmeana	9	16	25	16	7	2	—	—	—	25	
7	Gălășești	10	11	21	18	1	2	—	—	—	21	
	TOTAL	95	84	179	121	47	7	2	1	1	179	

[14] Arhivele Statului, București, *fond M.I.P.*, 6069/1838, fila 52.
[15] *Ibidem*, 6717/1837, fila 284.
[16] *Ibidem*, fila 247.
[17] Arhivele Statului, București, *fond M.I.P.*, 6717/1837, fila 292.
[18] *Ibidem*, 1755/1844, fila 4.

şi învăţătorilor era mică. Nici în urma alipirii unor sate la altele, situaţia materială a cadrelor didactice nu s-a îmbunătăţit cu mult. Ci, dimpotrivă, ea era mai precară, deoarece numai birnicii „se supun a le răspunde drepturile", iar neamurile ,postelnicii, dorobanţii, mazilii, patentaşii, preoţii şi diaconii, din care în unele sate se aflau şi cîte douăzeci, se sustrăgeau de la plata celor doi lei şi a celor două kg de bucate [19].

Din aceste cauze unii candidaţi părăseau şcolile sau cumulau şi alte funcţii. Astfel, Ioan Stănislăvescu din Stănislăveşti, I. Matei din Ioaniceşti renunţă la funcţia de dascăli şi devin logofeţi. I. Osianu din Costeşti, Andronic Tudor din Ţuţuleşti, M. Ionescu subrevizor al plăşii Gălăşeşti, C. Popescu din Muşăteşti, Radu Popescu din Albota — se fac preoţi ; Preda Gheorghe din Bradul de Jos, pe lîngă funcţia de învăţător îndeplinea şi funcţia de logofăt, însă, „prima e neglijată" [20].

În 1844, s-a hotărît ca cei doi lei să se „împlinească împreună cu dajdia vistieriei", cîte 20 parale pe fiecare trimestru, de la toţi. Nimeni nu era scutit, pentru că „oricine . . . locuieşte într-un sat este enoriaş al comunităţii acelui sat" şi, prin urmare, dator „a contribui pentru ţinerea şcoalei comunale" [21]. În legătură cu bucatele, s-a lăsat aşa cum era vechea reglementare, subliniindu-se că din magazia satului se va da 3 kg preotului, 2 kg cîntăreţului, 2 kg paraclisierului. Învăţătorul satului, ori în calitate de cîntăreţ sau ca paraclisier, „are drept a-şi primi" cele două kg de bucate. Dacă nu este cîntăreţ, el „tot este dator să stăruiască în slujba bisericii", să vină cu elevii la biserică sîmbătă seara, duminică şi în toate sărbătorile [22]. Deci, are dreptul la cele două kg de bucate.

Pentru a se evita pe cît posibil fluctuaţia cadrelor, pentru ca ele să devină stabile în posturile lor, Eforia hotărăşte, în 1843, ca tinerii care doresc să devină candidaţi de învăţători să se lege „în scris" că vor sluji în această calitate cel puţin 5 ani, „fără a se putea trage într-acest curs de vreme supt nici un cuvînt de pricinuiri" [23]. Cu toate acestea fenomenul fluctuaţiei cadrelor va continua şi în anii următori [24].

Multe greutăţi au întîmpinat învăţaţii din partea proprietarilor şi arendaşilor.

Numeroase şi pline de amar şi deznădejde sînt plîngerile învăţătorilor adresate profesorului şcolii normale din Piteşti, Eforiei şi chiar domnitorului. Astfel, la 5 martie 1839, mai mulţi candidaţi de învăţători arătau lui N. Simonide că proprietarii nu-i scutesc de „drepturile proprietăreşti" şi au fost luaţi „din mijlocul şcolarilor lor cu dorobanţii spre a le răspunde banii clăcii şi a obăgiei, chinuindu-i şi necinstindu-i . . ." [25].

Învăţătorii care se opuneau proprietarilor şi arendaşilor, apărîndu-şi drepturile recunoscute de lege, erau crunt persecutaţi chiar scoşi din funcţie. Un caz tipic, în acest sens, îl constituie Şerban Budescu,

---

19 *Ibidem*, 6717/1837, fila 323, 349 ; 1755/1844, fila 4 şi următ.
20 *Ibidem*, 1299/1847, fila 3 şi următoarele.
21 *Ibidem*, 1755/1844, fila 4.
22 *Ibidem*.
23 Arhivele Statului, Bucureşti, *fond M.I.P.*, 2700/1841, fila 59 ; Pîrnuţă, Gh., ş.a., *op. cit.*, pag. 163.
24 *Ibidem*, *fond M.I.P.*, 1705/1845, fila 144 şi următoarele ; 1299/1847, fila 25 şi următoarele.
25 *Ibidem*, 6717/1837, fila 392.

candidat de învăţător în satul Budeşti, aflat pe moşia lui Ion Lahovari. El a reclamat Eforiei că arendaşul îi cere „clacă şi de toate celelalte“ şi nu are „alt mijloc a plăti... decît a-mi vinde vitele ce am“ [26]. Ion Lahovari a considerat fapta învăţătorului ca „revoltătoare“ şi a cerut sătenilor să-l reclame că „are rele purtări“, motiv pentru a-l înlocui. Subcîrmuitorul plăşii Argeş a găsit repede un înlocuitor, cerînd lui N. Simonide să-l confirme în post. El roagă Eforia să nu înlocuiască pe Şerban că toate cele spuse despre el „sînt nişte intrigi“ pentru a numi în loc un om al arendaşului. Şerban este unul din cei mai buni candidaţi la învăţătură, purtare, „cel mai exact în datoriile sale“, iar şcolari de ai săi „sînt astăzi învăţători buni pe la alte sate“ [27]. El era şi revizor şcolar în plasa Argeş.Nu peste mult timp, în iunie 1841, Ion Lahovari „s-a ridicat şi asupra altui candidat a-l desfiinţa“ [28].

Singurul apărător consecvent al învăţătorilor a fost N. Simonide. El a folosit întreaga sa influenţă, în acest sens, pe lîngă autorităţile locale, fapt ce a nemulţumit ocîrmuirea care i-a cerut „să nu se mai amestece în administraţie“ [29].

Cugetul proprietarilor, arendaşilor şi dregătorilor din acest judeţ — arăta N. Simonide la 5 iunie 1841 — este „ca soarta candidaţilor să spînzure în mîinile lor... să zădărnicească“ şcolile săteşti, să fie întotdeauna în proastă stare, să „aibă în veci candidaţi recruţi“. De ce ? Pentru a le fi frică a-şi cere drepturile lor. N. Simonide cerea Eforiei, pentru ca şcolile săteşti „să nu fie de tot în proastă stare“, să lase „înfiinţarea şi desfiinţarea“ candidaţilor în conştiinţa lui [30]. Dacă nu, să-i poruncească să nu se amestece în aceste probleme.

ASIGURAREA BAZEI MATERIALE A PROCESULUI DE ÎNVĂŢĂMÎNT

Autorităţile conducătoare au lăsat rezolvarea problemei bazei materiale a învăţămîntului pe seama proprietarilor, adică a acelora care, în general, nu numai că nu erau interesaţi, dar erau duşmani a luminării satelor.

Eforia şi Vornicia din Lăuntru prin adresele din 14 februarie 1838 şi 2 noiembrie 1838 cereau ocîrmuitorilor să se înţeleagă cu proprietarii pentru pregătirea localurilor în care să se deschidă şcolile, urmînd ca în primăvară să se construiască „încăperi intradins“ [31]. În septembrie 1838, Eforia a elaborat un plan model după care să se construiască şco-

[26] *Ibidem*, fila 392.
[27] Arhivele Statului, Bucureşti, *fond M.I.P.*, 2700/1841, fila 4.
[28] *Ibidem*, fila 7.
[29] *Ibidem*, 6 717/1837, fila 405.
[30] *Ibidem*, 2 700/1841, fila 7.
[31] Arhivele Statului, Bucureşti, *fond Vornicia din Lăuntru*, 5390 IA/1838. fila 220 ; Urechia, V. A., *Istoria şcoalelor...*, t. II., p. 3.

lile săteşti, trimiţînd cîte 100 exemplare fiecărei ocîrmuiri[32]. Preţul construirii unui local de şcoală varia între 2.000 şi 6.500 lei, destul de mult pentru puterea economică a satelor[33]. Acest fapt reiese şi din adresa ocîrmuirii locale către Departamentul din Lăuntru din 29 noiembrie 1838. În ea se arăta că cele mai multe din satele judeţului au un număr mic de familii şi este „cu neputinţă a face în fiecare sat cîte o încăpere pentru şcoală". Se cerea aprobare ca să se unească mai multe sate la construirea unei şcoli[34]. Această afirmaţie era justă. De asemenea, era adevărat că satele erau sărace, dar din cele 230 sate mai însemnate ale judeţului numai 71 sate erau moşneneşti, 109 erau clăcăşeşti, iar 50 erau jumătate clăcăşeşti şi jumătate moşneneşti[35]. Deci, 70% dintre sate se aflau pe proprietăţile boiereşti sau mănăstireşti, existau destule posibilităţi ca să se construiască localuri şcolare spaţioase, însă, în general, marii proprietari s-au dezis de această îndatorire morală, lăsînd-o pe seama ţăranilor.

Nici autorităţile locale nu au manifestat vreo preocupare deosebită faţă de această problemă. Comoditatea şi pasivitatea acestora l-au determinat pe N. Simonide ca în iulie 1839 să se adreseze Eforiei, rugînd-o să intervină pe lîngă ocîrmuire să se ocupe serios de construirea localurilor şcolare, că altfel „nici de iarna viitoare nu vom putea număra vreunul"[36].

Ţăranii, însă, au manifestat mai mult interes şi grijă, construind şcoli după posibilităţile lor. Situaţia construirii localurilor şcolare la sfîrşitul anului 1842 este redată de tabelul de mai jos[37].

Nr. crt.	Plasa sau plaiul	Nr. satelor	Clădirea este :		Materialul din care este construită			Obs.
			construită	neconstruită	nuiele gard	bîrne	cărămidă	
1	Olt	31	24	1	16	7	1	
2	Topolog	35	33	—	31	1	1	
3	Loviştea	32	18	—	3	15	—	
4	Argeş	32	15	—	13	2	—	
5	Piteşti	40	31	—	31	—	—	
6	Gălăşeşti	31	25	—	25	—	—	
6	Cotmeana	—	—	—	—	—	nu avem date	
		201	146	1	119	25	2	

32 *Ibidem, Fond Vornicia din Lăuntru*, 5390 IA/1838, fila 123.
33 *Ibidem*, 5390 IA/1838, fila 101 şi următ.
34 *Ibidem*, 5390 IA/1338, fila 260.
35 *Ibidem, fond MIP.*, 1705/1845, fila 92 şi următoarele.
36 Arhivele Statului, Bucureşti, *fond M.I.P.*, 6717/1937, fila 339.
37 *Ibidem*, 2700/1841, fila 130 şi următoarele ; Vezi anexa nr. 2.

Deși, Argeșul era un județ de munte și deal, bogat în materiale de construcții — piatră, var, lemne, cărămidă, totuși, 119, adică 81,50%, dintre localurile școlare erau construite din nuiele și, ca urmare, nu erau trainice, se deteriorau repede.

La 26 decembrie 1843, la 5 ani după deschiderea școlilor sătești și la un an de la relatarea tabelului de mai sus, situația localurilor școlare era : 8 sate aveau școli construite „fără nici o lipsă", 43 au școli construite și elevii învață în ele, 86 aveau școli proprii, dar avînd mari lipsuri „stau în nelucrare", două sate în care s-a început construirea localurilor și două în care încă nu s-a început [38]. O relatare din 11 august 1846 redă și mai clar adevărul de mai sus. În ea se arată că toate clădirile școlare „deși s-au pus în rîndul celor săvîrșite, dar fiind materiale proaste" din care au fost construite, s-au dărăpănat cu ușurință, încît, acum, „este prea de neapărată trebuință a se face altele din nou" [39].

Clădirile școlilor, în general, aveau numai o sală pentru clasă. Dimensiunile sălilor de clasă variau între 4 stînjeni lungime și 2 stînjeni lățime. La puține școli s-au construit și cîte o cameră pentru învățători [40]. Dimensiunile nici unei clădiri de școală nu corespundeau celor indicate de Eforie, sala de clasă trebuia să aibă 8 stînjeni lungime și 4 stînjeni și jumătate lățime, pentru învățător să fie două camere [41].

Procesul de învățămînt a fost stînjenit și din cauza că mobilierul era incomplet și necorespunzător normelor pedagogice.

Orice școală trebuia să posede următorul mobilier : [42]
o tablă de aritmetică, lungă de 4 palme și lată de 3 palme ; o tablă mai mică, pentru litere, de 3 palme lungime și 2 lățime ; un scaun pentru învățător ; un dulap ; scaune pentru șezutul copiilor și semicercuri, cîte vor încăpea în clasă ; 81 table mucava pentru a se lipi tabelele de hîrtie tipărite ; o putină pentru apă de băut.

Pentru o încăpere de mărime mijlocie erau necesare 5 bănci cu 5 semicercuri. În total, mobilierul unei asemenea școli, costa 250 lei [43].

În școlile argeșene, numărul băncilor, semicercurilor, tablelor etc. erau cu mult sub aceste cifre medii, după cum reese din tabelul de mai jos, care prezintă, pe plăși, starea și cantitatea mobilierului existent în vara anului 1844 [44].

Pe județ, reveneau pentru o școală cîte 2—3 bănci, 3—4 semicercuri, o tablă, 82 școli neavînd nici o masă, 136 școli nu aveau nici

---

[38] *Ibidem, fond Vornicia din Lăuntru,* 5390/III B/1838 fila 354.

[39] Arhivele Statului, București, *fond Vornicia din Lăuntru,* 5390, IV B/1838 fila 1208.

[40] *Ibidem, fond M.I.P.,* 1773/1844, fila 188.

[41] *Ibidem, fond Vornicia din Lăuntru,* 797 IA/1847, fila 428.

[42] *Ibidem,* 5390 IV A/1838, fila 164.

[43] *Ibidem,* fila 222.

[44] *Ibidem,* 5390 IV B/1838, fila 62 și următoarele.

un scaun. În asemenea condiţii materiale s-a desfăşurat procesul de învăţămînt în şcolile săteşti în primul deceniu al existenţei lor.

Cu toate greutăţile întîmpinate, totuşi învăţămîntul sătesc s-a organizat şi s-a dezvoltat continuu. Marea majoritate a candidaţilor şi învăţătorilor, stimulaţi de patriotismul şi devotamenatul profesorilor şcolii normale din Piteşti, în special al lui N. Simonide de numele căruia este legată organizarea învăţămîntului naţional din judeţul Argeş, s-a dăruit trup şi suflet meseriei de dascăl din care au făcut un apostolat, reuşind să depăşească marile piedici ivite în cale şi să contribuie la progresul şcolilor.

Nr. crt.	Plasa sau plaiul	Nr. şcolilor	Şcoala are în stare bună					Cîte sînt necesare a se face din nou					Obs.
			bănci	semicercuri	table	mese	scaune	bănci	semicercuri	table	mese	scaune	
1	Olt	25	71	64	29	16	8	31	61	23	12	18	
2	Topolog	34	77	153	44	4	2	40	71	12	29	30	
3	Loviştea	19	63	40	32	6	2	—	117	16	13	7	
4	Argeş	16	28	26	23	9	—	29	27	3	12	16	
5	Piteşti	31	130	147	13	20	2	35	26	30	12	21	
6	Gălăşeşti	25	66	67	24	13	—	77	97	20	10	22	
	Total	150	435	497	165	68	14	212	399	104	88	114	

Pe baza datelor extrase şi prelucrate din mai multe rapoarte care au fost trimise Eforiei [45], s-a alcătuit anexa nr. 1, care prezintă, incomplet, evoluţia şcolilor şi numărului de elevi între 1839—1848.

Anexa nr. 1, deşi este incompletă, totuşi, ne oferă o imagine edificatoare în legătură cu progresul cantitativ al învăţămîntului sătesc în perioada respectivă.

În primul an de învăţămînt, frecvenţa cea mai bună era în plasa Olt, unde reveneau 9 elevi la fiecare şcoală. Pe judeţ, media era de 15 elevi la o şcoală. Raportînd numărul elevilor la cel al familiilor, revine, în medie, un elev la 6 familii în plasa Topolog şi Piteşti, iar pe ultimul loc se situa plasa Găleşeşti, revenind un elev la 20 de familii. Pe judeţ, revenea un elev la 9 familii. În anii următori situaţia se îmbunătăţeşte, fiind superioară celei existente în judeţul Muscel [46].

[45] Arh. Şt., Buc., *fond M.I.P.*, 2700/1841, fila 8 şi următ; 2141/1843, fila 3. şi următ. 1773/1844, fila 188; 1705/1945, fila 46 şi 407; 1726/1845; fila 5—10; *fond Vornicia din Lăuntru*, 5390 I B/1838, fila 102 şi următ.

[46] Pîrnuţă Gh., şi alţii, *op. cit.*, pag. 175—176.

Pentru timpurile acelea, școlile erau frecventate de un număr însemnat de elevi, demonstrînd setea de învățătură a copiilor de săteni. N. Simonide era entuziasmat. El raporta Eforiei că învățătorii „muncesc cu rîvnă", iar copiii „năvălesc în grămezi... la aceste școale, cerînd a fi primiți la învățătură" [47].

Analizînd rezultatele primului an de învățămînt în școlile sătești el conchidea că s-a „făcut spor la școlile sătești cu învățătura".

Bunul mers al unora dintre școli a fost stînjenit, pe lîngă cele arătate mai sus și de atitudinea ostilă a marilor proprietari cu vederi retrograde. Astfel, la 15 februarie 1842, profesorul școlii normale arăta că multe dintre școlile sătești s-au deschis pe la sfîrșitul lunii decembrie „din neîngriiirea subcîrmuitorilor" și a proprietarilor cărora „le sînt urîte școlile și doresc surparea lor". Subcîrmuitorii sînt proprietari și, „prin urmare, — arăta N. Simonide — îngrijirea pentru cele trebuincioase ale școalelor o socotesc ca un sinucid pentru dînșii". Proprietarii, arendașii și subcîrmuitorii „născocesc felurimi de mijloace pentru a împiedica lucrarea școalelor ca să le poată desființa" [48].

În asemenea condiții, ne dăm și mai bine seama de ce N. Simonide, analizînd rezultatele primilor ani de învățămînt în mediul sătesc, a fost entuziasmat.

Procesul instructiv-educativ, nivelul și pregătirea elevilor la unele școli, a lăsat de dorit. Aceasta ca urmare, printre altele, a faptului că unii candidați și învățători erau slabi pregătiți atît profesional, cît și metodic.

Cunoștințele ce se predau în școlile sătești erau limitate. Programa, elaborată în martie 1838, cuprindea următoarele materii : citirea după table, care vor cuprinde maxime morale și religioase, scrierea după modeluri de caligrafie, catehismul, aritmetica elementară, lucrarea pămîntului și economia casei [49].

Controlul și îndrumarea de specialitate a școlilor sătești se asigura de către profesorul școlii normale din Pitești și de către subrevizorii plășilor.

Profesorul școlii normale inspecta școlile sătești în timpul cînd elevii lui se aflau în vacanță, dar și în alte perioade ale anului cu obligația să lase locțiitor la catedră și să anunțe comitetul de inspecție și Eforia [50].

Subrevizorul era obligat să inspecteze fiecare școală din plasa sa odată pe lună, în timpul iernii și odată la 3 luni, în timpul verii. Drept

[47] Arhiv. Șt. Buc., *fond M.I.P.*, 2700/1841, fila 6.
[48] *Ibidem*, fila 59.
[49] Urechia, V. A., *Școalele sătești...*, p. 51—52.
[50] Arhivele Statului, București, *fond Vornicia din Lăuntru*, 5390 VA/1838, fila 395.

remunerație, el primea 2/3, iar ajutorul său 1/3 din banii și bucatele strînse din satul unde funcționa.

La 18 ianuarie 1839, N. Simonide informa că a numit cîte un subrevizor la fiecare plasă, însă nu cunoaștem numele acestora [51]. Cunoaștem numele celor de mai tîrziu. În anul școlar 1845—1846 în județul Argeș erau următorii subrevizori :

Nr. crt.	Plasa	Școala unde funcționa subrevizorul	Numele subrevizorului	Numele ajutorului	Obs.
1	Olt	Urși	Niță Drăguțescu	Radu Stan	
2	Topolog	Suici	Andrei Seimeanu	Gh. Seimeanu	
3	Loviștea	Greblești	N. Gîrtonea	St. Gheorghe	
4	Argeș	Zărnești	Hristache Cacalețeanu	P. Matei	
5	Pitești	Prundu	I. Popescu	Toma Stoica	
6	Gălesești	Cacaleții de Jos	M. Ionescu	F. Lepădatu	
7	Cotmeana	Căcărezeni	M. Diaconescu	M. Marin	

În 1847, are loc reorganizarea subrevizorilor, prevăzîndu-se cîte unul pentru două plăși. Acum s-au numit următorii subservizorii : Gligor Popescu — plasa Olt și Topolog, Hristache Cacalețeanu — plasa Argeș și plaiul Loviștea, I. Popescu — Pitești și Cotmeana, T. Dumitrescu plasa Gălesești [52]. Ei aveau numai această sarcină. Subrevizorii erau obligați să inspecteze fiecare școală de cîte 3 ori iarna și de două ori vara și să raporteze lunar despre starea școlilor comunale. Ca leafă, primeau a zecea parte din remunerația fiecărui învățător în subordine.

Anul școlar se încheia prin susținerea de către elevi a examenului, care avea loc la sfîrșitul lunii martie și începutul lunii aprilie. Examenul se ținea în fața publicului, în sala de clasă sau afară, sub umbrar. Urmau serbarea și împărțirea premiilor [53].

Cu toate greutățile inerente oricărui început, în pofida vicisitudinilor timpului, învățămîntul în județul Argeș s-a dezvoltat continuu. Un mare merit l-au avut, în acest sens, cadrele didactice, care în marea lor majoritate, au muncit cu elan și chiar cu eroism pentru progresul școlilor. Argeșul a ocupat, în privința instrucției primare, în acești ani, un loc fruntaș.

---

52 Arhivele Statului București, *fond M.I.P.*, 1299/1847, fila 303.

53 *Ibidem*, 1705/1845, fila 261 ; 1299/1847, fila 211.

51 *Ibidem, fond, M.I.P.*, 6717/1837, filele 255, 292.

Anexa nr. 1

Evoluția numărului școlilor sătești și elevilor în județul Argeș între anii 1838—1864

Anii școlari	Plasa sau Plaiul																						
	Olt			Topolog			Loviștea			Argeș			Pitești			Gălești			Cotmeana *			Total	
	Școli	Elevi	Familii	Școli	Elevi	Familii	Școli	Elevi	Familii	Școli	Elevi	Familii	Școli	Elevi	Familii	Școli	Elevi	Familii	Școli	Elevi	Familii	Școli	Elevi
1838—1839	19	182		25	446		22	376		10	148		32	539		11	157					119	1 848
1839—1840	23	529		29	530		17	347		16	308		25	480		22	314					132	2 508
1840—1841																						144	3 650
1841—1842	20	524		33	659		18	377		16	422		31	507		24	480					142	3 109
1842—1843	25			33			18			15			31			25						147	3 023
1843—1844	25		2 929	33		2 673	18		2 593	16		2 587	31		3 250	25		3 081				148	
1844—1845																						149	2 564
1845—1846	25			31			23			23			31			25			21			179	4 692
1846—1847																						179	4 834
1847—1848	25			31			23			26			34			25			21			185	

* Plasa Cotmeana a trecut de la Teleorman la Argeș la 1 ianuarie 1845.

Date despre şcolile săteşti din judeţul Argeş

Nr. crt.	Data înființării școlii			Numele şi prenumele învăţătorului (candidatului) în funcţie la 5.XI.1845	Starea socială a candidatului	Satul în care se află şcoala (A)	Satele alăturate (B)
	ziua	luna	anul				
1	2	VIII	1838	Niţă Drăgu ţescu	birnic	Urşi	—
2	„	„	„	I. Cremenereanu	preot	Cremenari	Cremenarii
3	„	„	„	N. Stoelescu	preot	Stoeleşti	Geamăna
4	„	„	„	D. Marinescu	preot	Bălceşti	—
5	„	„	„	T. Popescu	preot	Cuca	—
6	„	„	„	I. Călinescu	birnic	Vitomireşti	—
7	„	„	„	I. Tudorache	birnic	Galicea	Teiul
8	„	„	„	Gh. Olănoiu	preot	Olanu	—
9	4	VIII	1838	Gh. Popescu	preot	Săpunari	—
10	16	„	„	I. Pătru	preot	Bărbăt. Cotmenii	—
11	16	„	„	N. Vestan	preot	Dobreşti	—
12	2	„	„	I. Niţă	diacon	Dănicei	—
13	„	„	„	C. Dumitru	diacon	Schei	—
14	„	„	„	Tănase Hergiu	birnic	Lăunele de Sus	—
15	24	X	„	I. Vlădoiu	birnic	Uda de Sus	—
16	10	X	„	Gh. Stănescu	mazil	Bîrsoiu	Stăneşti
17	28	IV	1839	C. Tiţă	birnic	Pleşoiu	—
18	8	V	„	Gh. Popescu	birnic	Uda de Jos	—
19	25	IV	1840	S. Popescu	preot	Măcăi	—
20	„	„	„	I. Melcescu	birnic	Drăguţeşti	—
21	20	X	„	I. Marinescu	birnic	Stoiceni	—
22	1	II	1843	Florea Pleşa	birnic	Lăunele de Jos	—
23	26	IV	„	Gheorghe Medinţeanu	diacon	Ciumăgeştii de Sus	—
24	2	VIII	1838	R. Marinescu	preot	Flămînda	—
25	14	VI	„	N. Bădeanu	birnic	Valea Mare	Ungureni
1	26	V	1838	P. Blidaru	preot	Blidari	—
2	15	V	1838	A. Alimănescu	birnic	Alimăneştii de Sus	—
3	13	V	„	T. Bălilescu	preot	Tigveni	—
4	15	V	„	P. Rotaru	birnic	Luminile	—
5	15	IV	1839	T. Măgureanu	preot	Măgureni	—
6	20	V	1838	Stan Feţeanu	preot	Feţeni	Apăteşti
7	15	V	„	I. Ştefănescu	birnic	Deduleşti	—
8	3	V	„	Gr. Popescu	birnic	Alim. de Jos	—
9	8	V	„	I. Ciofrîngeanu	preot	Ciofrîngeni	Pămînteni

Anexa nr. 2

înainte de 5 noiembrie 1845 *

Nr. familiilor din :		Proprietarii satelor		Titlul profesional		Clădirea şc. este :		Materialul de construcţie	Plasa	Obs.
A	B	A	B	candidat	învăţător	săvîrşită	nesăvîrşită			
170	—	moşneni	—	—	înv.	da	—	nuiele	OLT	
170	75	moşneni	clăcaşi	—	înv.	da	—	nuiele		
178	36	moşneni	clăcaşi	—	înv.	da	—	bîrne		
130	—	clăcaşi	—	—	înv.	da	—	cărămidă		
140	—	clăcaşi	—	cand	—	da	—			
130	—	moşneni	—	canc	—	da	—			
60	60	clăcaşi	clăcaşi	—	înv.	da	—	bîrne		
160	—	clăc.+moş.	—	—	înv.	da	—	nuiele		
45	—	clăcaşi	—	—	înv.	da	—	nuiele		
70	72	clăc.+moş.	—	—	înv.	da	—	bîrne		
90	—	clăcaşi	—	cand.	—	da	—			
95	—	moşneni	—	cand.	—	da	—			
96	—	clăcaşi	—	cand.	—	da	—			
196	—	clăcaşi	—	cand.	—	da	—			
140	—	moşneni	—	—	înv.	da	—	nuiele		
150	—	moşneni	—	—	înv.	da	—	bîrne		
96	—	clăcaşi	—	—	înv.	da	—	bîrne		
170	—	moşneni	—	—	înv.	da	—	nuiele		
87	—	clăcaşi	—	cand.	—	da	—	nuiele		
55	—	clăcaşi	—	—	înv.	da	—			
189	—	clăcaşi	—	—	înv.	da	—	bîrne		
80	—	clăcaşi	—	cand.	—	da	—	nuiele		
100	—	moşneni	—	cand.	—	da	—	nuiele		
90	—	clăcaşi	—	cand.	—	da	—	nuiele		
80	30	clăcaşi	clăcaşi	cand.	—	da	—	nuiele		
80	—	moşneni	—	—	înv.	da	—	nuiele	TOPOLOG	
180	—	clăcaşi	—	—	înv.	da	—	nuiele		
91	—	moşneni	—	—	înv.	da	—	nuiele		
106	—	clăc.+moş.	—	—	înv.	da	—	nuiele		
40	—	moşneni	—	—	înv.	da	—	nuiele		
70	30	moş.+clăc.	moşneni	—	înv.	da	—	nuiele		
80	—	moşneni	—	—	înv.	da	—	nuiele		
84	—	moşneni	—	—	înv.	da	—	nuiele		
60	25	clăcaşi	clăcaşi	—	înv.	da	—	nuiele		

Nr. crt.	Data înființării școlii			Numele și prenumele învățătorului (candidatului) în funcție la 5.XI.1845	Starea socială a candidatului	Satul în care se află școala (A)	Satele alăturate (B)
	ziua	luna	anul				
10	10	„	„	Gr. Ionașcu	preot	Rudeni	—
11	18	VIII	1838	I. Manoline	birnic	Căzănești- Moșteni	—
12	7	XI	1838	I. Popescu	preot	Corbi	—
13	7	V	1839	I. Nicolae	birnic	Runcul	—
14	„	„	1841	Matei Mănteanu	birnic	Poenari	—
15	7	VI	1840	Matei Ionicescu	birnic	Ionicești	—
16	16	VIII	1842	C. Rudău	birnic	Budești	—
17	27	IV	1841	I. Dicu	birnic	Fedeleșoiu	—
18	15	VI	1843	C. Ștefănescu	birnic	Bărăști de Olt	—
19	1	V	1842	Gr. Costache	birnic	Ruda	—
20	5	V	1842	Gr. Giurgiuveanu	birnic	Giurgiuveni	Tinculești
21	16	V	1842	D. Milcoi	preot	Milcoi	—
22	„	„	„	Gr. Isbășescu	preot	Isbășești	—
23	15	VIII	1839	C. Bălăceanu	preot	Bleici	—
24	9	VI	1843	C. Nicolae	birnic	Cepari- Ungureni	—
25	5	„	1838	N. Popescu	preot	Bîrsești Vlădești	—
26	15	„	1839	I. Olteanu	birnic	Căzănești- Vărzari	—
27	1	V	1843	I. Popa Radu	preot	Gorani (Voinicești)	—
28	15	VIII	1839	P. Diaconescu	preot	Golești	—
29	„	VI	1838	I. Vîlcu	birnic	Valea Babii	—
30	„	„	„	I. Săvulescu	birnic	Urluești	—
31	7	V	1841	I. Tudor	birnic	Ciutești	—
1	17	VI	1838	N. Gîrtonea	birnic	Grăblești	Ciineni
2	„	„	1839	I. Popescu	birnic	Găujani	Boișoara
3	„	„	1838	N. Mihai	birnic	Rădăcinești	Dăncești
4	„	„	„	Gh. Toleșpan	mazil	Cărpeniș- Mareș	—
5	15	„	„	Tiță Popescu	birnic	Racovița	Copăceni
6	18	„	1839	Stan Popescu	preot	Bumbuiești	—
7	16	„	„	M. Năstase	birnic	Șerbănești	—
8	„	„	1838	I. Popescu	preot	Corbeni	—
9	„	„	„	I. Enescu	birnic	Cicănești	—
10	„	„	„	I. Popescu	preot	Brătieni	—
11	„	„	„	T. Popescu	preot	Galeșul	—
12	„	„	„	A. Simeanu	birnic	Suici- Ungureni	—
13	18	VIII	1838	I. Arifeanu	preot	Ariful	—
14	23	IV	1839	T. Boerescu	birnic	Berislăvești	Stoenești

Nr. familiilor din :		Proprietarii satelor		Titlul profesional		Clădirea șc. este :		Materialul de construcție	Plasa	Obs.
A	B	A	B	candidat	învățător	săvîrșită	nesăvîrșită			
53	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiele	TOPOLOG	
77	—	moșneni	—	—	înv.	da	—	nuiele		
122	—	moșneni	—	—	înv.	da	—	nuiele		
156	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	nuiele		
87	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiele		
58	—	moș.+clăc.	—	cand.	—	da	—	nuiele		
160	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiele		
99	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiele		
60	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiele		
58	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiele		
36	34	clăcași	clăcași	cand.	—	da	—	nuiele		
80	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiele		
79	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiele		
106	—	moș.+clăc.	—	—	înv.	da	—	nuiele		
100	—	moș.+clăc.	—	cand.	—	da	—	nuiele		
114	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	nuiele		
77	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	cărămidă		
31	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	nuiele		
170	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiele		
40	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	nuiele		
82	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	nuiele		
58	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiele		
60	58	moșneni	clăc.+moș.	—	înv.	da	—	nuiele	LOVISTEA	
71	52	moșneni	moșneni	—	înv.	da	—	nuiele		
90	30	clăcași	clăcași	—	înv.	da	—	nuiele		
99	—	moșneni	—	—	înv.	da	—	nuiele		
70	60	clăcași	clăcași	—	înv.	da	—	nuiele		
70	—	moșneni	—	—	înv.	da	—	nuiele		
65	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiele		
103	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiele		
100	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiele		
102	—	moșneni	—	—	înv.	da	—	nuiele		
90	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiele		
137	—	moș.+clăc.	—	—	înv.	da	—	bîrne		
140	—	clăc.+moș.	—	—	înv.	da	—	bîrne		
100	25	clăcași	clăcași	—	înv.	da	—	nuiele		

Nr. crt.	Data înfiinţării şcolii			Numele şi prenumele învăţătorului (candidatului) în funcţie la 5.XI.1845	Starea socială a candidatului	Satul în care se află şcoala (A)	Satele alăturate (B)
	ziua	luna	anul				
15	2	V	1839	Tită Lungu	birnic	Tiţeşti	Bratovoeşti
16	30	VIII	„	Dincă Murgescu	birnic	Jiblea	—
17	14	V	„	Andrei Popescu	preot	Sălătrucul	—
18	28	IV	1842	N. Dragomirescu	birnic	Oeşti	—
19	„	„	„	I. Popescu	preot	Brădet	—
20	13	VIII	1838	I. Nicolae	birnic	Perişani	Spinu
21	18	VIII	1839	Gh. Cîrstoiu	birnic	Sălătrucel	—
22	„	„	„	Avram Popescu	preot	Căpăţîneni	Poenari
23	„	„	1845	Manole Nicolescu	birnic	Băbueşti	—
1	26	IV	1838	Hristache Popescu	preot	Zărneşti	Cacaleti
2	„	„	„	Daniel Popescu	preot	Bohari	Topliţa
3	„	„	„	I. Popescu	preot	Bădiceni	—
4	„	„	„	P. Ionescu	birnic	Stroeşti	—
5	„	„	„	I. Jianu	birnic	Costeşti	—
6	„	„	„	Matei Zigoneanu	preot	Băiculeşti	Zigoneni
7	„	„	„	I. Tudor	birnic	Valea lui Enache	Noapteşi
8	16	VI	1839	I. Popescu	birnic	Tutana	—
9	15	VI	1838	Stoica Sandu	birnic	Vîlcelele	—
10	„	„	„	Stan F. Luca	preot	Mîniceşti	—
11	„	„	„	Matei Pelescu	birnic	Bascovul Cotmenii	—
12	25	IV	1838	P. Popescu	preot	Vîlsăneşti	—
13	1	IV	1839	C. Popescu	birnic	Muşeteşti	—
14	23	„	1839	Gh. Dumitru	birnic	Albeşti	—
15	19	VI	1841	Samoilă Ostăşescu	birnic	Curtea de Argeş	—
16	21	V	1839	Pîrvu Rădulescu	birnic	Bascovelu	—
17	21	VI	1843	Tiţă Popescu	preot	Valea Danului	Verneşti
18	23	IV	1842	I. Garonescu	birnic	Cerbureni	Brăteşti
19	30	IV	1844	Savu Muşat	birnic	Valea Iaşului	—
20	27	VII	1838	I. Popescu	preot	Mălureni	—
21	19	V	1842	Marin Ceauşescu	birnic	Bascovul Tutenii	—
22	23	IV	1841	I. Dumitrescu	boer de neam	Flămînzeşti	—
23	20	IV	1842	Cosma Popescu	preot	Buneşti	—
1	16	V	1843	Marin Diaconescu	birnic	Sămara	—
2	13	VI	1838	D. Georgescu	birnic	Găvana	Valea Rea
3	14	VIII	1839	Matei Radu	birnic	Hinţeşti	Smeura
4	„	„	1838	Stan Matei	birnic	Poiana Lacului	—

Nr. familiilor din :		Proprietarii satelor		Titlul profesional		Clădirea șc. este :		Materialul de construcție	Plasa	Obs.
A	B	A	B	candidat	învățător	săvîrșită	nesăvîrșită			
70	60	moșneni	clăc.+moș.	—	înv.	da	—	nuiele	LOVIȘTEA	
100	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiele		
75	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiele		
79	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiele		
60	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	bîrne		
76	87	clăc.+moș.	moșneni	cand.	—	da	—	bîrne		
120	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	bîrne		
130	47	clăcași	clăcași	cand.	—	da	—	bîrne		
124	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	bîrne		
104	46	clăc.+moș.	clăc.+moș.	—	înv.	da	—	nuiele	ARGEȘ	
66	57	moșneni	clăcași	—	înv.	da	—	nuiele		
58	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiele		
88	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiele		
90	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiele		
60	45	clăcași	clăcași	cand.	—	da	—	nuiele		
88	31	clăcași	clăcași	—	înv.	da	—	nuiele		
100	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiele		
146	—	clăc.+moș.	—	—	înv.	da	—	nuiele		
57	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiele		
30	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiele		
95	—	clăc.+moș.	—	cand.	—	da	—	nuiele		
146	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiele		
146	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiele		
400	—	moșneni	—	—	înv.	da	—	cărămidă		
30	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	cărămidă		
140	57	clăcași	clăcași	—	înv.	da	—	bîrne		
90	31	moșneni	moșneni	cand.	—	da	—	nuiele		
57	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	nuiele		
95	—	clăc.+moș.	—	—	înv.	da	—	nuiele		
95	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	nuiele		
90	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	bîrne		
122	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiele		
140	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiele		
81	41	clăcași	clăcași	—	înv.	da	—	nuiele		
100	67	clăc.+moș.	moșneni	—	înv.	da	—	nuiele		
68	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiele		

Nr. crt.	Data înființării școlii			Numele și prenumele învățătorului (candidatului) în funcție la 5.XI.1845	Starea socială a candidatului	Satul în care se află școala (A)	Satele alăturate (B)
	ziua	luna	anul				
5	„	„	„	C. Popescu	birnic	Săpata de Sus	Lipia
6	„	„	„	Radu Ionescu	birnic	Săpata Jos	—
7	„	„	„	Luca Borlescu	birnic	Borlești	—
8	„	„	„	Gheorghe Merișan	birnic	Merișani	—
9	16	„	„	Gh. Ionescu	birnic	Budeasa Mare	Budeasa Mic
10	„	„	„	Radu Păescu	birnic	Gura Bascovului	Flești-Negov
11	20	„	„	Ilie Groșeanu	birnic	Groși	—
12	18	VIII	1938	D. Popescu	birnic	Mogîndăneni	—
13	16	VII	1838	I. Dumbrava	birnic	Valea Mărului	Gălășești
14	28	VII	„	I. Mihai	birnic	Richițele de Sus	—
15	15	VIII	„	Preda Tudorescu	birnic	Moșoaia	—
16	„	„	„	Stancu Dumitresc	birnic	Crucișoara	—
17	„	„	1839	D. Popescu	birnic	Albota	—
18	4	V	1840	D. Marinescu	birnic	Cocul	—
19	18	V	1839	D. Popescu	birnic	Cerbul	—
20	20	„	„	I. State	birnic	Mareș	—
21	20	V	„	Dobrea Brădeanu	birnic	Bradu de Sus	—
22	20	VIII	„	Gh. Popescu	birnic	Popești	—
23	25	VIII	1842	I. Tudorescu	birnic	Drăganul	—
24	19	V	1841	I. Nedelea	birnic	Păduroiu	—
25	23	IV	1842	Florea Popescu	birnic	Dobrogostea	Vărzari
26	30	IV	1840	Gh. Georgescu	birnic	Richițele Jos	—
27	10	VII	1838	D. Filip	birnic	Dealul Bradului	—
28	30	IV	1845	Gh. Marin	birnic	Băbana	—
29	10	VII	1838	I. Popescu	sudit	Prundul	Geamăna
30	23	VI	1838	A. Tudorescu	birnic	Slătioarele	—
31	2	VI	1839	Preda Georgescu	birnic	Bradu de Jos	—
1	3	VIII	1838	Șt. Grama	birnic	Șerbănești	—
2	„	„	„	Preda Iorga	preot	Bîrlogu	—
3	13	„	1839	Iordache Popescu	preot	Ceaușești	Ștefănești
4	18	„	„	I. Boerescu	birnic	Suseni	—
5	8	„	1838	Ilie Teianu	diacon	Teiul	—
6	„	„	„	Badea Mozăceanu	preot	Mozăceni	—
7	16	VI	1839	Marin Roceanu	preot	Rociu	—
8	„	„	1838	Toma Popescu	preot	Cerșanii de Sus	Cerșanii Jos
9	„	„	„	S. Diaconescu	preot	Răscăeți	—

Nr. familiilor din :		Proprietarii satelor		Titlul profesional		Clădirea șc. este :		Materialul de construcție	Plasa	Obs.
A	B	A	B	candidat	învățător	săvîrșită	nesăvîrșită			
133	31	clăc.+moș.	moșneni	—	înv.	da	—	nuiele	PITEȘTI	
147	—	moșneni	—	—	înv.	da	—	nuiele		
46	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiele		
54	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiele		
103	50	clăcași	clăcași	—	înv.	da	—	nuiele		
80	157	clăcași	clăcași	—	înv.	da	—	nuiele		
90	—	clăc.+moș.	—	cand.	—	da	—	nuiele		
46	—	moșneni		cand.	—	da	—	bîrne		
80	90	clăcași	clăcași	—	înv.	da	—	nuiele		
90	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiele		
237	—	moșneni	—	—	înv.	da	—	nuiele		
72	—	moșneni	—	cand.	—	da	—			
84	—	moș.+clăc.	—	cand.	—	da	—	nuiele		
80	—	„	—	cand.	—	da	—	nuiele		
80	—	„	—	—	înv.	da	—	nuiele		
124	—	„	—	—	înv.	da	—	bîrne		
50	—	„	—	—	înv.	da	—	bîrne		
45	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiele		
99	—	moș.+clăc.	—	cand.	—	da	—	nuiele		
143	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiele		
42	39	clăcași	clăcași	cand.	—	da	—	nuiele		
60	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiele		
48	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiele		
70	—	moș.+clăc.	—	cand.	—	da	—	nuiele		
96	70	moșneni	moș.+clăc.	—	înv.	da	—	nuiele		
73	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	nuiele		
95	—	clăc.+moș.	—	cand.	—	da	—	nuiele		
116	—	moșneni	—	—	înv.	da	—	nuiele	GĂLĂȘEȘTI	
163	—	moș.+clăc.	—	—	înv.	da	—	nuiele		
34	52	moșneni	clăcași	—	înv.	da	—	nuiele		
134	—	moșneni	—	—	înv.	da	—	nuiele		
123	—	clăc.+moș.	—	—	înv.	da	—	nuiele		
256	—	moșneni	—	—	înv.	da	—	nuiele		
94	—	clăc.+moș.	—	cand.	—	da	—	nuiele		
142	100	moșneni	moșneni	cand.	—	da	—	nuiele		
80	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiele		

Nr. crt.	Data înfiinţării şcolii			Numele şi prenumele învăţătorului (candidatului) în funcţie la 5.XI.1845	Starea socială a candidatului	Satul în care se află şcoala (A)	Satele alăturate (B)
	ziua	luna	anul				
10	28	VIII	1838	Marin Ionescu	birnic	Cacaleţii de Jos	—
11	23	„	1839	I. Tuţulescu	birnic	Tuţuleşti	—
12	17	„	1839	Ilie Rădulescu	birnic	Gliganu	—
13	20	„	1839	Marin Georgescu	birnic	Izvorul de Sus	—
14	13	IV	1840	Barbu Tudosescu	birnic	Deagul	—
15	18	IV	1840	D. Dumitrache	birnic	Izvor de Jos	—
16	7	IX	1839	P. Ionescu	birnic	Stănislăveşti	—
17	8	VI	1842	A. Popescu	birnic	Popeşti	—
18	7	V	1843	Rizea Iliescu	birnic	Gălăşeşti	—
19	8	VIII	1838	T. Marinescu	birnic	Cacaleţii de Sus	—
20	3	„	„	Stoica Lăzărescu	birnic	Negraşi	Adunaţi- Neg
21	18	IV	1839	Marin Cazacu	birnic	Furdueşti- Răteşti	—
22	15	V	1845	I. Popescu	birnic	Cireşul	—
23	23	IV	1844	C. Diaconescu	diacon	Recea	—
24	26	X	1844	S. Lepădatu	birnic	Cornăţelul	—
25	15	IV	1839	Gh. Popescu	preot	Slobozia	—
1	26	X	1838	Simion Pană	birnic	Stolnici	—
2	23	IV	1838	St. Drăghiceanu	birnic	Cochineşti	—
3	„	„	„	Anton Pavel	birnic	Ciceşti	—
4	3	VIII	1838	Radu Broşteanu	birnic	Broşteni	Leceni
5	23	IV	„	I. Alecu	birnic	Băseni	—
6	1	X	1838	I. Telescu	birnic	Teleşti	—
7	26	IV	1839	Barbu Radu	preot	Hîrseşti	Vlăşcuţa
8	26	X	1838	I. Marinescu	birnic	Pădureţi	—
9	26	IV	1838	Marin Davidescu	preot	Costeşti	—
10	23	IV	1841	Gh. Neagu	birnic	Bumbuieni	—
11	„	„	1840	Tatu Neacşu	birnic	Şerboieni	—
12	„	„	1841	Marin Stoica	birnic	Buzoieşti	Bujoreni
13	„	„	1840	Marin Diaconesc	diacon	Căcărezeni	Isbăşeşti
14	„	„	1841	Preda Pîrvulescu	birnic	Martalogi	Slobozia
15	23	„	1842	N. Constantin	birnic	Vulpeşti	—
16	23	„	1843	I. Tudor	birnic	Găujani	—
17	„	„	1844	Oprea Con-stantin	birnic	Humele	—
18	13	VIII	1839	I. Stoiculescu	birnic	Podu Broşteni	Pîrvu Roşu
19	23	IV	1838	Cîrstea Diaconescu	diacon	Mîrghia	Lunca
20	26	X	1838	Stancu Marin	birnic	Ungheni	Colţu
21	„	„	„	Radu Petrescu	birnic	Ioneşti	Tomşanca

* Tabelul a fost alcătuit pe baza datelor luate de la Arhivele Statului. Bucureşti, *fondul M. I. P.*, dos. nr. 2700/1841 ; 1773 şi 2140/1843 ; 1705 şi 1726/1845 ; 2581/1848

Nr. familiilor din :		Proprietarii satelor		Titlul profesional		Clădirea șc. este :		Materialul de construcție	Plasa	Obs.
A	B	A	B	candidat	învățător	săvîrșită	nesăvîrșită			
144	—	moș.+clăc.	—	—	înv.	da	—	nuiele	GALAȘEȘTI	
192	—	moșneni	—	—	înv.	da	—	nuiele		
115	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	nuiele		
92	—	clăcași	—	cand.	—	da	—			
115	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiele		
102	—	clăcași	—	cand.	—	da	—			
112	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiele		
68	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiele		
51	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiele		
77	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiele		
100	44	moșneni	clăc.+moș.	cand.	—	da	—	nuiele		
100	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	nuiele		
58	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiele		
160	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiele		
80	—	clăcași	—	cand.	—	da	—	nuiele		
164	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiele		
105	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiele	COTMEANA	
92	—	moșneni	—	cand.	—	da	—	nuiele		
52	—	moș.+clăc.	—	—	înv.	da	—	nuiele		
149	39	moșneni	clăcași	—	înv.	da	—	cărămidă		
145	—	moș.+clăc.	—	cand.	—	da	—	nuiele		
93	—	„	—	cand.	—	neîn-	—	nuiele		
149	37	„	moș.+clăc.	—	înv.	da	—	nuiele		
123	—	„	—	—	înv.	da	—	nuiele		
82	—	„	—	—	înv.	da	—	nuiele		
123	—	„	—	—	înv.	da	—	nuiele		
110	—	clăcași	—	—	înv.	da	—	nuiele		
78	8	moșneni	clăcași	cand.	—	da	—	nuiele		
134	58	moș.+clăc.	moșneni	—	înv.	da	—	nuiele		
60	43	moșneni	moș.+clăc.	—	înv.	da	—	nuiele		
60	—	clăc.+moș.	—	cand.	—	—	—	nuiele		
77	—	clăcași	—	cand.	—	—	—	nuiele		
85	—	clăc.+moș.	—	cand.	—	înv.	—	nuiele		
50	57	clăcași	moșneni	cand.	—		—	nuiele		
113	43	moș.+clăc.	„	cand.	—		—	birnic		
117		moșneni	moș.+clăc.	cand.	—		—	nuiele		
67	32	„	clăcași	cand.	—		—	nuiele		

și *fondul Vornicia din Lăuntru*, dos. nr. 5390 I A, III A, IV B/1838.

L'ENSEIGNEMENT DANS LES ÉCOLES DE VILLAGE DU DISTRICT D'ARGEȘ (1838—1848)

RÉSUMÉ

La première partie de l'étude présente les circonstances qui ont présidé à l'organisation des écoles de village jusqu'en 1838.

Une grande partie est consacrée au corps enseignant, portant principalment sur le recrutement, la formation, les droits et les obligations des instituteurs.

Quelques pages donnent des renseignements sur la manière de pourvoir aux besoins materiels des écoles, sur les locaux scolaires, le mobilier, le materiel didactiques et leur entretien.

La dernière partie de l'étude est consacrée à l'analyse du processus d'enseignement et de son évolution de 1838 à 1848.

Comunicarea prezentată la cea de a II-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului Județean Argeș-Pitești 24—25 mai 1971.

CÎTEVA DOCUMENTE DIN COLECȚIA BRĂTIENILOR
I. I. C. Brătianu — poleograf

VASILE NOVAC

Patrimoniul Muzeului Golești s-a îmbogățit recent și prin procurarea unor documente ce au aparținut colecției lui Ion I. C. Brătianu. Nu sîntem deocamdată decît în posesia a trei din aceste documente.

Pe lîngă prezentarea documentelor respective, am dori să insistăm asupra unei preocupări necunoscute și mai ales nesubliniate a lui I. I. C. Brătianu — aceea de polegraf.

Aprecierile noastre se bazează doar pe transcrierea făcută de el a celor 3 (trei) documente intrate în posesia Muzeului Golești.

Cele trei transcrieri demonstrează cîteva lucruri clare:

1. I. I. C. Brătianu citea și transcria bine, sau aproape bine textele chirilice. Unele deosebiri mici ce există cu versiunea noastră nu scad din valoarea transcrierii.

2. Nu cunoaște valoarea numerică a cifrelor. Nu avea probabil la îndemînă o carte, un manual, sau o cartotecă de tipul celor elaborate de Arhivele Statului, în primul rînd, dacă nu exclusiv pentru funcționarii săi. Afirmația o demonstrăm cu două argumente:

a) în mai toate locurile unde au fost trecute cifre a copiat în chirilică litera cu semnul cifrei din original.

b) la datarea documentului din 2 februarie 1648, el trece 1649 deoarece a confundat cifra 6 deci *s* (dzealo) cu 7 (-zemle).

3. Nu cunoștea deloc limba slavă, nici măcar formulele de la început sau sfîrșit care apar și se mențin în multe documente chirilice. Astfel în actul din 1643 ianuarie 12 de la Matei Basarab n-a trecut decît Matei Basarab voevod, în rest lăsînd... A copiat corect anul 7145 în creion și ulterior în cerneală neagră a trecut în colțul din dreapta sus — corect — 1643 Ian 12.

Rămînînd la aceste lucruri generale despre cunoștiințele sale paleografice, ne vom limita să ne întrebăm: de ce strîngea asemenea acte și ce rost aveau asemenea preocupări?

Deocamdată n-am putea face decît cîteva presupuneri.

a) Preocuparea spre studiul istoriei să fi fost o înclinație moștenită de la tatăl său. I. C. Brăteanu, înclinație pe care studiile și apoi viața politică nu l-au ajutat s-o fructifice. Se știe că tatăl său a vrut după

cum spunea Sabina Cantacuzino, să scrie o istorie a românilor, pentru care a strîns foarte multe documente, cărţi vechi, ediţii rare şi pe care le-a adus la Florica, sperînd ca la bătrîneţe să aibă timp pentru acest lucru. Ocupîndu-se prea mult de politică nu i-a mai rămas timp pentru a scrie istorie.

Fiul, deci, pe lîngă materialele documentare ar fi putut să moştenească şi această aplecare spre studiul istoriei.

b) Descinderea ca atare a documentelor putea să-i servească ca un divertisment, ca un fel de odihnă activă, în calvarul luptelor politice ale vremii, de care pentru cîteva ore i-ar fi convenit să scape.

c) O ipoteză care poate fi mai bine subliniată o constituie faptul că omul politic burghez, care era în acelaşi timp mare proprietar de moşii, dorea să ştie şi să descopere cînd apar pentru prima oară Brătienii ca boieri. Dacă în epoca anilor *1848—1946* Brătenii vor juca un rol deosebit de mare în viaţa politică şi economică a României în secolele anterioare ei erau boieri de mîna doua. Era deci în interesul lor de a găsi şi demonstra nobleţea neamului.

În documentul din 12 februarie printre martori apare şi Radul Logofăt Brătian, care-şi pune pecetea şi iscălitura pe ultimul loc din dreapta.

În transcrierea actului el a subliniat : anul, numele vînzătorului, al cumpărătorului şi numele unui singur martor-evident a lui Radu Logofăt Brătianu.

În plus, în partea dreaptă a copiei documentului, în colţul din dreapta scrie şi subliniază : Radu Brătianu martur.

Nici în documentul din 1643 de la Matei Basarab, nici în cel de la 1812 nu e vorba de Brătieni.

Cel din 1643 s-ar fi putut să-l fi cumpărat odată cu moşia sau, ca şi actul din 1812, să fi intrat pe alte căi în colecţiile lor.

Lăsînd la o parte ipotezele asupra felului cum au intrat cele 3 documente în colecţiile lui I. I. C. Brătianu, să prezentăm pe scurt conţinutul şi semnificaţia lor :

I. 1643 ianuarie 12. Matei Basarab Voievod întăreşte postelnicului Condila şi Jupînesii sale Stanca, fata logofătului Pîrvul Rudeanul casa şi moara din Şuici şi stîna din Podeani pînă la noua judecată a divanului să rămînă aşa cum au stabilit lucrurile Stroe vel vestier (Leurdeanul căsătorit cu Vişa din Goleşti), şi Sima vistier.

Avem astfel şi o informaţie inedită despre una din activităţile renumitului dregător Stroe Leurdeanul, ctitorul casei, azi muzeu, din Goleşti (1640), a bisericii din Goleşti (1646) şi renovatorul din 1645 a Mânăstirii Vieroş, ctitoria vitejilor Ivaşcu logofăt Golescu şi Alexandru clucer.

Documentu e pe hîrtie cu semnătura lui Matei Basarab cu cerneală neagră peste monograma roşie şi cu pecetea în cerneală roşie.

II. Pîrvu logofăt Dolofan ot Stoineşti şi feciorii săi Preda, Stroe, Ivan, Dragomir, Tudoran vînd lui Condil Postelnic ot Albieşti şi jupînesii lui Stanca toate părţile lor de moşie din Şuici, din Brusturoasa, Podiani, Pleşeşti cu pămînt, mori, bălţi, vii, locuri ce au fost date în zălog de mai multă vreme.

În timpul lui Matei Basarab a vîndut în rupt acest pămînt, dar fără rumîni.

Acest fapt denotă că în epoca şi în ţinutul respectiv la acea dată rumînii erau consideraţi mai valoroşi decît pămîntul. Pămîntul se vinde deci fără rumîni. Ce făceau rumînii fără pămînturile pe care le aveau în folosinţă? Erau mutaţi pe alte moşii? Erau prea puţine braţe de muncă în raport cu creşterea domeniului? Cum lucra aceste părţi de moşie Condil postelnic şi soţia sa Stanca? Intensifică exploatarea? Găsea şi alte procedee? Iată cîteva probleme ce le pune acest act. Documentul acesta este deosebit de important prin valoarea peceţilor boierilor martori, despre care nu ne propunem aici să insistăm.

Spre deosebire de primul care a fost scris propabil în cancelaria domnească, acesta a fost scris de Udrea logofăt vistierul, care era probabil din Argeş. Ne bizuim pe frecvenţa lui i în loc de e aşa cum se păstrează încă şi azi. Exemplificăm cu o singură frază: „Şi ne-am pus mai jos peceţili şi iscăliturili ca să să crează".

III. 1812, ianuarie 13, Alexandru Nicolae Şuţu Vv. numeşte pe vel comisul Iancu Ghica ispravnic al judeţului Dîmboviţa în locul lui vel căminarul Costache Ghica şi-i spune ca împreună cu bi-vel paharnicul Scarlat Cerchez să meargă şi să se ocupe de toate treburile judeţului.

Originalul e pe hîrtie, lipseşte semnătura domnului, în schimb pecetea aplicată pe cerneală roşie se menţine intactă.

S-a rupt foarte puţin din ea la deschiderea ei de către destinatar.

II. *Transcrierea documentelor*

1. Milosteiu bojiu Io Matei Băsăraba voevod i gospodin davat gospodstvami sie povelenie gospodstvami bolearin gospodstvami Condilă post. i jupîniţei ego Stancăi fata Pîrvului logf. Rudeanul ca să aibă pace casa ei den Şuici şi moara. Şi stîna din Podeani de cătră nepoatele ei. Mai mult val să naibă deacum pînă la Paşti pentru că aşa şi-au pus zi din naintea domniei meale. Dacă nu le-a plăcut judecata celor doi boiari jupan Stroie vel vistier, Sima vistier pînă la zi pînă va veni jupîneasa Stanca cu zapisul surorii-sa Vila să stea toţi de faţă la divan şi să naibă ei nicio treabă ocolo măcar să că ar fi făcut ei vreo carte a domniei meale, măcar să facă deacum înainte tot să naibă nici un lucru pînă la zi, pînă li se va rumpe şi judecata cu divanul. Iar cine ar vrea să facă într-alt chip peste acestă carte a domniei meale, acela om rea certare va avea de cătră domnia mea . . . . Ii sam reci gospodstavam în ghen 12 văleat 7151 (1643).

Io Matei voievod (sigiliul), monograma: Io Matei voievod milosteiu . . . . pe dos: în chirilică zapisul casei din Şuici şi mori, iar din Şuici Ghnarie 12, leat 7151 (1643). Cu cerneală litere latine — tuş negru — scrisul lui I. I. C. Brătianu, 1643 ianuarie 12.

Cartea lui Matei Basarab Vv. către Condil Postelnic şi Jupîneasa lui Stanca, fata Pîrvului logof. Rudeanul ca să aibă pace casa ei din Şuici şi moara de către nepotul ei.

Urmează transcrierea cu omisiunile ce le-am analizat mai la vale.

2. Adică eu Pîrvul logof. Dolofan ot Stoinești dinpriună cu ficiorii mii Preda i Stroie i Ivan i Dragomir i Tudoran acesta al nostru zapis să fie de mare credință la mîna jupan Condil post. ot Albiștie și a jupînesei dumnilui Stăncăi și a coconilor dumnilor cîți dumnizău le-au dăruit pînă acum și di aicea nainte cum cem am fost pus zălog mai de nainte vreme toate părțile de moșii din satu din Suici cu Siliște și di(n) Brusturoasa și din Podeani și din Plișați cu balta, cu pămîntul cît să va afla la mori din văi Vălceștei di(n) munte 2 părțili di(n) rîu dirept bani gata ughi 50. Iar cînd au fost acum în zilili domnului Io Matei Băsărab voivod iar noi am venit di bună voia noastră la Condil post. di-am tocmit aceste 5 siliști di ni li-a vîndut dumnealui, însă pămîntul fără rumîni ori cîtă moșie să va aleage din siliștea satilor și din cîmp, din apă și din pădure di (p)răste tot hotarul di(n) hotar pînă-(n) hotar diript bani gata ughi 155 [1] însă ca cii 50 di galb. ci sunt mai sus scriși cari mi-a fost dat mai nainte ca să fi dumnilui moșie și jupîneasii dumnealui și coconilor dumnilui, nepoților, strănepoților cîți dumnizău li va dărui ca să li fie moși hobahnică în veac. Iar să vor eși pă cari cărții frodată să nu se crează naintea acestui zapis căci cum am vîndut de a noastră bună voie și cu știrea tuturor fraților noștrii din sus și din jos și cu boiari mărturii anume Goran logofăt ot Olniști i Stanciul Izbașa ot Cîrstinești i Vladul post ot Bîrsești i Matei logofăt i brat ego Fera ot Cacova, Radul logofăt Brătian, Radu Ciușul i Stanciul Ciușul ot Șuici i popii ot tam și alți boiari cari-și vor pune mai jos picițiili și iscăliturili și noi ne-am pus mai jos picițili și iscăliturili ca să să creadă, pis az Udrea logofăt.

febr. 2 dini leat 7156

Sigiliu (cavaler)	Sigiliul (Preda-Pîrvul)	Sigiliu (stea semilună)
Eu Pîrvu logof.	Eu Preda logof.	Eu Stroie Post.
Eu Ivan (pus degetul)	Eu Vladul post mărturie	(Sigiliu indescifrabil)
Eu Goran logof. māturie	Eu Matei logof.	(Sigiliu indescifrabil)
Eu Fiera logof. mart. (Sigiliu) (un cap de bour încadrat de două paranteze ca două semiluni așezat deasupra a 4 frunze)		Radul logof. (Sigiliu indescifrabil)

3. Cinstit și credincios boierul domnii mele biv vel comis Ianco Ghica ispravnic ot sud Dîmb. cu sănătate să să dea.

Sigiliul domnesc aplicat pe ceară roșie, rupt puțin la deschidere. Alături e semnătura...

„Io Alexandru Nicolae Șuțu Voievod bojiu milostiu i gospodar zemli Vlascoe.

Cinstit și credincios domniei mele biev vel comis Iancul Ghica-sănătate. Fiindcă te-am rînduit domnia mea ispravnic la sud Dîmbovița în locul dumnealui biv vel Căminar Costache Ghica și tovarăș cu dumnealui biv vel paharnic Scarlat Cerchez, deci primind porunca domniei mele numai decît să te scoli să mergi la mai sus numitul județ unde întîlnindu-te cu tovarășu dum. să îmbrățișați toate trebile județului

[1] rupt

domnii mele întocmai şi la vreme fără cel mai puţin lucru. Şi fiindu-vă slujbile plăcute apururea veţi fi împărtăşiţi de milile domnii mele. Şi fi sănătos. 812 ghenar 13.
(1812 Ghen. 13— Scrisul lui I. I. C. Brătianu).

QUELQUES DOCUMENTS PROVENANT DE LA COLLECTION DES BRATIANA

RÉSUMÉ

La communication qu'on presente ici, est au sujet de certaines préoccupations moins souliguées de I. I. C. Bratiano, notamment celles concernant la paléographie.

Toutefois on a introduit dans le cricuit de documents trois actes provenant de la collection de I. I. C. Bratiano, maintenant propriété du Musée Goleşti.

La transcription de ces documents, effectuée par la très commue personalité politique, nous fait savoire que si les connaissances du paleographie cyrillique de Bratiano ne sont pas très vaste, elles restent toujours notables pour un homme particulierment engrené dans la vie politique.

En analysant les couses qui l'ont determiné de faire attention aux pareilles problèmes, on peut aisément constater que, sauf la passion pour la paléographie due à son père, il est surtout préoccupé de relever l'origine et la pérénité de sa famille et de son nom au trapers des siècles.

Le premier de ces documents, provenant du Matei Basarab, daté 1643, janvier 12, est un act de confirmation de la propriété sur l'habitation, le mouhir de Suici, la bergerie de Podeni, en faveur du postelnic *Condila* et de sa femme Stanca, fille du logofăt Pîrvu Rudeanu. L'acte présente une importance majeure par la fait qu'il garde la signature et la sceau de Matei Basarab, en nous donnant toutefois des informations inédites sur Stroe Leurdeanul.

Le deuxième document nous apprend que le dit Pîrvu logofăt Dolofan de Stoineşti et ses fils Preda, Stroe, Ivan, Dragomir, Tudoran vendent à Condil postelnic d'Albieşti et à sa femme Stanca, toutes leurs terles de Suici, Brusturoast, Podeni, Pleşeşti, avec des moulins, elongs vignoles. Il est daté 1649 fevrier 2, et ponni les témoins figure anssi Radu logofăt Bratiano.

Le troiseme document, daté 1812 janvier 13, du temps de Alexandru Nicolae Soutzo notifie la nomination du vel comis Iancu Ghika connue ispravnic du district Dîmboviţa.

La document est important aussi parce qu-il garde en très bon état le sceau appliqué sur circ rouge.

Comunicarea prezentată la cea de a II-a Sesiune ştiinţifică de comunicări a Muzeului judeţean Argeş-Piteşti 24—25 mai 1971.

MIŞCAREA MUNCITOREASCĂ – FACTOR HOTĂRÎTOR PENTRU ADOPTAREA LEGILOR REFERITOARE LA MUNCA DIN ROMÂNIA ÎN PERIOADA 1893–1914

DUMITRU RUSU

Necesitatea cercetării cauzalităţii fenomenelor sociale nu mai presupune nici un fel de argumentaţie. Numai stabilind mobilul diferitelor acţiuni, evenimente, acte etc., ne putem explica, pe deplin şi cît mai precis, semnificaţia acestora.

Legislaţia muncii, ca fenomen al suprastructurii politice, grupează totalitatea actelor normative care reglementează raporturile dintre lucrători şi stăpîni cît şi diferitele măsuri legislative care se referă la drepturile şi asigurarea muncitorului în afara timpului aflat la locul de muncă.

Pentru explicarea conţinutului şi urmărilor legilor referitoare la muncă din România modernă se impune să cercetăm multiplele cauze şi împrejurările imediate care le-au determinat. În cele ce urmează vom stărui doar asupra mobilului acestora, acţiunile maselor muncitoare în frunte cu organizaţiile politice şi profesionale.

Apariţia legislaţiei muncii este legată de perioada istorică a începuturilor şi dezvoltării relaţiilor capitaliste. Progresele industriei de fabrică duc la creşterea numerică a proletariatului, la intensificarea procesului de organizare şi la lărgirea acţiunilor de luptă ale acestuia. De aici decurge şi necesitatea evidentă pentru elaborarea unor măsuri legislative de către statul burghez, menite să ducă la elaborarea situaţiei maselor muncitoare şi, prin aceasta, să stimuleze interesul pentru muncă şi să tempereze lupta de clasă. Astfel, legislaţia muncii este un fenomen obiectiv a cărui expresie clasică — sub raportul genezei şi conţinutului general — apare în orînduirea capitalistă, ca o consecinţă pe plan social-politic a industriei maşiniste[1].

---

[1] Referindu-se la geneza legislaţiei muncii, Karl Marx preciza că : „Legislaţia cu privire la reglementarea muncii în fabrici, această primă reacţie conştientă şi sistematică a societăţii faţă de forma spontană a procesului de producţie, este (...) un produs tot atît de necesar al marii industrii ca şi firul de bumbac, maşinile de filat automate şi telegraful electric“ (Karl Marx, *Capitalul*, vol. I, în : Karl Marx-Friedrich Engels, *Opere*, vol. 23, Ed. pol., Bucureşti, 1966, p. 489).

De asemenea, vorbind despre consecinţele socializării muncii „pe care fabrica o provoacă în proporţii enorme“, V. I. Lenin, evidenţia faptul că „spre deosebire de stadiile precedente, marea industrie mecanizată necesită neapărat o reglementare sistematică a producţiei şi un control social asupra ei (una din manifestările acestei tendinţe este legea pentru reglementarea muncii în fabrică)“ (V. I. Lenin, *Dezvoltarea capitalismului în Rusia,* în : *Opere,* vol. 3, Ed. pol., Bucureşti, 1955, p. 513).

La noi în țară începuturile legislației muncii aparțin celei de a doua jumătăți a secolului trecut. Actele normative de reglementare a raporturilor de muncă din industrie, elaborate în această perioadă, sînt determinate, în principal, de preocuparea ocîrmuirii pentru organizarea statului și de interesele burgheziei care urmărea să-și asigure prosperitatea în domeniul producției industriale și dominația asupra maselor muncitoare.

Către sfîrșitul secolului trecut și în primele două decenii ale secolului nostru, măsurile legislative referitoare la muncă vor cunoaște o dezvoltare mai largă în sensul diversificării conținutului legilor și aplicării normelor legislative în sectoare de activitate mai diferite. De data aceasta, sîntem în fața unei legislații muncitorești, în sensul propriu al termenului, determinată, în esență, de acțiunile maselor muncitoare. Întărirea organizatorică a mișcării muncitorești — prin crearea cluburilor muncitorești (1890) și a primului partid al muncitorilor din țara noastră (1893) — clarificările în domeniul programatic și radicalizarea luptei de clasă, au făcut din mișcarea muncitorească factorul hotărîtor care a silit guvernele să adopte legile referitoare la muncă din România modernă.

O dovadă elocventă a creșterii influenței clasei muncitoare în viața statului român o constituie însăși poziția claselor dominante. Acestea, încă de la finele secolului trecut, nu mai puteau ocoli problemele vitale ale păturilor muncitoare. Erau la mijloc nu numai interesele proprietarilor industriali pentru obținerea de producții sporite, ci însăși stabilitatea regimului, amenințat de lupta muncitorilor și țăranilor [2].

După 1900 cercuri mai largi ale burgheziei s-au pronunțat pentru elaborarea unei legislații a muncii. Reprezentant al burgheziei cu vederi înaintate, ministrul liberal Al. Djuvara — pornind de la premiza de netăgăduit că „legislațiunea țării noastre privitoare la muncă trebuie prefăcută și completată" — într-un discurs din 1908, recunoștea că „a sosit însă timpul, trebuie s-o recunoaștem cu toții, ca o asemenea lucrare să fie mai de aproape și mai stăruitor urmărită" [3]. După el scopul legistației trebuia să fie protecția muncii și întărirea „elementelor muncitoare naționale" [4].

Departe de a considera programele partidelor burgheze ca sincere și realiste [5], menționăm, totuși, că prin anumite prevederi referitoare la

---

[2] Astfel, Const. Dobrogeanu-Gherea, referindu-se la înrăutățirea situației generale a lucrătorilor, pe măsura dezvoltării capitalismului, menționa, pe bună dreptate, că „Această distrugere a vieții omenești a început să amenințe existența însăși a societății : dintr-o parte direct prin creșterea mortalității, prin degenerarea poporului muncitor, din altă parte prin revolte, prin organizări revoluționare formidabile ale muncitorilor. Sub amenințarea întîia și mai ales a doua clasele dominante ele înseși au început să facă legi pentru proteguirea muncitorilor contra nesațiului și lăcomiei capitaliștilor" *Minele și protecția muncii*, semnat „De la Olt)", în „Lumea nouă", nr. 84, 2 februarie 1895, p. 1).

[3] Alexandru D. Djuvara, *Meseriile și munca națională*, București, 1908, p. 27—28.

[4] Djuvara arăta că legislația trebuie să aibă două caractere : „o legislație de protecțiune și de împuternicire a lumii muncitoare" și „o legislație de întărire a elementului nostru național" (*Ibidem*).

muncitori, strecurate în unele dintre acestea [6], se vede că soarta maselor nu mai putea lăsa indiferente nici chiar vîrfurile conducătoare ale burgheziei şi moşierimii. Cu tot caracterul tendenţios şi propagandistic al documentelor-program ale partidelor burghezo-moşiereşti, totuşi ele reflectau o anumită stare de lucruri care nu mai putea fi ocolită. Masele muncitoare constituiau o forţă de care ocîrmuirea şi clasele dominante trebuia să ţină cont.

Opus tendinţelor „reformiste" ale burgheziei, care urmărea, în principal, profitul claselor dominante, fruntaşii mişcării muncitoreşti şi socialiste remarcau cum că „principalul factor în făurirea legislaţiei muncii este şi trebuie să fie clasa muncitoare [7] graţie căreia „s-au făcut şi *se face* asemenea legi (. . .)" [8].

Faţă de lipsa unor reglementări, de conţinutul burghez al legilor şi de neaplicarea lor, proletariatul va riposta cu hotărîre. Întreaga luptă dusă de clasa muncitoare pentru legiferarea drepturilor şi libertăţilor, pentru asigurarea condiţiilor minime de muncă şi existenţă este o parte însemnată a luptei de clasă, a luptei pentru dărîmarea regimului de asuprire socială şi politică. Necesitatea reglementării condiţiilor de muncă şi viaţă va fi larg dezbătută în presa muncitorească a timpului şi la congresele şi conferinţele muncitoreşti, cuprinsă în toate programele muncitoreşti şi socialiste, cerută cu insistenţă cu prilejul grevelor şi demonstraţiilor.

Atitudinea muncitorimii faţă de soarta care i se rezervă în stat poate fi urmărită din perioada incipientă a mişcării muncitoreşti. Încă de pe acum, lupta pentru revendicări imediate viza direct sau indirect necesitatea unor acte legale care să consfinţească eventualele îmbunătăţiri.

În deceniile VI—VIII, deşi acţiunile muncitoreşti erau reduse ca intensitate şi extindere, totuşi, ele aveau ca obiectiv central condiţiile de viaţă ale lucrătorilor. După cerinţele tipografilor din 1870, re-

---

[5] Îndeosebi ideile programatice care se refereau la masele populare sînt foarte elastice. Dr. C. Racovski aprecia foarte sugestiv programele burgheze ca pe „Un fel de pînze pe care marinarul politic le întinde după cum suflă vîntul". (Vezi dr. C. Racovski, ***Partide de guvernare şi partide de educare***, în : „Facla", nr. 4, 22 ianuarie 1911, p. 49). În campaniile electorale sau în momentele cînd partidele se aflau în opoziţie programele de obicei se lărgeau. Take Ionescu, în timpul aşteptării îndelungate pentru a obţine guvernul, recunoştea că „Dacă vom sta mai mult timp în opoziţie se va lărgi cu siguranţă şi programul nostru" ***(Ibidem)***.

[6] Dintre programele burgheze, acela al guvernării radicale a lui Gh. Panu (din 1888) este surprinzător de înaintat. În partea economică prevedea fixarea minimului de salariu, asigurări de toate felurile, interzicerea muncii copiilor, reglementarea muncii femeilor, durata muncii de 9 ore, sindicate profesionale etc. Dar scopul acestor măsuri, de a face „pe capitalişti să participe la muncă şi pe muncitori la capital" era ireal şi soarta acestei fracţiuni, intrată la conservatori în 1897, dovedeşte netemeinicia programului (Vezi : ***Programul democrat-radical***, Bucureşti, 1890, p. 42—45 şi Titu Maiorescu, ***Istoria contemporană a României***, p. 214—215).

Pentru perioada de după 1900 menţionăm „Manifestul program" al liberalilor şi „Programul" guvernului conservator, ambele din anul 1911.

[7] ***Legislaţia ocrotitoare a muncii***, în „România muncitoare", nr. 43, 31 decembrie 1906.

[8] M. Gh. Bujor, ***O statistică***, în „România muncitoare", 24 iulie 1905.

feritoare la munca copiilor[9], prima asociaţie generală a muncitorilor din România (1872) urmărea, printre altele, „de a combate tot ce e rău şi vătămător lucrătorilor din orice punct de vedere; de a apăra, pe toate căile legale şi drepte, interesele, bineînţeles, ale lor"[10].

Deceniul al IX-lea marchează deja un început al adevăratei bătălii de clasă dintre proletariat şi clasele asupritoare. Acum dobîndirea unei legislaţii asupra muncii ocupă un loc din ce în ce mai însemnat în acţiunile greviste, demonstraţii, presă şi publicaţii. Primele programe socialiste din 1880 şi 1886, pe lîngă revendicările generale, cuprindeau şi unele cerinţe menite să asigure muncitorimii condiţii optime de muncă şi trai[11].

După 1890, intensificarea acţiunilor muncitoreşti, sărbătorirea zilei de 1 Mai, ca simbol al luptei pentru drepturi şi libertăţi, dau un conţinut cuprinzător şi un caracter naţional luptei pentru legiferarea drepturilor şi libertăţilor cerute de muncitori. „Manifestul program al partidei muncitorilor" din martie 1891[12] este un prim document al mişcării muncitoreşti şi socialiste care, referindu-se direct şi la „proteguirea muncii", formula cererile „practice mai de căpetenie" pentru muncitorii din industrie: „O lege pentru proteguirea muncitorilor în ateliere şi fabrici; regulamentarea repausului duminicile şi sărbătorilor inspecţia sanitară a condiţiilor în care se face munca; oprirea muncii copiilor pînă la 14 ani; regulamentarea muncii femeilor; asigurarea împotriva accidentelor, asigurarea pentru vremea bătrîneţelor"[13]. Aceleaşi idei le vom găsi în 1893 ca elemente de seamă ale programului viitorului partid al muncitorilor[14].

Rezultat al evoluţiei politice şi ideologice a mişcării muncitoreşti, programul Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România din 1893[15] este documentul cel mai complet din toată perioada pînă la 1900 în ceea ce priveşte cerinţele pentru o legislaţie a muncii. În mod foarte clar şi fără echivoc, în partea generală a programului, pe lîngă „Garantarea dreptului nemărginit la întruniri, asociaţii, greve în oraşe şi în sate" se cerea „Luarea de măsuri riguroase pentru a face ca legile

---

[9] Tipografii cereau să se admită la lucru un număr limitat de copii şi numai de la 13 ani în sus, copiii admişi la lucru să aibă 4 clase, să nu fie făcuţi imediat paginatori (I. S. Vasilescu (Ploieştean), *Un adevăr*, „Analele tipografice", 15 ianuarie 1870 (După vol. *Presa muncitorească şi socialiştii din România*, vol. I, (1865—1900), Partea I (1865—1889), Bucureşti, 1964, p. 14—15).

[10] „Lucrătorul român", nr. 1, 5 noiembrie 1872, p. 1 *(Prospect)*.

[11] „Primul program al cercurilor muncitoreşti din 1880" prevedea: „Asigurarea tuturor oamenilor muncii de ambe sexe instrumente de muncă şi prin urmare a mijloacelor de existenţă. Asigurarea existenţei în timpul de boală şi bătrîneţe. Împărţirea muncii fizice şi intelectuale astfel ca omul să se poată dezvolta armonios şi integral" *(Documente din mişcarea muncitorească 1872—1916*, Ediţia II-a completată, Bucureşti, Ed. C.G.M., 1947, p. 30). Programul din 1886, atît prin unele vagi prevederi cît mai ales prin larga expunere de motive se referea şi la situaţia muncitorilor. (*Ce vor face socialiştii români? Expunerea socialismului ştiinţific şi programul socialist)*, în: „Revista socială", nr. 8, şi 9, septembrie 1885. După *Presa muncitorească şi socialistă din România*, (1865—1900), partea I (1865—1889), p. 328—363).

[12] „Munca", nr. 3, 10 martie 1891, p. 1.

[13] *Ibidem*.

[14] I. Nădejde, *Programul nostru*, în „Calendarul muncii" din 1892.

[15] *Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România 1893—1900*, Ed. pol., Bucureşti, 1969, p. 50—60.

să fie aplicate şi ca egalitatea înaintea legilor să ajungă o realitate"[16]. În partea economică a programului „pentru proteguirea clasei muncitoare industriale" se cerea 8 ore de muncă, desfiinţarea lucrului cu bucata, copiii sub 14 ani să nu fie primiţi la muncă, desfiinţarea muncii de noapte, repaus duminical, inspecţie sanitară a condiţiilor de muncă, reglementarea muncii femeilor, asigurarea pentru bătrîneţe, o jurisdicţie a muncii şi certificare de capacitate pentru ucenici[17]. După 1893 alte documente ale partidului vor întări aceste prevederi[18], pe baza cărora se spera că se va putea „să se înceapă o dată era legalităţii în România"[19].

De asemenea, mişcările greviste şi alte manifestaţii muncitoreşti din ultimul deceniu al secolului trecut revendicau îmbunătăţirea situaţiei muncitorilor şi măsuri pentru ocrotirea lor. Semnificative în această privinţă sînt cererile formulate de lucrătorii grevişti din porturile dunărene[20] şi de tipografii din Bucureşti[21] : încheierea unui contract de muncă care să reglementeze durata muncii şi salariul, respectarea repausului duminical, proteguirea copiilor din fabrici, asigurarea contra accidentelor ş.a.

Progresele mişcării muncitoreşti din 1904—1906, prin întărirea organizaţiilor sindicale şi promovarea ideilor socialiste vor ridica pe o nouă treaptă şi cerinţele maselor muncitoare referitoare la legislaţia muncii.

Precedată de o intensă propagandă muncitorească şi socialistă în direcţia necesităţii urgente a reglementării relaţiilor de muncă, prima conferinţă sindicală, din august 1906, precizează sensul şi conţinutul luptei maselor muncitoare pentru o legislaţie a muncii. În spiritul raportului şi discuţiilor referitoare la „Legislaţia muncii"[22] (ultimul punct din ordinea de zi), „Rezoluţia privitoare la legislaţia muncii" sinteza poziţia faţă de această problemă. Menirea legislaţiei muncii era „de a da putere de lege îmbunătăţirilor pe care muncitorii au izbutit să le smulgă de la patroni" şi a le extinde „deopotrivă în toată industria, pentru toţi muncitorii"[23]. Cu privire la sfera de cuprindere, se cerea „înfiinţarea unei legislaţii ocrotitoare a muncii, care să protejeze toate categoriile de muncitori — atît femei şi copii cît şi bărbaţi — prin limitarea orelor de muncă, prin crearea unui repaus săptămînal, reglementarea muncii de noapte, muncii suplimentare şi prin păstrarea tuturor condiţiilor de igienă modernă în toate industriile şi mai ales în industriile insalubre"[24].

---

[16] *Ibidem*, p. 57.

[17] *Ibidem*, p. 58.

[18] *Ibidem*, p. 329—330, 539, 600—604, 781—782 etc. ; Arhiva Institutului de ştiinţe istorice şi social-politice, cota MM 1895, doc. 1, inv. 2027 ; cota MM, 1898, doc. 1, inv. 2030.

[19] Scrisoarea lui I. Nădejde către P. Muşoiu din 27 august 1890, în : Arhiva C.C. al P.C.R., fond nr. 8, dosar 4316/2, f. 3.

[20] Lazăr Măglaşu şi Nicolae Deleanu, *Istoricul mişcărilor muncitoreşti din porturi*, Bucureşti, 1932, p. 36—57.

[21] „Lumea nouă", nr. 7, 3 ianuarie 1899, p. 1 ; nr. 9, 17 ianuarie 1899, p. 3 şi „Supliment la ziarul „Lumea nouă" din aprilie 1899.

[22] Vezi lucrările conferinţei sindicale din 1906 în „România muncitoare", nr. 25—26, 20—27 august 1906.

[23] *Ibidem*.

[24] *Ibidem*.

Dezbaterile conferințelor socialiste din 1907 și 1908, împreună cu proiectul de program al Uniunii Socialiste din România, publicat în 1907 [25], au completat substanțial tabloul revendicărilor imediate ale clasei muncitoare care își vor găsi cea mai cuprinzătoare formulare în programul Partidului Social-Democrat din 1910 [26].

Programul Partidului Social-Democrat, reconstituit în 1910, era un program minimal [27]. Toate revendicările aveau în vedere obiective imediate, legate de transformarea burghezo-democratică a țării, fără însă a se pierde din vedere idealul mai îndepărtat — societatea socialistă —. După votul universal, primul act al „programului politic", se mai cerea desființarea legii expulzărilor, votarea unor legi care să asigure exercitarea drepturilor politice tuturor cetățenilor țării, reorganizarea învățămîntului, impozite directe și progresive pe averi ș.a. [28]. „Programul economic" cuprindea 27 de revendicări care începeau cu „desființarea legilor care restrîng dreptul de asociere și grevă" și continua cu recunoașterea sindicatelor ca persoane juridice, introducerea contractului colectiv, ziua de muncă de 8 ore, repaus duminical complet, interzicerea muncii pentru copiii sub 14 ani, legi ocrotitoare pentru ucenici și minori, desființarea legii meseriilor, crearea inspectoratului muncii, asigurarea muncitorilor „contra accidentelor, boalei și lipsei de muncă", fixarea minimului de salar etc. [29].

De asemenea, principalul ziar muncitoresc al vremii „România muncitoare", a făcut o amplă prezentare a cerințelor asupra reglementării muncii, într-o serie de articole din perioada 1908—1912 [30]. Pornind de la necesitățile interne, reliefînd și realizările din alte țări, se arată amănunțit ce legi sînt necesare pentru muncitorii din țara noastră.

După 1910 se vor consolida organizațiile politice ale clasei muncitoare, paralel cu grija pentru apărarea și întărirea sindicatelor, lovite prin „legea scelerată" din 1909. Atenția sporită acordată acum luptei pentru obiective mai largi, preocuparea față de principalele aspecte ale situației internaționale și politica externă a guvernanților noștri, nu vor slăbi acțiunile în vederea obținerii de legi favorabile maselor muncitoare.

Una din principalele forme de luptă pentru îmbunătățirea condițiilor de muncă și viață o constituie mișcarea grevistă. Continuînd valul luptelor revoluționare din deceniul anterior, în anii 1910—1914 acțiunile și grevele muncitorești cresc numeric și ca intensitate. Numai din ianuarie 1910 pînă la 1 iulie 1912 au izbucnit 126 de greve, la care au participat 35.366 de muncitori, totalizînd 530.245 de zile grevă [31]. Între

---

[25] „România muncitoare", nr. 41, 6—19 decembrie 1907.

[26] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1910—1915*, Ed. pol., București, 1968, p. 11—42.

[27] Detalii asupra nivelului ideologic al programului din 1910 vezi în : Nicolae Copoiu, *Refacerea Partidului Social-Democrat din România (1900—1910)*, București, 1966, p. 264—269.

[28] *Documente din istoria mișcării muncitorești din România 1910—1915*, Ed. pol., București, 1968, p. 19, 25—33.

[29] *Ibidem*, p. 36—39.

[30] Referitor la legislația muncii, gazeta „România muncitoare" a publicat, pe lîngă alte numeroase materiale, două seriale sub titlul *Legislația muncii*, în noiembrie-decembrie (1908 (între numerele 52—58) și februarie—iulie 1910 (între nr. 104—105 și 1—30).

obiectivele centrale, urmărite consecvent de clasa muncitoare, a fost şi obţinerea unor legiuiri de ocrotire a muncii.

O atenţie deosebită s-a acordat acestei probleme şi la congresele muncitoreşti din 1912 şi 1914. Congresul al II-lea al partidului şi al IV-lea al sindicatelor din 1912, analizînd conţinutul şi aplicarea legilor privitoare la muncă, elaborate pînă la acea dată, au formulat un program amplu de revendicări care trebuiau să-şi găsească locul în actele normative ale statului [32].

Către finele perioadei în discuţie, problema legislaţiei muncii a fost pe larg dezbătută cu prilejul celui de al V-lea Congres al sindicatelor din ianuarie 1914. Delegaţii prezenţi la Congres, reprezentînd întreaga clasă muncitoare, au discutat problemele referitoare la înlăturarea legilor excepţionale şi a celor antimuncitoreşti, lipsa de lucru, munca femeilor şi copiilor, asigurările sociale [33]. Rezoluţiile finale evidenţiază străduinţele mişcării muncitoreşti, atît pentru îmbunătăţirea şi aplicarea legiuirilor existente, cît şi pentru cucerirea de noi măsuri legislative atît de necesare maselor muncitoreşti [34].

În concluzie, se impune să precizăm că lupta maselor muncitoare — în frunte cu elementele muncitoreşti şi intelectuale înaintate— pentru obţinerea de legiuiri octoritoare, este departe de unele tendinţe reformiste care s-au manifestat la elementele burgheze cu influenţă în mişcarea muncitorească. Acestea, pornind de la ideea oportunistă a „integrării paşnice", socoteau „că cea mai profundă şi folositoare revoluţie de făcut în România ar fi instaurarea domniei legilor" [35].

Contra acestei poziţii, fundamental greşite şi în contradicţie cu scopul adevărat al luptei muncitorilor, va pleda întreaga mişcare muncitorească prin îmbinarea armonioasă a luptei pentru revendicări imediate cu acţiuni îndreptate contra orînduirii de stat burgheze. De la sfîrşitul secolului trecut fruntaşii mişcării muncitoreşti şi socialiste au făcut distincţie clară între lupta pentru revendicări imediate, obţinute în cadrul orînduirii de atunci şi obiectivul final al luptei proletariatului contra burgheziei şi moşierimii, înlăturarea orînduirii capitaliste.

O prezentare foarte clară a esenţei, scopului şi locului acţiunilor pentru o legislaţie a muncii în cadrul luptei generale a proletariatului o face, încă de la 1900, de pe poziţiile clasei muncitoare, fruntaşul socialist Iosif Nădejde-Armaşu. În partea a doua a articolului „Reformele imediate şi socialismul", publicat în „Lumea nouă", Iosif Nădejde, preluînd o idee deja exprimată limpede în documentele mişcării muncitoreşti [36], preciza că pînă la transformarea socialistă a societăţii „muncitorimea are nevoie de îmbunătăţiri momentane, îmbunătăţiri pe care e în drept şi trebuie să le ceară claselor stăpînitoare. Scurtarea zilei de muncă, repausul duminical, asigurarea împotriva accidentelor, salarii mai ridicate, participarea la viaţa publică prin votul universal etc., toate sînt de natură a aduce oarecare ameliorare în starea actuală, muncitorii şi muncitorimea trebuie să lupte pentru cîştigarea lor.

[31] *Documente din istoria mişcării muncitoreşti din România 1910—1915*, Ed. politică, Bucureşti, 1968, p. 346.
[32] *Ibidem*, p. 355—362, 370—382.
[33] *Ibidem*, p. 586—593, 604—657.
[34] *Ibidem*, p. 659—665.
[35] I. Theodorescu, *Votul universal*, Bucureşti, 1908, p. 4.

În lupta pentru aducerea la îndeplinire a acestor îmbunătăţiri nu trebuie însă să uităm ţelul final al socialismului. Ca factori conştienţi ai evoluţiei, trebuie să avem veşnic în faţă ţelul către care mergem, pentru ca să putem sprijini tot ce ar putea să grăbească evoluţia şi să înlăturăm tot ce ar putea-o întîrzia. În propaganda noastră trebuie să facem o permanentă deosebire între mijloace şi scop, între reformele imediate şi scopul final pentru a nu fi confundate niciodată. Pentru muncitorime să nu se reducă socialismul numai la micile îmbunătăţiri pe care le poate avea chiar astăzi, ci să i se arate clar ceea ce urmărim noi. Să i se arate muncitorimii că aceste reforme sînt numai nişte mijloace aplicabile şi de dorit spre a ajunge la ţinta către care ne mînă evoluţia, la colectivism"[37].

Acţiunile maselor muncitoare pe linia revendicărilor imediate nu vor rămîne fără urmări. În condiţiile dezvoltării mişcării muncitoreşti din ţara noastră şi sub influenţa activităţii legislative din alte state[38], în perioada de la sfîrşitul secolului trecut pînă la începutul primului război mondial, s-au elaborat un şir de legi şi regulamente menite să reglementeze diferite aspecte ale situaţiei muncitorilor şi relaţiilor de muncă. Dintre acestea, menţionăm legile asupra repausului duminical (1897 şi 1910), reglemantarea meseriilor (1902), a muncii femeilor şi copiilor (1906) precum şi legiferarea asigurărilor muncitoreşti din ianuarie 1912.

Cauza fundamentală a legislaţiei muncii din România modernă prezentată de noi în linii generale, se leagă organic de împrejurările imediate, particularităţile epocii în care au fost elaborate diferite legi. Totuşi, atît pe planul cauzalităţii generale cît şi în privinţa factorilor imediaţi care au determinat elaborarea de acte legislative pentru muncitori, rolul hotărîtor a revenit acţiunilor muncitoreşti.

LE MOUVEMENT OUVRIER — FACTEUR DÉCISIF EN VUE DE L'ADAPTATION DES LOIS CONCERNANT LE TRAVAIL EN ROUMANIE, AU COURS DES ANNÉES 1893—1914

RÉSUMÉ

La législation du travail, comprenant la totalité des actes normatifs qui réglementent les rapports entre les ouvriers des industries et les pa-

[36] „Manifestul program al partidei muncitorilor", din martie 1891, considerînd realizarea „programului imediat" un pas uriaş către organizarea socialistă, aprecia, cu multă exactitate, sensul luptei pentru îmbunătăţiri imediate care, direct sau indirect, ajută la ajungerea ţelului final, socialismul („Munca", nr. 3, 10 martie 1891, p. 1).

[37] I. Armaşu, *Reformele imediate şi socialismul* (II), în „Lumea nouă", 2 aprilie 1900, p. 1.

[38] Perioada 1890—1914 cunoaşte o bogată activitate pe plan internaţional pe linia legislaţiei muncii. Pe lîngă conferinţele internaţionale care tindeau să ajungă la unele norme internaţionale de legiferare a muncii, se înregistrează o bogată activitate legislativă în diferite state din Europa (Vezi unele date asupra situaţiei legislaţiei pe plan internaţional în : Paul Pic, *Traité élémentaire de législation industrielle. Les lois ouvrières*, Paris, 1922, 1043, p.

trons, paraît pendant la période historique des débuts du développement des relations capitalistes.

Sans minimiser les intérêts de l'Etat et des patrons liés à l'élaboration de certaines lois, qui accordent la protection aux ouvriers, on doit préciser que le rôle décisif, afin de déterminer la genèse de ces actes législatifs, revient, finalement, à la classe ouvrière.

Les conditions aggravées de travail et de vie des masses ouvrières, la consolidation du mouvement ouvrier grâce à la création des clubs des ouvriers (1890) et du premier parti ouvrier dans notre pays (1893), l'éclaircissement du programme, le renforcement de la lutte de classe ont contribué à ce que le mouvement ouvrier soit devenu le facteur décisif qui a obligé les gouvernements d'adapter les lois sur le travail dans la Roumanie moderne.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune ştiinţifică de comunicări a Muzeului judeţean Argeş — Piteşti 24—25 mai 1971.

CONTRIBUŢIA ORGANIZAŢIILOR P.C.R. ŞI P.S.D. DIN JUDEŢUL ARGEŞ LA FĂURIREA PARTIDULUI UNIC AL CLASEI MUNCITOARE

PETRE POPA

Unificarea mişcării muncitoreşti din România într-un singur partid revoluţionar a fost rezultatul unei îndelungate activităţi desfăşurate încă de la crearea Partidului Comunist Român de către elementele înaintate ale clasei noastre muncitoare.

„Făurirea în februarie 1948 a partidului revoluţionar unic al clasei muncitoare, pe temelia marxism-leninismului, arată tovarăşul Nicolae Ceauşescu, a asigurat realizarea unităţii depline politico-organizatorice a proletariatului — condiţie a exercitării de către clasa muncitoare şi partidul ei a rolului de forţă conducătoare în societate“ [1].

Dezvoltarea procesului revoluţionar al unităţii clasei muncitoare a determinat membrii celor două partide muncitoreşti „să se apropie, să-şi însuşească o ideologie unică — ideologia marxist-leninistă — metode şi căi de acţiune comune, demascînd şi îndepărtînd din rîndurile lor pe duşmanii unităţii proletare“ [2].

În această importantă acţiune politică s-au încadrat activ şi organizaţiile P.C.R. şi P.S.D. din judeţul Argeş, care cu deosebire după 23 August 1944 au fost prezente în toate etapele evolutive ale făuririi Partidului Unic Muncitoresc. În anii grei ai ilegalităţii, muncitorii din fabrici şi ateliere s-au ridicat totdeauna uniţi pentru a înfrînge teroarea şi exploatarea, pentru a obţine drepturi şi libertăţi democratice. În acest sens se remarcă acţiunile desfăşurate împotriva dictaturii militaro-fasciste de către muncitorii de la bazinul carbonifer Schitu-Goleşti, Textila Piteşti şi unităţile căilor ferate.

Publicarea la 1 mai 1944 a manifestului Frontului Unic Muncitoresc, care făcea cunoscută realizarea acordului între P.C.R. şi P.S.D., a constituit un însemnat mijloc pentru strîngerea legăturilor şi desfăşurarea comună a unor acţiuni şi de către organizaţiile celor două partide muncitoreşti din judeţul Argeş.

---

[1] Nicolae Ceauşescu, ***Expunere la adunarea solemnă din 7 mai 1971.*** Bucureşti, Ed. politică p. 23.

[2] A. Petric. Gh. Ţuţui, „***Unif. mişc. muncit. din Român.*** Buc. 1968 Ed. Acad. R.S.R. pag. 7.

Imediat după 23 August 1944, se reorganizează în condiţii legale activitatea organizaţiei P.C.R. din oraşul Piteşti, în cadrul căreia a activat ca secretar muncitorul armurier Petre Năstăsescu şi se formează în casa avocatului cu vederi democratice Teo Simionescu, Comitetul local al Blocului Naţional Democratic, care a reunit reprezentanţii celor două partide muncitoreşti, precum şi ai altor organizaţii politice interesate în rezolvarea unor probleme vitale pentru România.

În unităţile economice mai mari din judeţul Argeş iau fiinţă comitete de Front Unic — organisme politice care vor aduce o însemnată contribuţie la desfăşurarea acţiunilor revendicative pentru întărirea controlului muncitoresc şi sporirea producţiei, pentru apropierea politică a organizaţiilor P.C.R. şi P.S.D. Faptul că în judeţul Argeş, principala caracteristică a formării şi activităţii organizaţiilor sindicale muncitoreşti a constituit-o unitatea de acţiune, indiferent din ce organizaţie politică a clasei muncitoare făceau parte membrii sindicatelor, a reprezentat o bază sigură pentru evoluţia firească favorabilă, spre formarea Partidului Unic al clasei muncitoare. Aşa se explică faptul că deşi puţin numeroasă, acţionînd strîns unită, clasa muncitoare din judeţul Argeş a reuşit să estompeze şi să înfrîngă reacţiunea, să cîştige masele largi populare.

Astfel, muncitorii de la Textila Găvana şi Depoul C.F.R. din Piteşti se organizează la începutul lunii septembrie 1944 în sindicate unite, care sprijină activitatea comitetelor de fabrică [3]. Sub titlul „Muncitorii de la Concordia — Schitu Goleşti s-au organizat", ziarul „Scînteia" anunţa că : „în ziua de 17 septembrie a avut loc adunarea pentru alegerea comitetului unic de fabrică... S-a reuşit să se obţină în scurt timp o mai bună aprovizionare, concedii de odihnă, organizarea unui economat, lupta însă va continua" [4].

Şi în oraşul C. de Argeş se acţionează în strînsă unitate de către muncitori pentru realizarea dezideratelor etapei respective. Aşa de exemplu „în ziua de 18 septembrie 1944 muncitorii şi meseriaşii de la Centrul de Exploatare forestieră şi C.A.P.S. — arată „Scînteia" — s-au organizat în sindicate unice, alegînd şi comitete de fabrică. Ei au înţeles astfel că singurul drum de salvare al muncitorilor de la situaţia grea în care se zbat este drumul organizării şi al unităţii depline, pentru o viaţă mai bună şi mai demnă" [5].

La 4 octombrie 1944 are loc la Piteşti o consfătuire a social-democraţilor din judeţul Argeş, cu care prilej se reorganizează comitetul judeţean format din 12 membrii, avînd în frunte pe Traian Novacovici şi Radu Pojacevschi. „Continuînd o veche tradiţie democrată ce purcede încă din mişcarea de redeşteptare de la 1848, se arată în manifestul adoptat cu acest prilej, Argeşul s-a afirmat din primele zile ce au urmat după 23 August 1944, pe primul plan al luptei pentru principiile democratice. Astăzi, după înlăturarea dictaturii, social-democraţii din Argeş luptă cu tărie pentru o reală libertate şi unitate de acţiune a poporului" [6].

---

[3] Arhiva Comit. jud. P.C.R. Argeş fond. 1. dos. 1. p. 9.
[4] Scînteia nr. 3, an. I, 23 sept. 1944, p. 3.
[5] Scînteia nr. 12, an. I, 12 oct. 1944, p. 2.
[6] „Libertatea" an. I. nr. 39 din 5 oct. 1944, p. 3.

Între organizațiile P.C.R. și P.S.D. din județul Argeș se ajunge din multe puncte de vedere la o identitate de vederi, ceea ce permite organizarea în Pitești, în ziua de 15 octombrie 1944 a unei mari întruniri politice și apoi constituirea la 23 octombrie 1944 a Consiliului județean Argeș al Frontului Național Democratic.

Atenția acordată programului de luptă al Frontului Unic Muncitoresc de către unele comitete țărănești a reprezentat o cale însemnată pentru făurirea alianței muncitorești-țărănești. În acest sens se remarcă de exemplu activitatea desfășurată de țăranii din comuna Oești, care printr-o scrisoare adresată ziarului „România Liberă" în octombrie 1944, anunțau „aderăm la Platforma Frontului Unic Muncitoresc și solicităm sprijin pentru organizarea cooperativei, obținerea de izlazuri și organizarea învățămîntului agricol" [7].

Militînd pentru un guvern al Frontului Național Democratic, muncitorii din județul Argeș, masele largi populare participă cu însuflețire, călăuzite de aceleași scopuri la impunătorul miting din 15 octombrie 1944 din Bazinul carbonifer al județului Muscel [8] la demonstrația de la Pitești din 2 decembrie 1944 [9], la adunarea comună a muncitorilor de la I.A.R. și Schitu-Golești din 1 decembrie 1944 [10], sau la adunarea populară din Pitești din 4 februarie 1945 [11], în cadrul cărora au luat cuvîntul atît comuniști cît și socialiști, cerînd cu insistență într-un glas aderarea la platforma Frontului Unic Muncitoresc, realizarea programului de luptă populară.

Instaurarea guvernului democrat-popular condus de dr. Petru Groza a favorizat lupta unită a celor două organizații muncitorești pentru susținerea înfăptuirii reformei agrare, refacerea economiei locale, distrusă in parte de război, precum și pentru a determina îmbunătățirea conducerii prefecturilor și primăriilor cu elemente democrate.

Astfel, în martie 1945, devine prefect al fostului județ Argeș, avocatul Teo Simionescu, iar în fostul județ Muscel — Ion Nacotescu, reprezentînd forțele politice grupate în F.N.D. În aprilie 1945 conducerea primăriei orașului Pitești va fi preluată de comunistul Petre Năstăsescu, cea a orașului Cîmpulung-Muscel de către social-democratul Nicolae Cernescu, iar la Curtea de Argeș devine ajutor de primar Ion Fianu tot din partea P.S.D. [12].

A continuat și s-a întărit colaborarea de front unic dintre organizațiile locale din Argeș ale P.C.R. și P.S.D. cu toate că uneori se vor manifesta și slăbiciuni ale acestei colaborări fără a fi însă afectată lupta generală pentru rezolvarea problemelor fundamentale ale revoluției. Astfel, cu prilejul întrunirii publice din 22 aprilie 1945, la care participă un însemnat număr de membri ai ambelor partide, se discută favorabil programul de guvernare democratică [13].

---

[7] „România Liberă" nr. 67 din 21 oct. 1944, p. 4.

[8] „Libertatea" an. I. nr. 55 din 21 oct. 1944, p. 4

[9] Arhiva comit. jud. P.C.R. Argeș fond. 1 dos. 6 ; p. 12.

[10] „Scînteia" an. I. nr. 88 din 18 dec. 1944, p. 3.

[11] „Scînteia" an. II. nr. 135 din 9 febr, 1945 p. 5.

[12] Arhiva Comit. jud. P.C.R. Argeș fond. 1. dos. 5, p. 4 și „Libertatea" an II. nr. 181 și 203 din martie și aprilie 1945.

[13] Idem., dosar 4, p. 47.

Organizaţiile din Argeş ale P.C.R. şi P.S.D. acordă o deosebită atenţie pregătirii şi desfăşurării sărbătoririi primului 1 Mai liber, din anul 1945. Forţele politice unite în frontul Unic Muncitoresc, reuşesc să confere sărbătoririi acestei zile o amploare şi o orientare deosebită în sprijinul întăririi cuceririlor revoluţionare, al unităţii de voinţă şi acţiune a elementelor muncitoreşti.

Din oraşul Piteşti, unde se hotărăşte să se desfăşoare o amplă demonstraţie, se lansează de către comitetul Frontului Unic Muncitoresc un semnificativ şi elocvent manifest prin care cetăţenii erau chemaţi la sărbătorirea acestei zile sub semnul susţinerii guvernului dr. Petru Groza şi a reformelor democratice, a mobilizării maselor la o susţinută luptă politică împotriva forţelor reacţionare [14].

La 29 mai 1945, se desfăşoară la Piteşti o nouă întrunire a conducerii celor două organizaţii judeţene unite în cadrul F.U.M. cu care prilej se reafirmă hotărîrea lor de a sprijini guvernul şi de a veghea la aplicarea neabătută a legilor noi economice [15].

În iulie 1945, este relevantă hotărîrea tineretului muncitoresc din Piteşti de a se strînge legăturile dintre organizaţiile U.T.C. şi U.T.S. în cadrul F.U.M. colaborare „bazată pe reciprocitate, care poate fi o garanţie de viitor a solidarităţii tineretului în slujba poporului [16].

Se întăreşte totodată unitatea muncitorilor celor două partide în cadrul multiplelor acţiuni sindicale. Numărul celor organizaţi în sindicate se ridică în judeţul Argeş la jumătatea anului 1945, la peste 5 000. Între 28—31 mai 1945, delegaţi din Argeş şi Muscel sînt prezenţi la şedinţele pe ţară ale Conferinţei Generale a Muncii. Ziarul „Libertatea", organul de presă al P.S.D., evidenţiază frecvent acţiunile desfăşurate în vara anului 1945 de către Frontul Unic Muncitoresc din judeţele Argeş şi Muscel, atît pe plan politic, cît şi pe plan economic, social şi cultural.

Conferinţa Naţională a P.C.R. din 16—21 octombrie 1945 a prilejuit muncitorilor din Argeş, maselor largi populare, manifestarea unitară a adeziunii lor faţă de planul îndrăzneţ al acestui prim forum politic al comuniştilor români. În adunări organizate de către comitetele Frontului Unic la Întreprinderea Textila, unităţile căilor ferate, de exploatare a cărbunelui sau prelucrare a lemnului, muncitorii şi-au spus deschis şi viguros cuvîntul, hotărîrea lor fermă de a contribui la realizarea epocalelor hotărîri privind transformarea înnoitoare a economiei şi vieţii ţării noastre. Programul de lucru al partidului comunist avea cu atît mai mult ecou în judeţul Argeş, cu cît acest străbun şi bogat pămînt românesc era insuficient valorificat.

La sfîrşitul anului 1945 şi începutul anului 1946, „problema principală a relaţiilor dintre P.C.R. şi P.S.D. a fost aceea a pregătirii pentru alegerile parlamentare" [17]. În această vastă şi hotărîtoare încleştare politică, organizaţiile din judeţul Argeş ale P.C.R. şi P.S.D. au dovedit o prezenţă activă, permanentă şi cu o mare influienţă, în rîndul maselor de alegători.

---

[14] *Idem*, dosar 12, p. 40.

[15] *Idem*, dosar 7, p. 1.

[16] *Idem*, dosar 9, p. 31.

[17] A. Petric, Gh. Tuţui, L.c., p. 89.

Cu prilejul plenarei lărgite a Comitetului județean Argeș al P.C.R. din 10 ianuarie 1946, se stabilesc noi măsuri pentru întărirea colaborării în cadrul Frontului Unic Muncitoresc, a comuniștilor cu aripa de stînga a organizației județene socialiste, condusă de Radu Pojacevschi și Ion Betle, în vederea participării pe aceleași liste în viitoarele alegeri parlamentare [18].

La începutul lunii februarie 1946 are loc la Pitești o consfătuire a conducerii organizației județene a P.S.D. cu comitetele locale social-democrate. În cadrul acestei consfătuiri se produce ruptura definitivă între cei care doreau colaborarea cu organizația locală a P.C.R. și susținătorii politicii de izolare a socialiștilor, grupare retrogradă condusă de Traian Novacovici, care între timp devenise prefectul județului Argeș. Un succes remarcabil al forțelor socialiste locale favorabile unirii în alegeri cu comuniștii îl reprezintă înlocuirea în aprilie 1946 a prefectului Traian Novacovici cu Nicolae Constantin, adept al unității muncitorești [19].

Cu prilejul sărbătoririi zilei de 1 Mai 1946, în Pitești, participă peste 18 000 de demonstranți, manifestîndu-se cu hotărîre pentru unitatea clasei muncitoare în lupta de refacere economică și pentru înfrîngerea reacțiunii. O acțiune asemănătoare are loc și la Cîmpulung Muscel. Adresîndu-se Comitetului Central al Frontului Unic Muncitoresc, „întreaga muncitorime musceleană, asigură prin lupta sa unită victoria cauzei muncitorimii manuale și intelectuale [20]. Este și această manifestare de la 1 Mai 1946 o dovadă elocventă a închegării și în zona Argeșului a frontului comun dintre organizațiile partidului comunist și aripa de stînga a social-democraților.

În această perioadă, activitatea organizațiilor muncitorești din Argeș este sprijinită îndeaproape de către Emil Bodnaraș, Teohari Georgescu, Ștefan Voitec și Dumitru Soloman. În iulie 1946, în județul Argeș erau peste 6 260 muncitori grupați în întreprinderi cu peste 100 de salariați, marea lor majoritate erau cuprinși în sindicatele unite, iar o bună parte în partidul comunist și socialist [21].

Activitatea susținută a forțelor politice democratice în cadrul campaniei electorale, forța organizațiilor P.C.R. și P.S.D. din județul Argeș, unite în listele electorale, s-a reflectat în rezultatele alegerilor din 19 noiembrie 1946, cînd majoritatea covîrșitoare a votanților și-a exprimat voința pentru a încredința destinele țării partidelor cu adevărat progresiste.

În ultimă instanță, victoria în alegeri a B.P.D. a fost victoria unității de voință și acțiune a clasei muncitoare, a Partidului Comunist Român în colaborare cu celelalte forțe democratice. Prin această vastă și hotărîtoare activitate s-a cimentat mai puternic necesitatea unirii celor două partide muncitorești într-o forță politică reprezentativă a întregului proletariat român.

Încă de la începutul anului 1947 acțiunile din Argeș ale P.C.R., legăturile lor cu masele de oameni ai muncii sînt tot mai frecvente,

---

[18] Arhiva Comit. jud. P.C.R. Argeș, fond. 1, dosar 13, p. 3.
[19] *Idem*, dosar 13, p. 12.
[20] „Scînteia" nr. *516*, din 5 mai 1946 p. 3.
[21] Arhiva com. jud. P.C.R. Argeș, fond, dos. 14/1946, p. 56.

efervescența în acest domeniu fiind direct influențată de măsurile politice și organizatorice stabilite de Plenara C.C. al P.C.R. din 8—9 ianuarie 1947. Ca urmare, „Comitetul județean P.C.R. Argeș își propune activizarea tuturor celuleor de partid, întărirea calitativă a organizațiilor de partid, ridicarea nivelului politic și ideologic al membrilor săi, intensificrea muncii organzațiilor de masă, colaborarea cu toate organizațiile din B.P.D., întărire F.U.M., întărirea comitetelor de fabrică menite să urmărească menținerea ordinei și ridicarea producției" [22] obiective ce demonstrează o justă orientare a eforturilor comuniștilor din județul Argeș spre probleme de mare importanță.

În vederea intensificării colaborării organizațiilor P.C.R. și P.S.D., în luna ianuarie 1947, are loc la Pitești, o importantă ședință a F.U.M. cu care prilej „s-au discutat probleme privind lichidarea fricțiunilor între cele două partide, întărirea colaborării F.U.M. în întreprinderi și instituții, demascarea elementelor dușmănoase din cele două partide, conjugarea eforturilor pentru mărirea producției, demascarea sabotorilor, apărarea avutului întreprinderilor precum și posibilitatea organizării școlilor mixte de cadre" [23].

Cu acest prilej se evidențiază faptul că organizațiile locale ale celor două partide muncitorești au o puternică bază de masă, concretizată în cei 10 679 membri ai sindicatelor și peste 9 700 de țărani împroprietăriți în județul Argeș [24].

Spre sfîrșitul lunii ianuarie 1947 se reorganizează Comitetul județean P.C.R. Argeș, plenara desfășurîndu-se în prezența lui Iosif Rangheț. Noul organ era compus din 23 membri, ca secretar fiind reales Nicolae Bădescu ; în perioada mai-iunie 1947, ca secretar activează Sîrbu Nicolae iar apoi pînă la unificarea din februarie 1948 — Neacșu Marin [25].

În perioada imediat următoare plenarei Comitetului județean de partid, în orașele și satele argeșene se intensifică activitatea politica, de colaborare a forțelor democratice, se ia atitudine hotărîtă împotriva greșelilor unor membri de partid. Așa, de exemplu, în martie 1947, la moara „Frații Dumitrescu" din Pitești, sînt înlăturate din rîndurile partidului comunist unele elemente fasciste, dușmănoase [26]. În această perioadă numărul membrilor de partid în județul Argeș ajunge la peste 6 000, iar al socialiștilor la cca 7 000. În Pitești existau 1 657 comuniști, din care 892 muncitori, 56 țărani, 301 meseriași, 51 intelectuali, 340 funcționari și 17 militari [27]. Un raport al Comitetului județean Argeș al P.C.R. apreciază că în urma colaborării forțelor muncitorești, democrația are de cîștigat, se rezolvă multe chestiuni și în mediul rural, prin schimbări de primari și notari, bănuiți ca elemente reacționare, cu elemente cinstite și devotate democrației [28].

---

[22] Arhiva Comit. jud. P.C.R. Argeș. Fond. 1. dos. 29 (1/1947) p. 8.

[23] *Idem*, p. 21.

[24] *Ibidem.*

[25] *Idem*, dos. 32, p. 101

[26] *Idem*, dos. 37, p. 12.

[27] *Idem*, dos. 29, p. 205.

[28] *Idem*, dos. 29, p. 269.

În acest mod, încă de la începutul anului 1947, în județul Argeș se reușește înlocuirea conducerilor reacționare ale comunelor cu reprezentanți ai B.P.D., aspect ce va favoriza și activitatea de unificare a comuniștilor și socialiștilor, într-un singur partid puternic.

Apartenența politică a conducerii comunelor din județul Argeș în ianuarie 1947

	P.C.R.	P.S.D.	Fr. Plug.	F.N.P.	P.N.L. Tătăr.	P.N.Ț. Alexandrescu	Total
Primari	19	13	54	6	20	34	146
Notari	15	8	24	16	19	24	106

Așadar, un număr de 146 de comune ale fostului județ Argeș erau conduse de elemente aparținînd forțelor democrate, aliate în alegerile parlamentare, cca 22% din numărul primarilor făceau parte din partidele unite în frontul muncitoresc. O poziție prioritară aveau cadrele Frontului Plugarilor și ale țărăniștilor dezidenți, dovadă a structurii economice și sociale a județului în această perioadă [29].

În scopul dinamizării și orientării activității comuniștilor din Argeș spre problemele majore ale etapei respective, la 16 aprilie 1947 tovarășul *Nicolae Ceaușescu* participă la ședința extraordinară a Biroului Comitetului județean P.C.R., cu care prilej se dezbat cu deosebire aspectele privind căile de luptă pentru înfrîngerea definitivă a reacțiunii, munca de partid la sate și problema organizării pe baze noi a tineretului [30]. Această consfătuire de lucru a conducerii organizației județene cu tovarășul *Nicolae Ceaușescu* a fost un moment de seamă, deosebit ca influență și urmări pentru ținuta activității partidului comunist în această parte a țării.

Masele populare din județul Argeș, cu deosebire muncitorii din întreprinderi industriale, participă la impunătoare mitinguri organizate prin acțiunea comună a ambelor partide muncitorești, luîndu-se atitudine hotărîtă față de partidele burgheze, față de politica lor antiguvernamentală. „La 18 iulie 1947, minierii de la Poenari, Bătaia, Concordia și I.A.R., arată „Scînteia", au organizat un mare miting prin care au cerut pedepsirea trădătorilor de țară, votînd o moțiune în acest sens" [31].

Un mijloc însemnat pentru întărirea colaborării P.C.R. și P.S.D. l-a reprezentat modul în care au fost organizate alegerile sindicale din 1947.

În județul Argeș acțiunea are loc în perioada 20—29 septembrie 1947, lupta comună a comuniștilor și social-democraților oferind condiții din ce în ce mai favorabile pentru trecerea nemijlocită la înfăptuirea deplinei unități politice, organizatorice și ideologice a celor două organizații locale ale clasei muncitoare.

---

29 *Idem*, dosar 32, p. 269.

30 Arhiva Comit. jud. P.C.R. Argeș. Fond 1. Dosar 29/1947, p. 135.

31 „Scînteia" nr. 875 din 20 iulie 1947 p. 2.

Cu acest prilej, în județul Argeș s-a constatat un interes și entuziasem deosebit precum și o înaltă și vigilentă disciplină muncitorească, evidențiindu-se muncitorii de la C.F.R., Țesătoria Română, A.P.A.C.A. și sindicatul Lemn forestier din Curtea de Argeș [32].

În cadrul alegerilor sindicale, care au reprezentat un adevărat examen public al colaborării P.C.R. și P.S.D., au existat și unele aspecte negative, cum au fost cele de la Textila Românească din Pitești, datorate insuficientei pregătiri a luptei împotriva elementelor reacționare.

În fostul județ Argeș, s-au făcut alegeri în 20 de sindicate, cu un număr de 12 093 sindicaliști, cu cotizația la zi, comitetele sindicale din întreprinderi, instituții sau secții fiind formate din 331 membrii. Noile comitete aveau următoarea structură după apartenență politică a membrilor lor : (sit. statistică).

În urma acestor alegeri sindicale, s-a constituit consiliul sindical județean Argeș, format din 22 membri și comisia locală Curtea de Argeș, compusă din 13 membrii, toți aceștia făcînd parte din Partidul Comunist și P.S.D. [33].

Elementele social-democrate de dreapta, scizioniste sau exponente ale grupului titelist exclus din Partidul Social-Democrat, au suferit în alegerile sindicale o înfrîngere zdrobitoare. Acolo unde s-au manifestat împotriva colaborării în front unic, împotriva partidului unic al clasei muncitoare, ele au rămas în afara organelor sindicale, așa cum s-a întîmplat la unitățile căilor ferate din Pitești [34].

Membri în comitete	P.C.R.	P.S.D.	U.T.M.	P.N.P.	Fr. Plug.	Neutrii
Membri	173	32	1	11	7	18
Membri supleanți	22	14	—	2	2	9
Cenzori	20	7	—	2	2	3
Cenzori supleanți	3	—	—	—	—	3
Total	218	53	1	15	11	33

Ultimele luni ale anului 1947, bogate în evenimente care au pregătit terenul trecerii la revoluția socialistă, se caracterizează prin intensificarea colaborării dintre P.C.R. și P.S.D. și prin pregătirea nemijlocită a făuririi unității depline a clasei muncitoare.

După ședința comună a birourilor județene Argeș ale P.C.R. și P.S.D. ținută în urma ședinței comune a birourilor politice ale celor două partide, la 27 septembrie 1947, acțiunile vizînd unificarea se înmulțesc și dau tot mai bune rezultate. În vederea participării la Congresul al XVIII-lea al P.S.D. din 4—9 octombrie, organizația din Argeș își desemnează patru candidați : Emil Diaconescu deputat, Nicolae Constantin, Poroșanu Ion și Stănescu M. Ultimul însă va fi înlocuit în preajma

[32] Arhiva Comit. jud. P.C.R., Argeș, fond 1, dosar nr. 34/1947, p. 133.
[33] *Idem.*
[34] *Raport de activitate al Uniunii sindicatelor C.F.R.* București 1947 pagina 35.

Congresului, cu Ion Betle, muncitor C.F.R., întrucît se arătase potrivnic acțiunii de unificare.

La 1 octombrie 1947, are loc la Pitești un miting al social-democraților din Argeș și Muscel, la care participă peste 2 000 de membri ai partidului și alți cetățeni din aceste județe. „Toți delegații plășilor și organizațiilor locale — se arată în moțiunea adoptată — au hotărît ca la Congres, delegații din Argeș și Muscel să susțină unitatea celor două partide, altfel vor fi socotiți trădători" [35].

Congresul al XVIII-lea al P.S.D. care a hotărît „să se grăbească făurirea unității politice, organizatorice și ideologice a mișcării noastre muncitorești [36], a determinat o vie efervescență politică în acest sens în întreaga țară. După Congres, delegații din Argeș dezbat rezoluția în cadrul a numeroase organizații social-democrate, militează pentru întărirea Frontului Unic Muncitoresc în toate localitățile județului.

În cadrul lucrărilor pregătitoare pentru realizarea Partidului Unic Muncitoresc, începute la sfîrșitul lunii octombrie 1947, un loc central îl ocupă ședința birourilor politice ale P.C.R. și P.S.D., plenara Comitetelor centrale din 11—12 noiembrie și publicarea platformei program a Partidului Unic Muncitoresc — „etapă superioară în lupta pentru realizarea unității depline a clasei muncitoare din România, fundament principal pe care s-a realizat partidul marxist-leninist" [37].

Este relevantă atitudinea membrilor celor două partide din fostele județe Argeș și Muscel. Astfel, imediat după publicarea platformei-program a P.U.M. se constituie comisiile mixte județene pentru conducerea lucrărilor de unificare a organizațiilor de partid. Din aceste comisii au făcut parte Constantin Radu și Gheorghe Boncea (P.C.R.), Constantin Nicolae și Ion Betle (P.S.D.) pentru județul Argeș, iar pentru județul Muscel — Gheorghe Chitic și Ilie Cocev (P.C.R.), Gheorghe Stănculescu și Gheorghe Dinculescu (P.S.D.) [38].

S-a trecut apoi la constituirea comisiilor locale, pe întreprinderi și plăși precum și la prelucrarea platformei comune a Partidului Unic Muncitoresc. „La A.P.A.C.A., C.A.P.S. și Silva — Moroeni, cei propuși au fost aleși în unanimitate, platforma comună a fost primită cu entuziasm și apreciere. În același fel s-au petrecut lucrurile și la unitățile textile, la C.F.R. și la minieri, în unitățile de învățămînt, iar în zilele de 7 și 14 decembrie 1947 au avut loc adunările în comunele județului în care cîte un comunist și un social-democrat au vorbit despre semnificația evenimentului ce se pregătea, platforma comună fiind primită cu mare însuflețire" [39] se arată în documentele vremii.

Sub semnul unității depline a membrilor celor două organizații muncitorești din Argeș și Muscel, are loc și sărbătorirea proclamării Republicii. „Sub lozincile : «Trăiască Republica Populară Română», «Trăiască Partidul Unic Muncitoresc», imediat după anunțarea prin radio a proclamării Republicii, populația orașului Cîmpulung — muncitori, funcționari, țărani din împrejurimi, tineri și bătrîni — au manifestat pe

---

[35] Arhiva Comit. jud. P.C.R. Argeș, fond. 1. dos./1947 p. 90.
[36] „Libertatea" nr. 943 din 11 oct. 1947.
[37] A. Petric. Gh. Tuțui l.c., p. 137.
[38] Scînteia nr. 988 din 30 noiembrie, 1947 p. 5.
[39] Arhiva comit. jud. P.C.R. Argeș fond. 1. dos. nr. 44/1948, p. 19.

străzi, salutînd astfel excepţionalul eveniment [40]. În oraşul Piteşti, „coloane de muncitori şi funcţionari s-au îndreptat spre Teatrul comunal unde a avut loc un însufleţit miting, la care au luat cuvîntul printre alţii Nicolae Constantin — prefectul judeţului Argeş, Gh. Ţuţui — din partea U.T.M., Teodor Bachide — primarul oraşului Piteşti Stan Arsene — din partea sindicatelor unite, Constantin Nicolau (P.S.D.) şi Marin Neacşu (P.C.R.), dovedindu-se încă odată ataşamentul piteştenilor faţă de politica democrată, faţă de unitatea muncitorească" [41]. Un asemenea miting a avut loc şi la Curtea de Argeş.

Activitatea revoluţionară de masă, care a crescut în amploare la începutul anului 1948, a fost puternic stimulată de intensa muncă politică ce se desfăşura în legătură cu realizarea unităţii clasei muncitoare în cadrul unui singur partid. Pe baza indicaţiilor C.C. al F.U.M. se elaborează instrucţiuni privind modul practic de organizare şi desfăşurare a adunărilor generale de unificare. Astfel, în perioada 8—10 ianuarie 1948, s-au făcut pregătiri pentru adunările generale, între 10—20 ianuarie au avut loc adunările mixte ale membrilor P.C.R. şi P.S.D., alegerile organelor de conducere pe întreprinderi şi instituţii, constituirea celulelor de partid pe secţiuni şi ateliere precum şi alegerea delegaţilor pentru conferinţele de plăşi şi judeţe, iar între 20—25 ianuarie au fost prevăzute adunările generale judeţene şi alegerea delegaţilor pentru Congres [42].

Organizaţia din Argeş a Partidului Comunist Român a folosit acţiunea de unificare ca un bun prilej pentru a prezenta realizările guvernului democrat-popular, conţinutul noii forme de stat, exploatarea poporului român de către guvernele trecute, urmările reformelor agrară, fiscală şi monetară, a tradiţiilor de unitate ale celor două partide muncitoreşti din România. Cu această ocazie, colectivele de muncitori şi-au asumat noi şi însemnate angajamente în producţie, pentru sporirea vigilenţei şi au votat entuziaste moţiuni.

Astfel, în monţiunea adoptată de adunarea generală pentru alegerea comitetului local Piteşti al P.U.M. se arată, printre altele : „Unitatea clasei muncitoare este chezăşia dezvoltării pe drumul libertăţii, păcii şi bunei stări a poporului român, de aceea noi ne angajăm să luptăm pentru întărirea P.U.M. — partidul de avangardă al clasei muncitoare, să consolidăm cucerirea noii forme de stat, să sprijinim guvernul nostru pentru a-şi consolida poziţiile cucerite, în obţinerea de noi victorii pe drumul înfloririi ţării şi reconstrucţiei socialiste a României... [43].

În judeţul Argeş, aşa cum reiese din planul de muncă al Comisiei judeţene a P.U.M. adunările de alegeri s-au desfăşurat astfel : în perioda 12—16 ianuarie 1947 au avut loc adunările pe întreprinderi, instituţii şi în celulele din circumscripţii, iar în ziua de 18 ianuarie s-au ţinut adunările la plăşi şi pentru alegerea comitetelor locale Piteşti şi Curtea de Argeş unde s-au stabilit şi delegaţii la adunarea generală judeţeană.

---

[40] Scînteia nr. *1011* din 3 ian. 1948 p. 3.
[41] *Ibidem.*
[42] A Petric. Gh. Tuţui l.c. p. 155.
[43] Arhiva Comit. jud. P.C.R. Argeş fond 1. dos. 44/1948 p. 31.
[44] *Idem,* p. 111.
[45] *Idem,* p. 2.

În urma reorganizării muncii de partid pe baza unității organizațiilor P.C.R. și P.S.D. și constituirea noilor celule de partid în orașele județului Argeș, existau în ianuarie 1948, un număr de 875 celule, dintre care 289 în întreprinderi, 400 în instituții și 186 în cartiere [44].

Adunările de la plăși au dovedit atenția acordată de lumea satului argeșean, unității muncitorești. Așa de exemplu, la plasa Stoiceni, „în cadrul adunării deosebit de populate, se puteau citi pe chipurile participanților elanul de dragoste și entuziasm față de evenimentul la care erau chemați să hotărască" [45]. Pentru conferința județeană Argeș, la plăși au fost aleși 16 delegați din care 9 reprezentanți ai P.C.R. În Comitetul local Pitești au fost aleși 19 membri din care 11 comuniști, iar la Curtea de Argeș, 15 membri din care 8 reprezentînd P.C.R.

Conferința județeană Argeș a Partidului Unic Muncitoresc s-a desfășurat la Pitești în ziua de 25 ianuarie 1948. La lucrările conferinței au participat peste 100 de delegați și invitați din partea Frotului Plugarilor, organizațiilor de femei, tineret și sindicale din care 73 erau membri ai Partidului Comunist [46].

Adunarea județeană a P.U.M. a fost deschisă de reprezentantul P.S.D. — Constantin Nicolau, iar raportul privind unificarea a fost prezentat de secretarul Comitetului județean al P.C.R. — Marin Neacșu. Din partea comisiei centrale de pregătire a Congresului P.U.M. a participat Vasile Ionescu.

La Congresul de unificare a P.C.R. cu P.S.D. ale cărui lucrări s-au desfășurat la București în perioada 21—23 februarie 1948 organizația P.U.M. din județul Argeș, a trimis următorii delegați : Constantin Radu, Ion Chițan, Stan Arsene, Paula Bănică (P.C.R.) și Constantin Nicolau, Dumitru Bogdănescu, Ilie Purcel (P.S.D.) [47].

Adunarea județeană Argeș a P.U.M. a adoptat o vibrantă telegramă adersată C.C. al F.U.M. în care printre altele se arată „Delegații organizațiilor P.U.M. din județul Argeș salută cu entuziasm înfăptuirea Partidului Unic al clasei muncitoare — chezășia democrației populare, a păcii, libertății și bunei stări a poporului român, și ne angajăm să luptăm pentru a întări și apăra unitatea deplină a clasei noastre muncitoare" [48].

În ziua de 1 februarie 1948, a avut loc la Pitești adunarea cu activul de partid din județul Argeș, hotărîndu-se instalarea Comitetului județean Argeș al Partidului Muncitoresc Român, care a preluat conducerea și răspunderea întregii munci de partid, comisia mixtă de unificare încetîndu-și astfel activitatea. Noul comitet județean al P.M.R. era format din 19 membri (10 proveniți din organizațiile P.C.R. și 9 din organizațiile P.S.D.), ca secretar fiind ales Marin Neacșu, care pînă atunci îndeplinise această muncă în cadrul organizației județene a Partidului Comunist [49].

Astfel se realizează și în județul Argeș acțiunea de unificare a celor două organizații locale ale clasei muncitoare. Activitatea susținută a unor militanți de seamă, a organizațiilor P.C.R. și P.S.D. din județul Argeș,

[46] *Idem*, p. 1.
[47] *Idem*, p. 12.
[48] *Idem*, p. 30.
[49] *Idem*, p. 1.

dovedeşte contribuţia maselor muncitoare din Argeş, a membrilor acestor partide, la finalizarea luptei pentru unitatea politică şi organizatorică, într-un singur partid, a clasei noastre muncitore.

Unificarea P.C.R. cu P.S.D. pe baza învăţăturii marxist-leniniste în cadrul unui singur partid revoluţionar, a determinat o creştere substanţială a rolului şi forţei clasei muncitoare, i-a permis acesteia să-şi îndeplinească cu succes sarcina istorică de forţă conducătoare în lupta pentru făurirea noii orînduiri sociale. Acest adevăr este ilustrat de marile realizări obţinute de poporul român în anii următori, cînd sub conducerea Partidului Comunist Român a asigurat victoria socialismului, dezvoltarea susţinută şi multilaterală a României contemporane.

LA CONTRIBUTION DES ORGANISATION DU P.C.R. ET DU P.S.D. DU DISTRICT ARGEŞ À LA CRÉATION DU PARTI UNIQUE DE LA CLASSE OUVRIÈRE

RÉSUMÉ

Cette étude présente — en vertu des documents existents aux archives politiques du district Argeş, des informations et des commentaires inclus dans les quotidiens de l'époque — les principales actions entreprises par les organisations du Parti social-démocrate du district Argeş en vue de la création du parti unique de la classe ouvrière de Roumanie.

On y met en évidence, tout particulièrement, les activités communes des deux organisations dans le cadre du Front Unique Ouvrier a l'occasion de quelques moments importants de la vie politique du district : la constitution du Conseil local du Front national-démocrate, la conquête du pouvoir dans les villes et les villages, la refonte de l'économie détruite par suite de la guerre, les élections parlementaires de 1946, les élections sindicales, l'instauration de la République. Une place importance y est réservée à la présentation de la réalisation pratique de l'organisation du Parti unique de la classe ouvrière dans le district Argeş, en février 1948.

Cette étude ajoute des éléments nouveaux à la connaissance de l'histoire contemporaine du district Argeş.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune ştiinţifică de comunicări a Muzeului judeţean Argeş — Piteşti 24—25 mai 1971.

CÎTEVA TOPONIMICE DIN ZONA ARGEŞULUI

ION MOISE

Deşi o mulţime de toponimice argeşene au fost studiate, [1] mai rămîn încă destule nume de locuri din această zonă care au etimologia necunoscută. În acest articol încercăm să elucidăm etimologiile cîtorva toponimice argeşene.

Bascov, pîrîu şi sat lîngă Piteşti. Considerăm că s-a format din numele propriu bulgăresc *Baţko* cu ajutorul sufixului posesiv bulgăresc *-ov.* Într-o discuţie personală profesorul dr. docent Pandele Olteanu, care a propus această etimologie, spunea că a întîlnit în „Documente privind istoria României" numele *Baţko.* Deşi am cercetat o mulţime de documente, noi nu am întîlnit acest nume, ceea ce înseamnă că era un nume rar. Dicţionarul onomastic al lui Stefan Ilcev îl conţine [2].

Considerăm că iniţial toponimul în discuţie a avut forma *Baţkov dol* „Valea lui Baţko". În felul acesta se poate justifica sufixul posesiv şi faptul că *Bascov* denumeşte şi un pîrîu. Satul întemeiat în această vale şi-a luat denumirea de la valea respectivă. Etimologia este neîndoielnic veche bulgară, deoarece s-a format de la un nume bulgăresc cu sufix bulgăresc, sufix care n-a pătruns în limba română.

În sprijinul acestei teze vin şi alte fapte. Pe teritoriul acestei comune se mai găsesc trei toponime de origine veche bulgară : *Prislopul mic* (< bg. *preslop)* [3], *Glîmbocu* (< v. sl. **globokŭ** „adînc") [4] şi **Reşca**, o poiană (<bg. *recika)* „pîrîu") [5].

În comuna Bascov se găseşte şi satul *Scheau.* După cum se ştie, în limba română comună *şcheau, scheau* (plural *şchei, schei)* însemna „slav". Deci şi acest toponim românesc ne indică prezenţa slavilor pe teritoriul comunei Bascov în perioada convieţuirii româno—slave.

Forma veche a toponimului *Bascov* este *Baţcov.* Aşa este atestat în documente, ca pîrîu sau ca sat, din 19 iunie 1421 pînă în sec. al XVIII-lea cînd apare sub forma *Bascov.*

---

1 Iorgu Iordan, *Toponimia românească,* Bucureşti, 1963 ; G. Giuglea, G. Ţepelea, M. Z. Mocanu, O. Proca, *Argeşul în lumina toponimiei,* Institutul pedagogic Piteşti, Lucrări ştiinţifice, Piteşti, 1969, p. 79—98.

2 Ştefan Ilcev, *Recinik na licinite i familni imena u bălgarite,* Sofia, 1969.

3 Iorgu Iordan, *op. cit.,* p. 529.

4 *Ibidem,* p. 105.

5 *Ibidem,* p. 97.

Acest toponim mai apare în județul Argeș sub forma *Bascovele* (nume de sat) care este în fond un plural neutru articulat al aceluiași cuvînt.

Bratia, rîu, afluent al Rîului Tîrgului și sat în comuna Berevoești. Provine din adjectivul posesiv vechi bulgăresc *bratja* „a fratelui“. Probabil la început cuvîntul avea forma unui substantiv propriu compus *Bratja rěka* „rîul fratelui“, apoi, cu timpul, al doilea component a căzut și în felul acesta adjectivul posesiv *bratja* s-a substantivizat. În Bulgaria întîlnim toponimul *Bratia* ca nume a două vîrfuri în munții Sredna Gora (*Goleama Bratia* „Bratia Mare“ și *Malka Bratia* „Bratia Mică“).

Toponimul bulgăresc se deosebește de cel românesc prin accent (Bratía—Bràtia) și prin faptul că, în timp ce primul provine din numărul dual al substantivului *brat* „frate“, al doilea provine dintr-un adjectiv posesiv format de la substantivul *brat*.

Pentru prima dată găsim toponimul *Bratia* atestat de documente la data de 29 decembrie 1532. De la toponimul *Bratia* s-a format în limba română numele de sat *Brătieni*, cu forma mai veche *Brătiani*. Locuitorii satului *Brătieni* (în 1948 și-a schimbat denumirea în *Brădulet)* așezat pe rîul Vîlsan, sînt veniți de pe rîul *Bratia*. De fapt cuvîntul *Brătieni*, *Brătiani* inițial însemna „oameni de pe rîul Bratia“ (sufixul *-an*, *-ean* arată originea — băcăuan, bucureștean, oltean).

Considerăm cuvîntul *Brătiani* toponim românesc, deoarece s-a format în limba română cu mijloace proprii limbii române.

Pojarna, munte în Făgăraș, provine din adjectivul vechi bulgăresc feminin *požarĭna* „arsă“ (vezi la Fr. Miklosich *požarĭna zarea*[6]). La început, probabil, cuvîntul a avut forma *Pojarna gora* „pădurea arsă“, adică desemna locul unde a ars pădurea. Prin căderea celui de-al doilea component (gora) adjectivul *Pojarna* s-a substantivizat. În munții noștri, pe rîul Valea Rea, afluent al Rîului Doamnei, lîngă muntele *Pojarna*, există și hidronimul *Balta Pojernii*.

Pentru a indica locul unui incendiu în limba română există o mulțime de toponime formate de la cuvîntul bulgăresc *pojar* „foc, incendiu“ : *Pojarul, Pojorîta, Pojărîta, Pojorîtele, Pojorta, Pojarețul*[7]. În toponimia bulgară asemenea denumiri sînt și mai numeroase : *Pojara, Pojaraka, Pojarașki, dol* (Gabrovsko)[8], *Pojar dere, Pojeghi* (Sevlievsko)[9], *Pojar dol, Pojar ele, Pojarișteto* (Pirdopsko)[10], *Pojare, Pojaret, Pojariște, Pojerăn* (Madansko)[11]. Din toate aceste toponime numai *Pojerăn* conține consoana *n*. Nu știm însă dacă în *Pojerăn* consoana *n* este tot sufix adjectival ca în *Pojarna*.

Prosia, cătun în comuna Mușetești. Provine din adjectivul posesiv vechi bulgăresc *prosja* „de mei“. Deci la început toponimul desemna un loc unde s-a semănat mei. Poate că provine dintr-un substantiv propriu compus *Prosia Poleana* „poiana cu mei“ sau ceva în acest gen. Toponimul se găsește într-o regiune de deal unde nu crește grîul. Aici oamenii

---

[6] *Lexicon palaeoslovenico-graeco-latinum*, Vindobonae, 1862—1865, p. 603.
[7] Iorgu Iordan, *op. cit.*, p. 24.
[8] N. G. Kovacev, *Mestnite nazvania v Gabrovsko*, Sofia, 1965, p. 145.
[9] N. G. Kovacev, *Mestnite nazvania ot Sevlievsko*, Sofia, 1961, p. 243.
[10] Iordan Zaimov, *Mestnite imena v Pirdopsko*, Sofia, 1959, p. 243.
[11] Gheorghi Hristov, *Mestnite imena v Madansko*, Sofia, 1964, p. 276—277.

cultivă porumb, dar înainte de a se aduce porumbul din America, cultivau mei, din care făceau mămăligă. În trecut meiul era hrana de bază a locuitorilor acestei regiuni. În acest caz este explicabilă apariţia unui asemenea toponim. În Bulgaria se întîlnesc mai des asemenea toponime : *Prosata, Prosenika, Proseništeto, Prosenița* (Sevlievsko) [12] etc.

Străhareț, Strehareț, sat în județul Olt. După părerea noastră în explicarea etimologiei acestui cuvînt trebuie să pornim de la rădăcina *streah-* din cuvîntul vechi bulgăresc *streaha*, „streaşină". Un apelativ bulgăresc *streahareț* nu există, dar el putea să fi existat, deoarece în cadrul limbii bulgare cuvîntul poate fi explicat morfologic : răd. *streah-* + suf. *-ar* + suf. *-eț*. Dacă în graiurile bulgăreşti un asemenea cuvînt nu există, el poate fi o poreclă formată de la cuvîntul *streaha* în legătură cu cine ştie ce întîmplare din viața unui om sau cu cine ştie ce particularitate a vreunui om. După cum se ştie, poreclele se formează foarte uşor şi se răspîndesc repede. Se înțelege, etimologia propusă de noi este nesigură, este o ipoteză care poate fi confirmată sau infirmată de cercetările altor lingvişti. Uneori însă şi ipotezele pot fi luate în seamă.

În curînd lingviştii Institutului pedagogic din Piteşti împreună cu studenții vor încheia cercetarea exhaustivă a toponimiei argeşene.

QUELQUES TOPONYMIQUES DE LA REGION D'ARGEŞ

RÉSUMÉ

L'auteur établit l'étymologie de certains termes de toponymie de la région d'Argeş : *Bascov, Bascovele* (du nom propre bulgare *Bațko* + le suffixe bulgare *-ov), Bratia* (de l'adjectiv possessif bulgare *bratja* — „du frère"), *Pojarna* (de l'ajectif bulgare *požarina* — „brulée"), *Prosia* (de l'adjectif possessif bulgare *prosja* — „de millet"), *Străhareț* (du substantif bulgare *streaha* + les suffixes bulgares *-ar* et *-eț*).

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune ştiinţifică de comunicări a Muzeului judeţean Argeş — Piteşti 24—25 mai 1971.

[12] N. P. Kovacev, ***Mestnite nazvania ot Sevlievsko*, Sofia, 1961, p. 58—59.**

N. I. APOSTOLESCU – CERCETĂTOR ISTORIC

ION DINU

Printre reprezentanţii de seamă ai culturii româneşti de la sfîrşitul secolului al XIX-lea şi primul pătrar al secolului al XX-lea, se numără şi profesorul N. I. Apostolescu, om cu o temeinică pregătire însuşită atît în ţară cît şi în străinătate.

El se remarcă mai ales prin lucrările sale de literatură comparată, fiind socotit printre primii comparatişti ai literaturii noastre, prin numeroase lucrări de critică literară, de estetică, filologie, folcloristică şi alte lucrări în proză şi în versuri, recenzii, traduceri, etc.

O pasiune a sa a fost însă şi aceea a studierii unor aspecte din trecutul poporului nostru, scriind lucrări deosebit de valoroase cu caracter istoric.

Viaţa relativ scurtă — a murit la 42 ani — nu i-a permis însă desăvîrşirea operei sale, care se anunţa foarte bogată.

N. I. Apostolescu s-a născut la 15 mai 1876 în oraşul Alexandria, judeţul Teleorman, ca fiu al Polixeniei şi al lui Iancu Apostolescu. Din acte doveditoare se constată că înaintaşii săi se aflau de multă vreme în acest oraş şi că erau oameni cu stare, ocupîndu-se printre altele şi cu negustoria.

Iancu Apostolescu, tatăl scriitorului, în căutarea unei mai bune chiverniseli se mută pe la anul 1891 la Bucureşti, locuind în casele de pe Calea 19 Septembrie nr. 50.

Tînărul N. I. Apostolescu îşi începe clasele primare în oraşul său natal, Alexandria, şi le continuă la Bucureşti la Liceul „Gh. Lazăr". În timpul studiilor se dovedeşte a fi un elev foarte sîrguincios şi cu deosebite înclinaţii pentru ştiinţele umanistice. Este pasionat mai ales pentru limba română, limbile străine şi istorie. După obţinerea bacalaureatului se înscrie la Facultatea de litere din Bucureşti, unde face studii strălucite, obţinînd licenţa cu menţiunea „Magna cum laude". În anul 1905 obţine prin concurs o bursă de studii din partea Ministerului Învăţămîntului, în baza căreia pleacă la Paris, unde face studii de semantică şi literatură comparată la Hautes Études şi Sorbona. După studiile strălucite făcute în capitala Franţei, el obţine doctoratul „Docteur ès letrres" (doctorat de stat) cu cea mai înaltă menţiune (Mention très honorable de la Facultatea de litere a Universităţii din Paris).

Pe baza diplomei de licenţiat al Facultăţii de litere din Bucureşti, în anul 1899 a fost numit profesor secundar pentru limba română, limba franceză şi filozofie la Liceul „I. C. Brătianu" din Piteşti, catedră pe care o deţine pînă la moartea sa care a survenit la 2 noiembrie 1918.

Fig. 1. N. I. Apostolescu doctor în litere de la Sorbona, fost profesor al liceului „Nicolae Bălcescu" din Piteşti

N. I. Apostolescu s-a preocupat îndeaproape de cercetări cu caracter istoric şi arheologic, dînd la iveală studii foarte valoroase, care au darul de a lămuri unele probleme de această natură dintre cele mai controversate. Menţionăm ca cele mai importante studiile :

1. „Schitul Trivalea".

2. „De pe Valea Argeşului — Însemnări".

3. „Cetăţuile lui Negru Vodă şi a lui Ţepeş. Valurile romane : brazde şi troiene. Sisteme de apărare în trecut".

Toate aceste lucrări au apărut la date diferite în Revista pentru Istorie, Arheologie şi Filologie, organ al Societăţii istorice române din al cărui colectiv de conducere făcea parte şi N. I. Apostolescu alături de istorici renumiţi ca Grigore Gh. Tocilescu, Nicolae Denuşianu, Gh. I. Ionescu Gion, N. Petraşcu şi alţii.

I. „SCHITUL TRIVALEA""

Articolele lui N. I. Apostolescu cu caracter istoric încep cu lucrarea închinată Schitului Trivalea, apărută în Revista de Istorie, Arheologie şi Filologie — anul IV — aprilie—mai 1902.

Se fixează mai întîi poziţia schitului care se află aşezat în marginea de apus a oraşului Piteşti, într-un loc pitoresc, la întretăierea a trei văi, pe o măgură, de-a stînga şoselei ce pleacă din Piteşti. Apoi se citează

unele date menţionate de către Gr. Tocilescu referitoare la schit în lucrarea sa intitulată „Raporturi asupra cîtorva mănăstiri, schituri şi biserici din ţară“, apărută în 1885. În lucrare se arată că schitul a fost dărîmat de cutremurul din 1827 şi reconstituit mai tîrziu de către mitropolitul Nifon. Apostolescu este printre cei dintîi care descifrează pisania primei clădiri din care se desprinde faptul că „Schitul Trivalea“ a fost înălţat cu nevoinţa lui Varlaam, fostul mitropolit al Ţării Româneşti în timpul lui Grigoraşcu Ghica“. Acest mitropolit a fost înlocuit din funcţie la venirea pe tron a lui Şerban Cantacuzino, Inscripţia fiind ruptă, nu se cunoaşte anul cînd s-a început lucrarea, însă se indică sfîrşitul lucrării la anul 1698, în timpul domniei lui Constantin Brîncoveanu. Din cuprinsul pisaniei reiese că în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, în Ţara Românească s-au dat lupte pentru scaunul mitropolitan între Varlaam, candidatul lui Grigore Ghica şi Teodosie, candidatul lui Şerban Cantacuzino.

Referitor la frămîntările politice ale timpului şi la schimbările din scaunul mitropolitan al celor doi pretendenţi, autorul dă citare din *„Cronica anonimă“* [1].

Autorul profită de împrejurare şi dă la iveală activitatea bogată a celor doi mitropoliţi în domeniul literaro-bisericesc. Astfel Teodosie a îndemnat să se tipărească Evanghelia elino-românească (1694), Floarea darurilor (1698), Învăţături creştine etc. şi tot în vremea lui s-a tipărit şi vestita Biblie a lui Şerban Cantacuzino (1688). Varlaam pune să se tipărească, în timpul cînd se afla mitropolit, „Cheia înţelesului“, în prefaţa cărei lucrări arată că a adus şi a instalat la Bucureşti „Tipografie“ adică „Tiparyu de tipăritul cărţilor“. Cartea amintită cuprinde 18 cuvîntări pentru duminici şi sărbători alese. are unele ilustraţii, dintre care se desprinde şi stema sub care se află versuri compuse de Varlaam.

Se presupune că schitul a existat cu mult înaintea zidirii bisericii începută la o dată neidentificată şi terminată de către Varlaam la 1698, în timpul domniei lui Constantin Brîncoveanu. Vechiul schit va fi fost o bisericuţă de lemn, care, probabil, a servit ca lăcaş de cult pentru locuitorii din împrejurimi. Varlaam, aşa cum reiese din unele documente, a început să zidească biserica în timpul domniei lui Duca Vodă, dar fiind detronat din scaunul mitropolitan, pleacă din ţară călătorind la Ierusalim, Sinai şi Muntele Athos, aşa cum reiese şi din pisanie. După revenirea sa în ţară şi la scaunul mitropolitan, reîncepe clădirea „ce se cheamă Măguricea“, aşa după cum reiese din actul prin care mitropolitul întăreşte schitul „ca să ţie satele : Fleşti (Bascov), Groşi, Slătioarele şi Sămara [2].

Se citează şi inscripţia nouă scrisă de pictorul reparator şi care se află înăuntrul bisericii, deasupra intrării. Această inscripţie are următorul conţinut : „Acest sfînt lăcaş ce prăznuieşte hramul Sfintei Treimi : s-a zidit din nou pe temelia cea veche a răposatului în fericire Varlaam mitropolit : cu toate ce se văd împrejur din nou : în zilele prea înălţatului nostru domn Barbu Ştirbei, cu binecuvîntarea preasfîntului mitropolit al Ţării Româneşti, Nifon, şi episcop fiind în eparhia Argeşului Kliment, fiind acest sfînt lăcaş cu desăvîrşire ruinat, toate acestea s-au zidit prin osîrdia şi osteneala cuviosului arhimandrit Kyr Ierotei, egume-

---

[1] Bălcescu şi Laurian, *Magazin istoric pentru Dacia,* 1847, T, *V*/12, 19, 20.
[2] Arhivele Statului, „Trivalea“, act din 20 ianuarie 1678.

nul acestui sfînt schit. S-au început toată zidăria la anul 1854 și s-au terminat la anul 1856 — octombrie 20". În dreapta intrării se află portretul arhieresc al lui Nifon mitropolitul, iar în stînga portretul de călugăr al reparatorului, Protosinghelul Iroftei." De încheiat citatul.

Tot pe acest perete sînt scrise cu litere moderne numele pictorilor zugravi : Răducanu Pîrvulescu, V. Pîrvulescu și Teodor Marinescu, și anii cînd s-au terminat lucrările : 1856 și 1858.

Se pune întrebarea, încă nelămurită, dacă reparatorul bisericii este Ierotei (sau Iroftei) Niculescu, mort la 1897 și înmormîntat în stînga bisericii sau alt arhimandrit necunoscut, cu același nume.

Schitul Trivalea a fost multă vreme metocul mănăstirii Cozia. Acest lucru reiese din cărțile bisericești aduse la schit de la mănăstirea și de la episcopia Rîmnicului, dintre care pe una se află iscălitura lui Dionisie eclesiarhul din anul 1810. Schitul a mai fost închinat mănăstirii Cotmeana, așa cum reiese dintr-un act al lui Constantin Mavrocordat, datat, 18 ianuarie 1831, în care el spune că tatăl său a închinat schitul mănăstirii Cotmeana după ce nemții au ocupat țara de dincolo de Olt și mai pe urmă mănăstirii Fedelsciorul în urma jefuirii schitului de către călugărul însărcinat cu grija lui [3].

Autorul arată că schitul s-a terminat de zidit prima dată la 1698, în timpul domniei lui Constantin Brîncoveanu, domnitor care a fost strîns legat de orașul Pitești și de împrejurimile sale. Așa se explică faptul că acest domnitor avea multă dragoste de aceste locuri, se îngrijea foarte mult de foișorul viilor din Pitești și a făcut multe cruci care se mai văd și astăzi pe la răspîntii ori pe la fîntîni, mai ales pe șoseaua care pleacă din Pitești spre Ștefănești și Ciocănești, precum și mai departe în regiunea podgoriilor piteștene.

În încheiere, autorul îndeamnă pe Gh. Ionescu Gion să dea o mai mare importanță Schitului Trivalea în proiectata sa istorie a Piteștiului. Lucrarea are o deosebită importanță prin faptul că N. I. Apostolescu scoate la iveală istoricul acestui schit a cărui istorie este strîns legată de evenimentele deosebite petrecute în Țara Românească în a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Astfel facem cunoștință cu epoca brîncovenească ale cărei efecte binefăcătoare, mai ales în dezvoltarea culturii s-au răsfrînt și în această parte a țării ; pe urmă facem cunoștință cu ziditorul schitului, deposedatul de scaun, mitropolitul Varlaam, cu frămîntările social-politice ale timpului etc.

II. DE PE VALEA ARGEȘULUI. ÎNSEMNĂRI

Acest articol cuprinde trei părți : a) Negreni, b) despre cetatea lui Negru Vodă, c) Pe mormîntul lui Radu Negru la Curtea de Argeș, și a apărut în revista de Istorie, Arheologie și Filologie [4].

a) Partea intitulată *„Negreni"* începe cu o polemică purtată de N. I. Apostolescu cu doctorul Augustin Bunea, referitoare la unele date istorice. De pildă, A. Bunea, în discursul său de recepție, care urma să-l

---

[3] Arhivele Statului „Trivale".
[4] Revista de Istorie, Arheologie și Filologie, vol. *XII*, partea I/1911.

ţină la Academia Română, cînd vorbeşte despre inscripţia cîmpulungeană a lui Matei Basarab, privitoare la zidirea mănăstirii domneşti de către Radu Negru, citează din D. Onciul fără să pomenească despre comentariile făcute de B. P. Hasdeu asupra acestei inscripţii cu 25 ani în urmă şi publicată în valoroasa sa lucrare Istoria Critică. Acelaşi lucru se poate spune şi despre originile Principatelor Române, unde A. Bunea citează pe D. Onciul referitor la unele documente care au fost descoperite şi comentate mai întîi de către Alexandru Hasdeu şi B. P. Hasdeu şi mai pe urmă de către Onciul.

Altă polemică cu A. Bunea prezentată în acest material este legată de un fel de etimologie a numelui Basarab şi Basarabie, lămurit de către Hasdeu, dar necunoscut de A. Bunea, cînd acesta îşi scria discursul susamintit. Pe urmă, acelaşi istoric este acuzat că şi-a însuşit fără o cercetare proprie părerile istoricilor Iorga şi Onciul, referitoare la denumirea de „Litean" şi „Lituan" care se presupune că vin de la Litovoi, deşi Hasdeu este de altă părere.

În concluzie, Apostolescu face o aspră critică unor oameni de ştiinţă, cum este cazul lui A. Bunea, care, atunci cînd urmăreşte un adevăr istoric nu se documentează cu mai multă temeinicie pentru a epuiza toate izvoarele cunoscute referitoare la problema respectivă.

Citînd fragmentul din Istoria Critică a lui Hasdeu, autorul insistă asupra „legăturii făcute în decursul veacurilor între numele de Basarab, Basarabia (ca denumire a Ţării Româneşti), blazonul cu trei capete de arapi (de negri) şi numele de negru atribuit diferiţilor domnitori din dinastia Basarabilor. Acest amestec de Basarab, arab, arap şi negru, duce la arapizarea Ţării Româneşti în poezia poporană sîrbo-bulgară şi la numele de Kara-Iflak şi Kara-Bogdan dat românilor de către turci. Ptolomeu vorbeşte despre un rîu de la noi cu denumirea de rîul Arab şi se presupune că acest rîu nu ar fi altul decît Jiul [5].

Se ajunge la concluzia că acest negrism este foarte accentuat mai ales în judeţul Argeş — partea de ţară din apropierea Oltului şi Făgăraşului — centrul românismului şi scaun de domnie al primilor Basarabi cunoscuţi sub numele de Negrii Voievozi. Chiar şi oamenii de rînd au luat şi ei cîte ceva din numele şefilor lor.

În argumentarea celor de mai sus, autorul ne redă cele auzite de el cu ocazia unei excursii făcute pe Argeş în sus. În comuna Corbeni, penultimul sat de pe Valea Argeşului, sătenii vorbeau de două grupe de oameni ce locuiesc pe aici : negreni şi ungureni. Chiar şi satele ocupate de aceste grupe de oameni poartă denumiri aparte, de exemplu : Căpăţineni-Ungureni, Căpăţineni-Pămînteni ; Oieşti-Pămînteni, Oieşti-Ungureni ; Albeşti-Pămînteni şi Albeşti-Ungureni etc. Explicaţia, după autorul articolului este următoarea : vechii locuitori, urmaşi ai negrilor voievozi se numesc pămînteni sau negreni, spre deosebire de noii veniţi de prin părţile Ardealului ce se numesc ungureni sau albani.

Autorul încheie această discuţie cu părerea că studii folclorice mai amănunţite ar duce la lămuriri şi mai precise în această direcţie.

---

5 B. P. Hasdeu, *Istoria Critică a Românilor.*

b) *Despre cetatea lui Negru Vodă.*

În această parte a articolului său, N. I. Apostolescu insistă asupra faptului că Ivancu Basarab era numai socrul voievodului român Alexandru Basarab și nu domnitorul însuși. În acest sens, el dă următorul citat din articolul „Basarabii" al lui Hasdeu. „Alexandru, țarul bulgarilor și Ivanco Basarab, socrul țarului Alexandru al învecinaților negritătari și domnia săsească și alți domni ca dînsul" [6].

După ce sînt citate două studii referitoare la cetățile de pe Valea Argeșului, apărute în Buletinul Monumentelor Istorice, N. I. Apostolescu scoate în relief faptul că Poenarii și Căpățînenii nu sînt una și aceeași localitate. Poenarii, după părerea scriitorului, sînt locuitori așezați în satul Poenari, alături de palatul și de un fel de cetățuie a lui Vlad Țepeș. El spune : „Așa că locuitorii din Poenari, de care vorbesc de pildă socotelile Brașovului, sînt cei din satul care împrejmuia — la Poenari — palatul lui Vlad Țepeș, iar nu fortăreața de la Căpățîneni, numită impropriu de la Poenari" [7].

Comentariul se încheie cu următoarele concluzii : „E deci interesant ca știrile de la Poenari să fie împărțite cu multă băgare de seamă în două categorii : 1) Cele privitoare la Poenari și la Vlad Țepeș ; 2) Cele care s-ar referi la cetățuia de la Căpățîneni, în apropiere de Poenari, fortăreață cît se poate de mică și neputînd în nici un caz să aibă în zidurile ei decît numai cîțiva osteni".

c) *Pe mormîntul lui Radu Negru la Curtea de Argeș*

Aici se vorbește despre un postament paralelipipedic aflat în biserica domnească de la Curtea de Argeș și pe care a fost cîndva așezată statuia lui Radu Negru (Tihomir Basarab), statuie care a fost dusă la București, la muzeul de antichități, de către istoricul Grigore Tocilescu. Pe acest postament sînt niște înflorituri pe care istoricul Onciul le socotește flori de crin asemănătoare cu cele ale crinului franțuzesc. Autorul nu este de aceeași părere, însă arată că sînt mari asemănări între împodobirile de pe acest postament și unele ornamente de la mănăstirea zidită de Neagoe Basarab. De aici, autorul ajunge la concluzia că la împodobirea și ornamentarea mănăstirii de la Curtea de Argeș făcută de Neagoe Basarab la un interval de cîteva secole s-a ținut seama și de ornamentele de la biserica domnească, de unde reiese că la zidirea mănăstirii deja se ajunsese la formarea unei tradiții artistice în Țara Românească. Articolul se încheie cu următoarea concluzie : „Curtea de Argeș și alte regiuni împrejmuitoare păstrează încă multe urme folositoare pentru chestiunile istorice românești".

---

[6] Hasdeu, *Basarabii*, Revista Nouă, anul *VI*.

[7] a, b) Citate din opera analizată.

[8] Acest material a apărut în broșură fiind extras din ***Revista Armatei***, București, Institutul de Arte Grafice „Eminescu", B-dul Elisabeta nr. 6 și str. Sărindar nr. 7, 1910.

III. CETĂŢILE LUI NEGRU VODĂ ŞI A LUI ŢEPEŞ. VALURILE ROMANE : BRAZDE ŞI TROIENE. SISTEME DE APĂRARE ÎN TRECUT [8]

Observaţiile cuprinse în lucrarea prezentă, s-au făcut în urma unei călătorii pe care autorul a întreprins-o împreună cu corpul ofiţeresc al Regimentului „VI, Mihai Viteazul", pe Valea Argeşului, în ziua de 30 iunie 1910 şi a altor cercetări ulterioare.

Autorul arată că cetăţuia de la Căpăţineni, numită azi a lui Ţepeş, era socotită în trecut Cetăţuia lui Negru Vodă, aşa cum reiese din afirmaţiile generalului rus Bauer şi istoricilor Hasdeu şi Sulzer [9].

Se citează una dintre cele mai răspîndite legende despre cetate : „Pe spărtura de zid, pe fereastra care se vede de departe, ar fi repezit, în vîrful unei săgeţi, o scrisoare lui Radu Negru un credincios al lui, în timpul unei invazii turceşti. Radu Negru, gonit de năvălitori, s-ar fi ascuns, s-ar fi retras, pe vîrful acela atît de prăpăstios ; omul său îi vestea prin mijlocul arătat despre mersul lucrărilor în cîmpie" [10].

În cele povestite se vorbeşte despre un personaj legendar sub numele căruia poporul înţelege, spune autorul, pe toţi voievozii Ţării Româneşti de la primii domnitori basarabi şi pînă la Radu Negru — tatăl lui Mircea cel Bătrîn —, aşa după cum o spune şi Hasdeu în Istoria Critică a Românilor şi în citatul despre Negru Vodă din Etymologicum Magnum Romaniae. Asupra acestui domnitor se fac presupuneri că ar fi Tihomir Basarabă căruia i se atribuie primul descălecat al Ţării Româneşti de la anul 1320 şi care este atestat în hrisoave, scrisori, pietre şi clopote sub denumirea de Ion Radu Negru Vodă. În sprijinul acestei afirmaţii sînt citate date din manualul de istorie a românilor al lui Gr. Tocilescu. Legenda amintită poate să fie legată de o luptă dusă în aceste locuri de către Nicolae Al. Basarab, care, deşi nu va fi zidit această cetate, a refăcut unele monumente de pe Valea Argeşului. Se aminteşte că la anul 1330 Carol Robert, regele Ungariei, a avut lupte şi a fost înfrînt de către Basarab, domnul Ţării Româneşti, nu se ştie însă care a fost acest Basarab şi unde s-a dat lupta decisivă. Pentru lămurirea acestor lucruri autorul citează fragmente din Cronica anonimă amintită de Şincai pe care a posedat-o Gr. Tocilescu şi care a fost publicată de către Şt. Nicolaescu în revista de Istoria Arheologiei şi Filologiei, şi din Cronica Slovenilor sau a Sîrbilor. Din citat se desprinde că Basarab Vodă a înfrînt la 1329 sau 1330 pe Carol Neapolitanul, craiul ungurilor. Pe Basarab se presupune că l-a chemat Mihail iar pe soţia sa Marghita. Dintr-un însemnat număr de comentarii şi argumentări bazate pe documente se ajunge la concluzia că voievodul care a dat lupta în anul 1330 cu armata maghiară condusă de către Carol Robert (sau Neapolitanul) nu este altul decît Nicolae Alexandru Basarab a cărui piatră mormîntală a fost descoperită la anul 1890 de către G. Tocilescu în Biserica Mănăstirii din Cîmpulung Muscel. Inscripţia glăsuieşte că acolo odihneşte „Nicolae Alexandru Basarabă fiul marelui

[9] Bauer, *Mémoires Sur la Valachie*, Francfort 1778 p. 180. Apud Hasdeu. *Etymologicum Magnum Romaniae.*

[10] *Sulzer Geschichte des transalpinischen Daciens,* Wien 1781, *T.I.* p. 337, Apud Hasdeu. Loc. cit.

Basarabă". De aici se face deducţia că marele Basarabă nu poate fi altul decît Tihomir Basarabă, numit şi Radu Negru, tatăl lui Alexandru. În sprijinul acestei afirmaţii se aduc citate din Cronica ungurească a lui I. D. Kikullew. Totodată se mai arată că Ivancu Basarabă, despre care vorbesc cronicile, era tatăl Marghitei, soţia lui Nicolae Alexandru Basarabă şi nu un domnitor al ţării care să fi domnit înainte de Nicolae Al. Basarab.

Bătălia de la 1330 s-a dat — după părerea autorului — în apropierea satului numit azi Căpăţîneni care poate nu exista pe atunci. În sprijinul acestei afirmaţii se aduc citate dintr-o diplomă dată de Ludovic, fiul lui Carol Robert, pe la anul 1437 [31]. în care pomeneşte de „Castrum Argas".

„Cetăţuia Argeşului — Castrum Argas", nu este Curtea de Argeş, care n-a fost niciodată întărită, zice Haşdeu, ci o fortificaţie mai la nord, în creierul Carpaţilor, chiar pe malul Argeşului, într-o poziţie sălbatică, unde este ruina numită Cetatea lui Negru Vodă" [11].

Pe la anul 1574 cetatea era părăsită aflîndu-se în ruine, aşa cum rezultă dintr-o mărturie a călătorului polon Strykowschi.

După ce autorul îşi pune întrebarea „Ce rost a avut ea (cetatea), în timpul luptei de la 1330 şi dacă mai tîrziu a avut aceeaşi întrebuinţare ?", se dau cîteva amănunte arhitectonice. Astfel, se spune că cetatea are lungimea de vreo 25 m şi lăţimea de vreo 8—10 m, a fost despărţită în două, iar zidăria a fost făcută din cărămidă, în afară căptuşită, în părţile inferioare şi înlăuntru cu bolovani de piatră strînşi între ei prin straturi de var negru. S-a păstrat mai bine rămăşiţa din turnul care leagă culmea împădurită de stînca unde se înalţă zidăria.

Autorul rămîne uimit de strategia locului şi de greutăţile întîmpinate pentru zidirea cetăţii la aşa înălţime şi într-o poziţie atît de dificilă. În cuprinsul cetăţii nu puteau sta decît cca 30—40 oameni. Pe malul Argeşului au existat două găuri care se prespune că ar fi fost capătul unei subterane care venea din vîrful cetăţii şi care se folosea pentru suit apă din rîul Argeş în cetăţuie. Se crede că cetatea a servit ca loc de observare, ca loc de refugiu şi ca închisoare „de punere în taină a boierilor periculoşi, răzvrătitori".

Referitor la data construirii acestei cetăţi ea este anterioară luptei de la 1330. Şi mai departe autorul spune : „După felul zidăriei, ea se deosebeşte atît de Sîn Nicoară şi de biserica Domnească Sf. Nicolae de la Curtea de Argeş, cît şi de cetăţuia lui Negru Vodă din Muscel, de lîngă Posada, în apropiere de Rucăr". Tocilescu, în manualul său de Istorie a Românilor (1886), citează trei cetăţi socotite de la Negru Vodă : în Argeş, în Muşcel şi în Buzău. Haşdeu face o confuzie — spune autorul — confundînd cetatea de la Argeş cu Cetăţuia, apreciată tot a lui Negru Vodă, de la Posada, zidită pe dealul Sasului în apropiere de Stoeneşti, în jurul căruia şi-a stabilit Mihai Viteazul tabăra la 1595 în aşteptarea ajutoarelor din Ardeal. Bălcescu a arătat greşit în Istoria sub Mihai Vodă Viteazul — spune din nou autorul — că lîngă această cetate s-au dat lupte între armata ungurească a regelui Ludovic comandată de Nicolae Gara şi armata lui Vladislav Basarb condusă de Dra-

[11] B. P. Haşdeu, *Negru Vodă*.

gomir. Aici, în jurul Posadei, s-a dat lupta dintre Sigismund, regele Ungariei și Dan pretendentul la tronul lui Mircea, la 6 iulie 1359, așa cum atestă Tocilescu în manualul său de Istoria Românilor.

În legătură cu această cetate se presupune că este foarte veche, așa după cum se desprinde din materialul din care este făcută (bolovani de piatră, legați între ei cu var negru) material din care este construită și Cetatea Neamțului. Este cam de aceeași mărime cu cea de la Căpățîneni și pe timpul lui Mihai Viteazul se afla în stare de ruină. În denumirea „Dealul Sasului", numele muntelui pe care este zidită cetățuia se presupune că este un amestec al cavalerilor Ioaniți, al tovarășilor lui Negru Vodă, pomeniți în Cronica Anonimă sau a Cavalerilor Teutoni. Atît cetățuia de la Căpățîneni cît și cea de la Dealul Sasului, sînt construcții mai vechi decît biserica domnească Sf. Nicolae și Sîn Nicoară, care sînt construite cel mai tîrziu în secolul al XIII-lea din cîte trei rînduri de cărămidă și un rînd de piatră. Arhitectul P. Antonescu, în lucrarea sa „Arhitectura religioasă în România, Cele mai vechi biserici" din „Literatura și Arta Română", arată că planul bisericii domnești de la Argeș seamănă cu cel al bisericii Teotocos din Constantinopol și ajunge la concluzia că biserica a fost zidită în secolul X sau XI, iar Sîn Nicoară este și mai veche. Tradiția spune că biserica Domnească ar fi construită de către Radu Negru (Tihomir) a cărui piatră tombală a fost găsită pe mormîntul din biserică, care piatră a fost dusă la Muzeul de arheologie din București.

În ceea ce privește construirea bisericii Sf. Nicoară, după afirmațiile arhitectului N. Gabrielescu, făcute într-o lucrare a sa citată și de arhitectul P. Antonescu, se crede că această biserică a fost începută de către Margareta, soția lui Radu Negru, în lipsa voievodului, pe motiv că fiind catolică dorea să aibă o capelă în fața bisericii și a palatului domnesc din vale. În aceste împrejurări, boierii se răzvrătesc împotriva doamnei Margareta, ori Marghita, cum spune anonimul lui Șincai. Doamna de spaimă fuge și în goana sa se îneacă în apele rîului numit de atunci al Doamnei. În altă legendă se spune, că pe Doamna o chema Clara, iar că biserica, ale cărei ruine se văd astăzi n-ar fi fost niciodată terminată. Autorul ajunge la concluzia că Radu Negru ori Negru Vodă nu este altul decît Nicolae Alexandru Basarabă, după numele căruia iau hramul, atît Biserica Domnească, cît și Capela Sîn Nicoară. Într-adevăr, Nicolae Alexandru Basarab a fost căsătorit mai întîi cu o Doamnă Marghita și mai pe urmă cu o Doamnă Clara, care a susținut cu dîrzenie catolicismul în țara noastră, ceea ce a determinat poporul să născocească povestea zidirii unei biserici catolice.

Din cele spuse mai sus, se desprinde faptul că numele lui Nicolae Alexandru Basarabă este legat de Biserica Domnească, de Sîn Nicoară și de Cetatea lui Negru Vodă (sau a lui Țepeș) de la Căpățîneni sau Poenari Argeș, însă aceste trei clădiri par să fie construite mai de mult iar domnitorul să fie numai reparatorul Bisericii Domnești și Bisericii Sîn Nicoară. În sprijinul vechimii mai mari a bisericuții Sîn Nicoară, autorul citează lucrarea lui Sp. P. Cegăneanu [12] care spune „Sîn Nicoară, se urcă, cu siguranță, înainte de întemeierea Principatului Țării

[12] *Din Odoarele bisericești ale Muzeului Național*, p. 1, din Buletinul comisiunii Monumentelor istorice, an. *III*, nr. 1, fasc. 9, 1910.

Româneşti". În ceea ce priveşte hramul Sf. Nicolae al celor două biserici, la slavi era obiceiul ca fiecare familie să aibă drept patron un sfînt. Astfel se presupune că familia domnitoare a Basarabilor ar fi avut ca patron pe Sf. Nicole, aşa după cum se constată că a făcut-o mai tîrziu şi Neagoe Basarab [13]. Monumentele sînt socotite tot aşa de vechi ca şi oraşul Curtea de Argeş, oraş cu nume compus unde se foloseşte prepoziţia „de" într-o formă specifică, unică în întreaga noastră toponimie.

Sîn Nicoară, se presupune că a fost mai mult o cetăţuie şi punct de observaţie aşa cum o dovedeşte turnul cel înalt prevăzut cu ferestre în toate părţile şi aşezarea sa pe o înălţime care predomină întreaga vale.. Pe lîngă acest turn s-ar fi construit o bisericuţă înaintea construirii bisericii domneşti. Se trage concluzia că poporul văzînd cele două biserici aproape una lîngă alta, „a explicat pe Sîn Nicoară drept o biserică romano-catolică în faţa lui Sf. Nicolae cel ortodox".

Cetatea de la Căpăţîneni sau Poenari-Argeş, pare — aşa cum s-a mai spus — mai veche decît cele două monumente amintite ce se află în oraşul Curtea de Argeş. Ea va fi slujit lui Nicolae Alexandru Basarab în lupta pe care a purtat-o cu ungurii la 1330, dar şi altor voievozi mai vechi. Aşezarea ei, pe un povîrniş abrupt, cu vedere din două părţi asupra văii Argeşului şi la începutul strîmtorii defileului, i-a dat importanţă de punct strategic şi militar de primă însemnătate.

Zidirea acestei cetăţi mai este atribuită şi lui Vlad Ţepeş, aşa după cum atestă Cronica anonimă, din care autorul citează un fragment şi din care reiese că Vlad Ţepeş a făcut Cetăţuia de la Poenari şi Mănăstirea Snagov. Despre cetate se spune că a zidit-o cu munca efectuată de boierii tîrgovişteni şi familiile lor prinşi în ziua de paşti şi duşi aici cu forţa pentru că au supărat pe domn. Pe o parte din prinşi i-a tras în ţeapă pentru care motiv i s-a dat numele de „ţepeluş" [14].

După cercetări amănunţite s-a ajuns la părerea că nu mai există altă localitate cu numele de Poenari decît cea de la Căpăţîneni.

Se citează din Marele dicţionar geografic, volumul V, editat în 1902, din care se desprinde că localitatea Poenari se află în judeţul Argeş, plasa Loviştea, comuna Corbeni şi că „aici sînt ruinele Palatului Domnesc zidit de Ţepeş Vodă, după ce zidise cetăţuia de la Corbeni". În preajma bisericii din sat s-ar fi găsit o cărămidă cu ştampila Legiunii a XI-a Claudia. Plecînd de la aceste presupuneri, autorul se întreabă dacă la Corbeni n-ar fi urmele unui castru roman sau dacă Vlad Ţepeş în timpul domniei sale nu va fi făcut un palat domnesc aici şi tot el conchide că săpăturile sistematice poate ar lămuri acest lucru. Rămîne însă neîndoielnic faptul că Cetatea Căpăţîneni nu este construită de Vlad Ţepeş, dar că ea a folosit, poate chiar şi acestui domnitor pentru temniţă unde erau închişi cei vinovaţi faţă de domnie. Astfel cronicile atestă că prin a doua jumătate a secolului al XV-lea aici era un punct fortificat sub conducerea unor pîrcălabi vestiţi ca Gherghina, un strămoş al Bălenilor, unchiul lui Radu cel Mare, primul sfetnic al Domnitorului Vlad Călugărul, Danciul şi alţii.

Se inserează cuprinsul unui hrisov al lui Radu cel Mare care întăreşte o danie făcută mănăstirii Nucet şi zidită de pîrcălabul Gher-

[13] Şt. Nicolaescu, ***Documente slavo-române cu privire la relaţiile Ţării Româneşti şi Moldovei cu Ardealul în sec. XV—XVI***, Buc., 1905.

ghina. Hrisovul se referă la dania făcută de către Mille, feciorul lui Voico al Tatului care dăruiește acestei mănăstiri jumătate din moșia Topoloveni pentru a fi scos din închisoarea Poenarilor unde fusese aruncat pentru motivul că se ridicase împotriva lui Vlad Voievod Călugărul și unde în acea vreme se afla ca pîrcălab Gherghina.

Așa se explică și legenda privitoare la pedepsirea boierilor tîrgovișteni de către Vlad Țepeș, care, probabil, i-a închis aici în cetatea construită de mai înainte. În ceea ce privește stabilirea numelui adevărat al localității, autorul socotește că la început s-a numit Poenari și mai pe urmă Căpățîneni. Satul Căpățîneni ar fi un sat mai nou decît Poenarii și numele său s-ar datora mulțimii de căpățîni aflate pe locurile luptei sau luptelor care s-au dat în jurul cetății.

Această cetate care a existat în timpul lui Nicolae Alexandru Basarab și care a fost un punct strategic, pe timpul lui Țepeș și Vlad Călugărul, a folosit și ca închisoare politică. Referitor la zidirea ei, după ce autorul aduce mai multe argumente, presupune că a fost zidită de cavalerii Teutoni care primesc în timpul lui Andrei al II-lea, Țara Bîrsei, dar și dreptul de a face cetăți în munți împotriva Cumanilor. Astfel de cetăți întărite ar fi cea de la Căpățîneni și cea de la Dealul Sasului de lîngă Posada. Dacă cetatea de la Căpățîneni ar fi ceva mai nouă, atunci ea ar fi zidită de către Litean Vodă sau Tugomir Basarabă (Negru Vodă) care ar fi avut ca scop „ca și cetățuia din Muscel, să apere trecerea din cîmpia Transilvaniei, așezată fiind la începutul unei strîmtori puternice“. Comentariul se încheie cu următoarea concluzie : „Clădit deci de Cavalerii Teutoni sau de Tugomir Basarabă, pentru apărarea drumului ce duce în munți, castelul de la Căpățîneni sluji în 1330 pentru a observa armata lui Carol Robert care venea dinspre miazănoapte, iar pe vremea lui Vlad Călugărul și, probabil, și pe a lui Vlad Țepeș fu un fel de închisoare politică“ [15].

IV. VALURILE ȘI CASTRELE ROMANE

Lucrarea este completată cu cîteva aprecieri despre Valurile și castrele romane din țara noastră. În această direcție se citează păreri de-ale lui Gr. Tocilescu că romanii stăpîneau părți din Dacia înainte de cucerirea ei de către Traian. Se dă ca exemplu orașul Turnu-Severin, care a fost declarat municipiu din epoca flavică, așa cum rezultă dintr-o inscripție „Municipium Flavium Hadrianum Drobeta“ [16]. Se dau explicații că „Flavium“ atestă faptul că cetatea a devenit municipiu în epoca flavică, iar epitetul Hadrianum explică că orașul a fost reconstruit de către Hadrian. Construirea unui pod stătător peste Dunăre la Drobeta, înaintea cuceririi Daciei de către Traian, dovedește — așa după cum spune autorul — că „Romanii stăpîneau atunci deja o bună parte, dacă nu toată Țara Românească“ [17].

---

[14] *Istoria Țării Românești*, vol. *II*, ed. Gh. Ioanid, 1895.

[15] *Cetățile lui Negru Vodă și a lui Țepeș* p. 22.

[16] Gr. Tocilescu, *Fouilles et. recherches arheologiquies en Roumanie.*

[17] *Op. cit.* 23.

Se presupune că cuceririle lui Traian s-ar rezuma la supunerea Transilvaniei şi la doborîrea puterii centrale a regatului Dacic.

Cucerirea romană a unor teritorii de la Nordul Dunării ar fi cauza războaielor lui Decebal cu Domiţian şi Traian. În tratativele de după primul război dintre Traian şi Decebal, regele dac cere restituirea pămîntului pînă la Dunăre“ [18].

În Dobrogea se găsesc trei valuri : primul făcut din pămînt şi fără castre a fost opera barbarilor şi avea ca scop apărarea lor de către Romanii din sud, celelalte două sînt paralele, fiind făcute de către împăraţii Traian şi Constantin cu scopul de a opri năvălirile barbarilor din nord.

Sistemele de apărare din Ţara Românească au fost formate din castele pe vîrfuri de munte pentru a opri năvala Cumanilor ori a altor năvălitori din sud care aveau tendinţa de invazie spre Transilvania şi din valurile făcute de romani pentru a stăvili invazia barbarilor din nord. De aici se deduce că atît Dobrogea cît şi Cîmpia Ţării Româneşti, la început în întregime şi mai pe urmă numai porţiunea dintre Olt şi Dobrogea făceau parte din Moesia. Acest lucru îl confirmă valul denumit Brazda lui Novac sau Calea lui Traian. Este vorba aici de două brazde sau limensuri. Primul limens se află la miazăzi şi leagă două puncte ale Dunării ; începe la Cetate şi se sfîrşeşte la Frasin, spre nord-est de Giurgiu. Cel de al doilea este socotit ca o uriaşă construcţie militară de cca 700 km, străbătînd Cîmpia Dunării prin localităţile : Hinova, spre sud de Turnu-Severin, Craiova, la nord de Reşca, la sud de Slatina, Urluieni, la sud de Găeşti, Ploieşti şi ajunge la Tufeşti în judeţul Brăila [19]. Aceste şanţuri primitive erau o piedică în calea invadatorilor dar foloseau mai mult să arate graniţa pămîntului roman decît să folosească ca apărare militară. Autorul trage concluzia că romanii dovedesc stăpînirea cîmpiei din Nordul Dunării mai întîi prin existenţa Municipiului Drobeta şi mai pe urmă prin valurile amintite care indicau hotarul stăpînirii romane şi foloseau ca mijloc de apărare împotriva năvălitorilor din miazănoapte.

Se argumentează provenienţa romană a acestor valuri, fiind comparate cu cele ridicate de romani în Africa. Se amintesc şi fortificaţiile ridicate de către Bastarni în Buceag făcute din pietre, fortificaţii care diferă mult de cele ale romanilor. De aici şi părerea pe care o susţine Tocilescu că valul nordic din Dobrogea este mai nou fiind făcut după modelul romanilor şi nu după modelul bastarnilor. Alte argumente ale stăpînirii romane peste cîmpiile şi dealurile Ţării Româneşti (întinderea Moesiei), sînt cărămizi ale legiunilor I Italica, a V-a macedonica şi a XI-a Claudia, găsite la Drajna de Sus, judeţul Prahova. În concluzie, primele întărituri întîlnite la miazănoapte de Dunăre sînt ridicate pentru a delimita graniţa Moesiei şi a apăra posesiunile din sud de către năvălitorii din nord.

---

[18] Gr. Tocilescu, *Monumente epigrafice şi sculpturale ale Muzeului Naţional de Antichitate din Bucureşti*, 1902.

[19] Tocilesco, *Op. cit.*, IV, *Fouilles et. Nouvelles recherches* p. 117.

În secolul al XIII-lea — cel mai tîrziu, se clădesc pe vîrfuri de munţi, pe margini, ori la căpătîie de trecători, cetăţui medievale de către Cavalerii Teutoni şi de către cei dintîi domni ai Ţării Româneşti, Basarabii — Negrii Voievozi. Ele sînt mult mai sus decît liniile romane, dar pe un front aproape paralel cu cele dintîi [20].

Lucrarea aminteşte în continuare de către sistemul roman al căilor şi valurilor mărginite de castre. Acest mijloc de apărare s-a început în Dacia pe timpul lui Traian şi a fost continuat de către alţi împăraţi [21].

O astfel de cale este Troianul sau Calea Romană a lui Traian, ale cărei urme se văd şi astăzi. Alături de această cale s-a întins mai pe urmă Limes Alutanus, un alt val construit de Hadrian, care începe de la Flămînda (lîngă Turnu-Măgurele, trece pe lîngă Putinei, Roşiori de Vede, Urluieni, Albota, Piteşti, Purcăreni, Cîmpulung şi trece în Ardeal pe la Bran. Acest val avea ca scop apărarea Daciei Malvensis, adică a Olteniei. Odată cu transformarea Daciei în provincie romană, aceste valuri sau căi n-au mai avut rost.

Lucrările susmenţionate scot în relief preocuparea lui N. I. Apostolescu faţă de istoria trecutului îndepărtat al patriei noastre. La prima vedere articolele par să fie publicate în scopul popularizării cunoştinţelor istorice. Parcurgîndu-le însă conţinutul cu atenţie, îţi dai seama că autorul, care foloseşte un material critic foarte bogat, urmăreşte lămurirea pe căi pur ştiinţifice a unor controverse care au dăinuit — şi care, din păcate, încă mai dăinuiesc — asupra unor adevăruri istorice referitoare la monumentele susmenţionate.

Autorul este preocupat mai mult, îndreptîndu-şi atenţia în mod deosebit asupra unor monumente din judeţul Argeş şi Muscel. Acest lucru se explică, mai întîi că aceste judeţe fiind leagănul românismului sînt foarte bogate în astfel de monumente şi în al doilea rînd, autorul locuind la Piteşti, a avut ocazia să le cerceteze nemijlocit şi de nenumărate ori. De bună seamă că acum, după mai bine de 60 de ani de la apariţia acestor materiale, cercetările istorice au scos la iveală adevăruri, care unele, depăşesc pe cele realizate de Apostolescu.

Meritul lui rămîne, însă, prin a aborda printre cei dintîi astfel de probleme şi de a stîrni interesul oamenilor de pură specialitate în această direcţie.

Stilul folosit de către scriitor este plăcut şi antrenant, se face însă prea mult uz de citate din Tocilescu şi Hasdeu.

În concluzie lucrările cu caracter istoric susmenţionate sînt meritorii şi scot în relief munca neobosită şi strădaniile lui N. I. Apostolescu, care, prin operele sale aduce o valoroasă contribuţie la dezvoltarea ştiinţei şi culturii româneşti în prima jumătate a secolului al XX-lea.

---

[20] *Cetăţile lui Negru vodă şi a lui Ţepeş*, p. 26.

[21] Gr. Tocilescu, ***Monumente epigrafice şi sculpturale ale Muzeului Naţional de antichităţi din Bucureşti***, şi în, ***Fouilles et Recherches archeologiques en Roumanie.***

N. I. APOSTOLESCU — CHERCHEUR HSTORIQUE

RÉSUMÉ

Parmi les représentants respectables de la culture roumaine de la fin du XIXe siècle et du premier quant du XXe siècle, se trouve aussi le professeur N. I. Apostolescu, professeur d'une forte préparation réalisée tant dans le pays qu'à l'étrager.

Il se remarque par ses travaux sur la littérature comparée, sur la critique littéraire, philologie, histoire, traductions, analyses et d'autres.

En tant qu'historien, Apostolescu s'est préoccupé des recherches d'histoire médievale, en mettant à jour des études de valeur, dont nous rappelons :

1. „Ermitage Trivalea“ — étude parue dans la Revue d'Histoire, Archéologie et Philologie — An. IV, avril — mai 1902 — dans laquelle il retrace l'histoire de l'ermitage, les troubles politiques, et la vie sociale et culturelle du temps.

2. „De la vallée de l'Argeş“ — Notes.

Cet article comprend trois parties :

a) Negrani ; b) De la cité de Negru-Vodă ; c) Sur le tombeau de Radu-Negru à Curtea de Argeş, article paru dans la revue d'Histoire, Archéologie et Philologie, vol. XII, partie I, 1911.

L'ouvrage comprend des informations intéressantes sur les vestiges historiques de la vallée d'Argeş, datant de l'époque de la fondation de l'’Etat féodal valach.

3. Mais l'étude intitulée „Les cités de Negru-Vodă et celle de Vlad-Ţepeş ; Les vagues romaines ; Brazde et Troiene ; Systèmes de défense dans le passé“ — reste la plus importante.

L'étue est parue dans la Revue de l'Armée et ensuite dans une brochure en 1910.

S'appuyant sur de nombreuses informations, l'auteur précise au début de son article que la petite cité de Căpăţîneni, nommée aujourd'hui la cité de Ţepeş, jadis était jugée parmi les cités appartenant à Negru-Vodă ; pourtant, du point de vue documentaire, nous ne connaisons avec précision ni son ancienneté, ni son fondateur.

L'auteur nous offre encore dans son article, des informations précieuses sur la cité Posada — bâtie sur la colline de Iaşi, près de Stoieneşti Muscel — ainsi que des informations sur les ruines de l'église princière de Curtea de Argeş.

A la fin de l'article, Apostolescu expose ses opinions sur les vagues d'invasion et sur les camps fortifiés romains, ayant existé dans notre pays.

Les ouvrages mentionnés mettent en relief la prédilection de N. I. Apostolescu pour certains monuments et traces historiques qui attestent le passé éloigné de notre pays.

En conclusion, ces études historiques ont le mérite de mettre en évidence le travail infatiguable et les efforts de N. I. Apostolescu qui apporte par ses ouvrages une importante contribution au développement des sciences historiques et de la culture roumaine de la fin du XIX-e siècle et du commencement du XX-e siècle.

Comunicare prezentată la cea de a II-a Sesiune științifică de comunicări a Muzeului județean Argeș — Pitești 24—25 mai 1971.

CONTRIBUŢII DOCUMENTARE LA BIOGRAFIA LUI GIB. I. MIHĂESCU

FAMILIA, COPILĂRIA, ANII DE ŞCOALĂ

MIHAIL DIACONESCU

O aură tainică, quasilegendară înconjoară ascendenţa în timp a lui Gib I. Mihăescu.

Cel mai vechi înaintaş cunoscut al scriitorului este Preda, străbunicul său originar din Gorj, pandur stegar şi tovarăş de încredere în oastea lui Tudor Vladimirescu.

Pomenirea lui Preda se leagă de perioada în care datorită neînţelegerilor dintre Alexandru Ipsilante şi răsculaţii români, domnul Tudor părăseşte Bucureştii pentru a se retrage într-o nouă bază de operaţiuni la Cozia. La Piteşti îi stăteau însă în cale Iordache Olimpiotul şi Ianache Farmache cu o mare mulţime de arnăuţi călări. În această situaţie, Tudor cheamă în ajutor pe Ioan Solomon care se afla cu pandurii săi lîngă Rîmnicu-Vîlcea. Retragerea lui Tudor spre Cozia nu s-a mai realizat. El a fost ucis în condiţiile cunoscute. Cetele de panduri risipite prin ţară, între care deosebit de active s-au dovedit a fi cele de sub comanda lui Solomon, au continuat totuşi să lupte pe alocuri. La sfîrşitul lui mai şi începutul lui iunie 1821 pandurii călări ai lui Ioan Solomon îndemnaţi de „furia tinereţelor“ au atacat pe călăreţii turci aflaţi lîngă Drăgăşani. Între aceşti panduri a fost neîndoielnic, şi Preda Stegaru, străbunicul lui Gib I. Mihăescu. Încetul cu încetul pandurii s-au retras spre Vîlcea. Luptele sfîrşesc la 7 iunie cu greaua înfrîngere a mavroforilor greci conduşi de Caravia după care corpuri răzleţe de turci încep urmărirea sistematică prin sate a pandurilor şi a celorlalţi fugari [1].

După sfîrşitul nefericit al luptelor din mai—iunie 1821 de la Drăgăşani, pandurul Preda Stegaru s-a stabilit prin părţile oraşului în preajma satului Călina, ascuns la început de teama urmăritorilor, într-un bordei îndepărtat, în buza pădurii Groşarea. Ceva mai tîrziu, fostul

---

[1] Informaţii în *Monografia oraşului şi raionului Drăgăşani*. Manuscris, pag. 4—6. Monografia este redactată de un colectiv de specialişti — profesori de istorie şi arhivişti. Ea se află la primăria oraşului Drăgăşani şi în bibliotecile liceului teoretic şi liceului agricol. Despre luptele de la Drăgăşani din 1821 — informaţii ample în lucrarea acad. A. Oţetea, *Tudor Vladimirescu*, Editura ştiinţifică, Bucureşti, 1971, pag. 407—449.

stegar, cunoscut şi hrănit pe ascuns de cei din sat, s-a îndrăgostit de o tînără din Călina. Cînd apele s-au mai limpezit, s-a căsătorit şi s-a mutat în sat. Aici a devenit treptat posesorul mai multor loturi de pămînt. Pînă astăzi unele puncte ale satului Călina-Prundeni din proximitatea Drăgăşanilor poartă nume precum *Fîntîna lui Stegaru, La Stegaru, Pădurea de la Stegaru*[2]. Mai tîrziu, îndeosebi în faza colaborării iniţiale la *Gîndirea*, scriitorul va semna mai multe articole cu pseudonimul Gheorghe Stegaru — un omagiu, fără îndoială, adus vajnicului său înaintaş şi o dovadă de mîndire pentru o astfel de „ascendenţă de cremene".

După toate semnele, fostul stegar era o fire pe cît de robustă pe atît de întreprindă. Perseverent şi răzbătător, om umblat şi neleneş, el strînge avere şi reuşeşte s-o menţină transmiţînd-o urmaşilor. Nu se ştie cîţi copii a avut. Neîndoielnic — au fost mai mulţi. O uliţă întreagă din Călina se numeşte *Uliţa Stegăreştilor*.

Bunicul lui Gib I. Mihăescu, Mihai, unul din aceşti copii ai pandurului, era ştiutor de carte şi o fire la fel de întreprindă. A avut grijă să-şi dea urmaşii la şcoală.

Ion (Nilă, cum i se mai spunea), tatăl viitorului scriitor, s-a născut în casa lui Mihai Predescu Stegaru în 1857.

O discuţie în legătură cu acest an se impune. Din actul său de deces rezultă că Ion s-a născut în 1859. Cînd declară naşterea lui Gib, Nilă afirmă însă că are 37 de ani, ceea ce duce la anul 1857 ca an al naşterii sale. Neîndoielnic aceasta este data exactă. El cunoaşte mai bine anul naşterii sale decît rudele care i-au declarat decesul[3].

Ion (Nilă) era întîiul copil al lui Mihai. Ceilalţi fraţi au fost Nicolae şi Maria.

Nilă urmează, ca şi cei doi fraţi, şcoala din Drăgăşani, apoi, ceva mai tîrziu, gimnaziul, şi, în fine, celebra şcoală de avocaţi de la Tîrgovişte. Cu moştenirea de la Călina (avea vie în dealul Groşarea), cu ceea ce cîştigă din avocatură, Nilă Mihăescu îşi rotunjeşte bine starea. Stabilit în Drăgăşani, unde pleda la judecătoria de ocol, tînărul avocat Nilă Mihăescu Stegaru face treabă bună întocmind mai ales acte de vînzare-cumpărare, de succesiune şi partaj.

Drăgăşanii sînt un oraş cu urme adînci în trecut. Locuitorii săi au trăit totdeauna dintr-un comerţ relativ intens, dată fiind aşezarea sa deosebit de prielnică pe drumul care merge de-a lungul Oltului, la sud — spre Craiova şi oraşele de pe Dunăre, la nord — spre Rm. Vîlcea şi Transilvania. Cercetătorii susţin că pe locul Drăgăşanilor s-a aflat antica cetate dacică Rusidava, devenită ulterior castru roman. Începînd cu secolul al XVI-lea, cînd voievodul Vlad Vintilă de la Slatina întăreşte lui Fîrtat pîrcălabul, la 7 iunie 1935 nişte proprietăţi, cu care ocazie sînt pomeniţi, Drăgăşanii[4] apar tot mai frecvent în cele mai felurite docu-

---

[2] Informaţii culese de la profesorul de istorie Gh. Pavel, ginerele scriitorului. O serie de preţioase precizări au fost oferite în acest sens şi de învăţătorul pensionar Nicolae Băjenaru, din Călina (actualmente decedat).

[3] Cf. Actul de naştere al lui Gib I. Mihăescu, nr. 50/1894, ***Registrul stării civile pentru născuţi*** şi ***Actul de deces al lui Ion (Nilă) Mihăescu, Registrul stării civile pentru morţi,*** 1924. Arhiva primăriei Drăgăşani.

[4] * * * Documente privind istoria României, Veacul al XVI-lea, Ţara Românească, Volumul II (1526—1550), Documentul 177, Editura Academiei R.P.R., 1951, pag. 182.

mente. Celebrele vinuri de Drăgăşani reputate în toată ţara şi chiar dincolo de fruntariile ei strîng în oraşul de pe malul Oltului călători veniţi de departe cu afaceri mari şi mărunte, cu legături de tot felul, cu interese. În acest mediu, un tînăr întreprid poate realiza multe şi într-un timp relativ scurt.

Nu se cunosc prea multe amănunte despre procesele în care pleda Nilă Mihăescu, despre actele încheiate de el, despre relaţiile pe care şi le cultiva. Un fapt capital din viaţa nepotului de pandur poate da însă o sugestie deosebit de interesantă asupra caracterului său.

Într-o zi de primăvară, cînd elevii de pension plecau în vacanţa Paştilor, din diligenţa care oprea pentru puţin timp în Drăgăşani a coborît o copilă cu ochii mari, uimiţi şi zîmbetul sfios. N-avea decît cinsprezece ani. Venea de la un pension din Bucureşti şi călătorea către Mînăstirea dintr-un lemn, unde mama ei, o descendentă dintr-o familie boierească, trăia retrasă în taină ca monahie. O iubire nefericită în tinereţe, un copil din flori — eleva de pension care se întorcea de la Bucureşti — urmată de claustrarea în mînăstire erau elementele mai însemnate ale biografiei acestei femei „de neam mare“ care a dorit şi a izbutit să rămînă înconjurată întotdeauna de taină.

A fost de-ajuns ca tînărul avocat Nilă Mihăescu s-o vadă pentru ca hotărîrea lui să fie luată. Avea douăzeci şi cinci de ani. Peste două săptămîni erau căsătoriţi şi Ioana Ceauşescu, originară din Străjeşti Romanaţi nu se mai întoarse la şcoală. E uşor de constatat graba şi de presupus sentimentul de uşurare cu care călugăriţa a aprobat căpătuirea fetei ei din flori. Era în 1884 [5].

În acelaşi an, în decembrie se naşte primul lor copil — Tudorina. Alţi unsprezece fraţi şi surori i-au urmat la intervale relativ egale, într-un răstimp de 22 de ani. Nicolae (Nae) se naşte la 3 februarie 1886. El a absolvit *Liceul Carol* din Craiova, a obţinut bacalaureatul şi pentru o scurtă perioadă de timp, pînă la moartea sa întîmplată la 7 aprilie 1907 a fost student la Bucureşti. Cel de-al treilea copil, Costică, se naşte în 1888 şi moare în 1890. Urmează Andrei, născut în 1890, decedat în 1892 ; apoi — Lica (Lenuţa), născută în 1892 moartă în 1894.

Gheorghe (Gibe, Gib), viitorul scriitor, se iveşte pe lume în casa părinţilor săi din Drăgăşani — strada Martiri, nr. 14 (devenită ulterior Lahovary ; azi — 23 august) — în ziua de 23 aprilie 1894 „la ora 9 antemeridian“, cum se spune în actul de naştere.

Îi urmează Emilian (Milică) născut în 1896. Acesta a absolvit 7 clase la *Liceul Carol I* din Craiova şi a luptat în primul război mondial. La demobilizare avea gradul de sublocotenent de rezervă. A trăit în Drăgăşani ca profesor la gimnaziu şi apoi ca ofiţer în Bucureşti pînă la 5 ianuarie 1970.

Mihai (Pepi) este al optulea copil. S-a născut la 12 octombrie 1897. Elev fiind în clasa a IV-a a cursului secundar porneşte în exod în Moldova odată cu populaţia care se retrage în faţa invaziei Germane din 1916. În Moldova, a fost recrutat şi încorporat la reg. 5 Vînători. A

---

[5] Informaţii tot de la profesorul de istorie Gh. Pavel. Despre trecutul mamei lui Gib I. Mihăescu a dat cîteva informaţii şi N. Crevedia, *Viaţa lui Gib I. Mihăescu, Gîndirea*, Bucureşti, An. *XV*, nr. 2, feb. 1936, pag .82—89.

luptat pînă în ultimele zile ale războiului. Puţin mai tîrziu a participat şi la campania din Ungaria.

Ecaterina, al nouălea copil, s-a născut la 23 mai 1900. A murit la puţin timp după naştere. La fel — Steliana, născută în 1902.

Ioan (Ionel, Onică, Nelu) s-a născut la 30 ianuarie 1905. Avea un simţ muzical excepţional. Destinul său nu s-a împlinit însă. A încetat din viaţă cu puţin înainte de împlinirea vîrstei de 24 ani.

Alexandru (Sandu) s-a născut la 29 august 1908. A absolvit şcoala de comerţ de la Rm. Vîlcea şi în 1930 a predat un timp la şcoala de ucenici din Drăgăşani. A trăit pînă la 28 martie 1931 „ora şase" [6].

Avocatul Nilă Mihăescu s-a îngrijit cu multă atenţie de educaţia copiilor săi. De altfel în casă domneşte o atmosferă intelectuală distinsă. Biblioteca, relativ bogată, e la loc de cinste. Mama, ale cărei reverii de elevă de pension fuseseră întrerupte, atît de timpuriu, citeşte cu pasiune „romane şi cărţi de istorie". Religioasă, crescută în atmosfera severă a mînăstirii, cu săntatea delicată, ea transmite copiilor înclinarea spre reflecţie şi o anumită moliciune a firii. Copiii îi seamănă ei. Toţi sînt domoli, predispuşi la meditaţie, evlavioşi, lipsiţi de promptitudinea scăpărătoare a neobositului lor părinte. Toţi au înclinaţii creatoare remarcabile, din nefericire — niciuna valorificată îndeajuns. Mihai îşi uimeşte profesorii şi cunoscuţii cu desenele, acuarelele şi uleiurile sale. Sandu este pasionat de mecanică. Cibe va fi scriitor şi pasionat de astronomie. Ionică, grav suferind de o afecţiune osoasă care îl va şi doborî, cîntă minunat la pian şi îşi încearcă puterile şi în unele compoziţii proprii. El a organizat la Drăgăşani în anii de după primul război mondial o mică orchestră simfonică [7].

Zilele şi anii trec paşnic în casa avocatului, momentele mai însemnate fiind noile naşteri ale doamnei Ioana, cumetriile, sărbătorile tradiţionale cu toate datinile lor, decesele unora dintre copii, petrecerile domoale cu vin vechi şi muzică la care veneau unele familii din protipendada tîrgului.

Altminteri avocatul este mai departe la fel de neobosit şi de întreprinzător. În 1897 e consilier al primăriei din Drăgăşani cu care ocazie face parte dintr-o comisie însărcinată să delibereze asupra ofertei arhitectului Gr. Călinescu, dornic să se angajeze la realizarea proiectelor pentru construirea unui palat comunal. Întrucît proiectul de construcţie valora 800 de lei, sumă care era cu 60% inferioară preţurilor curente iar rezolvările sale arhitectonice şi devizul de 99 950 lei îi cîştigaseră pe consilieri, aceştia hotărăsc în unanimitate aprobarea lui, aprobarea sancţionată şi de primarul G. Filipescu cu decizia nr. 460/1897 [8].

Ceva mai tîrziu, în acelaşi an, avocatul Nilă Mihăescu ajunge ajutor de primar. Peste cîţiva ani va fi el însuşi o scurtă perioadă de timp,

---

[6] Informaţii dintr-un document de familie scris de avocatul Nilă Mihăescu : actul de naştere al lui Gib I. Mihăescu are nr. 50/1894, ***Registrul stării civile pentru născuţi,*** Arhiva primăriei Drăgăşani ; alte informaţii despre fraţii scriitorului, la prof. Gh. Pavel.

[7] Informaţii de la George Stoian, farmacist pensionar, vecin, coleg de şcoală şi camarad de regiment al scriitorului. Cf. şi articolul lui Ion Constantin Vasile, ***Un compozitor drăgăşenean — Ion Mihăescu-Stegaru,*** în ***Orizont,*** Rm. Vîlcea. An. *I*, nr. 25 din 26 iulie, 1968, pag. 2.

[8] Arhiva primăriei Drăgăşani, Pachet 1, 1897—1922, pag. 2—7.

primar al Drăgăşanilor. Construcţia primăriei în piaţa centrală a oraşului şi alte cîteva întreprinderi edilitare i se datoresc în bună măsură şi lui [9].

Atitudinea faţă de cei de acasă este atentă, nu lipsită de sensibilitate, dovadă înţelegerea cu care consideră înclinaţiile artistice ale copiilor săi mai dotaţi. Dar şi aici spiritul practic primează. Băieţii trebuie să facă studii temeinice, în consecinţă sînt daţi neapărat la liceu, iar unii din ei ajung şi la facultate, la Drept, bineînţeles. Fetelor li se pregăteşte o zestre bună pentru ca soarta viitoarelor lor partide să fie asigurată. Alexandrina (Tudorina), întîia născută (decedată în 1957) se va căsători la 26 august 1900 cu căpitanul Gogu Mutu, participant mai tîrziu la războiul din 1916—1918, ajuns prizonier în Germania, avansat după întoarcere la gradul de locotenent-colonel. E cert faptul că pentru a-şi putea mărita fata cu un ofiţer, avocatul trebuia să aibă gata, dota obişnuită în asemenea însoţiri.

O fotografie de prin anii 1900—1903, excelent păstrată, îi înfăţişează pe toţi membrii familiei lui Nilă Mihăescu. Avocatul are o distincţie fermă, neostentativă. Înalt, cu fruntea largă, frumos boltită, cu ochii umbriţi de genele groase, cu hainele negre care-i scot în evidenţă vigoarea şi supleţe trupească, cu cămaşă albă, scrobită, şi cravată papillon, el para totuşi uşor melancolic, ros pe dinăuntru de o preocupare anume, vizibilă cu deosebire în uitătura de o indicibilă tristeţe. Fosta domnişoară de pension măritată la cincisprezece ani, acum respectata doamnă Ioana avocat Nilă Mihăescu, a păstrat din anii naivităţilor ei de demult un chip dulce, nespus de blînd, al cărui farmec e accentuat de trăsăturile de mare puritate ale buzelor, nasului şi sprîncenelor. Un păr bogat, uşor încreţit, despre care e uşor să bănuieşti că era sau fusese blond, încadrează o faţă uşor prelungă, cu o bărbie delicată şi o frunte înaltă sugerînd preocupări şi trăiri intelectuale. O rochie albă dintr-un material care face falduri ample, lungă pînă în pămînt, cu mîneci largi, bufante, şi dantele late la gît şi în mijloc lasă să se ghicească trupul zvelt de odinioară cu pieptul bogat şi supleţea caracteristică vîrstei, — neîngroşat nici acum prea mult deşi atîtea sarcini şi naşteri l-au înfiorat şi l-au zguduit.

În dreapta mamei, în picioare stă Gib, viitorul scriitor. Are 7—8 ani şi e îmbrăcat cu un costumaş de marinar, cam larg pentru constituţia lui firavă. E cea mai veche imagine a prozatorului din cîte s-au păstrat. Un aer de tristeţe şi nedumerire se poate citi în ochii lui cu privirea lîncedă, obosită parcă înainte de vreme.

Între mamă şi tată, Nicolae stă în picioare strîns bine în uniforma de licean. E înalt şi slab. Slăbiciunea lui fizică, uşor de presupus dincolo de croiala rece a vestonului se întregeşte de o faţă adolescentină, vag obosită, în care privirea dă aceeaşi sugestie de sfîrşeală.

Numai Alexandrina, întîia născută, aşezată tot în picioare, în stînga tatălui pare ceva mai robustă. Seamănă şi ea tot cu mama şi are o frumuseţe blîndă, cuceritoare, fără nimic ostentativ în ea. Rochia lungă plină de dantele albe, care-i strînge bine mijlocul zvelt, dă cu aerul ei de epocă o sugestie de eleganţă şi distincţie care o prind de minune.

---

9 Informaţii de la soţia scriitorului, doamna Elena Gib I. Mihăescu, domiciliată în Drăgăşani, str. 1 Mai nr. 5.

Așezați jos, pe scaune, între părinți, ceilalți copii, Emilian, Steliana și Mihail — frații mai mici ai lui Gib — au toți un aer grav, teribil de solemn, în stare să provoace zîmbetul. Costumașele și dantelăriile lor trădează mîna neobosită a mamei, seriozitatea întregului tablou — ceva din atmosfera auster burgheză din casa lui Nilă Mihăescu. Lipsește de aici bătrîna servitoare a casei, doica Lina, cea care i-a crescut pe copii.

În această atmosferă, copilul Gheorghe stă de la început sub influența decisivă a mamei.Băiețașul e puțin greoi la joacă, se complace mai mult în compania celor care îl pot ajuta sau apăra, a doamnei Mihăescu îndeosebi. Anii copilăriei sale trec fără evenimente deosebite, cel puțin — ele nu ni s-au transmis — cu jocuri prin vecini și pe stradă cu istorii exotice sau eroice pe care mama își găsește răgazul să i le citească din cînd în cînd cu înfiorările cutremurătoare pe care evocarea celor trei frați morți atît de devreme înaintea sa i le provocau de atîtea ori. Mărturii numeroase atestă că melancolicul Gib I. Mihăescu suferea îngrozitor de teama de solitudine. Claustrofobia îl surpa sufletește pentru lungi perioade de timp după care se refăcea cu mare greutate. Tiparele acestor dispoziții sufletești i s-au imprimat în suflet în primii ani ai copilăriei.

Spre a-l alinta, părinții și rudele îi spuneau Gile, diminutiv de la Gheorghe — foarte frecvent în părțile Drăgășanilor atît la oraș cît și prin sate. Copil fiind, se pare că viitorul prozator nu-și putea pronunța bine numele. Zicea Gibe în loc de Gile. Mai tîrziu va semna, după cum se știe cu numele Gib I. Mihăescu [10].

După alte amintiri transmise în familie, feciorul avocatului Nilă Mihăescu și-ar fi spus sigur Gib adoptînd în joacă numele unui anume Geab care vindea ziare pe străzi. Primit de copiii cu care-și petrecea timpul și de toți ai casei, noul nume va fi păstrat și de scriitor. Evident însă că dintre aceste două legende prima e mai plauzibilă.

Casa în care a crescut Gib I. Mihăescu se păstrează și azi. E o construcție zdravănă în stilul vag neclasic caracteristic multor clădiri orășenești de la finele secolului trecut și începutul secolului nostru. Ea a fost durată în 1900 de Nilă Mihăescu pe un teren cumpărat anume în acest scop. Vecinii își amintesc și azi că începerea lucrărilor a fost consemnată într-un act îngropat în zid [11]. Plasată la stradă avînd un singur nivel, casa e spațioasă și „îndemînatică“, cum se spune în Drăgășani, nu lipsită de o anumită eleganță. Ancadramentele mari de stuc de la ferestre, șirurile de contraforți vizibili care sprijină acoperișul, gardul de fier forjat care o înconjoară, tot aerul ei solid și „așezat“ sugerează din plin atmosfera din familia avocatului. Curtea care o înconjoară, largă, bună să adăpostească eventuale acareturi are către grădina din spate un chioșc de lemn, astăzi — o ruină, în care avocatul și toți ai casei își consumau vara petrecerile cu prietenii. Cel care trece pe lîngă el se gîndește, bineînțeles, la piesa de mai tîrziu a lui Gib, *Pavilionul cu umbre.* Curtea, chioșcul, casa impunătoare indică în felul lor spiritul practic al stăpînului care le-a conceput și realizat.

---

[10] Ion Constantin-Vasile, *Popas la casa din Drăgășani, în care a trăit și a scris Gib I. Mihăescu,* în *Orizont,* Rm. Vîlcea, nr. 509, An. *III,* 21 iunie 1970, pag. 2.

[11]. Idem.

Același spirit prezidează raporturile tatălui cu copiii. Apucăturile, silințele la învățătură, disponibilitățile lor sufletești sînt urmărite atent, direcționate ferm, nu fără o anumită înțelegere față de inclinațiile lor creatoare, sancționate sever — cînd este cazul.

În toamna anului 1901, deci înainte de a împlini regulamentara vîrstă de 7 ani Gib este dat la școala primară din Drăgășani. Clasele sînt promovate de feciorul domnului avocat fără prea mari greutăți. Firea lui domoală, predispusă la interiozare și reflecție, cam greoaie uneori, se acomodează bine cu exigențele pedagogiei. O foaie matricolă de la finele clasei a II-a (nr. 62/1903) păstrată pînă azi la arhiva liceului din Drăgășani arată că pe ultimul trimestru al anului școlar 1902—1903, elevul Mihăescu I. Gheorghe avea următoarele note : Scriere și exerciții gramaticale — 10 ; citire — 10 ; exerciții de memorie și liberă reproducere — 10 ; exerciții de intuiție — 9 ; aritmetică și geometrie — 8 ; religie — 9 ; istorie — 10 ; geografie — 9 ; caligrafie — 9 ; desen — 10 ; exerciții corporale și militare — 10.

Firește, prea mare lucru nu pot spune aceste note. La primele două clase ale școlii primare din „comuna urbană" Drăgășani materia era predată de niște institutori suplinitori care însă, fie că urmăreau alte situații, fie că nu reușeau să se mențină, nu rămîneau la post nici măcar un an întreg. Așa că toată clasa în care învăța Mihăescu I. Gheorghe a schimbat în primii doi ani de școală cinci sau șase institutori suplinitori [12].

În toamna lui 1903 situația se schimbă. Clasa lui Gib intră pe mîna institutorului — Ilie Marinescu, un bărbat înalt și solid, cu părul cărunt și uitătura severă, cu glasul străbătut de inflexiuni grave, cu o foarte solidă concepție despre menirea lui de educator „al copiilor și al neamului". Cu el va învăța și clasa a IV-a. Ceea ce nu izbutiseră să facă dascălii vaganți repară Ilie Marinescu și toată clasa începe să trăiască cu adevărat emoțiile învățării regulate, ale pregătirii temelor și ale ascultărilor. Altminteri dascălul nu e un om prea distant. Se complace în discuții libere cu copiii pe cele mai diferite teme și-i încurajează totdeauna plin de tact să povestească întîmplările lor sau ceea ce au citit ei singuri prin alte cărți decît prin manuale. Domolul Gib, cu imaginația mișcată de istorioarele ilustrate pe care le găsea în biblioteca de acasă, se lasă ispitit de îndemn și-și dă și el drumul. Institutorul îl ascultă cu atenție. Și pentru o bună bucată de timp Gib cel greoi se înviorează puțin [13].

Institutorul Marinescu a cultivat așadar cu mult tact plăcerea citirii la elevii săi. Rolul hotărîtor în direcționarea gustului pentru lectură l-a avut însă în cazul lui Gib mama lui.

Scutită de grijile gospodăriei, înconjurată de servitori prompți, bine struniți de aprigul ei soț, ajutată de minunata doică Lina, fosta elevă de pension se complace mai ales în reveriile pe care i le dădeau lectura și rugăciunile. Icoane mari, cu candele mereu aprinse acoperă acasă pereții dinspre răsărit ai odăilor. Fata din flori a monahiei de la *Dintr-un lemn* cunoaște rugăciunile dimineții, ale zilei și ale serii, pe

---

[12] Informații de la D-l farmacist George Stoian.

[13]. Idem.

cele în caz de primejdie sau în caz de izbîndă, pe cele de îndurare sau de mulțumire. Pomenile și parastasele copiilor ei morți sînt împlinite totdeauna la timp. Ținutul Drăgășanilor și toată Oltenia mai ales în părțile de către munte, sînt pline de străvechi ctitorii voievodale, boierești și moșnenești și mama căreia i-au murit atît de timpuriu atîția copii nu uită să se ducă adesea pe la altare, să se roage pentru ei, pentru păcatele călugăriței care i-a dat viață sau ale ei însăși, să dea înfiorată acatiste și liturghii.

Cînd nu se roagă și nu se ocupă de copii sau cînd nu participă alături de soț la cine știe ce sindrofie decent simandicoasă, Ioana Mihăescu se cufundă în lectură cu o voluptate ieșită din comun. E o ființă domoală, interiorizată, sfioasă, incapabilă de răutate sau de hotărîri drastice, greoaie în toate fără să fie totuși o placidă. Dintre toți copiii Gib îi seamănă cel mai mult. Literatura exotică și istorică în stare să-i reamintească cine știe ce palide reverii de demult sau să-i trezească altele, noi, o atrage consecvent și o subjugă ca puterea unui drog. Soțul n-are nimic contra „viciului nepedepsit". I-l cultivă chiar. Noutăți editoriale românești și străine sînt comandate consecvent la librarii din oraș și Craiova. Nașii copiilor — mai întîi domnul și doamna Mișu Mihalescu, avocat, proprietar, primar și el al Drăgășanilor, deputat și senator, și apoi — domnul și doamna Ilie Popescu — proprietari podgoreni — cunosc și ei gusturile din casa lui Nilă Mihăescu și cînd vin la „ocazii" sau petreceri pe acolo, au pregătite din timp cuviincioasele cărți, oferite pompos, cu comentariile politicoase de rigoare [14].

Fără ca la 9—10 ani să fi fost un cititor cu totul aparte, Gib deprinde temeinic în casă gustul pentru lectură și cu aceasta ceva din destinul său de mai tîrziu începe să se precizeze.

În toamna anului 1905 elevul Mihăescu I. Gheorghe este dus de către avocat la *Liceul Carol I* din Craiova. Nicolae (Nae), al doilea copil a avocatului învăța tot la acest liceu și se găsea în penultima clasă (a absolvit în 1907). Școala avea vechi tradiții și o excelentă reputație.

Evident aici sînt cu totul alte exigențe decît la Drăgășani. Planul de învățămînt și programele prevăd la clasa I gimnazială, exerciții de gramatică (predate după un manual de C. Adamescu), religie, matematică, istorie, zoologie, botanică. La clasa a II-a — religie, limba română, matematică (se învăța după două manuale — *elemente de geometrie* de M. M. Tănăsescu și V. Tănăsoiu și *Aritmetica raționată* de I. Tutuc, partea I), istorie, limba latină (predată după un manual de Evolceanu și Litzica), limba germană (predată după un manual de Aurel C. Popovici), științele naturale, geografia, limba franceză (predată după un manual de Aurel Cendrea în colaborare cu D. A. Teodoru), muzică (predată după manualul *Exerciții de intonare și măsuri* de Eduard Wachmann) [15].

[14] Informații de la D-na Elena Gib I. Mihăescu și de la D-l farmacist George Stoian.

[15] Cf. *Anuarul gimnaziului din Craiova*, Tipo-litografia națională Ralian și Ignat Samitca, 1906, pag. 4—5.

Clasa întîi gimnazială merge oarecum cu bine. La finele anului şcolar 1905—1906 Mihăescu I. Gheorghe e promovat. Se pare însă că micul Gib, atît de domol şi sfios din fire, e, pur şi simplu, strivit de atmosfera cazonă din clasă şi de la internat. O cantitate enormă de mărturii de-a dreptul dramatice, între care cele ale unor scriitori de talia lui Delavrancea, Caragiale, Bacovia nu lipsesc, ne dau astăzi o idee despre ceea ce putea să însemne atmosfera multor şcoli româneşti de atunci. Veştile de acasă îl copleşesc şi ele. Nicolae, plecat să studieze dreptul la Bucureşti, e tot mai bolnav. La 7 aprilie 1907 studentul se stinge din viaţă [16], adus şi îngropat la Drăgăşani. Nu e greu să presupunem starea sufletească a fratelui său mai mic.

Faţă de clasa I situaţia la învăţătură se înrăutăţeşte. La limba română, geografie, ştiinţele naturale, muzică, desen promovează cu note la limită. La română, latină, religie, germană, caligrafie, istorie şi gimnastică trece cu greu de media 6 numai la matematici pare ceva mai bun ; are pe trimestrul I — 8, pe trimestrul II — 8, dar foarte straniu, pe trimestrul III — 4, drept pentru care e declarat corigent. Schimbarea aceasta bruscă, sugerează o situaţie nefirească : poate — supărarea profesorului ; poate incapacitatea lui Gib de a se aduna după moartea fratelui (întîmplată la 7 aprilie, deci pe ultimul trimestru) ; poate altceva. Fapt este că la corigenţă, în toamnă capătă la oral — 3 şi la scris — 3. Drept pentru care la finele clasei a II-a gimnaziale elevul Mihăescu I. Gheorghe e declarat repetent [17].

Foarte supărat, avocatul îl ia de la Craiova şi-l mută la gimnaziul din Slatina. Aici se afla cu regimentul său căpitanul Gogu Mutu, cumnatului Gib, soţul Alexandrinei. Schimbarea mediului, sau faptul că trecea a doua oară peste materia parcursă cu un an în urmă, sau poate atenţia plină de grijă şi căldură cu care militarul şi sora mai mare la care şedea îi urmăresc eforturile, ori poate toate acestea la un loc îl fac să obţină note bune şi foarte bune. La finele anului şcolar 1907—1908 Mihăescu I. Gheorghe promovează clasa a II-a gimnazială cu media 8,40. Obţine pe deasupra şi premiul al III-lea.

Bunele impresii pe care profesorii de la Slatina începuseră să şi le facă despre elevul lor nu au însă prea mari urmări. În toamna anului 1908 regimentul căpitanului Mutu este mutat la Rm. Vîlcea. Elevul merge împreună cu sora şi cumnatul său. Se transferă, şi clasa a III-a gimnazială o urmează în anul şcolar 1908—1909, la Vîlcea la gimnaziul *Alex. Lahovary.* E greu de spus cît de silitor era aici adolescentul Gib. Notele lui sînt rele sau submediocre — 5 şi 6 la obiectele la care promovează. La franceză, germană, geografie, matematici şi ştiinţele naturale e nepromovat. Aşadar e declarat încă o dată repetent [18].

Manualele, în special cele de matematici i se par nişte instrumente de tortură cu neputinţă de suportat. În ele, îşi va aminti autorul mai tîrziu „era o întrecere de stricteţe şi conciziune încît cărţile ajunseseră

---

[16] Cf. Însemnarea de pe documentul din arhiva familiei, în care Nilă Mihăescu a scris datele civile mai importante ale copiilor săi.

[17] Cf. Arhivele statului, Filiala Craiova, Fond Liceul *Carol I, Registrul matricol pe anul 1906—1907*, Inventar 9/1906, pag. 190.

[18] Cf. Matricola nr. 24, pe anul şcolar 1908—1909 a gimnaziului *Alexandru Lahovary*, în Arhiva liceului din Rm. Vîlcea.

complet osificate iar bieţii copiii se uitau la ele ca la nişte neînţelese moaşte. Profesorii la catedră adoptaseră aceeaşi metodă : noi nu sîntem pedagogi, sîntem profesori", adăugau ei cu mîndrie. Şi din două, trei lovituri de cretă pe tablă, considerau teorema „pe lecţia viitoare", ca rezolvată. „Adică tocmai ce am avut de demonstrat !" erau singurele cuvinte pe care le mai înţelegeau elevii care pentru a-şi lămuri ce anume le demonstrase domnul profesor se duceau acasă să se ia la trîntă cumplită cu geometria asasină a timpului, bălţată de figuri cu literele greşite sau cu algebra transcrisă rezumativ şi grabnic după Fraţii iezuiţi şi cu problemele fără *rezultat* la *fine* sau cu ele prost calculate.

O, profesorii de matematici ! V-aduceţi aminte cu toţii de aceşti indivizi sinişţri, de satisfacţia ce le sărea în ochi, ori de cîte ori te surprindeau cu lecţia neînţeleasă, de paşii largi şi apăsaţi pe coridoarele de ciment ale liceului cînd se apropiau de clasă cu cataloagele în mînă, de trei-ul pe care parcă îl săpau în piatră, cînd ţi-l turnau, asezonîndu-l cu spiritele lor cinice şi insipide. Aceştia — nu ştiu cum ar mai fi acuma — dar atunci, cînd cu metoda cea strictă, erau pur şi simplu ucigaşii oricărui avînt tineresc, oricărei plăceri de învăţătură, ucideau sufletele cum ucideau iarăşi matematica, una din cele mai frumoase gimnastici ale spiritului tînăr făcînd din ea o gogoriţă hidoasă, incomprehensibilă şi a cărei utilitate — în afară de cele patru operaţiuni — ţi-era cu neputinţă s-o întrevezi, decît cine ştie cît mai tîrziu, cînd începeai să înţelegi, prin tine însuţi, rosturile lumii înconjurătoare şi dedesubturile necontenitului progres".

Aversiunea copilului era suficient motivată. Alte obiecte cu alte manuale, mai înţelept alcătuite şi mai atractiv scrise, predate în clasă de profesori mult mai sensibili la complexitatea şi dificultăţile psihologiei infantile — îl atrag pe micul Gib suficient de puternic. „Erau de bunăseamă, continuă el şi atunci cărţi pe care le-ai fi citit cu plăcere şi în vacanţă. Te atrăgeau prin promisiunile subiectului şi te reţineau prin culoarea bogată a descripţiilor. Dacă o aveau. Astfel — geografiile şi istoriile. De pildă — cărţile de geografie ale lui S. Mehedinţi (...) Dar cartea şcolară care mi-a fost cu adevărat bucuria primei tinereţi, care-mi cotropea regulat zile din vacanţele mele mult în urma anului şcolar în care-mi fusese recomandată a fost un manual de istorie modernă şi contemporană întocmit de d. prof. Iorga pentru uzul elevilor clasei a III-a. Era o suită a evenimentelor omenirii, pornind de la pacea din Westfalia şi pînă în zilele ce au precedat războiul european (...) Dar aşa ceva se putea considera pe atunci ca un cal înaripat printre mîrţoage" [19].

Furios şi îndîrjit de insuccesele copilului, Nilă Mihăescu îl ia iarăşi pe Gib şi-l mută şi de la Rm. Vîlcea îndărăt, la Craiova. Aici între 1909—1911 Mihăescu I. Ghorghe promovează clasele a III-a (repetată) şi a IV-a absolvind cursul inferior. Capacitatea de dăruire în muncă, neîndoielnică dacă o raportăm la evoluţia sa intelectuală şi creatoare de mai tîrziu, puterea de asimilare nu-i lipseau. La Slatina dovedise că e în atare să fie premiant. Gib era însă total incapabil să suporte cea

---

[19] Gib I. Mihăescu, *Şcoale, cărţi, profesori, învăţătură, Curentul*, Bucureşti, An. *III*, nr. 961, joi 25 sept. 1930, pag. 1—2.

mai mică sugestie de autoritate brutală, represivă, și cînd atotputernicia dascălilor obtuzi îl viza și pe el, se simțea anihilat, pur și simplu.

Cum se întîmplă în asemenea condiții, literatura devine mijlocul de evaziune din mediul sufocant în care era silit să trăiască. Tînărul se refugiază în vis ca mai toți eroii săi de mai tîrziu. Gîndul că trebuie să fugă pentru totdeauna de acasă și de la școală îl încearcă tot mai des. „Ploaia țirîia înainte, (povestește Mihai Aspru din *Donna Alba*, și nu e greu să vedem în istorisirea lui o autentică mărturie autobiografică a scriitorului însuși), și eu îl citeam pe Mihail Sadoveanu, care mă îmbia la ducă... Așa țirîia și în cărțile lui ploaia pe șindrilele acoperișurilor și pe covergile căruțelor mocănești. Apoi mai glăsuia acolo despre zăvoaie și despre poduri umblătoare și alte lucruri multe și minunate, pe care aproape ardeam să le văd. Astfel de lucruri minunate se găseau ele și pe la noi, dar eu vream să le văd departe, căci în depărtare ele trebuiau să fie și mai triste ca ploaia asta, și mai dragi. Mai găsisem doi scriitori ruși care mă invitau la plecare : Gorki și Gogol".

Pasiunea lecturii trăită atît de intens ca mijloc de eliberare de mediu îl duce, în parte, pe adolescentul dezorientat, aflat în plină criză de creștere, la rezultatele pe care profesorii lipsiți de tact pedagogic de la Vîlcea nu fuseseră în stare să le realizeze. Fostul repetent din cauza limbilor străine se simțea „împins din urmă de cărțile lui Pierre Loti și Claude Farrère, pentru că, dacă la alte cărți de școală nici nu mai voiam să mă gîndesc măcar, îmi plăcea totuși să cetesc povestiri și romane, și dorința de a pătrunde într-o literatură mai mare ca a noastră m-a făcut să pierd multe nopți (...) cu buchisitul unor hîrțoage cu istorioare franțuzești și al unor dicționare vechi și — băgasem de seamă chiar de pe atunci — puțin cam proaste".

La absolvirea clasei a IV-a gimnaziale Mihăescu I. Gheorghe este un elev pe care profesorii săi îl consideră relativ merituos. Din cei optzeci de înscriși ai clasei sale, la finele anului — 42 rămîn repetenți sau corigenți îndeosebi din cauza matematicii și a limbilor străine — germană și franceză — predate de severii Constantin Șeineanu și Maximilian W. Schroff — profesori cunoscuți în epocă, autori, între altele, ai unor dicționare bilingve utile și azi.

Gib se numără încă printre cei mai buni elevi ai clasei. El încheie anul cu media 7,27 în condițiile în care numai alți 13 elevi promovați aveau note de la 7 în sus. Rezultatul examenului de absolvire al cursului inferior de liceu confirmă aprecierile din timpul anului. Mihăescu I. Gheorghe e admis cu media generală 7,25 [20].

În clasa a IV-a Mihăescu I. Gheorghe l-a avut ca profesor de limba română pe Ion Niculescu-Nache, unul dintre cei mai prestigioși pedagogi ai Craiovei dinainte și de după primul război mondial. Faptul că Gib a stat sub directa sa înrîurire poate fi considerat un alt factor decisiv în evoluția sa intelectuală și sufletească.

Născut la Craiova, fost elev al vechiului liceu din acest oraș sub direcția eruditului Fontanin, se precizează în necrologul publicat la moartea profesorului, (petrecută în 1926), de revista *Arhivele Olteniei*,

[20] Cf. ***Anuarul Liceului Carol I din Craiova***, Anul școlar 1910—1911, Tipografia și legătoria de cărți Fane Constantinescu, str. Frații Golești nr. 10, 1911, pag. 17—18 și 34.

Ion Niculescu zis Nache era absolvent al facultății de litere și filozofie și își luase licența la universitatea din București. „Cînd s-au înființat gimnaziile reale în 1882, Niculescu fu trimis ca suplinitor la Craiova, unde a predat româna și latina, întîi la gimnaziu, apoi — la liceu".

„În lungul șir de 44 de ani cît a funcționat ca profesor" el a exercitat asupra elevilor săi o influență binefăcătoare excepțională pe care ei și-o vor reaminti totdeauna cu o infinită recunoștință. Nache Niculescu „a aparținut cu trup și suflet școalei, pe care o socotea ca singura lui familie, ca singura lui grijă, ca unica ocupare și preocupare a vieții sale (...). Ca fost elev al marelui filolog Hașdeu, prețuia foarte mult limba și literatura poporană și știa să reciteze ore întregi cimilituri, ghicitori, strigăte, colinde și balade întregi din folclorul românesc". Respectat de colegi „pentru cunoștințe vaste și profunde" Nache „a ținut să pună în inima și în sufletul elevilor veniți din clasele primare o bază solidă de dragoste și interes pentru limba română, pe care o considera cu drept cuvînt ca piatra unghiulară a întregului edificiu cultural ce este învățămîntul pentru români" [21].

Profesorului Nache Niculescu îi datorește Ghib I. Mihăescu orientarea tot mai fermă și sistematizarea interesului lui vechi și constant pentru literatură. Ceea ce Aron Pumnul reprezintă pentru Eminescu, sau domnul Busuioc pentru Sadoveanu, este și profesorul Nache pentru Gib I. Mihăescu.

În această perioadă Gib I. Mihăescu începe să scrie, versuri, firește, pe care nu se sfiiește să le trimeată pe la redacții.

O poezie dintr-un manuscris datat și localizat — Craiova 24 octombrie 1910 — intitulată *De afară*, cea mai veche din creațiile autorului cunoscute pînă acum, poate oferi o sugestie de ceea ce însemna scrisul lui Gib pe atunci :

„Din noaptea neguroasă vin zvonuri de suspine ;
E Crivățul ce bate, e iarna care vine,
E foșnetul de frunze ce dureros doinește,
Sînt zgomotele nopții de toamnă, care crește,
E urletul de jale al unui'ntreg popor
Ce luptă, se muncește și veșnic n-are spor.
Și-n totul e o doină lugubră de durere ;
Pentru bogați însă nu cîntec de plăcere ;
Căci ce plăcut e vîntul ce urlă monoton
Cînd stai la gura sobei și-i asculți tristu-i ton !
Cînd nici că-ți trece-n gîndu-ți că poate cineva
Prin furia tempestei să meargă încotrova".

Poezia e semnată *Gibbe Mihăescu* și e adresată „Onor Redacțiunei Revistei *Viața socială*, București", cu specificația „Vă rog să binevoiți a publica în revista Dv. alăturatele versuri" [22].

Revista, cum era de așteptat, n-a publicat-o.

---

[21] M. St., *Ion Niculescu-Nache*, în *Arhivele Olteniei*, An. V, nr. 27, sept.—oct. 1926, pag. 372—373.

[22] Text comunicat nouă de G. Cruceană (Pitești) în posesia căruia se află.

Nu e însă greu de bănuit că preocupările literare ale lui Gib n-au încetat. Craiova trăia, de altfel, o intensă viață literară. Între diversele publicații culturale, științifice sau artistice scoase aici, *Ramuri* (al cărui prim număr apăruse în decembrie 1905) ocupa un loc deosebit. Ea își cîștigase un real prestigiu datorită colaboratorilor unor personalități precum : N. Iorga, I. Agârbiceanu, M. Săulescu, Ion Sân-Georgiu, I. U. Soricu, C. Sandu-Aldea, C. S. Făgețel, Oreste, Liviu Rebreanu, V. Eftimiu. Elena Farago, Apostol, D. Culea, G. Rotică. I. Chiru-Nanov, G. C. Ionescu-Sisești, M. Lungianu, Emil Gîrleanu, G. Bogdan-Duică, G. Topîrceanu, Caton Theodorian, N. Davidescu, A. Popovici-Bănățeanu etc.

Secțiunea Craiova a *Ligii culturale*, care a editat și un *Buletin al Ligii culturale* (1911—1914), cu sediul în strada Unirii nr. 23 (casele Cacaliceanu) organiza săptămînal felurite întruniri și manifestații literare sau artistice. Între 21 și 22 mai 1911 s-a ținut aici un congres al Ligii culturale.

Cei mai mulți profesori din oraș și, direct sau indirect, o parte însemnată a elevilor trăiau evenimente literare și artistice cu o reală participare sufletească. Evident, Mihăescu I. Gheorghe se număra printre ei.

Înclinația către literatură, dar mai ales situația cu totul precară de la matematici (în clasa a III-a nu trecuse de media finală 6,50, iar într-a IV-a de 6) îl îndeamnă pe Nilă Mihăescu să-și dea copilul să urmeze mai departe secția clasică. La începutul anului școlar 1911—1912 Gib I. Mihăescu intră în cursul superior al Liceului *Carol*.

Avocatul spune cunoscuților săi din Drăgășani că băiatul lui s-a schimbat. Învață bine și acuma e al patrulea din clasă. Ceea ce omitea intenționat să adauge era faptul că secția clasică n-avea decît patru elevi [23].

Hotărît lucru, Gib se simte aici mult mai bine. Situația notelor lui din anii 1911—1914, cînd a urmat cursurile claselor a V-a—a VIII-a (a VII-a o va da tot în 1914, în particular, ca să recupereze ceva din anii pierduți cu repetenția) [24], arată note constant meritorii.

Gib I. Mihăescu a fost un elev excelent la limba română și la limbile străine. Profesorul Nache Niculescu, care preda și la cursul superior, e din ce în ce mai încîntat de compunerile elevului Mihăescu. În cele din urmă este de-a dreptul entuziasmat. În fața clasei coboară într-o zi de la catedră, îl îmbrățișează pe timidul Gib și-l sărută zdravăn pe amîndoi obrajii, roșii ca flacăra de emoție, dîndu-l pildă celorlalți tineri din clasă, proorocindu-i pe deasupra și un viitor minunat în „literele române". Se pare că scena aceasta memorabilă s-a petrecut prin clasa a VI-a, cînd elevul — deschis încă tuturor înrîuririlor posibile, avea frumoasa vîrstă de 19 ani [25].

Că Gib I. Mihăescu a continuat să scrie și să citească cu lăcomie tot ce-i cădea în mînă și în cursul superior al liceului, e sigur. Compunea în continuare versuri dar începe să încerce și proza. Acum începe

---

[23] Informație furnizată de D-l George Stoian.

[24] Informație furnizată de d-l George Stoian ; cf. și lucrarea profesorului Emil Istocescu (Drăgășani), *Gib. I. Mihăescu* (manuscris).

[25] Informație furnizată de d-l George Stoian. Vezi și articolul prof. Ion M. Negreanu, *Gib. I. Mihăescu*, în *Inainte*, Craiova, nr. 7974, 26 oct. 1970.

să se preocupe şi de astronomie — marea pasiune a vieţii lui. Îşi cumpărase din economiile sale o mică lunetă cu care seara se uita pe cer. Cunoştea bine poziţiile diverşilor aştri, mişcările şi chiar semnificaţiile lor astrologice.

Nache Niculescu (ai cărui elevi au fost, între alţii şi Nicolae Titulescu şi Dr. C. Angelescu) îi cultivă înclinaţiile literare cu acelaşi desăvîrşit tact. Compunerile în proză, cerute în parte de program, în parte de interesul său de minunat pedagog, devin tot mai coerente, mai închegate. E posibil ca Gib I. Mihăescu să fi încercat să publice unele din producţiile sale în proză.

Pe plan intim sufletesc, preocuparea pentru creaţia literară are rezultate excepţionale. Dezorientării şi dezamăgirilor mai vechi le iau locul acum plăcerea tot mai adînc trăită şi, poate, hotărîrea fermă de a scrie. Entuziasmul mărinimos şi cam grandilocvent al profesorului Nache Niculescu a fost balsamul minunat care a vindecat, măcar în parte, multe din rănile şi complexele mai vechi ale tînărului Gib. Fapt este că şi atunci şi mai tîrziu „el avea nevoie de un stimulent puternic pentru a se hotărî să scrie" [28].

Datorită acestui balsam, Gib a cărui fire abulică începe să se contureze de pe acum, a fost în stare să-şi ducă liceul pînă la capăt. „În urma examenului general trecut în sesiunea iunie 1914 cu nota medie 8,00" în faţa unei comisii prezidate de profesorul C. Georgescu, elevul Mihăescu I. Gheorghe obţine diploma de bacalaureat [27].

Avocatul Nilă Mihăescu avea de ce să fie mulţumit. În toamna anului 1914, trecut de 20 de ani, Gib se înscrie, la insistenţele părintelui său, la facultatea de drept din Bucureşti.

Între firea şi intenţiile tatălui, pe de o parte, şi ale fiului — pe de alta, depărtarea era însă ca de la cer la pămînt.

---

[26] * * * *Gib I. Mihăescu, Gîndirea*, anul XIV, nr. 10, decembrie 1935, pag. 490.

[27] Arhivele statului, Filiala Craiova, Fondul *Liceul Carol I*, Inventar 17/1914, Dosar de diplome (cotoare), certificatul nr. 841.

NICOLAE LABIŞ ÎN ARGEŞ

DUMITRU ANGHEL

Judeţ cu puternice tradiţii istorice, Argeşul se impune, în egală măsură şi ca o bogată zonă de folclor, precum şi de literatură scrisă. Timpul, curgerea anilor pe zbuciumate valori de istorie, au consacrat Argeşul ca pe un leagăn al frumosului şi al poeziei. În perimetrul său geografic, mustind de mituri, au trăit şi au scris scriitorii revoluţionari, de la 1848, Costache D. Aricescu, Ion Catina şi Ion Negulici, poetul luptător pentru Unire, Ion C. Fundescu, poetul cîmpulungean Dimitrie Nanu, povestitorul din Rucăr Mihail Lungeanu, poetul George Topîrceanu, marele romancier Liviu Rebreanu, poeţii Ion Minulescu, Ion Barbu şi Ion Pillat, dramaturgul Tudor Muşatescu, nuveliştii Damian Stănoiu, Sanda Movilă, Mihail Tican Rumano, povestitorul de drumeţie peste mări şi ţări, criticul Ion Trivale, esteticianul Vladimir Streinu şi alţii. Dintre scriitorii prieteni ai plaiurilor argeşene care au locuit aici, au trecut pe aici, vizitîndu-le cu iubire şi neuitare, menţionăm pe I. Budai-Deleanu, A. Pann, Cezar Bolliac, M. Kogălniceanu, B. P. Haşdeu, pe V. Alecsandri, pe Al. Odobescu, pe Eminescu, pe Caragiale, pe Coşbuc, pe Al. Vlahuţă, pe istoricul, literatul şi gînditorul N. Iorga, pe I. A. Basarabescu, G. Călinescu, E. Camilar, pe dramaturgii George-Mihail Zamfirescu, Al. Kiriţescu şi pe numeroşi alţii, pînă la *Nicolae Labiş — care a fost şi a rămas cea mai tulburătoare iubire tînără în constelaţia literelor româneşti.* Ei, cu toţii, ne-au lăsat pagini măiestrit scrise despre Argeş.

Poezia e la ea acasă în Argeş. Să nu uităm, chiar limba noastră literară, aşa cum o vorbim şi-o scriem, e cea vorbită în urmă cu un veac în Argeş şi în împrejurimile acestei zone unde istoria atestă două foste cetăţi de scaun...

Prezentînd interes documentar precizările despre legătura unui scriitor cu judeţul Argeş, în rîndurile ce urmează vom semnala împrejurările în care poetul Nicolae Labiş a trăit pe aceste minunate tărîmuri argeşene.

Stăruind pe urmele poetului Nicolae Labiş, ne-am clarificat un moment mai puţin cunoscut din biografia sa, perioada refugiului în

Muntenia. Familia poetului, în aprilie 1944, s-a stabilit în satul Văcarea, comuna Valea Popei, județul Muscel. În această vreme, părinții lui Labiș funcționează ca învățători la școala primară din sat, iar Nelu e elev la aceeași școală, în clasa a III-a. Pe coridorul școlii generale din satul Văcarea, comuna Mihăești (după noua împărțire administrativ-teritorială), se află azi un modest colț, memorial, în care este expus catalogul clasei a III-a pe anul școlar 1944/1945, învățător I. C. Istrătescu (deși la această clasă s-au perindat mai mulți învățători din cauza concentrărilor, cum ne-a relatat actualul director al școlii, învățătorul Valeriu Pisică), catalog care la nr. 38 cuprinde situația școlară a elevului Labiș Eugen Nicolae, pe trimestrul I (trimestrele următoare le-a făcut la școala din Mălini — familia învățătorului Labiș se întoarse la Poiana Mărului. Poetul își amintește acest moment astfel : „La școală am găsit ferestrele sparte și ruine/. Pirul crescuse mare cît mine/. Șerpii alunecau în salturi grăbite/. Printre obuze și cartușe ruginite", imortalizîndu-l într-un tulburător document sufletesc, însemnat pe niște foi simple de caiet, în poemul ce poartă titlul „Întoarcerea", ce a fost încorporat ulterior în ciclul „Cîntece de munte". Tatăl poetului precizează că nu e vorba despre o invenție lirică : „— Cînd ne-am întors, nu mai erau aici uși, nici bănci, nici ferestre. Le arseseră nemții. Prin toate clasele erau numai obuze de brand. Și primul lucru pe care l-am făcut atunci, eu și cu fiul meu, ne-am apucat să îngropăm obuzele") [1]. Pagina prezentului catalog constituie un document util pentru completarea portretului „elevului eminent" Nicolae Labiș, care din clasele primare dovedea interes pentru toate disciplinele. Menționăm că situația de an cu an a școlarului Labiș, înscrisă în matricolele liceului din Fălticeni între 1946—1947 și 1954, și comunicată de profesorul Aurel George Stino prin articolul *Elev la Fălticeni* [2], dovedește că „îl atrag și-l pasionează obiectele realiste, modelîndu-i într-un fel cugetarea alături de literatură". Redăm mediile pe obiecte în cl. a III-a, trimestrul I (conform fotocopiei reprodusă) : Religia 10 ; Citire 10 ; Gramatică și compunere 9 ; Istoria 10 ; Geografie 10 ; Cunoașterea naturii 9 ; Cunoașterea și îngrijirea omului 9 ; Matematică 9 ; Deprinderi de viață 9 ; Caligrafie 9 ; Desen 10 ; Ed. Fizică 9 ; Lucru manual 9 ; Practica agricolă 9 ; Purtare 10. La Mălini, Labiș a fost elevul mamei sale. Ea îi punea cîteodată note mai mici decît merita. La Văcarea, cît timp de două trimestre l-a avut învățător pe I. C. Istrătescu, el a primit note mai mari.

Tot în arhiva școlii Văcarea se păstrează cîteva procese-verbale care atestă prezența activă a învățătorilor Eugen și Profira Labiș și a fiului lor la activitățile extrașcolare (organizarea serbării cu daruri de Anul Nou, în scopul strîngerii de venituri pentru ajutorarea copiilor orfani și săraci). Reproducem un fragment din procesul-verbal încheiat în ziua de 28 decembrie 1944 : „Obiceiurile din Moldova : capra, ursul, plugușorul au fost executate cu mult talent de d-nii învățători *Eugen Labiș*, C. Petruță și elevii Plăcintă, *Labiș* și Istrătescu. Pentru organizarea, pregătirea, executarea și buna reușită a serbării din punct de

---

[1] George Sidorovici, *Aici s-a născut poetul*, „Culegere omagială N. Labiș", editată sub îngrijirea redacției ziarului „Zori noi", dec. 1965, p. 7.

[2] Aurel George Stino, *„Elev la Fălticeni"*, aceeași publicație, pag. 16 și 18

Numele elevilor și însemnările absenţelor pe anul şcolar 1944 1945

Nr. curent	Numele și pronumele elevului	Trimestrele	Luna	DATA ZILELOR
38	Labiş Eug. Nicolae	I	Sept.	
	clasa a III-a (cifre)		Oct.	
	.... (litere)		Noev.	
			Dec.	
	Nr. Matricolei	II	Ian.	
	Nr. Matricolar		Feb.	
	Cultul { ...		Mart.	
	{ ... da.		April.	
	Născut la 02 luna Dec. anul 1935	III	Mai	
			Iunie	
	Fiul părintelui Eugen Labiş			Totalul absenţelor ...
	şi al mamei Profira Labiş			
	Adresa părintelui sau reprezentant legal			
	Profesiunea Învăţători			

Notele la frecvenţă:

Trim. I ......

Trim. II ......

Trim. III ......

Media ......

Însemnări privitoare la frecvenţă:

SITUAŢIA ŞCOLARĂ

OBIECTELE DE STUDIU	Trimestrul I	II	III	Media anuală pe materie	Nota examen Oral	Scris	Media	Media pe obiecte	Media generală	OBSERVĂRI ASUPRA INDIVIDUALITĂŢII ELEVULUI
Religia	10									
Citirea	10									
Gramatica şi compunerea	9									
Istoria	10									
Geografia	10									
Cunoaşterea naturii	9									
Cunoaşterea şi îngrijirea omului	9									
Matematica	9									
Experienţe de viaţă [illegible]	9									
[illegible]	9									
Desenul	10									
Muzica	9									
Educaţia fizică	9									
Lucrul manual	9									
Practica agricolă	9									
[illegible]	—									
Purtarea	10									

Fig. 1. — Fotocopie de pe pagina din catalog cu situaţia şcolară a lui N. Labiş din clasa a III-a

vedere moral și material, au luat parte activă următorii : *Profira Labiș*, M. D. Ungureanu, Elena Eneia etc.".

Dar nu numai acest document, ci și mărturiile foștilor săi colegi din cl. a III-a (Ungureanu Ion, Stanciu Constantin, Stroie Constantin) vorbesc despre spiritul voluntar al viitorului poet, despre setea sa de a acționa : „La serbări era nelipsit, scria și recita poezii, scria roluri pentru noi și scenetele lui le jucam apoi pe scenă" — ne-a relatat Stroie Constantin (în prezent profesor de ec. politică și socialism științific la Liceul „N. Bălcescu" din Pitești). Iar octogenarul țăran Mitu B. Ștefan, la care a stat în gazdă familia poetului, își amintește și azi (am stat de vorbă cu moș Mitu în octombrie 1969) că Nelucu era un copil vorbăreț și deștept. Se juca mult cu ceilalți copii și citea multe cărți. Se plimba pe dealuri și de multe ori îl vedea scriind. De la Stroie Constantin am achiziționat două fotografii ale poetului, instantanee, în grup, făcute în curtea și grădina casei gazdei, datînd din mai 1944, alături de Nelu făcînd parte din grup următorii : Profira Labiș, Margareta Labiș (sora poetului), Bizucu Adriana Eneia (verișoara poetului), învățătorii Eneia (unchiu și soția), Natalița (vecină) și Stroie C-tin (coleg de clasă), Leanca și Ștefan Mitu (gazde), fotografii care momentan se găsesc la poetul Gh. Tomozei, spre a le utiliza la volumul său dedicat poetului Labiș.

Convorbirea noastră cu gazda, vecinii gazdei, fostul învățător și foștii colegi ne-au convins că și la Văcarea, ca și la Mălini sau București și pretutindeni pe unde a trecut și unde a trăit, Nicolae Labiș a rămas cu mult mai mult decît o amintire frumoasă. Poezia sa este asemenea fîntînii care, așa cum scria neuitatul nostru poet : „Curge-n brazde și-n ulcioare / Fără odihnă, fără uitare..." Ea nu-și poate curma niciodată firul deoarece cuprinde în fiecare vers al său greul pămîntului nostru.

Rîndurile de mai sus au fost scrise din dorința autorului de a întregi biografia copilului Labiș, pornind de la temeiul că biografia reține documentație în cel mai neașteptat și logic îndreptar întregitor în istoria literară.

Cu acest sentiment, comunicăm aici o serie de date, ocazionate de comemorarea în curînd a împlinirii a 15 ani de la moartea poetului N. Labiș.

De precizat că datele de mai sus n-au intrat decît parțial în biografia poetului prin articolul publicat de noi sub titlul „Pe urmele lui Nicolae Labiș", în revista „România Literară", nr. I (65), anul III, din 1 ianuarie 1970.

BIBLIOGRAFIA OPEREI LUI N. LABIȘ

I. *Volumele în ordinea cronologică a apariției*

A. *Ediții antume*

1. *Puiul de cerb*, poem, București, Ed. Tineretului, 1956, 44 p.
2. *Primele iubiri*, versuri, București, Ed. Tineretului, 1956, 140 p.

B. *Ediţii postume*

3. *Lupta cu inerţia,* poezii, Bucureşti, Ed. Tineretului, 1958, 160 p. (volum apărut sub îngrijirea unui colectiv format din L. Raicu, Aurel Covoi şi Eug. Mandric; prefaţă — Geo Bogza, postfaţă — Lucian Raicu).

4. *Primele iubiri,* poezii, Bucureşti, E.P.L. 1962, 448 p. (prefaţă de Paul Georgescu).

5. *Păcălici şi Tîndăleţ,* versuri pentru copii, Bucureşti, Ed. Tineretului, 1963.

6. *Versuri* (Cele mai frumoase poezii), Bucureşti, Ed. Tineretului, 1964, 184 p., cu portret (cu un cuvînt înainte de Zoe Dumitrescu-Buşulenga).

7. *Erste Liebe,* traducere în limba germană, de Lotte Berg şi Else Korniş, 1964, 199 p.

8. *Anotimpurile,* versuri pentru copii, Bucureşti, Ed. Tineretului.

9. *Moartea căprioarei,* versuri, Biblioteca pentru toţi, Ed. pentru literatură, 1964, 435 p. (prefaţă de Gh. Tomozei; în Addenda, texte de M. Beniuc, Geo Bogza, G. Călinescu şi T. Vianu).

10. *Albatrosul ucis* — versuri, Bucureşti, E.P.L., 1966 (Ediţie îngrijită şi postfaţată de Gh. Tomozei).

11. *Poezii,* Bucureşti, Ed. Tineretului, 1968, 130 p.

12. *Scrisoare mamei,* versuri pentru copii, Bucureşti, Ed. Tineretului, 1969.

13. *Versuri alese,* Editura Albatros, traducere în limba maghiară, tălmăcirea aparţine lui Könyadi Sandor.

14. *Vîrsta de bronz* — poezii, ed. îngrijită şi preferată de Gh. Tomozei. „Labiş Pateticul", Bucureşti, Ed. Militară, 1971, 191 p.

II. *Bibliografie selectivă a scrierilor despre Nicolae Labiş*

A. *Scrieri despre* (selectiv):

Primele iubiri (1956): B. Elvin, „Viaţa Românească", nr. 12 din 1956; D. Costea, „Iaşul literar", nr. 11 din 1956; Lucian Raicu. „Scînteia tineretului", nr. 2356 din 1.XII.1956; Aurel Martin, „Tînărul scriitor", nr. 1 din 1957; Mihail Petroveanu, „Gazeta literară", nr. 42, 18.X.1956 şi în vol. *Pagini critice.*

Lupta cu inerţia (1958): Ov. S. Crohmălniceanu, „Viaţa românească", nr. 1 din ianuarie 1958; Sorin Bratu, „Gazeta literară", nr. 21 din 22.V.1958; Paul Georgescu, „România liberă", nr. 4236 din 24.V.1958 şi în vol. *Încercări critice I* şi II, Al. Căprariu, „Tribuna", nr. 21 din 24.V.1958; D. Costea, „Iaşul literar", nr. 5 din 1958; Aurel Martin, „Luceafărul", nr. 1 din 1958; D. Micu şi N. Manolescu, vol. „*Literatura română de azi*", Ed. Tineretului, p. 140—143.

Primele iubiri (1962) : Gh. Tomozei, „Scînteia tineretului", nr. 4093 din 12.VII.1962 ; Paul Georgescu, „Scînteia", nr. 5649 din 12.IX.1962.

B. *Studii, articole, evocări :*

Anghel Dumitru, *Încă un omagiu adus poetului,* „Secera și Ciocanul", din 24.XII.1964 ; *N. Labiș — 12 ani de la moarte,* „Oltul", din 18 dec. 1968 ; *Pe urmele lui N. Labiș,* „România literară", nr. 1 (65) din 1 ianuarie 1970.

Barbu Eugen, *Labiș,* în „Luceafărul", nr. 30 (129), anul VIII, din 11.XII.1965.

Bărbulescu Simion, *Limba poeziei lui N. Labiș,* vol. „Comentarii critice", București, 1969, p. 135—165.

Bănuță Ion, *De la Ipotești la Mălini,* în „Gazeta literară", din octombrie 1965, p. 5.

Băieșu Ion, *Cel care a deschis porțile,* în „Argeș", nr. 8/51), august 1970.

Beniuc Mihai, *Poetul era decapitat,* în „Argeș", nr. 8 (51), august 1970.

Blănaru C., *Trepte interioare,* în „Culegerea omagială", editată de Comitetul regional pentru cultură și artă Suceava, dec. 1965, p. 14.

Brezu Constantina, *N. Labiș — fișier,* în „Luceafărul", nr. 30/189), din 11.XII.1965.

Bratu Sorin, *Ca orice poet mare,* în „Argeș", nr. 8 (51), august 1970.

Baltazar Camil, *N. Labiș, Moartea căprioarei,* „Munca", 27.XI.1964.

Bogza Geo, *Plîng poetul,* „Contemporanul", nr. 52 (534), 28.XII.1956.

Bitan Ștefan, *Labiș — albatrosul ucis* (Eseu monografic), Ed. „Dacia", Cluj, 1970.

Bucur Marin, *Marile dimensiuni ale poeziei,* „Luceafărul", nr. 2, 15.I.1963.

Călinescu George, *N. Labiș,* în „Contemporanul", nr. 47 din 28.XI.1958.

Călinescu Matei, *Nicolae Labiș, adolescentul,* în vol. „Aspecte literare", p. 231—253 ; *N. Labiș și tînăra generație de poeți,* „Gazeta literară", nr. 35 din 23.VIII.1960 ; *Patosul etic în poezia lui N. Labiș,* „Gazeta literară", nr. 34, din 18.VIII.1960 ; *„Poezia lui N. Labiș,* „Gazeta literară", nr. 33 din 1.VIII.1960.

Chelariu Traian, *Fizionomia durabilă a poetului,* în „Culegerea omagială", editată de Comitetul reg. pentru cultură și artă Suceava, dec. 1965, p. 10.

Dan Ilie, *În luminile universului sadovenian,* ibidem, p. 10.

Gafiţa Mihai şi Bănulescu T., *Nicolae Labiş*, în vol. „Scriitori români contemporani", 1964, p. 207—210.

Georgescu Paul, *N. Labiş, Moartea Căprioarei*, „Gazeta Literară", nr. 52 din 1956 ; *Un poet revoluţionar*, în „Argeş", nr. 8 (51), august 1970.

Iordache M., *Sensul demnităţii creaţiei*, în „Culegerea omagială", editată de Comitetul reg. pentru cultură şi artă Suceava, dec. 1965, p. 10.

Ioniţă Marin, *Labiş în armura de gips*, în „Argeş", nr. 8 (51), august 1970.

Iosif Petre, *La Sadoveanu acasă*, ibidem.

Luca Eugen, *N. Labiş — poet al ideilor majore*, „Contemporanul", nr. 41 din 12 oct. 1962 ; *„Un romantic autentic"*, „Contemporanul", nr. 58 din 14 dec. 1965 ; *Poezia tinereţii avîntate — N. Labiş* (material documentar) — 1966.

Mareş Radu, *Poeziile inedite ale lui N. Labiş* — culegere omagială, p. 16.

Martin Aurel, *Nicolae Labiş, Albatrosul ucis*, „Luceafărul", nr. 1, 7.I.1967 ; *Nicolae Labiş, 30 de ani de la naştere*, „România liberă", 2.XII.1965.

Marcela Antonaş, *Lexicul dominant în poezia lui N. Labiş*, „Tribuna", nr. 51 din 22.XII.1966.

Manolescu Nicolae, *„Iluminările" lui Labiş*, în „Argeş", nr. 1 (56), ianuarie 1971.

Micu Dumitru, *Recitindu-l pe Labiş*, în „Gazeta literară", nr. 51 din 22.XII.1966 ; *După ce gazdele se vor fi culcat*, în „Argeş", nr. 8 (51), august 1970.

Păunescu Adrian, *Cel mai tînăr dintre noi, în* „Gazeta literară", nr. 52 (685), anul XIII din 23.XII.1965.

Raicu Lucian, *N. Labiş — primele imagini*, ibidem.

Regman C., *N. Labiş* (dicţionar de istorie literară contemporană), în „Luceafărul", nr. 18/151), anul VII din 29 august 1964.

Valeriu Râpeanu, *„Puiul de cerb" al poeziei noastre*, în „Scînteia", decembrie 1966.

Simion Eugen, *Nicolae Labiş — poetul*, în „Gazeta literară", nr. 52 (685), anul XIII din 23.XII.1965.

Sidorovici George, *Aici s-a născut poetul*, în culegere citată, p. 5.

Stănescu Nichita, *Tînărul poet N. Labiş*, în „Gazeta literară", anul X, nr. 52 (510) din 25.XII.1963 ; *„Nu-l iubeam — eram topit de invidie . . ."*, în „Argeş", nr. 8 (51), august 1970.

Streinu Vladimir, *Distinquo — N. Labiş*, în „Luceafărul", nr. 30 (189), anul VIII, 11.XII.1965.

Stino A. G., *Elev la Fălticeni,* în culegere citată, p. 14.

Tomozei Gheorghe, *N. Labiş,* în „Luceafărul“, nr. 24 (59), 15.XII.1960.

Valea Lucian, *Confluenţe,* culegere citată, p. 15.

Tudor Vianu, *N. Labiş,* în „Gazeta literară“, nr. 52 (406) din 21.XII.1961.

Vrînceanu Dragoş, *Pe marginea poeziei „Geneza“, de N. Labiş,* în „Luceafărul“ din 23 noiembrie 1963.

Vicol Dragoş, *N. Labiş,* culegerea citată, p. 20.

N. A.

La această bibliografie adăugăm ancheta întreprinsă de revista „Argeş“, în nr. 8 şi 9 din august 1970, prin redactorul Florin Mugur — „Cine a fost N. Labiş ? Cine este N. Labiş ?“, şi cronica lui M. Ungheanu la cartea lui Ştefan Bitan : *Labiş — Albatrosul ucis,* apărută în „România literară“, nr. 26 (90), anul III, 25 iunie 1970, p. 15.

Nu avem pretenţie că am cuprins în această bibliografie tot ce s-a scris despre poet şi opera sa. Completările sînt necesare şi ele întregesc aparatul bibliografic atît de util cercetătorului ce se va apleca cu migală şi pioşenie asupra personalităţii şi operei poetice a lui N. Labiş, privite în interdependenţă. Fără îndoială, studii şi articole asupra lui N. Labiş vor apărea mereu, unele dintre ele fiind poate chiar în curs de editare şi, întrucît ne priveşte, voim să ne înscriem alături, în chipul cel mai eficace.

NICOLAE LABIS EN ARGES

RÉSUMÉ

(Le travail).

L'esai clarifie un moment moins connu de la biographie du poète N. Labiş — la période du refuge en Valachie. En avril 1944, la famille du poète s'est établie au village Văcărea, Mihăeşti du département Argeş, N. Labiş en fréquentant les cours de l'école du village, et étant élève de la troisième classe, un trimestre de l'année scolaire 1944—1945.

L'auteur annexe à la fin de la communication une intéressante liste bibliographique sélective en comprenant les éditions anthumes et posthumes des oeuvres poétiques de N. Labiş, aussi des études, des articles et des évocations sur l'oeuvre et la personnalité du regretté poète.

TEZAURUL MUZEELOR ŞI MONUMENTELOR DIN ARGEŞ, PREŢIOS MIJLOC DE INFORMARE ISTORICĂ ŞI EDUCARE PATRIOTICĂ A TINERETULUI

NICOLAE MATEESCU

„Historia est magistra vitae". Un adevăr etern cu semnificaţii complexe şi adînci, transmis prin limba acelor strămoşi legendari, viteji şi făurari de aşezări, purtînd cu strălucire amprenta progresului epocii. Şi după mai bine de două milenii marele adevăr îşi păstrează viabilitatea, istoria învăţîndu-ne mult pe noi cei de azi, ca şi pe alţii de odinioară.

Spre deosebire de alte vremuri societatea noastră are privilegiul de a dispune de tezaurizarea sistematică a multor volari ale istoriei, din timpurile cele mai vechi pînă astăzi, care alături de ceea ce s-a scris reprezintă un nesecat potenţial informaţional şi educativ pentru toţi fiii patriei.

Deşi nu ni s-a păstrat complet, această carte a vieţii fiecărei etape de dezvoltare a poporului nostru, ea constituie mărturia cea mai evocatoare şi profundă a activităţii şi luptei înaintaşilor, care peste secole şi-au dovedit de atîtea ori eroismul fără seamăn, pentru a ne lăsa moştenirea gliei, graiului şi alte comori nestemate.

Măsurile importante luate de conducerea de partid şi de stat pentru valorificarea şi păstrarea moştenirii istorice a poporului român, avînd o orientare de o înaltă ţinută patriotică au avut şi au în permanenţă o influenţă din cele mai hotărîtoare în această direcţie.

Ţara se mîndreşte cu impresionanta zestre de la înaintaşi, fiecare colţ al său păstrînd vestigii de milenii sau secole cu sensuri majore despre trecutul poporului român.

Istoria a hărăzit Argeşului să fie străvechi leagăn de ţară, mai ales prin Argeşul şi Muşcelul istoric (şi legendar) iar de aici să devină posibilă peste timpuri întemeierea a numeroase monumente (ori locuri istorice), din care cele mai multe s-au păstrat pînă în zilele noastre.

Vasta activitate de cercetare istorică desfăşurată în Argeş, mai ales în ultimii 15 ani a înregistrat succese deosebit de mari prin organizarea unei puternice reţele muzeistice şi punerea în valoare sau îngrijirea majorităţii monumentelor istorice.

Muzeul de la Cîmpulung, cu secţii de istorie, naturale şi artă, muzeul de la Curtea de Argeş (cu secţii de istorie şi artă populară), muzeele din Piteşti şi Goleşti cu un profil complex, Casa memorială „Liviu Rebreanu“ de la Valea Mare, Casa memorială „George Topîrceanu“ de la Nămăeşti-Muşcel, precum şi Muzeele săteşti : Retevoieşti, Muşăteşti, Domneşti etc. au devenit centre de informare ştiinţifică şi educare patriotică a cetăţenilor de toate vîrstele. Ele deţin adevărate tezaure care grăiesc cu putere despre trecutul patriei pe aceste meleaguri. Nu poate fi o mai nobilă preocupare a fiecăruia dintre fiii judeţului ca dorinţa vie de a cunoaşte direct valorile ce le deţin aceste muzee şi de a vizita vestitele monumente istorice.

Dacă mulţi din cei de vîrstă înaintată au cutreierat plaiurile Argeşului şi au vizitat ori au contribuit la restaurarea unor monumente ale vetrei Ţării, acum este rîndul tineretului, începînd cu cel şcolar, de a drumeţi spre a cunoaşte nestematele aflate în muzee sau la monumente, de a se întîlni direct cu martorii din veac, vibrînd la înţelegerea acelor adînci învăţăminte.

Multe pagini ale istoriei noastre sînt scrise în aceste ţinuturi, care şi în trecut au fremătat prin vitejia şi hărnicia oştenilor de aici.

Cele mai vechi urme ale culturii de prund, pot fi cercetate de vizitatori la muzeul din Piteşti — ele datînd din vremuri imemoriabile, de circa 600 mii ani.

Dar istoria dispune de numeroase şi sigure dovezi mai ales din ultimele milenii. Astfel de urme dacice se păstrează la muzeul judeţean din Piteşti.

Stăpînirea romană în Dacia ne-o atestă evident, printre altele, ruinele castrului Jidava (din apropierea oraşului Cîmpulung) precum şi cel recent descoperit la Purcăreni. Plaiurile stăpînite de Seneslau dintre Argeş şi Olt, cu interesantele drumuri şi trecători, care de pe Topolog făceau legătura cu Jiblea şi Cîinenii, se pot admira şi astăzi.

Basarabii, aşezaţi în cetatea şi tîrgul Argeşului, ne-au lăsat vestita Curte şi Biserica Domnească — monumente de cea mai mare însemnătate şi vechime, care confirmă existenţa unei organizări statale aici, mult înainte de secolul al IV-lea. Poate nu departe de vechea reşedinţă domnească de la Curtea de Argeş se va fi aflat şi vestita Posada, unde în anul 1330 marele Basarab învinge oştile ungureşti şi cîştigă deplina independenţă.

Chiar dacă nu se va putea identifica aşa de curînd acest loc, cert este că în Argeş se păstrează, devenind un simbol al unei înalte biruinţi. Tinerii cercetători contemporani vor avea, sperăm, succesul acestei clarificări sau descoperiri.

Vlaicu Vodă merită a fi rememorat prin ceea ce păstrează muzeul de la Curtea de Argeş, care-şi cîştigă noi descoperiri ca urmare a recentelor săpături efectuate sub conducerea cercetătorului dr N. Consantinescu.

Oraşul Cîmpulung poartă încă de la anul 1300 strălucirea-i istorică, şi, desigur, va fi fost şi cu mult mai înainte.

Capitală de început a ţării, cu impunătoarea-i Curte şi Biserica „Negru Vodă“, oraşul din care boierul Neacşu, în 1521, scrie prima slovă în limba

română, dispune de un complex muzeistic şi numeroase monumente istorice, oferind publicului, spre vizionare, numeroase obiecte sau documente de o mare valoare istorică şi ştiinţifică — tezaur informativ, dar şi educativ.

Celor două oraşe — muzeu şi străvechi capitale — li se adaugă centrul muzeistic din capitala judeţului, aflat în curs de modernizare, cu numeroase şi variate colecţii din diferite domenii.

Mai apropiat de epoca noastră prin conţinutul său, muzeul Goleşti evocă activitatea cărturarilor militanţi pentru progres — Goleştii, ne reaminteşte cu fiori de emoţie şi patriotism fierbinte de conducătorul răscoalei din 1821, Tudor Vladimirescu, care poposise aici, ne redă o pagină din istoria şcolii româneşti, întemeiată aici la începutul secolului trecut, ne aminteşte de revoluţia de la 1848, iar totodată păstrează o bogată colecţie etnografică şi un muzeu în aer liber.

Muzeul pomiculturii şi viticulturii, care-şi depăşeşte proporţiile cu fiecare an ce trece, devine un cutezător păstrător de comori, care evidenţiază vechimea, iscusinţa şi arta ţăranului român, care s-a îndeletnicit de multe veacuri cu aceste nobile ocupaţii productive.

Fără a fi prezentat detalii tematice, se poate afirma cu toată certitudinea, că numeroase teme sau lecţii de istorie îşi au o susţinută bază documentară în aceste muzee (sau la unele monumente istorice), putîndu-se realiza nu numai informarea de ordin ştiinţific, dar şi momente de avîntat patriotism, de educare a tineretului în spiritul dragostei faţă de lupta şi munca înaintaşilor.

Dar aceste puncte centrale muzeistice nu radiază doar singure peste Argeş ; ele se interconectează printr-o densă reţea de monumente sau locuri istorice, care cuprind aproape toate văile principale ale judeţului. Între acestea amintim vechea aşezare feudală de la Cetăţeni, Mănăstirea Cotmeana şi Schitul Brădet — ctitorii din timpul lui Mircea cel Bătrîn, neîntrecuta Mănăstire a lui Neagoe Basarab din secolul al XVI-lea, Cetatea Poenari de la Căpăţîneni ale cărei ruine au fost consolidate prin lucrările efectuate în ultimii ani, aşezarea domnească de la Glavacioc, deosebit de interesantă, din vremea lui Vlad Călugărul (obiectiv unic şi foarte interesant pentru zona de şes), mănăstirea Vieroşu (comuna Colibaşi), biserica domnească din Piteşti (din vremea lui Şerban Cantacuzino), secularele biserici de la Tiţeşti, Hîrtieşti, Şuici etc.

Toate acestea ne indică o mare vechime a aşezărilor omeneşti din Argeş, meritînd asidue şi amplificate strădanii pentru noi cercetări şi pregătirea temeinică a unor lucrări monografice noi.

Pilda străbunilor a fost îmbrăţişată de fii patriei din veacul nostru, şi aşa va fi întotdeauna. Mărturie a luptelor eroice din 1916, Mausoleul Mateiaş reprezintă, totodată, un pisc al tăriei şi abnegaţiei cu care eroii patriei noastre au ştiut să-şi apere glia în timpul primului război mondial. Iată deci o pagină mai nouă de glorie, o filă din istoria scrisă de părinţii celor care astăzi îl vizitează.

Salutară este, în acest sens, preocuparea de a se prezenta periodic piese istorice la principalele monumente istorice („Io, Mircea Voevod", „Meşterul Manole", „Ecaterina Teodoroiu" etc.).

Tineretul are azi condiţii din cele mai bune pentru a veni în contact cu cele mai importante monumente sau vestigii istorice. Şcoala este datoare să sporească acest interes în rîndurile elevilor, să le mijlocească îndeplinirea acestei patriotice îndeletniciri, prin excursii şi drumeţii ; să le stimuleze dorinţa de a realiza albume, colecţii etc., să le cultive pasiunea pentru cercetare, concomitent cu atitudinea înaintată de respect, conservare şi păstrare a acestor valori.

Chiar dacă la unele clase numărul orelor de istorie nu pare suficient, posibilităţile de informare a elevilor şi tineretului în general, în acest domeniu sînt sporite. Teme din istoria patriei, epoca feudală sau cea modernă ori contemporană pot fi percepute cu temeinicie prin studiul nemijlocit al vestigiilor purtătoare de remarcabile valori.

Este important însă ca alături de profesorii de istorie să fie şi ceilalţi colegi, pentru ca împreună, corelînd cerinţele informării (în domeniul ştiinţelor naturale sau economice şi politice) să se iniţieze mai multe vizite şi excursii în cuprinsul judeţului şi ţării — cu investiţii mici, dar cu eficienţă instructiv-educativă maximă.

Învăţămintele unor astfel de activităţi depăşesc pe cele ale obişnuitelor expuneri, convorbiri sau explicaţii teoretice. Curajul, respectul, dîrzenia, abnegaţia, eroismul, dragostea nemărginită faţă de ţară şi moştenirea primită de la strămoşi, iată cîteva din trăsăturile care concură la definirea patriotismului, pe care-l putem cultiva odată cu prezentarea directă a valorilor amintite.

Gustaţi, tineri şi vîrstnici, din această carte vie a istoriei Argeşului şi Ţării, din acest tratat scris cu spada voievozilor şi oştenilor lor, apărători ai vetrei străbune, ori scrisă cu mistria şi pana măiastră a unor meşteri legendari dinaaintea, din vremea sau după timpul vestitului Manole, hrisov scris cu sîngele clocotitor al celor care au apărat glia, graiul, portul şi datina strămoşească, al căror înflăcărat patriotism a răzbătut prin furtuni, întinzîndu-şi razele-i strălucitoare pînă în vremurile noastre !

Nu este cinste mai mare şi datorie mai sacră pentru cei ce astăzi au condiţii minunate de învăţătură ca aceea de a cunoaşte ceea ce ne-au lăsat înaintaşii, care au zidit şi au gîndit pentru viitorul ţării, viitor de aur şi neîntrecută înălţare care se înfăptuieşte azi sub ochii noştri, dar pentru care memorabile generaţii au luptat veacuri de-a rîndul.

Responsabilitatea asupra conținutului articolelor revine în exclusivitate autorilor. Manuscrisele și corespondența privind schimburile de publicații se vor trimite pe adresa Muzeului județean Argeș, str. Horia, Cloșca și Crișan nr 44, Pitești.